328.485
Sw32r
1918
sup
v.1,3-4,11,
15:2:1

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/riksdagensproto1918swed_3

Gen. Lib.

328.485
Sw 32r
1918
Sup.
v.1, no.1-37

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARIES
CHICAGO, ILL.

Kungl. Maj:ts tal

på rikssalen vid riksdagens öppnande den 30 oktober 1918.

Gode Herrar och Svenske Män!

Sedan Jag sist mötte Eder här, har min älskade son Erik, hertig av Västmanland, blivit bortryckt av döden. För det deltagande, som från skilda håll visats Mig och Mitt hus i Vår djupa sorg, uttalar Jag Mitt varma tack.

En samhällsangelägenhet av synnerlig vikt har föranlett Mig att kalla Eder från Edra enskilda värv till detta urtima riksmöte, till vilket Jag nu hälsar Eder välkomna.

Den brist på viktiga livsförnödenheter och den stegring av alla levnadskostnader, som det ödeläggande världskriget framkallat även i vårt land, hava med krigets förlängning allt mera försvårats och under den senaste tiden antagit oroväckande mått. En verklig återgång till bättre förhållanden är säkerligen icke att hoppas förr än med den rättvisa och varaktiga fred, varefter hela den lidande mänskligheten längtar. Men det åligger Mig och Eder att uppbjuda alla krafter för att så långt det står i vår makt lindra det betryck, som tynger stora lager av vårt folk.

På Min framställning beviljade sistlidne lagtima riksdag stora anslag till krigstidstillägg och kristidshjälp för statens befattningshavare och pensionärer. Genom den starka prisstegringen hava dessa tillskott numera blivit uppenbart otillräckliga. Statens värdighet och intresse ej mindre än omsorgen om dessa stora medborgargruppers utkomst kräva, att de utan dröjsmål bispringas. Jag har därför funnit Min plikt bjuda att förelägga Eder förslag till en väsentlig utökning av krigstidstilläggen. Mina framställningar ansluta sig i allo till de grunder, som av riksdagen

KGL. BIBLIOTEKET 1918

för några månader sedan fastställdes, och det är Min förhoppning att I skolen kunna utan tidsutdräkt med Mig enas om de nödvändiga förhöjningarna.

Utöver förslagen om extra krigstidstillägg samt om anstalter till bestridande av därmed förbundna kostnader ämnar Jag förelägga Eder några ärenden, i vilka Eder medverkan erfordras för ett verksammare bekämpande av brist och dyrtid.

Jag begär sålunda anslag till en förstärkt organisation av åklagaremakten med huvudsakligt syfte att kunna kraftigare stävja det samhällsskadliga prisocker, som alltjämt bedrives. Bland åtgärder, som föreslagits för att under kristiden trygga en sund användning av landets kapitaltillgångar, ingår ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att i viss mån kontrollera användningen av kapital till bolagsändamål, och Jag framlägger förslag till provisorisk lag i detta syfte. Därjämte föreslår Jag Eder en förändrad anordning vid tillhandahållandet av den kredit, vilken vissa krigförande länder betinga sig för handelsutbyte med Sverige.

Den härjande farsot, som sedan någon tid hemsöker även vårt land, har nödsakat Mig att uppskjuta vissa vapenövningar, att permittera värnpliktige från andra övningar samt att i stor utsträckning framflytta inkallelserna av årets rekryter. Då gällande värnpliktslag begränsar Kungl. Maj:ts rätt till sådan framflyttning inom det löpande året, men det kan bliva nödvändigt att besluta ett längre uppskov, föreslår Jag Eder en härför erforderlig lagändring.

Jag ämnar vid detta riksmöte liksom vid de närmast föregående av Eder äska särskilda deputerade att med Mig överlägga.

Nedkallande Guds välsignelse över Eder och Edra arbeten förklarar Jag detta urtima riksmöte öppnat och förbliver Eder, Gode Herrar och Svenske Män, med all kunglig nåd och ynnest städse välbevågen.

Vi GUSTAF, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung, vilja härigenom giva riksdagens första kammare tillkänna, att Vi i nåder förordnat: till talman i riksdagens första kammare vid instundande urtima riksdag ledamoten av samma kammare för Gävle stad, f. d. landshövdingen, riddaren och kommendören av Vår orden, kommendören med stora korset av Vår nordstjärneorden, kommendören av Vår vasaorden, första klassen, m. m. greve HUGO ERIK GUSTAF HAMILTON samt till vice talman ledamoten av samma kammare för Gävleborgs län, f. d. landshövdingen, kommendören med stora korset av Vår nordstjärneorden, kommendören av Vår vasaorden, första klassen, m. m. ALBRECHT THEODOR ODELBERG.

Vi förbliva riksdagens första kammare med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågna. Stockholms slott den 25 oktober 1918.

GUSTAF.

Eliel Löfgren.

Öppet brev till riksdagens första kammare, angående förordnande av talman och vice talman i kammaren vid instundande urtima riksdag.

Vi GUSTAF, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung, vilja härigenom giva riksdagens andra kammare tillkänna, att Vi i nåder förordnat: till talman i riksdagens andra kammare vid instundande urtima riksdag ledamoten av kammaren för Stockholms stads första valkrets, landsorganisationens ordförande AUGUST HERMAN LINDQVIST samt till vice talman ledamoten av kammaren för Kristianstads läns sydöstra valkrets, godsägaren, kommendören av Vår vasaorden, första klassen, riddaren av Vår nordstjärneorden greve RAOUL GUSTAF HAMILTON.

Vi förbliva riksdagens andra kammare med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågna. Stockholms slott den 25 oktober 1918.

GUSTAF.

Eliel Löfgren.

Öppet brev till riksdagens andra kammare, angående förordnande av talman och vice talman i kammaren vid instundande urtima riksdag.

Stockholm, Nya Tryckeri-Aktiebolaget 1918.

Gen. Lib.

J 406
K 3

Nr 2.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

a) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana f. d. befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 139) angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 1,365,000: —

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall till vederbörande f. d. befattningshavare eller, om han efter juni månads utgång avlidit, till hans stärbhusdelägare utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg beräknas enligt ovannämnda kungörelse av den 22 mars 1918, med iakttagande dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga 250 kronor; och

c) besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i nyssberörda kungörelse finnes ifråga om krigstidstillägg stadgat; dock med iakttagande

att något avdrag å det extra krigstidstillägget icke skall ske för krigstidstillägg, som befattningshavare i denna sin egenskap må hava åtnjutit tidigare under året; samt

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

att den, som efter utgången av juni månad 1918 avgått med pension, å denna erhåller extra krigstidstillägg med ett belopp, motsvarande vad han i sådant avseende skolat uppbära, om han den 1 juli 1918 redan varit pensionerad, minskat med det extra krigstidstillägg, han såsom befattningshavare efter sistnämnda dag åtnjutit.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, anförde efter gemensam beredning med cheferna för samtliga övriga departement följande.

Förut denna dag har jag för Eders Kungl. Maj:t anmält uppkommen fråga om beredande av extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 samt tills vidare under år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst. Jag erinrade därvid om det yttrande, varmed jag den 18 innevarande oktober motiverat min hemställan om sammankallande av urtima riksdag för beredande av ökade krigstidstillägg, och vari även berördes vissa framkomna yrkanden om åtgärder för lättande av f. d. befattninghavares ekonomiska bekymmer i anledning av den alltjämt fortgående prisstegringen.

I det jag nu för Eders Kungl. Maj:t anmäler denna sistnämnda fråga, tillåter jag mig till en början lämna en kortfattad redogörelse för riksdagens tidigare beslut i ämnet.

1916 års riksdag.

Vid 1916 års riksdag hemställde enskilda motionärer, »att riksdagen måtte besluta, att ett krigstidstillägg må utgå för år 1916 (eventuellt först för 1917) jämväl till de f. d. statstjänare, som åtnjuta pension eller understöd, vars sammanlagda belopp icke överstiger 800 kronor per år.» Motionärerna angåvo tillika vissa grunder för beräknande av krigstidstilläggets storlek.

Riksdagen ansåg sig emellertid på anförda skäl icke kunna tillmötesgå motionärernas framställning i vidare mån, än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 8 juni 1916 anhöll, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och i vad mån någon höjning av pensionsbeloppen för sådana pensionstagare, som uppbure låga pensioner och styrkte sig vara i behövande omständigheter, kunde anses av rådande förhållanden betingad, samt därefter till riksdagen, om möjligt redan år 1917, framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Vid föredragning den 21 juni 1916 av riksdagens berörda skrivelse fann Kungl. Maj:t gott anbefalla löneregleringskommittén att verkställa ifrågavarande utredning samt till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag, vartill densamma kunde giva anledning.

Departementschefens yttrande år 1917.

Sedan löneregleringskommittén inkommit med utlåtande i frågan, föredrogs ärendet i statsrådet den 16 april 1917, därvid dåvarande chefen för finansdepartementet framhöll, bland annat:

Den statstjänare, som vid avgången från sin tjänst kommit i åtnjutande av pension till belopp, som författningsenligt skulle utgå, kunde icke anses hava något som helst befogat anspråk på ytterligare underhåll från staten. Vid denna princip syntes det vara av vikt att framdeles som hittills fasthålla, i all synnerhet som ett motsatt förfaringssätt skulle betänkligt rubba den vid alla på senare tiden genomförda löneregleringar tillämpade regeln, att befattningshavare själva skulle till viss del betala kostnaden för sin pensionering. Sålunda uttalade betänkligheter mot en stadigvarande förhöjning av utgående pensioner borde emellertid icke hindra, att staten trädde hjälpande emellan för att genom en *tillfällig* pensionsförhöjning i någon mån stödja de mest behövande bland dem, som ägnat sina krafter åt dess tjänst. Visserligen hade staten, såsom löneregleringskommittén erinrat, redan på åtskilliga sätt,

exempelvis genom tillhandahållande av livsmedel till nedsatt pris samt genom skattelindringar, sökt hjälpa de mindre bemedlade att komma över dyrtidens hårdaste verkningar, men det vore uppenbart, att dessa åtgärder i endast ringa mån kunnat motväga den under senaste tiden inträffade oerhörda stegringen i priset på allt vad till livets nödtorft hörde. Då statsverket alltså torde böra i någon mån söka lindra de av dyrtiden förorsakade svårigheterna jämväl för statens i behövande omständigheter varande pensionstagare, gällde det att taga ståndpunkt i fråga om understödets belopp och de begränsningar, som för dess utbetalande borde uppdragas.

Sedan dåvarande departementschefen därefter utvecklat de grundlinjer, enligt vilka, efter hans förmenande, krigstidshjälp borde tilldelas f. d. befattningshavare i statens tjänst, beslöt Kungl. Maj:t att avlåta proposition i ämnet till 1917 års riksdag i enlighet med en av departementschefen gjord hemställan.

Kungl. Maj:ts proposition till 1917 års riksdag.

I propositionen, som betecknades med nr 264, föreslogs, bland annat, att krigstidshjälpen skulle utgå till varje dylik f. d. befattningshavare med 100 kronor, under iakttagande, dels att hans ifrågavarande krigstidshjälp samt pensions- och understödsförmåner icke finge överstiga tillhopa 1,300 kronor för år räknat och dels att från åtnjutande av dylik hjälp undantoges ej mindre f. d. befattningshavare, som under år 1917 hade att erlägga inkomst- och förmögenhetsskatt för högre belopp än 1,200 kronor, hustrus taxering däri inberäknad, än även gift kvinnlig f. d. befattningshavare, vars man levde.

1917 års riksdag.

Första särskilda utskottet vid 1917 års riksdag, som hade att behandla ifrågavarande proposition, yttrade, att, ehuruväl, såsom i propositionen framhållits, den statstjänare, som vid avgången från sin tjänst kommit i åtnjutande av pension till författningsenligt belopp, icke kunde hava befogat anspråk på ytterligare underhåll från staten, hade utskottet dock, i likhet med Kungl. Maj:t, ansett, att staten borde med hänsyn till den av kriget förorsakade oerhörda stegringen i kostnaderna för livsuppehället, träda hjälpande emellan för att genom en *tillfällig* pensionsförhöjning i någon mån stödja de mest behövande bland dem, som ägnat sina krafter åt dess tjänst.

Sedan utskottet erinrat om innehållet av Kungl. Maj:ts proposition, anförde utskottet vidare, bland annat:

Utskottet hade ansett de av Kungl. Maj:t angivna begränsningarna vara väl snäva och därför föreslagit, att beloppet av ifrågavarande

krigstidshjälp måtte höjas till 150 kronor för en var f. d. befattningshavare, under iakttagande, dels att hans pensions- och understödsförmåner icke finge tillhopa överstiga 1,500 kronor för år räknat och dels att från åtnjutande av dylik hjälp skulle undantagas f. d. befattningshavare, som under år 1917 hade att erlägga inkomst- och förmögenhetsskatt för högre belopp än 1,400 kronor, äkta makars taxeringar sammanräknade. Att från åtnjutande av krigstidshjälp undantaga gift kvinnlig f. d. befattningshavare ansåge utskottet icke lämpligt. En inom riksdagen väckt motion om beredande av någon krigstidshjälp åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas underhållstagare, vilka ej inbegripits i Kungl. Maj:ts proposition, syntes utskottet synnerligen behjärtansvärd. Dem tillkommande understöd vore bestämda med hänsyn till före kriget rådande förhållanden, och det vore uppenbart, att den av krisen föranledda stegringen i levnadskostnaderna drabbat dem synnerligen hårt. Utskottet ansåge sig böra i huvudsak tillstyrka bifall till ifrågavarande motion.

I övrigt hade utskottet ej funnit något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan riksdagen bifallit en av utskottet i anslutning till ovan angivna grunder gjord hemställan, utfärdade Kungl. Maj:t den 19 juni 1917 kungörelse (Svensk författningssamling nr 367) innefattande föreskrifter i ämnet i enlighet med riksdagens beslut.

Kungl. Maj:ts proposition till 1918 års riksdag.

Vid 1918 års lagtima riksdag framlade Kungl. Maj:t en den 18 januari 1918 dagtecknad proposition nr 11 angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst.

Enligt propositionen — som ej avsåg avskedade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, rörande vilka särskild proposition förelades riksdagen — skulle krigstidstillägg för år 1918 till varje f. d. befattningshavare utgå med 150 kronor jämte 30 procent av pensions och understöds årsbelopp, dock tillhopa med högst 600 kronor.

Då jag nyssberörda den 18 januari 1918 anmälde nämnda ärende inför Eders Kungl. Maj:t, erinrade jag, hurusom staten ansetts icke hava någon skyldighet att höja de pensioner, som tillerkänts f. d. statstjänare och till vilka dessa själva i stor utsträckning efter vissa fastställda grunder lämnat bidrag, men att detta emellertid ingalunda uteslöte, att staten av billighetsskäl borde göra något i syfte att förekomma, att dess uttjänta befattningshavares pensioner i följd av levnadskostnadernas alltjämt fortgående stegring bleve otillräckliga.

Sedan jag därefter redogjort för levnadskostnadernas stegring, anförde jag vidare till stöd för ovannämnda förslag.

»I första hand böra uppenbarligen de med låga pensioner avskedade befattningshavarna hjälpas. Men dyrtiden har nu varat så länge och sträckt sina verkningar så långt, att även de med jämförelsevis högre pensioner avgångna befattningshavarna i allmänhet torde vara i stort behov av statens stöd i den ojämna striden. Att härvidlag draga en godtycklig gräns, vid vilken delaktighet i dyrtidstillägget skulle bortfalla, synes mig föga tilltalande; och om ett dylikt streck, på sätt förra gången skedde, sattes vid skyldighet att för visst belopp betala inkomst- och förmögenhetsskatt, skulle sådant i någon mån motverka pensionärernas villighet att genom arbete bidraga till sitt uppehälle. Då det emellertid är uppenbart, att de med låga pensioner utrustade pensionärerna i stort sett hava svårast att reda sig i dyrtiden, har jag tänkt mig, att dessa skulle jämförelsevis bättre tillgodoses samt att tillägget för de med högre pensioner försedda skulle bliva relativt mindre än för de förra.»

1918 års riksdag.

Efter hemställan av dess särskilda utskott (utlåtandet nr 4) beslöt 1918 års riksdag att bevilja krigstidstillägg åt f. d. befattningshavare med än högre belopp, än av Kungl. Maj:t föreslagits. Därjämte företogos vissa ändringar i fråga om de rörande krigstidstillägget i övrigt föreslagna bestämmelserna.

Den 22 mars 1918 utfärdade därefter Kungl. Maj:t kungörelse (Svensk författningssamling nr 139) angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst. I denna kungörelse fastställdes, i överensstämmelse med riksdagens beslut, följande

Allmänna grunder för krigstidstilläggets utgående:

§ 1.

Krigstidstillägg tillkommer f. d. befattningshavare i statens tjänst — avskedade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare därunder icke inbegripna — vilka vid ingången av år 1918 voro berättigade till pension eller därmed jämförligt årligt understöd, som av Konung och riksdag till siffran bestämts eller eljest utgår efter av riksdagen prövade grunder.

§ 2.

Krigstidstillägget utgår till varje dylik f. d. befattningshavare med 200 kronor jämte en tredjedel av ovanberörda pensions och understöds årsbelopp, dock tillhopa högst med 700 kronor.

§ 3.

Pensionerade f. d. befattningshavare i statens tjänst, vilka under år 1917 haft att erlägga inkomst- och förmögenhetsskatt för högre belopp än 1,400 kronor och fördenskull gått miste om dem eljest enligt kungl. kungörelsen den 19 juni 1917 tillkommande krigstidshjälp, må — om de under år 1918 icke hava att erlägga inkomst- och förmögenhetsskatt för högre belopp än 1,400 kronor, äkta makars taxeringar sammanräknade — uppbära, utöver det krigstidstillägg, som må tillkomma dem enligt § 2 här ovan, ett så stort belopp, som skulle hava såsom krigstidshjälp under år 1917 tillfallit dem, om de under sistnämnda år haft att erlägga dylik skatt för högst 1,400 kronor.

§ 4.

Befattningshavare, som efter ingången av år 1918 avgått med pension, erhåller krigstidstillägg med ett belopp, motsvarande vad han enligt § 2 skolat uppbära, om han vid årets början varit pensionerad, minskat med det krigstidstillägg han såsom befattningshavare under året åtnjutit.

§ 5.

Till f. d. befattningshavare vid statens järnvägar utgående pensioner från enskilda järnvägarnas pensionskassa eller med denna jämförlig pensionsinrättning likställas i här ifrågavarande avseende med pension av i § 1 angivet slag.

§ 6.

Om till krigstidstillägg av nu ifrågavarande slag berättigad f. d. befattningshavare under år 1917 eller 1918 avlidit, inträder stärbhuset i den avlidnes rätt.

§ 7.

Krigstidstillägget utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

Framställningar om ökat krigstidstillägg.

Såsom jag ovan omnämnt, hava till Kungl. Maj:t inkommit framställningar, åsyftande en höjning av det till f. d. befattningshavare utgående krigstidstillägget. Därvid har framhållits, hurusom många f. d.

befattningshavare till följd av de alltjämt stegrade levnadskostnaderna råkat i formlig nöd.

Pensionärernas svåra ställning har beaktats jämväl i framställningar från andra än pensionärerna själva. Sålunda har den under slutet av nästlidne september månad här i Stockholm hållna tjänstemannakongressen, representerande ett flertal sammanslutningar av statstjänstemän, gjort hemställan om utanordnande av ett extra dyrtidstillägg redan för innevarande år åt f. d. befattningshavare i statens tjänst.

Departementschefen.

I mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 18 innevarande oktober angående sammankallande av en urtima riksdag framhöll jag, att behovet av skyndsamma åtgärder för en höjning av nu utgående krigstidstillägg gjorde sig gällande ej blott för befattningshavare i statens tjänst, utan även för f. d. befattningshavare, som avgått med pension. Vid övervägande av frågan om de personer, åt vilka dylikt ökat tillägg bör beredas, och de närmare villkoren därför torde det av skäl, som jag förut i dag vid anmälan av frågan om extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst andragit, vara lämpligast att ej avvika från de grunder, som i förenämnda hänseenden antagits av årets lagtima riksdag.

Vad åter angår spörsmålet om det extra krigstidstilläggets storlek och om den tid, för vilken detsamma bör utgå, har Kungl. Maj:t i fråga om nuvarande befattningshavare i statens tjänst, med utgångspunkt från det nu utgående procentuella krigstidstillägget, beslutit att till grund för den proposition, som skall föreläggas den sammanträdande urtima riksdagen, lägga den principen, att dessa befattningshavare må för senare halvåret 1918 erhålla ett procentuellt lika stort extra krigstidstillägg, som för nämnda halvår förut tillkommit dem. Givetvis bör motsvarande princip följas, då det gäller att i förevarande fall bestämma det extra krigstidstilläggets storlek och tidpunkten, från vilken detsamma må utgå. I nyssnämnda proposition har därjämte föreslagits, att extra krigstidstillägg skulle få i förskott utbetalas under år 1919 intill dess, efter beslut av 1919 års riksdag, kungörelse om sådant krigstidstillägg utfärdats och trätt i kraft. Enär emellertid årets lagtima riksdag — som medgivit befattningshavare i statens tjänst att under år 1919 uppbära visst förskott i avräkning å det krigstidstillägg, vilket sedermera kunde varda dem beviljat för år 1919 — icke ansett något dylikt förskott böra ifrågakomma beträffande f. d. befattningshavare, torde jag icke heller beträffande det extra krigstidstillägget åt denna kategori böra ifrågasätta någon dylik utbetalning i förskott. Jag erinrar

också om att pension och därmed jämförligt understöd brukar utbetalas i efterskott kvartalsvis sålunda, att första utbetalningen under året i allmänhet infaller först efter mars månads ingång. Vid nämnda tidpunkt lärer emellertid riksdagens beslut i frågan rörande krigstidstillägg under år 1919 vara, om ej redan meddelat, likväl så nära förestående, att tidsvinsten för vederbörande pensionärer ej bleve avsevärd. Däremot skulle en dylik utbetalning — vilken givetvis ej kunde avse längre tid än till dess 1919 års riksdag hunnit taga ståndpunkt till frågan — med avseende å tillämpningen vålla avsevärda svårigheter.

I fråga om de närmare villkoren för det extra krigstidstilläggets utgående lärer, som ovan nämnts, de av årets lagtima riksdag antagna grunderna böra vinna tillämpning. Dock torde ett tillägg eller förtydligande i visst avseende vara av behovet påkallad. Enligt § 4 i ovannämnda kungörelse den 22 mars 1918 skall befattningshavare, som efter ingången av år 1918 avgått med pension, erhålla krigstidstillägg med ett belopp, motsvarande vad han skolat uppbära, om han vid årets början varit pensionerad, minskat med det krigstidstillägg, han såsom befattningshavare under året åtnjutit.

Därest denna bestämmelse skulle vinna tillämpning jämväl i fråga om det extra krigstidstilläggget, skulle följden bliva den, att befattningshavare, som avgått t. ex. under mitten av året, i regel icke skulle komma i åtnjutande av något som helst extra krigstidstillägg. Det är emellertid icke överensstämmande med vare sig rättvisa eller billighet, att någon av denna orsak uteslutes från ett extra krigstidstillägg, som eljest ansetts böra komma alla dem till godo, vilka förut tillerkänts krigstidstillägg eller krigstidshjälp. Det synes mig därför vara riktigast, att ovannämnda bestämmelses tillämpning inskränkes att avse allenast det fall, att någon i egenskap av befattningshavare tillerkänts *extra* krigstidstillägg.

Vad angår kostnaden för det ifrågasatta extra krigstidstilläggget till f. d. befattningshavare, så torde densamma kunna beräknas på följande sätt: Det särskilda utskottet vid 1918 års lagtima riksdag uppskattade kostnaden för det av riksdagen sedermera beviljade krigstidstilläggget till 4,300,000 kronor. Antalet pensionärer beräknades samtidigt till 7,864. Då av nyssnämnda summa skulle till en var av pensionärerna utbetalas ett engångsbelopp av 200 kronor, belöper sig alltså kostnaden för den efter viss procent av pension eller understöd utgående delen av krigstidstillägget i runt tal till 2,730,000 kronor för hela året och till 1,365,000 kronor för halvt år.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana f. d. befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 139) angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 1,365,000;

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall till vederbörande f. d. befattningshavare eller, om han efter juni månads utgång avlidit, till hans stärbhusdelägare utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg beräknas enligt ovannämnda kungörelse av den 22 mars 1918, med iakttagande dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga 250 kronor; och

c) besluta, att ifråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i nyssberörda kungörelse finnes ifråga om krigstidstillägg stadgat; dock med iakttagande

att något avdrag å det extra krigstidstillägget icke skall ske för krigstidstillägg, som befattningshavare i denna sin egenskap må hava åtnjutit tidigare under året; samt

att den, som efter utgången av juni månad 1918 avgått med pension, å denna erhåller extra krigstidstillägg med ett belopp, motsvarande vad han i sådant avseende skolat uppbära, om han den 1 juli 1918 redan varit pensionerad, minskat med det extra krigstidstillägg, han såsom befattningshavare efter sistnämnda dag åtnjutit.

I förevarande hemställan instämde statsrådets övriga ledamöter.

Hans Maj:t Konungen biföll vad statsrådet sålunda hemställt; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bilagan litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1918.

Cen. Lib.

Nr 3.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

a) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana pensionärer och understödstagare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 140) angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 420,000: —;

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall, utan annan begränsning med avseende å beloppet än nedan angives, till vederbörande pensionär eller understödstagare, eller, därest denne efter juni månads utgång avlidit, till stärbhusdelägarna utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg beräknas enligt ovannämnda kungörelse av den 22 mars 1918; dock med iakttagande att det extra krigstidstillägget

dels icke må understiga 25 kronor för pensionsberättigad änka och 15 kronor för annan pensionär eller understödstagare

dels icke må överstiga

för pensionsberättigad änka 87 kronor 50 öre,

KGL. BIBLIOTEKET 1918

i fråga om pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn 87 kronor 50 öre för änkan och 25 kronor för ett vart pensionsberättigat barn,

för pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre,

i fråga om pensionsberättigade minderåriga syskon utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre för det första med tillägg av 25 kronor för ett vart av de övriga; samt

för annan pensionär eller understödstagare 87 kronor 50 öre; ävensom

c) besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i nyssberörda kungörelse finnes stadgat.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, anförde efter gemensam beredning med cheferna för samtliga övriga departement följande.

Förut denna dag har jag för Eders Kungl. Maj:t anmält uppkomna frågor om extra krigstidstillägg åt, bland andra, f. d. befattningshavare i statens tjänst. Därvid beslöt Eders Kungl. Maj:t föreslå den nu sammanträdande urtima riksdagen, bland annat, att anvisa anslag för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana f. d. befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst.

Nära förknippat med denna fråga är spörsmålet om extra krigs-

tidstillägg jämväl åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst.

1917 års riksdag. Redan vid 1917 års riksdag sökte man bereda dessa grupper av pensionärer lättnad i de ekonomiska svårigheter, som den alltjämt fortgående prisstegringen medfört för dem. Den av nämnda års riksdag åt dem beviljade krigstidshjälpen skulle utgå, till pensionsberättigad änka med 100 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke finge tillhopa överstiga 600 kronor för år räknat; till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 100 kronor till änkan och med 50 kronor för vart pensionsberättigat barn, dock att hjälpen jämte pensionsförmånerna icke finge tillhopa för änka och barn överstiga 900 kronor för år räknat; till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 50 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke finge tillhopa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flere syskon 900 kronor, allt för år räknat; samt till annan pensionär med 50 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna tillhopa icke finge överstiga 300 kronor för år räknat.

1918 års lagtima riksdag. I en den 18 januari 1918 dagtecknad proposition nr 13 föreslog Kungl. Maj:t innevarande års lagtima riksdag att bevilja väsentligt ökade anslag för ifrågavarande ändamål. Riksdagen beslöt ytterligare någon förhöjning av de utav Kungl. Maj:t föreslagna beloppen, varjämte riksdagen jämväl i övrigt gjorde vissa jämkningar i fråga om de av Kungl. Maj:t föreslagna grunderna för krigstidstilläggets utgående. Den 22 mars 1918 utfärdade därefter Kungl. Maj:t kungörelse (Svensk författningssamling nr 140) angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst. I överensstämmelse med riksdagens beslut fastställdes därvid följande

Allmänna grunder för krigstidstilläggets utgående:

§ 1.

Krigstidstillägg tillkommer sådana änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, som vid ingången av år 1918 ägt åtnjuta pension eller därmed jämförligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd anstalt för pensionering av dylika befattningshavares änkor och barn, från Lunds universitets änke- och pupillkassa, från vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för

änkor och barn eller från enskilda järnvägarnas pensionskassa eller med denna jämförlig pensionsinrättning.

§ 2.

Krigstidstillägget utgår

till pensionsberättigad änka med 125 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock högst med tillhopa 300 kronor;

till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 125 kronor till änkan och med 75 kronor för vart pensionsberättigat barn jämte en tredjedel av änkans och barnens för året bestämda pensionsförmåner, dock högst med tillhopa 350 kronor för änka med 1 pensionsberättigat barn, 400 kronor för änka med 2 pensionsberättigade barn, 450 kronor för änka med 3 pensionsberättigade barn, 500 kronor för änka med 4 pensionsberättigade barn o. s. v.;

till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 75 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock att krigstidstillägget icke må överstiga för 1 barn 250 kronor, för 2 syskon 300 kronor, för 3 syskon 350 kronor, för 4 syskon 400 kronor o. s. v., samt

till annan pensionär med 75 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock högst med tillhopa 250 kronor;

allt dock under iakttagande, att krigstidstillägget icke får överstiga pensionsförmånernas för året bestämda belopp i annat fall, än då detta årsbelopp är lägre än ovan angivna grundbelopp (125 kronor för änka, 200 kronor för änka med 1 pensionsberättigat barn, 275 kronor för änka med 2 pensionsberättigade barn o. s. v.), i vilket fall endast en mot samma grundbelopp svarande summa skall såsom krigstidstillägg utgå.

§ 3.

Om till krigstidstillägg av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1918 avlidit, inträder stärbhuset i den avlidnas rätt.

§ 4.

Med minderårigt barn avses här sådant barn, som icke uppnått den ålder, då enligt de särskilda pensionskassornas reglementen eller eljest givna föreskrifter dess rätt till pension i allmänhet upphör.

§ 5.

Den som åtnjuter full försörjning av den allmänna fattigvården må icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidstillägg.

§ 6.

Pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare vid flottans pensionskassa och folkskollärarnas pensionsinrättning samt efter innehavare av docentstipendier vid statens högskolor likställas i avseende å nu ifrågavarande krigstidstillägg med pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst.

§ 7.

Krigstidstillägget utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

Departementschefen.

Såsom jag i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 18 innevarande oktober vid anmälan av andra frågor rörande extra krigstidstillägg för innevarande år omnämnt, har från skilda håll inkommit ett stort antal framställningar, avseende att staten skulle, utöver de av årets lagtima riksdag beviljade dyrtidsanslagen, lämna ytterligare krigstidstillägg i en eller annan form för lättande av det ekonomiska betryck, varunder stora grupper av statstjänstemän och pensionärer numera leva. I vissa av dessa framställningar har även beaktats de pensionsberättigade änkornas och barnens bekymmersamma ställning.

Dessa pensionärer torde höra till de grupper av vårt lands innevånare, som mest lidit av den rådande dyrtiden. I allmänhet ur stånd att genom eget arbete i någon avsevärd grad bidraga till sitt uppehälle torde de med sina jämförelsevis små pensioner numera hava i tyvärr alltför många fall bragts ned under svältgränsen. Ehuruväl statsverket, såsom upprepade gånger vid andra tillfällen påpekats, ej har någon juridisk skyldighet att höja en gång fastställda pensioner, synes det mig likväl, att staten härvidlag av billighetsskäl icke bör tveka att träda hjälpande emellan.

Någon närmare utredning rörande ifrågavarande pensionärers ekonomiska förhållanden lärer ej här vara erforderlig, utan torde jag kunna inskränka mig till att hänvisa, ifråga om *de nuvarande levnadskostnaderna* till den utredning, som för Eders Kungl. Maj:t förut framlagts i samband med frågan om den urtima riksdagens sammankallande,

samt beträffande *pensionsbeloppens storlek* till följande, vid Kungl. Maj:ts proposition i ämnet till 1917 års riksdag fogade

Tabell, utvisande antal och belopp av pensioner, som år 1916 utgingo till änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst.

Belopp	Pensioner till änkor		Pensioner till änkor med minderåriga barn		Pensioner till barn (minderåriga eller äldre)		Summa	
Kronor	Antal pensioner	Belopp Kronor	Antal pensioner	Belopp Kronor	Antal pensioner	Belopp Kronor	Antal pensioner	Belopp Kronor
7—50	117	4,728	—	—	523	18,194	640	22,922
51—100	387	30,240	54	4,640	399	30,550	840	65,430
101—150	969	133,100	226	31,415	134	18,445	1,329	182,960
151—200	646	122,675	137	24,605	123	22,335	906	169,615
201—250	461	112,830	185	45,540	91	21,590	737	179,960
251—300	312	90,605	153	45,185	49	13,845	514	149,635
301—350	278	95,930	122	42,310	31	10,365	431	148,605
351—400	234	91,730	59	22,050	38	14,710	331	128,490
401—450	163	72,290	72	32,300	5	2,220	240	106,810
451—500	332	165,490	45	22,170	15	7,470	392	195,130
501—550	126	68,430	29	15,790	4	2,180	159	86,400
551—600	429	253,420	54	31,820	7	4,080	490	289,320
601—650	136	87,300	28	18,040	5	3,220	169	108,560
651—700	159	108,275	16	10,800	4	2,715	179	121,790
701—750	43	31,760	21	15,630	2	1,490	66	48,880
751—800	203	162,110	53	41,660	4	3,200	260	206,970
801—850	39	32,730	12	10,140	—	—	51	42,870
851—900	74	66,430	55	49,080	1	900	130	116,410
901—1,000	60	58,850	17	16,530	1	1,000	78	76,380
1,001—1,100	41	43,230	30	31,390	1	1,100	72	75,720
1,101—1,200	42	48,620	39	46,330	1	1,150	82	96,100
1,201—1,300	8	10,060	6	7,520	1	1,230	15	18,810
1,301—1,400	11	14,900	11	14,850	—	—	22	29,750
1,401—1,500	3	4,350	14	20,760	2	2,920	19	28,030
1,501—1,600	6	9,300	2	3,100	—	—	8	12,400
1,601—1,700	—	—	5	8,340	—	—	5	8,340
1,701—1,800	1	1,750	1	1,750	—	—	2	3,500
1,801—1,900	—	—	1	1,860	—	—	1	1,860
1,901—2,000	—	—	1	2,000	—	—	1	2,000
2,001—2,100	2	4,100	2	4,200	—	—	4	8,300
Summa	**5,282**	**1,925,233**	**1,450**	**621,805**	**1,441**	**184,909**	**8,173**	**2,731,947**

Med avseende å frågan om de grunder, enligt vilka ett extra krigstidstillägg i förevarande fall bör utdelas, tillåter jag mig hänvisa till vad jag förut denna dag anfört vid anmälan för Eders Kungl. Maj:t av förslaget rörande extra krigstidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst.

I det jag i anslutning härtill förordar, att det tillägg, varom nu är fråga, skall utgå för senare hälften av år 1918 med en tredjedel av vad å denna tid belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg beräknas, anser jag emellertid att ifråga om det extra krigstidstilläggets storlek bör fastställas icke blott en viss maximigräns utan även en minimigräns.

Ett beslut i sistnämnda riktning skulle visserligen innebära en avvikelse från de normer, som föreslagits med avseende å det extra krigstidstillägget åt f. d. befattningshavare i statens tjänst. Med hänsyn till de små pensionsbelopp, som vissa av nu ifrågavarande pensionärer åtnjuta, synes det dock erforderligt, att, därest det extra krigstidstillägget skall för dessa pensionärer innebära någon hjälp, en viss minimigräns fastställes. I fråga om pensionsberättigade änkor synes mig det extra krigstidstillägget böra utgå med lägst 25 kronor. Med utgångspunkt från förhållandet mellan de grundbelopp, som av årets lagtima riksdag fastslagits för å ena sidan pensionsberättigade änkor och å andra sidan andra nu ifrågavarande pensionärer, lärer det extra krigstidstillägget åt de sistnämnda böra fastställas till ett minimibelopp av 15 kronor.

Vad angår frågan om en maximigräns, så synas andra grunder än de, som fastslagits i ovannämnda kungörelse av den 22 mars 1918, härvidlag böra komma i tillämpning. Enligt nämnda kungörelse må krigstidstillägget utgå till pensionsberättigad änka med tillhopa högst 300 kronor, vilket maximibelopp må ökas med endast 50 kronor för varje pensionsberättigat minderårigt barn. Då emellertid den så kallade grundplåten utgör 125 kronor för änkan och 75 kronor för vart pensionsberättigat barn, blir alltså följden, att ju större barnens antal är, desto mindre blir den del av krigstidstillägget, som utgår procentuellt å pensionens eller understödets belopp. Under det att sistnämnda del av krigstidstillägget för en ensam änka kan uppgå till sammanlagt 175 kronor, utgör den för änka med t. ex. fem pensionsberättigade barn högst 50 kronor. (Högsta tillåtna krigstidstillägget för änka med fem barn är 550 kronor; den så kallade grundplåten uppgår i detta fall till $125 + 5 \times 75 = 500$ kronor). Vid sådant förhållande kan det ej överensstämma med billighet, att, i enlighet med vad som föreslagits i fråga om f. d. befattningshavare i statens tjänst, begränsa det extra krigstidstillägget till högst hälften av det belopp, vartill den procentuella delen av krigstidstillägget uppgår. En begränsning enligt denna princip är visserligen lämplig i fråga om såväl pensionsberättigad änka utan pensionsberättigade minderåriga barn som ock ej minderåriga barn.

Beträffande pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn bör däremot det extra krigstidstillägget till änkan utgå till oförändrat belopp med visst tillägg för varje barn, lämpligen hälften av det belopp, varmed krigstidstillägget enligt kungörelsen den 22 mars 1918 må ökas för varje barn, eller alltså med 25 kronor. Enahanda grunder böra tillämpas i fråga om det extra krigstidstillägget till pensionsberättigade minderåriga barn utan pensionsberättigad moder.

Vad angår kostnaden för ett extra krigstidstillägg enligt nu angivna principer, så belöpte sig de pensioner, som år 1916 utgingo till änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, till sammanlagt 2,731,947 kronor. Pensionsbeloppen för 1918 års senare hälft kunna alltså beräknas till i runt tal 1,400,000 kronor. Det extra krigstidstillägget skulle, räknat till en tredjedel av sistnämnda summa, uppgå till icke fullt 467,000 kronor. Vid en begränsning av det extra krigstidstillägget såväl uppåt som nedåt, i enlighet med vad ovan föreslagits, torde för detsamma böra beräknas omkring 420,000 kronor.

Med åberopande av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att

a) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana pensionärer och understödstagare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 140) angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å ..... kronor 420,000: —;

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall, utan annan begränsning med avseende å beloppet än nedan angives, till vederbörande pensionär eller understödstagare, eller, därest denne efter juni månads utgång avlidit, till stärbhusdelägarna utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg beräknas enligt ovannämnda kungörelse av den 22 mars 1918; dock med iakttagande att det extra krigstidstillägget

dels icke må understiga 25 kronor för pensionsberättigad änka och 15 kronor för annan pensionär eller understödstagare

dels icke må överstiga

för pensionsberättigad änka 87 kronor 50 öre,

i fråga om pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minder-

åriga barn 87 kronor 50 öre för änkan och 25 kronor för ett vart pensionsberättigat barn,

för pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre,

i fråga om pensionsberättigade minderåriga syskon utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre för det första med tillägg av 25 kronor för ett vart av de övriga, samt

för annan pensionär eller understödstagare 87 kronor 50 öre; ävensom

c) besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i nyssberörda kungörelse finnes stadgat.

I förevarande hemställan instämde statsrådets övriga ledamöter.

Hans Maj:t Konungen biföll vad statsrådet sålunda hemställt; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bilagan litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918

Gen. Lib.

5406
.K3

Nr 4.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

a) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt åt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, vilka vid ingången av år 1918 uppnått en levnadsålder av 60 år eller däröver, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 475,000: —

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall till varje dylik vid årets ingång till pension eller därmed jämförligt understöd från statsverket, statsunderstödd pensionsinrättning eller Vadstena krigsmanshuskassa berättigad f. d. befattningshavare, som varit i livet vid juli månads ingång, utgå med ett belopp av 50 kronor; samt

c) medgiva, att krigstidstillägget må till vederbörande f. d. befattningshavare eller, om han avlidit, till hans stärbhus på en gång utbetalas i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, anförde efter gemensam beredning med cheferna för lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen följande.

1917 års riksdag.

I anledning av en i ämnet väckt motion beviljade 1917 års riksdag ett anslag för krigstidshjälp åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt åt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, vilka vid ingången av år 1917 uppnått en levnadsålder av 60 år eller däröver; och beslöt riksdagen, att krigstidshjälpen skulle, under visst angivet villkor, utgå med ett belopp av 50 kronor till varje dylik vid årets ingång till pension eller därmed jämförligt understöd från statsverket, statsunderstödd pensionsinrättning eller Vadstena krigsmanshuskassa berättigad f. d. befattningshavare, eller, om han under året avlidit, till hans stärbhus.

1918 års riksdag.

I proposition den 18 januari 1918, nr 12, föreslog Kungl. Maj:t innevarande års lagtima riksdag att

a) för beredande under år 1918 av krigstidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt åt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, vilka vid ingången av år 1918 uppnått en levnadsålder av 60 år eller däröver, å tilläggsstat för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å kronor 700,000;

b) förklara, att krigstidstillägget skulle till varje dylik vid årets ingång till pension eller därmed jämförligt understöd från statsverket, statsunderstödd pensionsinrättning eller Vadstena krigsmanshuskassa berättigad f. d. befattningshavare utgå med ett belopp av 75 kronor; samt

c) medgiva, att krigstidstillägget finge till vederbörande f. d. befattningshavare eller, om han under året avlidit, till hans stärbhus på en gång utbetalas i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

Det särskilda utskottet hemställde i utlåtande nr 5, att det för en var av ifrågavarande f. d. krigsmän avsedda beloppet måtte höjas från 75 till 100 kronor, samt framhöll, att vid bifall härtill skulle för ändamålet erfordras omkring 950,000 kronor. I övrigt hade utskottet intet att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag.

Riksdagen fattade sitt beslut i enlighet med utskottets hemställan, varefter Kungl. Maj:t den 22 mars 1918 utfärdade kungörelse (Svensk författningssamling nr 141) angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, i vilken kungörelse meddelades närmare bestämmelser i ämnet i överensstämmelse med riksdagens beslut.

Departementschefen.

Sedan under innevarande år levnadskostnaderna ökats i så hög grad, att de understöd, som årets lagtima riksdag beviljat befattningshavare och f. d. befattningshavare i statens tjänst ävensom vissa andra pensionärer och understödstagare, blivit för sitt ändamål otillräckliga, har Eders Kungl. Maj:t förut denna dag beslutat föreslå den nu sammanträdande urtima riksdagen, bland annat, att anvisa medel för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana f. d. befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst. Detta extra krigstidstillägg är avsett att utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg enligt nyssberörda kungörelse beräknas, dock med högst 250 kronor.

Samma omständigheter, som legat till grund för nämnda Eders Kungl. Maj:ts beslut, lärer jämväl påkalla en framställning av liknande innebörd till förmån för de pensionerade båtsmännen och marinsoldaterna samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare.

Det torde tillåtas mig att i denna fråga hänvisa till vad i nyssberörda ärende förekommit.

Dock bör spörsmålet om det nu ifrågasatta extra krigstidstilläggets storlek här särskilt beröras. Detta tillägg synes mig lämpligen böra bestämmas till hälften av hela krigstidstillägget för år 1918 eller alltså till 50 kronor för varje pensionär eller understödstagare. Detta är visserligen förhållandevis något mera än vad som föreslagits ifråga om övriga f. d. befattningshavare i statens tjänst. Det extra krigstidstillägget åt de sistnämnda har nämligen ifrågasatts skola utgå allenast med högst hälften av vad som motsvarar krigstidstillägget med avdrag för den så kallade grundplåten. Vid sådant förhållande skulle det extra krigstidstillägget till de pensionerade båtsmännen och med dem jämställda egentligen utgå, icke med hälften av hela det dem tillkommande krigstidstillägget, utan allenast med hälften av den del därav, som kunde anses motsvara det åt övriga f. d. befattningshavare utgående procentuella krigstidstillägget. En dylik uppdelning skulle emellertid bliva godtycklig och synes mig därför icke böra förekomma, detta så mycket mindre som de pensionärer och understödstagare, varom fråga är, i regel befinna sig i knappa omständigheter.

Kostnaden för det nu ifrågasatta extra krigstidstillägget bör med utgångspunkt från utskottets ovan berörda beräkning upptagas till 475,000 kronor.

I anledning av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att

a) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt åt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, vilka vid ingången av år 1918 uppnått en levnadsålder av 60 år eller däröver, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 475,000.

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall till varje dylik vid årets ingång till pension eller därmed jämförligt understöd från statsverket, statsunderstödd pensionsinrättning eller Vadstena krigsmanshuskassa berättigad f. d. befattningshavare, som varit i livet vid juli månads ingång, utgå med ett belopp av 50 kronor; samt

c) medgiva, att krigstidstillägget må till vederbörande f. d. befattningshavare eller, om han avlidit, till hans stärbhus på en gång utbetalas i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

I förevarande hemställan instämde statsrådets övriga ledamöter.

Hans Maj:t Konungen biföll vad statsrådet sålunda hemställt; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bil. litt. ... vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM. ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.

S406
.K3

Nr 5.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra gratifikation till sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att under riksstatens sjunde huvudtitel på *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett *förslagsanslag* å 50,000 kronor, varav skall i de fall, då gratifikation tillerkänts befattningshavare enligt bestämmelserna i Kungl. Maj:ts kungörelse den 26 september 1918 (Svensk författningssamling nr 746) angående ersättning i vissa fall till sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka under år 1918 i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av krigstidstillägg eller krigstidshjälp, utgå extra gratifikation till sådant belopp, som motsvarar det extra krigstidstillägg, vartill befattningshavaren i sådan egenskap för senare hälften av år 1918 varit berättigad, om han ej vid samma års början ägt åtnjuta pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt, efter avdrag dock för beloppet av det extra krigstidstillägg, befattningshavaren för 1918 års senare hälft av statsmedel åtnjuter å nämnda pension eller understöd.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 5 häft. (Nr 5.) 1

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, anförde efter gemensam beredning med cheferna för övriga departement följande:

Sedan innevarande års lagtima riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts proposition den 18 januari 1918, nr 10, anslagit medel för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst, fastställde Kungl. Maj:t i kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 138), i överensstämmelse med riksdagens beslut, allmänna grunder för berörda krigstidstilläggs och krigstidshjälps utgående. I § 14 av dessa allmänna grunder har upptagits det stadgandet, att från åtnjutande av såväl krigstidstillägg som krigstidshjälp enligt i kungörelsen angivna grunder undantagas, bland andra, befattningshavare, som — oavsett pension, pensionstillägg och understöd enligt lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913 — vid årets ingång ägde åtnjuta pension eller därmed

jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt.

Detta stadgande, till vilket någon motsvarighet icke förefanns i Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, har medfört vissa, icke avsedda konsekvenser. Sålunda har befattningshavare, som åtnjuter en obetydlig pension och till följd därav icke äger rätt till krigstidstillägg eller krigstidshjälp å den för hans befattning utgående lönen, ofta kommit i en till och med sämre ställning än om han icke ägt rätt till någon som helst pension.

Sedan uppmärksamheten blivit fäst å nu berörda förhållanden, beslöt riksdagen, efter en i ämnet väckt motion, att å tilläggsstat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag å 100,000 kronor, varav, efter Kungl. Maj:ts prövning och i överensstämmelse med angivna grunder, finge utgå gratifikationer till avhjälpande av missförhållanden, som eljest skulle kunna uppkomma vid tillämpning av de utav riksdagen fastställda grunderna för utgående av krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918.

I anledning härav utfärdade Kungl. Maj:t den 26 september 1918 kungörelse (Svensk författningssamling nr 746) angående ersättning i vissa fall till sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka under år 1918 i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av krigstidstillägg eller krigstidshjälp, uti vilken kungörelse, i överensstämmelse med de av riksdagen angivna grunderna, stadgades följande:

§ 1.

Sådan befattningshavare i statens tjänst, som till följd därav, att han vid 1918 års ingång ägde åtnjuta pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt, jämlikt bestämmelsen i § 14 i kungörelsen den 22 mars 1918 angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst gått miste om honom eljest enligt samma kungörelse tillkommande krigstidstillägg eller krigstidshjälp, må till den myndighet, som utbetalar hans avlöning, ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökan om gratifikation. Sådan ansökan skall innehålla uppgift å dels nyssnämnda pension eller understöd, dels det krigstidstillägg, som därå för år 1918 av statsmedel utgår, dels ock beloppet av det förskott å krigstidstillägg för år 1918, som han jämlikt kungörelsen den 5 februari 1918 angående utbetalande av förskott å krigstidstillägg för år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst må hava uppburit.

Avser ansökningen ersättning jämväl för mistad krigstidshjälp för

år 1918, böra vid ansökningen fogas sådana handlingar, som enligt kungörelsen den 22 mars 1918 skola ingivas för utbekommande av krigstidshjälp enligt samma kungörelse.

§ 2.

Vederbörande myndigheter, som hava att erinra de befattningshavare, varom i § 1 sägs, om önskvärdheten av att blivande ansökningar inkomma så tidigt som möjligt, skola, såvitt ske kan i ett sammanhang, insända ansökningarna till respektive statsdepartement. Myndigheterna äga därvid att föreslå befattningshavare till erhållande av gratifikation till sådant belopp, som motsvarar det krigstidstillägg och den krigstidshjälp, vartill befattningshavaren för år 1918 varit berättigad, om han ej vid samma års början ägt åtnjuta pension eller understöd av förenämnt slag, efter avdrag dock för dels beloppet av det krigstidstillägg, befattningshavaren för år 1918 av statsmedel åtnjuter å nämnda pension eller understöd, dels ock vad han jämlikt kungörelsen den 5 februari 1918 må hava tillgodonjutit såsom förskott å krigstidstillägg.

§ 3.

Sedan Kungl. Maj:t meddelat sitt beslut i anledning av ansökning om gratifikation, må vederbörande myndighet, i den mån densamma ej äger att direkt å statsverkets giroräkning i riksbanken utfärda anvisningar, hos statskontoret rekvirera de för medgivna gratifikationer erforderliga medel. Av gratifikationens belopp skall vad som efter fördelning på hela året belöper å redan tilländalupna avlöningsperioder utbetalas genast på en gång samt resten i sammanhang med avlöningen för återstående avlöningsperioder; skolande vad sålunda utbetalas avföras å det å tilläggsstat för år 1918 under riksstatens sjunde huvudtitel uppförda förslagsanslaget till gratifikationer till avhjälpande av missförhållanden i fråga om krigstidstillägg och krigstidshjälp.

Departementschefen

Eders Kungl. Maj:t har förut denna dag beslutat föreslå den nu sammanträdande urtima riksdagen att anvisa medel för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt befattningshavare och f. d. befattningshavare i statens tjänst ävensom åt flera andra grupper av pensionärer och understödstagare.

Det har därvid, vad angår förslaget om utanordnande av extra

krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, ansetts, att man icke borde avvika från de grunder, som av årets lagtima riksdag fastslagits för krigstidstilläggets utgående. I följd härav skulle emellertid de befattningshavare, vilka vid 1918 års ingång ägde åtnjuta pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt, icke heller komma i åtnjutande av extra krigstidstillägg. Detta missförhållande torde vad angår år 1918 icke böra avhjälpas på annat sätt, än det, varå lagtima riksdagen, enligt vad ovan nämnts, gav anvisning, d. v. s. genom utanordnande av särskilda gratifikationer till vederbörande.

De för sådant ändamål erforderliga kostnaderna torde skäligen kunna skattas till 50,000 kronor.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att under riksstatens sjunde huvudtitel på *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett *förslagsanslag* å 50,000 kronor, varav skall i de fall, då gratifikation tillerkänts befattningshavare enligt bestämmelserna i Kungl. Maj:ts kungörelse den 26 september 1918 (Svensk författningssamling nr 746) angående ersättning i vissa fall till sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka under år 1918 i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av krigstidstillägg eller krigstidshjälp, utgå extra gratifikation till sådant belopp, som motsvarar det extra krigstidstillägg, vartill befattningshavaren i sådan egenskap för senare hälften av år 1918 varit berättigad, om han ej vid samma års början ägt åtnjuta pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt, efter avdrag dock för beloppet av det extra krigstidstillägg, befattningshavaren för 1918 års senare hälft av statsmedel åtnjuter å nämnda pension eller understöd.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:ts Konungen lämna bifall; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bil. litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Can. I 11

J 406.
K 3

Nr 6.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor m. fl.; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana f. d. befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 31 maj 1918 (Svensk författningssamling nr 394) angående krigstidstillägg för år 1918 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor m. fl., å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 258,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall till vederbörande f. d. befattningshavare eller, om han efter juni månads utgång avlidit, till hans stärbhusdelägare utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg beräknas enligt omförmälda kungörelse den 31 maj 1918, dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga 250 kronor;

dels och besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående krigstidstillägg finnes stadgat i nyssberörda kungörelse; dock med iakttagande

att det extra krigstidstillägget skall enligt de i det föregående angivna grunder utgå jämväl till sådan f. d. lärare och lärarinna, vilken, enligt beslut av 1917 års riksdag, för år 1918 erhåller understöd utöver vederbörande eljest tillerkända pensions- och understödsförmåner, samt

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

att den, som efter utgången av juni månad 1918 avgått med pension, å denna erhåller extra krigstidstillägg med ett belopp, motsvarande vad han i sådant avseende skolat uppbära, om han den 1 juli 1918 redan varit pensionerad, minskat med det extra krigstidstillägg, han såsom befattningshavare efter sistnämnda dag åtnjutit.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER.
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Rydén anförde efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet:

Extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor m. fl.

I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning jämte inom riksdagen väckta motioner anvisade 1917 års riksdag för beredande under år 1917 av krigstidshjälp åt vissa f. d. lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor med flera undervisningsanstalter å extra stat för år 1918 under tionde huvudtiteln ett förslagsanslag av 315,000 kronor, varjämte riksdagen förklarade, att krigstidshjälpen skulle till varje dylik f. d. befattningshavare utgå med ett belopp av 150 kronor, dock under iakttagande av vissa utav riksdagen givna bestämmelser. För utgåendet av nämnda krigstidshjälp tillämpades i enlighet med riksdagens beslut i huvudsak samma grunder, som gällde för utgåendet av den krigstidshjälp, vilken enligt beslut av samma års riksdag för år 1917 tillerkändes f. d. befattningshavare i statens tjänst.

I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning jämte en

inom riksdagen i ämnet väckt motion beslöt vidare 1918 års riksdag att för beredande under år 1918 av krigstidstillägg åt sådana f. d. lärare och lärarinnor vid folkskolor, högre folkskolor eller kommunala mellanskolor, vid småskolor eller vid mindre folkskolor, f. d. biträdande eller extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor, f. d. lärare och lärarinnor vid med folkskoleseminarier förenade övningsskolor, vid av landsting eller städer upprättade småskoleseminarier, vid privata småskoleseminarier, vid lappmarks ecklesiastikverks skolor, vid enskilda skolor och barnhem ävensom vid av landsting eller städer inrättade skyddshem, vilka under år 1918 ägde åtnjuta pension från folkskollärarnas pensionsinrättning eller understöd från småskollärares m fl. ålderdomsunderstödsanstalt, å tilläggsstat för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1,100,000 kronor, varjämte riksdagen bestämde vissa grunder för utgåendet av sagda krigstidstillägg.

Den 31 maj 1918 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse i ämnet (Svensk författningssamling nr 394). I överensstämmelse med riksdagens beslut fastställdes därvid följande

Allmänna grunder för krigstidstilläggets utgående.

§ 1.

Krigstidstillägg utgår *dels* till sådana f. d. lärare och lärarinnor vid folkskolor, högre folkskolor eller kommunala mellanskolor, vid småskolor eller vid mindre folkskolor, f. d. biträdande eller extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor, f. d. lärare och lärarinnor vid med folkskoleseminarier förenade övningsskolor, vid av landsting eller städer upprättade småskoleseminarier, vid privata småskoleseminarier, vid lappmarks ecklesiastikverks skolor, vid enskilda skolor och barnhem ävensom vid av landsting eller städer inrättade skyddshem, vilka vid början av år 1918 ägde åtnjuta pension från folkskollärarnas pensionsinrättning eller understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, med 200 kronor jämte en tredjedel av årsbeloppet av vederbörande befattningshavare tillerkänd pension eller understöd, dock tillhopa högst med 700 kronor, *dels ock* till varje dylik f. d. befattningshavare, som efter ingången av år 1918 avgått eller avgår med pension eller understöd av ovan angivet slag, med så stor del av det för hela året på nyss angivet sätt beräknade krigstidstillägget, som svarar mot den tid, vederbörande under året åtnjuter pension eller understöd, under iakttagande likväl

ej mindre att från åtnjutande av dylikt tillägg undantages sådan f. d. lärare eller lärarinna, vilken enligt beslut av 1917 års riksdag, utöver vederbörande eljest tillerkända pensions- och understödsförmåner, för år 1918 erhåller understöd, uppgående till eller överstigande 200 kronor jämte en tredjedel av den till befattningshavaren från vederbörande pensionsinrättning eller understödsanstalt utgående pension eller understöd,

än även att sådan f. d. lärare eller lärarinna, vilken enligt beslut av 1917 års riksdag, utöver vederbörande eljest tillerkända pensions- och understödsförmåner, för år 1918 erhåller understöd till belopp, understigande 200 kronor jämte en tredjedel av befattningshavaren tillkommande pension eller understöd från vederbörande pensionsinrättning eller understödsanstalt, må såsom krigstidstillägg erhålla allenast så stort belopp, att detta tillsammans med det av 1917 års riksdag beviljade understödet uppgår till 200 kronor jämte en tredjedel av befattningshavaren tillkommande pension eller understöd från vederbörande pensionsinrättning eller understödsanstalt.

§ 2.

Pensionerade f. d. befattningshavare, vilka under år 1917 haft att erlägga inkomst- och förmögenhetsskatt för högre belopp än 1,400 kronor och fördenskull gått miste om dem eljest enligt kungl. kungörelsen den 31 juli 1917 tillkommande krigstidshjälp, må — om de under år 1918 icke hava att erlägga inkomst- och förmögenhetsskatt för högre belopp än 1,400 kronor, äkta makars taxeringar sammanräknade — uppbära utöver det krigstidstillägg, som må tillkomma dem enligt § 1 här ovan, ett så stort belopp, som skulle hava såsom krigstidshjälp under år 1917 tillfallit dem, om de under sistnämnda år haft att erlägga dylik skatt för högst 1,400 kronor.

§ 3.

Om till krigstidstillägg av nu ifrågavarande slag berättigad f. d. befattningshavare avlidit under år 1917 eller år 1918, inträder stärbhuset i den avlidnes rätt.

§ 4.

Krigstidstillägget utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

I anslutning till vad chefen för finansdepartementet till det vid proposition till riksdagen (nr 2) angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av

Departementschefen.

1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst fogade utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden denna dag anfört rörande behovet av extra krigstidstillägg åt nämnda pensionärer samt då f. d. lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor m. fl. förut tillerkänts krigstidstillägg efter i huvudsak samma grunder som f. d. befattningshavare i statens tjänst, anser jag det vara av omständigheterna påkallat, att jämväl f. d. lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor m. fl. nu komma i åtnjutande av extra krigstidstillägg. Sistberörda krigstidstillägg synes mig böra utgå enligt väsentligen samma grunder, som komma att tillämpas för dylika tillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst. Storleken av det extra krigstidstillägget åt f. d. lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor m. fl. torde sålunda böra bestämmas till en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det ålderdomsunderstöd, varå krigstidstillägg beräknas enligt i det föregående omförmälda kungörelse den 31 maj 1918, dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga 250 kronor.

Från åtnjutande av nu nämnda extra krigstidstillägg torde ingen av sistnämnda f. d. befattningshavare böra undantagas. Jag har härvid i tankarna vissa lärare, tillhörande omförmälda grupper av befattningshavare, vilka förut av riksdagen beviljats understöd för upphjälpande av deras pensioner, som ansetts vara för låga. Riksdagen har sålunda medgivit, att för år 1918 understöd finge enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela tillerkännas, bland andra, dels behövande folkskollärare och folkskollärarinna, som erhållit avsked med pension från folkskollärarnas pensionsinrättning till lägre belopp än 800 kronor, med så stort belopp, att pensionsbeloppet och understödet tillsammans uppginge till 800 kronor, dels ock sådan behövande lärare och lärarinna vid småskola eller mindre folkskola samt biträdande och extra ordinarie lärare och lärarinna vid folkskola, som efter oförvitlig tjänstgöring erhållit understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt till lägre belopp än 400 kronor, med så stort belopp, att detta understöd och det från ålderdomsunderstödsanstalten utgående tillsammans uppginge till 400 kronor. Såsom framgår av § 1 andra och tredje styckena av de i det föregående återgivna bestämmelserna i kungörelsen den 31 maj 1918 angående krigstidstillägg för nämnda år åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor m. fl., hava nyssnämnda av riksdagen beviljade understöd till förbättrande av vissa lärares pensionsförmåner ansetts böra inverka på deras rätt till krigstidstillägg, antingen så, att dylikt tillägg frånkänts dem, eller ock så, att krigstidstilläggets belopp enligt vissa grunder nedsatts. Enahanda förfarande synes emellertid icke skäligen böra tillämpas i fråga om det nu ifrågasatta extra krigstidstillägget. De extra krigstidstilläggen äro ju avsedda

att under nuvarande synnerligen tryckande dyrtid minska de svårigheter, vari befattningshavare och f. d. befattningshavare samt deras efterlevande befinna sig. Det synes då vara tillbörligt, att jämväl nu ifrågavarande två grupper av f. d. lärare, för vilka den av riksdagen beslutade pensionsförbättringens belopp lärer hava ansetts skälig oavsett dyrtiden, komma i åtnjutande av hela det extra krigstidstillägg, som enligt de av mig för övriga f. d. lärare vid folk- och småskolor förordade grunder skulle tillkomma dem, därest omförmälda inskränkande bestämmelse icke funnes.

I händelse befattningshavare vid folk- eller småskola under senare hälften av år 1918 avgått med pension och under någon del av denna hälft såsom befattningshavare uppburit extra krigstidstillägg torde, i likhet med vad som är fallet beträffande f. d. statstjänstemän, avdrag för detta sistnämnda krigstidstillägg böra göras å det extra krigstidstillägg, som skulle tillkomma honom såsom f. d. befattningshavare.

Med nu nämnda grunder för det extra krigstidstilläggets utgående skulle det för ändamålet erforderliga anslaget kunna beräknas på följande sätt. Enligt uppgift från folkskollärarnas pensionsinrättning utgjorde sammanlagda beloppet av från pensionsinrättningen för år 1917 utbetalda pensioner 1,544,320 kronor 48 öre. Vid lika fördelning belöper härav å ett halvår 772,160 kronor 24 öre, och en tredjedel därav utgör 257,386 kronor 75 öre. Under den givetvis ej fullt riktiga förutsättningen, att sammanlagda pensionsbeloppen under år 1918 uppginge till samma summa som under år 1917, utvisar nyssnämnda belopp, 257,386 kronor 75 öre, den ungefärliga kostnaden för det nu ifrågasatta extra krigstidstillägget. Nu finnes emellertid ett mindre antal pensionstagare — under år 1917 uppgick detta antal till 7 — vilkas pension överstiger 1,500 kronor och för vilka det extra krigstidstillägget således skulle reduceras till 250 kronor. På grund härav skulle nyssnämnda kostnad i någon mån minskas. Å andra sidan är det antagligt, att sagda kostnad kommer att något ökas genom under år 1918 nytillträdda pensionärer. Anslaget för det extra krigstidstillägget synes därför lämpligen böra bestämmas till 258,000 kronor. Det bör uppenbarligen vara av förslagsanslags natur.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana f. d. befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 31 maj 1918 (Svensk författningssamling nr 394) angående krigstidstillägg för år 1918

åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor m. fl., å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 258,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall till vederbörande f. d. befattningshavare eller, om han efter juni månads utgång avlidit, till hans stärbhusdelägare utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg beräknas enligt omförmälda kungörelse den 31 maj 1918, dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga 250 kronor;

dels och besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående krigstidstillägg finnes stadgat i nyssberörda kungörelse; dock med iakttagande

att det extra krigstidstillägget skall enligt de i det föregående angivna grunder utgå jämväl till sådan f. d. lärare och lärarinna, vilken, enligt beslut av 1917 års riksdag, för år 1918 erhåller understöd utöver vederbörande eljest tillerkända pensions- och understödsförmåner, samt

att den, som efter utgången av juni månad 1918 avgått med pension, å denna erhåller extra krigstidstillägg med ett belopp, motsvarande vad han i sådant avseende skolat uppbära, om han den 1 juli 1918 redan varit pensionerad, minskat med det extra krigstidstillägg, han såsom befattningshavare efter sistnämnda dag åtnjutit.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan biföll Hans Maj:t Konungen; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

Stockholm 1918, Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B.
185887

Gen. Lit.

S 406
K3

Nr 7.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

a) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana pensionärer, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 31 maj 1918 (Svensk författningssamling nr 393) angående krigstidstillägg för år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 55,000 kronor;

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall, utan annan begränsning med avseende å beloppet än nedan angives, till vederbörande pensionär eller, därest denne efter juni månads utgång avlidit, till stärbhusdelägarna utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension, varå krigstidstillägg beräknas enligt ovannämnda kungörelse den 31 maj 1918; dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga

för pensionsberättigad änka 87 kronor 50 öre,

i fråga om pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn 87 kronor 50 öre för änkan och 25 kronor för ett vart pensionsberättigat barn,

för pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre,

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

i fråga om pensionsberättigade minderåriga syskon utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre för det första med tillägg av 25 kronor för ett vart av de övriga och

för annan pensionär 87 kronor 50 öre,

samt icke understiga

för pensionsberättigad änka 25 kronor och

för annan pensionär än änka 15 kronor; ävensom

c) besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i nyssberörda kungörelse finnes stadgat, dock att extra krigstidstillägg skall enligt förut angivna grunder tillkomma jämväl sådan änka med eller utan barn, vilken enligt beslut av 1917 års riksdag erhåller understöd för år 1918 till sådant belopp, att pension och understöd tillhopa uppgå till 300 kronor.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Rydén anförde efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet:

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning medgav 1917 års riksdag, att sådana behövande folkskolläraränkor med eller utan barn, vilka från folkskollärnas änke- och pupillkassa åtnjöte lägre pension än 300 kronor, finge tillerkännas understöd till så stort belopp, att pensionen och understödet tillsammans uppginge till 300 kronor, varjämte riksdagen för berörda ändamål beviljade under riksstatens tionde huvudtitel på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 65,000 kronor.

Dessutom anvisade 1917 års riksdag på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning för beredande under år 1917 av krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa under tionde huvudtiteln å extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 72,000 kronor, varjämte riksdagen godkände vissa allmänna grunder för krigstidshjälpens utgående.

Enligt dessa grunder skulle krigstidshjälpen utgå till pensionsberättigad änka med 100 kronor, dock att krigstidshjälpen och pensionsförmånerna icke finge tillhopa överstiga 600 kronor för år räknat; till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 100 kronor för änkan och med 50 kronor för vart pensionsberättigat barn, dock att krigstidshjälpen jämte pensionsförmånerna icke finge tillhopa för änka och barn överstiga 900 kronor för år räknat: till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 50 kronor, dock att krigstidshjälpen och pensionsförmånerna icke finge tillhopa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flera syskon 900 kronor, allt för år räknat; samt till annan pensionär med 50 kronor, dock att krigstidshjälpen och pensionsförmånerna tillhopa icke finge överstiga 300 kronor för år räknat. Ovanberörda grunder för krigstidshjälpens utgående voro i huvudsak desamma, som enligt beslut av samma års riksdag skulle gälla rörande av riksdagen beviljad krigstidshjälp för år 1917 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst.

I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning jämte en inom riksdagen i ärendet väckt motion beslöt vidare 1918 års riksdag att för beredande under år 1918 av krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa å tilläggsstat för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av 230,000 kronor, varjämte riksdagen godkände vissa allmänna grunder för utgåendet av sagda krigstidstillägg.

Den 31 maj 1918 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse i ämnet (Svensk författningssamling nr 393). I överensstämmelse med riksdagens beslut fastställdes därvid följande

Allmänna grunder för krigstidstilläggets utgående.

§ 1.

Krigstidstillägg tillkommer, med nedan angivna undantag och begränsningar, sådana änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, som vid ingången av år 1918 ägde åtnjuta pension från nämnda kassa.

§ 2.

Krigstidstillägget utgår

till pensionsberättigad änka med 125 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock högst med tillhopa 300 kronor;

till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 125 kronor till änkan och med 75 kronor för vart pensionsberättigat barn jämte en tredjedel av änkans och barnens för året bestämda pensionsförmåner, dock högst med tillhopa 350 kronor för änka med 1 pensionsberättigat barn, 400 kronor för änka med 2 pensionsberättigade barn, 450 kronor för änka med 3 pensionsberättigade barn, 500 kronor för änka med 4 pensionsberättigade barn o. s. v.;

till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 75 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock att krigstidstillägget icke må överstiga för 1 barn 250 kronor, för 2 syskon 300 kronor, för 3 syskon 350 kronor, för 4 syskon 400 kronor o. s. v.; samt

till annan pensionär med 75 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock högst med tillhopa 250 kronor;

allt dock under iakttagande, att krigstidstillägget icke får överstiga pensionsförmånernas för året bestämda belopp i annat fall än då detta årsbelopp är lägre än ovan angivna grundbelopp (125 kronor för änka, 200 kronor för änka med 1 pensionsberättigat barn, 275 kronor för änka med 2 pensionsberättigade barn o. s. v.), i vilket fall endast en mot samma grundbelopp svarande summa skall såsom krigstidstillägg utgå.

§ 3.

Från ifrågavarande krigstidstillägg undantages änka med eller utan barn, vilken enligt beslut av 1917 års riksdag erhåller understöd för år 1918 till sådant belopp, att pension och understöd tillhopa uppgå till 300 kronor, dock att sådan änka med eller utan barn, som på grund av nämnda beslut äger uppbära understöd till mindre belopp än som enligt § 2 skolat utgå såsom krigstidstillägg, må i krigstidstillägg erhålla belopp, motsvarande skillnaden mellan berörda understöd och det enligt § 2 beräknade beloppet.

§ 4.

Sådana änkor och barn efter icke pensionerade delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, vilka efter ingången av år 1918 komma i åtnjutande av pension från nämnda kassa, erhålla så stor del av det för hela året på ovan angivna sätt beräknade krigstidstillägget, som svarar mot den tid, vederbörande under året åtnjuter pension.

§ 5.

Om till krigstidstillägg av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1918 avlidit, inträder stärbhuset i den avlidnas rätt.

§ 6.

Med minderårigt barn avses här sådant barn, som icke uppnått 18 års ålder.

§ 7.

Den, som åtnjuter full försörjning av den allmänna fattigvården, må icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidstillägg.

§ 8.

Krigstidstillägget utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

Departementschefen.

I en till riksdagen denna dag avlåten proposition (nr 3) har framställning gjorts angående beredande av extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst. I det vid sagda proposition fogade utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden har föredragande departementschefen till stöd för berörda framställning anfört bland annat:

»Dessa pensionärer torde höra till de grupper av vårt lands innevånare, som mest lidit av den rådande dyrtiden. I allmänhet ur stånd att genom eget arbete i någon avsevärd grad bidraga till sitt uppehälle torde de med sina jämförelsevis små pensioner numera hava i tyvärr alltför många fall bragts ned under svältgränsen. Ehuruväl statsverket, såsom upprepade gånger vid andra tillfällen påpekats, ej har någon juridisk skyldighet att höja en gång fastställda pensioner, synes det mig likväl, att staten härvidlag av billighetsskäl icke bör tveka att träda hjälpande emellan.»

Vad här sagts angående änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst gäller i lika mån änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa. De hava ock förut av riksdagen tillerkänts krigstidstillägg enligt väsentligen samma grunder, som tillämpats beträffande krigstidstillägg till änkor och barn efter statstjänstemän. Jag anser därför, att framställning bör göras hos riksdagen om extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 även åt änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa.

Beloppet av detta krigstidstillägg torde böra bestämmas i överensstämmelse med vad som föreslagits beträffande änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst; således till en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension, varå krigstidstillägg beräknas enligt förberörda kungörelse den 31 maj 1918; dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga för pensionsberättigad änka 87 kronor 50 öre, i fråga om pensions-

berättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn 87 kronor 50 öre för änkan och 25 kronor för ett vart pensionsberättigat barn, för pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre, i fråga om pensionsberättigade minderåriga syskon utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre för det första med tillägg av 25 kronor för ett vart av de övriga och för annan pensionär 87 kronor 50 öre samt icke understiga för pensionsberättigad änka 25 kronor och för annan pensionär än änka 15 kronor.

Från åtnjutande av nu nämnda extra krigstidstillägg torde ingen av änke- och pupillkassans pensionstagare böra undantagas. Extra krigstidstillägg enligt förut för andra pensionärer angivna grunder synes nämnligen böra tillkomma även sådana behövande folkskolläraränkor med eller utan barn, vilka från folkskollärarnas änke- och pupillkassa åtnjuta lägre pension än 300 kronor och som därför av 1917 års riksdag tillerkänts understöd till så stort belopp, att pensionen och understödet tillsammans uppgå till nämnda belopp. Jag vill erinra därom, att ett stort antal av dessa pensionärer icke är i stånd att genom eget arbete nämnvärt bidraga till sitt uppehälle, och det är utan vidare uppenbart, att 300 kronor under nuvarande förhållanden icke uppgå till existensminimum ens för en ensam person. Billigheten fordrar därför, enligt min uppfattning, att annan inskränkning icke göres i nu ifrågavarande pensionärers rätt till utfående av extra krigstidstillägg än som gälla jämväl för andra pensionärer.

Beträffande det extra krigstidstillägget torde i övrigt de bestämmelser, som givits i ovannämnda kungörelse den 31 maj 1918, böra gälla i tillämpliga delar.

Med nu nämnda grunder för det extra krigstidstilläggets utgående kan det för ändamålet behövliga anslaget beräknas på följande sätt. Enligt uppgift från folkskollärarnas änke- och pupillkassa utgjorde sammanlagda beloppet av från kassan under år 1917 utbetalda pensioner 327,403 kronor 21 öre. Vid lika fördelning belöper härav å ett halvår 163,701 kronor 60 öre och en tredjedel därav utgör 54,567 kronor 20 öre. Under den säkerligen ej fullt riktiga förutsättningen, att sammanlagda pensionsbeloppen under år 1918 uppginge till samma summa som under år 1917, utvisar nyssnämnda belopp, 54,567 kronor 20 öre, den ungefärliga kostnaden för det extra krigstidstillägget. Nu finns emellertid ett mindre antal pensionstagare — under år 1917 uppgick detta antal till 8 — vilkas årliga pension överstiger 525 kronor och för vilka det extra krigstidstillägget således skulle reduceras till 87 kronor 50 öre. På grund härav kommer nyssnämnda kostnad att i någon mån minskas. Å andra sidan kommer sagda kostnad att något ökas på grund av bestämmelser om minimibeloppen för det extra krigstidstillägget. Någon ytterligare ökning av kostnaden kan

möjligen föranledas genom tillkomsten av nya pensionärer. Det för ändamålet erforderliga anslaget synes därför lämpligen kunna sättas till 55,000 kronor. Givetvis bör det få karaktären av förslagsanslag.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå rikdagen att

a) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana pensionärer, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 31 maj 1918 (Svensk författningssamling nr 393) angående krigstidstillägg för år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 55,000 kronor;

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall, utan annan begränsning med avseende å beloppet än nedan angives, till vederbörande pensionär eller, därest denne efter juni månads utgång avlidit, till stärbhusdelägarna utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension, varå krigstidstillägg beräknas enligt ovannämnda kungörelse den 31 maj 1918; dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga

för pensionsberättigad änka 87 kronor 50 öre,

i fråga om pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn 87 kronor 50 öre för änkan och 25 kronor för ett vart pensionsberättigat barn,

för pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre,

i fråga om pensionsberättigade minderåriga syskon utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre för det första med tillägg av 25 kronor för ett vart av de övriga och

för annan pensionär 87 kronor 50 öre,

samt icke understiga

för pensionsberättigad änka 25 kronor och

för annan pensionär än änka 15 kronor; ävensom

c) besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i nyssberörda kungörelse finnes stadgat, dock att extra krigstidstillägg skall enligt förut angivna grunder tillkomma jämväl så-

dan änka med eller utan barn, vilken enligt beslut av 1917 års riksdag erhåller understöd för år 1918 till sådant belopp, att pension och understöd tillhopa uppgå till 300 kronor.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan biföll Hans Maj:t Konungen; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

STOCKHOLM 1918, IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

185886

Cen. Lib.

S 406
K:

Nr 8.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

a) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana pensionärer, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 6 juni 1918 (Svensk författningssamling nr 415) angående krigstidstillägg för år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å **130,000** kronor;

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall, utan annan begränsning med avseende å beloppet än nedan angives, till vederbörande pensionär eller, därest denne efter juni månads utgång avlidit, till stärbhusdelägarna utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension, varå krigstidstillägg beräknas enligt ovannämnda kungörelse av den 6 juni 1918; dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga

för pensionsberättigad änka 87 kronor 50 öre,

i fråga om pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn 87 kronor 50 för änkan och 25 kronor för ett vart pensionsberättigat barn,

för pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre,

i fråga om pensionsberättigade minderåriga syskon utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre för det första med tillägg av 25 kronor för ett vart av de övriga och

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

för annan pensionär 87 kronor 50 öre,
samt icke understiga
för pensionsberättigad änka 25 kronor och
för annan pensionär än änka 15 kronor;

c) besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i nyssberörda kungörelse finnes stadgat; ävensom

d) medgiva, att ur ifrågavarande anslag må utgå ersättning för kostnader, förbundna med utbetalandet av det extra krigstidstillägget.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet:

Krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa.

På Kungl. Maj:ts framställning beredde 1917 års riksdag krigstidshjälp under sagda år åt änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa. Ifrågavarande krigstidshjälp utgick, till pensionsberättigad änka med 100 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke finge tillhopa överstiga 600 kronor för år räknat, till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 100 kronor för änkan och med 50 kronor för vart pensionsberättigat barn, dock att hjälpen jämte pensionsförmånerna icke finge tillhopa för änka och barn överstiga 900 kronor för år räknat, till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 50 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke finge tillhopa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flera syskon 900 kronor, samt till annan pensionär med 50 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna tillhopa icke finge överstiga 300 kronor för år räknat.

Jämväl för år 1918 har, på Kungl. Maj:ts i proposition den 15 mars 1918, nr 180, gjorda framställning, av 1918 års lagtima riksdag beretts dyrtidsunderstöd, så kallat krigstidstillägg, åt här i frågavarande grupp änkor och barn. För nämnda krigstidstillägg, som i likhet med krigstidshjälpen för år 1917 utgår efter samma grunder, som av riksdagen fastställts för motsvarande understöd åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, gälla avsevärt gynnsammare bestämmelser än för krigstidshjälpen under år 1917.

I fråga om berörda krigstidstillägg under år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa har Kungl. Maj:t den 6 juni 1918 utfärdat kungörelse (Svensk författningssamling nr 415). I överensstämmelse med riksdagens beslut fastställdes därvid följande

Allmänna grunder för krigstidstilläggets utgående.

§ 1.

Krigstidstillägg tillkommer sådana änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa, som vid ingången av år 1918 ägt åtnjuta pension från nämnda kassa.

§ 2.

Krigstidstillägget utgår

till pensionsberättigad änka med 125 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för ecklesiastikåret 1917—1918 bestämda belopp, dock högst med tillhopa 300 kronor;

till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 125 kronor till änkan och med 75 kronor för vart pensionsberättigat barn jämte en tredjedel av änkans och barnens för ecklesiastikåret 1917—1918 bestämda pensionsförmåner, dock högst med tillhopa 350 kronor för änka med ett pensionsberättigat barn, 400 kronor för änka med två pensionsberättigade barn, 450 kronor för änka med tre pensionsberättigade barn, 500 kronor för änka med fyra pensionsberättigade barn o. s. v.;

till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 75 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för ecklesiastikåret 1917—1918 bestämda belopp, dock att krigstidstillägget icke må överstiga för ett barn 250 kronor, för två syskon 300 kronor, för tre syskon 350 kronor, för fyra syskon 400 kronor o. s. v.; samt

till annan pensionär med 75 kronor jämte en tredjedel av pensions-

förmånernas för ecklesiastikåret 1917—1918 bestämda belopp, dock högst med tillhopa 250 kronor;

allt dock under iakttagande, att krigstidstillägget icke får överstiga pensionsförmånernas för året bestämda belopp i annat fall, än då detta årsbelopp är lägre än ovan angivna grundbelopp (125 kronor för änka, 200 kronor för änka med ett pensionsberättigat barn, 275 kronor för änka med två pensionsberättigade barn o. s. v.), i vilket fall endast en mot samma grundbelopp svarande summa skall såsom krigstidstillägg utgå.

§ 3.

Om till krigstidstillägg av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1918 avlidit, inträder stärbhuset i den avlidnas rätt.

§ 4.

Med minderårigt barn avses här sådant barn, som icke uppnått 21 års ålder.

§ 5.

Den, som åtnjuter full försörjning av den allmänna fattigvården, må icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidstillägg.

§ 6.

Krigstidstillägget utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

Chefen för finansdepartementet har förut denna dag för Eders Kungl. Maj:t anmält uppkomna frågor om extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. Därvid har även framhållits behovet av extra understöd åt änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst. Samma skäl, som anförts för beviljande av ett extra tillskott åt denna grupp, gälla även beträffande pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa, varför jämväl dessa änkor och barn torde böra tillerkännas extra krigstidstillägg. De hava ock förut av riksdagen tillerkänts krigstidstillägg efter väsentligen samma grunder, som tillämpats beträffande krigstidstillägg till änkor och barn efter statstjänstemän. I fråga om grunderna för extra krigstidstilläggs utgående till denna senare grupp ansluter jag mig till det av chefen för finansdepartementet framlagda förslaget beträffande änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst. Tillägget skulle sålunda utgå för senare hälften av år

1918 med en tredjedel av vad å denna tid belöper av den pension, varå krigstidstillägg får beräknas, dock med vissa jämkningar. Således skulle maximum bliva för ensam änka 87 kronor 50 öre, för änka med minderåriga barn 87 kronor 50 öre för änkan och 25 kronor för ett vart barn, för ensamt barn 87 kronor 50 öre, för syskon 87 kronor 50 öre för det första med tillägg av 25 kronor för ett vart av de övriga samt för annan pensionär 87 kronor 50 öre. Å andra sidan skulle det extra krigstidstillägget icke få understiga för pensionsberättigad änka 25 kronor och för annan pensionär än änka 15 kronor.

Kostnaden för det för innevarande år beviljade krigstidstillägget har beräknats till 360,000 kronor. Med tillämpning av ovan angivna grunder kan kostnaden för det extra krigstidstillägget enligt verkställda beräkningar antagas uppgå till ett belopp av cirka 130,000 kronor.

I enlighet med vad 1918 års lagtima riksdag medgav beträffande innevarande års krigstidstillägg åt ifrågavarande änkor och barn torde jämväl i fråga om förevarande extra krigstidstillägg böra medgivas, att ur anslaget får utgå ersättning för kostnader, förbundna med utbetalandet av det extra krigstidstillägget.

Med åberopande av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att

a) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana pensionärer, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 6 juni 1918 (Svensk författningssamling nr 415) angående krigstidstillägg för år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 130,000 kronor;

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall, utan annan begränsning med avseende å beloppet än nedan angives, till vederbörande pensionär eller, därest denne efter juni månads utgång avlidit, till stärbhusdelägarna utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension, varå krigstidstillägg beräknas enligt ovannämnda kungörelse av den 6 juni 1918; dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga

för pensionsberättigad änka 87 kronor 50 öre,

i fråga om pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn 87 kronor 50 öre för änkan och 25 kronor för ett vart pensionsberättigat barn,

för pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre,

i fråga om pensionsberättigade minderåriga syskon utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre för det första med tillägg av 25 kronor för ett vart av de övriga och

för annan pensionär 87 kronor 50 öre,

samt icke understiga

för pensionsberättigad änka 25 kronor och

för annan pensionär än änka 15 kronor;

c) besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i nyssberörda kungörelse finnes stadgat; ävensom

d) medgiva, att ur ifrågavarande anslag må utgå ersättning för kostnader, förbundna med utbetalandet av det extra krigstidstillägget.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

Stockholm 1918, Ivar Hæggströms Boktryckeri A.-B.

185865

Gen. Lib.

S 406
.K 3

Nr 9.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärarpersonalen vid privatläroverken; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå riksdagen att

dels för beredande under tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 av extra krigstidstillägg åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 23 november 1917 (Svensk författningssamling nr 857) angående statsbidrag till beredande av tillfällig löneförbättring under år 1918 åt vissa lärare vid enskilda läroanstalter, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 210,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå enligt följande grunder:

1) Delaktighet i det extra krigstidstillägget tillkommer den, som under senare hälften av år 1918 eller någon del av nämnda tid är anställd i egenskap av föreståndare, ämneslärare med full tjänstgöring, timlärare eller övningslärare vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuter understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk.

2) Det extra krigstidstillägget utgår med följande belopp utöver tillfällig löneförbättring och föreskriven minimiavlöning eller, där föreskrift om minimiavlöning saknas, den avlöning, som för motsvarande tjänstgöring i medeltal utgått under åren 1913—1915:

a) till föreståndare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 150 kronor;

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

b) till ämneslärare med full tjänstgöring, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 150 kronor;

c) till manlig timlärare vid enskild mellanskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 6 kronor för veckotimme, dock beträffande lärare vid högre goss- eller samskola endast för det antal veckotimmar, som för vederbörande läroanstalt tagits i beräkning vid bestämmande av det särskilda understödet för anlitande i större omfattning av manliga lärarkrafter;

d) till manlig timlärare vid högre flickskola med 5 kronor för veckotimme;

e) till kvinnlig timlärare vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 5 kronor för veckotimme;

f) till övningslärare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 5 kronor för veckotimme.

3) Extra krigstidstillägg må icke utgå till befattningshavare, som samtidigt från annan tjänst åtnjuter extra krigstidstillägg av statsmedel, uppgående till minst 150 kronor. Ej heller må befattningshavare, som från annan tjänst erhåller sådant krigstidstillägg till lägre belopp än 150 kronor, för tjänstgöring vid skola av här förevarande art uppbära extra krigstidstillägg till högre belopp än att det sammanlagda tillägget uppgår till högst 150 kronor;

dels ock besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelse den 23 november 1917.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Föredragande departementschefen, statsrådet Rydén anförde härefter:

Extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärarpersonalen vid privatläroverken.

I proposition (nr 215) föreslog Kungl. Maj:t 1917 års riksdag att anvisa ett förslagsanslag av 301,300 kronor såsom bidrag till beredande under år 1918 av tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken, att utgå enligt vissa i propositionen angivna grunder.

I två inom riksdagen väckta motioner föreslogs anvisande av medel till tillfällig löneförbättring åt nämnda personal jämväl under år 1917 eller, om detta icke vunne riksdagens bifall, höjning av det i propositionen begärda statsanslaget till tillfällig löneförbättring för beredande av ökning av de till de särskilda lärarna utgående beloppen.

Av principiella skäl ansåg sig riksdagen icke kunna bifalla förslaget om tillfällig löneförbättring för år 1917, men med hänsyn till att riksdagen beviljat medel till krigstidshjälp åt samtliga statstjänare för år 1917, fann sig riksdagen böra bevilja föreståndare och ämneslärare med full tjänstgöring vid ovanberörda läroanstalter krigstidshjälp med angivet belopp för år 1917.

Beträffande tillfällig löneförbättring åter för år 1918 till sagda lärarpersonal anvisade riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts framställning på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 275,000 kronor såsom bidrag till beredande under år 1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- och samskolor samt enskilda lärarinneseminarier att utgå enligt följande grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder kunde befinnas erforderliga:

1) Delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen tillkommer den, som under år 1918 eller någon del av nämnda år är anställd i egenskap av föreståndare, ämneslärare med full tjänstgöring, timlärare eller övningslärare vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuter understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår med följande belopp utöver föreskriven minimiavlöning eller, där föreskrift om minimiavlöning saknas, utöver den avlöning, som för motsvarande tjänstgöring i medeltal utgått under åren 1913—1915:

a) till föreståndare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 300 kronor för år;

b) till ämneslärare med full tjänstgöring, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 300 kronor för år;

c) till manlig timlärare vid enskild mellanskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 12 kronor för veckotimme, dock beträffande lärare vid högre goss- eller samskola endast för det antal veckotimmar, som för vederbörande läroanstalt tagits i beräkning vid bestämmande av det särskilda understödet för anlitande i större omfattning av manliga lärarkrafter;

d) till manlig timlärare vid högre flickskola med 10 kronor för veckotimme;

e) till kvinnlig timlärare vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 10 kronor för veckotimme;

f) till övningslärare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 10 kronor för veckotimme;

dock att för de under c)—f) omförmälda grupper av lärare tillfällig

löneförbättring icke må utgå till den, som samtidigt från annan tjänst åtnjuter tillfällig löneförbättring av statsmedel, uppgående till minst 300 kronor, samt att den befattningshavare, som från annan tjänst erhåller sådan löneförbättring till lägre belopp än 300 kronor, må för tjänstgöring vid skola av här förevarande art uppbära tillfällig löneförbättring allenast till så stort belopp, att den sammanlagda löneförbättringen uppgår till högst 300 kronor för år.

3) Till ifrågavarande tillfälliga löneförbättring bidrager staten med två tredjedelar av det för varje fall bestämda beloppet, under villkor att den återstående tredjedelen tillskjutes av kommun eller enskilda donatorer eller utgår av medel, som eljest stå till vederbörande läroanstalts förfogande.

De av riksdagen antagna bestämmelserna överensstämde med Kungl. Maj:ts förslag utom i vad angår de för vissa fall meddelade föreskrifterna rörande de under c)—f) upptagna grupperna av lärare. Genom den av riksdagen åt dessa bestämmelser givna ändrade lydelsen ansåg sig riksdagen kunna begränsa det av Kungl. Maj:t begärda anslaget till det av riksdagen anvisade beloppet, 275,000 kronor.

Den 23 november 1917 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse (nr 857) rörande statsbidrag till beredande av ifrågavarande tillfälliga löneförbättring. Denna kungörelse innehöll de av riksdagen fastställda grunderna för löneförbättringens utgående med en oväsentlig omformulering, innebärande, att de särskilda inskränkningarna i fråga om den, som för annan tjänst uppbär tillfällig löneförbättring av statsmedel, gälla för samtliga lärarkategorierna. Tillika upptogos i denna kungörelse de närmare föreskrifter, som för tillämpning av nämnda grunder befunnos erforderliga. Dessa föreskrifter, innefattade i punkterna 4—8, 10 och 11 av kungörelsen äro så lydande:

4. Den tillfälliga löneförbättringen fördelas på vår- och höstterminen i förhållande till det antal läsveckor, som falla på den ena och den andra terminen.

5. Föreståndare samt ämneslärare med full tjänstgöring, manlig eller kvinnlig, som tjänstgjort kortare tid än en termin, erhåller tillfällig löneförbättring i förhållande till den del av terminen, under vilken han tjänstgjort, dock med iakttagande att den, som på grund av sjukdom åtnjutit tjänstledighet eller varit hindrad att tjänstgöra på den grund, att tjänstgöringen vid skolan på grund av rådande smittosam sjukdom måst för någon tid inställas, icke för denna tid skall vidkännas avdrag å beloppet av honom eljest tillkommande löneförbättring, samt att annan tillfällig, av vederbörligen styrkt förfall förorsakad frånvaro från undervisningen, icke överstigande sammanlagt åtta dagar av den tid, utbetalningen avser, icke föranleder avdrag å det vederbörande eljest tillkommande belopp.

6. Med full tjänstgöring förstås i fråga om kvinnlig ämneslärare en tjänst-

göring till ungefärligen den omfattning, som åligger ämneslärarinna vid allmänt läroverk. Vad beträffar manlig ämneslärare skola i fråga om tjänstgöringens omfattning gälla i tillämpliga delar läroverksstadgans motsvarande bestämmelser om ämneslärares undervisningsskyldighet.

7. Till timlärare och övningslärare utgår den tillfälliga löneförbättringen i förhållande till den fullgjorda tjänstgöringen.

8. Tillfällig löneförbättring beräknas allenast för tjänstgöring, fullgjord i klasserna över de förberedande, dock att kvinnlig ämneslärare med full tjänstgöring må kunna fullgöra intill en tredjedel därav i de förberedande klasserna eller i övningsämnen.

10. Den tillfälliga löneförbättringen utbetalas vid de tidpunkter, som i nådiga cirkulären den 28 april 1916 angående statsunderstöd till privatläroverk äro fastställda för utbetalning av de särskilda bidragen till löne- och ålderstillägg åt lärarinnorna.

11. För rekvisition och utbetalning av den tillfälliga löneförbättringen skola i övrigt i tillämpliga delar gälla de föreskrifter, som i förberörda cirkulär den 28 april 1916 äro givna beträffande nämnda bidrag till löne- och ålderstillägg åt lärarinnorna.

I skrivelse den 31 augusti 1917 anhöll läroverksöverstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att såsom bidrag för beredande jämväl under år 1919 av tillfällig löneförbättring åt ifrågavarande lärarpersonal på extra stat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag av 275,000 kronor.

Då jag den 14 januari 1918 inför Kungl. Maj:t föredrog de ärenden, som tillhörde regleringen av riksstatens åttonde huvudtitel för år 1919, berörde jag även frågan om den tillfälliga löneförbättringen åt lärarpersonalen vid privatläroverken. Jag yttrade därvid (punkt 147):

Frågan om en mera definitiv reglering av avlöningsförhållandena för den vid privatläroverken anställda lärarpersonalen är som bekant under utredning. Enligt vad jag inhämtat, har lärarlönenämnden, som haft denna utredning om hand, för avsikt att inom kort avlämna sitt betänkande i ämnet. Att frågan kan bliva föremål för framställning till 1918 års riksdag är emellertid uteslutet.

Vid sådant förhållande bör tillfällig löneförbättring för år 1919 beredas denna lärarpersonal.

Beträffande grunderna för denna löneförbättring är jag ej nu beredd att framlägga ett i alla detaljer utarbetat förslag. De böra dock avpassas så, att de lämna vederbörande en väsentlig förhöjning av löneförbättringen för år 1919, jämförd med den, som utgår för år 1918. Efter ett preliminärt överslag skulle för ändamålet erfordras ett belopp av omkring 600,000 kronor. Definitivt förslag om detta anslags beviljande jämte grunder för den tillfälliga löneförbättringens utgående anhåller jag få framlägga så snart ske kan under riksdagens lopp. Nu inskränker jag mig till hemställan, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående anslag för beredande av tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken, beräkna för berörda ändamål på extra stat för år 1919 såsom förslagsanslag ett belopp av 600,000 kronor.

Vid förnyad anmälan den 1 februari 1918 av ifrågavarande ärende (proposition nr 73) anförde jag, bland annat, följande:

Det torde vara obehövligt att här vidlyftigt angiva de skäl, på vilka jag grundar min övertygelse om nödvändigheten av att ett kraftigt ingripande sker till förbättrande av ifrågavarande lärarpersonals avlöningsvillkor, ett ingripande som nu, i avbidan på förestående definitiv lönereglering, endast kan avse en tillfällig anordning. Dessa skäl äro väsentligen desamma, som lägo till grund för Kungl. Maj:ts berörda proposition till 1917 års riksdag, numera i hög grad förstärkta genom det ökade ekonomiska tryck, som för en var är nogsamt bekant.

I fråga om det sätt, varpå man nu skall komma de enskilda läroanstalternas lärarpersonal till hjälp i dess svårigheter, föreligga i de gjorda framställningarna — om jag liksom läroverksöverstyrelsen lämnar yrkande om krigstidshjälp för år 1919 åsido — två förslag, avsedda att framläggas för 1918 års riksdag: krigstidshjälp för år 1918 och tillfällig löneförbättring för år 1919. Jag vill nämna, att frågan om krigstidshjälp åt en viss kategori av lärarpersonalen även i annat sammanhang berörts, ity att centralstyrelsen för svenska skolkökslärarinnornas förening i underdånig ansökning anhållit om beredande av ett krigstidstillägg under såväl år 1918 som år 1919 åt lärarinnor i huslig ekonomi vid statsunderstödda läroanstalter.

Privatläroverkens lärarpersonal, som ej kunde bliva delaktig av det krigstidstillägg och den krigstidshjälp, som för år 1917 tilldelades befattningshavare i statens tjänst, ansågs emellertid ej böra lämnas alldeles utan bistånd för sagda år. Fördenskull gav riksdagen, jämte det att sagda lärarpersonal erhöll tillfällig löneförbättring för år 1918, densamma i särskild ordning krigstidshjälp för år 1917. Lärarpersonalen vid de allmänna läroverken med flera statens undervisningsanstalter erhöll krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1917 och lärer för år 1918 komma i åtnjutande därav jämte tillfällig löneförbättring. Detta synes mig dock ej böra för de enskilda läroverkens lärarpersonal medföra befogade anspråk på att för år 1918, utöver tillfällig löneförbättring, erhålla krigstidshjälp. Trots all pliktig omvårdnad från statens sida om det enskilda skolväsendet, torde det dock under nuvarande förhållanden ej äga att uppställa krav på samma förmåner som statens egna läroanstalter. Jag tillåter mig erinra om att gjord framställning om krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1918 vid kommunala mellanskolor — utöver för sagda år beviljad tillfällig löneförbättring — av Kungl. Maj:t lämnats utan bifall och att krigstidshjälp för år 1918 till lärarpersonalen vid de såsom kommunala inrättningar behandlade folkskolorna och högre folkskolorna ävensom vid de med privatläroverken i nu förevarande avseende fullt jämförliga folkhögskolorna, vilken personal för år 1918 åtnjuter tillfällig löneförbättring, icke av Kungl. Maj:t ifrågasatts.

Den tillfälliga löneförbättringen för år 1918 till lärarpersonalen vid de allmänna läroverken och andra statens läroanstalter var avsedd att utgöra en verklig, av gällande lönereglerings otillfredsställande beskaffenhet påkallad *löneförhöjning*, som avsåg att bringa dessa lärargrupper i någorlunda samma lönenivå som övriga statstjänare. I enlighet därmed lärer ock denna personal, som sagt, oavsett den tillfälliga löneförbättringen, bliva delaktig av krigstidstillägg och krigstidshjälp för befattningshavare i statens tjänst under år 1918. Vad åter den tillfälliga löneförbättringen vid de enskilda läroanstalterna angår, torde det ej saknas fog för att antaga, att med densamma avsetts ej blott en löneförhöjning utan även i sin mån en av krigstidsförhållandena betingad hjälp till lärarpersonalen.

Då jag således av dessa skäl funnit mig hindrad att understödja begäran om krigstidshjälp, vill jag däremot förorda den andra ifrågasatta utvägen, nämligen en tillfällig löneförbättring för år 1919. Denna bör därvid göras så pass mycket större

än den för år 1918 gällande, att ifrågavarande personal härigenom i möjligaste mån hålles skadeslös för uppskovet med den definitiva löneregleringen. Jag anser mig därför böra förorda en fördubbling av motsvarande belopp för år 1918. Enligt vad jag inhämtat, kommer därvid vederbörande lärarpersonals avlöningsmedel under år 1919 endast för vissa undantagsfall och endast med mycket obetydligt belopp att överskrida vad lärarlönenämndens förväntade förslag i varje särskilt fall innebär. Den omständigheten, att under nu rådande exceptionella förhållanden den tillfälliga löneförbättringen skulle komma att för vissa grupper av lärarpersonalen höja avlöningsförmånerna utöver lärarlönenämndens förslag till löneregleriug, synes mig icke vara ägnad att vålla betänkligheter, då lärarlönenämndens förslag bygger på en före världskrigets utbrott gällande prisnivå.

Med bibehållande i övrigt av samma bestämmelser, som av riksdagen fastställts beträffande den tillfälliga löneförbättringen för år 1918 till de särskilda kategorierna av lärarpersonalen, skulle alltså föreståndare, manlig eller kvinnlig, samt ämneslärare med full tjänstgöring, manlig eller kvinnlig, komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring till belopp av 600 kronor för år. Manlig timlärare vid enskild mellanskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium skulle erhålla 24 kronor för veckotimme, dock beträffande lärare vid högre goss- eller samskola endast för det antal veckotimmar, som för vederbörande läroanstalt tagits i beräkning vid bestämmande av det särskilda understödet för anlitande i större omfattning av manliga lärarkrafter. För manlig timlärare vid högre flickskola samt för kvinnlig timlärare ävensom för övningslärare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola och enskilt lärarinneseminarium skulle den tillfälliga löneförbättringen utgöra 20 kronor för veckotimme. De i de kungjorda bestämmelserna rörande 1918 års tillfälliga löneförbättring förekommande inskränkningarna rörande sådan förbättring för den, som samtidigt från annan tjänst åtnjuter tillfällig löneförbättring av statsmedel, torde böra bibehållas med den förändring, som påkallas dels av de av mig föreslagna förhöjningarna av vederbörande belopp, dels ock av den omständigheten, att flertalet stats- och kommunalt anställda lärargrupper senare under riksdagens lopp torde komma att föreslås till erhållande av en definitiv löneregleriug, vilken lärer böra utesluta delaktighet i här ifrågasatta tillfälliga löneförbättring. Likasom under år 1918 torde staten böra till den tillfälliga löneförbättringen under år 1919 bidraga med två tredjedelar av det för varje fall bestämda beloppet, under villkor att den återstående tredjedelen tillskjutes av kommun eller enskilda donatorer eller utgår av medel, som eljest stå till vederbörande läroanstalts förfogande.

Den i enlighet med min tillstyrkan av Kungl. Maj:t gjorda framställningen till 1918 års riksdag blev jämväl av riksdagen bifallen.

Enligt riksdagens beslut komma alltså lönetilläggen till ifrågavarande lärarpersonal att för år 1919 utgå med dubbelt så höga belopp emot vad för år 1918 beviljats. Såsom ock riksdagen uttryckligen angiver, är det den alltmer förvärrade dyrtiden, som föranlett en sådan höjning av ifrågavarande tillägg. Denna dyrtid har emellertid, såsom nogsamt torde vara känt, med oanad hastighet stegrats, och förhållandena under senare hälften av år 1918 hava visat sig vara sådana, som man näppeligen torde hava

kunnat förutse, då fråga förelåg om tillfällig löneförbättring för privatläroverkens lärarpersonal för år 1918. I en till Kungl. Maj:t från läroverksöverstyrelsen inkommen framställning av den 23 oktober 1918 har också yrkats på ökat bidrag från statens sida till ekonomisk hjälp åt ifrågavarande lärare redan innevarande år.

Överstyrelsen anför i sagda framställning följande:

Det är allmänt bekant, att särskilt under år 1918 prisen på livsmedel och allehanda nödvändighetsvaror stigit på ett sätt, som man knappast kunnat förutse. Långt i förväg beräknade löne- och dyrtidstillägg, som i regeln redan från början varit ganska knappt tillmätta, hava därför under året visat sig alltmer otillräckliga, och flertalet löntagare, både i allmän och enskild tjänst, hava härigenom råkat i en allt bekymmersammare ställning. Det har under sådana förhållanden synts Kungl. Maj:t nödvändigt att söka bereda statstjänarna en förhöjning av de krigstidstillägg, som för innevarande år beviljats, och har för detta ändamål en urtima riksdag inkallats.

Läroverksöverstyrelsen tillåter sig framhålla angelägenheten därav, att så vitt möjligt av ovannämnda skäl även någon ytterligare hjälp måtte beredas lärarpersonalen vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna. Genom nådiga kungörelsen den 23 november 1917 angående statsbidrag till beredande av tillfällig löneförbättring under år 1918 åt vissa lärare vid enskilda läroanstalter, ha för innevarande år åt lärare och lärarinnor med full tjänstgöring vid dessa läroanstalter beviljats lönetillägg med 300 kronor för år, och åt timlärare ett däremot svarande tillägg till timarvodet. Till ifrågavarande tillfälliga löneförbättring bidrager staten med två tredjedelar av det för varje fall bestämda beloppet, under villkor att den återstående tredjedelen tillskjutes av kommun eller enskilda donatorer eller utgår av medel, som eljest stå till vederbörande läroanstalts förfogande. För år 1919 har innevarande års riksdag höjt nämnda lönetillägg till dubbla beloppet eller till 600 kronor. Det är otvivelaktigt, att ett ytterligare lönetillskott för innevarande år är i hög grad av behovet påkallat, då helt visst många av de enskilda läroanstalternas personal genom de senaste månadernas starka prisstegringar bragts i ett verkligt nödläge. Läroanstalterna själva torde endast undantagsvis kunna träda emellan, då deras ekonomi under kristidens verkningar i regeln torde ha blivit särdeles svag. Från kommunernas sida torde för innevarande år någon ytterligare hjälp ej vara att vänta. Den enda utväg, som står öppen, synes under sådana förhållanden vara, att staten lämnar ett ytterligare lönetillägg för senare hälften av innevarande år.

För att bringa någon mera verksam hjälp synes ett sådant lönetillägg ej böra sättas lägre än till 200 kronor för lärare (lärarinna) med full tjänstgöring. Detta skulle motsvara de två tredjedelar, med vilka staten bidrager till den förut beslutade tillfälliga löneförbättringen för innevarande år. I de fall, då denna löneförbättring utgår med belopp för veckotimme, torde nu ifrågasatt extra tillägg böra bestämmas till två tredjedelar av det belopp, varmed den tillfälliga löneförbättringen i varje fall bestämts skola utgå. För det extra tillägget synes jämväl böra sättas ett maximum av 200 kronor, och synes detta tillägg i övrigt böra utgå efter samma grunder, som bestämts för den tillfälliga löneförbättringen i förenämnda nådiga kungörelse den 23 november 1917. Ett på sådant sätt bestämt extra lönetillägg skulle kräva ett belopp, motsvarande det statsbidrag, som beviljats till den tillfälliga löneförbättringen vid de enskilda läroanstalterna under år 1918, eller 275,000 kronor.

På grund av vad sålunda blivit anfört får överstyrelsen i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå instundande urtima riksdag

att för beredande åt lärarpersonalen vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna av ett extra lönetillägg under senare hälften av år 1918, att utgå efter ovan angivna grunder, anvisa på tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag av 275,000 kronor.

I en den 24 oktober 1918 dagtecknad underdånig skrift har sedermera centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen gjort framställning om beredande av krigstidshjälp för år 1918 åt nu ifrågavarande lärarpersonal.

Departementschefen.

Jag finner alla skäl tala för ett verksammare biträde från statens sida till avhjälpande av det brydsamma läge, vari de redan förut klent avlönade lärarna vid privatläroverken befinna sig. Jag tillåter mig att åberopa och instämma i vad statsrådet och chefen för finansdepartementet denna dag anfört i fråga om extra krigstidstillägg under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst. Enahanda skäl, som här anförts för ett ökat krigstidstillägg under senare delen av år 1918 för statens befattningshavare, kunna jämväl andragas till förmån för ett tillägg till den tillfälliga löneförbättring, som för innevarande år beviljats privatläroverkens lärarpersonal. Uppenbart torde jämväl vara, att samma omständigheter, som tala till förmån för ytterligare bistånd från statens sida under år 1918 åt lärarpersonalen vid privatläroverken, i lika hög grad äga tillämpning i fråga om andra inom enskild eller kommunal tjänst verkande lärarkategorier, för vilka genom beslut av 1917 års riksdag tillfällig löneförbättring blivit för år 1918 beviljad. Jag tänker härvid på lärarpersonalerna vid kommunala mellanskolor, vissa småskoleseminarier, folk- och småskolor, högre folkskolor och folkhögskolor.

Detta tillägg — vilket synes mig till undvikande av missförstånd böra benämnas extra krigstidstillägg — synes böra för senare halvåret av 1918 utgå till en var befattningshavare med ett belopp, motsvarande hälften av vad utav riksdagen redan beviljats motsvarande tjänstinnehavare i tillfällig löneförbättring för hela år 1918, dock med undantag beträffande lärarpersonalen vid folkhögskolorna, till vilken det extra krigstidstillägget lämpligen torde kunna beräknas efter andra grunder. I de av riksdagen i övrigt godtagna grunderna synes någon annan ändring icke böra vidtagas än beträffande sättet för gäldande av kostnaderna för det extra krigstidstillägget. Till denna fråga skall jag senare återkomma.

Med tillämpning av de utav mig nu förordade grunder för det extra krigstidstillägget skulle alltså föreståndare, manlig eller kvinnlig, samt ämneslärare med full tjänstgöring, manlig eller kvinnlig, komma i åtnjutande av extra krigstidstillägg till belopp av 150 kronor för senare

halvåret av 1918. Manlig timlärare vid enskild mellanskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium skulle för sagda tid erhålla 6 kronor för veckotimme, dock beträffande lärare vid högre goss- eller samskola endast för det antal veckotimmar, som för vederbörande läroanstalt tagits i beräkning vid bestämmande av det särskilda understödet för anlitande i större omfattning av manliga lärarkrafter. För manlig timlärare vid högre flickskola samt för kvinnlig timlärare ävensom för övningslärare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola och enskilt lärarinneseminarium skulle det extra krigstidstillägget utgöra 5 kronor för veckotimme. De i de kungjorda bestämmelserna rörande 1918 års tillfälliga löneförbättring förekommande inskränkningarna rörande sådan förbättring för den, som samtidigt från annan tjänst åtnjuter tillfällig löneförbättring av statsmedel, torde få äga motsvarande tillämpning å det nu ifrågasatta extra krigstidstillägget.

Till den tillfälliga löneförbättringen bidrager staten med två tredjedelar av det för varje fall bestämda beloppet, under villkor att den återstående tredjedelen tillskjutes av kommun eller enskilda donatorer eller utgår av medel, som eljest stå till vederbörande läroanstalts förfogande. En motsvarande fördelning beträffande det extra krigstidstillägget synes mig av praktiska skäl icke kunna ifrågasättas, i det att kommunernas inkomst- och utgiftsstater för år 1918 för länge sedan äro fastställda, utan att medel för ändamålet kunnat beräknas. Hela detta tillägg torde fördenskull böra utgå av statsmedel.

Vid beräkning av kostnaderna för den tillfälliga löneförbättringen för år 1918 lades till grund en av läroverksöverstyrelsen verkställd utredning rörande storleken av lärarpersonalen i dess helhet vid privatläroverken samt beträffande omfattningen av denna personals tjänstgöring. För ändamålet anvisade riksdagen ett förslagsanslag av 275,000 kronor, avsett att täcka två tredjedelar av kostnaderna för den tillfälliga löneförbättringen, under villkor att den återstående tredjedelen tillskötes av kommun, enskilda donatorer eller vederbörande läroanstalter. Då det nu ifrågasatta extra krigstidstillägget är avsett att helt utgå av statsmedel och med halva beloppet av den tillfälliga löneförbättringen, torde följaktligen kostnaderna för det extra krigstidstillägget kunna beräknas till tre fjärdedelar av det redan anvisade anslaget till nämnda löneförbättring eller således till 206,250 kronor. Denna summa synes emellertid böra avrundas uppåt till 210,000 kronor, vilket belopp torde såsom förslagsanslag böra uppföras på extra tilläggsstat för år 1918.

Under åberopande av vad jag nu anfört får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels för beredande under tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 av extra krigstidstillägg åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 23 november 1917 (Svensk författningssamling nr 857) angående statsbidrag till beredande av tillfällig löneförbättring under år 1918 åt vissa lärare vid enskilda läroanstalter, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 210,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå enligt följande grunder:

1) Delaktighet i det extra krigstidstillägget tillkommer den, som under senare hälften av år 1918 eller någon del av nämnda tid är anställd i egenskap av föreståndare, ämneslärare med full tjänstgöring, timlärare eller övningslärare vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuter understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk.

2) Det extra krigstidstillägget utgår med följande belopp utöver tillfällig löneförbättring och föreskriven minimiavlöning eller, där föreskrift om minimiavlöning saknas, den avlöning, som för motsvarande tjänstgöring i medeltal utgått under åren 1913—1915:

a) till föreståndare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 150 kronor;

b) till ämneslärare med full tjänstgöring, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 150 kronor;

c) till manlig timlärare vid enskild mellanskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 6 kronor för veckotimme, dock beträffande lärare vid högre goss- eller samskola endast för det

antal veckotimmar, som för vederbörande läroanstalt tagits i beräkning vid bestämmande av det särskilda understödet för anlitande i större omfattning av manliga lärarkrafter;

d) till manlig timlärare vid högre flickskola med 5 kronor för veckotimme;

e) till kvinnlig timlärare vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 5 kronor för veckotimme;

f) till övningslärare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 5 kronor för veckotimme.

3) Extra krigstidstillägg må icke utgå till befattningshavare, som samtidigt från annan tjänst åtnjuter extra krigstidstillägg av statsmedel, uppgående till minst 150 kronor. Ej heller må befattningshavare, som från annan tjänst erhåller sådant krigstidstillägg till lägre belopp än 150 kronor, för tjänstgöring vid skola av här förevarande art uppbära extra krigstidstillägg till högre belopp än att det sammanlagda tillägget uppgår till högst 150 kronor;

dels ock besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelse den 23 november 1917.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, i nåder bifalla; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

STOCKHOLM 1918, IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

185892

Gen. Lib.

S 406
.K3

Nr 10.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid kommunala mellanskolor; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelser den 23 november 1917 (Svensk författningssamling nr 856) angående tillfällig löneförbättring under år 1918 åt vissa lärare vid kommunala mellanskolor och den 11 oktober 1918 (Svensk författningssamling nr 809) angående sådan löneförbättring för samma år åt timlärare och övningslärare vid omförmälda skolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 45,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall utgå

a) med 300 kronor till den, som vid ingången av år 1918 var och fortfarande är i vederbörlig ordning anställd i egenskap av ordinarie lärare vid kommunal mellanskola, under förutsättning att befattningshavaren vid ingången av samma år hade eget äkta barn, som icke uppnått aderton års ålder; dock att extra krigstidstillägg med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever,

b) med 200 kronor dels till varje i vederbörlig ordning anställd ordinarie lärare vid kommunal mellanskola, som icke äger erhålla extra krigstidstillägg med det i punkt a) omförmälda belopp, dels ock till extra ordinarie och vikarierande ämneslärare vid kommunal mellanskola, under förutsättning att sådan befattningshavare har en tjänstgöringsskyldighet av minst 24 timmar i veckan,

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

c) med 5 kronor för veckotimme, högst 150 kronor, till manlig eller kvinnlig timlärare eller övningslärare; dock att extra krigstidstillägg icke må utgå till den, som samtidigt från annan tjänst åtnjuter extra krigstidstillägg av statsmedel, uppgående till minst 150 kronor, samt att den befattningshavare, som från annan tjänst erhåller extra krigstidstillägg till lägre belopp än 150 kronor, må för tjänstgöring vid kommunal mellanskola uppbära extra krigstidstillägg allenast till så stort belopp, att de sammanlagda extra krigstidstilläggen uppgå till högst 150 kronor;

dels ock besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelser den 23 november 1917 och den 11 oktober 1918.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde:

Extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid kommunala mellanskolor.

I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning samt i ämnet väckta motioner anvisade 1917 års riksdag på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 80,000 kronor för beredande under år 1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid kommunala mellanskolor att utgå enligt vissa av riksdagen angivna grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder kunde finnas erforderliga.

Den 23 november 1917 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse i ämnet (Svensk författningssamling nr 856). Sagda kungörelse innehåller följande bestämmelser:

1. Den tillfälliga löneförbättringen utgår

a) med ett årligt belopp av 600 kronor till den, som vid ingången av år 1918 är i vederbörlig ordning anställd i egenskap av ordinarie lärare vid kommunal mellanskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta

barn, som icke uppnått 18 års ålder, dock att löneförbättring med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever,

b) med ett årligt belopp av 400 kronor *dels* till varje i vederbörlig ordning anställd ordinarie lärare vid kommunal mellanskola, som icke äger erhålla tillfällig löneförbättring med det i mom. a) omförmälda belopp, *dels och* till extra ordinarie och vikarierande ämneslärare vid kommunal mellanskola, under förutsättning att sådan befattningshavare har en tjänstgöringsskyldighet av minst 24 timmar i veckan.

Den tillfälliga löneförbättringen utgår till befattningshavaren i samma ordning som avlöningen.

2. Befattningshavare, som på grund av sjukdom åtnjutit tjänstledighet eller varit hindrad att tjänstgöra på den grund, att undervisningen vid skolan till följd av rådande smittosam sjukdom måst för någon tid inställas, skall icke för denna tid vidkännas avdrag å beloppet av honom tillkommande löneförbättring.

3. Den tillfälliga löneförbättringen utbetalas vid de tidpunkter, som i kungörelsen den 8 december 1911 angående ändrade bestämmelser rörande statsunderstöd åt kommunala mellanskolor äro fastställda för utbetalning av de i punkt 11 av kungörelsen den 29 oktober 1909, sådant detta författningsrum lyder enligt berörda kungörelse den 8 december 1911, omförmälda särskilda bidragen till avlöning av lärarpersonalen vid nämnda skolor.

4. För rekvisition och utbetalning av den tillfälliga löneförbättringen skola i övrigt i tillämpliga delar gälla de föreskrifter, som i förberörda nådiga kungörelse den 8 december 1911 äro givna beträffande nämnda bidrag till avlöning av lärarpersonalen vid de kommunala mellanskolorna.

Sedermera anvisade 1918 års riksdag på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning på tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag av 7,500 kronor för beredande av tillfällig löneförbättring för år 1918 åt timlärare och övningslärare vid kommunala mellanskolor, att utgå enligt vissa av riksdagen angivna grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpningen av dessa grunder kunde finnas erforderliga.

Med anledning härav utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse i ämnet den 11 oktober 1918 (nr 809). Denna kungörelse innehåller följande bestämmelser:

1. Delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen tillkommer den, som under år 1918 eller någon del av nämnda år är anställd i egenskap av timlärare eller övningslärare vid kommunal mellanskola.

2. Den tillfälliga löneförbättringen utgår till manlig eller kvinnlig timlärare eller övningslärare med 10 kronor för veckotimme, högst 300 kronor för år, dock att tillfällig löneförbättring icke må utgå till den, som samtidigt från annan tjänst åtnjuter tillfällig löneförbättring av statsmedel, uppgående till minst 300 kronor, samt att den befattningshavare, som från annan tjänst erhåller sådan löneförbättring till lägre belopp än 300 kronor, må för tjänstgöring vid kommunal mellanskola uppbära tillfällig löneförbättring allenast till så stort belopp, att den sammanlagda löneförbättringen uppgår till högst 300 kronor för år.

3. Den tillfälliga löneförbättringen, som utgår i förhållande till den fullgjorda

tjänstgöringen, fördelas på vår- och höstterminen i förhållande till det antal läsveckor som falla på den ena eller den andra terminen, samt utbetalas till befattningshavaren i samma ordning som avlöningen.

4. Befattningshavare, som på grund av sjukdom åtnjutit tjänstledighet eller varit förhindrad att tjänstgöra på den grund, att undervisningen vid skolan till följd av rådande smittosam sjukdom måst för någon tid inställas, skall icke för denna tid vidkännas avdrag å beloppet av honom eljest tillkommande löneförbättring.

5. Den del av den tillfälliga löneförbättringen, som avser tiden intill den 1 oktober, utbetalas så snart ske kan samt den del, som avser tiden därefter, vid den tidpunkt under årets sista kvartal, då jämlikt kungörelsen den 8 december 1911 (nr 54 s. 9) angående ändrade bestämmelser rörande statsunderstöd åt kommunala mellanskolor utbetalning skall ske av de i punkt 11 av kungörelsen den 29 oktober 1909 (nr 154 s. 11), sådant detta författningsrum lyder enligt berörda kungörelse den 8 december 1911, omförmälda särskilda bidragen till avlöning av lärarpersonalen vid nämnda skolor.

6. För rekvisition och utbetalning av den tillfälliga löneförbättringen skola i övrigt i tillämpliga delar gälla de föreskrifter, som i berörda kungörelse den 8 december 1911 äro givna beträffande nämnda bidrag till avlöning av lärarpersonalen vid de kommunala mellanskolorna.

Nu har styrelsen för Sveriges kommunala ungdomsskolors lärarförening i en av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen med eget gemensamt utlåtande av den 21 oktober 1918 till Kungl. Maj:t överlämnad skrivelse anhållit om förslag till stundande urtima riksdag angående skälig förhöjning av den tillfälliga löneförbättring, som av staten för år 1918 beviljats lärare och lärarinnor vid kommunala mellanskolor och högre folkskolor, och till stöd för sin anhållan anfört bland annat:

Den tillfälliga löneförbättring, som för år 1918 är bestämd för lärare vid kommunala mellanskolor och vid högre folkskolor, är i avseende på såväl grunder som storlek lika med den, som beviljats folkskolans lärare, och utgår sålunda med ett belopp av 600 kronor till familjeförsörjare och 400 kronor till annan lärare.

Att dessa belopp äro alldeles för små för att ens tillnärmelsevis utgöra kompensation för de stegrade utgifter, som den senare tidens dyrtid fört med sig, ligger i öppen dag. Ifrågavarande lärarkårer hysa dyrför den förhoppningen, att statsmakterna skola genom en avsevärd förhöjning av ovannämnda belopp även för dem lätta den svåraste dyrtidsbördan.

Överstyrelserna hava tillstyrkt bifall till framställningen och hemställt om förslag till riksdagen angående ytterligare tillfällig löneförbättring för år 1918 med de belopp, som, i anslutning till vad som i extra dyrtidshjälp kunde komma att tillerkännas befattningshavare i statens tjänst, befunnes lämpliga, och såsom sådana belopp hava överstyrelserna angivit dem, som komma att beslutas för folkskolans lärare.

Departementschefen.

Obestridligt är, att lärarna vid de kommunala mellanskolorna under nuvarande dyrtidsförhållanden befinna sig i ekonomiskt trångmål och på

grund därav äro i behov av ekonomiskt bistånd för innevarande år. Under åberopande av dels vad jag nyss framhållit i fråga om beredande av krigstidsunderstöd för år 1918 åt lärare vid enskilda läroanstalter, dels ock vad chefen för finansdepartementet förut denna dag anfört angående beredande av extra krigstidstillägg för innevarande år åt befattningshavare och f. d. befattningshavare av olika slag i statens tjänst, finner jag med hänsyn jämväl till de kommunala mellanskolornas uppgift det vara i sin ordning, att staten i sin mån bidrager till lättande av den dyrtidsbörda, som just nu tynger nämnda lärare. Detta torde lämpligast kunna ske därigenom, att de erhålla ett extra krigstidstillägg för senare hälften av året. För beredande av medel härtill bör enligt min mening framställning nu göras hos riksdagen.

Det för ändamålet erforderliga anslaget torde böra bestämmas till 45,000 kronor och få karaktären av förslagsanslag.

I överensstämmelse med vad som redan av mig föreslagits i fråga om extra krigstidstillägg för lärarpersonalen vid privatläroverken, torde det extra krigstidstillägget för vederbörande lärare vid kommunal mellanskola böra bestämmas till ett belopp, motsvarande hälften av vad som tillkommer honom såsom tillfällig löneförbättring för innevarande år. Beträffande det extra krigstidstillägget torde i övrigt böra i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i förut omförmälda kungörelser den 23 november 1917 och den 11 oktober 1918.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelser den 23 november 1917 (Svensk författningssamling nr 856) angående tillfällig löneförbättring under år 1918 åt vissa lärare vid kommunala mellanskolor och den 11 oktober 1918 (Svensk författningssamling nr 809) angående sådan löneförbättring för samma år åt timlärare och övningslärare vid omförmälda skolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 45,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall utgå

a) med 300 kronor till den, som vid ingången av år 1918 var och fortfarande är i vederbörlig ordning

anställd i egenskap av ordinarie lärare vid kommunal mellanskola, under förutsättning att befattningshavaren vid ingången av samma år hade eget äkta barn, som icke uppnått aderton års ålder; dock att extra krigstidstillägg med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever,

b) med 200 kronor dels till varje i vederbörlig ordning anställd ordinarie lärare vid kommunal mellanskola, som icke äger erhålla extra krigstidstillägg med det i punkt a) omförmälda belopp, dels ock till extra ordinarie och vikarierande ämneslärare vid kommunal mellanskola, under förutsättning att sådan befattningshavare har en tjänstgöringsskyldighet av minst 24 timmar i veckan,

c) med 5 kronor för veckotimme, högst 150 kronor, till manlig eller kvinnlig timlärare eller övningslärare; dock att extra krigstidstillägg icke må utgå till den, som samtidigt från annan tjänst åtnjuter extra krigstidstillägg av statsmedel, uppgående till minst 150 kronor, samt att den befattningshavare, som från annan tjänst erhåller extra krigstidstillägg till lägre belopp än 150 kronor, må för tjänstgöring vid kommunal mellanskola uppbära extra krigstidstillägg allenast till så stort belopp, att de sammanlagda extra krigstidstilläggen uppgå till högst 150 kronor;

dels ock besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelser den 23 november 1917 och den 11 oktober 1918.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan biföll Hans Maj:t Konungen; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

STOCKHOLM 1918, IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

185896

Gen. Lib.

S 406
K 3

Nr 11.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 september 1917 (Svensk författningssamling nr 665) angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 4,150,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall utgå

a) med ett belopp av 300 kronor till den, som vid ingången av år 1918 var och fortfarande är anställd i egenskap av ordinarie lärare vid egentlig folkskola, under förutsättning att befattningshavaren vid ingången av samma år hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att extra krigstidstillägg med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever,

b) med ett belopp av 200 kronor dels till varje ordinarie lärare vid egentlig folkskola, som icke äger erhålla extra krigstidstillägg med det i punkt a) omförmälda belopp, dels ock till extra ordinarie och vikarierande folkskollärare, under förutsättning, vad vikarierande lärare beträffar, att de bestämmelser i fråga om behörighet och minimiavlöning, vilka såsom villkor för statsbidrag äro stadgade beträffande vikarie för på grund av sjukdom tjänstledig ordinarie eller extra ordinarie lärare vid egentlig foklskola, äro uppfyllda,

c) med ett belopp av 200 kronor till den, som vid ingången av år 1918 var och fortfarande är anställd i egenskap av biträdande lärare vid

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

egentlig folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, under förutsättning att befattningshavaren vid ingången av samma år hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att extra krigstidstillägg med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever, ej heller den, vilken vikarierar för tjänstledig lärare,

d) med ett belopp av 125 kronor till varje biträdande lärare vid egentlig folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola, som icke äger erhålla extra krigstidstillägg med det i punkt c) omförmälda belopp, under förutsättning, vad vikarierande lärare beträffar, att de bestämmelser i fråga om behörighet och minimiavlöning, vilka såsom villkor för statsbidrag äro stadgade beträffande vikarie för på grund av sjukdom tjänstledig biträdande lärare vid egentlig folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, äro uppfyllda;

dels och besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i förut omförmälda kungörelse den 22 september 1917.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde:

Extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor.

På extra stat för år 1916 anvisade riksdagen ett förslagsanslag av 750,000 kronor för beredande under år 1916 av tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folk- och småskolor att utgå enligt av riksdagen angivna grunder.

Vidare anvisade riksdagen på extra stat för år 1917 dels ett förslagsanslag å 1,700,000 kronor för beredande under år 1917 av tillfällig löneförbättring åt ordinarie lärare vid folkskolor, dels ock ett förslagsanslag å 1,000,000 kronor för beredande under år 1917 av tillfällig löneförbättring åt biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor.

Ytterligare anvisade riksdagen på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 8,300,000 kronor för beredande under år 1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor att utgå enligt vissa av

riksdagen angivna grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder kunde finnas erforderliga.

I överensstämmelse med riksdagens sistnämnda beslut utfärdade Kungl. Maj:t den 22 september 1917 kungörelse i ämnet (Svensk författningssamling nr 665) att lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål fortfarande anvisades. Denna kungörelse innehåller följande bestämmelser:

§ 1.

Tillfällig löneförbättring av statsmedel utgår

a) med ett årligt belopp av sexhundra kronor till den, som vid ingången av det år, för vilket löneförbättringen skall utgå, är anställd i egenskap av ordinarie lärare vid folkskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått aderton års ålder; dock att löneförbättring med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever;

b) med ett årligt belopp av fyrahundra kronor dels till ordinarie lärare vid folkskola, som icke äger erhålla tillfällig löneförbättring med det i punkt a) omförmälda belopp, dels ock till extra ordinarie lärare vid folkskola och till vikarierande lärare å ordinarie eller extra ordinarie folkskollärarbefattning, dock att sådan löneförbättring tillkommer vikarierande lärare endast under förutsättning, dels att i fråga om honom samma villkor och bestämmelser i avseende å behörighet eller av folkskolinspektör vitsordad duglighet äro uppfyllda som de, vilka äro stadgade beträffande vikarie för på grund av sjukdom tjänstledig ordinarie eller extra ordinarie lärare vid folkskola, dels ock att hans avlöning icke understiger den minimiavlöning, som för sådan sjukvikarie är stadgad;

c) med ett årligt belopp av fyrahundra kronor till den, som vid ingången av det år, för vilket den tillfälliga löneförbättringen skall utgå, är anställd i egenskap av biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått aderton års ålder; dock att löneförbättring med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever, ej heller den, vilken vikarierar för tjänstledig lärare;

d) med ett årligt belopp av tvåhundrafemtio kronor till biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola, som icke äger erhålla tillfällig löneförbättring med det i punkt c) omförmälda belopp, ävensom till vikarie för sådan lärare, dock att löneförbättring tillkommer vikarierande lärare endast under förutsättning, dels att i fråga om honom samma villkor och bestämmelser i avseende å behörighet eller av folkskolinspektör vitsordad duglighet äro uppfyllda som de, vilka äro stadgade beträffande vikarie för på grund av sjukdom tjänstledig biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, dels ock att hans avlöning icke understiger den minimiavlöning, som för sådan sjukvikarie är stadgad.

§ 2.

För åtnjutande av tillfällig löneförbättring gälla i tillämpliga delar samma villkor, som enligt nådiga kungörelsen den 1 juni 1900 angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor med däri sedermera vidtagna ändringar äro stadgade i fråga om

lärares avlöning; dock att lärare, vilkens tjänstgöring fortgår utöver åtta månader av året, icke är berättigad till högre löneförbättring än som i § 1 här ovan sägs.

§ 3.

Under de i §§ 1 och 2 här ovan i övrigt stadgade villkor må tillfällig löneförbättring utgå utan hinder därav,

att läraren endast under en del av året innehaft den anställning, för vilken löneförbättringen skall utgå, i vilket fall löneförbättringen må utgå för den tid, han sålunda varit anställd, eller

att undervisningen vid skolan till följd av rådande smittosam sjukdom måst för någon tid inställas.

§ 4.

Till ordinarie lärare vid folkskola samt till sådan extra ordinarie eller biträdande lärare vid folkskola och sådan lärare vid mindre folkskola eller småskola, som blivit tillsatt tills vidare med ömsesidig rätt till minst fyra månaders uppsägning, ävensom till sådan lärare vid småskola, som äger en fastare anställning, skall den tillfälliga löneförbättringen utgå efter kalenderår; till sådan extra ordinarie eller biträdande lärare vid folkskola och sådan lärare vid mindre folkskola eller småskola, som antagits på viss tid, ävensom till vikarierande lärare skall löneförbättringen utgå efter lästid.

§ 5.

Den tillfälliga löneförbättringen utbetalas till vederbörande lärare i samma ordning, som är stadgad beträffande hans i penningar utgående avlöning i övrigt.

§ 6.

De till löneförbättring åt lärare enligt denna kungörelse utgående medel skola på rekvisition, som av vederbörande skolråd eller skolstyrelse bör, i huvudsaklig enlighet med föreskrivet formulär, för varje år göras tidigast efter maj månads början det år, för vilket bidraget sökes, samt senast före utgången av januari månad påföljande år, av Vårt statskontor och Våra befallningshavande efter vederbörlig granskning utbetalas, sedan vederbörande statens folkskolinspektör vitsordat riktigheten av de för statsbidragens erhållande lämnade uppgifterna.

§ 7.

Vad i denna kungörelse finnes föreskrivet med avseende på lärare skall, där ej i särskilda fall annorlunda sägs, äga tillämpning på såväl manliga som kvinnliga lärare.

Nu har centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening i skrivelse den 15 oktober 1918 anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes för stundande urtima riksdag framlägga förslag om skälig förhöjning av den tillfälliga löneförbättring, som av staten för år 1918 beviljats lärare och lärarinnor vid rikets folkskolor och småskolor.

Centralstyrelsen har därvid först meddelat, att sedan det blivit känt, att Kungl. Maj:t ärnade under innevarande höst sammankalla en urtima riksdag för behandling av frågan om ökade krigstidstillägg under år 1918

för vissa befattningshavare i statens tjänst, hade dels arbetsutskottet för de större städernas lärarkongresser, dels kretsar inom Sveriges allmänna folkskollärarförening hos nämnda förenings centralstyrelse uttalat förhoppning därom, att vid ifrågavarande riksdag måtte upptagas jämväl frågan om beredande av ökad dyrtidshjälp under år 1918 åt lärarkåren vid rikets folk- och småskolor, samt hemställt, att centralstyrelsen måtte vidtaga åtgärder i sådant syfte.

Därefter anför centralstyrelsen följande:

Den ordinarie lön, som under innevarande år utgår till folkskolans och småskolans lärare, *är fortfarande den, som bestämdes för mer än tio år sedan*, nämligen, förutom bostad och bränsle, för manlig folkskollärare en begynnelselön av 900 kronor och en slutlön av 1,350 kronor, för kvinnlig folkskollärare motsvarande belopp av 900 och 1,200 kronor och för småskolekåren 500 och 680 kronor. Någon förhöjning av dessa löner i form av krigstidstillägg eller krigstidshjälp har hittills icke beviljats ifrågavarande lärare. Däremot beslutade 1917 års riksdag att i avvaktan på en fullständigare lönereglering och med hänsyn till dyrtidens tryck för år 1918 bevilja folk- och småskollärare tillfällig löneförbättring med följande belopp: för folkskolekåren 600 kronor till familjeförsörjare och 400 kronor till övriga samt för småskolekåren 400 kronor för familjeförsörjare och 250 kronor för övriga. Dessa tillägg voro otillräckliga redan när de för omkring ett och ett halvt år sedan bestämdes, och sedan dess har penningvärdets fall av kända anledningar varit sådant, att bitter nöd och skuldsättning i stor utsträckning blivit de svenska folk- och småskollärarnas lott under innevarande år. Den hjälp, som möjligen väntats från kommunerna, har i de flesta fall alldeles uteblivit, och där någon sådan beviljats har den, även då den i ett fåtal fall varit väl tilltagen, icke räckt att fylla behovet.

Det är under sådana förhållanden icke underligt, att hoppet om statsmakternas ingripande till lättande av den svåraste dyrtidsbördan hos denna lärarkår väckts till liv inför den stundande dyrtidsriksdagen. Att det extra tillägg, som i år av statsmedel utgår till ifrågavarande lärare, kallas tillfällig löneförbättring synes icke böra utgöra hinder för ett ytterligare extra tillägg, detta så mycket mindre som för de statsanställda lärargrupperna extra dyrtidshjälp i form av krigstidstillägg och krigstidshjälp utgår jämte tillfällig löneförbättring. Det är uppenbarligen icke formen och namnet det kommer an på, utan att hjälp verkligen gives, då behovet är skriande.

På grund av remiss har folkskolöverstyrelsen den 23 oktober 1918 avgivit utlåtande över denna framställning och därvid hemställt om förslag till riksdagen angående beviljande åt lärare vid folk- och småskolor av ytterligare tillfällig löneförbättring för år 1918 med de belopp, som befunnes lämpliga, i anslutning till vad som i extra dyrtidshjälp kunde komma att tillerkännas befattningshavare i statens tjänst.

Överstyrelsen yttrar sig först om behovet av ytterligare tillfällig löneförbättring och anför därvid bland annat:

Den inträffade prisstegringen har gjort sig mycket starkt kännbar, så att behovet av en särskild hjälp åt folkskolans lärare redan för år 1918 måste anses obestridligt. Att snar hjälp åt löntagare är av behovet påkallad, framgår otvetydigt av den omständigheten, att urtima riksdag blivit sammankallad för att lösa frågan om ökad dyrtidshjälp för år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst. Överstyrelsen anser, att en hjälp åt folkskolans lärare, om den skall bliva allmän, måste utgå av statsmedel. Överstyrelsen finner sig därför icke behöva lämna någon utförligare motivering för att överstyrelsen anser sig böra understödja den nu förevarande framställningen.

Därefter anför överstyrelsen följande rörande den tillfälliga löneförbättringens natur:

Centralstyrelsen har hemställt, att den hjälp mot dyrtidens tryck, som skulle beredas lärare vid folk- och småskolor under innevarande år, skulle få form av en skälig förhöjning av den tillfälliga löneförbättring, som av staten för år 1918 utöver de sedan år 1906 gällande låga lönerna beviljats ifrågavarande lärare. Överstyrelsen anser sig även i denna del kunna ansluta sig till centralstyrelsens framställning.

Den tillfälliga löneförbättringen får visserligen icke egentligen anses som ett dyrtidstillägg. Den har närmast tillkommit för att utgöra en avbetalning på den lönereglering för ifrågavarande lärare, som sedan länge ställts i utsikt men som på grund av den inträdda kristiden blivit uppskjuten och först innevarande år blivit beslutad att tillämpas från och med år 1919. Det torde emellertid icke kunna förbises, att den tillfälliga löneförbättringen även rönt inflytande av dyrtiden. Denna har kommit behovet av en sådan förbättring att framstå så mycket starkare, och den har otvivelaktigt också medverkat både till att den tillfälliga löneförbättringen utsträckts att omfatta allt flera grupper inom lärarkåren och till att löneförbättringens belopp upprepade gånger blivit höjda.

Redan nu anförda omständighet talar enligt överstyrelsens mening för att det extra avlöningstillskott för folkskolans lärare, varom nu är fråga, ställes i samband med det redan utgående särskilda lönetillägget. Därtill kommer lämpligheten av att det nya tillskottet, som tydligen måste erhålla rent tillfällig karaktär, skulle komma att utgå i överensstämmelse med grunder, som redan för året funnit tillämpning för kåren i fråga.

Slutligen yttrar överstyrelsen sig om beloppet för den nu ifrågasatta löneförbättringen samt om kostnaderna för densamma:

Den tillfälliga löneförbättringen utgår, såsom centralstyrelsen erinrat, med följande belopp: för folkskollärare med 600 kronor till familjeförsörjare med barn under 18 års ålder och med 400 kronor till annan lärare och för lärare vid småskola, lärare vid mindre folkskola och biträdande lärare vid folkskola med 400 kronor till familjeförsörjare och med 250 kronor till annan lärare.

Då den extra dyrtidshjälpen till här ifrågavarande befattningshavare givetvis bör utgå i så nära anslutning som möjligt till vad som skall gälla för andra befattningshavare, men överstyrelsen icke äger någon kännedom om, vilka grunder i detta hänseende skola gälla, är det tydligen mycket svårt för överstyrelsen att här framställa något bestämt förslag angående de belopp, som böra fastställas för här ifrågavarande dyrtidshjälp, och angående de grunder, som böra för dessa belopps utgående bestämmas.

Tager man hänsyn till storleken av de belopp, med vilka den tillfälliga löneförbättringen utgår, och penningvärdets starka fall särskilt under sista tiden synes det överstyrelsen mycket väl kunna försvaras, att den ytterligare förbättring, som nu ifrågasättes, bleve fastställd till samma belopp, det vill säga, att lärare vid folk- eller småskola skulle äga att för innevarande år uppbära ytterligare löneförbättring till lika stort belopp, som den tillfälliga löneförbättring, vilken enligt kungl. kungörelsen den 22 september 1917 angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor för samma år tillkommer honom.

Belopp av i regel 400 kronor åt folkskollärare och 250 kronor åt lärare vid småskola och med dessa i lönehänseende likställda samt därutöver åt familjeförsörjare i förra fallet 200 kronor och i senare fallet 150 kronor skulle med nuvarande penningvärde lämna blott ett jämförelsevis ringa bidrag till motverkande av dyrtidens tryck. Och det är att märka, att de belopp, som i form av krigstidstillägg och krigstidshjälp utgå till befattningshavare i statens tjänst med lönesatser motsvarande dem, som tillkomma lärare vid folk- och småskolor, äro betydligt högre tillmätta än beloppen för den dessa senare tillerkända tillfälliga löneförbättringen.

Om den ökade löneförbättringen finge utgå efter de grunder, som överstyrelsen nu antytt, bleve tydligen sammanlagda kostnaderna för densamma lika stora som de, vilka beräknats för den redan beviljade tillfälliga löneförbättringen, nämligen 8,300,000 kronor.

Nu står det emellertid klart för överstyrelsen, att den ytterligare löneförbättring, varom här är fråga, bör så långt möjligt stå i samma förhållande till den för året redan beslutade förbättringen som den ytterligare dyrtidshjälp, som kan bliva tillerkänd statens befattningshavare, kommer att stå till vad som redan beviljats dessa i form av krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1918. Då ligger den tanken nära till hands, att den nya dyrtidshjälpen kommer att gälla blott senare delen av året. Med hänsyn till att det är först då, som den allmänna prisstegringen gjort sig mest kännbar, hava vissa kommuner, exempelvis Stockholm, beviljat extra dyrtidshjälp att utgå i förhållande till under senare halvåret åtnjuten avlöning.

Skulle en sådan anordning, för vilken överstyrelsen finner starka skäl föreligga, tillämpas på den ytterligare löneförbättringen åt lärare vid folk- och småskolor, finge detta väl lämpligen ske på det sättet, att lärare vid folk- eller småskola tillerkändes ytterligare löneförbättring att utgå med hälften av det belopp, som sådan lärare enligt ovannämnda kungl. kungörelse redan äger att uppbära i tillfällig löneförbättring för år 1918. Det nya tillägget skulle alltså beräknas från och med den 1 juli 1918 till årets slut och för denna tid utgå för folkskollärare med 300 kronor åt lärare, som är familjeförsörjare, och med 200 kronor åt annan lärare samt för lärare vid småskola, lärare vid mindre folkskola och biträdande lärare vid folkskola med 200 kronor åt lärare, som är familjeförsörjare, och med 125 kronor åt annan lärare. Kostnaden torde i detta fall böra beräknas till hälften av den ovan angivna, alltså till 4,150,000 kronor. Visserligen kan man förvänta, att kostnaderna för senare halvåret bliva något större på grund av tillväxt i lärarkårens antal, men denna kostnadsökning torde bliva så oväsentlig, att den icke behöver tagas med i beräkningen, helst som det ju här måste bliva ett förslagsanslag.

Som synes bliva även med det senare alternativet kostnaderna på grund av kårens stora antal ganska betydande. Däremot bliva de belopp, som skulle komma de särskilda lärarna till del, jämförelsevis blygsamma. Det är dock överstyrelsens förvissning, att lärarkåren skall med tacksamt erkännande hälsa en hjälp från staten i den

tryckande dyrtiden, även om den på grund av omständigheternas makt icke skulle kunna erhålla större omfattning än den sist angivna. Folkskolans lärare vilja givetvis icke ifrågasätta, att den dyrtidshjälp, staten kan befinnas villig att medgiva dem, skulle utgå efter mera fördelaktiga grunder än vad som i sådant avseende skulle komma att gälla för befattningshavare, som äro direkt anställda i statens tjänst.

Departementschefen.

Såsom jag redan i annat sammanhang antytt, finner jag det vara av behovet påkallat, att jämväl lärare och lärarinnor vid egentliga folkskolor och småskolor nu erhålla någon ytterligare hjälp av statsmedel till lättande i någon mån av de bekymmer och svårigheter, som den senaste tidens prissteg-ringar för dem medfört. Denna hjälp synes mig lämpligen böra tilldelas ifrågavarande lärarpersonal i form av ett extra krigstidstillägg, utgående för senare hälften av innevarande år. I analogi med vad som redan föreslagits för lärarpersonalen vid de kommunala mellanskolorna synes mig beloppet för detta extra krigstidstillägg åt varje lärare böra bestämmas till hälften av det belopp, varmed den tillfälliga löneförbättringen enligt förutnämnda kungörelse den 22 september 1917 till honom utgår. Beträffande det extra krigstidstillägget torde i övrigt böra i tillämpliga delar gälla samma bestämmelser, som angående den tillfälliga löneförbättringen äro stadgade i nyssberörda kungörelse.

För ändamålet erfordras ett förslagsanslag å 4,150,000 kronor.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 september 1917 (Svensk författningssamling nr 665) angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 4,150,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall utgå

a) med ett belopp av 300 kronor till den, som vid ingången av år 1918 var och fortfarande är anställd i egenskap av ordinarie lärare vid egentlig folkskola, under förutsättning att befattningshavaren vid ingången av samma år hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att extra krigstidstillägg med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever,

b) med ett belopp av 200 kronor dels till varje ordinarie lärare vid egentlig folkskola, som icke äger erhålla

extra krigstidstillägg med det i punkt a) omförmälda belopp, dels ock till extra ordinarie och vikarierande folkskollärare, under förutsättning, vad vikarierande lärare beträffar, att de bestämmelser i fråga om behörighet och minimiavlöning, vilka såsom villkor för statsbidrag äro stadgade beträffande vikarie för på grund av sjukdom tjänstledig ordinarie eller extra ordinarie lärare vid egentlig folkskola, äro uppfyllda,

c) med ett belopp av 200 kronor till den, som vid ingången av år 1918 var och fortfarande är anställd i egenskap av biträdande lärare vid egentlig folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, under förutsättning att befattningshavaren vid ingången av samma år hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att extra krigstidstillägg med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever, ej heller den, vilken vikarierar för tjänstledig lärare,

d) med ett belopp av 125 kronor till varje biträdande lärare vid egentlig folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola, som icke äger erhålla extra krigstidstillägg med det i punkt c) omförmälda belopp, under förutsättning, vad vikarierande lärare beträffar, att de bestämmelser i fråga om behörighet och minimiavlöning, vilka såsom villkor för statsbidrag äro stadgade beträffande vikarie för på grund av sjukdom tjänstledig biträdande lärare vid egentlig folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, äro uppfyllda;

dels ock besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i förut omförmälda kungörelse den 22 september 1917.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan biföll Hans Maj:t Konungen; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

Stockholm 1918, Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B.
185889

Gen. Lib.

476
K3

Nr 12.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december 1917 (Svensk författningssamling nr 850) angående tillfällig löneförbättring för år 1918 åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 10,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall utgå enligt samma grunder, som föreslagits i fråga om extra krigstidstillägg för enahanda tid åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor, därvid lärare vid småskoleseminarium, som äger behörighet till folkskollärarbefattning, skall likställas med lärare vid egentlig folkskola och lärare med behörighet till småskollärarbefattning skall likställas med lärare vid småskola;

dels och besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i förut omförmälda kungörelse den 11 december 1917.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde:

I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning och en i ämnet väckt motion anvisade riksdagen på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 20,000 kronor för beredande under år 1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna att utgå enligt samma grunder, som riksdagen beslutat i fråga om tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor, därvid lärare vid småskoleseminarium, som äger behörighet till folkskollärarbefattning, skulle likställas med folkskollärare och lärare med behörighet till småskollärarbefattning skulle likställas med lärare vid småskola, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder kunde befinnas erforderliga.

Den 11 december 1917 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse i ämnet (Svensk författningssamling nr 850). Sagda kungörelse innehåller följande bestämmelser:

§ 1.

Tillfällig löneförbättring av statsmedel utgår för år 1918 med nedan angivna belopp till lärare vid av landsting eller av stad, som icke deltager i landsting, underhållet småskoleseminarium, nämligen

a) med sexhundra kronor till vid 1918 års ingång anställd lärare, som äger behörighet till folkskollärarbefattning och som vid sagda tidpunkt har eget äkta barn, vilket icke uppnått aderton års ålder; dock att löneförbättring med nu angivna belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever, och ej heller den, vilken vikarierar för tjänstledig lärare;

b) med fyrahundra kronor till lärare, som äger behörighet till folkskollärarbefattning men som icke äger erhålla tillfällig löneförbättring med det i punkt a) omförmälda belopp; dock att sådan löneförbättring tillkommer vikarierande lärare endast under förutsättning, att hans avlöning icke understiger den minimiavlöning, som är stadgad för vikarie för på grund av sjukdom tjänstledig ordinarie eller extra ordinarie lärare vid folkskola;

c) med fyrahundra kronor till vid 1918 års ingång anställd lärare, som äger behörighet till småskollärarbefattning, under förutsättning att han vid sagda tidpunkt har eget äkta barn, vilket icke uppnått aderton års ålder; dock att löneförbättring med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever, och ej heller den, vilken vikarierar för tjänstledig lärare;

d) med tvåhundrafemtio kronor till lärare, som äger behörighet till småskollärarbefattning men som icke äger erhålla tillfällig löneförbättring med det i punkt c) omförmälda belopp; dock att sådan löneförbättring tillkommer vikarierande lärare endast under förutsättning, att hans avlöning icke understiger den minimiavlöning, som är stadgad för vikarie för på grund av sjukdom tjänstledig biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola.

§ 2.

För åtnjutande av tillfällig löneförbättring gälla i tillämpliga delar samma villkor, som enligt kungörelse den 27 maj 1898 äro stadgade angående bidrag av allmänna medel till avlönande av lärare och lärarinnor vid av landsting eller stad, som ej i landsting deltager, inrättat seminarium för bildande av lärare och lärarinnor vid småskola m. m.

§ 3.

Under de i §§ 1 och 2 här ovan i övrigt stadgade villkor må tillfällig löneförbättring utgå utan hinder därav,

att läraren endast under en del av året innehaft den anställning, för vilken löneförbättringen skall utgå, i vilket fall löneförbättringen må utgå för den tid, han sålunda varit anställd, eller

att undervisningen vid läroanstalten till följd av rådande smittosam sjukdom måst för någon tid inställas.

§ 4.

Den tillfälliga löneförbättringen utgår till lärare, som är anställd med ömsesidig rätt till uppsägning på viss tid, efter kalenderår och till vikarierande lärare efter läsår samt utbetalas till vederbörande lärare i samma ordning, som är bestämd beträffande hans i penningar utgående avlöning i övrigt.

§ 5.

De till löneförbättring åt lärare enligt denna kungörelse utgående medel skola på rekvisition, som av vederbörande seminariestyrelse bör, i huvudsaklig enlighet med föreskrivet formulär, göras tidigast den 1 maj 1918 samt senast före utgången av januari månad påföljande år, av Våra befallningshavande efter vederbörlig granskning utbetalas, sedan seminariets inspektor vitsordat riktigheten av de för statsbidragens erhållande lämnade uppgifterna.

§ 6.

Vad i denna kungörelse finnes föreskrivet med avseende på lärare skall äga tillämpning på såväl manliga som kvinnliga lärare.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 24 oktober 1918 hemställt om förslag till 1918 års urtima riksdag angående ytterligare tillfällig löneförbättring för år 1918 åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna efter samma grunder som dem, enligt vilka sådan löneförbättring kunde varda tillerkänd lärare vid folk- och småskolor.

Till stöd för denna framställning har överstyrelsen anfört:

Då jämlikt 1917 års riksdags beslut tillfällig löneförbättring för år 1918 utgår åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarier enligt samma grunder, som riksdagen beslutat i fråga om tillfällig

löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor, därvid lärare vid småskoleseminarium, som äger behörighet till folkskollärarbefattning skall likställas med folkskollärare och lärare med behörighet till småskollärarbefattning skall likställas med lärare vid småskola, då vidare lärarna vid här berörda småskoleseminarier av ålder även i övrigt i fråga om statsbidrag till deras avlöning varit likställda med lärare vid folkskolor och småskolor och då tvivel ej kan råda angående ifrågavarande lärares behov av hjälp i det svåra ekonomiska betryck, vari den rådande dyrtiden försätter framför allt löntagare, synes det överstyrelsen uppenbart, att dessa seminariers lärare även böra komma i åtnjutande av sådan ytterligare tillfällig löneförbättring för år 1918, som kan komma att beviljas lärarna vid folk- och småskolor.

Departementschefen.

Jag tillåter mig erinra därom, att Kungl. Maj:t förut denna dag på min framställning beslutit avlåta proposition till riksdagen om extra krigstidstillägg åt lärare och lärarinnor vid egentliga folkskolor och småskolor. Av skäl, som folkskolöverstyrelsen anfört, synes det mig då självfallet, att medel böra äskas hos riksdagen för beredande av extra krigstidstillägg jämväl åt förenämnda lärarpersonal vid vissa småskoleseminarier. Sistberörda tillägg torde böra utgå med belopp, motsvarande det extra krigstidstillägget åt lärarpersonalen vid egentliga folkskolor och småskolor. I övrigt torde för det extra krigstidstilläggets utgående till lärarpersonalen vid småskoleseminarierna böra i tillämpliga delar gälla samma bestämmelser, som angående den tillfälliga löneförbättringen äro stadgade i förut omförmälda kungörelse den 11 december 1917.

Ett förslagsanslag av 10,000 kronor torde vara för ändamålet erforderligt.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december 1917 (Svensk författningssamling nr 850) angående tillfällig löneförbättring för år 1918 åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 10,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall utgå enligt samma grunder, som föreslagits i fråga om extra krigstidstillägg åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor, därvid lärare vid småskoleseminarium, som äger behörighet till folkskollärbefattning, skall likställas

med lärare vid egentlig folkskola och lärare med behörighet till småskollärarbefattning skall likställas med lärare vid småskola;

dels och besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i förut omförmälda kungörelse den 11 december 1917.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

Stockholm 1918, Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B.
185888

Con. Lib.

406
.K3

Nr 13.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt vissa lärare vid högre folkskolor; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 september 1917 (Svensk författningssamling nr 666) angående tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid högre folkskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 29,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall till vederbörande befattningshavare utgå

a) med 300 kronor till den, som vid ingången av år 1918 var och fortfarande är i vederbörlig ordning anställd i egenskap av ordinarie lärare vid statsunderstödd högre folkskola, under förutsättning att befattningshavaren vid ingången av samma år hade eget äkta barn, som icke uppnått aderton års ålder; dock att extra krigstidstillägg med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever,

b) med 200 kronor till varje i vederbörlig ordning anställd ordinarie lärare vid statsunderstödd högre folkskola, som icke äger erhålla extra krigstidstillägg med det i punkt a) omförmälda belopp,

c) med 200 kronor till varje i vederbörlig ordning antagen extra ordinarie och vikarierande lärare vid statsunderstödd högre folkskola, under förutsättning att sådan befattningshavare har en tjänstgöringsskyldighet av minst 24 timmar i veckan och åtnjuter den minimiavlöning, som är bestämd för utbekommande av statsbidrag till avlönande av vikarie för lärare vid högre folkskola under tjänstledighet på grund av sjukdom;

dels ock besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelse den 22 september 1917.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde:

Extra krigstidstillägg åt vissa lärare vid högre folkskolor.

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning medgav 1916 års riksdag, att till de lärare vid högre folkskolor, som i vederbörlig ordning erhållit ordinarie anställning, finge under år 1917 utgå tillfällig löneförbättring enligt vissa grunder, samt anvisade för ändamålet på extra stat för år 1917 ett förslagsanslag av 17,000 kronor.

I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning och en i ämnet väckt motion anvisade riksdagen vidare på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 57,000 kronor för beredande under år 1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid högre folkskolor, att utgå enligt vissa av riksdagen angivna grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder kunde befinnas erforderliga.

I överensstämmelse med riksdagens sistnämnda beslut utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse i ämnet (Svensk författningssamling nr 666) den 22 september 1917. Denna kungörelse innehåller följande bestämmelser:

§ 1.

Tillfällig löneförbättring av statsmedel utgår med nedan angivna årliga belopp till följande lärare vid statsunderstödda högre folkskolor, nämligen:

a) med sexhundra kronor till den, som vid ingången av det år, för vilket löneförbättringen skall utgå, är i vederbörlig ordning anställd i egenskap av ordinarie lärare vid statsunderstödd högre folkskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått aderton års ålder; dock att löneförbättring med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever;

b) med fyrahundra kronor till varje i vederbörlig ordning anställd ordinarie lärare vid statsunderstödd högre folkskola, som icke äger erhålla tillfällig löneförbättring med det i punkt a) omförmälda belopp;

c) med fyrahundra kronor till varje i vederbörlig ordning antagen extra ordinarie och vikarierande lärare vid statsunderstödd högre folkskola, under förutsättning att sådan befattningshavare har en tjänstgöringsskyldighet av minst 24 timmar i veckan och åtnjuter den minimiavlöning, som är bestämd för utbekommande av statsbidrag till avlönande av vikarie för lärare vid högre folkskola under tjänstledighet på grund av sjukdom.

§ 2.

För åtnjutande av tillfällig löneförbättring gälla i tillämpliga delar samma villkor, som enligt nådiga kungörelsen den 28 juni 1907 angående anslag till högre folkskolor jämte i nämnda kungörelse sedermera vidtagna ändringar äro stadgade i fråga om lärares avlöning.

§ 3.

Under de i §§ 1 och 2 här ovan i övrigt stadgade villkor må tillfällig löneförbättring utgå utan hinder därav,

att läraren endast under en del av året innehaft den anställning, för vilken löneförbättringen skall utgå, i vilket fall löneförbättringen må utgå för den tid, han sålunda varit anställd, eller

att undervisningen vid skolan till följd av rådande smittosam sjukdom måst för någon tid inställas.

§ 4.

Den tillfälliga löneförbättringen utgår till ordinarie lärare ävensom till sådan extra ordinarie lärare, som antagits tills vidare med viss tids uppsägning, efter kalenderår, och till övriga lärare efter läsår samt utbetalas till vederbörande lärare i samma ordning, som är bestämd beträffande hans i penningar utgående avlöning i övrigt.

§ 5.

De till löneförbättring åt lärare enligt denna kungörelse utgående medel skola på rekvisition, som av vederbörande skolstyrelse bör, i huvudsaklig enlighet med föreskrivet formulär, för varje år göras under tiden från maj månads början det år, för vilket bidraget sökes, och till utgången av januari månad påföljande år, av Våra befallningshavande efter vederbörlig granskning utbetalas, sedan vederbörande statens folkskolinspektör vitsordat riktigheten av de för statsbidragens erhållande lämnade uppgifterna.

§ 6.

Vad i denna kungörelse finnes föreskrivet med avseende på lärare skall, där ej annorlunda sägs, äga tillämpning på såväl manliga som kvinnliga lärare.

Nu har styrelsen för Sveriges kommunala ungdomsskolors lärarförening i en av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen med eget gemensamt utlåtande av den 21 oktober 1918 till Kungl. Maj:t överlämnad skrivelse anhållit om förslag till stundande urtima riksdag angående skälig förhöjning av den tillfälliga löneförbättring, som av staten för år 1918 beviljats lärare och lärarinnor vid rikets kommunala mellanskolor och högre folkskolor. Till stöd för denna sin anhållan har styrelsen för berörda lärarförening anfört bland annat:

Den tillfälliga löneförbättring, som för år 1918 är bestämd för lärare vid kommunala mellanskolor och vid högre folkskolor, är i avseende på såväl grunder som storlek lika med den, som beviljats folkskolans lärare, och utgår sålunda med ett belopp av 600 kronor till familjeförsörjare och 400 kronor till annan lärare.

Att dessa belopp äro alldeles för små för att ens tillnärmelsevis utgöra kompensation för de stegrade utgifter, som den senare tidens dyrtid fört med sig, ligger i öppen dag. Ifrågavarande lärarkårer hysa därför den förhoppningen, att statsmakterna skola genom en avsevärd förhöjning av ovannämnda belopp även för dem lätta den svåraste dyrtidsbördan.

Överstyrelserna hava tillstyrkt bifall till framställningen och hemställt om förslag till riksdagen angående ytterligare tillfällig löneförbättring för

år 1918 med de belopp, som, i anslutning till vad som i extra krigstidshjälp kunde komma att tillerkännas befattningshavare i statens tjänst, befunnes lämpliga, och såsom sådana belopp hava överstyrelserna angivit dem, som komma att beslutas för den egentliga folkskolans lärare.

Departementschefen.

Givetvis äro de högre folkskolornas lärare på grund av de nuvarande kristidsförhållandena i behov av extra krigstidsunderstöd likaväl som övriga lärargrupper. Jag anser därför, att framställning bör göras hos riksdagen angående sådant understöd, vilket lämpligen torde böra benämnas extra krigstidstillägg. Då tillfällig löneförbättring utgår med samma belopp åt de högre folkskolornas lärare som åt de egentliga folkskolornas, torde även det extra krigstidstillägget böra sättas lika för båda dessa lärargrupper. Beträffande nämnda tillägg åt de högre folkskolornas lärare torde i övrigt böra i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen är stadgat i förut omförmälda kungörelse den 22 september 1917.

Det för ändamålet erforderliga anslaget torde böra bestämmas till 29,000 kronor och få karaktären av förslagsanslag.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 september 1917 (Svensk författningssamling nr 666) angående tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid högre folkskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 29,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall till vederbörande befattningshavare utgå

a) med 300 kronor till den, som vid ingången av år 1918 var och fortfarande är i vederbörlig ordning anställd i egenskap av ordinarie lärare vid statsunderstödd högre folkskola, under förutsättning att befattningshavaren vid ingången av samma år hade eget äkta barn, som icke uppnått aderton års ålder; dock att extra krigstidstillägg med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever,

b) med 200 kronor till varje i vederbörlig ordning anställd ordinarie lärare vid statsunderstödd högre folk-

skola, som icke äger erhålla extra krigstidstillägg med det i punkt a) omförmälda belopp,

c) med 200 kronor till varje i vederbörlig ordning antagen extra ordinarie och vikarierande lärare vid statsunderstödd högre folkskola, under förutsättning att sådan befattningshavare har en tjänstgöringsskyldighet av minst 24 timmar i veckan och åtnjuter den minimiavlöning, som är bestämd för utbekommande av statsbidrag till avlönande av vikarie för lärare vid högre folkskola under tjänstledighet på grund av sjukdom;

dels ock besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelse den 22 september 1917.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan biföll Hans Maj:t Konungen; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

STOCKHOLM 1918, IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.
185394

Gen. Lib.
5406
K6

Nr 14.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg åt vissa lärare vid statsunderstödda folkhögskolor; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för vinterkursen 1918—1919 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december 1917 (Svensk författningssamling nr 813) angående statsbidrag för beredande av tillfällig löneförbättring för läsåret 1917—1918 åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 25,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå

a) med 175 kronor till varje ordinarie lärare,

b) med 100 kronor till varje icke ordinarie ämneslärare, vilkens tjänstgöringsskyldighet omfattar minst 15 undervisningstimmar i veckan,

c) med 75 kronor till varje annan lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 undervisningstimmar i veckan och vilken icke äger erhålla extra krigstidstillägg enligt de i mom. a) eller b) angivna grunder;

dels ock besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelse den 11 december 1917.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 14 häft. (Nr 14.) 1

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Extra krigstidstillägg åt vissa lärare vid statsunderstödda folkhögskolor.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde:

I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning och en i ämnet väckt motion anvisade 1917 års riksdag på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 45,000 kronor för beredande under läsåret 1917—1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor att, efter Kungl. Maj:ts beprövande i varje särskilt fall, utgå enligt vissa av riksdagen angivna grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder vore erforderliga.

Den 11 december 1917 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse i ämnet (Svensk författningssamling nr 813). Sagda kungörelse innehåller följande bestämmelser:

§ 1.

Tillfällig löneförbättring utgår vid statsunderstödd folkhögskola under läsåret 1917—1918:

a) med högst 350 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs till varje ordinarie lärare,

b) med högst 200 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs till varje icke ordinarie ämneslärare, vilkens tjänstgöringsskyldighet omfattar minst 15 undervisningstimmar i veckan,

c) med högst 150 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs till varje annan lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 undervisningstimmar i veckan och vilken icke äger erhålla tillfällig löneförbättring enligt de i mom. a) eller b) angivna grunder.

§ 2.

Har under vinter- eller sommarkursen tjänstgöringen för sådan lärare, som avses i § 1 mom. b) eller c), någon del av tjänstgöringstiden icke omfattat 15 undervisningstimmar i veckan, må dock tillfällig löneförbättring till honom utgå, under förutsättning att sammanlagda antalet av hans undervisningstimmar under kursen uppgått till i medeltal 15 för varje vecka.

§ 3.

Med ordinarie lärare förstås i denna kungörelse sådan lärare, med vilkens befattning följer pensionsrätt enligt bestämmelserna i reglementet för dövstumlärarnas pensionsanstalt den 8 oktober 1915.

§ 4.

Under här ovan i övrigt stadgade villkor må tillfällig löneförbättring utgå utan hinder därav

att läraren under endast en del av vinter- eller sommarkursen innehaft sin anställning, i vilket fall löneförbättringen skall beräknas för den tid, tjänstgöringen omfattat, i förhållande till den för kursen stadgade minimitiden,

att läraren på grund av offentligt uppdrag eller sjukdom åtnjutit tjänstledighet eller

att undervisningen vid skolan måst på grund av smittosam sjukdom för någon tid inställas.

§ 5.

I § 1 mom. b) eller c) omförmäld lärare, som är anställd även vid statsunderstödd lantmannaskola, må icke såsom lärare vid folkhögskolan

åtnjuta tillfällig löneförbättring, därest med hans befattning vid lantmannaskolan följer pensionsrätt i dövstumlärarnas pensionsanstalt. I annat fall må han, under förutsättning att den sammanlagda tjänstgöringen vid folkhögskolan och lantmannaskolan uppgår till i medeltal minst 15 undervisningstimmar i veckan, erhålla sådan löneförbättring, dock allenast med så stor del av det i § 1 mom. b) eller c) bestämda belopp, som i förhållande till hans sammanlagda tjänstgöring vid båda skolorna svarar mot hans tjänstgöring vid folkhögskolan, varvid tjänstgöringen beräknas efter medeltalet undervisningstimmar i veckan.

§ 6.

Ansökning om tillfällig löneförbättring enligt denna kungörelse skall, ställd till Konungen och avfattad i huvudsaklig överensstämmelse med bifogade formulär litt. A samt åtföljd av uppgifter och intyg i huvudsaklig överensstämmelse med bifogade formulär litt. B, så snart den kurs, för vilken bidrag avses, blivit avslutad, insändas till folkskolöverstyrelsen, som har att efter folkhögskolinspektörens hörande med eget yttrande till Oss överlämna densamma.

§ 7.

Av det belopp, som för varje särskilt fall må komma att bestämmas såsom tillfällig löneförbättring, utgå två tredjedelar av statsmedel, under villkor att den återstående tredjedelen tillskjutes av landsting, kommuner eller enskilda.

§ 8.

Vad i denna kungörelse föreskrives med avseende på lärare skall äga tillämpning på såväl manliga som kvinnliga lärare.

Sedermera har 1918 års riksdag anvisat på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 95,000 kronor för beredande under läsåret 1918—1919 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor, att, efter Kungl. Maj:ts beprövande i varje särskilt fall, utgå enligt följande grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder äro erforderliga:

1) Den tillfälliga löneförbättringen utgår

a) med högst 700 kronor för vinterkurs och högst 300 kronor för sommarkurs till varje ordinarie lärare;

b) med högst 450 kronor för vinterkurs och högst 250 kronor för sommarkurs till varje icke ordinarie, manlig och kvinnlig ämneslärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan;

c) med högst 350 kronor för vinterkurs och högst 250 kronor för sommarkurs till varje annan manlig och kvinnlig lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan och vilken icke äger erhålla tillfällig löneförbättring enligt de i punkterna a) och b) angivna grunder.

2) Såsom bidrag till ifrågavarande tillfälliga löneförbättring utgå av det belopp, som för varje särskilt fall må komma att bestämmas, två tredjedelar av statsmedel, under villkor att den återstående tredjedelen tillskjutes av landsting, kommuner eller enskilda.

Nu har folkhögskolinspektören E. Ingers i en till folkskolöverstyrelsen ställd och av överstyrelsen med eget utlåtande den 24 oktober 1918 till Kungl. Maj:t överlämnad skrivelse hemställt om förslag till riksdagen angående ytterligare tillfällig löneförbättring för läsåret 1918—1919 att av statsmedel utgå till under höstterminen 1918 vid statsunderstödda folkhögskolor anställda lärare med ett belopp av 300 kronor för ordinarie lärare och 200 kronor för icke ordinarie lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 undervisningstimmar i veckan. Till stöd för denna hemställan har Ingers anfört bland annat:

I överensstämmelse med kungörelsen den 11 december 1917 har Kungl. Maj:t genom beslut den 30 augusti 1918 beviljat statsbidrag för tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid folkhögskolornas vinterkurser under läsåret 1917—1918 med tillhopa 30,391 kronor 37 öre. För sommarkurserna 1918 hava dessa löneförbättringar ännu icke kunnat utdelas, enär ett avsevärt antal skolor haft sin kvinnliga kurs förlagd till sensommaren och därför ej hunnit förrän helt nyligen ingiva sina underdåniga ansökningar om löneförbättring.

Det har emellertid vid handläggning inom överstyrelsen såväl av ansökningar beträffande vinterkurserna som av de ansökningar från sommarkurserna, vilka hittills inkommit, med all tydlighet framgått, att den andel av löneförbättringen, som skulle tillskjutas genom ortsbidrag, endast i ett fåtal fall överskridit den obligatoriska tredjedelen av hela löneförbättringen. För det övervägande flertalet av folkhögskolornas lärare har alltså lönetillägget för läsåret 1917—1918 ej kommit att överskrida de i kungörelsen stadgade, blygsamt tillmätta minimibeloppen. I några få fall ha landstingen under år 1918 beviljat extra dyrtidstillägg retroaktivt för innevarande år, men med dessa enstaka undantag ha lärarna fått nöja sig med sina förutvarande små lönebelopp, med tillägg av den av staten bestämda tillfälliga löneförbättringen. Att därigenom många råkat i en brydsam ställning och nödgats underkasta sig umbäranden av mycket påkostande art torde vara självklart och kan av mig på grund av personliga iakttagelser ytterligare bestyrkas.

Nu har visserligen riksdagen år 1918 beviljat för läsåret 1918—1919 en tillfällig löneförbättring att utgå med avsevärt höjda belopp i jämförelse med den för

föregående läsår beviljade, men den löneförbättring, som här avses, kan, åtminstone vad statsbidraget till densamma beträffar, icke komma lärarpersonalen tillgodo förrän efter avslutningen av vinterkursen 1918—1919, alltså i regeln tidigast vid mitten av år 1919.

För att bringa folkhögskollärarna den hjälp, de just nu behöva, synes ingen annan utväg möjlig än att hos urtima riksdagen år 1918 anhålla om en förhöjning av det för läsåret 1918—1919 beviljade bidraget för tillfällig löneförbättring, vilket särskilda bidrag då skulle utgå till de lärare, som under höstterminen 1918 äro anställda vid folkhögskolorna. Då det nu icke torde vara möjligt att för en sådan förhöjning fordra något motsvarande bidrag av landsting eller andra ortsmyndigheter, enär landstingen först hösten 1919 skulle kunna fatta beslut i sådant hänseende, och dyrtidshjälpen alltså icke skulle kunna komma lärarna tillhanda förrän nära ett år efter den tid, för vilken den skulle vara avsedd, synes det nödvändigt, att villkor om motsvarande bidrag för förhöjningen icke uppställes, utan att den i sin helhet bestrides av statsmedel.

Beträffande beloppet av den dyrtidshjälp, som borde tillkomma varje lärare, vill jag med hänvisning till vad folkskolöverstyrelsen i ett gemensamt med läroverksöverstyrelsen avgivet utlåtande föreslagit rörande ett liknande tillägg för de kommunala ungdomsskolornas lärarpersonal, framhålla, att behovet hos folkhögskollärarna icke kan anses mindre stort, särskilt som dessa lärare i regeln icke äro i tillfälle att bereda sig några biförtjänster. Jag tillåter mig därför föreslå samma förhöjning för deras räkning som för nyssnämnda lärargrupp, nämligen 300 kronor för ordinarie och 200 kronor för icke ordinarie lärare, varvid med hänsyn därtill, att övningslärare i regeln äro svagast avlönade, dessa skulle åtnjuta samma tillägg som extra ordinarie ämneslärare. Då antalet ordinarie lärare för nästa vinterkurs kan beräknas till omkring 100 och antalet icke ordinarie, övningslärare inbegripna, till omkring 82, skulle för ändamålet erfordras ett förslagsanslag av 46,400 kronor.

Folkskolöverstyrelsen har med instämmande i vad folkhögskolinspektören anfört beträffande behovet av löneförbättring för folkhögskolornas lärare hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå 1918 års urtima riksdag att bevilja sagda lärare ytterligare löneförbättring för år 1918 enligt samma grunder som dem, enligt vilka sådan löneförbättring kan varda tillerkänd lärarna vid folk- och småskolor.

Departementschefen.

Att även lärarna vid de statsunderstödda folkhögskolorna under nuvarande förhållanden äro i starkt behov av något krigstidsunderstöd ligger i öppen dag. Då det ligger stor vikt på att sagda understöd snarast möjligt kommer dem till godo, synes det icke böra göras beroende av bidrag från landsting, kommuner eller enskilda utan helt utgå av statsmedel. Understödet torde lämpligen böra benämnas extra krigstidstillägg.

På grund av folkhögskolornas organisation utgår den tillfälliga löneförbättring, som av riksdagen tillerkänts berörda lärare, icke för kalenderår utan för läsår samt med olika belopp för vinterkurs och sommarkurs.

Med hänsyn till nämnda kursers förläggning på året torde vara lämpligast, att det extra krigstidstillägget finge utgå icke för senare halvåret av 1918 utan för nu pågående vinterkurs.

Beloppet för det extra krigstidstillägget har beträffande övriga lärargrupper, vilka erhållit tillfällig löneförbättring för år 1918, föreslagits till hälften av nämnda löneförbättring. I överensstämmelse härmed synes mig beloppet för det extra krigstidstillägget åt folkhögskolornas lärare böra sättas till hälften av den tillfälliga löneförbättring, som tillerkändes dessa lärare för vinterkursen under läsåret 1917—1918. I fråga om det extra krigstidstillägget i övrigt torde böra i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen är stadgat i förut omförmälda kungörelse den 11 december 1917.

Med ledning av de inom ecklesiastikdepartementet tillgängliga uppgifter rörande antalet lärare av olika slag vid de statsunderstödda folkhögskolorna har beräknats, att ett förslagsanslag av 25,000 kronor skulle vara erforderligt för ifrågavarande extra krigstidstillägg.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för vinterkursen 1918—1919 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december 1917 (Svensk författningssamling nr 813) angående statsbidrag för beredande av tillfällig löneförbättring för läsåret 1917—1918 åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 25,000 kronor;

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå

a) med 175 kronor till varje ordinarie lärare,

b) med 100 kronor till varje icke ordinarie ämneslärare, vilkens tjänstgöringsskyldighet omfattar minst 15 undervisningstimmar i veckan,

c) med 75 kronor till varje annan lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 undervisningstimmar i veckan och vilken icke äger erhålla extra krigstidstillägg enligt de i mom. a) eller b) angivna grunder;

dels ock besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad

angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelse den 11 december 1917.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan biföll Hans Maj:t Konungen; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

Stockholm 1918, Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B.
185895

Con. Lib.

5406
.K3

Nr 15.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående tillskott till extra krigstidstillägg för lantbruksingenjörer och vissa lantmätare; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokoll över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

1:o.

dels medgiva, att för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 må till lantbruksingenjörer och extra lantbruksingenjörer ävensom till lantbruksstipendiater, vilka förordnas att i lantbruksingenjörs ställe utföra förrättning, för den tid förordnandet varar, utöver krigstidstillägg och extra krigstidstillägg på grund av lön eller arvode ävensom till sådan befattningshavare jämligt kungörelsen den 11 juni 1918, nr 374, utgående tillskott till krigstidstillägg, av statsmedel utgå till det extra krigstidstillägget tillskott på grund av inkomster för arbete enligt taxa, beräknade för en var befattningshavare till 2,600 kronor för år räknat;

dels förklara, att beträffande nu ifrågavarande tillskott de bestämmelser, som fastställas för extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 till befattningshavare i statens tjänst, skola i tillämpliga delar lända till efterrättelse, med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som kunna vara erforderliga för tillämpning av dessa bestämmelser, samt med iakttagande att dylikt extra krigstidstillägg jämte nu ifrågavarande tillskott icke må tillhopa överstiga det för sådant extra krigstidstillägg medgivna högsta belopp;

dels och för nu angivna ändamål såsom tillskott till extra krigstidstillägg för lantbruksingenjörer å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av kronor 10,500.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

2:o.

dels medgiva, att för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 må till distriktslantmätare och extra lantmätare ävensom till lantmäteriauskultanter med arvode, utöver krigstidstillägg och extra krigstidstillägg på grund av lön eller arvode ävensom till sådan befattningshavare jämlikt kungörelsen den 7 maj 1918, nr 237, utgående tillskott till krigstidstillägg, av statsmedel utgå till det extra krigstidstillägget tillskott på grund av inkomster för arbete enligt gällande lantmäteritaxa, beräknade för distriktslantmätare till 4,000 kronor, för extra lantmätare till 3,200 kronor och för lantmäteriauskultant till 2,400 kronor, allt för år räknat;

dels medgiva, att till 14 lantmäteriauskultanter, vilka icke åtnjuta arvode, må för senare halvåret 1918, utöver jämlikt nyssnämnda kungörelse den 7 maj 1918 utgående tillskott, efter lantmäteristyrelsens beprövande utgå ytterligare tillskott av statsmedel på grund av inkomster enligt lantmäteritaxan, beräknade till 2,400 kronor för år räknat;

dels förklara, att beträffande nu ifrågavarande tillskott de bestämmelser, som fastställas för extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 till befattningshavare i statens tjänst, skola i tillämpliga delar lända till efterrättelse, med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som kunna vara erforderliga för tillämpning av dessa bestämmelser, samt med iakttagande att dylikt extra krigstidstillägg jämte nu ifrågavarande tillskott icke må tillhopa överstiga det för sådant extra krigstidstillägg medgivna högsta belopp;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t må äga att, med tillämpning i den mån så ske kan av de angående extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 gällande grunder, för samma halvår medgiva tillskott av statsmedel jämväl åt kommissionslantmätare och vice kommissionslantmätare, som fortfarande utöva praktisk verksamhet;

dels och för nu angivna ändamål såsom tillskott till extra krigstidstillägg m. m. för vissa lantmätare å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 125,000.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Petersson anförde:

1:o.

Ang. tillskott till extra krigstidstillägg för lantbruksingenjörer.

Eders Kungl. Maj:t har förut i dag på föredragning av chefen för finansdepartementet beslutat föreslå riksdagen att vid det urtima sammanträde, vartill kallelse utgått, bevilja för senare hälften av innevarande år, bland annat, extra krigstidstillägg till befattningshavare i statens tjänst utöver vad i sådant hänseende blivit av årets lagtima riksdag medgivet.

Med erinran att innevarande års lagtima riksdag på Kungl. Maj:ts förslag anvisat å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag av 21,000

kronor såsom tillskott till krigstidstillägg för lantbruksingenjörer samt att kungörelse härom utfärdats den 11 juni 1918 (nr 374), torde jag få framhålla, att enahanda skäl, som legat till grund för beslutet om beviljande av dylikt tillskott, föreligga för beviljande av tillskott jämväl till det extra krigstidstillägget.

Då jag nu finner mig böra göra hemställan om framläggande för riksdagen av förslag i sistnämnda syfte, tillåter jag mig åberopa dels den av mig den 14 januari 1918 i ämnet meddelade utredning dels ock chefens för finansdepartementet anförande denna dag. Jag vill särskilt framhålla, att det av Kungl. Maj:t för befattningshavare i statens tjänst nu föreslagna extra krigstidstillägget är avsett att för nu ifrågavarande tid utgå med enahanda belopp som det av årets lagtima riksdag beviljade, dock med bortseende från det s. k. grundanslaget. Dylikt grundanslag togs ej heller i beräkning vid det av årets lagtima riksdag bestämda tillskottet för lantbruksingenjörer. Med hänsyn härtill torde det förslagsanslag, som nu bör begäras för tillskottet till lantbruksingenjörernas extra krigstidstillägg, böra bestämmas till hälften av det förut beviljade tillskottsanslaget eller till 10,500 kronor.

På grund av vad sålunda anförts får jag nu hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 må till lantbruksingenjörer och extra lantbruksingenjörer ävensom till lantbruksstipendiater, vilka förordnas att i lantbruksingenjörs ställe utföra förrättning, för den tid förordnandet varar, utöver krigstidstillägg och extra krigstidstillägg på grund av lön eller arvode ävensom till sådan befattningshavare jämlikt kungörelsen den 11 juni 1918, nr 374, utgående tillskott till krigstidstillägg, av statsmedel utgå till det extra krigstidstillägget tillskott på grund av inkomster för arbete enligt taxa, beräknade för en var befattningshavare till 2,600 kronor för år räknat;

dels förklara, att beträffande nu ifrågavarande tillskott de bestämmelser, som fastställas för extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 till befattningshavare i statens tjänst, skola i tillämpliga delar lända till efterrättelse, med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som kunna vara erforderliga

för tillämpning av dessa bestämmelser, samt med iakttagande att dylikt extra krigstidstillägg jämte nu ifrågavarande tillskott icke må tillhopa överstiga det för sådant extra krigstidstillägg medgivna högsta belopp;

dels och för nu angivna ändamål såsom tillskott till extra krigstidstillägg för lantbruksingenjörer å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 10,500.

2:o.

Ang. tillskott till extra krigstidstillägg för vissa lantmätare.

Sådant tillskott till krigstidstillägg, som enligt vad jag i nästföregående punkt erinrat, av årets lagtima riksdag beviljades till lantbruksingenjörer, beviljades av samma riksdag jämväl till vissa lantmätare och anvisades härtill ett förslagsanslag av 250,000 kronor å tilläggsstat för år 1918. Kungörelse härom har utfärdats den 7 maj 1918 (nr 237). Av samma skäl, som åberopats i nästföregående punkt, torde även för dessa lantmätare tillskott böra utgå till det nu ifrågasatta extra krigstidstillägget för senare halvåret 1918. Jag torde få hänvisa till den av mig den 14 januari lämnade utredning i ärendet. Beloppet bör nu bestämmas till hälften av det förut beviljade anslaget och alltså bliva 125,000 kronor.

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 må till distriktslantmätare och extra lantmätare ävensom till lantmäteriauskultanter med arvode, utöver krigstidstillägg och extra krigstidstillägg på grund av lön eller arvode ävensom till sådan befattningshavare jämlikt kungörelsen den 7 maj 1918, nr 237, utgående tillskott till krigstidstillägg, av statsmedel utgå till det extra krigstidstillägget tillskott på grund av inkomster för arbete enligt gällande lantmäteritaxa, beräknade för distriktslantmätare till 4,000 kronor, för extra lantmätare till 3,200 kronor och för lantmäteriauskultant till 2,400 kronor, allt för år räknat;

dels medgiva, att till 14 lantmäteriauskultanter,

vilka icke åtnjuta arvode, må för senare halvåret 1918, utöver jämlikt nyssnämnda kungörelse den 7 maj 1918 utgående tillskott, efter lantmäteristyrelsens beprövande utgå ytterligare tillskott av statsmedel på grund av inkomster enligt lantmäteritaxan, beräknade till 2,400 kronor för år räknat;

dels förklara, att beträffande nu ifrågavarande tillskott de bestämmelser, som fastställas för extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 till befattningshavare i statens tjänst, skola i tillämpliga delar lända till efterrättelse, med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som kunna vara erforderliga för tillämpning av dessa bestämmelser, samt med iakttagande att dylikt extra krigstidstillägg jämte nu ifrågavarande tillskott icke må tillhopa överstiga det för sådant extra krigstidstillägg medgivna högsta belopp;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t må äga att, med tillämpning i den mån så ske kan av de angående extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 gällande grunder, för samma halvår medgiva tillskott av statsmedel jämväl åt kommissionslantmätare och vice kommissionslantmätare, som fortfarande utöva praktisk verksamhet;

dels ock för nu angivna ändamål såsom tillskott till extra krigstidstillägg m. m. för vissa lantmätare å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 125,000.

Till vad departementschefen uti de under 1 och 2 härovan antecknade ärenden hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall och förordnade, att proposition i dessa ärenden skulle avlåtas till riksdagen av den lydelse bilaga ... till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Osborne Koch.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.

S 406
.K6

Nr 16.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

A) medgiva, att vid ordinarie kurs vid statsunderstödd lantmannaskola under läsåret 1918—1919 extra krigstidstillägg må av statsmedel utgå med högst 175 kronor till varje ordinarie lärare och med högst 100 kronor till varje icke ordinarie lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter i ämnet, som må vara erforderliga;

B) medgiva, att för varje under tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 hållen kurs vid statsunderstödd lanthushållsskola extra krigstidstillägg må av statsmedel utgå med högst 75 kronor till varje lärarinna, som under kursen har en tjänstgöringsskyldighet av minst 30 timmar i veckan, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter i ämnet, som må vara erforderliga; samt

C) för bestridande av kostnaderna för de under A) och B) angivna extra krigstidstilläggen å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 20,000.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

KONGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Petersson anförde:

Sedan 1917 års riksdag medgivit, att statsbidrag finge utgå för beredande av tillfällig löneförbättring åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor för läsåret 1917—1918 och kungörelse härom utfärdats den 11 december 1917, nr 816, har 1918 års lagtima riksdag enligt anmälan i skrivelse den 21 juni 1918, nr 476, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition den 12 april 1918, nr 371, medgivit, bland annat, att för beredande av tillfällig löneförbättring för läsåret 1918—1919 åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor statsbidrag må efter Kungl. Maj:ts beprövande i varje särskilt fall utgå enligt av riksdagen angivna grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för tillämpningen av dessa grunder. Denna tillfälliga löneförbättring utgår för ordinarie kurs med högst 700 kronor

till varje ordinarie lärare och med högst 450 kronor till varje icke ordinarie lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan samt med vissa mindre belopp för en andra årskurs. Motsvarande bidragsbelopp för ordinarie kurs utgjorde under läsåret 1917—1918 350 och 200 kronor. Av löneförbättringen utgå två tredjedelar av statsmedel under villkor att den återstående tredjedelen tillskjutes genom bidrag från orten, elevavgifter inräknade. För ifrågavarande jämte vissa andra statsbidrag har å extra stat för år 1919 uppförts ett förslagsanslag av 65,000 kronor.

Därjämte har 1918 års riksdag enligt anmälan i samma skrivelse med bifall till Kungl. Maj:ts i förenämnda proposition nr 371 framställda förslag medgivit, att till lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor tillfällig löneförbättring för år 1918 må av statsmedel utgå för första kursen vid skolan under året med högst 200 kronor och för senare kurs under året med högst 75 kronor till varje lärarinna, som under kursen har en tjänstgöringsskyldighet av minst 30 timmar i veckan, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter i ämnet, som må vara erforderliga. Denna tillfälliga löneförbättring utgår uteslutande av statsmedel utan villkor om ortsbidrag. För densamma har å 1918 års tilläggsstat anvisats ett förslagsanslag av 15,000 kronor.

Kungörelser angående dessa av 1918 års riksdag beslutade löneförbättringar hava i dag av Kungl. Maj:t beslutats.

Eders Kungl. Maj:t har förut i dag beslutat förelägga den urtima riksdag, vartill kallelse utfärdats, proposition om beviljande av extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 till befattningshavare i statens tjänst jämte ett flertal därmed sammanhängande propositioner, bland annat angående extra krigstidstillägg för lärare vid statsunderstödda folkhögskolor. Sistnämnda tillägg är avsett att gälla den ordinarie kursen under vinterhalvåret 1918—1919 och föreslås skola utgå uteslutande av statsmedel. Beloppet har föreslagits till hälften av den tillfälliga löneförbättring, som utgått för motsvarande kurs under läsåret 1917—1918, eller för ordinarie lärare till 175 kronor, för icke ordinarie ämneslärare med en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan till 100 kronor och för varje annan lärare med enahanda tjänstgöringsskyldighet till 75 kronor.

Då enahanda skäl, som legat till grund för avlåtandet av sistnämnda proposition, förefinnas för beredande av motsvarande extra krigs-

tidstillägg till lärarna vid statsunderstödda lantmannaskolor, vilka lärare i avseende på de förut beviljade tillfälliga löneförbättringarna likställts med folkhögskollärarna, får jag tillstyrka, att proposition i sådant syfte avlåtes till den urtima riksdagen. I avseende å beloppen och bestämmelsernas innehåll har jag ansett mig kunna lägga till grund vad Kungl. Maj:t därutinnan förut i dag beslutat i fråga om folkhögskollärarna och anser jagävenledes, att nu förevarande tillägg bör utgå uteslutande av statsmedel. Det för personalen vid lantmannaskolorna härtill erforderliga beloppet, vilket uppenbarligen bör få förslagsanslags natur, torde kunna upptagas till 15,000 kronor.

Emellertid synes det önskvärt, att någon tillökning beredes jämväl i den i år beviljade löneförbättringen åt lärarinnorna vid statsunderstödda lanthushållsskolor. För dessa lärarinnor är löneförbättringen icke reglerad för läsår utan för kalenderår och utgår med visst belopp för kurs, högre för den första kursen under året än för senare kurser. För dessa skolor synes det därför icke lämpligt att liksom för lantmannaskolorna beräkna det ifrågasatta tillägget efter visst läsår utan torde det böra liksom det extra krigstidstillägget för statstjänstemän avse senare halvåret 1918 och utgå med visst belopp för därunder hållen kurs. Då för lantmannaskolorna nu förordats ett tillägg med hälften av det belopp, vilket som tillfällig löneförbättring varit bestämt för ordinarie kurs under läsåret 1917—1918, samt under senare halvåret 1918 kurserna vid lanthushållsskolorna i regel torde vara senare kurser, vid vilka det lägre beloppet, 75 kronor, utgår, skulle det möjligen varit mest konsekvent att nu bestämma det ifrågasatta tillägget till allenast hälften härav eller kr. 37.50 för kurs. Detta belopp synes dock alltför ringa. I betraktande av att till den första kursen år 1918 utgick tillfällig löneförbättring med 200 kronor, synes det nu ifrågasatta tillägget kunna bestämmas till samma belopp, som den tillfälliga löneförbättringen för en senare kurs eller 75 kronor. Därest lärokursen blott till en del infaller under nu ifrågavarande halvår, bör tillägget beräknas proportionsvis blott för den del av kursen, som pågår under nu löpande halvår.

Även detta tillägg bör utgå uteslutande av statsmedel. En överslagsberäkning har givit vid handen, att för ändamålet torde krävas ett förslagsanslag av 5,000 kronor.

Jag vill slutligen framhålla att, oavsett att de erforderliga medlen böra anvisas såsom förslagsanslag, det lärer bliva nödvändigt, att de stå till förfogande även efter ingången av år 1919.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå den nu sammanträdande urtima riksdagen att

A) medgiva, att vid ordinarie kurs vid statsunderstödd lantmannaskola under läsåret 1918—1919 extra krigstidstillägg må av statsmedel utgå med högst 175 kronor till varje ordinarie lärare och med högst 100 kronor till varje icke ordinarie lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter i ämnet, som må vara erforderliga;

B) medgiva, att för varje under tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 hållen kurs vid statsunderstödd lanthushållsskola extra krigstidstillägg må av statsmedel utgå med högst 75 kronor till varje lärarinna, som under kursen har en tjänstgöringsskyldighet av minst 30 timmar i veckan, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter i ämnet, som må vara erforderliga; samt

C) för bestridande av kostnaderna för de under A) och B) angivna extra krigstidstilläggen å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 20,000.

Till vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall och förordnade, att proposition i ämnet skulle avlåtas till riksdagen med den lydelse bilaga . . . till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Osborne Koch.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.

S 406
.K3

Nr 17.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen om anvisande av medel för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 150,000 kronor.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Schotte.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag ur protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för civildepartementet anförde chefen för justitiedepartementet statsrådet Löfgren:

Chefen för justitiedepartementet.

»Ju längre, som de genom världskriget skapade förhållandena verkat, desto hårdare känner vårt lands befolkning trycket av knappheten på nödvändighetsvaror och av stegrade pris. Ständigt måste därför till prövning upptagas frågan, om vid varje särskild tidpunkt allt är gjort, som göras kan, för att lindra särskilt de mindre bemedlades ställning. Det hittills främsta medlet för vinnande av sådan lindring har varit reglering av handel och förbrukning i fråga om de viktigaste nödvändighetsvarorna i syfte att åstadkomma en jämn fördelning av landets förråd. Men även prisreglerande åtgärder hava försökts. Det räcker ju ej för de min-

dre bemedlade att ha tillfälle att köpa, det måste ock beredas dem möjlighet att köpa till överkomliga pris. Talrika åtgärder hava därför allt från kristidens början satts i verket för att i möjligaste mån trygga en rättvis hushållning med landets tillgångar. Särskilda med straffhot förbundna bestämmelser rörande maximipris, beslag och annat statens förfogande över enskild egendom samt utförandet i övrigt av uppgjorda ransoneringsplaner hava sålunda tidigt kommit i tillämpning och efter hand utvidgats till allt större omfång.

Först i ett jämförelsevis sent skede av den pågående krisen har lagstiftaren däremot behjärtat angelägenheten att direkt rikta sig mot den alltmer överhandtagande företeelse, som går under namnet »jobberi», såsom något i och för sig samhällsskadligt och brottsligt. Icke förrän i mitten av år 1917 utfärdades direkta mot denna företeelse riktade straffstadganden, upptagna i lagen med vissa bestämmelser mot oskäliga pris den 19 juni 1917, den s. k. prisockerlagen. I det yttrande av dåvarande chefen för justitiedepartementet, varmed förslaget till nämnda lag framlades inför Eders Kungl. Maj:t, framhölls, att det visserligen icke läte sig göra att med någon grad av säkerhet på förhand bedöma effektiviteten av en sådan lagstiftning, men att, även om författningen icke skulle hava all önsklig verkan, själva kriminaliserandet av de i författningen avsedda åtgärderna innebure ett brännmärkande av desamma i den allmänna meningen och att det borde kunna antagas, att straffhotet skulle verka återhållande på ifrågavarande samhällsskadliga tendenser.

Vid innevarande års riksdag erhöll denna lag förlängd giltighet. Då jag i början av år 1918 inför Eders Kungl. Maj:t framlade förslag om lagens förlängning, yttrade jag, särskilt med hänsyn till den korta tid, varunder lagen gällt, att det ej torde med full visshet kunna avgöras, huruvida de förväntningar, som fästes vid lagen, gått i uppfyllelse eller ej, men att det torde få antagas, att lagstiftningen ej varit utan verkan.

Sedan nu mer än ett år förflutit efter lagens ikraftträdande och en avsevärt större erfarenhet vunnits, kan man företaga en mera givande undersökning av lagens verkningar och de åtgärder, som till äventyrs böra vidtagas för vinnande av större effektivitet av lagstiftningen i fråga. Även om man icke kan anse, att en speciell strafflagstiftning utgör ett i och för sig tillfyllestgörande botemedel mot kristidens missförhållanden, är det givetvis ett samhällsintresse av största vikt att verksamt ingripa mot företeelser, som direkt motverka statens åtgärder beträffande folkhushållningen.

Den huvudtanke, som ligger bakom ifrågavarande lagstiftning, är att under nuvarande utomordentliga förhållanden den enskildes handlingssätt

i många fall erhållit en i så hög grad stegrad betydelse för det helas välfärd, att långt strängare krav än under normala förhållanden kunna därpå ställas och vid behov inskärpas genom hot om straff. Det krav, som förevarande lag i samhällssolidaritetens namn först och främst uppställer och sanktionerar med straffhot, är, att de konjunkturer, som kristiden medfört, icke må utnyttjas till betingande av under rådande förhållanden uppenbart oskäliga pris.

Därjämte är lagen avsedd att utgöra ett skydd mot s. k. kedjehandel. I stor utsträckning har det förekommit, att mellanhänder, utan att på gagneligt sätt bidraga till varans framförande till konsumenten, föranlett, att priset vid varans övergång till förbrukaren ställt sig betydligt högre än som skett, om deras opåkallade ingripande uteblivit. Ett närstående missförhållande, som lagen likaledes avser att förebygga, är, att sparsamt förekommande varor uppsamlas på några händer, vilka efter överenskommelse eller därför att deras gemensamma intresse kommer dem att handla på samma sätt, höja marknadspriset långt över vad knappheten på varan eljest skulle föranleda.

Någon anledning att lägga fingrarna emellan vid kampen mot sådana utväxter på näringslivet föreligger icke. Särskilt gäller naturligtvis detta dem, som driva dylika jobberier i mera betydande skala och sålunda äro väl medvetna om den skada, de därmed anställa.

I prisockerlagen hava därför riktats skarpa straffbestämmelser icke allenast mot köp, byte och utbud, där vederlaget är uppenbarligen oskäligt, utan ock mot sådana fall, där, även om priset för varan vid varje särskild överlåtelse icke kan betecknas såsom uppenbart oskäligt, en obehövlig mellanhands åtgärd medför uppenbar fara för oskälig stegring av priset vid varans slutliga övergång till förbrukaren. Vidare har i lagen stadgats straff för lagring, som medför sådan fara.

Straffet kan i samtliga fall uppgå första gången till ett års fängelse och vid förseelsens upprepande till två års straffarbete.

Vid sidan av dessa straffbestämmelser bereder lagen möjlighet till ett synnerligen kraftigt administrativt ingripande. Befinnes det, att någon mellanhand idkar handel med vara, som i lagen avses, under omständigheter, som göra, att denna hans verksamhet »motverkar det allmännas åtgärder beträffande folkhushållningen», kan han, utan att något som helst brottsligt förfarande behöver vara konstaterat, drabbas av förbud att driva handel med de i lagen avsedda varorna eller någon av dem. Bryter han mot detta förbud, må honom adömas fängelse upp till två år. Att ett stadgande av detta slag har en högst betydande räckvidd, ligger i öppen dag. Därunder falla bland andra alla

dessa som svampar ur jorden uppväxta »handlande», vilkas förutvarande yrken redan i och för sig antyda, att den verksamhet, de nu utöva, ej faller inom den lojala handeln.

Förutom i prisockerlagen finnas direkta förbud mot kedjehandel intagna i de under innevarande år utfärdade författningarna angående handeln med textilvaror och skodon.

Man har emellertid från olika håll gjort gällande, att hittills givna bestämmelser vore otillräckliga för sitt syfte att stävja jobberiet och andra osunda kristidsföreteelser; och man har därvid velat framhålla, att man i utlandet, ej minst i vårt grannland Danmark, på lagstiftningens väg uppnått betydelsefulla praktiska resultat. Särskilt hava fullmäktige i riksbanken i ett den 26 september 1918 till Eders Kungl. Maj:t avgivet utlåtande intagit denna ståndpunkt samt framhållit, att man borde taga under allvarligt övervägande, huruvida icke på lagstiftningens väg ytterligare åtgärder borde vidtagas.

Utan att vilja bestrida, att gällande bestämmelser i skilda avseenden må vara i behov av komplettering och revision, allteftersom vunna erfarenheter påvisa brister i desamma, hyser jag dock den meningen, att befogade anmärkningar i det stora hela icke kunna riktas mot själva lagstiftningens räckvidd och skärpa. Denna min uppfattning vinner också stöd i vissa av folkhushållningskommissionen gjorda iakttagelser, för vilka jag i det följande skall redogöra. Däremot anser jag — även härvidlag i överensstämmelse med folkhushållningskommissionens utlåtanden, vilka jag strax skall beröra — att det med större skäl kan ifrågasättas, huruvida tillräckliga åtgärder kunna anses vidtagna för vinnande av en fullt effektiv tillämpning av de med straffhot förbundna bestämmelser, vilka avse att reglera folkhushållningen under kristiden.

Härvid gäller det företrädesvis att utröna, i vilken omfattning och med vad resultat begångna förseelser blivit föremål för laga beivran. En sådan undersökning ådagalägger att — om man tager i betraktande den synnerligen stora utsträckning, vari prisockret och mellanhandstrafiken obestridligen florera — förseelserna mot prisockerlagen ingalunda torde hava åtalats och bestraffats vare sig i motsvarighet till dylika förseelsers antal och beskaffenhet i och för sig eller i förhållande till andra, ofta nog till arten mindre svårartade kristidsförseelser. Enligt de anmälningar angående åtal mot prisockerlagen, som det åligger åklagarna att insända till jordbruksdepartementet, hava under innevarande år intill den 20 oktober anställts 431 åtal, därav 304 bifallits och 56

ogillats. Återstående atal äro ännu beroende på domstols prövning. Åtalen hava i allmänhet avsett förseelser mot 2 § i prisockerlagen (prisocker i egentlig mening), varemot endast i ett fåtal fall det i 4 § av samma lag avsedda förfarandet (kedjehandel m. m.), blivit föremål för beivran.

Sammanlagda antalet atal under nyss nämnda tid visar i förhållande till åtalen under tiden från lagens utfärdande och till den 1 januari 1918 — de stannade vid omkring 200 — en viss ökning. Men de förhoppningar, som vid tiden för lagens förlängning från min sida uttalades om ett kraftigare beivrande av brott mot denna lag, kunna icke sägas hava uppfyllts. Därtill synes ökningen av åtalens antal vara alltför obetydlig. Särskilt bör uppmärksammas, att oaktat ett flertal städer, köpingar och andra samhällen med sammanträngd befolkning hava sitt forum vid häradsrätterna, antalet åtal vid dessa domstolar under tiden från den 1 januari till den 20 oktober 1918 varit försvinnande litet — endast 48. Påfallande är ock, att enligt de inkomna anmälningarna mål angående ifrågavarande förseelser förekommit vid endast 20 rådhusrätter och 15 häradsrätter.

Till enahanda slutsats i fråga om prisockerlagens tillämpning kommer man vid en jämförelse med beivrandet av förseelser mot övriga kristidsförfattningar. Av samtliga sådana förseelser, som enligt livsmedelsfiskalernas rapporter från deras kontrollerande verksamhet under tiden från den 1 januari till och med den 30 september 1918 ansetts konstaterade till ett antal av 25,897, hava allenast 405 avsett brott mot prisockerlagen. Av nämnda förseelser hava — efter verkställd utgallring av de mindre betydande eller svårbevisliga — 10,656 angivits till åtal och åtal följt i 7,748 fall, därav emellertid åtalen i endast 254 fall gällt brott mot prisockerlagen. Övriga förseelser mot sagda lag, vilka, enligt vad jag nyss omnämnt, blivit under innevarande år åtalade, torde få antagas hava — där de icke till något mindre antal falla under tiden 1—20 oktober — beivrats direkt av vederbörande åklagare utan ingripande av folkhushållningskommissionens livsmedelsfiskaler.

Vad beträffar prisockerlagens bestämmelse om avstängande från vidare handel med varor, som avses i denna lag, har nämnda bestämmelse hittills icke i något fall tillämpats.

Föregående framställning torde utvisa, att de vapen, som en lagstiftning av ifrågavarande slag över huvud taget kan lämna i kampen mot jobberiet, i stort sett stått till vederbörande myndigheters förfogande, men att dessa vapen ej brukats med erforderlig kraft.

I första rummet måste berörda förhållande hava sin förklaring

därutinnan, att polismyndigheterna näppeligen varit rustade för att med tillräcklig styrka upptaga striden mot de nya former av kriminalitet, som följt med kristiden. Brotten mot den allmänna strafflagen — vilka även de till betydande del härflyta ur de nu rådande abnorma förhållandena inom samhällslivet — hava ökats i en grad, som tagit de ordinarie polis- och åklagarmyndigheternas tid mera än vanligt i anspråk. Av förseelserna mot de särskilda kristidsförfattningarna hava vidare brotten mot prisockerlagen lätt kommit att skjutas i bakgrunden, dels på grund av svårigheterna vid brottsbestämningen och bevisningen, vilka ofta nog krävt en kompetens, som icke alltid stått till buds, och dels även till följd av arbetet med åtalen av en mängd andra kristidsförseelser, som i fråga om art och bevisningsmöjligheter framstått såsom mera klara och påtagliga. De av folkhushållningskommissionen i slutet av år 1917 tillsatta särskilda livsmedelsfiskalerna hava ej heller haft till uppgift att företrädesvis beivra brott mot prisockerlagen, utan främst att utöva kontroll över genomförandet av kommissionernas ransoneringssystem samt att därvid anmäla befunna överträdelser till åtal, vilka det sedan ankommit på de ordinarie åklagarmyndigheterna att anhängiggöra och utföra.

Behovet av särskilda åtgärder och eventuellt av polismaktens förstärkning för ett mera effektivt tillämpande av prisockerlagen har även framstått allt klarare för såväl Eders Kungl. Maj:t som de myndigheter, vilka haft att med ärendet taga befattning.

Kungl. Maj:ts cirkulär om beivran av brott mot prisregleringslagstiftningen.

Redan i cirkulär den 16 november 1917 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt överståthållarämbetet och befallningshavandena i länen att förständiga underlydande polis- och åklagarmyndigheter att med oavlåtlig uppmärksamhet tillse, att överträdelser av de författningar, som under nuvarande kristid utfärdats i syfte att förekomma livsmedels- och andra viktiga förnödenheters fördyrande, bleve såvitt möjligt förhindrade samt, där de ägt rum, i laga ordning beivrade. Tillika anbefallides överståthållarämbetet och befallningshavandena att tid efter annan inkomma med redogörelse för de åtgärder, som vidtagits till förekommande av eller beivrande av dylika överträdelser, ävensom med anmälan och förslag rörande de särskilda anstalter, som kunde finnas erforderliga för att åklagarmakten skulle kunna fylla sin uppgift att verksamt ingripa mot lagstridiga handlingar av berörda art.

Av de rapporter, som i anledning av nämnda cirkulär inkommit, framgår, att vederbörande myndigheter med uppmärksamhet följt hithörande förhållanden. I åtskilliga av dessa rapporter, särskilt de tidigare insända, framhålles väl, att det ej vore anledning antaga, att över-

trädelser av ifrågavarande slag förekomme i någon större omfattning och att särskilda åtgärder från åklagar- och polismyndigheternas sida därför icke vore behövliga. Därjämte påpekas från flera håll svårigheten att komma hithörande förseelser på spåren, till stor del beroende på allmänhetens obenägenhet att angiva desamma till åtal. Men från andra håll anföres, med påvisande av den ständigt tilltagande brottsligheten och särskilt av den stora ökningen av förseelser mot kristidsförfattningarna, att de arbetskrafter, varöver polismyndigheterna förfogade, vore alldeles otillräckliga; en utökning i polistjänstemännens antal vore därför att förorda, särskilt som biträde av livsmedelsfiskalerna icke kunde påräknas i någon större omfattning, enär dessa vore alltför upptagna av sitt arbete med inventeringar och dylikt. Det framkastas härvid tanken på, att den erforderliga ökningen av polispersonalen borde bekostas av statsmedel.

Folkhushållningskommissionen.

Jämväl från folkhushållningskommissionens sida har påpekats, så tidigt som i slutet av år 1917, att polismyndigheternas arbetskrafter vore otillräckliga för en effektiv tillämpning av hithörande bestämmelser.

I underdånig skrivelse den 20 december 1917 anförde kommissionen bland annat: Det hade för kommissionen framstått såsom uppenbart, att polis- och åklagarmyndigheterna i sin nuvarande numerär icke kunde fullgöra den oerhörda arbetsbörda, som pålagts dem. Jämte det brottsligheten i allmänhet under kristiden ökats i ej ringa mån, hade icke blott antalet författningar, vari straff för överträdelser stadgats, betydligt ökats, utan även på grund av de många nya och olikartade förhållanden, som genom dessa författningar reglerats, antalet personer, som måste bliva föremål för övervakande samt antalet utredningar, undersökningar och åtal avsevärt stigit. Särskilt gällde detta städer, köpingar och andra orter med mera sammanträngd, icke jordbrukande befolkning, där de ifrågavarande förseelserna otvivelaktigt vore talrikast. Under det således förseelsernas antal mångdubblats, hade däremot polis- och åklagarmyndigheterna i stort sett icke tillförts en enda man, utan bibehållits vid samma numerär, som bestämts och ansetts erforderlig under normala tider, då ordningsmaktens uppgift endast gällde att beivra de vanliga brotten och ordningsförseelserna, vilka då ej heller vore så talrika som nu. Med hänsyn till nu senast anförda förhållande syntes den förmodan ligga alltför nära till hands, att ordningsmaktens otillräcklighet i nu berörda hänseende vore en av de viktigaste orsakerna till den bristande effektiviteten i den prisreglerande kristidslagstiftningen, vadan man icke längre torde kunna stå till svars med att icke vidtaga

Gen. Lib.

särskilda åtgärder för åstadkommandet av en högst betydande förstärkning av ordningsmakten i riket.

Kungl. Maj:ts cirkulär om förstärkning av polismyndigheterna m. m.

Vad kommissionen sålunda anfört fanns väl vara värt allt beaktande, men vid denna tidpunkt — vid vilken rapporter med anledning av Kungl. Maj:ts nyss omförmälda cirkulär icke inkommit — ansågs det till en början böra utredas, huruvida icke särskilt i de större städerna genom deras försorg och åtminstone i huvudsak på deras bekostnad en förstärkning av åklagarmakten kunde komma till stånd. I anledning därav utfärdade Kungl. Maj:t den 14 januari 1918 ett cirkulär till överståthållarämbetet och magistraterna i rikets städer, vari uppdrogs åt dessa att uppmana vederbörande myndigheter att genom tillfällig förstärkning av polis- och åklagarmyndigheterna söka åstadkomma ett mera effektivt tillämpande av kristidsförfattningarna. Därjämte anmodades överståthållarämbetet och magistraterna att i vad på dem ankomme övervaka, att tillfredsställande åtgärder i förevarande hänseende bleve vidtagna ävensom att till civildepartementet inkomma med anmälan rörande de åtgärder, som kommit till stånd.

Verkan av denna anordning har man först senare under året varit i tillfälle att med någon säkerhet bedöma.

Några mera vittgående åtgärder synas knappast hava vidtagits i den riktning, som i cirkuläret ifrågasattes. Endast i fråga om några få städer har anmälan inkommit om ökning i polisens numerär, varjämte i ytterligare några städer en ökning av den ordinarie polisstyrkan synes hava genomförts, utan att någon anmälan härom inkommit till vederbörande departement.

Chefen för justitiedepartementet.

Av det anförda torde framgå, att då jag i början av år 1918 för Eders Kungl. Maj:t framlade förslag om prisockerlagens förlängning, det ännu icke förelåg tillräcklig anledning att upptaga frågan om förstärkning av kriminalpolisen på statens bekostnad. Härvid inverkade ock, att, även om de då nyligen inrättade livsmedelsfiskalerna icke fått till sin huvudsakliga uppgift att lämna polis- och åklagarmyndigheterna biträde vid övervakande av prisockerlagen, deras verksamhet likväl kunde förväntas, särskilt i fråga om de större städerna, betydligt öka möjligheten för polis- och åklagarmyndigheterna att direkt övervaka prisockerlagens efterlevnad. Det har likväl visat sig, att denna förväntan i stort sett icke gått i uppfyllelse. Livsmedelsfiskalernas övriga arbete har tagit deras tid alltför mycket i anspråk och ej heller har vid deras rekrytering särskilt avseende kunnat fästas vid den utbildning, som erfordras för

uppspanande och utredning av brott mot en så svårtillämpad lag som prisockerlagen.

Då man sålunda ej torde från livsmedelsfiskalernas sida kunna påräkna sådant biträde i nu nämnda avseende, som skulle erfordras för att ersätta den alltjämt konstaterade bristen på arbetskraft hos kriminalpolisen, och då ej heller i de större städerna, som närmast beröras av detta slags förbrytelser, i erforderlig utsträckning hittills vidtagits åtgärder för avhjälpande av denna brist, måste frågan om effektivare mått och steg från det allmännas sida i berörda hänseende uppenbarligen tagas under omprövning.

Folkhushållningskommissionen.

I detta sammanhang må jämväl omnämnas ett av folkhushållningskommissionen innevarande oktober månad avgivet utlåtande över en från Stockholms järn- och metallarbetare samma månad till Eders Kungl. Maj:t ingiven skrivelse, däri bland annat påkallades de strängaste åtgärder i och för beivrande av smyghandel och livsmedelsocker. I detta utlåtande framhåller folkhushållningskommissionen, att lagstiftningen i hithörande avseende lämnade polismyndigheterna och domstolarna så tillräckliga medel, som skäligen kunde begäras, för bestraffande av de skyldiga. Att de påvisbara resultaten av sagda lagstiftning i vissa avseenden icke blivit så stora, som önskligt vore, torde, yttrar kommissionen vidare, endast vara att tillskriva den av de långvariga krigssvårigheterna vållade förslappningen av den allmänna moralen, varav följde, att kristidsbrotten av en ganska allmänt spridd opinion icke bedömdes så strängt, som tillbörligt vore. Jämväl hade otillräckligheten av de ordinarie polis- och åklagarmyndigheterna ofördelaktigt inverkat. Det nät av särskilda inspektörer och fiskaler, som av kommissionen inrättats, hade givetvis endast ofullständigt kunnat bidraga till sistnämnda missförhållandes avhjälpande. Och slutligen torde det svårligen kunna förnekas, att i vårt land mer än i vissa andra kunnat konstateras en viss obenägenhet hos de dömande myndigheterna att vid behandling av kristidsförseelserna utmäta de strängaste straffen, om ock å andra sidan det ville synas som om en ändring härutinnan under senaste tiden kunnat skönjas.

Chefen för justitiedepartementet.

Lika med folkhushållningskommissionen anser jag, att, om större effektivitet i kampen mot jobberiet skall vinnas, en avsevärd förstärkning av kriminalpolisen är ofrånkomlig. Likaledes har det visat sig, att en sådan förstärkning under nuvarande förhållanden icke är att påräkna från kommunernas sida. Det återstår då endast att på statens bekostnad bota vad som brister.

Betänkligheter, som eljest finnas att anlita statsmedel för polisens vidmakthållande i städer och köpingar, synas ej här böra stå hindrande

i vägen. Även om i vårt land staten för närvarande endast undantagsvis bidrager till kostnaderna för uppspanande och utredning av brott inom dylika samhällen, bör detta icke utgöra hinder för att i förevarande fall, då statens intresse av snabba och effektiva åtgärder är så påtagligt, bryta mot den hittills vanliga regeln. Nu ifrågavarande förseelser rikta sig icke mot den allmänna ordningen på en viss plats, utan mot statens prisreglerande verksamhet överhuvud, och de äro, härflutna ur kristidens förhållanden, av den speciella och tillfälliga art, att staten själv icke synes kunna undgå att bära kostnaderna för deras stränga beivrande, därest stadskommunerna icke frivilligt härför draga försorg på ett fullt tillfredsställande sätt. Det torde ligga i sakens natur, att en sådan åtgärd icke får tillmätas någon prejudicierande innebörd.

Dessutom är att märka, att, ehuruväl prisockerlagens tillämpning mest torde beröra städernas befolkning, brott mot densamma även förekomma på landsbygden, som därför bör inbegripas under nu ifrågavarande åtgärder.

Enligt vad framgår av det förut anförda, är det särskilt behovet av en skärpt tillämpning av prisockerlagen, som påkallar speciella anstalter för kriminalpolisens förstärkning. Emellertid synes mig den förstärkta polismaktens verksamhet, om än i första rummet ägnad åt prisockrets beifrande, icke böra begränsas härtill. Den särskilda kriminalpolisen synes mig även böra ägna sig åt utredningen av förekommande förseelser mot övriga kristidsförfattningar, främst maximiprislagen, vilken verksamhet i vissa landsdelar kan bliva jämförelsevis mera krävande än arbetet med prisockerlagens tillämpning. På landsbygden synes den särskilda kriminalpolisen ock böra hava sin uppmärksamhet riktad på beivrandet av förseelser mot de bestämmelser, som gälla eller bliva gällande i syfte att hämma jobberiet i jord- och skogsegendomar.

Det har tidigare antytts, att bedömandet av brott enligt prisockerlagen, såväl ifråga om bevisningen som eljest, ofta kräver så framstående kompetens och erfarenhet vid undersökningen, att den lokala polismyndigheten icke alltid kan väntas vara i besittning därav. För att ledning härutinnan skall kunna givas och därmed också åvägabringas enhetlighet i lagens tillämpning samt för att de mera invecklade och maktpåliggande utredningarna skola kunna verkställas av därtill fullt kvalificerad person torde behövas ett statens särskilda centralorgan för kampen mot jobberiet. Denna institution skulle utgöra en medelpunkt för brottens uppspårande och utredning även såtillvida, att den borde, där så kräves, jämväl i övrigt taga initiativet till erforderliga åtgärder med ledning av det material, som finnes hos kristidskommissionerna samt hos

polis- och åklagarmyndigheterna. Den måste, för att kunna fylla sin uppgift, beredas möjlighet att erhålla biträde särskilt av de poliskrafter, som skulle syssla främst med utredningar angående brott mot prisockerlagen.

Denna centrala institutions kanske viktigaste uppgift skulle emellertid vara att bringa i tillämpning stadgandet i prisockerlagen om befogenheten att från idkande av handel avstänga dem, som genom denna sin verksamhet motverka det allmännas åtgärder beträffande folkhushållningen. Detta stadgande har hittills blivit obegagnat särskilt på den grund, att lämpligt organ saknats för tagande av initiativ och verkställande av erforderlig förundersökning. Genom den ställning, den nu ifrågasatta nya institutionen borde intaga, skulle den bliva särskilt väl skickad att låta nämnda stadgande komma till lämplig användning och även vara i stånd att utöva en viss tillsyn över att de, som överträda meddelat förbud, bliva straffade.

Att närmare yttra sig över den organisation, som skulle erfordras för att tillgodose de önskemål, jag nu framställt, torde tillkomma chefen för civildepartementet.»

Chefen för civildepartementet.

Chefen för civildepartementet statsrådet Schotte yttrade härefter:

»Vad chefen för justitiedepartementet nyss anfört torde visa, att ytterligare åtgärder måste vidtagas för att genom en kraftigare tillämpning särskilt av den s. k. prisockerlagen söka bekämpa det alltmera överhandtagande jobberiet. De åtgärder, han föreslagit, torde ock under nuvarande förhållanden vara de, som bäst kunna råda bot på åtminstone de mest uppenbara missförhållandena.

Det ifrågasatta statsingripandet till ökning av kriminalpolisens arbetskrafter synes böra ske i form av dels anvisande av medel till vissa större städer för upprättande inom polisens därvarande kriminalavdelning av särskild prisockerpolis och dels inrättande för länen eller annorledes bestämda delar av landet av detektiver med uppgift att såväl å landet som inom de städer, vilka icke hava särskild personal anställd för sådant ändamål, efterspana och utreda brott mot prisockerlagen och övriga kristidsförfattningar.

För beräkning av de bidrag av statsmedel, som därvid kunde ifrågakomma för de större städerna, har jag i skrivelse till polismästarna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg, Gävle, Eskilstuna, Karlskrona och Uppsala samt borgmästarna i Örebro, Jönköping, Linköping och Västerås infordrat utlåtanden, huruvida sådan prisockeravdelning, som ovan nämnts, borde för staden inrättas, eller om efterspaningen och utredningen av brott mot prisockerlagen och maximiprislagen samt

av förseelser mot övriga kristidsförfattningar borde främst anförtros åt den organisation, som ifrågasattes för länen eller annorledes bestämda delar av landet. Vederbörande skulle, därest de ansåge särskild prisockerpolisavdelning böra för staden inrättas, tillika uppgiva, huru stor personal, som kunde erfordras för ifrågavarande uppgift, och, ifall avlöning helt eller delvis borde utgå av statsmedel, dess belopp för varje avdelningen tillhörande person, ävensom inkomma med de förslag, vartill den ifrågasatta anordningen eljest kunde föranleda.

De tillfrågade hava tillstyrkt inrättande av särskilda prisockerpolisavdelningar på bekostnad helt eller delvis av statsmedel. Den personal, som skulle erfordras, har upptagits sammanlagt till minst 43 man och den sammanlagda årliga kostnaden till omkring 175,000 kronor.

De kostnader, som i de avgivna utlåtandena beräknats, uppgå i förening med de kostnader, som skulle erfordras för den lokala organisationen i övriga delar av landet, sammanlagt till ett så betydande belopp, att jag redan på denna grund ej anser mig kunna tillråda anordningens utförande i den av de hörda föreslagna omfattningen. Det torde för övrigt även från en annan synpunkt vara lämpligt att giva den ifrågasatta organisationen något mindre dimensioner. Polisen har åtminstone på vissa håll för närvarande att kämpa med stora rekryteringssvårigheter och det vore under sådana förhållanden knappast möjligt att erhålla tillräckligt kvalificerad personal, om en så kraftig förstärkning av kriminalpolisen i ett slag igångsattes. Till en början torde en inskränkning i arbetskrafter kunna vinnas därigenom, att brott mot maximiprislagen, vilka enligt min nyssnämnda skrivelse varit avsedda att jämte brott mot prisockerlagen främst falla inom prisockerpolisens arbetsfält, hänföras till den kategori av brott, som det åligger prisockerpolisen att i allmänhet först i andra hand efterspana och utreda. Göres beivrandet av brott mot prisockerlagen till de nya lokala organisationernas i regel förnämsta uppgift, torde man även med avsevärt mindre personal än den föreslagna kunna åstadkomma ett tillfredsställande resultat.

För vinnande av ytterligare besparing torde ock några av de städer, för vilka särskild avdelning för beivrande av brott mot prisockerlagen ifrågasatts, få inordnas under den för den övriga delen av landet avsedda organisationen.

De detektiver, som för motsvarande ändamål skulle anställas för länen eller annorledes bestämda delar av landet, torde böra anslutas till länens polisorganisation och ställas närmast under landsfogden. Deras befogenhet skulle dock omfatta bedrivande av erforderlig kriminalpolisverksamhet rörande brott mot prisockerlagen samt den övriga kristidslag-

stiftningen jämväl i de städer, som ej tillhöra landsfogdens tjänstgöringsområde, därest dessa städer ej hava egen prisockerpolisavdelning. Någon utvidgning av landsfogdens befogenheter såsom polisman jämväl till dessa städer torde ej vara erforderlig. Med hänsyn till den arbetsbörda, som redan åvilar honom, torde hans medverkan vid den nu ifrågasatta anordningen få begränsas till att mottaga och fördela det material för undersökningar, som kan komma honom tillhanda, att ordna och kontrollera prisockerdetektivens verksamhet och att lämna den ifrågasatta centrala organisationen det biträde denna kan behöva.

Vad denna centrala institution till jobberiets bekämpande beträffar har dess ställning och huvudsakliga verksamhet angivits av chefen för justitiedepartementet. Det synes emellertid böra tilläggas, att den ej torde böra erhålla någon befälsställning över polisen vare sig i de städer, där prisockeravdelningar inrättats, eller annorstädes. Det torde vara tillräckligt, att den erhåller befogenhet att hos vederbörande överordnade polismyndighet påkalla erforderligt biträde av den särskilt anställda prisockerpolisen och att detta biträde skall lämnas, där ej redan påbörjade undersökningar därigenom allvarligt äventyras.

Med avseende slutligen å frågan, huru stort belopp, som erfordras för genomförande av den föreslagna anordningen, torde jag till en början få anmärka, att det icke för närvarande kan göras någon slutgiltig beräkning i detta avseende. Det är icke möjligt att i ett slag åvägabringa den definitiva organisationen, utan denna måste fastmera organiskt växa fram ur de praktiska erfarenheterna från skilda delar av landet. Jag måste sålunda göra det förbehåll, att redan till nästa lagtima riksdag vissa ändringar i anslagsbehovet, sådant detta nu ter sig, kunna komma att visa sig erforderliga. Emellertid synes det vara angeläget, att den planerade organisationen snarast möjligt sättes i funktion. Den centrala institutionen torde, om medel härför bliva tillgängliga, redan den 1 december innevarande år kunna påbörja det organisationsarbete, som skulle bliva dess första uppgift. Och redan den 1 januari 1919 torde under samma förutsättning de lokala organisationerna åtminstone delvis kunna börja sin verksamhet. Genom den nu inkallade urtima riksdagen har möjlighet beretts att redan nu erhålla tillgång till erforderliga medel. Den lämpligaste formen för anslagets anvisande synes för närvarande vara, att å extra tilläggsstat för år 1918 uppföres ett så stort anslag, som erfordras för att hava medel tillgängliga för genomförande av den nu planlagda organisationen, intill dess 1919 års lagtima riksdag hunnit anvisa nya medel för dess fullföljande.

För ett genomförande av organisationen erfordras medel dels till

den centrala, dels till de särskilda lokala institutionerna. Vad den centrala beträffar skulle denna enligt min mening erhålla den största betydelsen genom att anordnas såsom en enmansinstitution, och jag hyser också den förhoppningen att för ändamålet kunna förvärva en tillräckligt kvalificerad kraft. Avlöningen för befattningens innehavare torde böra sättas till 12,000 kronor för år räknat. Såsom arvode till sekreterare torde ett årsarvode av 6,000 kronor erfordras, varjämte övriga kostnader (för skrivbiträde, lokal m. m.) kunna beräknas uppgå till cirka 10,000 kronor. Sammanlagda kostnaden för den centrala institutionen skulle sålunda uppgå till omkring 28,000 kronor för år 1919. Härtill komma emellertid dels organisationskostnader (studieresa m. m.), dels avlöningar för december 1918 med tillhopa cirka 5,000 kronor.

Beträffande de lokala institutionerna erfordras medel dels för de nya avdelningarna av kriminalpolisen i de större städerna, dels för anställande av särskilda detektiver för övriga delar av landet. Att i detalj fastställa organisationsplanen lärer icke vara lämpligt, innan närmare praktisk erfarenhet vunnits. Endast så mycket synes mig nu böra fastslås, att organisationen icke bör för närvarande anordnas mera vidlyftigt än så, att totala kostnaden för hela år 1919 för de lokala organisationerna hålles nere vid sammanlagt högst 225,000 kronor. Totalkostnaden för år 1919 skulle sålunda för de nu ifrågasatta anordningarna belöpa sig till cirka 253,000 kronor. Det för närvarande ifrågasatta anslaget synes därför lämpligen böra sättas till 150,000 kronor, därvid det lärer få ankomma på Kungl. Maj:t att efter närmare utredning och med ledning av vunnen erfarenhet fördela beloppet för de med anslaget avsedda ändamål.

Med stöd av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 150,000 kronor.»

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes hans Maj:t Konungen lämna bifall, och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Edv. Wetterling.

Stockholm 1918. **Kungl. Boktryckeriet**, P. A. Norstedt & Söner.
184733

Gen. Lib.

S 406
.K3

Nr 18.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till extra tilläggsstat till riksstaten för år 1918; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden denna dag vill Kungl. Maj:t, som hos den urtima riksdagen äskat åtskilliga anslag å extra tilläggsstat till riksstaten för år 1918, härmed föreslå riksdagen att upptaga inkomsterna och utgifterna å berörda extra tilläggsstat sålunda:

BIBLIOTEKET 1918

Specifikation av inkomsterna å 1918 års extra tilläggsstat.

	Kronor
A. **I anspråk tagna kapitaltillgångar.**	
Statsverkets kassafond	21,017,500
B. **Lånemedel.**	
Tillfällig upplåning	11,000,000
Summa	32,017,500

Specifikation av utgifterna å 1918 års extra tilläggsstat.

Verkliga utgifter.

	Kronor	Kronor
I. Andra huvudtiteln. Justitiedepartementet.		
1. Extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	600,000	
Summa		600,000
II. Tredje huvudtiteln. Utrikesdepartementet.		
1. Extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	50,000	
Summa		50,000
III. Fjärde huvudtiteln. Lantförsvarsdepartementet.		
1. Extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	5,325,000	
Summa		5,325,000
IV. Femte huvudtiteln. Sjöförsvarsdepartementet.		
1. Extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	2,375,000	
Summa		2,375,000
V. Sjätte huvudtiteln. Civildepartementet.		
1. Extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	1,500,000	
2. Särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar, *reservationsanslag*	150,000	
Summa		1,650,000
VI. Sjunde huvudtiteln. Finansdepartementet.		
1. Extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	1,550,000	
2. Gratifikationer till befattningshavare, vilka i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av extra krigstidstillägg, *förslagsanslag*	50,000	
Summa		1,600,000
VII. Åttonde huvudtiteln. Ecklesiastikdepartementet.		
1. Extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	1,700,000	

	Kronor	Kronor
2. Extra krigstidstillägg åt lärarpersonalen vid privatläroverken, *förslagsanslag*	210,000	
3. Extra krigstidstillägg åt lärare vid kommunala mellanskolor, *förslagsanslag*	45,000	
4. Extra krigstidstillägg åt lärare vid folkskolor och småskolor, *förslagsanslag*	4,150,000	
5. Extra krigstidstillägg åt lärare vid vissa småskoleseminarier, *förslagsanslag*	10,000	
6. Extra krigstidstillägg åt vissa lärare vid högre folkskolor, *förslagsanslag*	29,000	
7. Extra krigstidstillägg åt vissa lärare vid statsunderstödda folkhögskolor, *förslagsanslag*	25,000	
Summa		6,169,000
VIII. **Nionde huvudtiteln. Jordbruksdepartementet.**		
1. Extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	390,000	
2. Tillskott till extra krigstidstillägg åt lantbruksingenjörer, *förslagsanslag*	10,500	
3. Tillskott till extra krigstidstillägg m. m. åt vissa lantmätare, *förslagsanslag*	125,000	
4. Extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor, *förslagsanslag*	20,000	
Summa		545,500
IX. **Tionde huvudtiteln. Pensionsväsendet.**		
1. Extra krigstidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	1,365,000	
2. Extra krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter f. d. befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	420,000	
3. Extra krigstidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, *förslagsanslag*	475,000	
4. Extra krigstidstillägg åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor, *förslagsanslag*	258,000	
5. Extra krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, *förslagsanslag*	55,000	
6. Extra krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa, *förslagsanslag*	130,000	
Summa		2,703,000
Summa verkliga utgifter		**21,017,500**

Utgifter för kapitalökning.

Tillfälligt lån åt statens järnvägar.

	Att täckas av		Summa
	lånemedel	andra statsinkomster	
	Kronor	Kronor	Kronor
Tillfälligt lån åt statens järnvägar för beredande av extra krigstidstillägg åt befattningshavare därstädes, ***förslagsanslag, högst***	11,000,000	—	11,000,000
Summa	—	—	11,000,000

Sammandrag av utgifterna.

	Kronor	Kronor
Verkliga utgifter.		
Andra huvudtiteln	600,000	
Tredje »	50,000	
Fjärde »	5,325,000	
Femte »	2,375,000	
Sjätte »	1,650,000	
Sjunde »	1,600,000	
Åttonde »	6,169,000	
Nionde »	545,500	
Tionde »	2,703,000	21,017,500
Utgifter för kapitalökning.		
Tillfälligt lån åt statens järnvägar	11,000,000	11,000,000
Summa utgifter		**32,017,500**

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson anförde:

Förut denna dag har Kungl. Maj:t beslutit att i särskilda propositioner nr 1—17 föreslå den nu sammanträdande urtima riksdagen, bland annat,

a) *i propositionen nr 1:*

att för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 138) angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst

dels å extra tilläggsstat för år 1918 anvisa såsom *förslagsanslag*

under	andra	huvudtiteln	kronor	600,000
»	tredje	»	»	50,000
»	fjärde	»	»	5,325,000
»	femte	»	»	2,375,000
»	sjätte	»	»	1,500,000

under sjunde huvudtiteln ..... kronor 1,550,000
» åttonde » ..... » 1,700,000
» nionde » ..... » 390,000

dels medgiva, att i fråga om befattningshavare vid verk och institutioner, för vilka anslag här ovan icke beräknats, extra krigstidstillägg må utgå av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestridas,

dels och å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett *förslagsanslag högst* 11,000,000 kronor att av tillfälliga lånemedel mot återbetalningsskyldighet utanordnas till statens järnvägar;

b) *i propositionen nr 2:*

att för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana f. d. befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 139) angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 1,365,000;

c) *i propositionen nr 3:*

att för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana pensionärer och understödstagare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 140) angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 420,000;

d) *i propositionen nr 4:*

att för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt åt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, vilka vid ingången av år 1918 uppnått en levnadsålder av 60 år eller däröver, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 475,000;

e) *i propositionen nr 5:*

att under riksstatens sjunde huvudtitel på *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett *förslagsanslag* å 50,000 kronor, varav skall i de fall,

då gratifikation tillerkänts befattningshavare enligt bestämmelserna i Kungl. Maj:ts kungörelse den 26 september 1918 (Svensk författningssamling nr 746) angående ersättning i vissa fall till sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka under år 1918 i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av krigstidstillägg eller krigstidshjälp, utgå extra gratifikation till sådant belopp, som motsvarar det extra krigstidstillägg, vartill befattningshavaren i sådan egenskap för senare hälften av år 1918 varit berättigad, om han ej vid samma års början ägt åtnjuta pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av statsmedel understödd pensionsanstalt, efter avdrag dock för beloppet av det extra krigstidstillägg, befattningshavaren för 1918 års senare hälft av statsmedel åtnjuter å nämnda pension eller understöd.

f) *i propositionen nr 6:*

att för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana f. d. befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 31 maj 1918 (Svensk författningssamling nr 394) angående krigstidstillägg för år 1918 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor m. fl. å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 258,000;

g) *i propositionen nr 7:*

att för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana pensionärer, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 31 maj 1918 (Svensk författningssamling nr 393) angående krigstidstillägg för år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 55,000;

h) *i propositionen nr 8:*

att för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana pensionärer, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 6 juni 1918 (Svensk författningssamling nr 415) angående krigstidstillägg för år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 130,000;

i) *i propositionen nr 9:*

att för beredande under tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 av extra krigstidstillägg åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 23 november 1917 (Svensk författningssamling nr 857) angående statsbidrag till beredande av tillfällig löneförbättring under år 1918 åt vissa lärare vid enskilda läroanstalter, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 210,000;

j) *i propositionen nr 10:*

att för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelser den 23 november 1917 (Svensk författningssamling nr 856) angående tillfällig löneförbättring under år 1918 åt vissa lärare vid kommunala mellanskolor och den 11 oktober 1918 (Svensk författningssamling nr 809) angående sådan löneförbättring för samma år åt timlärare och övningslärare vid omförmälda skolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 45,000;

k) *i propositionen nr 11:*

att för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 september 1917 (Svensk författningssamling nr 665) angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 4,150,000;

l) *i propositionen nr 12:*

att för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december 1917 (Svensk författningssamling nr 850) angående tillfällig löneförbättring för år 1918 åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 10,000;

m) *i propositionen nr 13:*

att för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 september 1917 (Svensk författningssamling nr 666) angående tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid högre folkskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 under åttonde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* å ... kronor 29,000;

n) *i propositionen nr 14:*

att för beredande av extra krigstidstillägg för vinterkursen 1918—1919 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december 1917 (Svensk författningssamling nr 813) angående statsbidrag för beredande av tillfällig löneförbättring för läsåret 1917—1918 åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett *förslagsanslag* å ..... kronor 25,000;

o) *i propositionen nr 15:*

dels att såsom tillskott till extra krigstidstillägg för lantbruksingenjörer å *extra tilläggsstat* för år 1918 under nionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av ..... kronor 10,500,

dels ock att såsom tillskott till extra krigstidstillägg m. m. för vissa lantmätare å *extra tilläggsstat* för år 1918 under nionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av ..... kronor 125,000;

p) *i propositionen nr 16:*

att för bestridande av kostnader för extra krigstidstillägg dels åt vissa lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor, dels ock åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor å *extra tilläggsstat* för år 1918 under nionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av ..... kronor 20,000.

samt

q) *i propositionen nr 17:*

att för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar å *extra tilläggsstat* för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 150,000.

Å extra tilläggsstat för år 1918 hava alltså äskats eller komma att äskas anslag till följande belopp, nämligen

under	andra	huvudtiteln	kronor	600,000
»	tredje	»	»	50,000
»	fjärde	»	»	5,325,000
»	femte	»	»	2,375,000
»	sjätte	»	»	1,650,000
»	sjunde	»	»	1,600,000
»	åttonde	»	»	6,169,000
»	nionde	»	»	545,500
»	tionde	»	»	2,703,000
			Summa kronor	21,017,500.

Därjämte har för statens järnvägar äskats anslag till belopp av 11,000,000, vilket anslag torde böra uppföras såsom utgift för kapitalökning.

Jag anhåller nu att få underställa Eders Kungl. Maj:ts prövning frågan rörande täckande av de sålunda äskade anslagen.

Till en början tillåter jag därvid framhålla, hurusom i överensstämmelse med de principer, som lågo till grund för den vid innevarande års lagtima riksdag genomförda omläggningen av förskottsväsendet, de utgifter, vilka av den urtima riksdagen kunna komma att beslutas för innevarande år, torde böra uppföras å en särskild tilläggsstat, vilken, med hänsyn till att redan förut en dylik tilläggsstat för år 1918 fastställts, lämpligen torde kunna benämnas »extra tilläggsstat». Det gäller då att tillse, på vad sätt utgifterna å denna extra tilläggsstat böra täckas, eller alltså, vilka mot utgifterna svarande poster som böra å statens inkomstsida uppföras.

I dylikt hänseende tillåter jag mig inledningsvis erinra om vad jag, på sätt av det vid propositionen nr 1 till den urtima riksdagen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden framgår, förut denna dag vid anmälan av frågan rörande extra krigstidstillägg åt befattningshavarna i statens tjänst anfört i fråga om anskaffandet av de för ändamålet erforderliga medlen. Efter att hava meddelat, att enligt min mening kostnaderna för berörda krigstidstillägg kunde uppskattas för de affärsdrivande verken till 16,375,000 kronor, för postsparbanken, försäkringsinspektionen, försäkringsrådet, statens biografbyrå, patent- och registreringsverket, mynt- och justeringsverket, bankinspektionen,

flottans pensionskassa och folkskollärarnas pensionsinrättning till 135,000 kronor och för övriga verk och inrättningar till 13,490,000 kronor, yttrade jag följande:

»Med avseende å frågan huru dessa kostnader böra täckas, så har från domänstyrelsen meddelats, att utgifterna för 1918 års krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i eller under nämnda verk torde komma att så väsentligt understiga den därför beräknade kostnaden, att överskottet i det närmaste förslår till beredande av ett extra krigstidstillägg av ovan angiven storlek åt samma befattningshavare. I anledning härav synas några särskilda medel för nu ifrågavarande ändamål ej behöva beräknas för statens domäners vidkommande.

Icke heller i avseende å postverket, telegrafverket och statens vattenfallsverk lärer något anslag behöva äskas för beredande av medel för det extra krigstidstillägget. Enligt vad jag inhämtat, torde nämligen beträffande dessa verk kostnaderna för det extra krigstidstillägget kunna bestridas av samma medel som övriga omkostnader för verken. Vad däremot angår statens järnvägar, vilka under året gått med betydlig förlust, stå några medel för nu ifrågavarande ändamål icke till förfogande. Det synes därför riktigast, att det belopp, som erfordras för beredande av extra krigstidstillägg åt befattningshavarna i sistnämnda verk, anvisas verket såsom tillfälligt lån, vilket — med hänsyn till att driften med all sannolikhet icke heller under år 1919 kommer att lämna något överskott — torde få ställas på återbetalning framdeles i mån av uppkommande vinst.

Under de särskilda huvudtitlarna torde vidare böra såsom förslagsanslag å extra tilläggsstat för år 1918 anvisas tillhopa 13,490,000 kronor.

Beträffande slutligen postsparbanken och övriga ovan uppräknade institutioner, torde kostnaden för det extra krigstidstillägget böra utgå av samma medel, av vilka dessa institutioners övriga omkostnader bestridas.»

I anslutning till vad jag sålunda anfört hemställde jag, beträffande statens järnvägar, att kostnaderna för det ifrågavarande krigstidstilllägget, 11,000,000 kronor, måtte få utgå av tillfälliga lånemedel; och beslöt Kungl. Maj:t att avfatta sin framställning till riksdagen i överensstämmelse härmed.

Å den extra tilläggsstatens inkomstsida torde alltså till en början böra under titel »Tillfällig upplåning» uppföras ett mot de beräknade kostnaderna för det extra krigstidstillägget åt befattningshavarna vid

statens järnvägar svarande belopp av 11,000,000 kronor. Det lån, som sålunda kan komma att beviljas statens järnvägar, bör givetvis, på sätt i propositionen nr 1 också förutsatts, i sinom tid till statsverket återbetalas. Jag anser mig i detta sammanhang böra bringa i erinran, att anlitandet av lånevägen för täckande av berörda utgifter för statens järnvägar står väl tillsammans med den anordning, som vid 1918 års lagtima riksdag träffades, då det gällde att anskaffa medel för fyllande av den förlust å 30,000,000 kronor, som beräknades under år 1918 komma att uppstå å järnvägsdriften. Å tilläggsstatens utgiftssida uppfördes därvid ett anslag å 30,000,000 kronor, medan å inkomstsidan titeln tillfälliga lånemedel höjdes med motsvarande belopp. Anslagssumman var avsedd att såsom lån tillhandahållas statens järnvägar; och uttalade jag vid tillstyrkande av lånet den åsikten, att amorteringen lämpligen borde ske genom bibehållande under erforderlig tid av de till följd av kristiden vidtagna höjningarna i järnvägstaxorna. På enahanda sätt torde nu kunna förfaras i avseende å det lån, som kan komma att beviljas statens järnvägar för krigstidstillägg till befattningshavarna.

Bortsett från anslaget till statens järnvägar, för vilket alltså tillfälliga lånemedel synas mig böra komma till användning, återstår, i händelse av bifall till ovanberörda framställningar till den urtima riksdagen, att anskaffa medel till täckande av ett sammanlagt belopp av 21,017,500 kronor. Då det icke torde böra ifrågakomma att jämväl i avseende å detta belopp, vilket ju i sin helhet är avsett för verk och institutioner utan egna medel för uppehållande av sin verksamhet, lita till lånevägen och det icke lärer vara möjligt att för innevarande år åstadkomma erforderlig ökning i statsinkomsterna genom uttagande av nya eller höjda skatter o. d., synes det mig i och för täckandet av ovannämnda anslagsbelopp ligga närmast till hands att undersöka, huruvida icke, särskilt med avseende fästat å det sätt, varpå 1918 års statsreglering kan beräknas komma att utfalla, statsverkets kassafond må kunna för ändamålet tagas i anspråk.

I dylikt hänseende får jag anföra följande.

I inkomstberäkningarna till 1918 års statsverksproposition uttalades, att 1917 års statsreglering kunde förväntas komma att giva ett överskott av omkring 247 miljoner kronor samt att med hänsyn härtill och till kassafondens förutvarande ställning nämnda fond vid 1917 års utgång kunde beräknas äga en behållning av i runt tal 375 miljoner kronor. Beträffande resultatet av 1918 års statsreglering framhölls vid

samma tillfälle, att det vore ställt utom allt tvivel, att även denna komme att lämna ett betydligt överskott, härrörande från skatterna på inkomst, förmögenhet och rörelse. Att detta överskott skulle komma att uppgå till så högt belopp som det för 1917 års statsreglering beräknade, antogs visserligen vara mindre sannolikt, men borde man dock kunna, med hänsyn till konjunkturerna under år 1917, säkert beräkna, att överskottet å 1918 års statsreglering icke komme att understiga 120 miljoner kronor.

Till grund för denna beräkning lågo bland annat följande antaganden, nämligen *att* å ena sidan inkomsttitlarna inkomst- och förmögenhetsskatt, extra inkomst- och förmögenhetsskatt, krigskonjunkturskatt och stämpelmedel skulle kunna beräknas giva ett överskott å mera än 200 miljoner kronor, men *att* samtidigt skulle uppkomma en brist å vissa andra inkomsttitlar, å statens affärsverksamhet och å vissa anslag, i allt till ett belopp av mera än 80 miljoner kronor.

Enligt den i samband med statsverkspropositionen till 1918 års riksdag framlagda finansplanen skulle alltså genom 1918 års statsreglering ett belopp av minst 120 miljoner kronor tillföras kassafonden, vilken därmed skulle komma att uppgå till 495 miljoner kronor. Emellertid hade redan för 1918 års riksstat av kassafonden tagits i anspråk ett bidrag av 37 miljoner kronor. Alltså skulle, alltjämt enligt ovannämnda finansplan, kassafonden vid 1918 års utgång äga en behållning av 458 miljoner kronor.

I de nya kalkyler rörande kassafondens ställning, som åtföljde Kungl. Maj:ts den 6 juni 1918 till riksdagen avlåtna proposition nr 459 med förslag till ny inkomstberäkning för 1918 års tilläggsstat och för 1919 års riksstat m. m., beräknades emellertid, med hänsyn till de erfarenheter, som då förelågo, att 1918 års statsreglering skulle giva ett nettoöverskott av ytterligare 6 miljoner kronor utöver de 120 miljoner kronor, som man förut ansett sig kunna påräkna. Utgångspunkten var därvid den, att man ansåg sig kunna antaga, att de här ovan förut nämnda skattetitlarna ävensom tobaksskatten skulle giva ett överskott å icke mindre än 240 miljoner kronor, medan däremot bristen å vissa andra inkomsttitlar, å statens affärsverksamhet och å utgiftsanslagen, förväntades bliva väsentligt större än förut antagits eller tillhopa omkring 114 miljoner kronor. Nettoöverskottet å 1918 års statsreglering skulle alltså bliva 126 miljoner kronor och kassafondens behållning vid 1918 års utgång 464 miljoner kronor.

Av sagda behållning togs emellertid för 1918 års tilläggsstat i anspråk ett belopp av omkring 391.5 miljoner kronor. Behållningen i kassa-

fonden reducerades därigenom till 72.5 miljoner kronor, med vilket belopp man alltså för närvarande skulle hava att räkna. Sedan resultatet av 1917 års riksboksslut numera blivit känt, har det emellertid visat sig, att nettobehållningen å 1917 års statsreglering, som beräknats till 247 miljoner kronor, i verkligheten uppgått till 261.3 miljoner kronor. Härigenom tillföres kassafonden ytterligare 14.3 miljoner kronor, vadan alltså behållningen i nämnda fond, därest kalkylerna i övrigt visa sig riktiga, kan beräknas vid 1918 års utgång uppgå till 86.8 miljoner kronor.

Sammanlagda beloppet av de anslag, som nu ifrågasatts till täckning ur kassafonden, på sätt ovan nämnts, uppgår till 21,017,500 kronor, och fonden skulle sålunda efter en dylik åtgärd komma att äga en behållning av ungefär 65.8 miljoner kronor, vilken summa nedgår till inemot det belopp, som ansetts utgöra minimum för att fonden under normala förhållanden skall vara i stånd att möta de krav, som kunna ställas på densamma. Givetvis måste det möta betänkligheter att i så stor omfattning anlita kassafonden för statsregleringsändamål, så länge man ej har en fullständig överblick över ställningen för året. Vad jag kunnat inhämta ger mig emellertid anledning antaga, att, även om vissa inkomsttitlar komma att visa väsentliga underskott, andra återigen komma att lämna överskott, så att den totala ställningen möjliggör en anordning av här föreslagen art.

Jag förordar alltså, att å den extra tilläggsstatens inkomstsida under titel »statsverkets kassafond» uppföres ett belopp av 21,017,500 kronor.

Föredragande departementschefen uppläste härefter ett av honom i överensstämmelse med det ovan anförda upprättat förslag till extra tilläggsstat till riksstaten för år 1918 samt hemställde, att detsamma måtte i proposition föreläggas riksdagen för fastställelse.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bil. litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.

S 406
K 3

Nr 19.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående förskott å krigstidstillägg för år 1919 åt vissa befattningshavare i statens tjänst; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva

a) att befattningshavare, som i anledning därav, att han åtnjuter pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt, är jämlikt stadgandet i § 14 punkt 3 av Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (nr 138) angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst undantagen från åtnjutande av krigstidstillägg och krigstidshjälp enligt nämnda kungörelse, skall under år 1919 äga uppbära förskott å krigstidstillägg enligt de grunder, som äro eller kunna varda stadgade i fråga om andra befattningshavare i statens tjänst; och

b) att härför erforderliga belopp må utgå

beträffande befattningshavare vid verk och institutioner, för vilka särskilt anslag för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 icke av sagda års lagtima riksdag beräknats, av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestridas; samt

beträffande övriga befattningshavare av de medel, som för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1919 blivit å 1919 års riksstat särskilt avsatta.

De till ärendet hörande handlingar skola riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

KONGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, anförde efter gemensam beredning med cheferna för samtliga övriga departement följande:

Sedan innevarande års lagtima riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts proposition den 18 januari 1918, nr 10, anslagit medel för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst, fastställde Kungl. Maj:t i kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 138), i överensstämmelse med riksdagens beslut, allmänna grunder för berörda krigstidstilläggs och krigstidshjälps utgående. Rörande dessa grunders närmare innehåll torde det tillåtas mig att hänvisa till kungörelsen.

Uti en den 19 april 1918 dagtecknad proposition, nr 394, föreslog Kungl. Maj:t därefter samma riksdag att medgiva utbetalande av för-

skott å krigstidstillägg för år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst. Riksdagen, som i sak gillade propositionen, beslöt i anledning av densamma medgiva

a) att såsom förskott i avräkning å det krigstidstillägg, som kunde varda befattningshavare i statens tjänst för år 1919 beviljat, finge, intill dess kungörelse om sådant krigstidstillägg utfärdats och trätt i kraft, utbetalas vad som enligt kungörelsen den 22 mars 1918 angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst skolat till respektive befattningshavare såsom krigstidstillägg vid utgången av varje avlöningsperiod utbetalas, därest samma kungörelse vore även för år 1919 gällande, dock att dylikt förskott icke finge utgå å den s. k. grundplåten, 365 kronor, om vilken funnes stadgat i § 1 mom. 3 av samma kungörelse; samt

b) att härför erforderliga belopp finge utgå

beträffande befattningshavare vid verk och institutioner, för vilka särskilt anslag för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 icke av innevarande års lagtima riksdag beräknats av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestredes; samt

beträffande övriga befattningshavare av de medel, som för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1919 kunde varda å 1919 års riksstat särskilt avsatta.

Sedan numera fråga uppkommit om att i anledning av den alltjämt fortgående stegringen utav levnadskostnaderna bereda befattningshavare och pensionärer ett extra krigstidstillägg, har Eders Kungl. Maj:t förut denna dag, såvitt nu är i fråga, beslutit föreslå den sammankallade urtima riksdagen att

I) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst, anvisa eller eljest medgiva utbetalning av erforderliga medel;

II) förklara, att det extra krigstidstillägget skulle utgå med en tredjedel av de å 1918 års senare hälft belöpande avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknades, eller, där beloppet enligt denna beräkningsgrund skulle understiga 300 kronor för samma tid räknat, med sistnämnda eller däremot svarande belopp, dock med iakttagande att ingen finge uppbära mera än 4 kronor 50 öre per dag, ej heller mera än hälften av de avöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknades;

III) besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skulle i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i nyss berörda kungörelse funnes stadgat; samt

IV) medgiva

a) att såsom förskott i avräkning å det krigstidstillägg, som kunde varda befattningshavare i statens tjänst för år 1919 beviljat, finge under sistnämnda år, intill dess kungörelse om sådant krigstidstillägg utfärdats och trätt i kraft, utbetalas, utöver vad av 1918 års lagtima riksdag i sådant avseende medgivits, extra krigstidstillägg enligt ovan angivna grunder; och

b) att härför erforderliga belopp finge utgå

beträffande befattningshavare vid verk och institutioner, för vilka särskilt anslag för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 icke av sagda års lagtima riksdag beräknats, av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestredes; samt

beträffande övriga befattningshavare av de medel, som för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1919 blivit å 1919 års riksstat särskilt avsatta.

Såväl riksdagens beslut rörande utbetalande av förskott å 1919 års krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst som ock den av Eders Kungl. Maj:t nu beslutade propositionen om extra krigstidstillägg åt dessa befattningshavare i vad angår år 1919 ansluta sig således fullständigt i fråga om villkoren för åtnjutande av nämnda förskott eller extra krigstidstillägg till ovannämnda kungörelse av den 22 mars 1918.

Av dessa villkor torde jag få bringa i erinran stadgandet i kungörelsens § 14 att från åtnjutande av såväl krigstidstillägg som krigstidshjälp enligt i kungörelsen angivna grunder undantoges, bland andra, befattningshavare, som — oavsett pension, pensionstillägg och understöd enligt lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913 — vid årets ingång ägde åtnjuta pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt.

Detta stadgande, till vilken någon motsvarighet icke förefanns i Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, har medfört vissa, icke avsedda konsekvenser. Sålunda har befattningshavare, som åtnjuter en obetydlig pension och till följd därav icke äger rätt till krigstidstillägg eller krigstidshjälp å den för hans befattning utgående lönen, ofta kommit i en till och med sämre ställning, än om han icke ägt rätt till någon som helst pension.

Sedan uppmärksamheten blivit fäst å nu berörda förhållande, hem-

ställdes uti en vid lagtima riksdagen väckt motion, att riksdagen måtte under riksstatens sjunde huvudtitel på tilläggsstat för 1918 såsom förslagsanslag högst anvisa en summa av 100,000 kronor, varav efter Kungl. Maj:ts prövning i särskilda fall finge utgå gratifikationer till avhjälpande eller mildrande av missförhållanden, som eljest skulle kunna uppkomma vid sträng tillämpning av de utav riksdagen meddelade bestämmelserna angående krigstidstillägg och krigstidshjälp.

Riksdagen yttrade härom, bland annat: »Visserligen har riksdagen känt sig synnerligen tveksam inför de möjliga konsekvenserna av ett sådant beslut, som i motionen föreslagits, men då det endast gäller en bestämd grupp och något annat sätt att nu lösa frågan ej synes stå till buds, har riksdagen ansett sig böra ansluta sig till tanken på rätt för Eders Kungl. Maj:t att tilldela gratifikationer för avhjälpande av missförhållanden, som kunna uppkomma vid tillämpning av de utav riksdagen fastställda grunderna för utgående av krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1918. Möjlighet att erhålla dylik gratifikation torde böra tillkomma sådana befattningshavare, som därigenom, att de jämväl åtnjuta pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt, gå miste om dem annars såsom befattningshavare tillkommande krigstidstillägg. Beloppet av gratifikationen bör i varje fall bestämmas så, att befattningshavaren erhåller det belopp han såsom befattningshavare skulle hava erhållit i krigstidstillägg, minskat med det till honom i hans egenskap av pensionär utgående krigstidstillägg. På detta sätt torde det skapas möjlighet för Eders Kungl. Maj:t att avhjälpa missförhållanden i här omnämnda avseende.»

I anslutning till vad riksdagen sålunda anfört, beslöt riksdagen att anvisa ett förslagsanslag å 100,000 kronor, varav, efter Kungl. Maj:ts prövning och i överensstämmelse med ovan angivna grunder, finge utgå gratifikationer till avhjälpande av missförhållanden, som eljest skulle kunna uppkomma vid tillämpning av de utav riksdagen fastställda grunderna för utgående av krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918.

I anledning av detta riksdagens beslut utfärdade Kungl. Maj:t den 26 september 1918 kungörelse (Svensk författningssamling nr 746) angående ersättning i vissa fall till sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka under år 1918 i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av krigstidstillägg eller krigstidshjälp; och meddelades i denna kungörelse närmare föreskrifter i ämnet i överensstämmelse med riksdagens beslut.

Sedan Eders Kungl. Maj:t, på sätt ovan nämnts, denna dag fattat beslut om avlåtande av proposition till den nu sammankallade urtima riksdagen angående extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, har Eders Kungl. Maj:t jämväl — i anslutning till den ståndpunkt, som av lagtima riksdagen intagits i fråga om de befattningshavare, vilka även äga åtnjuta pension eller understöd — beslutat föreslå riksdagen att under riksstatens sjunde huvudtitel på extra tilläggsstat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag å 50,000 kronor, varav skall i de fall, då gratifikation tillerkänts befattningshavare enligt bestämmelserna i Kungl. Maj:ts kungörelse den 26 september 1918 angående ersättning i vissa fall till sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka under år 1918 i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av krigstidstillägg eller krigstidshjälp, utgå extra gratifikation till sådant belopp, som motsvarar det extra krigstidstillägg, vartill befattningshavaren i sådan egenskap för senare hälften av år 1918 varit berättigad, om han ej vid samma års början ägt åtnjuta pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt, efter avdrag dock för beloppet av det extra krigstidstillägg, befattningshavaren för 1918 års senare hälft av statsmedel åtnjuter å nämnda pension eller understöd.

Departementschefen.

Av vad ovan anförts framgår, att såväl Kungl. Maj:t som riksdagen ansett önskvärt att undanröja den obillighet, som ovannämnda stadgande i § 14 av kungörelsen den 22 mars 1918 angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst innebär. De åtgärder, som för sådant ändamål vidtagits, hava emellertid haft avseende endast på år 1918. Väl kan det med visshet antagas, att då 1919 års riksdag fattar beslut i frågan om krigstidstillägg för samma år, nämnda befattningshavare icke komma att ställas utanför, men det får ej förbises, att intill dess så sker, de komma i en svår ställning. Under det att statens övriga befattningshavare skulle få uppbära förskott i olika former å krigstidstillägget för år 1919, skulle nämligen nu ifrågavarande befattningshavare i och med 1919 års ingång vara hänvisade till enbart sin lön och sin pension i avbidan på ett blivande riksdagsbeslut. Samma skäl, som föranlett ett beslut om förskottsbetalning åt statens övriga befattningshavare, synes mig tala för ett beslut i enahanda riktning jämväl för nu ifrågavarande personer.

Kostnaderna för en sådan förskottsbetalning torde kunna bestridas på enahanda sätt som föreslagits beträffande utgifterna för förskott å

krigstidstillägg och extra krigstidstillägg under år 1919 åt andra statens befattningshavare.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

a) att befattningshavare, som i anledning därav att han åtnjuter pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt, är jämlikt stadgandet i § 14 punkt 3 av Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (nr 138) angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst undantagen från åtnjutande av krigstidstillägg och krigstidshjälp enligt nämnda kungörelse, skall under år 1919 äga uppbära förskott å krigstidstillägg enligt de grunder, som äro eller kunna varda stadgade i fråga om andra befattningshavare i statens tjänst; och

b) att härför erforderliga belopp må utgå

beträffande befattningshavare vid verk och institutioner, för vilka särskilt anslag för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 icke av sagda års lagtima riksdag beräknats, av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestridas; samt

beträffande övriga befattningshavare av de medel, som för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1919 blivit å 1919 års riksstat särskilt avsatta.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bil. litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

S 406
.K3
Gen. L.

Nr 20.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 samt tillsvidare under år 1919 åt befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden denna dag vill Kungl. Maj:t härmed till riksdagens prövning framställa förslag därom,

att för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 samt tillsvidare under år 1919 ett extra krigstidstillägg, utgående enligt de i propositionen nr 1 i avseende å befattningshavare i statens tjänst föreslagna grunder, tillerkännes befattningshavare vid riksgäldskontoret, riksdagens bibliotek och riksdagens hus, justitieombudsmannen och befattningshavare vid justitieombudsmannens expedition, militieombudsmannen och befattningshavare vid militieombudsmannens expedition samt befattningshavare vid riksbanken och Tumba bruk.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 20 häft. (Nr 20.) 1

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson anförde:

Med anledning av en inom riksdagen väckt motion och andra till riksdagen inkomna framställningar har 1918 års lagtima riksdag, på sätt av dess skrivelser nr 73 och 74 framgår,

1:o) dels medgivit, att krigstidstillägg och krigstidshjälp enligt de grunder, som av riksdagen fastställts att gälla i avseende å befattningshavare i statens tjänst, finge under år 1918 utgå till befattningshavare vid riksgäldskontoret, riksdagens bibliotek och riksdagens hus, *dels och* bemyndigat fullmäktige i riksgäldskontoret att för ifrågavarande ändamål av förslagsanslaget till avlöningar och pensioner m. m. vid riksgälds- och riksdagsförvaltningen använda erforderliga belopp;

2:o) dels medgivit, att krigstidstillägg och krigstidshjälp finge under år 1918 utgå till justitieombudsmannen och befattningshavare vid justitieombudsmannens expedition enligt ovan angivna grunder, *dels ock* bemyndigat justitieombudsmannen att för ifrågavarande ändamål av förslagsanslaget till avlöning, resekostnader och expenser för justitieombudsmannen och hans expedition använda erforderliga belopp;

3:o) dels medgivit, att krigstidstillägg och krigstidshjälp finge under år 1918 utgå till militieombudsmannen och befattningshavare vid militieombudsmannens expedition enligt ovan angivna grunder, *dels ock* bemyndigat militieombudsmannen att för ifrågavarande ändamål av förslagsanslaget till avlöning, resekostnader och expenser m. m. för militieombudsmannen och hans expedition använda erforderligt belopp;

4:o) dels slutligen bemyndigat fullmäktige i riksbanken att för beredande under år 1918 av krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare vid riksbanken samt vid Tumba bruk enligt ovan angivna grunder av riksbankens medel använda erforderligt belopp.

För kännedom om innehållet i merberörda grunder för krigstidstilläggets och krigstidshjälpens utgående tillåter jag mig hänvisa till kungörelsen den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 138) angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst.

Kostnaderna för krigstidstillägget och krigstidshjälpen för nu ifrågavarande personal hava, såsom framgår av riksdagens första särskilda utskotts utlåtande nr 7, för år 1918 beräknats på följande sätt:

för riksbanken med Tumba bruk	omkring kronor	608,000: —
» riksgäldskontoret, riksdagens bibliotek och riksdagens hus	» »	70,000: —
» justitieombudsmannen och hans expedition	» »	7,500: —
» militieombudsmannen och hans expedition	» »	6,600: —
eller tillhopa	omkring kronor	692,100: —

Sedermera har riksdagen, enligt särskilda skrivelser nr 350 och 351 till fullmäktige i riksgäldskontoret och riksbanken, medgivit,

att såsom förskott i avräkning å det krigstidstillägg, som för år 1919 kunde varda tillerkänt befattningshavare vid riksgäldskontoret, riksdagens bibliotek och riksdagens hus, justitieombudsmannen, militieombudsmannen och befattningshavare vid deras expeditioner samt be-

fattningshavare vid riksbanken och Tumba bruk, finge, intill dess riksdagen fattat beslut om sistberörda krigstidstillägg, utbetalas vad som enligt riksdagens skrivelser nr 73 och 74 skolat till respektive befattningshavare såsom krigstidstillägg vid utgången av varje avlöningsperiod utbetalas, därest i samma skrivelser meddelade bestämmelser varit för år 1919 gällande, dock att dylikt förskott icke finge utgå å den s. k. grundplåten; samt

att erforderliga belopp finge för ändamålet förskjutas av de medel, som i riksdagens berörda skrivelser angivits, för att sedermera ersättas av medel, som riksdagen kunde komma att anvisa till krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1919 åt ifrågavarande befattningshavare.

Av skäl, för vilka jag förut denna dag närmare redogjort, har jag nu ansett mig föranlåten att för Kungl. Maj:t framlägga förslag om tilldelande åt i statens tjänst anställda befattningshavarna av ett extra krigstidstillägg att utgå för senare hälften av innevarande år samt tillsvidare under år 1919, intill dess sagda års riksdag hunnit fatta beslut i frågan; och har Kungl. Maj:t, med bifall till vad jag i dylikt hänseende hemställt, beslutat att i en med nr 1 betecknad proposition föreslå den nu sammanträdande urtima riksdagen att

I) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 138) angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst

a) *å extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa såsom *förslagsanslag*

under	andra huvudtiteln	kronor	600,000: —
»	tredje »	»	50,000: —
»	fjärde »	»	5,325,000: —
»	femte »	»	2,375,000: —
»	sjätte »	»	1,500,000: —
»	sjunde »	»	1,550,000: —
»	åttonde »	»	1,700,000: —
»	nionde »	»	390,000: —

b) medgiva, att i fråga om befattningshavare vid verk och institutioner, för vilka anslag här ovan icke beräknats, extra krigstidstillägg må utgå av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestridas;

c) å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett *förslagsanslag högst* 11,000,000 kronor att av tillfälliga lånemedel mot återbetalningsskyldighet utanordnas till statens järnvägar;

II) förklara, att det extra krigstidstillägget skall utgå med en tredjedel av de å 1918 års senare hälft belöpande avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas, eller, där beloppet enligt denna beräkningsgrund skulle understiga 300 kronor, för samma tid räknat, med sistnämnda eller däremot svarande belopp, dock med iakttagande att ingen må uppbära mera än 4 kronor 50 öre per dag, ej heller mera än hälften av de avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas;

III) besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i nyss berörda kungörelse finnes beträffande krigstidstillägg stadgat; samt

IV) medgiva

a) att såsom förskott i avräkning å det krigstidstillägg, som kan varda befattningshavare i statens tjänst för år 1919 beviljat, må under sistnämnda år, intill dess kungörelse om sådant krigstidstillägg utfärdats och trätt i kraft, utbetalas, utöver vad av 1918 års lagtima riksdag i sådant avseende medgivits, extra krigstidstillägg enligt ovan angivna grunder; och

b) att härför erforderliga belopp må utgå

beträffande befattningshavare vid verk och institutioner, för vilka särskilt anslag för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 icke av sagda års lagtima riksdag beräknats, av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader för övrigt bestridas; samt

beträffande övriga befattningshavare av de medel, som för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1919 blivit å 1919 års riksstat särskilt avsatta.

Departementschefen.

I händelse av bifall helt eller delvis till den av Kungl. Maj:t sålunda beslutade propositionen torde det, med hänsyn till att av 1918 års lagtima riksdag samma grunder för krigstidstilläggets och krigstidshjälpens utgående stadgats i avseende å befattningshavarna i statens tjänst samt ovannämnda hos riksdagen eller i dess verk anställda personal, få anses med billigheten överensstämmande, att jämväl sist omförmälda personal kommer i åtnjutande av förmånen av ett extra krigstidstillägg under år 1918 samt tillsvidare under år 1919, intill dess sagda års riksdag hunnit fatta beslut i frågan, att utgå enligt de grunder, som i motsvarande avseende kunna varda gällande för statens befattningshavare.

Beträffande kostnaderna för ett dylikt extra krigstidstillägg för den hos riksdagen och dess verk anställda personalen har jag icke varit i tillfälle att verkställa några närmare beräkningar. Någon ledning för uppskattandet av kostnaderna synes mig emellertid kunna hämtas

från en jämförelse mellan det belopp, 94,000,000 kronor, vartill det av 1918 års lagtima riksdag i form av krigstidstillägg och krigstidshjälp beslutade dyrtidsbidraget till statens befattningshavare för samma år beräknats uppgå, och det belopp, 30,000,000 kronor, vartill enligt de av Kungl. Maj:t föreslagna grunder det extra krigstidstillägget till samma befattningshavare för senare halvåret 1918 beräknats komma att belöpa sig. Det extra krigstidstillägget skulle, såsom framgår av de anförda siffrorna, här uppgå till cirka 32 procent av totalsumman av krigstidstillägg och krigstidshjälp till motsvarande befattningshavare enligt lagtima riksdagens beslut. Med antagande att, i avseende å personalen hos riksdagen och dess verk, relationen mellan kostnaderna för det extra krigstidstillägget och kostnaderna för de redan beviljade dyrtidsbidragen ställa sig på enahanda sätt, skulle, då kostnaderna för sist omförmälda dyrtidsbidrag, såsom redan nämnts, för år 1918 uppskattats till omkring 692,100 kronor, utgifterna för det extra krigstidstillägget, i vad detsamma avser senare hälften av sistnämnda år, kunna beräknas — givetvis i hög grad approximativt — till omkring 220,000 kronor.

Kostnaderna för det extra krigstidstillägget till nu ifrågavarande befattningshavare torde böra bestridas av samma medel som utgifterna för de tidigare under året till samma befattningshavare beslutade dyrtidsbidragen.

Under åberopande av vad sålunda anförts tillåter jag mig föreslå Eders Kungl. Maj:t att till riksdagens prövning framställa förslag därom,

att för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 samt tillsvidare under år 1919 ett extra krigstidstillägg, utgående enligt de i propositionen nr 1 i avseende å befattningshavare i statens tjänst föreslagna grunder, tillerkännes befattningshavare vid riksgäldskontoret, riksdagens bibliotek och riksdagens hus, justitieombudsmannen och befattningshavare vid justitieombudsmannens expedition, militieombudsmannen och befattningshavare vid militieombudsmannens expedition samt befattningshavare vid riksbanken och Tumba bruk.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bilagan litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM. ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918

Cen. I

J 406
,K3

Nr 21.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionerade f. d. befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed till riksdagens prövning framställa förslag därom,

att för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 ett extra krigstidstillägg, utgående enligt de i propositionen nr 2 i avseende å f. d. befattningshavare i statens tjänst föreslagna grunder, beredes pensionerade f. d. befattningshavare vid riksdagen, riksgäldskontoret, riksdagens bibliotek, riksdagens hus, justitieombudsmannens expedition, riksbanken och Tumba bruk.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern **Edén**,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Hellner**,
Statsråden: **Petersson**,
Schotte,
Petrén,
Nilson,
Löfgren,
friherre **Palmstierna**,
Rydén,
Thorsson.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson anförde:

Med anledning av därom motionsvis gjord framställning har 1918 års lagtima riksdag

1) *dels* medgivit, att krigstidstillägg enligt de grunder, som av riksdagen fastställts att gälla i avseende å f. d. befattningshavare i statens tjänst, finge under år 1918 utgå till pensionerade f. d. befattningshavare vid riksdagen, riksgäldskontoret, riksdagens bibliotek, riksdagens hus och justitieombudsmannens expedition, *dels ock* bemyndigat fullmäktige i riksgäldskontoret att för ifrågavarande ändamål av förslagsanslaget till avlöningar och pensioner m. m. vid riksgälds- och riksdagsförvaltningen använda erforderligt belopp ävensom medgivit, att krigstidstillägget finge på en gång utbetalas i den ordning, som av fullmäktige bestämdes; samt

2) bemyndigat fullmäktige i riksbanken att för beredande under

år 1918 av krigstidstillägg åt pensionerade f. d. befattningshavare vid riksbanken samt Tumba bruk enligt ovan angivna grunder av riksbankens medel använda erforderligt belopp ävensom medgivit, att krigstidstillägget finge på en gång utbetalas i den ordning, som av fullmäktige bestämdes.

För kännedom om innehållet i ovanberörda grunder för krigstidstilläggets utgående tillåter jag mig hänvisa till kungörelsen den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 139) angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst.

Kostnaderna för krigstidstillägget åt nu ifrågavarande f. d. befattningshavare hava av riksdagens första särskilda utskott, såsom framgår av dess utlåtande nr 8, approximativt beräknats sålunda:

för riksbanken med Tumba bruk till	kronor	19,000
för riksdagen och dess övriga verk till	»	6,700
eller sammanlagt till kronor		25,700.

Av skäl, för vilka jag förut denna dag närmare redogjort, har jag nu ansett mig böra för Kungl. Maj:t framlägga förslag om tilldelande åt f. d. befattningshavare i statens tjänst av ett extra krigstidstillägg för senare hälften av innevarande år; och har Kungl. Maj:t, med bifall till vad jag i dylikt hänseende hemställt, beslutat att i en med nr 2 betecknad proposition föreslå den nu sammanträdande urtima riksdagen att

a) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana f. d. befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst, å extra tilläggsstat för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å ..... kronor 1,365,000;

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall till vederbörande f. d. befattningshavare eller, om han efter juni månads utgång avlidit, till hans stärbhusdelägare utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg beräknas enligt ovannämnda kungörelse av den 22 mars 1918, dock med iakttagande att det extra krigstidstillägget icke må överstiga 250 kronor; och

c) besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i nyssberörda kungörelse finnes i fråga om krigstidstillägg stadgat; dock med iakttagande

att något avdrag å det extra krigstidstillägget icke skall ske för krigstidstillägg, som befattningshavare i denna sin egenskap må hava åtnjutit tidigare under året; samt

att den, som efter utgången av juni månad 1918 avgått med pension, å denna erhåller extra krigstidstillägg med ett belopp, motsvarande vad han i sådant avseende skolat uppbära, om han den 1 juli 1918 redan varit pensionerad, minskat med det extra krigstidstillägg, han såsom befattningshavare efter sistnämnda dag åtnjutit.

Departementschefen.

I händelse av bifall helt eller delvis till den av Kungl. Maj:t sålunda beslutade framställningen till riksdagen torde det få anses med billigheten överensstämmande, att ett extra krigstidstillägg för senare hälften av innevarande år, beräknat efter enahanda grunder som i motsvarande avseende kunna varda stadgade för statens pensionerade personal, beredes jämväl de med pension avgångna f. d. befattningshavarna hos riksdagen eller i dess verk.

Beträffande kostnaderna för ett dylikt extra krigstidstillägg för riksdagens pensionerade personal torde, ehuru några närmare beräkningar i dylikt hänseende icke verkställts, någon ledning för bedömandet av frågan kunna vinnas genom en jämförelse mellan det belopp, 4,300,000 kronor, vartill det av 1918 års lagtima riksdag beslutade krigstidstillägget till f. d. befattningshavare i statens tjänst beräknats uppgå, och det belopp, 1,365,000 kronor, vartill enligt av Kungl. Maj:t föreslagna grunder det extra krigstidstillägget till samma personalgrupp beräknats komma att belöpa sig. Det extra krigstidstillägget skulle, såsom framgår av ovan anförda siffror, i avseende å statens pensionerade personal uppgå till cirka 32 procent av det av lagtima riksdagen för samma personal beslutade krigstidstillägget. Under antagande att, i avseende å den med pension avgångna f. d. personalen hos riksdagen och dess verk, relationen mellan kostnaderna för det ifrågasatta extra och det redan beviljade krigstidstillägget ställer sig på enahanda sätt, skulle, då kostnaderna för sist omförmälda tillägg, såsom redan nämnts, uppskattats till omkring 25,700 kronor, utgifterna för det extra krigstidstillägget kunna approximativt beräknas till 8,200 kronor.

Kostnaderna för ett extra krigstidstillägg åt nu ifrågavarande f. d. befattningshavare torde böra bestridas av samma medel som utgifterna för det av årets lagtima riksdag redan beslutade dyrtidstillägget åt samma personer.

Under åberopande av vad sålunda anförts finner jag mig böra föreslå Eders Kungl. Maj:t att till riksdagens prövning framställa förslag därom,

att för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 ett extra krigstidstillägg, utgående enligt de i propositionen nr 2 i avseende å f. d. befattningshavare i statens tjänst föreslagna grunder, beredes pensionerade f. d. befattningshavare vid riksdagen, riksgäldskontoret, riksdagens bibliotek, riksdagens hus, justitieombudsmannens expedition, riksbanken och Tumba bruk.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bilagan litt . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.

S 406
K 3

Nr 22.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed till riksdagens prövning framställa förslag därom,

att för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 ett extra krigstidstillägg, utgående enligt de i propositionen nr 3 i avseende å änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst föreslagna grunder, beredes *dels* pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i bankostatens änke- och pupillkassa samt änke- och pupillkassan vid riksbankens avdelningskontor och pappersbruk *dels ock* änkor och barn, som åtnjuta pension från riksgäldskontorets änke- och pupillkassa, ävensom de å riksgäldskontorets pensionsstat uppförda änkorna Anna Amalia Sandström och Hedvig Axelina Gottfrida Olivia Levin.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson anförde:

Med anledning av därom motionsvis gjord framställning har 1918 års lagtima riksdag

1) *dels* medgivit, att krigstidstillägg enligt de grunder, som av riksdagen fastställts att gälla i avseende å pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, finge under år 1918 utgå till änkor och barn, som åtnjöte pension från riksgäldskontorets änke- och pupillkassa samt till å riksgäldskontorets pensionsstat upptörda änkorna Anna Amalia Sandström och Hedvig Axelina Gottfrida Olivia Levin, *dels och* bemyndigat fullmäktige i riksgäldskontoret att för ifrågavarande ändamål av förslagsanslaget till avlöningar och pensioner m. m. vid riksgälds- och riksdagsförvaltningen använda erforder-

ligt belopp ävensom medgivit, att krigstidstillägget finge på en gång utbetalas i den ordning, som av fullmäktige bestämdes, samt

2) bemyndigat fullmäktige i riksbanken att för beredande under år 1918 av krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i bankostatens änke- och pupillkassa samt änke- och pupillkassan vid riksbankens avdelningskontor och pappersbruk enligt ovan angivna grunder av riksbankens medel använda erforderligt belopp ävensom medgivit, att krigstidstillägget finge på en gång utbetalas i den ordning, som av fullmäktige bestämdes.

För kännedom om innehållet i ovanberörda grunder för krigstidstilläggets utgående tillåter jag mig hänvisa till kungörelsen den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 140) angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst.

Kostnaderna för krigstidstillägget åt nu ifrågavarande änkor och barn hava av riksdagens första särskilda utskott, såsom framgår av dess utlåtande nr 9, beräknats till 24,400 kronor.

Av skäl, för vilka jag förut denna dag närmare redogjort, har jag nu ansett mig böra för Kungl. Maj:t framlägga förslag om tilldelande åt änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst av ett extra krigstidstillägg för senare hälften av innevarande år; och har Kungl. Maj:t, med bifall till vad jag sålunda hemställt, beslutat att i en med nr 3 betecknad proposition föreslå den nu sammanträdande urtima riksdagen att

a) för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana pensionärer och understödstagare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, å extra tilläggsstat för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å kronor 420,000: —;

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall, utan annan begränsning med avseende å beloppet än nedan angives, till vederbörande pensionär eller understödstagare, eller, därest denne efter juni månads utgång avlidit, till stärbhusdelägarna utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg beräknas enligt ovannämnda kungörelse av den 22 mars 1918; dock med iakttagande att det extra krigstidstillägget

dels icke må understiga 25 kronor för pensionsberättigad änka och 15 kronor för annan pensionär eller understödstagare,

dels icke må överstiga

för pensionsberättigad änka 87 kronor 50 öre,

i fråga om pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn 87 kronor 50 öre för änkan och 25 kronor för ett vart pensionsberättigat barn,

för pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre,

i fråga om pensionsberättigade minderåriga syskon utan pensionsberättigad moder 87 kronor 50 öre för det första med tillägg av 25 kronor för ett vart av de övriga; samt

för annan pensionär eller understödstagare 87 kronor 50 öre; ävensom

c) besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i nyssberörda kungörelse finnes stadgat.

Departementschefen.

I händelse av bifall helt eller delvis till den av Kungl. Maj:t sålunda beslutade framställningen till riksdagen torde billigheten få anses kräva, att ett extra krigstidstillägg för senare hälften av innevarande år, beräknat efter enahanda grunder, som i sådant avseende kunna varda stadgade för änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, beredes motsvarande kategorier av pensions- och understödstagare å riksdagens stat.

Beträffande kostnaderna för ett dylikt extra krigstidstillägg åt änkor och barn efter befattningshavare, som varit anställda hos riksdagen eller dess verk, torde desamma åtminstone approximativt kunna beräknas genom en jämförelse mellan det belopp, 2,000,000 kronor, vartill det av 1918 års lagtima riksdag beslutade krigstidstillägget till änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst antagits komma att uppgå, och det belopp, 420,000 kronor, vartill enligt de av Kungl. Maj:t föreslagna grunderna det extra krigstidstillägget till samma personalgrupp beräknats komma att belöpa sig. Det extra krigstidstillägget för sistnämnda personalgrupp skulle, såsom framgår av ovan anförda siffror, draga en kostnad, uppgående till 21 procent av utgifterna för det av lagtima riksdagen för samma personer beslutade krigstidstillägget. Under antagande att i avseende å riksdagens pensions- och understödstagare av nu ifrågavarande slag relationen mellan kostnaderna för det extra och det redan beviljade krigstidstillägget ställer sig på enahanda sätt, skulle,

då kostnaderna för sist omförmälda tillägg, såsom redan nämnts, uppskattats till omkring 24,400 kronor, utgifterna för det extra krigstidstillägget kunna approximativt beräknas till 5,000 kronor.

Kostnaderna för ett extra krigstidstillägg åt riksdagens nu ifrågavarande pensions- och understödstagare torde böra bestridas av samma medel som utgifterna för det av årets lagtima riksdag beslutade dyrtidstillägget åt samma personer.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört finner jag mig böra föreslå Eders Kungl. Maj:t att till riksdagens prövning framställa förslag därom,

att för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 ett extra krigstidstillägg, utgående enligt de i propositionen nr 3 i avseende å änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst föreslagna grunder, beredes *dels* pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i bankostatens änke- och pupillkassa samt änke- och pupillkassan vid riksbankens avdelningskontor och pappersbruk *dels och* änkor och barn, som åtnjuta pension från riksgäldskontorets änke- och pupillkassa, ävensom de å riksgäldskontorets pensionsstat uppförda änkorna Anna Amalia Sandström och Hedvig Axelina Gottfrida Olivia Levin.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bilagan litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Cen. Lib.

S 406
.K3

Nr 23.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående beredande av rörelsekapital för Svenska kronkreditaktiebolaget; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen besluta att bemyndiga

1:o) riksgäldskontoret att ej mindre träffa avtal med ett antal privatbanker om öppnandet av en kredit å 100 miljoner kronor i och för tillhandahållande av medel till Svenska kronkreditaktiebolaget för bestridande av i samband med avtal med främmande makter utlovade krediter, än även för höjning av nämnda bolags garantifond tillhandahålla bolaget statens 5 procent obligationer till belopp, som erfordras för ökning av bolagets upplåningsrätt, under förutsättning att bolagets aktiekapital ökas till samma belopp som garantifonden; samt

2:o) Kungl. Maj:t att ikläda statsverket ansvarsskyldighet för den förlust, som skulle kunna åsamkas bolaget på grund av krediter, vilka bolaget tillhandahåller i enlighet med nu gällande eller blivande handelsavtal med främmande makter, i den mån sådan förlust föranledes av uppställda räntevillkor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Efter gemensam beredning med hans excellens herr ministern för utrikes ärendena anförde härefter chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, följande:

Historik m. m.

I proposition nr 74 till 1918 års lagtima riksdag föreslog Eders Kungl. Maj:t riksdagen medgiva, att såsom säkerhet för obligationer, utgivna av ett enligt vissa grunder bildat aktiebolag med uppgift att åt utländska banker och bankirer bereda svensk kredit, finge genom riksgäldskontoret tillhandahållas bolaget ett belopp av 10,000,000 kronor i av svenska staten utgivna 5 procent obligationer. Denna proposition blev av riksdagen bifallen.

Vid föredragning inför Eders Kungl. Maj:t av detta ärende den 8 februari 1918 anförde jag, bland annat: Bland de olika problem av ekonomisk innebörd, som den nuvarande kristiden medfört, hade finansieringen av varuutbytet med främmande länder allt mer trängt i för-

grunden. Ytterst vore anledningen härtill att söka i de rubbningar, de olika ländernas valutor undergått genom kristidens inverkan. Men därtill hade på senare tid även kommit en medveten strävan från de främmande med oss affärsdrivande ländernas sida att genom åtskilliga i samband med varuutbytet stående finanstransaktioner söka i görligaste mån uppväga den nedsättning i förhållande till vår valuta, deras egen under krigets inverkan lidit. I sin enklaste men ock mest påtagliga form hade denna strävan tagit sig uttryck i en fordran från dessa länders sida att vid köp av svenska varor erhålla mer eller mindre långvarig kredit. Därjämte hade på sista tiden krav framställts, att vid import till Sverige av varor från utlandet utom den avtalade köpeskillingen kredit här skulle beredas det exporterande landet, vilket med den sålunda vunna krediten kunde, oberoende av växlingarna i den egna valutan, likvidera de inköp av svenska varor, som för landet i fråga kunde äga rum.

Vidare erinrade jag, att under kristidens början den affärsmässiga finansieringen av vårt varuutbyte med utlandet var helt överlämnad åt den enskilda affärsverksamheten, men att kreditgivningen till utlandet sedermera reglerats genom ingripande av riksbanken och genom inrättande av finansrådet, till vilket frågor om tillämpningen av betalningsvillkoren vid försäljning av svenska varor till utlandet i fall av behov skulle hänskjutas.

I fortsättningen av mitt anförande framhöll jag, att, sedan varuknappheten med världskrigets oavbrutna fortsättande alltmera stegrats och i samband därmed fordringarna på olika fördelar vid export av egna varor från de främmande länderna alltmera skärpts, det visat sig erforderligt att kunna på det för oss minst olägliga sättet finna en form, i vilken kredit kunde beredas utlandet i sådana fall, där det trots olägenheterna vore en viktig statsangelägenhet att en sådan kredit kunde anordnas. Då det ej gärna läte sig tänkas, att staten själv och direkt anordnade denna kredit, hade den lämpligaste utvägen synts mig vara, att genom enskilda penninginrättningar, men under viss kontroll och garanti av staten, bildades ett företag, vilket efter anskaffande av erforderliga medel genom upplåning inom landet skulle tillhandahålla utlandet den kredit, som kunde böra medgivas.

Ett sådant institut, benämnt Svenska kronkreditaktiebolaget, har även bildats och trätt i verksamhet i enlighet med av mig vid ärendets föredragning inför Eders Kungl. Maj:t angivna och av riksdagen sedermera godkända grunder. Det torde vara lämpligt att här erinra om de viktigaste av dessa grunder.

Bolagets verksamhet har, såsom framgår av vad jag redan yttrat, till föremål att åt utländska banker och bankirer bereda svensk kredit, och skola medel härtill anskaffas genom av bolaget utfärdade obligationer. Bolagets aktiekapital utgör 10,000,000 kronor och har tecknats av några av våra större banker. Svenska staten har såsom en garantifond genom riksgäldskontoret tillhandahållit bolaget ett belopp av 10,000,000 kronor i svenska statens obligationer, ouppsägbara från innehavarens sida samt förskrivna med 5 procent årlig ränta. Dessa obligationer, som utgöra tilläggssäkerhet för bolagets obligationslån, skola för inlösen av dessa lån få tagas i anspråk endast i den mån bolagets aktiekapital och egna fonder samt den direkt för obligationslånen pantförskrivna säkerheten därtill ej skulle förslå. För andra bolagets förbindelser än obligationslånen svarar ej garantifonden. Bolagets upplåningsrätt är för närvarande begränsad till fem gånger det sammanlagda beloppet av dess aktiekapital och garantifond, d. v. s. 100,000,000 kronor. De av riksgäldskontoret tillhandahållna obligationerna skola, därest de ej, på sätt jag nyss angivit, tagits i anspråk, utan vederlag återlämnas till riksgäldskontoret vid bolagets upplösning. Bolagets årliga utdelning till aktieägarne må ej överstiga 6 procent å aktiekapitalet. Sedan stadgad avsättning till reservfond och nämnda utdelning till aktieägarne ägt rum samt dessa senare, därest under ett eller flera år sådan utdelning ej skett, även bekommit vad däri brustit, skall årsvinsten fördelas så, att två tredjedelar därav tillfalla bolaget och en tredjedel staten. Det samlade beloppet av statens vinstandelar skall emellertid utbetalas först vid bolagets upplösning utan rätt för staten till någon räntegottgörelse för den tid, dess vinstandelar innestått hos bolaget. Bolagets verksamhet skall upphöra senast före utgången av år 1923.

Svenska kronkreditaktiebolaget, vilket sålunda bildats för att tillgodose statens behov av kredit på grund av träffade handelsavtal med främmande länder, har under den tid, bolaget varit i verksamhet, tillhandahållit sådan kredit åt såväl centralmakterna som de med dem i krig varande allierade makterna. I överensstämmelse med av mig nyss angivna grunder har bolaget anskaffat härför nödiga medel genom utgivande av obligationer. Dessa löpa med 6 procent årlig ränta och förfalla till betalning tre år efter utfärdandet. Bolaget har hittills utsläppt tre låneemissioner å resp. 10, 15 och 12.5 miljoner kronor. De två tidigare emissionerna hava blivit slutsålda men den senaste, som utsläppts under nästlidne september månad, har rönt mycket ringa efterfrågan, i det att densamma endast till en mindre del funnit köpare. Den förnämsta anledningen härtill synes mig vara att söka däri, att

obligationerna, i överensstämmelse med bolagets uppgift att endast tillsvidare fungera, såsom jag redan nämnt, äro ställda på kort tid och därigenom ej blivit så begärliga som andra goda obligationer med samma räntefot men ställda på längre tid.

Framställning från Svenska kronkredit-aktiebolaget.

Med förmälan att bolaget under den närmaste framtiden vore i behov av betydligt ökad kapitaltillgång samt under erinran om svårigheten att erhålla erforderliga medel genom försäljning av obligationer utan betydande förhöjning av räntesatsen, har bolaget nu hemställt om utverkande hos riksdagen av bemyndigande för riksgäldskontoret *dels* att träffa avtal med ett antal privatbanker om öppnandet av en kredit å 100 miljoner kronor i och för tillhandahållande av medel till bolaget för bestridande av i samband med avtal med främmande makter utlovade krediter, *dels och* att för höjning av bolagets garantifond tillhandahålla bolaget statens 5 procent obligationer till belopp, som erfordras för ökning av bolagets upplåningsrätt, under förutsättning att bolagets aktiekapital ökas till samma belopp som garantifonden.

Därjämte har emellertid bolaget — som, enligt vad ovan nämnts, har att tillhandahålla utlandet av svenska staten medgiven kredit och därför också har att taga hänsyn till de därvid å ena eller andra sidan överenskomna villkoren — påyrkat, att statsverket ikläder sig ansvarsskyldighet för den förlust, som skulle kunna åsamkas bolaget på grund av krediter, vilka bolaget tillhandahåller i enlighet med nu gällande eller blivande handelsavtal med främmande makter, i den mån sådan förlust föranledes av uppställda räntevillkor.

Fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret hava icke haft något att erinra mot bolagets hemställan.

Departementschefen.

Då bolagets senaste låneemission ej haft den framgång, som förväntats, synes det mig vara nödvändigt att taga under övervägande, huru anskaffandet av för bolagets rörelse nödiga medel lämpligen skall kunna ske. Den utväg, som därvid kunde synas närmast ligga till hands, är att genom nedsättning av emissionskursen eller höjning av räntesatsen å bolagets obligationer söka göra dessa så begärliga, att de därigenom tryggades i konkurrensen på lånemarknaden. Utsläppandet av kronkreditbolagets obligationer med en väsentligt högre räntefot än den, som nu är vanlig för med dessa jämförliga värdepapper, kan emellertid befaras medföra en höjning av den allmänna räntefoten å obligationer. Då en sådan försämring av lånevillkoren givetvis skulle innebära en allvarlig olägenhet med hänsyn till fyllandet av såväl

statens och kommunernas som industriens legitima lånebehov, synes mig denna utväg icke tillrådlig.

Innan jag ingår på det förslag, som från bolagets sida framställts till frågans lösning, torde det vara nödvändigt att något redogöra för bolagets medelsbehov för den närmaste tiden. Enligt vad bolaget meddelar uppgå de hittills upptagna krediter, som icke motsvaras av sålda obligationer till ett belopp av omkring .... kr. 34,000,000: —
varjämte för finansiering av de träffade handelsavtalen
erfordras
under innevarande år .... » 30,750,000: —
och för 1919 års första kvartal .... » 24,750,000: —

Summa kr. 89,500,000: —.

Ett så betydande belopp torde enligt min mening, därest man ej vill anlita den av mig här ovan antydda utvägen, knappast kunna anskaffas på annat sätt än genom statens direkta mellankomst i en eller annan form, detta i synnerhet som landets penningmarknad under den närmaste framtiden torde komma att i stor utsträckning tagas i anspråk i och för skattelikvider och direkt statsupplåning. Då det sålunda torde vara nödvändigt, att kronkreditbolaget genom statens försorg förses med de medel, som erfordras för att detsamma skall bliva i stånd att fylla sitt vid stiftandet avsedda ändamål, synes det mig också vara lämpligast att, på sätt bolaget självt föreslagit, här besluta sig för samma anordning, som förut under innevarande år genomförts beträffande medelsanskaffningen till vissa statskommissioners affärsverksamhet. Denna anordning, vilken av årets lagtima riksdag lämnades utan erinran, innebär, såsom jag framhöll i mitt yttrande vid föredragning inför Eders Kungl. Maj:t den 31 sistlidne maj av frågan angående beredande av rörelsekapital åt folkhushållningskommissionen, att landets 23 största banker åtagit sig att åt riksgäldskontoret inrymma en kredit av 550,000,000 kronor, avsedd att användas för finansierandet av folkhushållnings-, bränsle- och industrikommissionernas verksamhet. Denna kredit utnyttjas enligt avtalet på så sätt, att riksgäldskontoret hos de i överenskommelsen deltagande bankerna disponerar löpande räkningar, å vilka respektive kommissioner äga att draga medel intill för varje kommission fastställt belopp. Såsom säkerhet för dessa löpande räkningar skall riksgäldskontoret efter hand till bankerna överlämna tre månaders skuldförbindelser, var och en lydande å 500,000 kronor, intill det belopp, varmed respektive bank deltager i krediten.

Då jag nu vid övervägande av den föreliggande frågan funnit

mig böra stanna vid att föreslå, att kronkreditbolagets medelsanskaffning anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med de nyssnämnda kommissionernas, vill jag till en början framhålla, att bolaget fyller en uppgift, som måste anses vara av väsentlig betydelse för uppehållande av viktiga grenar av folkhushållningen och näringslivet och därigenom kan anses intaga en ställning, som i detta hänseende är likartad med de nämnda kommissionernas. Den ifrågasatta anordningen synes så mycket hellre kunna förordas, som därigenom näppeligen torde orsakas någon utgift för staten. Såvitt nu kan bedömas, torde nämligen bolaget självt kunna täcka omkostnaderna för den åt bolaget lämnade krediten med de inkomster, som det kan betinga sig för sin utlåning till utlandet. I samma mån som de till utlandet lämnade krediterna slutligen likvideras, också bolagets skuld komma att till fullo kunna återbetalas.

Emellertid synes icke helt böra lämnas ur sikte den möjligheten, att förlust likväl skulle kunna uppstå å bolagets rörelse. I den mån villkor i fråga om räntans storlek uppställes i samband med handelsavtalen, kan nämligen bolaget icke genom en ökning av räntesatserna hålla sig skadeslöst mot uppkomna förluster av ett eller annat slag. Det synes mig därför ej heller vara annat än rättvist att, därest bolaget av sådan anledning åsamkas förluster, staten också, på sätt bolaget begärt, håller detsamma skadeslöst därför.

Såsom jag nämnt, beräknas bolagets medelsbehov intill den 1 april 1919 till i runt tal 90 miljoner kronor. Det synes mig lämpligt, att den nu ifrågavarande krediten bestämmes till ett något högre belopp eller 100 miljoner kronor. Förslag till avtal med ett antal av ovannämnda banker, vilka enligt vad jag inhämtat, äro villiga att för ifrågavarande ändamål tillhandahålla sistnämnda belopp, har upprättats i huvudsaklig överensstämmelse med avtalet om krediten till kommissionerna.

Vad slutligen angår bolagets hemställan om ökning av dess garantifond, så är, på sätt ovan omnämnts, bolagets upplåningsrätt för närvarande begränsad till fem gånger sammanlagda beloppet av dess aktiekapital och garantifond, d. v. s. 100 miljoner kronor. Då hittills försålts obligationer för ett belopp av omkring 28 miljoner kronor, skulle bolaget genom täckandet av sitt lånebehov intill den 1 april 1919, enligt förut meddelad beräkning uppgående till cirka 90 miljoner kronor, komma att överskrida denna lånerätt med cirka 18 miljoner kronor. Det synes alltså nödvändigt, att åtgärder vidtagas för höjandet av bolagets upplåningsrätt. Detta kan ske genom ökandet av den garantifond, vilken enligt riksdagens beslut överlämnats till bolaget från riksgäldskontoret, i förening med ökning av bolagets aktiekapital. Då

garantifonden och aktiekapitalet nu äro lika stora, synes det vara lämpligast, att detta förhållande alltjämt bibehålles, så att nämnda fond och kapital utökas i samma omfattning. I fråga om den gräns, till vilken bolagets upplåningsrätt bör höjas, så lärer det icke vara lämpligt att i dylikt avseende fastställa något visst belopp, särskilt som sådana förhållanden kunna tänkas inträda, vilka skulle minska bolagets beräknade penningbehov.

Då de till ärendet hörande handlingarna komma att tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott, lärer någon fullständigare redogörelse för ärendet icke erfordras, utan får jag, under åberopande av vad jag sålunda anfört, hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen besluta att bemyndiga

1:o) riksgäldskontoret att ej mindre träffa avtal med ett antal privatbanker om öppnandet av en kredit å 100 miljoner kronor i och för tillhandahållande av medel till Svenska kronkreditaktiebolaget för bestridande av i samband med avtal med främmande makter utlovade krediter, än även för höjning av nämnda bolags garantifond tillhandahålla bolaget statens 5 procent obligationer till belopp, som erfordras för ökning av bolagets upplåningsrätt, under förutsättning att bolagets aktiekapital ökas till samma belopp som garantifonden; samt

2:o) Kungl. Maj:t att ikläda statsverket ansvarsskyldighet för den förlust, som skulle kunna åsamkas bolaget på grund av krediter, vilka bolaget tillhandahåller i enlighet med nu gällande eller blivande handelsavtal med främmande makter, i den mån sådan förlust föranledes av uppställda räntevillkor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bil. litt. . . . vid detta protokoll utvisar, skulle avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.

D 406
.K3

Nr 24.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser i syfte att begränsa inom landet tillgängligt kapitals användning för bolagsändamål; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser i syfte att begränsa inom landet tillgängligt kapitals användning för bolagsändamål.

De till ärendet hörande handlingar skola riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblivér riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Förslag

till

lag, innefattande vissa bestämmelser i syfte att begränsa inom landet tillgängligt kapitals användning för bolagsändamål.

Med ändring av vad lag innehåller stridande mot nedanstående bestämmelser förordnas som följer:

1 §.

Rörande aktiebolag, som icke driver bank- eller försäkringsrörelse och vars aktiekapital skall kunna sättas till belopp, överstigande ett hundra tusen kronor, må stiftelseurkund för det ändamål, varom i 9 § lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag förmäles, icke av länsstyrelse eller överståthållarämbetet mottagas, där ej det belopp, vartill aktiekapitalet högst må uppgå, blivit bestämt i enlighet med särskilt av Konungen lämnat tillstånd samt bevis härom finnes tecknat å stiftelseurkunden.

Har stiftelseurkunden blivit mottagen av länsstyrelse eller överståthållarämbetet före ikraftträdandet av denna lag men har bolaget icke dessförinnan blivit registrerat, må registrering icke ske, med mindre Konungen lämnar tillstånd därtill.

2 §.

Tillstånd, varom i 1 § sägs, må beviljas allenast, därest, med hänsyn till kapitalmarknadens läge och beskaffenheten av den verksamhet, för vilken det kapitalbelopp, varom fråga är, skall användas, sagda belopp finnes utan skada för det allmänna kunna på sådant sätt användas.

Har i fall, som avses i 1 § andra stycket, stiftelseurkunden blivit mottagen före den 30 oktober 1918, må dock, där avsevärda kostnader redan blivit nedlagda å organisationen av bolagets verksamhet, tillstånd

icke vägras, såframt ej det ifrågavarande kapitalbeloppets användning för bolagets verksamhet finnes bliva till synnerlig skada för det allmänna.

Lämnas tillstånd, må Konungen i sammanhang därmed meddela de föreskrifter, som kunna anses erforderliga för betryggande av att det kapitalbelopp, varom fråga är, varder för avsett ändamål använt. Beträffande förhållande, som strider mot sådana föreskrifter, må registrering icke ske.

3 §.

Vid prövning av ansökan om stadfästelse å bolagsordning för bankaktiebolag eller solidariskt bankbolag eller för försäkringsaktiebolag, vars aktiekapital skulle kunna bestämmas till belopp överstigande ett hundra tusen kronor, eller å ändring i bolagsordning för sådant bankbolag eller för försäkringsaktiebolag, vars aktiekapital överstiger eller efter ändringen skulle kunna överstiga nämnda belopp, skall, i den mån omständigheterna därtill föranleda, vad i 2 § första och tredje stycket är stadgat om tillstånd äga motsvarande tillämpning.

4 §.

Beslut om ökning av aktiebolags aktiekapital till belopp, som överstiger ett hundra tusen kronor, eller av bankaktiebolags eller solidariskt bankbolags grundfond, vare, såvida ej fråga är allenast om överföring till aktiekapital eller grundfonden av besparade vinstmedel, icke giltigt, med mindre det belopp, vartill aktiekapitalet eller grundfonden efter ökningen skulle komma att uppgå, blivit bestämt i enlighet med särskilt av Konungen meddelat tillstånd eller, då beslutet gäller försäkringsaktiebolag, bankaktiebolag eller solidariskt bankbolag, i enlighet med föreskrift i bolagsordningen, därå Konungen efter denna lags ikraftträdande meddelat stadfästelse.

Har beslut om sådan ökning, som ovan avses, fattats före lagens ikraftträdande, vare beslutet, där det ej blivit före den 30 oktober 1918 anmält för registrering eller kungjort i allmänna tidningarna, ogiltigt, så framt ej Konungens tillstånd till ökningen sökes inom en månad efter lagens ikraftträdande och denna ansökning varder bifallen.

5 §

I kommanditbolag må, sedan sammanlagda beloppet av kommanditdelägarnas utfästa insatser uppgår till ett hundra tusen kronor eller

däröver, ytterligare insatser av sådana delägare ej utfästas eller göras utan Konungens tillstånd.

Anmälan om utfästa eller gjorda insatser i strid mot vad sålunda stadgats må ej registreras.

6 §.

Aktiebolag eller kommanditbolag må icke utfärda räntebärande obligationer eller andra för särskilda delar av skuldbelopp gällande löpande förskrivningar, som uppenbarligen äro avsedda att utsläppas i den allmänna rörelsen, med mindre Konungen lämnat särskilt tillstånd därtill.

7 §.

Vad i 2 § första och tredje stycket är stadgat om tillstånd jämlikt 1 §, skall även lända till efterrättelse beträffande tillstånd, varom i 4—6 §§ sägs.

8 §.

Medverkar styrelseledamot i aktiebolag eller solidariskt bankbolag i fall, då beslut om ökning av sådant bolags aktiekapital eller grundfond jämlikt bestämmelsen i 4 § är ogiltigt, till att för verkställighet av beslutet bevis om rätt att teckna aktier eller lotter utlämnas eller teckningslista utfärdas eller mottager någon, som äger deltaga i förvaltningen av kommanditbolags angelägenheter, insats i strid mot vad i 5 § stadgas eller bryter styrelseledamot i aktiebolag eller någon, som äger deltaga i förvaltningen av kommanditbolags angelägenheter, mot föreskriften i 6 § eller handlar person i sådan ställning som ovan sagts i strid med föreskrifter, som av Konungen må hava jämlikt bestämmelserna i 2, 3 eller 7 § meddelats, dömes till böter från och med tjugufem till och med tiotusen kronor eller till fängelse i högst sex månader.

§ 9.

Av böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalle en tredjedel åklagaren och återstoden kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling och gäller till och med den 30 juni 1920, såvida ej Konungen förordnar, att den dessförinnan skall upphöra att gälla. Beträffande under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som i 8 § avses, skall vad i 8 och 9 §§ är stadgat fortfarande äga tillämpning.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 18 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet yttrade chefen för finansdepartementet statsrådet Thorsson:

Frågan om åtgärders vidtagande i syfte att motverka penningvärdets pågående fall inom vårt land har vid upprepade tillfällen varit föremål för Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet.

Sålunda inrättades i september månad 1917 på förslag av dåvarande chefen för finansdepartementet det s. k. finansrådet, vilket skulle hava till huvudsaklig uppgift att söka åstadkomma en så vitt möjligt tillfredsställande reglering av villkoren för betalning av svenska till utlandet sålda varor samt att övervaka kreditgivningen till utlandet. Genom att så vitt möjligt förhindra att svenskt realkapital ställdes till utlandets förfogande utan att därvid utländskt realkapital samtidigt lämnades i

utbyte, skulle den sålunda inrättade myndigheten motverka en faktor vid prisnivåns höjning, vilken allmänt ansetts vara av stor betydelse.

För att erhålla utredning angående frågan, huruvida i syfte att motverka penningvärdets fall, riksbanken borde berättigas att mot ränta från allmänheten mottaga insättningar, uppdrog jag i januari 1918 åt den året förut tillsatta bankkommittén att omedelbart till behandling upptaga frågan om beredande av rätt för riksbanken att, därest detta på grund av dåvarande exceptionella förhållanden kunde finnas påkallat, mot räntegottgörelse mottaga penningar å depositionsräkning.

I skrivelse den 10 april 1918 meddelade kommittén på anförda skäl, att densamma icke fann påkallat att för ifrågavarande syfte bereda riksbanken en tillfällig rätt till inlåning. I samma skrivelse anförde emellertid kommittén följande:

»I detta sammanhang har kommittén ansett sig icke böra underlåta att såsom sin mening framhålla, att, såsom förhållandena utvecklat sig, riksbankens förmåga att reglera de företeelser på penningväsendets område, som torde hava givit anledning till herr statsrådets ifrågavarande skrivelse, numera blivit i väsentlig grad begränsad. Enligt kommitténs mening hänföra sig de nuvarande svårigheterna på penningväsendets område i stor utsträckning till den av kristiden orsakade utvecklingen av våra ekonomiska förhållanden över huvud. Härvid torde statsåtgärder av olika slag spela en ej oviktig roll. Det synes kommittén vara uppenbart, att en utredning av dessa omfattande och komplicerade frågor bör genom särskilda sakkunniga snarast möjligt komma till stånd. Det torde då ock böra undersökas, huruvida icke den nuvarande utvecklingen påkallar vidtagandet av särskilda åtgärder i syfte att åstadkomma, att nödig återhållsamhet och planmässighet iakttages vid dispositionen av landets kapitaltillgångar samt att därvid i första hand tillgodoses allenast sådana ändamål, som för landet äro mest angelägna och nyttiga.»

Vid anmälan den 21 maj 1918 av fullmäktiges i riksbanken skrivelse angående ökad sedelutgivningsrätt för riksbanken ansåg jag mig böra ifrågasätta en undersökning genom särskilda sakkunniga, huruvida genom åtgärder från det allmännas sida något kunde åtgöras mot penningvärdets fortsatta sjunkande.

Den 14 juni 1918 bemyndigade mig därefter Eders Kungl. Maj:t att tillkalla högst sju sakkunniga med uppgift

dels att klarlägga orsakssammanhanget mellan sedelcirkulationens ökning och den allmänna prisnivåns stegring, varvid borde upptagas frågorna om den inverkan på prisnivån och på näringslivet, som kunde väntas bliva åstadkommen genom

höjning av riksbankens växeldiskonto;

rätt för riksbanken att inlåna medel å depositionsräkning mot räntegottgörelse;

noggrannare reglering av kreditgivningen till utlandet;

dels och att framlägga förslag rörande de åtgärder i nu berörda eller andra avseenden, som de sakkunniga ansåge lämpligen böra vidtagas från det allmännas sida för penningvärdets reglering.

På grund därav utsågos till sakkunniga förste deputeraden bland fullmäktige i riksbanken V. Moll, professorerna D. Davidsson, K. Wicksell och S. Brisman samt bankdirektörerna C. Frisk, H. Mannheimer och J. Nachmanson.

De sakkunniga avgåvo den 30 juli 1918 sitt betänkande, däruti de föreslogo — jämte vissa åtgärder i förevarande syfte, varom nu ej är fråga, såsom ökad befogenhet för finansrådet och skärpta föreskrifter i avseende å kreditgivningen till utlandet samt viss kontroll över varuimporten efter krigets slut — införandet av »ransonering» av landets kapitaltillgångar.

I denna del anförde de sakkunniga följande:

Sakkunnige ang. penningvärdets reglering.

»Huvuduppgiften för de sakkunnigas överläggningar har varit att klarlägga de medel, genom vilka den i vårt land fortgående prisstegringen skulle kunna motverkas och en reglering av penningvärdet åstadkommas.

Vilken uppfattning man än hyser rörande orsakssammanhanget mellan prisstegringen och sedelstockens tillväxt, torde det vara ostridigt, att i den mån prisnivån skall kunna påverkas genom åtgärder på kreditväsendets område, måste dessa hava till syfte att så vitt möjligt begränsa beloppet av utelöpande sedlar.

För detta ändamåls vinnande är det enligt de sakkunnigas mening av vikt, att storleken av riksbankens sedelutgivning i varje fall icke göres beroende av andra krav än dem, som ställas på densamma från den allmänna rörelsens sida. Genom det nedan omnämnda kreditavtalet har ett betydande steg tagits i denna riktning. Det är emellertid önskvärt, att riksbanken även för framtiden avbördas från kreditgivning till staten, ävensom att i allmänhet dess direkta utlåning och sedelutgivning så vitt möjligt inskränkes.

Sker detta, så kommer sedelstockens storlek att väsentligen bli beroende av i vilken utsträckning bankerna komma att taga riksbanken i anspråk. Det gäller sålunda att i möjligaste mån inskränka dessas krav på densamma.

Om de möjligheter, som diskontopolitiken i detta avseende erbjuder, hava de sakkunniga redan yttrat sig. Frågan blir då, i vad mån andra medel kunna anlitas för detta ändamåls vinnande.

Några åtgärder, varigenom kapitaltillgången kunde snabbt och verksamt ökas, torde icke stå till buds. Återstår således att åvägabringa den nödiga jämvikten genom att begränsa efterfrågan på kapital. Hand i hand med åtgärder för detta ändamål bör gå en noggrann granskning av kapitalets användning. Kreditbehoven böra granskas och bedömas efter sitt objektiva berättigande. Endast högst nödiga och nyttiga kapitalbehov böra tillgodoses, mindre nödiga och nyttiga undanskjutas. Genom en dylik så att säga kvalitativ ransonering av landets kapitaltillgångar skulle på samma gång garanti vinnas för att dessa funne en ur det allmännas synpunkt möjligast nyttig användning.

Staten själv bör gå i spetsen för denna ransonering genom sträng kapitalhushållning och gallring av ändamålen för kapitalanvändningen. Angelägenheten av varje särskilt statens behov av kapital bör bedömas, icke såsom en fristående fråga, utan i sammanhang med, i jämförelse med andra statens kapitalbehov. Om staten själv förrycker jämvikten på kapitalmarknaden genom densammas överansträngning, försvagas härigenom i hög grad verkningarna av åtgärder för jämviktens återställande.

Kommunerna böra jämväl noggrant tillse, att kapital icke av dem användes för andra ändamål än sådana, som äro absolut nödvändiga och vilkas realiserande icke utan våda kan uppskjutas. Såsom en garanti mot olämplig kapitalanvändning från enskilda kommuners sida böra direktiv givas till ledning vid granskningen av kommuns ansökning om rätt att upptaga lån. Denna granskning, som hittills ofta varit endast en tom formalitet, bör göras fullt effektiv, och tillstånd till upptagande av lån medgivas endast för utgifter till ändamål, med vilkas tillgodoseende icke utan olägenhet kan till en gynnsammare tidpunkt anstå.

Bankernas utlåning till allmänheten bör jämväl i görligaste mån inskränkas. Från bankernas sida pågår ständigt en ransonering av kreditgivningen därigenom att föreliggande kreditansökningar sovras. Men denna sovring äger rum efter rätt skilda principer ej blott inom olika banker utan även inom samma bank vid olika tider. En bank förfar strängare än en annan, och samma bank kan vid olika tillfällen vara mer eller mindre återhållsam, beroende på knapphet eller överflöd på disponibla medel. I detta sammanhang bör emellertid påpekas, att genom det mellan riksgäldskontoret och ett konsortium,

bestående av 23 av landets privatbanker, avslutade kreditavtalet, varigenom kommissionernas verksamhet hädanefter kommer att av dem finansieras, dessa bankers medel sannolikt komma att under den närmaste framtiden tagas i anspråk i så stor utsträckning, att en strängare gallring av från allmänheten ingående kreditansökningar av sig själv framtvingas. Något behov av utlåning endast för att finna räntebärande användning av disponibla medel torde, så länge kreditavtalet består, knappast komma att göra sig gällande för banker, tillhörande det konsortium, med vilket avtalet träffats. Då samtliga landets större banker tillhöra konsortiet, komma följderna av avtalet säkerligen att återverka även på de utanför konsortiet stående mindre bankerna. Då tillfälle att placera tillgängliga medel i riksgäldskontorets skattkammarväxlar icke lärer komma att saknas för någon tid framåt, behöver icke heller dessa mindre bankers utlåningspolitik bestämmas av angelägenheten att göra disponibla medel räntebärande. [1])

Privata företag och enskilda personer böra slutligen på det allvarligaste tillhållas att iakttaga största möjliga sparsamhet vid användning av kapital och detta vare sig kredit anlitas eller egna medel tagas i anspråk.

Den allmänna ransonering av tillgängligt kapital, som sålunda torde vara nödvändig, bör enligt sakkunnigas mening ställas under kontroll för vinnande av klok hushållning med och för det allmänna möjligast gagnelig användning av det inom landet tillgängliga kapitalet.

Denna kontroll torde lämpligen böra anförtros åt en delegation av finansrådet, vars medgivande skulle fordras:

för uppläggande av obligationslån samt för emission av obligationer av alla slag, med undantag av statens,

för beviljande av kredit åt kommun,

för bildning av aktiebolag eller utvidgning av äldre sådant,

för emission av aktier såväl i nybildat som i äldre bolag med undantag av gratisaktier (utgivning av sådana är en bolagets inre angelägenhet utan betydelse för nu ifrågavarande spörsmål),

för användning av eget eller upplånat kapital till nyanläggning eller till utvidgning av i gång varande företag,

för beviljande av ny förlagskredit eller ökning av äldre sådan med undantag av kredit, som kan anses motsvara normal driftskredit för i gång varande företag.

Med hänsyn dels därtill att hithörande frågor ofta kräva ett snabbt

[1]) Herrar *Davidson*, *Brisman* och *Wicksell* ville rörande denna punkt hänvisa till sitt gemensamma yttrande å sid. 28 i betänkandet.

avgörande, varför det är av stor vikt, att handläggningen sker med bankmässig skyndsamhet, dels därtill att här ofta kan gälla ömtaliga kreditförhållanden bör ifrågavarande delegation bestå av högst fem personer. För lättande av arbetsbördan torde frågor rörande användningen av belopp under viss gräns kunna ske utan delegationens hörande. Sökande bör vara berättigad att själv eller genom ombud få inför delegationen föredraga ansökan.

Den av de sakkunniga sålunda föreslagna ransoneringen av landets kapitaltillgångar avser såsom sagt även att trygga bästa möjliga användning av dessa tillgångar. För att detta mål skall kunna nås, är det dock ej nog med att staten, kommuner, banker och enskilda noggrant tillse, att av dem utgivna eller utlånade medel användas till verkligt nyttiga och angelägna ändamål. En oeftergivlig förutsättning för att vårt land skall hava utsikt att utan allvarsam, kanske obotlig skada för sina finansiella livsintressen kämpa sig igenom såväl de nuvarande svårigheterna som de svårigheter, vilka förvisso vänta oss under den närmaste framtiden, är att *sträng* sparsamhet, *klok* sparsamhet iakttages på alla håll och i alla riktningar. Och med sparandet får icke skjutas upp, till dess att ingenting finns att spara. Sparsamheten måste genomföras så att säga i förskott.»

Utlåtanden.

Över de sakkunnigas betänkande hava infordrats utlåtanden från fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, kommerskollegium, bankinspektionen, finansrådet, industrikommissionen, handelskommissionen och svenska stadsförbundets styrelse, som åberopat ett av stadsförbundets finansråd gjort uttalande i ämnet. Av kommerskollegium hava yttranden inhämtats från samtliga handelskammare i riket, Sveriges allmänna exportförening, svenska bankföreningen och Sveriges industriförbund.

Departementschefen.

Såsom framgår av redogörelsen för de sakkunnigas utlåtande, är det närmaste syftet med den s. k. kapitalransoneringen dels att begränsa den totala efterfrågan av kapital dels att för vinnande av detta mål utgallra de under nuvarande svåra läge å penningmarknaden mindre berättigade kapitalanspråken och tillgodose endast särskilt angelägna kapitalbehov, även dessa allenast i den mån landets kapitaltillgångar det medgiva. De sakkunniga hava ansett, att man på denna väg skulle kunna motverka den i vårt land fortgående prisstegringen. Kraven på riksbankens utlåning och sedelutgivning skulle nämligen genom den föreslagna kapitalransoneringen begränsas. De betydande inskränk-

ningar i den enskilda företagsamheten, som de sakkunniga ansett sig böra förorda, ha av dem betraktats såsom en hård nödvändighet, framkallad av exceptionella förhållanden.

I de yttranden, som avgivits över de sakkunnigas betänkande, har väl tanken på en s. k. kapitalransonering mångenstädes mött motstånd, men de myndigheter, som närmast representera den finansiella sakkunskapen, riksbanksfullmäktige, riksgäldsfullmäktige och finansrådet, hava i huvudsak anslutit sig till de sakkunnigas förslag.

Åtgärder för inskränkande av kapitalanvändningen ha ock redan vidtagits av riksbanksledningen. Fullmäktige i riksbanken meddela nämligen i sitt yttrande, att en uppmaning av dem riktats till landets banker att vid all kreditgivning, särskilt vid sådan, som avser investering av nytt kapital, iakttaga största möjliga återhållsamhet. Sedan nämnda yttrande avgivits, ha ytterligare direktiv i denna riktning från riksbanksfullmäktige utgått till bankerna i landet, varjämte anstalter träffats för vinnande av kontroll däröver att bankerna ställa sig riksbankens direktiv till efterrättelse.

Med hänsyn till det allvarliga läget å penningmarknaden och penningvärdets alltjämt fortgående sjunkande, synas mig kraftiga åtgärder nödvändiga för att begränsa kraven på riksbankens sedelutgivning. Härvidlag torde, i vad på statsmakterna ankommer, i främsta rummet komma i betraktande vissa ändringar i gällande lag, varigenom möjlighet kunde beredas till kontroll över *bolagsbildningen, emission av aktier i bestående bolag* samt *upplåggande av obligationslån*. De kapitalanspråk, som skulle granskas och sovras med hänsyn till nödvändigheten av en sträng sparsamhet, äro framför allt sådana, som uppträda vid grundandet av nya företag eller utvidgning av äldre. Och då nybildningar och utvidgningar av företag ofta förbindas med bolagsbildning, aktieemission eller upptagande av obligationslån, synes man icke böra underlåta att, såsom även de sakkunniga föreslagit, öva kontroll på sådana åtgärder ur här ifrågavarande synpunkt.

I åtskilliga bland de inkomna yttrandena har önskvärdheten av lagstiftning i detta syfte starkt understrukits. Fullmäktige i riksbanken framhålla det påtagliga behovet av verksam kontroll över aktiebolags bildande och utvidgning av äldre sådana och förorda införande på lagstiftningens väg av koncessionstvång för viss kortare tid. Fullmäktige i riksgäldskontoret anse, att det starkt forcerade bolagsbildandet i många fall medför ett stort slöseri med kapital och föreslå likaså koncessionstvång. Finansrådet framhåller, att beträffande emissionen av aktier effektiv kontroll torde kunna vinnas genom föreskrift för registre-

ringsmyndigheten, att aktieemission ej må registreras, med mindre kontrollmyndigheten lämnat sitt medgivande till densamma; beträffande övriga angivna former för användning av kapital, som skulle underkastas kontroll, borde även straffpåföljd för överträdelse stadgas. Svenska bankföreningen uttalar, att under nuvarande förhållanden vid flera tillfällen nya affärsföretag bildats, om vilka man kunnat säga ej blott att de varit onödiga utan jämväl att de varit rent skadliga och vilkas tillkomst således otvetydigt inneburit kapitalförstöring, och föreningen föreslår, att under kristiden rätten att bilda nya aktiebolag måtte, i likhet med vad som gällde före 1895 års aktiebolagslag, göras beroende på tillstånd av Konungen. Även flera handelskammare yttra sig i samma riktning.

I enlighet med denna även av mig delade mening har jag låtit inom finansdepartementet utarbeta ett lagförslag, innefattande koncessionstvång för aktiebolag, vars aktiekapital överstiger 100,000 kronor, ävensom skyldighet för bolag att inhämta Kungl. Maj:ts tillstånd till ökning av aktiekapital utöver nyssnämnda belopp och till upptagande av obligationslån. Även bankaktiebolag, solidariska bankbolag, försäkringsaktiebolag och kommanditbolag ha i vissa avseenden likställts med vanliga aktiebolag. Patent- och registreringsverket har över förslaget avgivit infordrat yttrande, vilket föranlett vissa ändringar i detsamma. Med hänsyn till frågans brådskande natur har jag ansett det nödvändigt, att proposition avlåtes till den nu sammanträdande urtima riksdagen.

Jag anhåller få i detta sammanhang tillfoga, att Kungl. Maj:t vid prövningen av dessa ytterst grannlaga ärenden torde böra inhämta yttrande från en för ändamålet inrättad, rådgivande instans. Uppenbart är, att denna, såsom Stockholms handelskammare betonat, bör vara sammansatt av personer, som med den största möjliga sakkunskap på området förena förmågan av ett fullt opartiskt och oegennyttigt bedömande av de föreliggande fallen. Då riksbanksledningen redan utövar uppsikt över kapitalanvändningen, i den mån denna förmedlas av bankerna, och den ifrågasatta lagstiftningen är att betrakta såsom ett komplement till riksbankens kapitalransonering, synes det mig självfallet, att den särskilda kontrollen över bolagsbildning m. m. bör ske i nära samförstånd med riksbankens ledning. Enligt vad jag inhämtat, utövar riksbanksledningen sin kontroll över bankernas kreditgivning med hjälp av en särskild nämnd, sammansatt av en representant för riksbanksfullmäktige, en för Sveriges industriförbund, en för Sveriges allmänna exportförening och två representanter för svenska bankföreningen. Denna nämnd, utökad med ett par av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter,

synes lämpligen kunna erhålla uppdrag att avgiva yttranden i de ärenden, som enligt lagförslaget skola underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Föredragande departementschefen uppläste härefter ifrågavarande lagförslag, av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar, samt yttrade beträffande förslagets särskilda paragrafer:

1 §.

I förevarande paragraf föreslås såsom huvudregel att de, som vilja bilda ett aktiebolag med högre maximikapital än 100,000 kronor, skola, innan de uppvisa stiftelseurkunden för vederbörande länsstyrelse eller överståthållarämbetet, söka Konungens tillstånd till att aktiekapitalet må få uppgå till det ifrågavarande beloppet. Erhålles sådant tillstånd och finnes bevis därom tecknat å urkunden, mottages denna av länsstyrelsen eller överståthållarämbetet. Eljest må den icke mottagas och följaktligen kan bolaget icke bringas till stånd. Att avgörandet rörande aktiekapitalet förlägges till detta tidiga stadium av bolagsbildningen synes mig vara av stor betydelse. Finge tillstånd sökas när som helst under tiden innan bolagets registrering, kunde det tänkas, att de av bolagets tillkomst intresserade, i förlitande på att tillstånd sedermera skulle kunna erhållas, vidtoge omfattande förberedelser med avseende å den tilltänkta verksamheten, vilka sedermera, om tillstånd ej erhölles, måhända bleve onyttiga.

Att olägenheter både i nu nämnda och i andra avseenden kunna uppstå, därest det allmänna på ett mera framskridet stadium av bolagets bildande vägrar sin medverkan till bolagets bringande till stånd är uppenbart. Denna omständighet anser jag emellertid icke utgöra tillräckligt skäl för att icke söka inskrida jämväl mot sådana aktiebolag, beträffande vilka vid tiden för lagens ikraftträdande stiftelseurkund redan blivit mottagen av länsstyrelse eller överståthållareämbetet, men vilka ej ännu blivit registrerade. Antalet av bolag, med vilka detta kommer att vara förhållandet, är nämligen synnerligen stort, och värdet av den ifrågasatta lagstiftningen skulle i väsentlig mån förminskas, ifall landets kapitaltillgångar skulle behöva tagas i anspråk för alla dessa bolag. Med anledning härav har jag beträffande bolag, tillhörande denna kategori, ansett mig böra föreslå, att registrering av bolaget icke må ske, såvida ej bolaget förvärvar sig tillstånd av Kungl. Maj:t därtill. I 7 § föreslås ett stadgande, avseende att i fråga om bolag, å vars organisation mera betydande kostnader blivit nedlagda, mildra verkningarna av ifrågavarande föreskrift.

2 §.

Huvudregeln beträffande ökning av aktiebolags aktiekapital i sådan omfattning att Kungl. Maj:ts tillstånd därtill erfordras ävensom beträffande ökning av bankbolags grundfond synes mig böra, i nära överensstämmelse med vad som gäller vid bildande av nya bolag, vara, att ökningsbeslutet blir ogiltigt, så framt innan dess fattande vederbörligt tillstånd till ökningen icke inhämtats. Har detta icke skett, får alltså beslutet ej några rättsliga verkningar; aktieteckning, som anordnas på grund av beslutet, är utan verkan och registrering angående beslutet eller angående på grund av detsamma verkställd inbetalning å aktier får ej ske.

Enligt gällande lag skall Kungl. Maj:t fastställa bolagsordning för bankbolag och försäkringsaktiebolag. Därest ett av dylikt bolag fattat beslut om ökning har stöd i bolagsordningen och bolagsordningen eller i allt fall dess ifrågavarande bestämmelse blivit av Kungl. Maj:t stadfästad efter det lagen trätt i kraft, är detta att likställa med att särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t till ökningen erhållits. Enligt 6 § skall nämligen Kungl. Maj:t vid stadfästandet av bolagsordning för bankbolag och försäkringsaktiebolag taga hänsyn till bland annat samma omständigheter, som böra beaktas vid meddelande av tillstånd.

Att Kungl. Maj:ts samtycke bör erfordras till varje ökning av aktiekapitalet, så snart detta vare sig redan före ökningen överstiger eller genom ökningen skulle komma att överstiga 100,000 kronor är tydligt. Eljest kunde lagen kringgås därigenom att flera mindre ökningar efter varandra företoges.

De föreslagna bestämmelserna böra naturligtvis ej gälla beträffande sådan ökning av aktiekapital eller grundfond, som består i överföring dit av besparade vinstmedel. En dylik ökning har ej något inflytande på landets kapitalmarknad.

Att söka omintetgöra verkningarna av ökningsbeslut, fattade innan ikraftträdandet av denna lag, torde med hänsyn till de mångfaldiga förvecklingar, som härigenom kunde komma att uppstå för vederbörande bolags delägare, näppeligen vara tillrådligt. Till förhindrande av att ökningsbeslut antedateras anser jag mig dock böra föreslå, att beslut, som ej kungjorts före den 22 oktober 1918, då föreliggande förslag antagligen når offentligheten, böra bliva ogiltiga, om vederbörligt tillstånd beträffande dem ej sökes inom viss kort tid och denna ansökning bifalles.

3 §.

Då närmare föreskrifter om bildande av kommanditbolag och om ökning av kommanditkapitalet i sådana bolag icke äro i lag givna, kunna de erforderliga bestämmelserna icke formas efter de i fråga om aktiebolag föreslagna. Ett direkt förbud mot att, så snart kommanditkapitalet överstiger 100,000 kronor, utan Kungl. Maj:ts tillstånd mottaga ytterligare insatser av kommanditdelägare synes mig vara tillfyllest. Emottagas insatser i strid mot förbudet, bör naturligtvis anmälan därom icke få registreras.

4 §.

Kapitalanskaffning, som sker genom obligationslån, torde endast i de fall, då låntagaren är ett aktiebolag eller kommanditbolag, vara av sådan betydelse, att ett inskridande däremot är av nöden. Det föreslagna stadgandet har därför begränsats till dylika fall.

På senare tid har man börjat använda sig av vissa löpande förskrivningar, som icke uttryckligen betecknas såsom obligationer, men som äro utfärdade för särskilda delar av ett skuldbelopp och uppenbarligen avsedda att utsläppas i den allmänna rörelsen. Ett lån mot dylika förskrivningar, vilka enligt 8 § i kungl. förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften äro att stämpelbelägga såsom obligationer, torde böra jämställas med ett obligationslån.

5 §.

Då syftet med den ifrågasatta lagstiftningen är att söka förhindra att vårt ekonomiska liv och därmed samhället i dess helhet tillskyndas skada genom användning av kapital i allt för stor utsträckning och för mindre nödiga ändamål, lärer, på sätt i förevarande paragraf föreslås, vid prövning av ansökan om sådant tillstånd, som i 1—4 §§ avses, vara att tillse, huruvida med hänsyn till dels kapitalmarknadens läge för tillfället och dels beskaffenheten av den verksamhet, som skall tillföras det kapital, varom fråga är, ansökningen kan utan skada för det allmänna bifallas. En verksamhet, som finnes bliva till stor nytta, bör alltså äga rätt att få större anspråk tillgodosedda än en annan, vars gagn anses bliva mindre. Därest en bolagsbildning icke tager i anspråk något nytt kapital, såsom t. ex. förhållandet är, när en enskild affärsidkares rörelse ombildas till aktiebolag endast för att underlätta en blivande stärbhusutredning, bör naturligtvis tillstånd utan vidare lämnas.

När tillstånd beviljas, torde det i allmänhet vara nödvändigt att Kungl. Maj:t i sammanhang därmed meddelar vissa föreskrifter för att förhindra att det kapitalbelopp, som tillståndet gäller, blir använt på annat sätt än som vid tillståndets beviljande avses. Sålunda lärer i allmänhet böra i fråga om aktiebolag uppställas såsom villkor, att bolaget icke efter tillståndets beviljande får utan Kungl. Maj:ts samtycke ändra bolagsordningens bestämmelser om föremålet för bolagets verksamhet. Och ifråga om bolag, vilka hava en bolagsordning, vari uppgiften om föremålet för bolagets verksamhet är hållen i allmänna ordalag, exempelvis att bolaget har till ändamål att idka handel och annan därmed förenlig verksamhet, lärer det, när sådant bolag medgives att öka sitt aktiekapital, i somliga fall vara av nöden att föreskriva, att det genom ökningen undfångna kapitalet endast får användas på visst sätt. Vidare torde det kunna ifrågakomma, att vid meddelande av tillstånd knytes den betingelsen, att vederbörande bolag skall vara pliktigt underkasta sig att Kungl. Maj:t genom därtill förordnad, för sådant granulaga uppdrag lämplig person äger taga del av bolagets böcker och räkenskaper för att tillse att det ifrågavarande kapitalbeloppet användes på avsett sätt. Med hänsyn till det sagda har jag i paragrafens andra stycke föreslagit att åt Kungl. Maj:t överlämnas att meddela de föreskrifter, som i förevarande avseende kunna vara erforderliga.

Det föreslagna förbudet mot registrering beträffande förhållande, som strider mot de av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, avser närmast det fall, att aktiebolag söker trots sådana föreskrifter få sin bolagsordning ändrad, t. ex om ett bolag, som har till ändamål att uppföra hus och som medgivits hava ett aktiekapital på en miljon kronor med föreskrift att föremålet för bolagets verksamhet icke får ändras, sedermera söker registrering beträffande en ändring av bolagsordningen, enligt vilken bolaget skall hava till ändamål att idka skeppsbyggeri. Jämväl andra fall, då förbudet kan äga tillämplighet, kunna dock tänkas.

6 §.

Vid bildande av bankbolag och försäkringsaktiebolag förekommer icke någon stiftelseurkund. Regeln i 1 § passar således ej in på dessa bolag, utan torde beträffande dem en särskild bestämmelse erfordras. Redan enligt gällande lag kräves emellertid, för att bankbolag eller försäkringsbolag skall få bildas, Kungl. Maj:ts stadsfästelse å bolagsordningen. Då denna måste innehålla bestämmelser om grundfondens respektive aktiekapitalets storlek, har Kungl. Maj:t rörande dessa slag av bolag i själva verket redan för närvarande prövningsrätt ifråga om det belopp, vartill

grundfond respektive aktiekapital må uppgå, och en föreskrift om att vid nämnda prövning hänsyn bör tagas till de i 5 § angivna omständigheter torde alltså beträffande ifrågavarande bolag vara tillfyllest.

7 §.

Såsom av 1 § framgår hava samtliga aktiebolag, som vid lagens ikraftträdande icke blivit registrerade, ansetts böra vara underkastade lagens bestämmelser. Givet är att månget dylikt bolag redan hunnit nedlägga betydande kostnader i och för sin blivande verksamhet. Dessa kostnader bleve måhända, därest registrering vägras, onyttiga och stora olägenheter komme därigenom att vållas dem, som tecknat aktier i bolaget. Det torde för den skull vara skäligt att i fråga om dylika bolag lagens bestämmelser mildras så tillvida, att prövningen, huruvida tillstånd må beviljas, bör försiggå med mindre stränghet än i 5 § förutsättes. Med anledning härav föreslås i förevarande paragraf, att under nyssnämnda förutsättning tillstånd icke må vägras, utan så är att för åstadkommande av bolagets aktiekapital så avsevärda kapitalbelopp skulle komma att dragas ur marknaden att bolagets tillvaro, i betraktande av beskaffenheten av dess verksamhet, måste anses bliva till synnerlig skada för det allmänna.

Den eftergift det föreslagna stadgandet innebär torde emellertid endast böra åtnjutas av sådana bolag, vilkas bildande påbörjats medelst ingivande av stiftelseurkund före den 22 oktober 1918, vid vilken tidpunkt lagförslaget, såsom ovan nämnts, kan tänkas bliva bekant för allmänheten.

8 §.

Därest den i och för bildande av ett aktiebolag upprättade stiftelseurkunden icke mottages av vederbörande länsstyrelse, torde härmed frågan om bolagets bildande utan vidare vara förfallen. Verkningarna av ett ökningsbeslut kunna måhända icke lika lätt tillintetgöras. Det är nämligen icke omöjligt, att ett bolags styrelse, trots ett fattat beslut om ökning är ogiltigt, söker att under åberopande av detsamma anordna aktieteckning. Till förhindrande härav synes mig böra utsättas straff för vissa åtgärder, som i berörda hänseende kunna tänkas ifrågakomma. Vidare torde stadgandena i 3 och 4 §§ icke kunna göras effektiva på annat sätt än att överträdelse av dem belägges med straff. Slutligen torde, till vinnande av säkerhet för att de föreskrifter, Konungen jämlikt 5 § andra stycket kan komma att meddela, behörigen efterlevas, ohörsamhet mot dem böra vara straffbar. De bestämmelser, som på grund härav äro erforderliga, föreslås i denna paragraf.

Föredragande departementschefen hemställde härefter att lagrådets utlåtande över förslaget matte, för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler, genom utdrag av protokollet inhämtas.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:
Sven Lidholm.

Bilaga.

Förslag

till

lag, innefattande vissa bestämmelser i syfte att begränsa inom landet tillgängligt kapitals användning för bolagsändamål.

Med ändring av vad lag innehåller stridande mot nedanstående bestämmelser förordnas som följer:

1 §.

Rörande aktiebolag, vars aktiekapital skall kunna sättas till belopp, överstigande ett hundra tusen kronor, må stiftelseurkund för det ändamål, varom i 9 § lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag förmäles, icke av länsstyrelse eller överståthållarämbetet mottagas, där ej det belopp, vartill aktiekapitalet högst må uppgå, blivit bestämt i enlighet med särskilt av Konungen lämnat tillstånd samt bevis härom finnes tecknat å stiftelseurkunden.

Har beträffande bolag, varom ovan sägs, stiftelseurkund blivit av länsstyrelse eller överståthållarämbetet mottagen före ikraftträdandet av denna lag, men registrering ännu ej skett, må bolaget icke registreras, med mindre Konungen lämnar tillstånd därtill.

I fråga om bankaktiebolag och försäkringsaktiebolag gälle i stället för vad ovan stadgats bestämmelserna i 6 §.

2 §.

Beslut om ökning av aktiebolags aktiekapital till belopp, som överstiger ett hundra tusen kronor, eller av bankaktiebolags eller solidariskt bankbolags grundfond, vare, såvida ej fråga är allenast om överföring till aktiekapitalet eller grundfonden av besparade vinstmedel, icke giltigt, med mindre det belopp, vartill aktiekapitalet eller grundfonden efter ökningen skulle komma att uppgå, blivit bestämt i enlighet med särskilt

av Konungen meddelat tillstånd eller, då beslutet gäller försäkringsaktiebolag, bankaktiebolag eller solidariskt bankbolag, i enlighet med föreskrift i bolagsordningen, därå Konungen efter denna lags ikraftträdande meddelat stadfästelse.

Har beslut om sådan ökning som ovan avses fattats före lagens ikraftträdande, vare beslutet, där det ej blivit i allmänna tidningarna kungjort före den 22 oktober 1918, ogiltigt, så framt ej Konungens tillstånd till ökningen sökes inom en månad efter lagens ikraftträdande och denna ansökning varder bifallen.

3 §.

I kommanditbolag må, sedan sammanlagda beloppet av kommanditdelägarnas insatser uppgår till ett hundra tusen kronor eller däröver, ytterligare insatser av sådana delägare allenast mottagas, om Konungen lämnat särskilt tillstånd därtill.

Mottagas insatser i strid med vad sålunda stadgats, må anmälan därom icke registreras.

4 §.

Aktiebolag eller kommanditbolag må icke upptaga lån emot räntebärande obligationer eller andra för särskilda delar av skuldbelopp utfärdade löpande förskrivningar, som uppenbarligen äro avsedda att utsläppas i den allmänna rörelsen, med mindre Konungen lämnat särskilt tillstånd därtill.

5 §.

Tillstånd varom ovan sägs må beviljas allenast, därest, med hänsyn till kapitalmarknadens läge och beskaffenheten av den verksamhet, för vilken det kapitalbelopp, varom fråga är, skall användas, sagda belopp finnes utan skada för det allmänna kunna på sådant sätt användas.

Lämnas tillstånd, må Konungen i sammanhang därmed meddela de föreskrifter, som kunna anses erforderliga för betryggande av att det kapitalbelopp, varom fråga är, varder för avsett ändamål använt. Beträffande förhållande, som strider mot sådana föreskrifter, må registrering icke ske.

6 §.

Vid prövning av ansökan om stadfästelse å bankaktiebolags eller solidariskt bankbolags bolagsordning, å ändring i dylikt bolags bolagsordning, å bolagsordning för försäkringsaktiebolag, vars aktiekapital skall kunna

bestämmas till belopp, överstigande ett hundra tusen kronor, eller å ändring i bolagsordning för försäkringsaktiebolag, vars aktiekapital överstiger eller efter ändringen skulle kunna överstiga nämnda belopp, skall vad i 5 § finnes stadgat i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

7 §.

Har före den 22 oktober 1918 stiftelseurkund rörande aktiebolag, som icke driver bank- eller försäkringsrörelse, blivit av länsstyrelse eller överståthållareämbetet för det ändamål, varom i 9 § lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag förmäles, mottagen men är bolaget vid tiden för lagens ikraftträdande ännu icke registrerat, må, där avsevärda kostnader redan blivit nedlagda å organisationen av bolagets verksamhet, tillstånd, varom i 1 § förmäles, icke vägras, såframt det icke med hänsyn till i 5 § angivna omständigheter skulle finnas bliva till synnerlig skada för det allmänna, i fall bolaget finge för sin verksamhet använda det belopp, som utgör bolagets aktiekapital.

8 §.

Medverkar styrelseledamot i aktiebolag eller solidariskt bankbolag i fall, då beslut om ökning av sådant bolags aktiekapital eller grundfond jämlikt bestämmelsen i 2 § är ogiltigt, till att för verkställighet av beslutet bevis om rätt att teckna aktier eller lotter utlämnas eller teckningslista utfärdas eller överträder någon, som äger deltaga i förvaltningen av kommanditbolags angelägenheter, vad i 3 § stadgas eller bryter styrelseledamot i aktiebolag eller någon, som äger deltaga i förvaltningen av kommanditbolags angelägenheter, mot föreskriften i 4 § eller handlar person i sådan ställning som ovan sagts i strid med föreskrifter, som av Konungen må hava jämlikt bestämmelserna i 5 eller 6 § meddelats, dömes till böter från och med tjugufem till och med tiotusen kronor eller till fängelse i högst sex månader.

9 §.

Av böter, som adömas enligt denna lag, tillfalle en tredjedel åklagaren och återstoden kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling och gäller till och med den 30 juni 1920, såvida ej Konungen dessförinnan annorledes förordnar. Beträffande under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som i 8 § avses, skall vad i 8 och 9 §§ är stadgat fortfarande äga tillämpning.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd torsdagen den 24 oktober 1918.

Närvarande:

Justitieråden GULLSTRAND,
VON SETH,
WEDBERG,
Regeringsrådet PLANTING-GYLLENBÅGA.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 18 oktober 1918, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag, innefattande vissa bestämmelser i syfte att begränsa inom landet tillgängligt kapitals användning för bolagsändamål.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av revisionssekreteraren Nils Edvard Gadde.

Förslaget föranledde följande yttranden av lagrådet och dess särskilda ledamöter.

Lagförslaget i dess helhet.

Lagrådet:

Lagen skulle vinna i överskådlighet och reda genom någon omredigering. Innehållet i 5 och 7 §§ borde lämpligen sättas såsom 2 §, och föreskrifterna i 6 § skulle komma att utgöra 3 §. Därefter borde följa nuvarande 2—4 §§ och sedermera genom en hänvisning till nya 2 § stadgas vad som vid prövning av ansökan om tillstånd jämlikt nyssnämnda tre paragrafer blir att iakttaga. Tillika borde, med utlämnande av sista stycket i 1 §, avfattningen av denna paragrafs början något jämkas till överensstämmelse med början av nuvarande 7 §.

1 §.

Justitierådet *Wedberg*:

Mot bestämmelsen i andra stycket av denna paragraf resa sig allvarliga betänkligheter. I de fall, som där avses, kan bolagets organisation vara så gott som slutförd, dess verksamhet kan faktiskt hava begynt och aktiekapitalet kan vara till fullo inbetalt. Den avveckling av förhållandena, som väl i de flesta fall bleve följden av att bolagets ansökan om registrering lämnades utan bifall, skulle sålunda för visso ofta möta betydande vanskligheter och giva anledning till svårlösta tvister. Härtill kommer ännu en omständighet av icke ringa vikt. Redan nu lärer långsamheten i behandlingen av registreringsärenden vara ett starkt överklagat missförhållande, menligt för det ekonomiska livets normala fortgång. Uppställes nu för registrering av här ifrågavarande bolag, som torde uppgå till åtskilliga hundratal, villkoret av Konungens tillstånd, kommer detta att ytterligare avsevärt fördröja inträdandet av den tidpunkt, då de vinna full rättskapacitet. Mot denna olägenhet erbjuder 7 § ingen bot.

Med hänsyn till det nu sagda synes stadgandet i paragrafens andra stycke kunna försvaras allenast under förutsättning, att knappheten av landets kapitaltillgång med nödvändighet påkallar ett ingripande av den retroaktiva karaktär, som stadgandet innefattar. Huruvida denna förutsättning är till finnandes, tilltror jag mig icke att bedöma.

2 §.

Justitierådet *von Seth:*

Man synes icke kunna undgå att känna en viss betänksamhet inför den skärpa, med vilken förslaget framgår även mot sådana emissioner, för vilkas genomförande även andra åtgärder än själva det grundläggande beslutet hunnit komma till stånd före lagens trädande i kraft. Särskilt gäller detta med hänsyn till möjligheten, att en nyemission av det i 2 § avsedda slaget dessförinnan hunnit fortskrida så långt, att aktiebrev redan i behörig ordning utsläppts i allmänna marknaden. För ett dylikt fall lärer i varje händelse hänsynen till allmänheten kräva, att beslutet lämnas oberört av nu ifrågavarande lag, oavsett när kungörandet i allmänna tidningarna ägt rum.

Justitierådet *Wedberg:*

Föredragande departementschefen har med allt fog framhållit, hurusom det näppeligen vore tillrådligt att söka omintetgöra verknin-

garna av ökningsbeslut, fattade före lagens ikraftträdande. Att förslaget ändock upptager en bestämmelse sådan som den i andra stycket av förevarande paragraf har motiverats med angelägenheten av att förhindra, det ökningsbeslut antedateras. Det syfte, man sålunda önskat vinna, synes emellertid kunna nås utan uppställande av fullt så stränga fordringar som bestämmelsen innebär. Har ökningsbeslut blivit fattat omedelbart av bolagsstämman, ej redan av styrelsen, lärer nämligen anmälan om beslutets registrering i regeln föregå kungörandet i allmänna tidningarna, och anknytandet av den ifrågasatta bestämmelsen även till sådan anmälan, ej ovillkorligen till kungörandet, skulle sålunda i större utsträckning låta äldre ökningsbeslut bibehålla sin giltighet oförkränkt.

Lagrådet:

Enligt förslaget skall ett kungörande för att äga betydelse i fråga om ett ökningsbeslut giltighet hava skett före den 22 oktober 1918. Denna dag har, på sätt föredragande departementschefens yttrande giver vid handen, valts såsom den, då förslaget antagits nå offentligheten. Såvitt för lagrådet är känt, har dock ännu någon redogörelse för förslagets innehåll icke för allmänheten framlagts. Den avgörande tidpunkten torde alltså böra sättas till en något senare dag. Vad sålunda blivit erinrat äger sin tillämplighet även beträffande 7 §.

3 §.

Justitierådet *Wedberg* och regeringsrådet *Planting-Gyllenbåga:*

Till förtydligande och fullständigande av vad med denna paragraf åsyftas torde genom någon jämkning i densammas avfattning böra bringas till uttryck att, när det utfästa kommanditkapitalet uppgår till minst 100,000 kronor, insatser utöver sagda kapital ej må utfästas eller göras utan Konungens tillstånd samt att förbudet mot registrering gäller anmälan om utfästa eller gjorda insatser i strid mot vad sålunda stadgats.

Sker sådan omredigering, som nu blivit ifrågasatt, torde den mot förevarande paragraf svarande straffbestämmelsen i 8 § böra uttryckligen angivas avse mottagande av insats i strid mot vad i 3 § stadgats.

Justitierådet *von Seth:*

Enbart med det i paragrafen stadgade förbudet att mottaga ytterligare insatser från kommanditdelägare lärer man näppeligon fullt vinna vad man vill vinna. Kapital kan nämligen tillföras ett kommanditbolag även genom en blott utfästelse att insätta det i bolaget. Ett förbud att

mottaga likvid för en sålunda utfäst insats är skäligen betydelselöst, då ju den kommanditdelägare, som utfäst insatsen, till följd av stadgandet i 42 §, jämfört med vad som föreskrives i 19 §, av lagen om handelsbolag och enkla bolag den 28 juni 1895 redan genom utfästelsen blir med det utfästa beloppet ansvarig för bolagets förbindelser såsom för egen skuld och beloppet således i varje fall kan omedelbart användas för det med kapitalökningen avsedda ändamålet. En skärpning av paragrafens bestämmelser lärer alltså vara erforderlig därhän, att utfästelse av ytterligare insats från kommanditdelägares sida, sedan sammanlagda beloppet av kommanditdelägarnas insatser — naturligtvis de utfästa — uppgår till etthundratusen kronor eller därutöver, blir utan verkan, åtminstone under den tid lagen gäller, såvida ej Konungens tillstånd till utfästelsens emottagande erhålles.

I fråga om andra stycket må erinras, att enligt bestämmelserna i 18 och 21 §§ av lagen angående handelsregister, firma och prokura den 13 juli 1887 det är beloppen av de insatser kommanditdelägarna utfäst, icke beloppen av deras inbetalningar, som skola uppgivas till handelsregistret. Till dessa föreskrifter, som finna sin förklaring i vad ovan anförts, bör tagas hänsyn vid förevarande lagrums avfattning.

Iakttages vad jag härovan först erinrat, lärer därav föranledas en jämkning i avfattningen av 8 §. Det kan nämligen ej gärna ifrågasättas, att även mottagandet av utfästelse om insats utan Konungens tillstånd skulle kriminaliseras.

4 §.

Lagrådet:

Då ju meningen ej är att förhindra upptagande av lån mot andra obligationer eller partialförskrivningar än sådana, som bolaget självt utfärdat, lärer paragrafen böra underkastas någon redaktionell jämkning.

Promulgationsbestämmelsen.

Lagrådet:

Bestämmelsen angående lagens giltighetstid torde böra i så måtto erhålla förändrad avfattning, att lagen förklaras skola äga tillämpning till och med den 30 juni 1920, såvida Konungen ej förordnar, att den dessförinnan skall upphöra att gälla.

Ur protokollet:
Erik Ölander.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmälde chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, lagrådets utlåtande över det genom Kungl. Maj:ts beslut den 18 innevarande oktober till lagrådet remitterade förslaget till lag, innefattande vissa bestämmelser i syfte att begränsa inom landet tillgängligt kapitals användning för bolagsändamål.

Efter att hava redogjort för utlåtandets innehåll yttrade föredragande departementschefen:

Med hänsyn till de betänkligheter en av lagrådets ledamöter ut-

talat beträffande stadgandet i andra stycket av 1 § anser jag mig böra erinra därom att vid förslagets utarbetande ingalunda lämnats obeaktat, att ett avslag på ansökan om registrering skulle i många fall, då omfattande åtgärder redan vidtagits i och för vederbörande bolags organisation, kunna medföra betydande olägenheter. Därigenom att i förslaget intagits föreskrifter om att en registreringsansökning under dylika förhållanden skall prövas efter mindre stränga grunder än i övriga fall synas mig emellertid billighetens fordringar vara uppfyllda. Någon ytterligare eftergift i förevarande hänseende torde icke vara nödvändig. I det yttrande, vari ovannämnda betänkligheter uttalats, har ju icke heller förnekats, att omständigheterna kunna rättfärdiga ett ingripande av den art, varom här är fråga. Och att omständigheterna för närvarande äro sådana, måste enligt mitt förmenande antagas.

Vad angår den vid 2 § utav en av lagrådets ledamöter gjorda erinringen, att ett beslut om ökning av aktiebolags aktiekapital, vilket fortskridit så långt, att aktiebrev redan utsläppts i allmänna marknaden, borde lämnas oberört av ifrågavarande lag, oavsett när kungörandet i allmänna tidningar skett, må framhållas, att då sådant kungörande måste föregå utfärdandet av teckningslistor samt aktieägares företrädesrätt till teckning av aktier får begagnas under minst fyra veckors tid efter kungörandet, det knappast är antagligt, att ett ökningsbeslut, som ännu i slutet av oktober 1918 icke blivit kungjort — och om andra är här icke fråga — skulle kunna verkställas så snabbt, att breven på de nya aktierna kunde vara utdelade före den tidpunkt, då lagen kan förmodas träda i kraft. På grund härav har jag icke ansett det vara nödigt att i anmärkta hänseendet göra någon ändring i förslaget.

Avfattningen av 3 och 8 §§ har ändrats i överensstämmelse med de av justitierådet Wedberg och regeringsrådet Planting-Gyllenbåga gjorda anmärkningar. Härigenom synas mig bestämmelserna om kommanditbolag, vilkas huvudsakliga syfte är att söka begränsa beloppet av sådana bolags registrerade kommanditkapital, komma att erhålla en fullt betryggande räckvidd, vadan de ytterligare ändringar, som av justitierådet von Seth i denna del föreslagits, icke bliva erforderliga.

De övriga erinringar, som framställts mot förslaget, hava samtliga iakttagits, varvid även vissa andra smärre formella jämkningar i detsamma vidtagits.

Föredragande departementschefen uppläste härefter det i enlighet med det avgivna yttrandet avfattade lagförslaget och hemställde, att detsamma måtte föreläggas riksdagen till antagande.

Denna hemställan, som biträddes av statsrådets övriga ledamöter, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla; och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.

S 406
,K3

Nr 25.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 och 2 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga närlagda förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 och 2 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 och 2 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Härigenom förordnas, att 3 § 1 och 2 mom. i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper skall erhålla följande ändrade lydelse:

3 §.

1. Avräkningsnota, varom i 2 § förmäles, skall, där ej nedan annorlunda stadgas, vid köp förses med stämpel till följande belopp, nämligen:

a) vid köp av aktier, lotter, andelsbevis och delaktighetsbevis 1 krona 20 öre, då de överlåtna aktiernas, lotternas, andelsbevisens eller delaktighetsbevisens sammanlagda värde icke överstiger 200 kronor, och därutöver 1 krona 20 öre för varje påbörjat belopp av 200 kronor,

b) vid köp av obligationer 20 öre, då de överlåtna obligationernas sammanlagda värde ej överstiger 200 kronor, och därutöver 20 öre för varje påbörjat belopp av 200 kronor,

dock att, där den ene kontrahenten är fondhandlare och avtalet avslutas icke för dennes räkning utan i kommission, avräkningsnotan skall förses,

c) vid köp av aktier, lotter, andelsbevis och delaktighetsbevis med stämpel av 60 öre, då de överlåtna aktiernas, lotternas, andelsbevisens eller delaktighetsbevisens sammanlagda värde icke överstiger 200 kronor, och därutöver 60 öre för varje påbörjat belopp av 200 kronor, samt

d) vid köp av obligationer med stämpel av 10 öre, då de överlåtna obligationernas sammanlagda värde ej överstiger 200 kronor, och därutöver 10 öre för varje påbörjat belopp av 200 kronor.

Åvenledes skall, där ej nedan annorlunda stadgas, avräkningsnota vid byte förses med stämpel till följande belopp, nämligen:

e) vid byte av aktier, lotter, andelsbevis och delaktighetsbevis 60 öre, då det värde, som enligt 4 § 4 mom. skall i avräkningsnotan upptagas, ej överstiger 200 kronor, och därutöver 60 öre för varje påbörjat belopp av 200 kronor, samt

f) vid byte av obligationer 10 öre, då det värde, som enligt 4 § 4 mom. skall i avräkningsnotan upptagas, ej överstiger 200 kronor, och därutöver 10 öre för varje påbörjat belopp av 200 kronor.

Med fondhandlande förstås i denna förordning solidariskt bankbolag, bankaktiebolag och fondmäklare ävensom annan, som driver sådan rörelse med fondpapper, att han på grund därav är pliktig föra handelsböcker.

2. Avslutas avtal om köp eller byte av fondpapper i utlandet, och är den ene kontrahenten bosatt i utlandet, utgöres stämpeln med hälften av det belopp, varmed avräkningsnotan enligt de i 1 mom. givna bestämmelser eljest skolat förses, i varje fall dock minst 10 öre.

Såsom avslutat i utlandet anses ock sådant avtal, som kommit till stånd medelst post, telefon eller telegraf mellan ort i Sverige och ort i utlandet.

Denna förordning träder i kraft den 20 november 1918 — från och med vilken dag förordningen den 12 mars 1918 (nr 123) om ändrad lydelse av 1 mom. i förevarande paragraf följaktligen upphör att gälla — och äger giltighet till dag, som av Konungen bestämmes, dock ej längre än till den 1 juli 1919.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, anförde härefter:

Historik. Genom beslut vid 1908 års riksdag antog riksdagen Kungl. Maj:ts förslag om införande av en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper. Skatten bestämdes härvid — med sänkning av de i propositionen föreslagna skattesatser — till 1 pro mille vid direkta försäljningar av aktier och banklotter samt till 0.5 pro mille vid direkta försäljningar av obligationer; vid byte till hälften av dessa skattesatser. Nämnda skattesatser blevo gällande till år 1913, då riksdagen i anledning av väckt motion beslöt höja de vid direkta försäljningar av aktier och banklotter utgående fondstämpelavgifter till 30 öre, då de överlåtna aktiernas eller banklotternas sammanlagda värde icke överstege 200 kronor, och därutöver 30 öre för varje påbörjat belopp av 200 kronor. Beträffande försäljning av obligationer förblevo skattesatserna oförändrade och för

byte bibehöllos skattesatserna vid hälften av de för köp gällande. I den motion, som föranledde ovannämnda förändring av den dittills vid direkta försäljningar av aktier och banklotter utgående stämpelskatten, hade yrkats femdubbel förhöjning av densamma.

Vid 1917 års riksdag beslöts, på förslag av Kungl. Maj:t, en fördubbling av de vid respektive köp och byte av aktier, lotter samt andels- och delaktighetsbevis då gällande skattesatser, dock endast provisoriskt för ett års tid. Såsom stöd för förslaget åberopades i propositionen ett yttrande, avgivet av de för utarbetande av förslag till börslagstiftning m. m. tillkallade sakkunnige, vari dessa bland annat anfört, hurusom någon varaktig höjning av fondstämpeln icke kunde av dem tillstyrkas, medan däremot någon befogad invändning icke enligt de sakkunniges mening kunde göras mot att under rådande goda konjunkturer och våldsamma spekulation underkasta fondpappersomsättningen en tillfällig skatteförhöjning. Omsättningen av obligationer syntes emellertid icke böra betungas med högre avgift, i synnerhet som en sådan förhöjning beträffande obligationer icke skulle för staten medföra någon avsevärd inkomstökning. Vid samma riksdag förelågo till behandling tvenne likalydande motioner (I: 76 av herr Kvarnzelius m. fl. och II: 150 av herr Edén m. fl.), innefattande förslag till fördubbling av stämpelavgiften ej blott vid köp och byte av aktier, lotter samt andels- och delaktighetsbevis utan även vid omsättning av obligationer; därjämte föreslogs i motionerna en fördubbling av minimiavgiften vid sådana avtal om köp eller byte av fondpapper i utlandet, varom stadgas i förordningens 3 § 2 mom. Bevillningsutskottet, som ansåg det angeläget, att höjningen av fondstämpeln snarast möjligt trädde i kraft, ville icke fördröja ärendets behandling genom att ingå i närmare prövning av de frågor, i vilka propositionen och de väckta motionerna voro skiljaktiga, utan anslöt sig till Kungl. Maj:ts förslag. Detta blev ock, såsom nyss nämndes, av riksdagen antaget.

Den sålunda bestämda förhöjningen av skattesatserna föreslogs av Kungl. Maj:t genom proposition nr 39 till 1918 års riksdag att gälla för ytterligare ett år. I mitt yttrande till statsrådsprotokollet vid propositionens avlåtande framhöll jag, att de förhållanden, vilka föranledde den år 1917 vidtagna förhöjningen av fondstämpeln alltjämt vore för handen. Med hänsyn till önskvärdheten av att stävja den pågående, alltför livliga spekulationen kunde det till och med ifrågasättas, yttrade jag vidare, att stämpelavgiften borde än ytterligare ökas. Då det emellertid kunde befaras, att den legitima fondhandeln därigenom skulle försvåras alltför mycket, ansåg jag, att en sådan åtgärd åtminstone icke för det

dåvarande borde vidtagas. Förslaget blev av riksdagen antaget och förordning i ämnet utfärdades den 12 mars 1918 (Svensk Författningssamling nf 123).

På kallelse av Eders Kungl. Maj:t skall inom kort urtima riksdag samlas för att besluta angående extra krigstidstillägg till statens befattningshavare och pensionärer. De högst betydande belopp, som erfordras för detta ändamål, därest Kungl. Maj:ts förslag vinner riksdagens bifall, kunna icke omedelbart anskaffas genom anlitande av nya skattekällor, och jag har nödgats föreslå andra utvägar till utgifternas täckande för tillfället. Emellertid har jag haft under övervägande, huruvida icke redan nu någon åtgärd kunde vidtagas för beredande av ökade skatteintäkter. I anledning av de nu rådande förhållandena å fondmarknaden har det därvid synts mig böra i främsta rummet undersökas, huruvida ej en höjning av fondstämpelavgiften borde tillgripas.

Yttrande från bankinspektören.

Jag har i frågan infordrat yttrande från bankinspektören, som därvid anfört: Om även en viss avmattning på fondmarknaden kunnat spåras den senaste tiden, torde det dock icke kunna göras gällande, att förhållandena vore sådana, att en måttlig höjning av fondstämpeln kunde komma att verka på skadligt sätt deprimerande på denna marknad. Det gällde ju för det närvarande att söka förskaffa staten ökade inkomster från alla källor, som därvid kunde komma ifråga. Vid sådant förhållande och då, för den händelse omständigheterna skulle påkalla detta, redan vid nästa lagtima riksdag ändring i stämpelsatserna kunde vidtagas, syntes någon befogad erinran icke kunna göras mot att den ifrågasatta förhöjningen nu företoges.

Departementschefen.

Det är väl bekant, att omsättningen å fondmarknaden för närvarande är mycket livlig. Icke minst torde de ökade fredsutsikterna verka stimulerande å värdepappersomsättningen. Det synes mig under sådana förhållanden vara angeläget att, genom höjning av fondstämpeln, i större utsträckning än nu sker i statsfinansiellt syfte utnyttja denna skattekälla, vars betydelse ej får underskattas.

Ifrågavarande stämpelskatt har ansetts vara av betydelse jämväl såsom ett medel att motverka den osunda fondbörsspekulationen. I det utlåtande av fondbörssakkunniga, som åberopades i 1917 års proposition, yttrade väl dessa, att enligt deras åsikt den osunda spekulationen icke kunde medelst omsättningsskatt stävjas, utan att densamma gjordes så

hög, att samtidigt kapitalplaceringen i aktier i alltför stor grad motverkades och varje sund spekulation så gott som omöjliggjordes. För min del vågar jag heller icke antaga, att ens den fördubbling av de nuvarande, provisoriska skattesatserna, som jag ämnar föreslå, skall förhindra den osunda spekulationen. Å andra sidan torde måhända dock en dylik höjning icke alldeles sakna betydelse i detta avseende. Härtill kommer, att det argument, som eljest framförts mot starkare höjning av fondstämpeln, nämligen att kapitalplaceringen i aktier skulle motverkas, under nu rådande förhållanden å penningmarknaden snarare talar för en sådan höjning. I Danmark har nyligen av regeringen framlagts ett förslag om höjning av fondstämpeln till 1 krona för 200 kronors omsättningsvärde. Jag anser, såsom nyss antyddes, att man hos oss bör gå något längre och föreslår fördubbling av nu gällande skattesatser, varigenom stämpelavgiften skulle bliva 1 krona 20 öre vid direkta försäljningar av aktier och liknande fondpapper samt 60 öre vid byte av berörda värdehandlingar. Samtidigt torde en höjning böra ske även av stämpelavgiften vid överlåtelse av obligationer, såsom föreslogs i de vid 1917 års riksdag väckta motioner. Därjämte lärer som konsekvens av de föreslagna ändringarna böra följa en höjning från 5 till 10 öre av den i 3 § 2 mom. i förenämnda förordning upptagna minimiavgiften vid däri omförmälda avtal om köp eller byte av fondpapper i utlandet.

I avseende å de inkomster, som den förhöjda skatten kan antagas komma att tillföra statsverket, må meddelas, att fondstämpelmedlen för år 1917 belöpt sig till 11,911,451 kronor 80 öre samt för tiden den 1 januari—22 oktober 1918 till omkring 11,400,000 kronor. Ehuru en ökning av fondstämpelavgiften till nu angiven höjd torde komma att föranleda en något minskad omsättning å fondmarknaden, kan det dock med visshet antagas, att stämpelförhöjningen kommer att tillföra statsverket avsevärt ökade inkomster. Med hänsyn till såväl den korta tid, varunder den ökade avgiften innevarande år skulle komma att utgå, som ock svårigheten att nu göra några exakta beräkningar rörande inkomsterna av densamma, har det emellertid synts mig lämpligt att icke i det förslag till extra tilläggsstat för år 1918, som kommer att föreläggas urtima riksdagen, beräkna någon särskild inkomst av ifrågavarande skatteförhöjning.

Sedan föredragande departementschefen härefter uppläst det förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 och 2 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och

byte av fondpapper, som han i anslutning till det nu anförda låtit upprätta inom finansdepartementet, hemställde han, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att antaga berörda förslag.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bil. litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG. 1918.

Gen. Lib
S 406
K 3

Nr 26.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt biskopen i Luleå stift O. Bergqvist; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

att biskopen i Luleå stift O. Bergqvist, vilkens avlöningsförmåner utgå av biskopslöneregleringsfonden, må för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 å samma förmåner uppbära extra krigstidstillägg från nämnda fond enligt enahanda grunder, som skulle gällt, om hans avlöningsförmåner bestritts av statsmedel.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag ur protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

— —

Extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt biskopen i Luleå stift O. Bergqvist.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde:

På därom av Kungl. Maj:t i proposition den 22 mars 1918, nr 287, gjord framställning medgav innevarande års lagtima riksdag, att biskopen i Luleå stift O. Bergqvist, vilkens avlöningsförmåner utgå av biskopslöneregleringsfonden, finge för år 1918 å samma förmåner uppbära krigstidstillägg från nämnda fond enligt enahanda grunder, som skulle gällt, om hans avlöningsförmåner bestritts av statsmedel. Samma skäl, som legat till grund för detta riksdagens beslut, tala givetvis för att Bergqvist i fråga om extra krigstidstillägg kommer i samma ställning som andra befattningshavare, vilka erhålla sin avlöning av statsmedel.

I anslutning till mitt yttrande till det vid berörda proposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 22 mars 1918 samt under åberopande av vad chefen för finansdepartementet förut

denna dag anfört vid anmälan av uppkommen fråga om extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst får jag därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att biskopen i Luleå stift O. Bergqvist, vilkens avlöningsförmåner utgå av biskopslöneregleringsfonden, må för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 å samma förmåner uppbära extra krigstidstillägg från nämnda fond enligt enahanda grunder, som skulle gällt, om hans avlöningsförmåner bestritts av statsmedel.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

Stockholm 1918, Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B

185884

Gen. Lib.

406
.K3

Nr 27.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående utbetalande av avlöningsförmåner till vissa lärare vid statens undervisningsanstalter samt statsbidrag till statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter, utan hinder av att undervisningen någon tid måst inställas tillföljd av smittosam sjukdom; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

dels att till lärar- och annan personal vid statens undervisningsanstalter av olika slag må för tid, varunder vederbörande hälsovårdsmyndighet anser erforderligt, att undervisningen vid vederbörande anstalt till följd av rådande smittosam sjukdom inställes, utgå avlöningsförmåner med samma belopp, som om undervisningen bedrivits i eljest bestämd omfattning;

dels att för utbekommande av statsbidrag till statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter och till där anställd lärarpersonal hinder ej må möta därav, att undervisningen vid vederbörande läroanstalt måst inställas av anledning och under tid, som nu nämnts;

dels ock att den tid, under vilken undervisning enligt av riksdagen godkända bestämmelser skall meddelas vid läroanstalter av olika slag, må, där smittosam sjukdom befinnes därtill föranleda, förkortas i den utsträckning, Kungl. Maj:t prövar sådant erforderligt.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Utbetalande av avlöningsförmåner till vissa lärare vid statens undervisningsanstalter samt statsbidrag till statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter, utan hinder av att undervisningen någon tid måst inställas till följd av smittosam sjukdom.

Efter gemensam beredning med cheferna för övriga departement anförde departementschefen, statsrådet Rydén härefter:

Beträffande statsanstalter för meddelande av undervisning av olika slag finnas föreskrifter — vilka i vissa fall av riksdagen godkänts såsom villkor för utbetalande av avlöningsförmåner för lärarpersonalen — meddelade därom, att vederbörande läroanstalt skall under viss angiven tidrymd eller under viss minimitid varje år hållas öppen för undervisningens bedrivande.

För utbekommande av statsbidrag till kommunala eller enskilda läroanstalter av olika slag eller där anställd lärarpersonal äro i allmänhet uppställda vissa av riksdagen godtagna föreskrifter, bland vilka understundom återfinnas stadganden, avseende att såsom villkor för statsbidraget undervisningen vid vederbörande läroanstalt skall pågå viss närmare angiven tidrymd av kalender- eller läsår. I vissa fall har emellertid riks-

dagen medgivit, att för utbekommande av statsbidrag hinder ej skall möta därav, att undervisningen vid läroanstalten till följd av rådande smittosam sjukdom måst för någon tid inställas.

Det är allmänt känt, hurusom under innevarande år vårt land hemsökts av en svårartad influensaliknande epidemi, den s. k. spanska sjukan, vilken till sina verkningar visat sig vara av en synnerligen olycksdiger art. Enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade beslut hava också åtgärder blivit vidtagna till förebyggande av sjukdomens spridning bland skolungdomen. På framställning av läroverksöverstyrelsen i skrivelse den 13 sistlidne augusti förklarade sålunda Kungl. Maj:t genom beslut den 14 i samma månad hinder icke möta för överstyrelsen att, efter det rektor, föreståndare eller föreståndarinna vid allmänt läroverk, högre lärarinneseminariet eller under överstyrelsens inseende stående kommunal eller enskild läroanstalt i samråd med vederbörande skolläkare, förste provinsialläkare eller därmed jämnställd stadsläkare därom hos överstyrelsen gjort framställning, medgiva, dels att höstterminen 1918 finge i sådant fall, då det ansågs nödvändigt av hänsyn till rådande epidemiska influensaliknande sjukdom, taga sin början högst tre veckor senare än förut varit bestämt, dels ock att ett avbrott av högst samma tidslängd finge, där sådant efter terminens början visade sig av samma anledning vara av behovet påkallat, äga rum.

I skrivelse den 23 augusti 1918 anhöll därefter läroverksöverstyrelsen på anförda skäl och med uppgift tillika, att överstyrelsen dittills medgivit uppskov med terminens början i fråga om sammanlagt 66 läroanstalter, att vid de under överstyrelsens inseende stående läroanstalter, vid vilka under höstterminen 1918 arbetstiden bleve på grund av det överstyrelsen genom nämnda nådiga beslut den 14 augusti 1918 givna bemyndigande förkortad, samtliga löner, tjänstgöringspenningar, arvoden, statsunderstöd och statsbidrag måtte få för höstterminen utbetalas till samma belopp och i samma ordning, som om terminen haft sin ursprungligen bestämda längd.

Över denna läroverksöverstyrelsens framställning hördes statskontoret, som i utlåtande den 12 september 1918 anförde följande:

Vad först beträffar de ordinarie lärarna vid statens under överstyrelsens inseende ställda läroverk, torde dessa, som enligt fastställd lönestat äga att för kalenderåret 1918 uppbära vissa bestämda belopp såväl i tjänstgöringspenningar som i löner, vara lagligen berättigade att under sagda år utbekomma dessa tjänstgöringspenningar i sin helhet, oaktat den i deras tjänstgöring under höstterminen vidtagna förkortning. Mot överstyrelsens hemställan så vitt dessa lärare angår torde fördenskull ej vara något att erinra.

De extra lärare och arvodestagare, vilka äro anställda för läsår och vilkas avlöningar äro bestämda för läsår, lära däremot icke hava några lagliga anspråk på att

utbekomma avlöning för den tid, varunder undervisningen varit inställd. Men i likhet med överstyrelsen anser statskontoret, med hänsyn till föreliggande exceptionella förhållanden, billigheten kräva, att avlöning för nämnda tid till dem utbetalas, givetvis med skyldighet för dem att, i den mån sådant kan ske, under läsårets lopp utan vidare ersättning fullgöra den resterande tjänstgöringsskyldigheten.

Enligt vad överstyrelsen antytt kan det emellertid inträffa, att någon sådan komplettering av vederbörandes tjänstgöringsskyldighet icke kommer att äga rum, antingen emedan vederbörande nästa termin lämnat läroverket i fråga eller av den anledning, att någon motsvarande förlängning av vårterminen icke finnes lämpligen kunna vidtagas. I det förra fallet kan för tjänsten under läsåret komma att utgå högre belopp än som finnes för densamma anslaget och återbäringsskyldighet rätteligen föreligga för vad vederbörande under höstterminen för mycket uppburit, och i det senare fallet kommer det utbetalda arvodet icke att motsvaras av föreskriven lästid under läsåret.

Då såväl arvodesbeloppen som lästidens längd blivit av riksdagen fastställda, torde, vid bifall till läroverksöverstyrelsens nu gjorda hemställan, framställning böra, allt efter förhållandena, göras hos nästkommande riksdag om eftergivande av dylik återbäringsskyldighet eller om medgivande till förkortning av innevarande läsår, utan skyldighet för vederbörande att återbära vad de för höstterminen för mycket uppburit.

Även i fråga om de statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalterna torde ovan antydda billighetsskäl tala för ett bifall till överstyrelsens hemställan. Men även här synes, i den mån den förlorade lästiden icke kommer att under läsårets lopp återtagas, riksdagens medgivande till läsårets förkortning böra inhämtas.

Vid ärendets föredragning den 18 september 1918 förordnade Kungl. Maj:t beträffande de av förenämnda bemyndigande den 14 augusti 1918 omfattade läroanstalter, att för den förkortning av höstterminen 1918 eller det avbrott i terminens undervisning, som i enlighet med omförmälda bemyndigande kunde äga rum, skulle gälla dels i fråga om statens undervisningsanstalter, att rektorers, ordinarie lärares och lärarinnors samt vikarierande och extra ordinarie lärares och lärarinnors tjänstgöringspenningar och arvoden finge utgå med samma belopp, som om terminen haft sin ursprungligen bestämda omfattning, samt att för termin tjänstledig ordinarie lärares eller lärarinnas tjänstgöringspenningar skulle i sin helhet innehållas, dels ock beträffande kommunala och enskilda läroanstalter, att statsunderstöd åt dylik läroanstalt samt löne- och ålderstillägg åt därstädes anställd lärarpersonal finge utgå med samma belopp, som om förändring i avseende å terminens omfattning ej skett.

Flera beslut av liknande innebörd beträffande andra undervisningsanstalter hava av Kungl. Maj:t meddelats. Därjämte har Kungl. Maj:t dels i särskilda fall medgivit, att undervisningen vid viss skola finge utöver vad som medgivits genom beslut den 14 augusti 1918 ytterligare inställas, dels ock den 22 oktober 1918 bemyndigat folkskolöverstyrelsen att efter i viss angiven ordning gjord framställning medgiva, att höstterminen 1918 avbrott i undervisningen vid folkskoleseminarium eller högre folkskola finge,

där det på grund av omförmälda sjukdom visade sig påkallat, äga rum på tid, varunder vederbörande hälsovårdsmyndighet ansåge sådant erforderligt.

Uppenbarligen kan det icke anses billigt att, därest undervisningen vid en av staten underhållen undervisningsanstalt eller ock en statsunderstödd kommunal eller enskild läroanstalt på grund av smittosam sjukdom måste för någon tid inställas, detta skulle föranleda, att lärare och lärarinnor vid läroanstalten icke komme i åtnjutande av sina avlöningsförmåner under den tid de utan sitt förvållande blivit avstängda från tjänstgöring eller att dylik kommunal eller enskild anstalt skulle gå förlustig det statsbidrag, som eljest skolat utgå till densamma. Jag har redan förut framhållit, att beträffande vissa slag av kommunala och enskilda läroanstalter bestämmelser efter riksdagens godkännande meddelats i syfte att, där undervisningen vid vederbörande läroanstalt inställts på grund av smittosam sjukdom, statsbidrag till anstalten och till avlönande av dess lärarpersonal skall utgå oaktat en dylik tillfällig stängning. Efter samråd med övriga departementschefer har jag funnit önskvärt, att motsvarande bestämmelser varda givna såväl för samtliga statens undervisningsanstalter som för statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter. Riksdagens medgivande torde dock härför erfordras.

Såsom framgår av vad jag förut anfört, har Kungl. Maj:t redan beträffande åtskilliga undervisningsanstalter meddelat beslut angående förkortning av innevarande hösttermin. Dessa beslut kunna stödja sig på flera av Kungl. Maj:t under föregående år meddelade beslut av motsvarande innebörd. I anslutning till vad statskontoret anfört i sitt förenämnda utlåtande den 12 september 1918 synes mig emellertid hänvändelse likaledes böra göras till riksdagen för utverkande av uttryckligt medgivande därtill, att den tid, under vilken undervisning enligt av riksdagens godkända bestämmelser skall meddelas vid läroanstalter av olika slag, må i de fall, då smittosam sjukdom befinnes därtill föranleda, förkortas i den utsträckning, Kungl. Maj:t prövar sådant erforderligt.

Jag hemställer alltså, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

dels att till lärar- och annan personal vid statens undervisningsanstalter av olika slag må för tid, varunder vederbörande hälsovårdsmyndighet anser erforderligt, att undervisningen vid vederbörande anstalt till följd av rådande smittosam sjukdom inställes, utgå avlöningsförmåner med samma belopp, som om undervisningen bedrivits i eljest bestämd omfattning;

dels att för utbekommande av statsbidrag till statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter och till där anställd lärarpersonal hinder ej må möta därav, att undervisningen vid vederbörande läroanstalt måst inställas av anledning och under tid, som nu nämnts;

dels ock att den tid, under vilken undervisning enligt av riksdagen godkända bestämmelser skall meddelas vid läroanstalter av olika slag, må, där smittosam sjukdom befinnes därtill föranleda, förkortas i den utsträckning, Kungl. Maj:t prövar sådant erforderligt.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

Stockholm 1918, Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B.
185893

Gen. Lib.

406
.N6

Nr 28.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Härigenom förordnas, att till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

Där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, äger Konungen förordna, att tjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i mom. 1, 2 eller 3 föreskrives.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt däråmeddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

E. A. Nilson.

3957 18 *Bihang till vrtima riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 28 häft. (Nr 28.)*

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern Edén,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Hellner,
Statsråden Petersson,
Schotte,
Petrén,
Nilson,
Löfgren,
friherre Palmstierna,
Rydén,
Thorsson.

Efter gemensam beredning inom lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen yttrade chefen för förstnämnda departement, statsrådet Nilson följande:

»Uti § 27 mom. 1, 2 och 3 värnpliktslagen äro bestämmelser meddelade rörande de värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet i beväringen under fredstid. Dessa bestämmelser avse icke blott värnpliktstjänstgöringens längd och fördelning på olika vapenövningar — första tjänstgöring, repetitionsövningar, reservtruppövning — utan även tiden för fullgörandet av ifrågavarande tjänstgöring så tillvida, att de särskilda vapenövningarna bestämts skola taga sin början respektive fullgöras under visst år, räknat från och med det år, vederbörande värnpliktig undergått inskrivning. Med iakttagande härav äger Kungl. Maj:t bestämma tidpunkten för inryckning till de olika vapenövningarna.

Från de i värnpliktslagen sålunda meddelade föreskrifterna rörande tiden för tjänstgöringens fullgörande kan i administrativ väg beviljas

dispens i så måtto, att enskild värnpliktig, på därom gjord framställning, kan under vissa i värnpliktslagen närmare angivna förutsättningar erhålla uppskov med eller hemförlovas från honom åliggande tjänstgöring, vilket innebär ett medgivande för honom att först nästföljande år fullgöra ifrågavarande tjänstgöring respektive återstående del därav. En avvikelse från förut omförmälda föreskrifter i vidare omfattning än nu nämnts kan däremot, med värnpliktslagens nuvarande avfattning, icke äga rum.

Som bekant har landet under den sistförflutna tiden varit hemsökt av en epidemisk sjukdom, den s. k. spanska sjukan, vilken under höstens lopp vunnit allt större utbredning och antagit en allt allvarligare karaktär. Med anledning härav och särskilt med hänsyn till de talrika fall av ifrågavarande sjukdom, som inträffat vid truppförbanden, har det befunnits nödigt att ändra de fastställda tiderna för inryckning till höstens vapenövningar. Där så författningsenligt kunnat ske, har sålunda förordnats om uppskov med övningarna till år 1919. Beträffande första tjänstgöringen och repetitionsövningarna har däremot på grund av värnpliktslagens bestämmelser ett dylikt uppskov icke kunnat ske. Första tjänstgöringen, vilken skolat taga sin början omkring den 1 november, har sålunda endast kunnat uppskjutas till senare tidpunkt under innevarande år, som framdeles kommer att bestämmas. Beträffande repetitionsövningarna, som av flera skäl icke kunde uppskjutas, ordnades saken så, att Kungl. Maj:t, med anledning av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses därom gjorda framställning, medgav, att vederbörande arméfördelningschefer och kommendanten i Boden finge, enligt de närmare bestämmelser, som meddelades i kommandoväg och av sjukvårdsstyrelsen, bevilja under årets repetitions-(regements-)övningar tjänstgöringsskyldig personal tjänstledighet intill slutet av sagda övningar.

Med hänsyn därtill att förenämnda epidemi ännu icke visat någon påtaglig återgång och då det även ur militär synpunkt möter stora svårigheter för utbildningens ordnande, därest första tjänstgöringen skulle taga sin början senare än omkring den 1 december, kan en förlängning in på år 1919 av det beslutade uppskovet med nämnda tjänstgöring visa sig vara av omständigheterna påkallad. Då emellertid, såsom förut nämnts, värnpliktslagen lägger hinder i vägen för ett dylikt uppskovs meddelande, torde medgivande härtill böra inhämtas av den inom kort sammanträdande urtima riksdagen. I betraktande därav, att framdeles likartade situationer kunna inträda vid en tidpunkt, då riksdagen icke är samlad, synes ifrågavarande medgivande böra utvidgas till ett mera allmänt bemyndigande för Kungl. Maj:t att, där sådant med hänsyn till

utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, förordna, att värnpliktstjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i § 27 mom. 1, 2 eller 3 värnpliktslagen föreskrives.

Därest med tillämpning av nu angivna bestämmelse uppskov med första tjänstgöringen till ett följande år meddelas, kan det, med hänsyn till svårigheterna att låta beväringsrekrytskola och repetitionsövningar samtidigt pågå, bliva önskvärt, att den i lagen stadgade tiden för första tjänstgöringen med erforderligt antal dagar avkortas. Då emellertid tillfälle alltid finnes att till riksdagens prövning hänskjuta sådan fråga, torde något stadgande om befogenhet för Kungl. Maj:t att härutinnan besluta icke i detta sammanhang vara erforderligt.

Den nya bestämmelsen torde lämpligen böra erhålla formen av ett tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen».

Departementschefen uppläste härefter ett i enlighet med vad sålunda anförts inom departementet upprättat »*Förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914*» samt hemställde, att samma förslag måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna; av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

— —

Ur protokollet:

A. Lindman.

Stockholm, K. L. Beckmans Boktr., 1918.

Gen. Lib

5 406
.K3

Nr 29.

Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse till riksdagen om förordnande av en statsrådsledamot att utöva den befattning med riksdagsärenden, som enligt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Kungl. Maj:t vill härmed giva riksdagen tillkänna, att Kungl. Maj:t i nåder förordnat statsrådet BROR AUGUST PETRÉN att under instundande urtima riksdag utöva den befattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Eliel Löfgren.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 29 häft. (Nr 29—30.)

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikesärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Uppå statsrådets tillstyrkan täcktes Hans Maj:t Konungen förordna statsrådet BROR AUGUST PETRÉN att under instundande urtima riksdag utöva den befattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 riksdagsordningen tillkomme en ledamot av statsrådet, samt befallde, att nådig skrivelse härom av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skulle till riksdagen avlåtas.

Ur protokollet:
Ivar Brynolf.

Nr 30.

Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse till riksdagen om förordnande av en statsrådsledamot att lämna riksdagen viss redogörelse; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Kungl Maj:t vill härmed giva riksdagen tillkänna, att Kungl. Maj:t uppdragit åt hans excellens statsministern NILS EDÉN att delgiva riksdagens kamrar en redogörelse för de viktigaste folkförsörjningsfrågornas nuvarande läge.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Eliel Löfgren.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 25 oktober 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Löfgren, anförde, att då det torde få anses önskvärt att den till den 30 innevarande oktober sammankallade urtima riksdagen finge sig delgiven en redogörelse för de viktigaste folkförsörjningsfrågornas läge Kungl. Maj:t täcktes åt hans excellens herr statsministern Edén uppdraga att avgiva en sådan redogörelse.

Sedan statsrådets övriga ledamöter instämt i föredragandens hemställan, behagade Hans Maj:t Konungen därtill giva sitt samtycke, och skulle skrivelse härom avlåtas till riksdagen av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Ivar Brynolf.

Stockholm. Nya Tryckeri-Aktiebolaget 1918.

Con. I ..

K 3

Nr 31.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående nedsättning av försäljningspriset för bränslekommissionens ved; given Stockholms slott den 15 november 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva, att bränslekommissionens vedlager må försäljas till de nedsatta pris, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga med hänsyn till såväl de ändrade förhållandena å bränslemarknaden som önskvärdheten av ett lättande utav dyrtidens tryck, särskilt i fråga om de mindre bemedlade.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all Kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 30 häft. (Nr 31.) 1

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 november 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, anförde härefter:

Bränslekommissionens tillkomst.

Utbrottet av det krig, som nu synes närma sig sitt slut, medförde så småningom i vårt land sådana svårigheter i fråga om bränsleanskaffningen, att ett statligt ingripande för desammas bekämpande blev oundvikligt. Till en början lades därvid den reglerande verksamheten i händerna på ett flertal offentliga organisationer. Sålunda medgav Kungl. Maj:t den 4 februari 1916, att inom industrikommissionen upprättades en bränslebesparingsbyrå. Den 5 maj samma år godkände Kungl. Maj:t vidare statens livsmedelskommissions beslut att inrätta en denna kommission tillhörande vedbyrå. Förordningen den 14 augusti nämnda år angående

förbud mot användande av ved såsom bränsle vid industriella anläggningar, kommunikationsinrättningar samt vissa allmänna verk och anstalter hade ytterligare samma dag föranlett tillsättande av en fristående statens bränslekommission för prövning av ansökningar om dispens från författningens bestämmelser. Inom handelskommissionen har sedan den 23 januari 1917 arbetat en särskild kolbyrå för frågor rörande kolimporten. I detta sammanhang må slutligen erinras om torvkommittén av den 14 januari 1916, vilken skulle hava att utreda och avgiva förslag beträffande de åtgärder i olika hänseenden, som ytterligare kunde vidtagas från statens sida för att främja produktionen och användningen av bränsle, framställt av torv.

I samma mån som kolimporten minskades, kom man emellertid till den uppfattningen, att mera ingripande åtgärder i fråga om bränsleanskaffningen voro nödvändiga. Efter att hava erinrat hurusom man måste räkna med, att Sverige måste inrikta sig på att täcka sitt bränslebehov i stort sett med inhemska tillgångar, anförde till statsrådsprotokollet den 16 april 1917 dåvarande chefen för finansdepartementet: En uppgift av denna omfattning krävde målmedveten organisation av alla de för ändamålet lämpade krafter, varöver landet förfogade. Främst hade man vid uppgiftens lösning att fatta i sikte hushållsbehovet av bränsle; detta befunne sig visserligen i avtagande, när man ginge mot den varmare årstiden, men krävde av väl bekanta anledningar omedelbara åtgärder, om man skulle kunna vara rustad att med någon trygghet möta nästa vinter. Härtill komme ytterligare transportväsendets och industriens oundgängliga bränslebehov, som uppenbarligen måste täckas, om man ej ville utsätta sig för de mest ödesdigra rubbningar i hela landets näringsliv, vittgående arbetslöshet och starkt ökade livsmedelssvårigheter. I ett dylikt läge, när snabba och målmedvetna åtgärder i ganska enastående omfattning vore högst behövliga, kunde den förutvarande organisationen av bränsleförvaltningen icke längre anses tillfredsställande. Det måste skapas ett centralt organ, som kunde leda verksamheten efter enhetliga principer, och till vilket alla övriga såväl tillfälliga som permanenta statsinstitutioner med verksamhet på området komme i ett på förhand bestämt förhållande. Endast på sådant sätt syntes man kunna få säkerhet för, att erforderliga åtgärder vidtoges på lämpligt sätt, och utan att en dyrbar tid förspillides.

Med bifall till en av departementschefen i anslutning till detta anförande gjord hemställan, tillsatte Kungl. Maj:t ovannämnda dag, den 16 april 1917, en ny statens bränslekommission, som i huvudsak

övertog den verksamhet, vilken dittills i reglerande syfte bedrivits av ovan berörda offentliga organisationer. Denna bränslekommissions närmaste uppgift blev emellertid igångsättandet av en vedavverkning av enastående omfattning för tryggande av landets bränslebehov.

Bränslekommissionens finansiering.

Givetvis erfordrades för den nya bränslekommissionens verksamhet ett betydande rörelsekapital. Beträffande frågan huru detta skulle anskaffas, anförde dåvarande departementschefen vid nyssberörda tillfälle i huvudsak följande: I fråga om arbetslöner och andra direkta utgifter för mänsklig och mekanisk arbetskraft måste naturligtvis kontantbetalning äga rum. Vidkommande däremot betalningen till skogsägare för växande eller avverkad skog torde det i viss begränsning kunna ordnas på sådant sätt, att statens kredit icke behövde tagas i anspråk genom direkt upplåning hos allmänheten. Departementschefen tänkte sig, att ägare av skog skulle befinnas villig att mottaga accepter å köpeskillingen, vilka accepter borde förfalla till betalning helst så lång tid framåt, att man kunde förvänta, att kronan återbekomme utläggen från företag, som köpte veden, eller att i allt fall betalningen av köpeskillingen för skog kunde äga rum med medel, som inflöte för den huggna veden. Ett sådant handhavande av bränslekommissionens affärer förutsatte emellertid bildandet av ett aktiebolag, däri staten inginge som huvudsaklig delägare. Bolaget skulle naturligtvis upplösas i och med det att bränslekommissionens verksamhet upphörde, och självfallet bleve bolagets affärer statens och staten alltså ansvarig för bolagets hela affärsverksamhet.

Frågan om finansieringen av bränslekommissionens verksamhet förelades 1917 års riksdag genom en den 12 maj samma år dagtecknad proposition nr 369. Till statsrådsprotokollet för nämnda dag framhöll departementschefen hurusom, enligt av honom angivna beräkningar, det rörelsekapital, som krävdes för bedrivandet av kommissionens avverkningar, möjligen komme att överstiga 300 miljoner kronor. I anslutning härtill gjorde emellertid departementschefen vidare gällande, att en kredit av denna storlek lämpligen icke borde för det dåvarande ifrågasättas, samt att, genom anordningar av ovan antydd art, den kredit, som borde äskas hos riksdagen, kunde begränsas till ett belopp av 50,000,000 kronor, vilket belopp i så fall närmast skulle användas till de kontantbetalningar, som under alla förhållanden måste göras av bränslekommissionen, nämligen betalningar till administration, till arbetare och för transporter. Departementschefen erinrade slutligen, att kostnaderna för administrationen borde här liksom vid all annan affärs-

rörelse inräknas i priset på de försålda varorna, samt att de medel, som för vedanskaffningen toges i anspråk, givetvis vore avsedda att i sin helhet återbetalas, varemot frågan, huruvida ränta å desamma jämväl skulle gäldas, torde få bliva föremål för framtida avgörande.

I ovanberörda proposition nr 369 föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att dels ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av högst 50,000,000 kronor att, i enlighet med av föredragande departementschefen angivna grunder, användas för bränslekommissionens vedanskaffning under år 1917, dels ock medgiva, att av detta belopp finge för statens räkning tecknas aktier intill ett belopp av 99,600 kronor i ett för sagda vedanskaffning bildat aktiebolag.

Riksdagen anmälde i skrivelse den 12 juni 1917, nr 338, att riksdagen antagit berörda förslag ävensom förklarat, bland annat, *att staten iklädde sig ansvaret för bolagets förbindelser.*

Med anledning av vad sålunda förekommit, bildades den 9 juli 1917 det ifrågasatta bolaget under namn av Aktiebolaget Statsbränsle. Bolagets ändamål angives i bolagsordningen vara att förvalta det rörelsekapital, varöver bränslekommissionen förfogar, ävensom att för kommissionens räkning men i eget namn uppbära kommissionen tillkommande medel och verkställa utbetalningar, som föranledas av kommissionens verksamhet. Aktiekapitalet utgör 100,000 kronor, fördelade på 1,000 aktier, varav 996 ägas av svenska staten. All utdelningsbar vinst, som kan uppkomma av bolagets rörelse, tillfaller staten. Vid bolagets upplösning erhåller enskild innehavare av aktie endast aktiens nominella värde.

I skrivelse den 15 februari 1918 anförde bränslekommissionen i huvudsak följande:

Den kredit, som ställts till kommissionens förfogande, hade i första rummet använts vid sådana utbetalningar, vilka uppenbarligen måste göras kontant, såsom arbetslöner och andra direkta utgifter för mänsklig och mekanisk arbetskraft, varemot avverkad skog likviderats genom anvisningar, ställda att betalas viss tid efter utfärdandet. Härigenom hade det varit möjligt att för år 1917 hålla de direkta utgifterna inom ramen för den av riksdagen lämnade krediten. Förfallotiden för nyssnämnda anvisningar hade emellertid börjat inträda. För inlösen av de anvisningar, som komme att förfalla under våren och sommaren 1918, ävensom för direkta utgifter under samma tid behövde kommissionen ytterligare kredit. Till belysande av storleken utav denna kredit ville kommissionen omnämna, att den beräknade att till den 1 maj 1918 hava anskaffat ved för tillgodoseende av de nuvarande vedförbrukarnas behov

intill den 1 januari 1920, samt att kommissionen, som hade för avsikt att låta den å många orter redan avsevärt inskränkta vedhuggningen i huvudsak upphöra omkring den 1 maj 1918, beräknade, att kommissionens lager av ved då skulle uppgå till omkring 12,000,000 kubikmeter. För större delen av den lagrade veden torde man icke kunna förvänta någon betalning förrän påföljande vinter. Med beräkning att utgifterna för varje kubikmeter av den lagrade veden skulle uppgå till omkring 12 kronor, skulle kommissionens utgifter under sommaren komma att överstiga inkomsterna med omkring 144,000,000 kronor. Utöver den redan anvisade krediten av 50,000,000 kronor skulle sålunda ytterligare erfordras omkring 100,000,000 kronor.

Nämnda skrivelse anmäldes av mig inför Eders Kungl. Maj:t den 22 februari 1918, varvid jag — under papekande av att till kommissionens förfogande ytterligare ställda medel borde i sinom tid till statsverket återbetalas — hemställde, att Kungl. Maj:t ville i proposition föreslå riksdagen att för beredande av rörelsekapital för bränslekommissionen under år 1918, att användas i enlighet med vad i anförande till statsrådsprotokollet utvecklats, å tilläggsstat för år 1918 anvisa ett reservationsanslag av 100,000,000 kronor.

Denna min hemställan blev av Eders Kungl. Maj:t bifallen; och avläts i enlighet härmed en med nr 117 betecknad proposition till innevarande års lagtima riksdag.

I skrivelse den 20 mars 1918, nr 80, anmälde riksdagen, att propositionen bifallits.

Emellertid visade det sig, att den kommissionen sålunda beviljade krediten icke varit tillräcklig. I skrivelse den 27 nästlidne augusti meddelade kommissionen, att densamma den 20 i nämnda månad disponerat omkring 148,000,000 kronor av sitt rörelsekapital samt att kommissionen under augusti, september och oktober månader hade att ytterligare inlösa av densamma såsom likvid för ved utfärdade anvisningar å tillhopa omkring 32,000,000 kronor, under det att för samma tid beräknades inflyta, efter avdrag för administrationskostnader, 7,000,000 kronor. I anslutning härtill ifrågasatte kommissionen att genom utställande och diskontering av växlar å tillhopa 25,000,000 kronor anskaffa erforderliga medel för inlösande av ovan sistberörda anvisningar.

Då riksdagen i sin förut omförmälda skrivelse av den 12 juni 1917 förklarat, att staten iklädde sig ansvaret för det då planerade och sedermera bildade Aktiebolaget Statsbränsles förbindelser, och staten alltså redan var betalningsskyldig för nämnda, av bolaget utfärdade anvisningar, som kunde antagas till största delen vara diskonterade av

riksbanken eller de enskilda bankerna, föranstaltade jag därom, att det bankkonsortium, med vilket, enligt vad i Kungl. Maj:ts proposition den 31 maj 1918, nr 456, till årets lagtima riksdag meddelats, avtal träffats om kristidskommissionernas finansiering, åtog sig att diskontera bolagets växlar å tillhopa 25,000,000 kronor. Härigenom bereddes sålunda bolaget möjlighet att infria av detsamma utställda anvisningar.

Enligt vad som meddelats mig har emellertid en upplåning av nu angiven omfattning icke behövt tillgripas, utan har densamma inskränkt sig till ett belopp av 10,000,000 kronor.

Då i anledning av en i denna månad från bränslekommissionen ingiven framställning Eders Kungl. Maj:t den 5 dennes fattat beslut om avveckling av bränslekommissionens verksamhet, lärer någon vidare förstärkning av rörelsekapital åt bränslekommissionen icke vara erforderlig.

Departementschefen.

Bränslekommissionens vedlager den 1 oktober 1918 torde kunna skattas till i runt tal 13,000,000 kubikmeter. För att kommissionens affärer skola kunna, på sätt vid beviljande av kredit åt kommissionen förutsatts, avvecklas utan förlust, erfordras, att priset å den av kommissionen lagrade veden alltjämt hålles jämförelsevis högt. Emellertid hava under senaste tiden väsentligt ändrade förhållanden inträtt å bränslemarknaden. De sjunkande sjöfrakterna hava medfört lägre kolpriser och dessa kunna väntas falla ytterligare. Givetvis återverkar detta i sin ordning å bränsleprisen i övrigt. Att under sådana omständigheter kommissionen skulle, endast för att kunna till fullo återbetala det erhållna rörelsekapitalet, söka hålla vedpriserna uppe, lärer enligt min mening icke böra ifrågakomma. Det torde tillåtas mig att i detta avseende erinra, att bränslekommissionen själv i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t den 1 innevarande november i fråga om försäljningspriset å kommissionens ved framhållit, hurusom kommissionen vore medveten om, att statens intresse att undgå förlust på vedanskaffningen kunde komma att stå i motsättning till det lika viktiga eller till och med viktigare allmänna intresset, att de på grund av kristiden och de extraordinära förhållandena uppdrivna vedpriserna nedbragtes till en lägre nivå i samma mån, som kristidens tryck lättades.

Redan nu har emellertid bränslekommissionen i vissa fall försålt ved till pris, som ej täcker kommissionens egna kostnader. Jag åsyftar här den ved, som för enskildas hushållsförbrukning tillhandahållits vederbörande livsmedelsnämnder till nedsatt pris, och som av livsmedelsnämnderna fått utlämnas med viss mycken till varje enskild person, nämligen, vad angår bränsleåret 1917—1918, i Norrbottens län med 5

kubikmeter, i Västerbottens län med 3 kubikmeter, i Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs och Kopparbergs län med 2 kubikmeter samt i övriga delar av landet med 1 kubikmeter. De förluster, som för bränslekommissionen uppkommer å dessa försäljningar, avsåg man att täcka genom att vid vissa andra försäljningar betinga ett så mycket högre pris. Detta lärer emellertid icke numera låta sig göra. Givetvis bör dock icke av sådan anledning bränslekommissionens försäljning av ved till nedsatt pris under innevarande konsumtionsår erhålla en minskad omfattning. Tvärtom synes det mig, att man bör vidare fortgå å den inslagna vägen och, särskilt då fråga är om hushållsved till de mindre bemedlade, genom väsentligt ökade försäljningar bereda lättnader i de allmänna svårigheterna till följd av levnadskostnadernas stegring. Dessa hava numera nått en sådan höjd, att stora delar av vårt folk befinna sig invid eller rent av under existensminimum. Omfattande åtgärder hava av statsmakterna redan vidtagits för lindrande av dyrtidens tryck, men den hjälp, som lämnats, har dock tyvärr ej varit tillräcklig. Det synes mig därför vara synnerligen önskvärt att till den stundande vintern med dess ökade svårigheter åtminstone bränslet må kunna tillhandahållas till ett någorlunda överkomligt pris.

Det torde ej låta sig göra att nu angiva de belopp, varmed nedsättning av vedprisen bör ske, vare sig denna nedsättning föranledes av de ändrade förhållandena å bränslemarknaden eller av önskan att underlätta återgången till mera normala förhållanden på det ekonomiska området i allmänhet, eller prisnedsättningen betingas av nödvändigheten att träda direkt hjälpande emellan till lindrande av dyrtidens tryck. Än mindre kan man nu ens tillnärmelsevis fastslå storleken av den förlust, som kan komma att tillskyndas staten i händelse nu antydda prisnedsättningar företagas. Såsom i detta avseende belysande vill jag emellertid omnämna, att ovanberörda försäljning av hushållsved under bränsleåret 1917—1918 till ett pris av 10 kronor för prima björkved och 8 kronor för prima barrved, allt per kubikmeter fritt banvagn å produktionsorten samt mot en medelfraktkostnad för leverans vid köparens station av högst 4 kronor per kubikmeter, medförde en förlust av i runt tal 10,000,000 kronor å försålda 1,800,000 kubikmeter. Under förutsättning av i övrigt oförändrade principer för försäljningen av hushållsveden beräknar bränslekommissionen med hänsyn till dels det ökade antalet av nu uttagna vedkort och dels de väsentligt höjda fraktkostnaderna, att förlusten på denna försäljning för det nu löpande bränsleåret kommer att uppgå till cirka 25,000,000 kronor. Såsom jag förut anfört finner jag det dessutom angeläget att bereda ytterligare

lindringar i de mindre bemedlades svårigheter genom försäljning i väsentligt större omfattning än hittills av hushållsved till nedsatt pris. Härigenom skulle det belopp, vartill förlusten å ifrågavarande försäljning kan beräknas uppgå, i motsvarande grad ökas.

Enligt vad jag förut yttrat lärer det icke gärna kunna ifrågasättas att täcka ens hela den förlust, som uppkommer å en försäljning av hushållsved i hittills beräknad omfattning, genom ökat pris å återstoden av kommissionens vedlager. Därest en nedsättning av priset även å annan ved än hushållsved vidtages, kommer uppenbarligen en sådan åtgärd att medföra betydande förluster för statsverket. Att siffermässigt angiva dessa torde dock icke för närvarande vara möjligt. På de skäl, som jag förut andragit, anser jag emellertid, att dessa förluster, vilka i varje fall icke torde kunna helt undvikas, uppvägas av de fördelar för det allmänna, som en prisnedsättning innebär.

Då det vid de tillfällen, när riksdagen beviljat bränslekommissionen kredit, förutsatts, att förskjutet rörelsekapital skulle återbetalas till statsverket, eventuellt med ränta, synes det mig icke kunna ifrågakomma att utan riksdagens hörande och samtycke företaga en sådan nedsättning av priset å kommissionens ved, att därigenom rörelsekapitalets återbetalande skulle i mera avsevärd omfattning omöjliggöras.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå den nu samlade urtima riksdagen

medgiva, att bränslekommissionens vedlager må försäljas till de nedsatta pris, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga med hänsyn till såväl de ändrade förhållandena å bränslemarknaden som önskvärdheten av ett lättande utav dyrtidens tryck, särskilt i fråga om de mindre bemedlade.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga litt. . . . vid detta protokoll utvisar, skulle avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
Sven Lidholm.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.

Nr 32.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen; given Stockholms slott den 8 november 1918.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Eliel Löfgren.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen.

Härigenom förordnas, att 65 och 67 §§ utsökningslagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

65 §.

Från utmätning skola undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst femhundra kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle; då skall från utmätning undantagas av det förråd, som i huset finnes, vad till underhåll för en månad tarvas, eller, där tillräckligt förråd ej finnes, av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, så mycket som erfordras för anskaffande av det felande. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett.

67 §.

Gäldenärs innestående avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning eller innestående pension å rikets stat må icke utmätas, förr än gäldenären är berättigad att avlöningen eller pensionen lyfta; och skall, ändå att avlöningen eller pensionen är förfallen, därav från utmätning undantagas vad som erfordras till nödigt underhåll åt gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn till nästa förfallodag. Är avlöningen eller pensionen lyftad, skall av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, undantagas motsvarande belopp.

Är i lag eller författning särskilt stadgat, att viss egendom ej må utmätas, eller är av Konungen för viss pensions- eller livränteanstalt förordnat, att därifrån utgående pension eller livränta ej må tagas i mät; lände det till efterrättelse.

Om införsel i avlöning, pension eller livränta är särskilt stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1919.

Förslag

till

Lag

om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Härigenom förordnas, att till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta skall fogas en ny paragraf av nedan angivna lydelse:

21 §.

Häftar någon för oguldna utskylder eller allmänna avgifter, skola beträffande sådana utskylder eller avgifter jämte stadgad indrivningsavgift eller uppbördsprovision denna lags bestämmelser om införsel för underhållsbidrag i tillämpliga delar lända till efterrättelse med följande tillägg och undantag:

1) Vad i 3 § stadgas skall ej gälla, men varde med rekommenderat tjänstebrev till gäldenären avsänt underrättelse om att indrivning påkallats och att han, där han har något att invända mot införsel eller att andraga beträffande de bestämmelser, som vid beviljande av införsel böra meddelas, äger att muntligen eller skriftligen avgiva yttrande. Ej må beslut om införsel meddelas, förr än skälig tid, minst åtta dagar, förflutit från underrättelsens avsändande.

2) Sedan ett år förflutit efter det utskylderna eller avgifterna förfallit till betalning, må införsel ej beviljas eller meddelat beslut om införsel äga tillämpning.

3) Beviljas införsel till gäldande av såväl underhållsbidrag som utskylder eller avgifter, och förslår ej därtill det belopp, som må innehållas, gånge detta belopp i första hand till bidragets betalning.

4) Vad i 10 § andra punkten och 17 § är föreskrivet äge ej tillämpning.

5) I fråga om redovisning för influtna medel skola tillämpas de i sådant avseende i gällande författningar angående uppbörd och indrivning av utskylder och allmänna avgifter meddelade bestämmelser.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1919.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 9 § strafflagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

9 §.

Ej må i mät för böter tagas den sakfälldes enda fasta egendom, varav han sin nödiga bärgning haver; ej nödig bostad; ej till jordbruket nödiga lösören eller vad den sakfällde eljest till sin närings bedrivande behöver; ej nödiga gång- och sängkläder för den sakfällde, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn; ej heller av det förråd, som i huset finnes, vad till hans och hans husfolks underhåll i en månads tid erfordras.

Där enligt utsökningslagen egendom i större utsträckning än här sägs skall undantagas från utmätning, lände det till efterrättelse.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1919.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

Härigenom förordnas, att 30 § konkurslagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

30 §.

Gäldenär skall, där han sig ej annorledes försörja kan, av konkursboet njuta nödigt underhåll för sig, hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn under två månader från den dag, offentlig stämning given är. Kan ej inom nämnda

tid bouppteckningen med ed fästas och boet till gode män överlämnas; njute gäldenären, till dess sådant skett, underhåll som sagt är. Gäldenären varde ock tilldelat vad som erfordras för resa och uppehälle, då han, efter kallelse, har att inställa sig vid rätten till förhör, eller annorstädes till avgivande av upplysningar rörande konkursboet, dock ej mer, om han vistas utom rättens domsaga, än som tarvades, om han därinom, å ort där han sist vistades, sig uppehölle. I övrigt äge han från konkursboet utbekomma och behålla dels nödiga gång- och sängkläder för sig, hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst femhundra kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören.

Kommer tvist upp i anledning av vad nu stadgat är; pröve rätten vad gäldenären bestås må med avseende såväl å hans behov och boets ställning, som å hans omsorg att rätt för sig göra och beredvillighet att gode männen tillhandagå.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1919.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 30 augusti 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
NILSON,
LÖFGREN,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Löfgren anmälde riksdagens skrivelse den 11 juni 1917, däri riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, huruvida och i vad mån gällande lagstiftning må kunna skäligen ändras i syfte att avlöning för allmän eller enskild tjänst eller pension bleve till viss del skyddad för utmätning, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Efter att hava redogjort för innehållet i riksdagens skrivelse och lagutskottets av riksdagen åberopade och godkända utlåtande i ämnet ävensom de från Kungl. Maj:ts befallningshavande infordrade yttranden över riksdagens framställning anförde statsrådet Löfgren:

Gällande begränsningar i rätten att erhålla utmätning.

»Gällande rätt innehåller vissa begränsningar i fråga om borgenärs rätt att erhålla utmätning i gäldenärs tillgångar. Sålunda stadgas i 65 § utsökningslagen, att från utmätning skola undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst etthundrafemtio kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören, samt att, om utväg till

nödtorftigt uppehälle saknas, av det förråd, som i huset finnes, skall undantagas vad till underhåll för en månad tarvas. I 67 § av samma lag föreskrives, bland annat, dels i första stycket, att gäldenärs innestående avlöning för allmän eller enskild tjänst eller innestående pension å rikets stat icke må utmätas förr än gäldenären är berättigad att avlöningen eller pensionen lyfta, dels ock i andra stycket, att om i lag eller författning är särskilt stadgat, att viss egendom ej må utmätas, eller av Konungen för viss pensions- eller livränteanstalt förordnats, att därifrån utgående pension eller livränta ej må tagas i mät, det skall lända till efterrättelse. Från förbudet mot exekution i ej förfallen avlöning eller pension gäller till förmån för underhållsfordringar undantag jämlikt lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Utsökningslagens ifrågavarande bestämmelser avse att åt gäldenären trygga hans oumbärligaste lösören samt vad han nödvändigt behöver för sin och de sinas bärgning, så att de ej falla det allmänna till last. Stadgandena äro sålunda givna såväl i gäldenärens som i samhällets intresse. Emellertid torde desamma icke vederbörligen tillgodose de humanitära och sociala hänsyn, som göra sig gällande i detta avseende. Vissa ytterligare begränsningar i borgenärs rätt att erhålla utmätning synas mig ock kunna genomföras utan att nämnvärd fara skulle uppstå för förminskande av de mindre bemedlades utsikter att i behövlig utsträckning erhålla kredit. Erfarenheten från utlandet, vars lagstiftningar i allmänhet innehålla bestämmelser om en mera utsträckt utmätningsfrihet än i vårt land, utvisar icke heller, att några olägenheter härigenom uppkommit.

Avlönings skyddande mot utmätning.

Vad först angår skydd mot utmätning av avlöning, som åsyftas i riksdagens förevarande skrivelse, får väl enligt 67 § första stycket utsökningslagen ej förfallen avlöning icke utmätas. Däremot saknas bestämmelse, som vid utmätning av förfallen avlöning tryggar nödiga existensmedel åt gäldenären och hans familj. På förfallodagen, innan ännu avlöningen blivit av gäldenären lyftad, kan den sålunda i sin helhet utmätas. Och efter det gäldenären uppburit lönemedlen, kan borgenären jämväl utan inskränkning åtkomma desamma vare sig detta sker omedelbart efter lyftandet eller senare. Visserligen torde utmätningsmannen knappast hava skyldighet att passa på avlöningstillfällena och ofta torde han även sakna tillfälle härtill. Det är också företrädesvis för uttagande av underhållsbidrag och utskylder, som utmätning av avlöning ägt rum. Å senaste tiden har dock, på sätt framgår av vad som förekommit vid behandlingen inom riksdagen av förevarande ärende, sådan utmätning i ökad omfattning försiggått även till gäldande

av fordringar, som grunda sig på avtalsvis beviljad kredit. Att gäldenären sålunda kan berövas hela avlöningen, som ofta utgör hans enda inkomstkälla, finner jag vara synnerligen obilligt. Särskilt framträder denna obillighet i de fall, där utmätning gång efter annan äger rum i avlöningen eller denna förfaller med långa mellanrum. Lika med riksdagen finner jag det därför vara av behovet påkallat, att lönemedel i viss omfattning skyddas mot utmätning. Delvis har för övrigt redan praxis föregått lagstiftningen i detta avseende. Sålunda hava vissa utmätningsmän behjärtat det nödläge, som skulle uppstå för gäldenären, därest hela hans avlöning utmättes, och därför från utmätning undantagit någon del därav. Utmätningsmännen hava jämväl trott sig hämta stöd för ett sådant förfaringssätt i ovan omförmälda stadgande om undantagande av förråd från utmätning. Men detta stadgande lär dock icke åsyfta att bereda skydd för lönemedel. Andra utmätningsmän hava också ansett sig pliktiga att taga hela avlöningen i mät. En ändring av utsökningslagen i förevarande avseende är därför av vikt jämväl för åstadkommande av likformighet i utmätningsförfarandet. Det må för övrigt framhållas, att avsedda lagändring mången gång även låter förena sig med borgenärens intresse. Genom en oinskränkt löneutmätning tvingas ofta gäldenären att lämna sin anställning eller, såsom också inträffat, själv försätta sig i konkurs för att komma i åtnjutande av den honom enligt konkurslagen tillförsäkrade rätt att av sin lön eller arbetsförtjänst under konkursen få uppbära erforderliga medel till sitt livsuppehälle. Får däremot gäldenären jämväl vid utmätning en sådan rätt, äger han möjlighet att fortsätta sitt arbete i samma anställning och däri förvärva inkomst och borgenären kan så småningom, eventuellt genom upprepade utmätningsförrättningar, erhålla full betalning för sin fordran.

Den utländska lagstiftningen innehåller efter olika principer utformade inskränkningar i fråga om rätt till utmätning av avlöningar. I *Tyskland* är officerares, civila tjänstemäns och prästers avlöning, som ej överstiger 1,500 mark om året, fritagen från utmätning; överstiger avlöningen detta belopp, kan av densamma utmätas en tredjedel av det överstigande beloppet. Detta skydd omfattar icke blott lönefordran utan även uppburet belopp, som i storlek motsvarar avlöningen för tiden från utmätningen till nästa avlöningstillfälle. Annan avlöning kan, så vitt den ej överstiger 1,500 mark om året, icke utmätas förr än den blivit intjänad samt den dag förflutit, då avlöningen förfallit till betalning. Den *österrikiska* lagstiftningen är i sina huvuddrag överensstämmande med den tyska. *Schweizisk* lag medgiver utmätning av avlöning endast i den mån avlöningen icke enligt utmätningsmannens beprövande är ound-

gängligen nödvändig för gäldenären och hans familj. I *Frankrike* kan avlöning för allmän tjänst utmätas endast till viss kvotdel, som växer med avlöningens belopp; kyrkliga löner äro alldelas fritagna från utmätning. Vad angår avlöning för enskild tjänst, så är enskilda tjänstemäns, bokhållares, handelsbiträdens och andra liknande löntagares avlöning utmätningsbar endast till en tiondel, så vida den ej överstiger 2,000 francs om året; av arbetares och tjänstefolks avlöning kan, oberoende av dess storlek, blott en tiondel utmätas. Utmätning torde ej hindras därav att lönen ännu icke är intjänad. I *Danmark* kan ämbets- och tjänstemäns innestående avlöning icke utmätas; tjänstefolks och arbetares lön kan icke utmätas förrän den är förfallen. I *Norge* kan enligt 1915 års lag om 'tvangsfuldbyrdelse' icke förfallen avlöning ej utmätas. Av förfallen avlöning skall vid utmätning undantagas det belopp, som efter omständigheterna befinnes nödvändigt för gäldenärens och hans familjs underhåll till nästa avlöningstillfälle; är avlöning redan lyftad, skall ett motsvarande belopp i reda penningar undantagas från utmätning. Enligt den *finska* utsökningslagen får gäldenärs avlöning för allmän eller enskild tjänst icke utmätas, förr än gäldenären är berättigad att lyfta den. Vid utmätning skall av det å senaste betalningstermin förfallna lönebelopp eller, där gäldenären redan lyftat det, av penningar, som han innehar, undantagas så mycket som motsvarar två tredjedelar av vad av avlöningen belöper på tiden mellan utmätningen och nästa betalningstermin.

Beträffande frågan på vad sätt och i vad mån avlöning hos oss bör skyddas mot utmätning, torde alltjämt böra såsom huvudregel gälla, att icke förfallen avlöning ej kan utmätas. I fråga om förfallen avlönings skyddande synes det icke vara ändamålsenligt att stadga, att en viss summa eller en viss kvotdel av avlöningens belopp utan vidare skall vara fritagen från utmätning. En sådan anordning skulle ej medgiva vederbörligt beaktande av de omständigheter, som i det särskilda fallet böra öva inflytande å avgörandet, hur stor del av avlöningen må förbehållas gäldenären, såsom hans egenskap av familjeförsörjare, familjens talrikhet, avlöningsbeloppets storlek. Givetvis bör jämväl såsom förutsättning för avlöningens undantagande från utmätning gälla, att gäldenären ej har andra tillgångar. En tillfredsställande lösning av frågan synes bäst vinnas genom att åt utmätningsmannen överlämna att i varje särskilt fall bestämma, hur stor del av avlöningen bör bevaras åt gäldenären. Detta överensstämmer även med praxis i de fall, där viss del av avlöning undantagits från utmätning, varförutom flertalet av de i ärendet hörda myndigheterna förordat ett sådant förfaringssätt. Härigenom vinnes också överensstämmelse med vad som gäller enligt nyssnämnda lag den 14 juni

1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, enligt vilken lag utmätningsmannen äger prövningsrätt i fråga om vad som bör förbehållas gäldenären vid innehållande av avlöning. En sådan prövning är givetvis stundom av svår och ömtålig natur. Den torde dock utan fara kunna anförtros åt utmätningsmannen, så mycket hellre som möjlighet förefinnes att genom överklagande av hans beslut få detsamma prövat av överordnad myndighet.

Vad här ovan anförts har närmast hänfört sig till det fall att utmätning äger rum i gäldenärens innestående fordran å lön. För att avsedda lagändring verkligen må uppfylla sitt ändamål bör, där gäldenären redan lyftat avlöningen, motsvarande skydd beredas honom. Av det lyftade beloppet synes mig, i likhet med vad som gäller enligt vissa utländska lagstiftningar, böra få undantagas vad som behöves till gäldenärens och hans familjs uppehälle till nästa avlöningstillfälle. Givetvis kan man ej uppställa fordran på bevis därom att hos gäldenären förefintliga penningar äro desamma, som han uppburit i avlöning, utan gäldenären bör äga att av innehavda penningar undantaga erforderligt existensbelopp.

Riksdagen har ifrågasatt, att skyddet mot utmätning av avlöning icke borde äga tillämpning vid utmätning för underhållsbidrag, utskylder samt skadestånd i följd av brottslig gärning, trolovnings brytande, äktenskaps återgång eller äktenskapsskillnad. Skyddet borde sålunda enligt riksdagens åsikt huvudsakligen gälla vid utmätning för fordringar, som grundade sig på avtalsvis beviljad kredit. Tydligt är, att i fråga om fordringar av sistnämnda art borgenärens rätt är mindre starkt grundad. Han har här frivilligt medgivit kredit, oaktat han varit medveten om de inskränkningar, som enligt lag gälla vid uttagande av hans fordran i rättslig väg. Han bör ej kunna göra räkning på att till varje pris erhålla omedelbar betalning för sin fordran och därmed äventyra gäldenärens existens. Ehuruväl ett annat förhållande föreligger vid först angivna slag av fordringar, vilka så att säga uppkommit utan borgenärens eget åtgörande, samt vissa av desamma jämväl äro av särskilt ömmande natur, synes dock enligt min mening skyddet även vid utmätning för dessa fordringar böra komma till användning. Att beakta är, att fråga allenast är om att trygga nödigt existensminimum åt gäldenären. Detta torde ej under några omständigheter böra berövas honom. Också har i praxis även vid utmätning för fordran av sistnämnda slag någon del av avlöningen undantagits från utmätningen. I åtskilliga av de inkomna utlåtandena har jämväl framhållits, att avsedda skydd måtte gälla oavsett fordringens art. Beträffande underhållsbidrag är för övrigt

deras utfående så vitt möjligt tillgodosett genom lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta. Vid införsel får jämlikt stadgande i samma lag det belopp, som må innehållas av den ej förfallna avlöningen, icke sättas så högt, att gäldenären kommer att sakna medel till underhåll åt sig och sin familj. Detsamma torde böra gälla, där utmätning av förfallen avlöning för sådan fordran äger rum. För att underlätta indrivningen av utskylder synes mig böra väljas en annan utväg än den riksdagen ifrågasatt. Av skäl, som jag här nedan skall angiva, hemställer jag, att införselinstitutet måtte vinna tillämpning jämväl med avseende å utskylder.

Det må emellertid påpekas, att det nu sagda icke utesluter att vid utmätning tages någon hänsyn till en fordrans behjärtansvärda beskaffenhet. Utan särskilt stadgande lärer kunna förväntas att, där fordringen är sådan och borgenären kan antagas befinna sig i lika behövande ställning som gäldenären, utmätningsmannen anlägger en strängare prövning i fråga om vad som bör förbehållas gäldenären och beräknar det honom tillkommande existensbelopp så lågt som möjligt.

Vad ovan anförts ifråga om skydd vid utmätning av avlöning bör gälla även med avseende å utmätning av pension å rikets stat.

I fråga om pensioner och livräntor, som åsyftas i andra stycket av 67 §, gälla specialföreskrifter enligt särskilda författningar. Enligt dessa äro dylika pensioner och livräntor i en bättre ställning än avlöning och pension å rikets stat. De förra kunna bliva föremål för utmätning först sedan de verkligen lyftats av pensions- eller livräntetagaren. Med hänsyn härtill ävensom till den ändring, som jag, efter vad jag strax skall nämna, föreslår i 65 § utsökningslagen, synes någon ändring icke behöva ifrågakomma, så vitt angår förevarande pensioner eller livräntor.

En mindre jämkning av uttryckssättet i första stycket av 67 § synes vara önskvärd. Det där använda uttrycket allmän eller enskild tjänst torde utgöra en väl snäv beteckning på de arbetsförhållanden, som lagrummet bör omfatta. Särskilt är benämningen tjänst ej fullt lämplig för t. ex. en arbetares anställning i industrien. För att tydligen utmärka att lagrummet med de i detsamma nu föreslagna ändringar bör hava avseende jämväl å personer, sysselsatta i industriellt arbete, torde uttrycket allmän eller enskild tjänst böra utbytas mot beteckningen tjänst eller annan arbetsanställning, vilken beteckning jämväl upptagits i lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta för att angiva de förhållanden, i fråga om vilka införsel kan komma till användning.

Lösörens undantagande från utmätning.

Utöver omförmälda ändringar i 67 § tillåter jag mig även föreslå vissa ändringar i 65 §, vilka därmed äga nära samband. Enligt sistnämnda lagrum utgör det belopp, till vilket gäldenären äger från utmätning undantaga nödiga arbetsredskap och andra nödiga lösören, etthundrafemtio kronor. Genom en lag den 17 mars 1905 har lagrummet erhållit angivna lydelse. Dessförinnan utgjorde ifrågavarande värdegräns allenast sjuttiofem kronor. Redan före tillkomsten av nyssnämnda lag hade vid två tillfällen inom riksdagen av enskilda motionärer väckts fråga om beloppets höjande utöver etthundrafemtio kronor. Sålunda föreslogs i motion vid 1893 års riksdag, att beloppet måtte höjas till femhundra kronor. Syftet med motionen angavs närmast vara att åstadkomma minskning i den allt mer tilltagande konsumtionskrediten genom att väcka mera betänksamhet hos borgenären vid sådan kredits beviljande. År 1899 föreslogs värdegränsens höjning till trehundra kronor, så vitt anginge landsbygden. Under den tid av tretton år, som förflutit efter 1905 års lagändring, har penningvärdet högst väsentligt sjunkit. I alldeles särskild grad gäller detta den nuvarande tiden. Lösören hava i oerhörd grad stigit i pris. Ävenledes har behovet av dyra arbetsredskap allt mera gjort sig gällande. För att stadgandet må hava den verkan, som därmed åsyftats, synes därför en väsentlig höjning av beloppet i fråga böra äga rum. Härtill kommer jämväl en annan omständighet. Därest, på sätt jag ovan föreslagit, lönemedel i viss omfattning fritagas från utmätning, kan detta, såsom också antytts i lagutskottets utlåtande, befaras hava till följd, att utmätning i större utsträckning än önskvärt är övergår gäldenärens lösören. I ändamål att förekomma att för gäldenären oundgängliga husgeråd och arbetsredskap sålunda tillgripas för gälds betalning bör jämväl en höjning av beloppet vidtagas. Såsom redan förut framhållits, är dessutom i jämförelse med flertalet främmande lagstiftningar vår lag efterbliven på förevarande område. Enligt t. ex. förut omnämnda norska lag om 'tvangsfulbyrdelse' äger sålunda gäldenären att från utmätning undantaga, bland annat, dels nödiga lösören utan begränsning i värde, dels visst i lagen närmare angivet antal hemdjur, dels ock dragare, redskap, materialier, böcker och vad gäldenären eljest behöver för sin näring till värde av sexhundra kronor.

Med hänsyn till vad här ovan anförts synes mig det belopp, till vilket arbetsredskap och andra lösören skola undantagas från utmätning, skäligen böra bestämmas till femhundra kronor.

Förråds undantagande från utmätning.

På sätt här förut erinrats, skall enligt andra punkten av 65 §, om utväg till nödtorftigt uppehälle saknas, av förråd, som i huset finnes, undantagas vad till underhåll för en månad tarvas. I regel plägar förråd

för nämnda tid saknas. Särskilt är detta fallet hos befolkningen i städerna. Stadgandet har därför jämförelsevis ringa räckvidd. I likhet med vad som gäller i vissa främmande lagar synes stadgandet böra fullständigas med föreskrift om rätt att, i saknad av förråd, undantaga erforderligt belopp för anskaffande därav. En sådan föreskrift torde med hänsyn till den förut föreslagna ändringen i 67 § om lönemedels undantagande från utmätning sakna betydelse för löntagare. Däremot torde den hava sådan för andra klasser av befolkningen, såsom mindre jordbrukare, hantverkare, självständiga yrkesidkare.

Genom nu föreslagna ändringar i utsökningslagen torde det mest trängande behovet av ökat skydd åt gäldenären vid utmätning vara tillgodosett. Utan fullständig omläggning av de allmänna grunderna för lagstiftningen å förevarande område synes en mera utsträckt utmätningsfrihet svårligen låta sig genomföras.

Införsel för skatter.

Att de av samhället påförda skatter så vitt möjligt uttagas hos de skattskyldige och bliva för sina ändamål tillgängliga är givetvis ett allmänt intresse av allra största vikt. Utländska lagstiftningar innehålla också särskilda bestämmelser, som avse att underlätta deras indrivande i exekutiv väg. De inskränkningar, som eljest gälla i fråga om utmätning för fordringar, sakna sålunda i större eller mindre omfattning giltighet med avseende å utmätning för skatter. Så är t. ex. fallet i Tyskland, Österrike, Norge, Danmark. I de tre förstnämnda länderna kan till förmån för skatter exekution även i ej förfallen avlöning äga rum.

Med våra nuvarande exekutiva bestämmelser är indrivningen av skatter förenad med avsevärda svårigheter. Även där förmåga till skattens gäldande finnes, kan den ofta ej uttagas. Vanligen saknar den skattskyldige andra utmätningsbara tillgångar än sin avlöning och denna får, såsom redan förut anförts, icke tillgripas förr än gäldenären är berättigad att lyfta densamma. Utmätningsmännen medhinna emellertid icke att passa på avlöningstillfällena för att förrätta utmätning av lönen. Det händer därjämte stundom, att löngivaren låter löntagaren uppbära avlöningen i förskott i ändamål att skydda densamma för utmätning. Ett genomförande av den utvidgning av utmätningsfriheten, som jag förordar, torde även vara i viss mån ägnad att försvåra indrivningen av skatter, därest detta ej motverkas genom andra åtgärder. Höjningen av det utmätningsfria beloppet för lösören nödvändiggör i större omfattning än förut utmätning i gäldenärens avlöning. Och då härvid viss del därav bör bevaras åt honom, måste ofta upprepade utmätningsförrättningar företagas. Åtskilliga myndigheter hava också ifrågasatt, att för skatters uttagande exekution måtte äga rum även i gäldenärens icke förfallna av-

löning. Å vissa orter har för övrigt med löngivarens frivilliga medverkan och löntagarens uttryckliga eller tysta medgivande anordnats ett förfarande, enligt vilket löngivaren å avlöningarna, allt efter som de förfallit, innehållit vissa mindre belopp tills skatten blivit till fullo gulden.

Det praktiska behov att underlätta skatters indrivande, som sålunda förefinnes, synes mig böra tillgodoses. Möjlighet bör beredas att uttaga skatter även i icke förfallen avlöning. Givetvis bör gäldenären härvid åtnjuta enahanda skydd, som av mig förordats med avseende utmätning av förfallen avlöning. Vid innehållande av den ej förfallna avlöningen bör sålunda tillses, att gäldenären ej kommer att sakna nödiga medel för sitt och familjens uppehälle. Några betänkligheter synas mig ej möta mot genomförande av en sådan reform. Anledning torde saknas att härav befara några menliga verkningar med avseende på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, såsom att arbetsintensiteten skulle minskas eller arbetsgivaren avskeda arbetaren på grund av det med löneinnehållandet förenade besvär. Det jämförelsevis ringa belopp, om vars uttagande i regeln är fråga, lär knappast heller medföra någon större frestelse för den skattskyldige att söka genom ombyte av anställning undandraga sig exekution.

Ifrågavarande förmån i exekutivt hänseende torde böra omfatta icke allenast egentliga skatter av varje slag utan jämväl allmänna avgifter såsom församlingsavgifter till prästerskapet, pensionsavgifter. Förfarandet synes böra regleras i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller i fråga om uttagande av underhållsbidrag enligt lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta. Denna lag bör i tillämpliga delar lända till efterrättelse även med avseende å indrivningen av skatter och allmänna avgifter. Vissa av förhållandena påkallade modifikationer böra dock härvid iakttagas, därom följande må framhållas.

I 3 § av införsellagen är stadgat, att utmätningsmannen skall låta skriftlig underrättelse om ansökning om införsel bevisligen tillställas gäldenären med föreläggande för honom att, när anledning därtill förefinnes, avgiva yttrande i ärendet. Vissa av de skäl, som föranlett berörda föreskrift, sakna här giltighet. Fordringen är exigibel, oavsett fel i taxering eller debitering och däröver anförda besvär, och att gäldenären guldit densamma förrän införsel ifrågakommer torde vara ytterst sällsynt. Att märka är jämväl, att då införseln här avser allenast oguldet, ofta jämförelsevis mindre belopp, densamma kommer att fortgå endast under någon kortare tid. Å andra sidan torde den ofta komma att upprepas i fråga om samma person. Med hänsyn härtill synes här kunna eftergivas fordran om bevislig delgivning, vars föranstaltande ock skulle medföra stort besvär

för utmätningsmännen. Det torde vara tillräckligt att stadga, att till gäldenären skall någon kortare tid förr än beslut om införsel meddelas med rekommenderat brev avsändas underrättelse om att indrivning påkallats och att gäldenären, där han har något att erinra i fråga om införsel, äger att inkomma med yttrande. I de allra flesta fall lär den avsända underrättelsen komma gäldenären till handa.

Liknande tidsbegränsning, som enligt införsellagen gäller i fråga om rätt att genom införsel uttaga förfallna underhållsbidrag, torde böra föreskrivas med avseende å skatter och offentliga avgifter. En sådan begränsning finnes ock enligt främmande lagar. Den tidrymd, under vilken skatter och offentliga avgifter böra få uttagas i införselväg, torde lämpligen kunna bestämmas till ett år efter det desamma förfallit till betalning.

Det kan stundom inträffa, att införsel beviljas till gäldande av såväl underhållsbidrag som skatter och allmänna avgifter. Därest det belopp, som får innehållas, icke förslår till gäldande av båda nämnda slags fordringar, synes med hänsyn till den ömmande naturen av underhållsbidraget detta böra tillerkännas företräde.

Den underrättelse om beslut rörande införsel, som utmätningsmannen jämlikt 10 § andra punkten införsellagen har att med posten avsända till sökanden och gäldenären, torde här ej vara av nöden.

Vad i 17 § av införsellagen är stadgat därom att införsel får äga rum utan hinder av gäldenärens konkurs sammanhänger med vissa bestämmelser i konkurslagen om underhåll åt gäldenären och hans familj vid konkurs och bör därför ej gälla med avseende å här förevarande fordringar.

Slutligen torde i fråga om redovisning för influtna medel böra förfaras på sätt bestämmes i gällande författningar angående uppbörd och indrivning av utskylder och allmänna avgifter.

Utöver nu angivna lagändring förutsätter införselinstitutets tillämpning med avseende å skatter och allmänna avgifter vissa jämkningar i administrativa författningar, bland vilka särskilt må nämnas förordningen den 14 december 1917 angående föreskrifter om utmätning för krono- och kommunalutskylder, allmänna avgifter med mera; och torde jag framdeles få framlägga förslag till dessa ändringar.

Utmätning för böter.

I 2 kap. 9 § strafflagen givas bestämmelser om undantag av egendom vid utmätning för böter. Dessa bestämmelser hava i allmänhet en vidsträcktare innebörd än utsökningslagens stadganden om undantagande av egendom vid utmätning för vanlig gäld. I någon mån gå emellertid undantagen i utsökningslagen längre än i strafflagen. Detta blir än mera fallet vid genomförande av ovan föreslagna ändringar i utsökningslagen.

Med hänsyn till stadgandet i 22 § av förordningen om utsökningslagens införande m. m. den 10 augusti 1877 lära väl utsökningslagens bestämmelser jämte strafflagens berörda föreskrifter böra tillämpas vid utmätning för böter. För att en sådan tillämpning med säkerhet skall kunna påräknas synes det emellertid lämpligt att göra ett förtydligande tillägg till ifrågavarande föreskrifter i strafflagen.

Ändring i konkurslagen.

Den ovan angivna ändringen i 65 § utsökningslagen beträffande värdet av lösören, som må undantagas från utmätning, bör föranleda motsvarande ändring i 30 § konkurslagen. Med hänsyn till innehållet i 31 och 35 §§ av sistnämnda lag torde däremot de i utsökningslagen för övrigt föreslagna ändringar icke påkalla någon jämkning i konkurslagen.

I enlighet med nu angivna grunder har jag låtit inom justitiedepartementet upprätta förslag till:

1) lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen;

2) lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta;

3) lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen;

4) lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.»

Departementschefen uppläste härefter de ifrågavarande förslagen, som äro av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar, samt hemställde, att lagrådets yttrande över förslagen måtte, för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler, genom utdrag av protokollet inhämtas.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen i nåder lämna bifall.

Ur protokollet

G. Sandström.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen.

Härigenom förordnas, att 65 och 67 §§ utsökningslagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

65 §.

Från utmätning skola undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst femhundra kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle; då skall av det förråd, som i huset finnes, undantagas vad till underhåll för en månad tarvas, eller där tillräckligt förråd för nämnda tid ej finnes, av penningar erforderligt belopp för anskaffande därav. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett.

67 §.

Gäldenärs innestående avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning eller innestående pension å rikets stat må icke utmätas, förr än gäldenären är berättigad att avlöningen eller pensionen lyfta. Av förfallen avlöning eller pension skall från utmätning undantagas vad som erfordras till nödigt underhåll åt gäldenären själv, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn till den dag avlöningen eller pensionen nästa gång förfaller till betalning. Är avlöningen eller pensionen lyftad, skall av penningar, som gäldenären innehar, undantagas motsvarande belopp.

Är i lag eller författning särskilt stadgat, att viss egendom ej må utmätas, eller är av Konungen för viss pensions- eller livränteanstalt förordnat, att därifrån utgående pension eller livränta ej må tagas i mät; lände det till efter rättelse.

Om införsel i avlöning, pension eller livränta är särskilt stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1920.

Förslag

till

Lag

om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Härigenom förordnas, att till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta skall fogas en ny paragraf av nedan angivna lydelse:

21 §.

Häftar någon för oguldna utskylder eller allmänna avgifter, skola beträffande sådana utskylder eller avgifter jämte stadgad indrivningavgift eller uppbördsprovision denna lags bestämmelser om införsel i avlöning, pension eller livränta för underhållsbidrag i tillämpliga delar lända till efterrättelse med följande tillägg och undantag:

1) Vad i 3 § stadgas om ansöknings delgivning med gäldenären skall ej gälla, men skall skälig tid, minst åtta dagar, förr än beslut om införsel meddelas med rekommenderat tjänstebrev till gäldenären avsändas underrättelse om att indrivning påkallats och att han, där han har något att invända mot införsel eller att andraga beträffande de bestämmelser, som vid beviljandet av införsel böra meddelas, äger att ofördröjligen muntligen eller skriftligen avgiva yttrande.

2) Sedan ett år förflutit efter det utskylderna eller avgifterna förfallit till betalning, må införsel ej beviljas eller meddelat beslut om införsel äga tillämpning.

3) Beviljas införsel till gäldande av såväl underhållsbidrag som utskylder eller avgifter, och förslår ej därtill det belopp, som må innehållas, gånge detta belopp i första hand till bidragets betalning.

4) Vad i 10 § andra punkten och 17 § är föreskrivet äge ej tillämpning.

5) I fråga om redovisning för influtna medel skola tillämpas de i sådant avseende i gällande författningar angående uppbörd och indrivning av utskylder och allmänna avgifter meddelade bestämmelser.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1920.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 9 § strafflagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

9 §.

Ej må i mät för böter tagas den sakfälldes enda fasta egendom, varav han sin nödiga bärgning haver; ej nödig bostad; ej till jordbruket nödiga lösören eller vad den sakfällde eljest till sin närings bedrivande behöver; ej nödiga gång- och sängkläder för den sakfällde, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn; ej heller av det förråd, som i huset finnes, vad till hans och hans husfolks underhåll i en månads tid erfordras.

Där enligt utsökningslagen egendom i större utsträckning än här stadgas må undantagas från utmätning, lände det till efterrättelse.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1920.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

Härigenom förordnas, att 30 § konkurslagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

30 §.

Gäldenär skall, där han sig ej annorledes försörja kan, av konkursboet njuta nödigt underhåll för sig, hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn under två månader från den dag, offentlig stämning given är. Kan ej inom nämnda

tid bouppteckningen med ed fästas och boet till gode män överlämnas; njute gäldenären, till dess sådant skett, underhåll som sagt är. Gäldenären varde ock tilldelat vad som erfordras för resa och uppehälle, då han, efter kallelse, har att inställa sig vid rätten till förhör, eller annorstädes till angivande av upplysningar rörande konkursboet, dock ej mer, om han vistas utom rättens domsaga, än som tarvades, om han därom, å ort där han sist vistades, sig uppehölle. I övrigt äge han från konkursboet utbekomma och behålla dels nödiga gång- och sängkläder för sig, hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst femhundra kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören.

Kommer tvist upp i anledning av vad nu stadgat är; pröve rätten vad gäldenären bestås må med avseende såväl å hans behov och boets ställning som å hans omsorg att rätt för sig göra och beredvillighet att gode männen tillhandagå.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1920.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd fredagen den 27 september 1918.

Närvarande:

Justitieråden Gullstrand,
von Seth,
Wedberg,
Regeringsrådet Planting-Gyllenbåga.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 30 augusti 1918, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättade förslag *till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen* och *lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet Holdo Edling.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen.

Lagrådet yttrade:

Då i förslaget stadgas, att från utmätning skall undantagas visst belopp »av penningar» (65 §) eller »av penningar som gäldenären innehar» (67 §), åsyftas otvivelaktigt endast kontanta medel i gäldenärens besittning. Icke ens gäldenärens tillgodohavande i bank eller annan penninginrättning bleve genom de ifrågasatta lagändringarna till någon del skyddat. Särskilt när avlöningen eller pensionen på en gång utgår för längre tid, torde dock i regeln gäldenären omedelbart efter lyftandet insätta större delen av beloppet å bankräkning. Det synes angeläget, att

lagstiftningen ej blir ägnad att förminska värdet av en sådan god ekonomisk förtänksamhet. Något avgörande skäl, varför ej tillgodohavande i bank eller annan penninginrättning skulle i nu förevarande hänseende få likställas med reda penningar, lärer ej heller kunna anföras.

Enligt departementschefens yttrande bör, i fråga om fredande av erforderliga medel till underhåll för gäldenären och hans familj, gälla detsamma när avlöning utmätes som när införsel däri beviljas.

Förslagets avfattning är dock knappast förenlig med denna mening.

Lagen om införsel talar i 6 § om underhåll, utan särskilt angivande av dess beskaffenhet. Det lärer följaktligen få anses, att underhållet skall vara skäligt, ej blott nödtorftigt. Förslaget åter stadgar, att undantagandet från utmätning skall avse blott vad som erfordras till nödigt underhåll. I själva verket synes det också väl försvarligt att vid införsel taga större hänsyn till gäldenärens anspråk på underhåll än vid utmätning, liksom det föreslagna stadgandet om nödigt underhåll i 67 § står i god överenstämmelse med vad i 65 § föreskrives beträffande nödtorftigt uppehälle. Någon anledning att hemställa om ändring i förslaget, såvitt nu är ifråga, föreligger alltså ej. Men det har bort påpekas att, om man vill i förevarande avseende likställa de båda exekutionsformerna utmätning och införsel, en jämkning i förslagets ordalag lärer vara erforderlig.

Förslaget till lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

Lagrådet lämnade förslagen utan anmärkning.

Ur protokollet

Erik Ölander.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 8 november 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern Edén,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Hellner,
Statsråden: Petersson,
Schotte,
Petrén,
Nilson,
Löfgren,
friherre Palmstierna,
Rydén,
Undén,
Thorsson.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Löfgren anmälde lagrådets utlåtande över de genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 augusti 1918 till lagrådet remitterade förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

Efter att hava redogjort för lagrådets utlåtande anförde departementschefen:

»Lagrådet har, under framhållande att de i förslaget till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen använda uttrycken 'penningar' (65 §) eller 'penningar, som gäldenären innehar' (67 §) åsyftade

allenast kontanta medel i gäldenärens besittning, hemställt, att med penningar måtte i det avseende, varom fråga är, likställas tillgodohavande i bank eller annan penninginrättning. Jag anser mig så mycket hellre böra bifalla denna hemställan som den inskränkta innebörd lagrådet funnit böra givas åt de sålunda i förslaget använda uttrycken icke varit av mig avsedd.

Beträffande samma lagförslag har lagrådet vidare erinrat, att om man, såsom mitt yttrande vid förslagets remitterande till lagrådet gåve vid handen, ville erhålla full likställighet mellan de båda exekutionsformerna utmätning och införsel i fråga om fredande av erforderliga medel för gäldenären och hans familj, en jämkning av ordalagen i 67 § syntes erforderlig. Enligt min mening torde dock näppeligen med formuleringen av hithörande stadgande i införsellagen avses att angiva en högre måttstock för underhåll än som är förenlig med den föreslagna lydelsen av 67 §. Den bristande överensstämmelse i form, som förefinnes mellan ifrågavarande båda stadganden, synes mig därför ej böra föranleda någon jämkning i förslagets ordalag.

I enlighet med vad jag här ovan först anfört har jag låtit omarbeta nu nämnda lagförslag. Därjämte hava några mindre redaktionella jämkningar i förslagen vidtagits. Då förslagen torde böra framläggas för den nu sammanträdande urtima riksdagen, och med hänsyn till deras samband med vissa andra frågor har tiden för ikraftträdandet framflyttats till den 1 juli 1919».

Departementschefen uppläste härefter de sålunda jämkade förslagen till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen; och hemställde departementschefen, att förslagen måtte genom proposition föreläggas den nu sammanträdande urtima riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till den nu sammanträdande urtima riksdagen avlåtas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet
Ivar Brynolf.

Stockholm 1918. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.
183709

Gen. Lib.

406
K3

Nr 33.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående anslag till nordiska museet för beredande av extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 åt museets personal: given Stockholms slott den 15 november 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att, till förstärkande av det utav riksdagen för år 1918 till nordiska museet anvisade anslag å 80,000 kronor, till nämnda museum, utöver på tilläggsstat för år 1918 anvisat förslagsanslag av högst 20,000 kronor, ytterligare anvisa på *extra tilläggsstat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst, 16,850 kronor, att på de villkor, Kungl. Maj:t föreskriver, utgå till nordiska museets nämnd för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt museets personal.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Ma:jt Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 november 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Rydén föredrog en framställning om anslag till nordiska museet för beredande av ytterligare krigstidstillägg eller krigstidshjälp under år 1918 åt museets personal och anförde därvid följande:

Anslag till nordiska museet för beredande av extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 åt museets personal.

Till nordiska museet har riksdagen under en lång följd av år beviljat ett anslag på extra stat. Detta anslag utgick för vartdera av åren 1912 och 1913 med 70,000 kronor samt för vart och ett av åren 1914—1918 med 80,000 kronor. För år 1919 har till enahanda ändamål anvisats ett förslagsanslag, högst 120,000 kronor. I den skrivelse av den 12 september 1917, däri nordiska museets nämnd anhöll om beredande av anslag för år 1919, yttrade nämnden, bland annat:

Vid beviljandet år 1913 av det till nordiska museet utgående statsanslaget, varigenom detta anslag höjdes från 70,000 kronor till 80,000 kronor, uttalade riksdagen

sin bestämda förväntan, att tjänstemännens vid nordiska museet och livrustkammaren löner skulle regleras i överensstämmelse med tjänstemännens vid statens med nordiska museet jämförliga nyreglerade verk. Sådan lönereglering genomfördes på grund härav från och med år 1914.

Sedan på grund av 1917 års riksdags beslut vissa statstjänstemäns löner givits tillskott i enlighet med av riksdagen fastställda principer, har nordiska museets nämnd ansett sig skyldig att tilldela tjänstemän och befattningshavare vid museet och livrustkammaren krigstidstillägg och krigstidshjälp enligt samma principer.

Under förutsättning att enahanda grunder för krigstidstilläggs och krigstidshjälps utgående, som gällt under år 1917, komme att tillämpas även under år 1919, beräknade nämnden, att samtliga av dyrtiden förorsakade merutgifter för nordiska museet under sistnämda år i förhållande till år 1914 skulle belöpa sig till något mer än 40,000 kronor. En ökning av det till museet utgående statsanslaget till 120,000 kronor vore därför erforderlig.

För den händelse Kungl. Maj:t emellertid skulle komma att föreslå riksdagen ändrade grunder för till statens tjänstemän och befattningshavare utgående krigstidstillägg och krigstidshjälp, varigenom en höjning eventuellt skulle komma att beviljas dessa utöver år 1917 utgående belopp, anhöll nämnden, att Kungl. Maj:t täcktes av riksdagen äska ett så mycket högre anslag till nordiska museet för år 1919, som svarade emot sådan eventuell ökning av till statens tjänstemän och befattningshavare utgående krigstidstillägg och krigstidshjälp.

I utlåtande den 2 november 1917 yttrade statskontoret — som icke hade något att erinra mot att till museet å 1919 års riksstat uppfördes ett till 120,000 kronor förhöjt anslag — att, enär det då ännu icke kunde bedömas, huruvida och till vilket belopp krigstidstillägg och krigstidshjälp kunde anses böra utgå jämväl under år 1919, museinämndens framställning om en eventuell ytterligare höjning av 1919 års anslag icke borde vinna bifall. Men då av handlingarna i ärendet framginge — fortsatte statskontoret — att museets personal för år 1917 åtnjöte krigstidstillägg och krigstidshjälp med belopp, uppgående till något över 19,000 kronor, utan att någon motsvarande ökning i statsanslaget ifrågakommit, samt att museinämnden torde hava för avsikt att även för år 1918 bevilja sådan tillfällig löneförhöjning, syntes det kunna ifrågasättas, om ej, för beredande av möjlighet för museipersonalen att under år 1918 komma i åtnjutande av krigstidstillägg och krigstidshjälp till skäligt belopp, ett extra förslagsanslag, högst 20,000 kronor, borde å tilläggsstat för år 1918 uppföras såsom förstärkning i museets statsanslag för samma år.

Med anledning av statskontorets sistberörda yttrande beslöt Kungl. Maj:t på min hemställan föreslå 1918 års lagtima riksdag att till förstärkande av det utav riksdagen för år 1918 till nordiska museet anvisade anslag å 80,000 kronor till nämnda museum anvisa på tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 20,000 kronor, att på de villkor, Kungl. Maj:t föreskreve, utgå till nordiska museets nämnd för beredande av krigs-

tidstillägg och krigstidshjälp för nämnda år åt museets personal. Denna framställning bifölls av riksdagen.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 juli 1918 ställdes sistberörda på 1918 års tilläggsstat beviljade anslag till museinämndens förfogande, under villkor att nämnden för år 1918 till museets personal utbetalade krigstidstillägg och krigstidshjälp med den procentsats och för övrigt med iakttagande i tillämpliga delar av de grunder, som genom kungörelse den 22 mars 1918 (nr 138) fastställts att gälla för tilldelande av krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst.

I skrivelse den 23 oktober 1918 har nu nordiska museets nämnd meddelat, att för uppfyllande av det utav Kungl. Maj:t föreskrivna villkoret krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1918 komme att till nordiska museets befattningshavare utbetalas med ett sammanlagt belopp av 51,213 kronor, och att således utöver det av riksdagen anvisade anslaget å 20,000 kronor måste för ändamålet anskaffas ytterligare 31,213 kronor.

Enligt en i skrivelsen intagen tablå fördela sig museets ifrågavarande utgifter på följande sätt:

å lönestat I: tjänstemän vid nordiska museet:			
krigstidstillägg	kronor	20,845: —	
krigstidshjälp	»	120: —	
grundplåt	»	8,760: —	29,725: —
å lönestat II: vaktpersonal m. fl. vid nordiska museet:			
krigstidstillägg	kronor	9,729: —	
krigstidshjälp	»	3,090: —	
grundplåt	»	8,669: —	21,488: —
		Summa kronor	51,213: —

I samma skrivelse har nämnden vidare — under erinran om Kungl. Maj:ts beslut att förelägga riksdagen, samlad till urtima riksmöte, förslag om förhöjda anslag till krigstidstillägg under år 1918 till statens befattningshavare och pensionärer — anmält, att nordiska museet, som på grund av dyrtiden motsåge en betydande brist i 1918 års budget, icke förfogade över medel till beredande åt sin personal av ytterligare krigstidstillägg eller krigstidshjälp under samma år. Då det emellertid enligt nämndens mening vore önskvärt att upprätthålla grundsatsen, att nordiska museets personal skulle i avlöningshänseende vara likställd med motsvarande befattningshavare i statens tjänst, har nämnden anhållit, att för nyssberörda ändamål erforderligt anslag måtte äskas av riksdagen på tilläggsstat för år 1918.

Häröver har statskontoret den 5 november 1918 avgivit infordrat utlåtande, däri anförts, bland annat:

Det vill synas statskontoret, som om ett bifall till museinämndens föreliggande framställning allenast innebure en konsekvens av den ståndpunkt, Kungl. Maj:t och riksdagen sålunda redan intagit till frågan om krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare vid nordiska museet under år 1918.

Med hänsyn härtill och då, enligt vad av nämnden uppgivits, museet icke blott har att för beredande åt sin personal av dylika avlöningstillägg under år 1918 vidkännas en merutgift utöver det för ändamålet anvisade statsanslaget av icke mindre än 31,213 kronor, utan även har att på grund av dyrtiden motse en betydande brist i museets stat för nämnda år, finner sig statskontoret för sin del böra tillstyrka, att av statsmedel ställes till nämndens förfogande erforderligt belopp för beredande åt befattningshavare vid museet av extra krigstidstillägg för tiden den 1 juli—den 31 december 1918 enligt enahanda grunder, som kunna varda av riksdagen beslutade med avseende å sådant krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

Under förutsättning således att det av Kungl. Maj:t i proposition nr 1 till den nu samlade urtima riksdagen framlagda förslag angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst vinner riksdagens bifall, torde det anslag, varom nu är fråga, med hänsyn till de av museinämnden lämnade uppgifter rörande utgifterna för det procentuella krigstidstillägget åt museets personal under år 1918, böra beräknas till i runt tal 15,300 kronor [$^1/_2 \times$ (20,845: — + 9,729: —)], och synes berörda anslag i likhet med motsvarande anslag å tilläggsstaten för år 1918 böra betecknas såsom förslagsanslag, högst.

I en till ecklesiastikdepartementet sedermera insänd, av nordiska museets ekonomichef uppgjord promemoria har meddelats, att i det belopp av 51,213 kronor, som enligt museinämndens omförmälda skrivelse skulle under år 1918 utbetalas i krigstidstillägg och krigstidshjälp åt nordiska museets befattningshavare, icke kommit att inberäknas motsvarande förmåner för livrustkammarens personal — som hittills av museet tillgodosetts med krigstidstillägg och krigstidshjälp i likhet med nordiska museets egen personal. För år 1918 hade livrustkammarens personal att åtnjuta dyrtidstillägg enligt följande beräkning:

krigstidstillägg	kronor	3,109: —
krigstidshjälp	»	450: —
grundplåt	»	1,825: —
	Summa kronor	5,384: —

Departementschefen

Såsom statskontoret erinrat, har Kungl. Maj:t till 1918 års urtima riksdag framlagt förslag om extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt befattningshavare i statens tjänst. Enligt detta förslag skulle extra krigstidstillägg i allmänhet utgå med $33^1/_3$ procent på varje befattningshavares löneförmåner under sagda tid. Enahanda skäl, som anförts

till stöd för ifrågavarande förslag, kunna jämväl andragas till förmån för ett ökat krigstidstillägg åt nordiska museets personal. På grund härav och då det vitsordats, att nordiska museet saknar medel för ändamålet, anser jag i likhet med statskontoret, att ett bifall till den nu föreliggande framställningen skulle stå i god överensstämmelse med den av Kungl. Maj:t och riksdagen redan intagna ståndpunkten i fråga om krigstidstillägg under år 1918 åt berörda personal. Det anslag, som av förevarande anledning bör äskas hos riksdagen, har av statskontoret beräknats till 15,287 kronor. På grund av innehållet i förenämnda, från museets ekonomichef inkomna promemoria bör nämnda summa av 15,287 kronor ökas med ett belopp av 1,554 kronor, ungefär motsvarande utgifterna för extra krigstidstillägg åt livrustkammarens personal under andra halvåret 1918. Hela det erforderliga beloppet utgör alltså 16,841 kronor, avrundat till 16,850 kronor.

Därest riksdagen skulle företaga någon ändring i de av Kungl. Maj:t föreslagna grunderna för det extra krigstidstilläggets utgående, torde en jämkning i detta belopp böra företagas, men då riksdagens beslut ännu ej föreligger och ärendet från Kungl. Maj:ts sida kräver skyndsam handläggning, torde framställningen till riksdagen få stanna vid ett äskande av nyss nämnda belopp av 16,850 kronor.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå den nu pågående urtima riksdagen

att, till förstärkande av det utav riksdagen för år 1918 till nordiska museet anvisade anslag å 80,000 kronor, till nämnda museum, utöver på tilläggsstat för år 1918 anvisat förslagsanslag av högst 20,000 kronor, ytterligare anvisa på *extra tilläggsstat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst, 16,850 kronor, att på de villkor, Kungl. Maj:t föreskriver, utgå till nordiska museets nämnd för beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt museets personal.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan biföll Hans Maj:t Konungen; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Harald Frisk.

Stockholm 1918. Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B.
186117

Gen. Lib.

S 4D6
K3

Nr 34.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.; given Stockholms slott den 22 november 1918.

Under åberopande av bilagda i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862,

2:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862,

3:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862,

4:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862,

5:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863,

6:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862 och

7:o) lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Schotte.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 33 häft. (Nr 34.) 1

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 8—11, 14, 16—19, 21, 27, 29, 30, 32, 36, 38, 40, 42 och 48 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8.

Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer man eller kvinna, som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,

c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguett års ålder,

d) icke är omyndig förklarad,

e) icke är i konkurstillstånd, och

f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

§ 9.

Rättighet, som i § 8 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig

till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga i nämnda paragraf stadgade villkor.

§ 10.

Mom. 1. I överläggningar och beslut, som angå ärenden, gemensamma för hela kommunen, deltaga samtliga i kommunen röstberättigade.

Mom. 2. Angår ärende endast i mantal satt jord, tillkommer talan och rösträtt allenast dem, som innehava sådan jord.

I ärende, som nu sägs, tillkommer talan och rösträtt jämväl omyndig, oskiftat dödsbo, bolag eller annan samfällighet. För omyndig röstar förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse; för oskiftat bo må delägarna i boet utse ombud; för samfälld egendom må ej mer än en person föra talan.

§ 11.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. Där för deltagande — — — bestämda grunden.

§ 14.

Sedan taxeringslängden för allmänna bevillningen blivit av prövningsnämnden granskad, skall kommunalnämnden med ledning av denna längd och mantalslängden samt enligt bifogade formulär litt. A. upprätta en längd, upptagande kommunens samtliga röstägande medlemmar och särskilt angivande, dels vilka som icke äro i kommunen mantalsskrivna, dels ock vilka som under kalenderåret uppnått eller uppnå myndig ålder, jämte summa för dels i kommunen mantalsskrivna röstberättigade, dels övriga röstberättigade. Anteckning i sistnämnda längd rörande hinder för rösträtt må ske endast genom angivande av den del av § 8, däri hindret beröres. Äro i kommun — — — hos kommunalnämnden förvaras.

Huru denna längd — — — komma under prövning.

Missnöje med kommunalstämmans — — — vid kommunalstämman företedda.

§ 16.

Kungörelse om kommunalstämma — — — dagen ånyo uppläsas. För ärende, som — — — erläggande av bidrag därtill.

Kungörelsen skall på ordförandens föranstaltande jämväl anslås å plats eller platser inom kommunen, som kommunalstämman för ändamålet bestämmer.

Tillkännagivande om tid — — — deltagandes röster annorlunda beslutar — — — kännedom. Har vid fattandet av — — — deltagandes röster, skall tillkännagivandet införas jämväl i denna tidning.

Tillkännagivandet skall — — — å kommunalstämman förekomma.

På kommunalstämma — — — nästföljande kalenderår.

Ordföranden skall — — — före stämman.

Den omständigheten — — — för stämmans hållande.

§ 17.

Mom. 1. Tre ordinarie kommunalstämmor — — — — — — — för dessa stämmor ovan stadgade tid.

Ordinarie kommunalstämma i december — — — — — — — — sön- eller helgdag.

Angående kommunalstämma — — — särskilt stadgat.

Den, vilken — — — sagda förvaltning.

Mom. 2. Kommunalstämma hålles även när Konungens befallningshavande eller kommunalnämnden det äskar, eller då ordföranden finner sådant nödigt. Enskild man, som är berättigad till talan i kommunalstämma, ävensom vederbörande kronobetjänt, äger ock kommunalstämmas sammankallande för uppgivet ärende begära. Varder denna begäran av ordföranden avslagen, meddelar han, om så äskas, sitt beslut skriftligen med skälen därtill; och äger sökanden att däröver föra klagan inom den tid och på den ort, som för besvärs anförande i § 75 stadgas.

§ 18.

De ärenden, som å kommunalstämma till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda av kommunalnämnden eller annan av kommunen tillsatt nämnd eller styrelse, dit ärendet efter sin beskaffenhet hör, eller av en eller flera särskilt för sådan beredning utsedda personer.

Val må dock kunna av kommunalstämma förrättas utan föregående beredning. Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av kommunen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon kommunens rättighet.

Innan ärende, som beretts annorledes än genom kommunalnämnd, företages till avgörande å kommunalstämma, skall kommunalnämnden lämnas tillfälle att däröver avgiva yttrande.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade kommunmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

§ 19.

Mom. 1. Kan ärende, som av kommunalstämma handlägges, å den utsatta dagen icke till slut bringas, skall stämman fortsättas å annan dag och, därest stämman så besluter, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har ordföranden att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för stämmans fortsättande.

Mom. 2. Då jämlikt § 18 eller § 40 mom. 2 val sker proportionellt, äger ordföranden, om han med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan anledning så finner nödigt, att, sedan valsedlarna avlämnats och innan sammankomsten upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. I sådant fall skola vid stämman utses minst två personer att såsom kontrollanter närvara vid den fortsatta valförrättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valsedlarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, skall ordföranden i kontrollanternas närvaro förvissa sig om att sigillen äro obrutna.

Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

Mom. 3. Om vid ärendes behandling å stämma begäres uppskov med detsammas avgörande och minst en tredjedel av de närvarande därom förena sig, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att med iakttagande av de i § 16 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 21.

Mom. 1. Sedan överläggningen förklarats — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, i kommun, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 9 kronor;

d) höjande av visst, under det löpande året utgående anslag, då höjningen skulle utgöra:

1:o) mer än 25 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 9 kronor men icke 12 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

2:o) mer än 15 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 12 kronor men icke 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

3:o) mer än 10 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna kommunalutskylder.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till kommunen vare sig de beslutats å kommunalstämma eller å kyrkostämma.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna kommunalutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

§ 27.

Mom. 1. I kommun med över 3,000 invånare skall, med de villkor och undantag här nedan sägs, den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt uppdragas åt kommunalfullmäktige.

Mom. 2. Vill kommun med 3,000 invånare eller därunder åt fullmäktige överlåta beslutanderätt, som i mom. 1 avses, må sådant vara tillåtet.

Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förrän fem år efter beslutets fattande.

Beslut i omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.

§ 29.

Mom. 1. För val — — — inom valkrets.

Mom. 2. Är kommun delad — — — valdistrikt för kommunalfullmäktigval.

Mom. 3. Äro i kommun — — — kommunalnämnden bestämmer.

Mom. 4. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — själva fullmäktigvalet.

Ogill är valsedel:

till vilken användes annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 5. a) Val av kommunalfullmäktige — — — valdistriktet, röstlängd.

I fråga om — — — sådan anmärkning.

b) Ej må — — — inom stämmolokalen.

Vid förrättningen, därvid stämmans ordförande biträdes av två av densamma utsedda personer, skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, om han — — — tillsett, att kuvertet är behörigen stämplat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan — — — därtill utser.

Ej må någon i annan ordning, än nu är sagd, utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll i — — — skall försändelsen assureras.

c) Konungens befallningshavande — — — valet gäller.

§ 30.

För rösternas sammanräknande — — — avse själva fullmäktigvalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 32.

Mom. 1. Mellan lika rösttal — — — skiljas genom lottning.
Mom. 2. Hava vid valet — — — de återstående platserna.
Mom. 3. Avgår kommunalfullmäktig — — — tilldelats honom.
Vid den nya — — — själva fullmäktigvalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst å sedeln.
Den, som erhållit — — — inläggas under försegling.
Mom. 4. Finnes i fall — — — blivit vald.

§ 36.

Mom. 1. Kungörelse om fullmäktiges sammanträde första gången efter fattande av beslut, varom i § 27 förmäles, skall utfärdas av stämmans ordförande, därefter av fullmäktiges ordförande eller, i händelse av hans förhinder, av vice ordföranden. Kungörelsen skall innehålla bestämd uppgift om tid, ställe och överläggningsämne för sammanträdet och uppläsas minst åtta dagar — — — ånyo uppläsas.
För ärende — — — bidrag därtill.
Besluta fullmäktige — — — föranstalta därom.
Skriftlig kallelse — — — honom översändas.
Mom. 2. Kommunalfullmäktige må ej — — — av dem äro tillstädes. Är till följd av stadgandena i § 17 mom. 1 samt i mom. 4 här nedan tillstädesvarande fullmäktig hindrad — — — för ärendets företagande.
Ordförande eller ledamot — — — inställas eller upplösas.
Mom. 3. Vid kommunalfullmäktiges — — — i besluten, deltaga.
Mom. 4. Kommunalfullmäktiges förhandlingar skola — — — hållas.
Vid omröstning — — — sker öppet.
Till beslut i sådana uti § 21 mom. 2 angivna frågor — — — fullmäktiges beslut.
I övrigt gäller — — — stadgat är.

§ 38.

Kommunalnämnden tillhör att:
ombesörja verkställigheten — — — kommunens övriga inkomster;
verkställa beredning, varom i § 18 förmäles, av ärenden, som skola förekomma till behandling å kommunalstämma;
avgiva infordrade betänkanden — — — socknenämnds handläggning överlämnat.

§ 40.

Mom. 1. Kommunalstämman utser, med hänsikt till kommunens vidd och folkmängd, det antal ledamöter, varav kommunalnämnden skall vara sammansatt; dock må detta antal icke vara under fem eller över elva.

Vid samma tillfälle utses jämväl ett lika antal suppleanter.

Mom. 2. Val av ledamöter och suppleanter i kommunalnämnd sker proportionellt på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal ordinarie ledamöter valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade kommunmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

§ 42.

I avseende — — — stadgat är.

Beträffande såväl de ordinarie ledamöternas som suppleanternas tjänstgöringstid gäller vad i § 28 mom. 2 är stadgat i avseende å kommunalfullmäktige.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid, och har valet ej skett proportionellt, anställes fyllnadsval; och bör dylikt val, där ej särskilda omständigheter annat föranleda, äga rum å ordinarie kommunalstämma i december. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstått. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

§ 48.

Kommunalnämnden må ej handlägga ärende, där icke mer än hälften av ledamöternas hela antal är tillstädes.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919; dock skall vad i § 18 första stycket och § 36 mom. 4 enligt deras nya lydelse är stadgat gälla först från och med den 1 maj 1919.

I kommun eller municipalsamhälle, där kommunal- eller municipalfullmäktige finnas eller skola tillsättas, skall å stämma före utgången av mars månad 1919 val av hela antalet fullmäktige äga rum. Därvid skall halva antalet fullmäktige eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för tiden från och med den 1 maj 1919

till och med den 31 december 1920 och återstående antalet fullmäktige för tiden från och med den 1 maj 1919 till och med den 31 december 1922; och böra de fullmäktige, som skola kvarstå till utgången av år 1920, och de, som skola kvarstå till utgången av år 1922, utses genom särskilda val. Tjänstgöringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts för tid efter den 31 december 1918, skall utgå den 30 april 1919.

Särskild röstlängd skall enligt de nya bestämmelserna uppläggas så tidigt, att den kan, med iakttagande av föreskrifterna i § 65 första stycket, företagas till justering å stämma å sådan tid i mars månad 1919, att längden vinner tillämpning såväl vid fullmäktigvalet som vid det landstingsmannaval, vilket, enligt vad därom särskilt är stadgat, kommer att äga rum under nämnda månad.

Där i fall, som i § 29 mom. 5 a) tredje stycket sägs, ordförande vid distriktsstämma jämte suppleant för honom ej finnes utsedd, skall sådan ordförande jämte suppleant utses i god tid före fullmäktigvalet.

Å stadgad tid under år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i kommunal- och municipalnämnd äga rum. Därvid skall halva antalet eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för allenast två år; och böra dessa ledamöter och suppleanter, och de, som skola kvarstå i fyra år, utses genom särskilda val. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å stämma eller sammanträde med fullmäktige före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan, av stämman eller fullmäktige tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

Formulär litt. A.

Röstlängd för N. N. socken.

Nummer i debiterings- och uppbördslängden.	Den röstberättigades		Mantalsskriven		Anmärkningar.*)
	namn och yrke eller titel.	bostad.	inom kommunen.	utom kommunen.	
1	Karlfelt, N., major	Glittringe	1	—	
2	Sven Persson, arrendator	Lugnås	1	—	Ej rösträtt § 8 e).
3	Anders Svensson, hemmansägare .	Berga	1	—	
—	Mina Svensson, hustru till föregående	»	1	—	
4	Petter Krantz, skomakare . . .	Österby, Holms kom.	—	1	Ej rösträtt § 8 d).
5	Berg, N., kronoarrendator	Mora kungsladugård	1	—	
6	Olsson, Anders, arbetare	Lugnet.	1	—	Myndig 19... Rösträtt fr.o.m. 19...
—	o. s. v. i den ordning, som i debiterings- och uppbördslängden är följd.		—	—	
—			—	—	
—			—	—	
		Summa	6	1	

N. N. den ..... 19.....

På kommunalnämndens vägnar:

N. N.
Ordförande.

Justerad å kommunalstämma den ..... 19.....

N. N.
Stämmans ordförande.

Ånyo justerad å kommunalstämma den ..... 19.....

N. N.
Stämmans ordförande.

*) I denna kolumn göres bl. a. anteckning om dem, vilka under det år, varunder röstlängden upprättas, uppnått eller uppnå myndig ålder och sålunda först från och med nästföljande år bliva röstberättigade.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 7, 9—11, 13, 15—18, 24, 25, 28, 41 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 7.

Mom. 1. Uti stad — — — åt stadsfullmäktige.

Mom. 2. I stad — — — beslutanderätt överlåta.

Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förrän fem år efter beslutets fattande.

Beslut i omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.

§ 9.

Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna, tillkommer man eller kvinna, som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,

c) senast under nästföregående år uppnått tjuguett års ålder,

d) icke är omyndig förklarad,

e) icke är i konkurstillstånd, och

f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

§ 10.

Rättighet, som i § 9 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga i nämnda paragraf stadgade villkor.

§ 11.

Varje röstberättigad äger en röst.

§ 13.

Sedan taxeringslängden för allmänna bevillningen blivit av prövningsnämnden granskad, skall magistraten med ledning av denna längd och mantalslängden upprätta en längd, upptagande stadens samtliga röstägande medlemmar och särskilt angivande, dels vilka som icke äro i staden mantalsskrivna, dels ock vilka som under kalenderåret uppnått eller uppnå myndig ålder, jämte summa för dels i staden mantalsskrivna röstberättigade, dels övriga röstberättigade. Anteckning i denna röstlängd rörande hinder för rösträtt må ske endast genom angivande av den del av § 9, däri hindret beröres. Förrän röstlängden tillämpas, skall den för varje gång vara minst åtta dagar å kungjort ställe till granskning framlagd.

Innan något ärende — — — komma under prövning.

Missnöje med magistratens — — — inför magistraten företedda.

§ 15.

Kallelse — — — kännedom.

I december — — — av de i omröstningen deltagandes röster, skall kallelsen — — — tidning.

Kallelsen — — — rådstuga fattas.

§ 16.

Ej må ärende å allmän rådstuga till behandling företagas förr, än det blivit vederbörligen berett av magistraten eller stadens drätselkammare eller annan av allmän rådstuga tillsatt styrelse, dit detsamma efter ärendets beskaffenhet hör, eller av särskilt för sådan beredning utsedda personer.

Skola två eller flera personer utses för beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1.

§ 17.

Mom. 1. Kan ärende, som vid allmän rådstuga handlägges, å den utsatta dagen icke till slut bringas, skall rådstugan fortsättas å annan dag och, därest rådstugan så besluter, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har magistraten att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för rådstugans fortsättande.

Mom. 2. Om vid ärendes behandling å rådstuga begäres uppskov med detsammas avgörande och minst en tredjedel av de närvarande därom förena sig, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som magistraten har att med iakttagande av de i § 15 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 18.

Mom. 1. För varje fråga — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, oeh befäster detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Falla rösterna lika för olika meningar, är den mening beslut, som ordföranden biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, i stad, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 10 kronor;

d) höjande av visst under det löpande året utgående anslag, då höjningen skulle utgöra:

1:o) mer än 25 % i stad, där högsta kommunalskatten överstiger 10 kronor men icke 13 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 % i stad, där högsta kommunalskatten överstiger 13 kronor men icke 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 % i stad, där högsta kommunalskatten överstiger 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital oah arbete;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna stadsutskylder.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till staden vare sig de beslutats å allmän rådstuga, av stadsfullmäktige eller å kyrkostämma.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna stadsutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

§ 24.

Mom. 1. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — själva fullmäktigvalet.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 2. Valet får ej — — — inom vallokalen.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, — — — att kuvertet är behörigen stämplat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan — — — därtill utser.

Ej må någon i annan ordning än nu är sagd utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll — — — röstningen avslutad.

§ 25.

För rösternas sammanräknande — — — avse själva fullmäktigvalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 28.

Mom. 1. Hava vid valet — — — de återstående platserna.

Mom. 2. Avgår stadsfullmäktig — — — tilldelats honom.

Vid den nya — — — själva fullmäktigvalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst på sedeln.

Den, som erhållit — — — inläggas under försegling.

Mom. 3. Finnes i fall — — — blivit vald.

§ 41.

För varje fråga — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver — — — en röst.

Till beslut i de uti § 18 mom. 2 angivna fall erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster.

I övriga frågor bestämmes, där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, utgången genom enkel röstpluralitet. Utfalla — — — lika antal röster.

Vad i § 17 mom. 2 samt § 18 mom. 3, 4 och 5 är för allmänna rådstugan stadgat — — — å stadsfullmäktige.

§ 56.

Ledamöterna i drätselkammaren — — — av allmänna rådstugan.

Sådant val sker, där två eller flera personer skola utses, proportionellt på sätt — — — ökat med 1.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919; dock skall vad i § 16 första stycket och § 41 tredje stycket enligt deras nya lydelse är stadgat gälla först från och med den 1 april 1919.

I stad, där stadsfullmäktige finnas, skall under mars månad 1919 val av hela antalet stadsfullmäktige äga rum. Därvid skall halva antalet fullmäktige eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för tiden från och med den 1 april 1919 till och med den 31 december 1920 och återstående antalet fullmäktige för tiden från och med den 1 april 1919 till och med den 31 december 1922; och böra de fullmäktige, som skola kvarstå till utgången av år 1920, och de, som skola kvarstå till utgången av år 1922, utses genom särskilda val. Tjänst-

göringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts för tid efter den 31 december 1918, skall utgå den 31 mars 1919.

Särskild röstlängd skall enligt de nya bestämmelserna uppläggas så tidigt, att den, med iakttagande av stadgandet i § 13 första stycket tredje punkten, kommer till användning såväl vid fullmäktigvalet som vid det landstingsmannaval, vilket, enligt vad därom särskilt är stadgat, kommer att äga rum under mars månad 1919.

Efter denna lags ikraftträdande men före utgången av år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i drätselkammare äga rum. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å allmän rådstuga eller sammanträde med stadsfullmäktige före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan, å rådstuga eller av fullmäktige tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 5, 7—11, 14 och 23 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5.

Mom. 1. För val — — — i valkretsar.

Vid valkretsindelningen — — — särskilda valkretsarna.

Indelningen i — — — uppgjort förslag.

Mom. 2. Sedan taxeringslängden — — — med ledning av denna längd och mantalslängden upprätta särskild — — — tillgängliga. Anteckning rörande hinder för rösträtt må däri ske endast genom angivande av den del av § 7, däri hindret beröres.

Magistraten sammanträder — — — i röstlängden upptagen, ej anses hava befogenheten av sitt anspråk styrkt, detsamma genom avsagt beslut ogillas.

Över anmärkning — — — förmak anslagen.

Missnöje emot — — — magistraten företedda.

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer man eller kvinna, som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 40 förbunden att till densamma erlägga skatt,

c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguett års ålder,

d) icke är omyndig förklarad,

e) icke är i konkurstillstånd, och

f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

§ 8.

Mom. 1. Rättighet, som i § 7 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga i nämnda paragraf stadgade villkor.

Mom. 2. Röstägande är — — — en rösträttsberättigad.

Fullmakten skall — — — underskrift bestyrkt.

§ 9.

Varje röstberättigad äger en röst.

§ 10.

Mom. 1. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — namnen avse själva fullmäktigvalet.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 2. Valförrättning får ej — — — inom vallokalen.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att om han — — — till-

sett, att kuvertet är behörigen stämplat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan — — — därtill utser.

Ej må någon i annan ordning än nu är sagd utöva rösträtt. Valkuvert som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll — — — röstningen avslutad.

§ 11.

För rösternas sammanräknande — — — själva fullmäktigvalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 14.

Mom. 1. Hava vid valet — — — de återstående platserna.

Mom. 2. Avgår stadsfullmäktig — — — tilldelats honom.

Vid den nya — — — själva fullmäktigvalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkas namn står främst å sedeln.

Den, som erhållit — — — inlägges under försegling.

Mom. 3. Finnes i fall — — — blivit vald.

§ 23.

Mom. 1. För varje fråga — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter — — — stadsfullmäktig en röst.

Där ej — — — lika antal röster.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

d) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen:

e) efterskänkande av oguldna stadsutskylder.

Mom. 3. Efterskänkande av oguldna stadsutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 4. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919; dock skall vad i § 23 mom. 2 och 3 enligt deras nya lydelse är stadgat gälla först från och med den 1 april 1919.

År 1919 skall å stadgad tid val av hela antalet stadsfullmäktige äga rum. Därvid skall inom varje valkrets hälften av det för kretsen bestämda antalet eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för två år från och med den 1 april 1919 och återstoden av det för kretsen bestämda antalet för fyra år från och med sistnämnda dag; och böra de fullmäktige, som skola kvarstå två år, och de, som skola kvarstå fyra år, utses genom särskilda val. Tjänstgöringstiden för de stadsfullmäktige, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 mars 1919.

Röstlängd för varje valkrets skall enligt de nya bestämmelserna uppläggas så tidigt, att den kan, med iakttagande av föreskrifterna i § 5 mom. 2, komma till användning vid valet.

Å stadgad tid under år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i drätselnämnden äga rum. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å sammanträde med stadsfullmäktige före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan, av fullmäktige tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 6, 7, 12, 13, 15, 23 och 35 i förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 6.

Vid omröstning följes, *på landet*, vad för kommunalstämma och, *i stad*, vad för allmän rådstuga stadgat är i avseende på rösträtt samt dess utövning och överlåtande på annan person.

De för kommunerna — — — till granskning framlagd.

Innan något ärende — — — komma under prövning.

Missnöje med kyrkostämmans — — — vid kyrkostämman företedda.

§ 7.

Där stads- och landsförsamlingar — — — varefter de för varje mening avgivna rösterna sammanräknas.

Vad sålunda är stadgat — — — med varandra förenade.

§ 12.

Kallelse till kyrkostämma — — — må sökas.

Har domkapitlet — — kallelsen utfärda.

Kungörelsen uppläses — — — ånyo uppläsas.

För ärende — — — sådan stämma fattas.

Kungörelsen skall på ordförandens föranstaltande jämväl anslås å plats eller platser inom församlingen, som kyrkostämman för ändamålet bestämmer.

Tillkännagivande om tid — — — två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster annorlunda beslutar, — — — en tredjedel av de i omröstningen deltagandes röster, skall tillkännagivandet införas jämväl i denna tidning.

Tillkännagivandet skall — — — å kyrkostämman förekomma.

På kyrkostämma ankommande — — — nästföljande kalenderår.

Ordföranden skall — — — före stämman.

Den omständigheten — — — för stämmans hållande.

§ 13.

Mom. 1. De ärenden, som å kyrkostämma till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda — — — lämpligt eller nödigt.

Val må dock kunna av kyrkostämma förrättas utan föregående beredning. Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av församlingen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon församlingens rättighet.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom särskilt är stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, som erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Mom. 2. Kan ärende, som av kyrkostämma handlägges, å den utsatta dagen icke bringas till slut, skall stämman fortsättas å annan dag och, därest stämman så beslutar, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har ordföranden att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för stämmans fortsättande.

Mom. 3. Då jämlikt mom. 1 eller § 23 val sker proportionellt, äger ordföranden, om han med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan anledning så finner nödigt, att, sedan valsedlarna avlämnats, och innan sammankomsten upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. I sådant fall skola vid stämman utses minst två personer att såsom kontrollanter närvara vid den fortsatta valför-

rättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valsedlarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, skall ordföranden i kontrollanternas närvaro förvissa sig om att sigillen äro obrutna.

Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

Mom. 4. Om vid ärendes behandling å stämma begäres uppskov med detsammas avgörande och minst en tredjedel av de närvarande därom förena sig, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att med iakttagande av de i § 12 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov som nu är sagt må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 15.

Mom. 1. Sedan överläggningen förklarats — — — nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop, och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — av sådan egendom;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslaget ej utgår, i *församling på landet*, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 9 kronor, i *stadsförsamling*, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 10 kronor, samt i *förenade stads- och landsförsamlingar*, därest högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete i någon av församlingarna överstiger 10 kronor;

d) höjande av visst under det löpande året utgående anslag i *församling på landet*,

så vitt höjningen skulle utgöra:

1) mer än 25 %, därest högsta kommunalskatten överstiger 9 kronor men icke 12 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 %, därest högsta kommunalskatten överstiger 12 kronor men icke 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 %, därest högsta kommunalskatten överstiger 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

i *stadsförsamling*,

så vitt höjningen skulle utgöra:

1) mer än 25 % i församling, där högsta kommunalskatten överstiger 10 kronor men icke 13 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2) mer än 15 % i församling, där högsta kommunalskatten överstiger 13 kronor men icke 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 % i församling, där högsta kommunalskatten överstiger 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

samt i *förenade stads- och landsförsamlingar*,

så vitt höjningen skulle utgöra:,

1) mer än 25 %, därest högsta kommunalskatten i någon av församlingarna överstiger 10 kronor men icke 13 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 %, därest högsta kommunalskatten i någon av församlingarna överstiger 13 kronor men icke 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 %, därest högsta kommunalskatten i någon av församlingarna överstiger 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete:

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna kommunalutskylder.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till kommunen, vare sig de beslutats å kommunalstämma eller å kyrkostämma.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna kommunalutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

§ 23.

Kyrkoherden eller den — — — i kyrkorådet ordförande.
I skolrådet — — — vara ordförande.
I den — — — stämman tillstädes.

Till ledamöter i kyrkorådet äger församlingen att å kyrkostämma utse, till det antal den finner lämpligt, för gudsfruktan och nit kända män eller kvinnor.

Till ledamöter — — — män eller kvinnor.
Ledamöter i särskild — — — styrelsen företrädda.
Väljes kvinna — — — avsäga sig uppdraget.
Skolrådet väljer — — — en vice ordförande.
Särskild fortsättningsskolestyrelse — — — vice ordförande.
I såväl kyrkorådet — — — icke understiga fem.
Ledamöterna — — — vunnit tillämpning.
Kyrkovärdar väljas å kyrkostämma för en tid av fyra år.

Då val av ledamöter i kyrkoråd eller skolråd äger rum, må, där församlingen så beslutar, jämväl utses suppleanter till lika antal. I avseende å valbarhet och tjänstgöringstid gälle för suppleant vad om ledamot är stadgat.

Val av ledamöter och suppleanter i kyrkoråd eller skolråd skall ske proportionellt på sätt som därom särskilt är stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal ordinarie ledamöter, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid och har valet ej skett proportionellt, anställes fyllnadsval; och bör den sålunda valde tjänstgöra under den tid, som för den avgångne återstått. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

§ 35.

De avgifter, om vilka kyrkostämma beslutar, skola, utom i de fall, för vilka annorlunda är i lag eller författning föreskrivet, utgå på sätt om bidrag till kommuns gemensamma utgifter är stadgat i förordning-

arna om kommunalstyrelse på landet och i stad, med iakttagande därav — — — av kyrkostämma beslutas.

I fråga — — — icke ändring.

Angående den lindring — — — är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919.

De röstlängder, som, enligt vad särskilt är stadgat, skola upprättas under början av år 1919, skola förses med anteckning, som i § 6 andra stycket sägs.

Å stadgad tid under år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i kyrko- och skolråden äga rum. Halva antalet eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, skall efter lottning utträda vid slutet av år 1921. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, vilka före det nu föreskrivna valet utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

A kyrkostämma före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan av stämman tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

Härigenom förordnas, att §§ 4, 5, 11, 13, 16 och 25 i förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 4.

Rättighet att deltaga i kyrkostämmas överläggningar och beslut tillkommer man eller kvinna, som

a) är medlem av svenska kyrkan,

b) vid val av stadsfullmäktige har rösträtt samt

c) är inom församlingen mantalsskriven eller ändock därstädes äger fast egendom eller är för inkomst av arbete eller kapital till allmän bevillning uppförd.

Den, som till — — — kyrkostämma undantagen.

Den, som i och för — — församlings kyrkostämma.

§ 5.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. De röstberättigade skola införas i behörig röstlängd, som överståthållarämbetet för varje år från uppbördsverket infordrar och låter tillställa församlingens kyrkoherde senast inom den 15 april för att vid kyrkostämma före maj månads utgång justeras. De röstberättigades ordning i röstlängden bestämmes av vars och ens bostad eller, då röstberättigad icke bor inom församlingen, av läge å fastighet eller rörelse, för vilken rösträtt utövas. För anmärkningar vare i längden nödigt rum lämnat. Anteckning rörande hinder för rösträtt må däri ske endast genom angivande av den del av § 4, däri hindret beröres.

Mom. 3. Röstlängd, som vid kyrkostämma — — — sin behörighet styrker.

Förvärvar någon — — — i röstlängen införd.

§ 11.

De ärenden, som å kyrkostämma till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda — — — lämpligt eller nödigt.

Val må dock kunna av kyrkostämma förrättas utan föregående beredning.

Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av församlingen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon församlingens rättighet.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

§ 13.

Mom. 1. Sedan överläggningen — — — med klubbslag.

Mom. 2. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet.

Mom. 3. Till beslut erfordras blott enkel pluralitet av de avgivna rösterna.

Mom. 4. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

§ 16.

Mom. 1. Kan ärende, som av kyrkostämma handlägges, å den utsatta dagen icke bringas till slut, skall stämman fortsättas å annan dag och, därest stämman så besluter, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har ordföranden att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för stämmas fortsättande. Den del av protokollet, som om sagda ärende handlar, skall icke justeras innan överläggning därom slutad är.

Mom. 2. Då jämlikt § 11 eller § 25 val sker proportionellt, äger ordförande, om han med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan anledning så finner nödigt, att, sedan valsedlarna avlämnats, och, innan sammankomsten, upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. I sådant fall skola vid stämman utses minst två personer att såsom kontrollanter närvara vid den fortsatta valförrättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valsedlarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, skall ordföranden i kontrollanternas närvaro förvissa sig om att sigillen äro obrutna.

Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

Mom. 3. Om vid ärendes behandling å stämma begäres uppskov med detsammas avgörande och minst en tredjedel av de närvarande sig därom förena, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att med iakttagande av de i § 10 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 25.

Mom. 1. Kyrkoherden eller den — — — som skolrådet ordförande.

Mom. 2. Till ledamöter i kyrkorådet äger församligen att å kyrkostämma utse, till det antal den finner lämpligt, för gudsfruktan och nit kända män eller kvinnor.

Mom. 3. Till ledamöter — — — män eller kvinnor.

Skolrådet väljer — — — en vice ordförande.

Mom. 4. Kvinna, som — — — avsäga sig uppdraget.

Mom. 5. I så väl — — — icke understiga fem.

Mom. 6. Ledamöterna i kyrko- och skolråden — — — åter inväljas.

Kyrkovärdar väljas å kyrkostämma för en tid av två år.

Mom. 7. Då val av ledamöter i kyrkoråd äger rum, må, där församlingen så beslutar, jämväl utses ett lika antal suppleanter. I avseende å valbarhet gälle vad om ledamot är stadgat. Tjänstgöringstid för suppleant är två år.

Vad här ovan — — — ledamöterna i skolrådet.

Val av ledamöter och suppleanter i kyrkoråd eller skolråd sker proportionellt på sätt som därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om

samtliga väljandes antal delas med det antal ordinarie ledamöter, valet avser, ökat med 1, och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträdande ordföranden.

Avgår ordinarie ledamot under det för honom bestämda tjänstgöringstid, och var valet ej skett proportionellt, må vid nytt val annan utses i hans ställe. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstått. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919.

Röstlängd, som avses i § 5 mom. 2, skall enligt de nya bestämmelserna upplaggas så tidigt, att den kan justeras vid den första ordinarie kyrkostämman under år 1919.

Å stadgad tid under år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i kyrko- och skolråden äga rum. Halva antalet eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, skall efter lottning utträda vid slutet av år 1921. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, vilka före det nu föreskrivna valet utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å kyrkostämma före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan av stämman tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 2, 4—6, 8, 10 och 40 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 2.

1. För val av landstingsmän indelas länet i valkretsar särskilt för landsbygden och särskilt för städerna.

För varje valkrets utses, oavsett dess folkmängd, en landstingsman och därutöver efter folkmängden en landstingsman för varje fullt tal av 4,000.

2. Domsaga med en folkmängd av 32,000 eller däröver skall delas i valkretsar under iakttagande, att för varje valkrets komma att utses minst tre, högst åtta landstingsmän; att området för varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att delning av domsaga, som utgöres av flera tingslag eller härad, verkställes, där sådant utan avvikelse från redan givna regler kan ske, efter tingslag eller härad; samt att eljest delning i valkretsar sker efter kommuner. Utan hinder av vad nu är sagt må dock av tingslag bildas valkrets med mindre folkmängd än 8,000, då synnerliga skäl därtill äro.

Med tingslag förstås sådan del av domsaga, som utgör egen domkrets.

Domsaga, vars folkmängd ej uppgår till 32,000, utgör en valkrets; dock att, där folkmängden överstiger 20,000 eller samfärdsmedlens bristfällighet eller andra liknande orsaker påkalla domsagans delning, dom-

sagan må, där så lämpligen kan ske, delas i två valkretsar; skolande vid en sådan delning iakttagas vad ovan för delning av större domsaga finnes stadgat.

Höra delar av samma domsaga till olika landstingsområden, bildar varje del en valkrets.

3. Stad, vars folkmängd utgör minst 8,000, bildar egen valkrets. Stad med mindre folkmängd än 8,000 skall förenas med annan eller andra sådana städer till en valkrets med minst 8,000, högst 16,000 invånare. Kan förening ej sålunda ske, eller skulle den medföra synnerlig olägenhet, må stad eller städer bilda en valkrets, ändå att folkmängden däri ej uppgår till 8,000.

4. Därest det antal landstingsmän, som med tillämpning av nu meddelade föreskrifter bör utses inom ett län, icke uppgår till tjugu, skall såsom grund för rättigheten att efter folkmängden välja ombud till landstinget bestämmas lägre tal än det uti mom. 1 antagna, på det att landstingsmännens antal för hela länet må uppgå till minst tjugu; och skall i övrigt vid valkretsindelningen för landsbygden iakttagas, att landstingsmännens antal för varje valkrets ej må vara lägre än tre eller högre än åtta.

5. I sammanhang — — — lika fördelat.
6. Indelningen i — — — Konungens befallningshavande.
7. Varda de — — — omförmälda valkretsgrupper.
Har vid — — — och suppleanter.
Skola de — — — stadgade val.
Förslag till — — — tjänstgöringstiden inskränkes.
8. Har förordnande — — — må föranledas.
Om folkmängden — — — äga rum.
Därest val — — — och suppleanter.
I fall — — — tjänstgöringstiden inskränkes.
9. Utträder stad — — — befattningar fortfara.
Har beslut — — — må föranledas.
Om folkmängden — — — äga rum.
Därest val — — — och suppleanter.
I fall — — — tjänstgöringstiden inskränkes.

§ 4.

Valen av landstingsmän — — — med slutna sedlar.
Vid valen skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.
Å valsedel må — — — för viss meningsriktning).

Namnen skola — — — valet av landstingsmän.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

§ 5.

1. Rätt att deltaga i landstingsmannaval tillkommer inom den kommun, där han är mantalsskriven, en var i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

2 a) Val av landstingsmän — — — kommunalstyrelse på landet.

b) Valet förrättas — — — till kommunalstämma stadgas.

Om rösträtt — — — på annan samt om röstlängden — — — är stadgat.

c) Valet skall förrättas — — — i omröstningen deltagandes röster så beslutar, å annan dag under senare hälften av mars månad.

Valet får — — — noggrant angivas.

d) Ej må — — — inom stämmolokalen.

Vid förrättningen, därvid stämmans ordförande biträdes av två av densamma utsedda personer, skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga avgiva — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, — — — att kuvertet är behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden — — — själv därtill utser.

Ej må någon i annan ordning, än nu är sagd, utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll — — — sigillen äro obrutna.

De valmän — — — röstningen avslutad.

Omedelbart därefter — — — i protokollet avtryckas.

Sedan valprotokollet upplästs — — — skall försändelsen assureras.

e) Domhavanden skall — — — från valens förrättande.

Vid förrättningen biträdes — — — är valförrättningen avslutad.

3. a) I stad förrättas valet inför magistraten.

Valet, som skall — — — noggrant angivas.

Om kallelse — — — på annan samt om röstlängdens — — — är stadgat.

I övrigt skall — — — är föreskrivet.

b) I stad — — — för sammanräkningen tillkännagivas.

För annan stadsvalkrets — — — skall försändelsen assureras.

Sammanräkningen av rösterna — — — mest spridda tidningar.

Valets utgång kungöres — — — är valförrättningen avslutad.

4. Vid avfattande — — — Kungl. Maj:t fastställes.

§ 6.

För rösternas sammanräknande — — — en grupp (partigrupp).

Inom varje grupp — — — avse själva landstingsmannavalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 8.

1. Sedan valet — — — först tilldelats honom.

De nya sammanräkningarna — — — — landstingsmännen blivit valda.

Vid varje ny — — — landstingsmannavalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall — — — vald till suppleant.

2. Vid valtillfället skall — — — blivit tidigare vald.

§ 10.

Valbar till landstingsman är envar inom landstingsområdet röstberättigad man eller kvinna, som uppnått tjugufem års ålder.

Landstingsman kan ej vara:

a) den som icke råder över sig och sitt gods;

b) den som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller den som är ställd under framtiden för brott, vilket kan medföra nämnda påföljd;

c) den som är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.

Gift kvinna, som är röstberättigad, vare ej på den grund att hon står under mannens målsmanskap obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

För valbarhet till suppleant erfordras samma egenskaper som för valbarhet till landstingsman.

Landstingsman eller suppleant må ej kunna avsäga sig uppdraget, såvida han ej fyra år tjänstgjort såsom landstingsman eller uppnått 60 års ålder eller eljest uppgiver hinder, som av landstinget godkännes.

Väljes kvinna till landstingsman eller suppleant, äger hon när som helst avsäga sig uppdraget.

§ 40.

1. För att såsom landstingets beslut gälla, skall i följande ämnen erfordras, att två tredjedelar av de avgivna rösterna om beslutet sig förenat:

a) beslut, att domsaga med mindre folkmängd än 32,000 skall delas i valkretsar; att av tingslag skall bildas valkrets med mindre folkmängd än 8,000; eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än 8,000 skall bildas i fall, då sådant ej är en ovillkorlig följd av vad i § 2 mom. 3 är stadgat;

b) underkännande av någons behörighet att såsom ledamot i landstinget taga inträde eller medgivande, varom i § 32 sägs;

c) påläggande av avgifter, som erfordra uttaxering för längre tid än fem år;

d) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande av lån, ställt på längre återbetalningstid än fem år, eller ingående av borgen;

g) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet; och

h) uppskov till nästa landsting av väckta frågor.

2. Beslut om — — — därav ske.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919.

Vad i § 2 enligt dess nya lydelse stadgas skall vid val av landstingsmän gälla, sedan landstinget enligt de i samma lagrum angivna grunder fastställt ny indelning av valkretsarna jämte det antal landstingsmän, som skall för varje valkrets utses, samt valkretsarnas fördelning i grupper; och skall sådant fastställande ske senast vid lagtima landstinget år 1921. Stadgandet i § 40 enligt dess nya lydelse länder till efterrättelse från och med den tid, då ny indelning av valkretsar, varom nyss sagts, beslutas.

År 1919 skola å stadgad tid inom samtliga landstingsområden i riket val av hela antalet landstingsmän jämte suppleanter äga rum för tiden från och med den 1 maj 1919 till och med den 31 augusti 1922. Tjänstgöringstiden för de landstingsmän och suppleanter, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 30 april 1919, där ej enligt särskilt stadgande tjänstgöringstiden för dem upphör tidigare. Där i fall, som i § 5 mom. 2 b) andra stycket sägs, ordförande vid distriktsstämma jämte suppleant för honom ej blivit utsedd å ordinarie kommunalstämma i december 1918, skall sådan ordförande jämte suppleant i stället utses i god tid före valet.

År 1922 skola å stadgad tid inom samtliga landstingsområden i riket val av hela antalet landstingsmän jämte suppleanter äga rum. Av de sålunda valda skola efter lottning mellan de grupper, i vilka valkretsarna fördelats, ena gruppens samtliga landstingsmän och suppleanter utträda den 31 augusti 1924 och andra gruppens samtliga landstingsmän och suppleanter den 31 augusti 1926. Lottningen anställes å lagtima landstinget år 1922.

Förslag

till

Lag

om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913.

Härigenom förordnas, att 1 § i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913 skall erhålla nedan angivna lydelse och att i följd härav lagens överskrift skall lyda som följer:

Stadga om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige m. m.

1 §.

Då val av kommunalnämnd, drätselkammare, kyrkoråd och skolråd, gemensamt kyrko- och skolråd samt landstings förvaltningsutskott, så ock val av två eller flera personer för särskild beredning av ärenden, som skola företagas till avgörande å kommunalstämma, inom kommunalfullmäktige, å allmän rådstuga, inom stadsfullmäktige, å kyrkostämma eller inom landsting, äro proportionella, skall vid valens förrättande iakttagas, vad här nedan i 2—7 §§ är föreskrivet.

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 november 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Hans Excellens Herr statsministern Edén anförde:

Allmänna synpunkter. De väldiga världshändelser, som under de senaste veckorna timat och som alltjämt äro under utveckling, hava inlett en utomordentlig omvandling i hela Europas statsliv. Det kan förutses att det fredsslut, som nu närmar sig, kommer att på ett genomgripande sätt förändra själva statssystemet såväl genom överflyttningar av större eller mindre landsdelar från de besegrade till de segrande som genom erkännande av nya statsbildningar, och man har rätt att hoppas, att i samband därmed även allvarliga försök skola göras till skapande av nya och bättre grunder för staternas allmänna samliv genom en fast utbyggd internationell rättsordning. Medan denna internationella nydaning ännu endast är under förberedelse, har särskilt i de krigförande stater, där styrelsen förut varit

mer eller mindre autokratisk, en inre kris brutit lös, som gestaltat sig till en fullständig katastrof för det gamla regeringssättet och medfört eller gjort början till upprättande av helt nya statliga författningar. Även ett land med så klart demokratisk författning som England har på grund av krigstidens lärdomar funnit sig böra taga betydelsefulla steg till en ytterligare demokratisering. De i kriget förblödda folken söka sin styrka att övervinna den stora förödelsens verkningar och sitt hopp om bättre tider i en radikalt genomförd demokrati, som lägger makten och plikten att svara för staternas och folkens öden helt och odelat i folkens egna händer.

Det är uppenbart och redan genom händelsernas egen utveckling ådalagt, att denna det inre statslivets ombildning icke stannar och icke kan stanna inom de i kriget deltagande ländernas gränser. Liksom världskriget under hela sitt förlopp utövat allt starkare återverkningar även på de neutrala staterna och folken, liksom den stora nydaningen av statssystemets yttre gestaltning i och genom fredsslutet måste medföra de mest betydelsefulla följder även för dessa neutrala, som lyckats hålla sig utom själva kriget, så har också den demokratiska rörelsen blivit universell och gör sig oemotståndligt gällande även bland de neutrala folken. De lidanden och de bekymmer för näringsliv och försörjning, som dessa folk fått dela med de krigförande, de utomordentliga krav, som ställts även på de neutrala samhällena under krigstiden och som tvingat även dem till självprövning med anledning av de brister, vilka framträtt i deras samhällsbyggnad under denna världshemsökelse — allt detta har banat väg över hela den europeiska kulturvärlden och ej blott inom krigsländerna för behovet av en grundlig förnyelse inom statslivet, om ock detta behov hos de neutrala tager sig andra uttryck och söker sig växlande banor allt efter varje lands särskilda förhållanden och växlande historiska förutsättningar. Jag behöver icke anföra exempel härpå; varje dag medför underrättelse därom.

I vårt land har denna universella strävan till verklig och fullständig demokratisering en alldeles särskild anknytning till de författningsproblem, som sedan år tillbaka stått på dagordningen men hittills icke kunnat finna sin lösning. Det nuvarande statsrådet har redan vid tillträdet till sina ämbeten genom mig uttalat sin övertygelse, att för en sund och på samma gång lugn svensk statsutveckling oundgängligen kräves en genomgripande förändring i vissa grunder för den politiska och kommunala rösträtten, huvudsakligen genom införande av lika rösträtt i kommunerna för alla kommunalt skattskyldiga, revision av de s. k. fattigvårds- och utskyldsstrecken samt införande av politisk rösträtt

för kvinnor efter samma grunder som för män. Propositioner om en sådan kommunal rösträttsreform jämte därmed sammanhängande ändringar i kommunallagarna samt om politisk rösträtt för kvinnor avlätos också vid 1918 års lagtima riksdag och antogos med stor majoritet av andra kammaren men godkändes icke av första kammaren. Det har för statsrådet stått fullkomligt klart, att dessa förslag måste snarast möjligt åter framläggas och genomföras, att därtill bör fogas även en proposition om den revision av de politiska rösträttsstrecken, som ej medhanns till lagtima riksdagen 1918, men som nu blivit förberedd genom särskild utredning av tillkallade sakkunniga inom justitiedepartementet, samt att även andra förändringar i grundlagarna äro av behovet påkallade. Under normala förhållanden skulle samtliga dessa propositioner hava av statsrådet föreslagits till avlåtande vid 1919 års lagtima riksdag. Men de utomordentliga händelser, som fyllt dessa senaste veckor, och den väldiga rörelse för demokratisk nydaning, som nu genomgår tiden, hava gjort det trängande angeläget att i den mån sådant är enligt grundlagarna möjligt framföra de riksviktiga spörsmålen redan till den urtima riksdag, som av Kungl. Maj:t för annat ändamål sammankallats och nu är samlad.

I tider sådana som den världen nu genomlever gäller det för varje statsledning, som är medveten om sitt ansvar, att göra sitt yttersta för att icke försumma det psykologiska ögonblick, då det gäller att inrikta rörelsen inom samhället mot mål, som överensstämma med samhällets verkliga livsintressen. Och ingen, som med allvarlig uppmärksamhet följer vad som nu rör sig inom stora lager av Sveriges folk, bör kunna undgå att inse, att ett dröjsmål, om än jämförelsevis så kort som till 1919 års lagtima riksdag, skulle kunna bliva olycksbringande för svenskt statsliv. När kriget nu oförtydbart står inför sin avslutning, reser sig oemotståndligt kravet att omedelbart bringa till verklighet de författningsändringar, vilkas nödvändighet krigstidens erfarenheter bragt till full mognad. När i land efter land ute i Europa de gamla statsformerna kullkastas inom några dagar eller timmar, känner Sveriges folk ögonblicket vara inne att taga ett avgörande steg för den författningsrevision, som det under åratal funnit alltmera oundgänglig. Det är av synnerlig vikt, att statsmakterna gripa verket an just nu, om de vilja försäkra sig om att den demokratiska rörelsen icke skall gripas av misstro mot deras förmåga att motsvara tidens bjudande krav, en misstro, som skulle kunna få mycket allvarliga följder. Inför detta tidsläges maning till snabb och beslutsam handling måste det bliva nödvändigt att omedelbart uppdraga de riktlinjer, efter vilka en svensk författningsreform bör genomföras, och att redan vid den nu samlade urtima riks-

dagen genomföra de delar därav, som enligt grundlagarna kunna vid en sådan riksdag komma under behandling.

Då, såsom jag nyss antytt, regeringsformen och riksdagsordningen stadga, att grundlagsfrågor endast kunna föreläggas lagtima riksdag, måste det förslag till proposition, som nu kommer att föreläggas Kungl. Maj:t, begränsas till de förutnämnda ändringarna i kommunallagarna. Men frågornas sammanhang så väl som den faktiska situationen påkalla, att riksdagen och landet även erhålla kännedom om de huvudsakliga linjerna av de grundlagsändringar, vilka tillsammans med den kommunala rösträttsreformen utgöra regeringens program, på det att detta redan nu må kunna av riksdagen överskådas såsom ett helt.

Jag har redan framhållit, att kärnan i detta program sedan länge utgöres av en serie rösträttsreformer: dels avskaffande av den penninggraderade skala för den kommunala rösträtten, som nu är gällande i Sverige ensamt bland alla kulturländer, dels politisk rösträtt för kvinnorna och dels revision av de s. k. fattigvårds- och utskyldsstrecken.

Kommunal rösträttsreform.

Grunderna för den kommunala röstskalans avskaffande och för införande av lika rösträtt för alla kommunalt skattskyldiga behöver jag icke i detta sammanhang utveckla; de äro redan i propositionen till sistlidne lagtima riksdag framlagda. Det må vara tillräckligt att framhålla, att ärendets behandling vid lagtima riksdagen 1918 yttermera bestyrkte, hurusom den gällande graderade skalan är ohållbar, och huru varje försök att i dess ställe uppkonstruera någon annan gradering är dömt att misslyckas. De utkast till något slags system av tilläggsröster, som ingingo i vissa motioner vid nämnda riksdag, voro sinsemellan på viktiga punkter avsevärt skiljaktiga och möttes av en kritik, som måste betecknas såsom avgörande. Även inom den majoritet i riksdagens första kammare, som då avvisade propositionen om lika kommunal rösträtt, gjordes bestämda gensagor mot de föreslagna principerna för den nya graderingen, och det uttalades uttryckligen, att det beslut om begäran om en ny utredning, vartill majoriteten anslöt sig, icke finge uppfattas såsom en anslutning till ifrågavarande principer i motionerna. Under sådana förhållanden måste jag anse det uppenbart, att inga som hälst hållpunkter för en modernisering av röstskalan låtit sig utfinna; att någon förnyad utredning härför följaktligen ej kunnat av regeringen föranstaltas; samt att alltjämt den lika rösträtten utgör den grundval, på vilken frågan nu bör lösas. Detta bestyrkes yttermera av det faktum, att i stora delar av Europa den kommunala rösträtten redan är grundad på avgjort radikalare linjer än de, som nu föreslås i Sverige, och att den demokratiska rörelsen över allt fullföljer sådana linjer. Om vi i Sverige kunna stanna vid att fortfa-

rande bibehålla den kommunala skattskyldigheten såsom villkor för rösträtt i våra kommuner, med hänsyn till vissa säregna drag i det kommunala livets nuvarande organisation i övrigt, så skulle det däremot stå i uppenbar motsats till hela tidsutvecklingen och till andra länders förut inhöstade erfarenhet att bjuda medborgarna i våra kommuner något mindre än fullständig jämlikhet vid denna rösträtts utövning.

Rösträtt för gift kvinna, vars man är skattskyldig.

Vid den förnyade prövningen av principen om lika kommunal rösträtt för alla kommunalt skattskyldiga har det framstått såsom önskvärt att i en punkt utföra principen något längre än vad som skedde i propositionen till 1918 års lagtima riksdag, nämligen så, att rösträtt tillerkännes varje gift kvinna, vars man är kommunalt skattskyldig.

Så till vida hava de gifta kvinnorna redan möjlighet att förvärva rösträtt, som gällande bestämmelser medgiva, att varje kvinna, vars man är skattskyldig, har rätt att för även en helt obetydlig egen inkomst bliva påförd skatt och i följd därav uppföras i röstlängden. Denna möjlighet har också i viss utsträckning blivit tillvaratagen, och så kommer säkerligen i mycket hög grad att ske, om alla de röstberättigade erhålla lika rösträtt. Men det är tydligt, att ifrågavarande utväg närmast står till buds för de gifta kvinnor, som antingen äga inkomst av eget kapital eller utföra något arbete utom hemmet, för vilket de personligen erhålla avlöning; alltså för hustrur inom de lyckligare lottade samhällsklasserna och inom lönarbetareklassen. De gifta kvinnor däremot, vilka icke äga inkomst av eget kapital och vilkas arbete är helt och hållet förlagt inom hemmet, hava tydligen stor svårighet att på denna väg uppnå den kommunala medborgarrätten, då det för dem kan vara vanskligt nog att uppgiva sådan arbetsförtjänst, som kan föranleda särskild taxering. I synnerhet för jordbrukarnes hustrur måste detta förhållande göra sig gällande. Det skulle uppenbarligen vara en verklig orättvisa mot dessa stora grupper av gifta kvinnor och avgjort stridande mot viktiga samhällsintressen att icke nu, när en genomgripande kommunal rösträttsreform föreslås, undanrödja en sådan anomali, och medlet är tydligen att generellt medgiva rösträtt åt varje gift kvinna, vars man är kommunalt skattskyldig, vare sig hon personligen blivit påförd skatt eller icke, utom i de fall, då hon på grund av boskillnad eller hemskillnad intager en självständig ekonomisk ställning och i följd härav faller under de vanliga reglerna för kommunal skattläggning.

Det bör erinras, att denna grundsats redan vid 1908 års riksdag framfördes genom en motion från det frisinnade partiet inom riksdagen, och att därvid särskilt framhölls, att grundsatsen i all synnerhet borde komma i tillämpning vid genomförande av lika kommmunal rösträtt.

Motionen vann mycken stark anslutning inom Andra kammaren, om den också under dåvarande förhållanden ej lyckades vinna majoritet. Tanken är sålunda gammal och utgör i själva verket en konsekvent tillämpning av grundsatsen om skattskyldighet såsom berättigande till kommunal rösträtt, eftersom ju skatten i realiteten utgöres icke av mannen personligen, utan av familjen i dess helhet, alltså mannen och hustrun gemensamt, även om den formellt påföres mannen ensam. Denna regel om kommunal rösträtt för både skattskyldig man och hans hustru står också i full överensstämmelse med den nya lagstiftning om äkta makars egendomsförhållanden, vilken nu är utarbetad efter gemensamma linjer för de tre skandinaviska länderna och för närvarande ligger under behandling av lagrådet. I Danmark, där den kommunala rösträtten liksom hos oss vilar på skattskyldighet till kommunen, är regeln redan genomförd, i det att hustrur till kommunalt röstberättigade män tillerkänts rösträtt, på sätt som nu här förordas.

Över huvud torde denna tillämpning av principen om lika kommunal rösträtt få anses på ett betydelsefullt sätt kunna stärka den bofasta befolkningens ställning inom kommunerna. Att även hustrurna till de kommunalt skattskyldige erhålla rösträtt, lägger uppenbarligen tyngdpunkten vid kommunala avgöranden hos dem, som inom kommunen hava bildat familj och sålunda äro starkast bundna vid kommunens gemensamma intressen. För att de gifta kvinnornas rösträtt också skall kunna effektivt utnyttjas har man för närvarande ett fullt tillfredsställande medel i rätten att rösta genom fullmakt, vilken bereder möjlighet för de hustrur, vilka eventuellt äro av det husliga arbetet förhindrade att personligen inställa sig vid kommunalstämmorna eller de kommunala valen, att överlåta sin rösträtt på andra, exempelvis sina män. Fullmaktsväsendet har visserligen varit föremål för grundade anmärkningar och bör med snaraste underkastas en revision, på sätt föredragande departementschefen kommer att i motiveringen till propositionen omnämna. Men vid denna revision kan och bör hänsyn tagas bland annat just till behovet att bereda de gifta kvinnorna möjlighet att rösta i kommunerna utan personlig inställelse, liksom samma princip sedan länge förknippats även med genomförande av kvinnornas politiska rösträtt.

Utsträckning av kommunalfullmäktigeinstitutionen.

En annan avvikelse från propositionen vid 1918 års lagtima riksdag bör här omnämnas, nämligen utsträckningen av kommunalfullmäktigeinstitutionen. I nämnda proposition föreslogs på denna punkt ingen annan ändring än att hittills gällande bestämmelse om att $^2/_3$ majoritet erfordras för beslut om införande av kommunalfullmäktige begränsades till att gälla kommuner, vilkas invånareantal icke överstiger 1,000. Emellertid hade

bland de sakkunnige, på vilkas utredning propositionen var grundad, framträtt starka sympatier för en vidsträcktare tillämpning av kommunalfullmäktigeinstitutionen, om än deras majoritet för det dåvarande ansåg sig icke böra gå längre, och sedan dess hava oförtydbara tecken givit vid handen, att tanken hastigt vunnit terräng, samt att tiden kan anses vara inne till ytterligare steg i denna riktning. På grund härav kommer föredragande departementschefen nu att föreslå sådan ändring i hithörande bestämmelser, att kommunalfullmäktige skola införas i alla kommuner, vilkas invånarantal överstiger 3,000 — liksom stadsfullmäktige äro i lag stadgade för alla städer med motsvarande invånareantal, — samt att i alla övriga kommuner, sålunda även de, vilka ej hava mer än 1,000 invånare, fordran på kvalificerad majoritet för val av sådana fullmäktige bortfaller. Att göra institutionen obligatorisk även för kommuner med folkmängd intill 3,000 torde åtminstone icke för det närvarande böra ifrågasättas, utan kan åt dessa kommuner, liksom åt de mindre städerna, lämpligen överlämnas att själva avgöra, om de finna sig böra införa fullmäktige eller ej.

Kvinnornas politiska rösträtt.

Den politiska rösträtten för kvinnor kan i princip ej längre underkastas någon allvarlig diskussion. Jag erinrar endast, att denna kvinnornas politiska rösträtt under tiden efter 1918 års lagtima riksdag gjort ytterligare och högst betydande landvinningar i land efter land. Den har under detta år varit i tillämpning vid nya val i våra båda grannländer Danmark och Norge, vilkas samhällsförhållanden så nära ansluta sig till de svenska, — i Danmark för första gången efter kvinnorösträttens införande i grundlagen —, och i båda länderna bestyrkes den erfarenhet, som vunnits överallt i länder med kvinnlig rösträtt, nämligen att ingen av de ogynnsamma verkningar, som vedersakarne därav förutspått, låter sig skönjas, samt att kvinnornas politiska fullmyndighet, när den väl blivit genomförd, endast ter sig såsom ett naturligt och självklart led i vår tids samhälleliga ordning. I England hade redan när propositionen till 1918 års svenska lagtima riksdag avläts beslut blivit fattat om rösträtt för kvinnor, och detta beslut har sedan dess kompletterats genom införande även av valbarhet till underhuset. I Holland står frågan inför sin definitiva lösning. I Tyskland och de österrikisk-ungerska länderna, där rörelsen för kvinnornas politiska medborgarrätt förut endast på vissa håll framträtt med avsevärd styrka, synes man nu allmänt utgå ifrån att kvinnorna skola vid männens sida deltaga i valen till de kommande konstituerande församlingarna och därmed på en gång träda in i full politisk medborgarrätt.

Inför sådana erfarenheter och företeelser från världen runt omkring

oss måste de skäl, som i Sverige anförts mot rösträtt för kvinnorna, mer än någonsin te sig såsom ohållbara, vare sig desamma varit av principiellt avvisande art eller blivit omklädda i yrkanden på förnyade utredningar. Vad särskilt sistnämnda yrkanden angår, har det redan vid överläggningarna i kamrarna blivit till fullo ådagalagt, att de icke på någon punkt voro av den beskaffenhet, att vid dem kan fästas något allvarligt avseende. Rösträttens utsträckning till kvinnorna beror på ett principiellt ställningstagande till kvinnans rätt och plikt såsom medborgare i det moderna samhället, ej på beräkningar över kvinnornas fördelning efter civilstånd eller inom olika åldrar och dylikt, och hela tidsutvecklingen har redan oåterkalleligt avgjort, att Sverige såväl som andra länder bör ofördröjligen taga steget till detta erkännande av kvinnornas medborgerliga uppgifter vid männens sida.

Om sålunda den kommunala rösträttsreformen och den politiska rösträtten för kvinnorna utgöra redan klarlagda programpunkter för en svensk författningsrevision, hava däremot frågorna om de politiska strecken först genom den utredning, vilken under senaste tid verkställts, blivit bragta i det läge, att regeringen kan till dem taga definitiv ståndpunkt. Utredningen är numera slutförd, och betänkandet kommer att inom de närmaste dagarna offentliggöras. Utan att här ingå i någon redogörelse för undersökningens gång och innehåll skall jag anföra de huvudsakliga resultat, som för mig, liksom för statsrådets övriga ledamöter, synts vara avgörande för det förslag, vilket från Kungl. Maj:t bör framläggas.

Fattigvårdsstrecket.

Vad fattigvårdsstrecket angår, har insikten om dess i en mängd fall orättfärdiga verkningar under senare tid blivit allmän, och vid 1917 års riksdag voro samtliga partier ense om behövligheten av en reform, ehuru meningarna delade sig rörande den lämpliga utsträckningen därav. Det har nu av utredningen till fullo bestyrkts, vad som redan förut varit i huvudsak känt, att den svenska grundlagens regler för diskvalifikation på grund av understöd från fattigvården dels äro ojämförligt strängare än motsvarande bestämmelser i andra länders författningar — i de nu under tillblivelse varande författningarna synas över huvud taget inga sådana bestämmelser vara tillämnade — dels faktiskt drabba en mängd oförvitliga medborgare, dels slutligen på grund av vår svenska fattigvårdslagstiftnings läggning tillämpas i högsta grad olika inom olika kommuner, vilket missförhållande ej heller kommer att hävas genom 1918 års nyss antagna fattigvårdslag, utan snarare måste befaras komma att än starkare göra sig gällande, om icke grundlagsbestämmelsen radikalt förändras. De sakkunniga hava efter ingående prövning stannat vid att föreslå en sådan ändring, att åtnjutet understöd icke skall från rösträtt utestänga andra än

dem, som vid vallängdens uppgörande åtnjuta stadigvarande försörjning av fattigvårdssamhälle. De skäl, som härför anföras, synas mig fullständigt bindande. Det kan icke anses med samhällelig rättvisa förenligt, att — såsom nu är förhållandet — ett tillfälligt, exempelvis av sjukdom, arbetslöshet eller annan olycka föranlett understöd skall medföra förlust av den politiska medborgarrätten, eller ens att en medborgare, som under någon del av treårsperioden före ett val nödgats mottaga försörjning av fattigvården, men sedermera kunnat frigöra sig från behovet av sådan försörjning, skall uteslutas från rösträtt. Varken i det ena eller det andra fallet kan medborgaren anses vid tiden för valet befinna sig i sådan ställning, att han bör berövas sin rösträtt. Det framgår av utredningen, att de länder, som i sina författningar upptagit diskvalifikation från rösträtten på grund av fattigvård, också på olika vägar sökt förhindra sådan påföljd. Med de sakkunniges resultat i detta stycke sammanfaller också i princip den ståndpunkt, som hävdats i motioner, framförda av auktoriteter inom fattigvårdsväsendet, senast vid 1917 års riksdag, och som väsentligen accepterats av andra kammaren vid upprepade tillfällen, då denna fråga behandlats. Det är statsrådets uppfattning, att i blivande proposition till 1919 års lagtima riksdag bör ingå förslag om fattigvårdsstreckets begränsning på sätt de sakkunniga förordat.

Det politiska utskyldsstrecket.

Mot det politiska utskyldsstrecket hava gjorts samma avgörande anmärkningar som mot fattigvårdsstrecket: att det i sin tillämpning drabbar ett stort antal oförvitliga medborgare, som ingalunda av försumlighet eller ond vilja, utan endast av oförvållad oförmåga underlåtit att fullgöra sin skatteplikt, och att detta är oförenligt med den princip om allmän rösträtt, som numera gäller hos oss liksom i snart sagt alla andra kulturländer. Det har därjämte påvisats, att den decimering av den svenska valmanskåren, som därav blivit en följd, i sin omfattning vida övergått vad man vid utarbetandet av nu gällande bestämmelser ansåg sig kunna antaga, och att verkningarna även på så sätt blivit sådana, att en grundlig förändring måste finnas påkallad.

För de sakkunniges undersökning har i enlighet med det yttrande till statsrådsprotokollet, som jag avgav vid beslutet om deras tillkallande, tjänat såsom utgångspunkt, att man borde söka utfinna en sådan begränsning av grundlagens bestämmelser, genom vilken uteslutningen från rösträtt icke skulle drabba den, vars underlåtenhet att betala sin skatt berott på oförvållad oförmåga, föranledd av sjukdom, arbetslöshet eller annan olycka, varigenom strecket skulle inskränkas till att verka endast mot de oordentliga eller försumliga, i enlighet med det syfte som

alltid angivits såsom dess bärande grund. De sakkunniga hava också gjort ett försök att komma fram på denna väg och sökt utarbeta stadganden i syfte att i sådana fall vederbörande valman skulle vid sin rösträtt bibehållas. Men det har därvid befunnits, såsom tydligt uppvisas i utredningen, att denna väg stöter på praktiska svårigheter, vilka måste betecknas såsom oövervinneliga. Att i själva lagen uttömmande angiva de förutsättningar, under vilka giltig grund för underlåtenhet att erlägga skatt må anses föreligga, låter sig icke göras med den klarhet och fullständighet, som i en så betydelsefull sak måste vara ett oavvisligt krav på en tillfredsställande lagstiftning. Bestämmelserna skulle medföra alltför betänkliga orättvisor i tillämpningen, och dessutom nödgades man på bevisningens kvalitet ställa anspråk, vilka den skattskyldige alltför ofta bleve oförmögen att uppfylla. Men icke heller kan man åt valmyndigheten eller annan myndighet överlämna att fritt pröva betydelsen av de omständigheter, den skattskyldige må vilja åberopa, eller den bevisning, han därom förebringar. De myndigheter, åt vilka denna prövning skulle anförtros, komme utan allt tvivel att i ett utomordentligt stort antal av fall ställas inför en mer eller mindre olöslig uppgift, och tillräckliga garantier för deras opartiskhet vid utövningen av en befogenhet, som så lätt kan innebära en frestelse till att låta politiska motsättningar inverka på ståndpunktstagandet, låta sig uppenbarligen icke uppställas. De sakkunniga hava under sådana förhållanden enhälligt funnit denna utväg till frågans lösning oframkomlig.

En av de sakkunniga har, för att på annat sätt mildra utskyldsstreckets verkningar, uttalat som sin åsikt att för rösträtt borde krävas endast fullgjord skatt till staten — ej till kommunen — och att rösträtt borde förloras endast av den, som ej betalt statsskatten under två år av de tre, vilka närmast föregå valet, medan för närvarande fordras fullgjord skattskyldighet för de tre nämnda åren. Det är emellertid tydligt, att detta förslag icke tillgodoser vad man med revisionen av bestämmelsen velat vinna. Om det skulle genomföras, kvarstode alltjämt samma missförhållande, som givit upphov till hela frågan, i det att även i sådant fall den, som utan eget förvållande varit urståndsatt att betala kronoskatten under två av de tre åren, uteslutes från rösträtt. De sakkunnigas flertal har icke kunnat acceptera en sådan ändring.

Emellertid har under frågans behandling en omständighet tillkommit, som ställt frågan i ett väsentligen nytt läge. Kungl. Maj:t har till den nu samlade urtima riksdagen avlåtit en proposition om »införsel» för utskylder i varje löntagares avlöning. Förslaget är dikterat av rent sakliga skäl, nämligen statens och kommunernas uppenbara rätt att till-

försäkras de inkomster, som funnits nödiga att i skatteväg uttaga, och det står i och för sig icke i något samband med villkoren för rösträttens utövning. Men de sakkunniga hava funnit, att under förutsättning av denna lagstiftnings genomförande hela problemet om utskyldsstrecket i hög grad förenklas. Om på detta sätt den starkaste möjliga säkerhet lämnas för att skattskyldigheten blir fullgjord av alla, som därtill äga förmåga, då blir utskyldsstrecket såsom garanti för att ej den försumlige erhåller rösträtt obehövligt och kan fullständigt upphävas.

För denna uppfattning hava de sakkunnige även funnit stöd i det förhållandet, att av dem insamlade uppgifter visa, hurusom i så gott som alla länder med allmän rösträtt saknas varje motsvarighet till det svenska utskyldsstrecket. Med undantag för ett par mindre tyska stater och ett par schweiziska kantoner samt åtminstone i princip Finland — där dock på grund av den obegränsade möjligheten till undantag tillämpningen säkerligen kan göra principen tämligen illusorisk — har man ingenstädes i dessa länder uppställt det samband mellan skattebetalning och rösträtt, som nu gäller i Sverige, uppenbarligen dels av principiella skäl, dels emedan det överlåtits åt skattelagstiftningen att sörja för att ingen försummelse från den skattepliktige, som kan fullgöra sin skyldighet, får ifrågakomma — alltså just vad som nu skulle vinnas genom den föreslagna nya lagstiftningen i vårt land.

Det resultat, vartill de sakkunnige kommit, synes mig även i denna del vara övertygande. Mot det politiska utskyldsstrecket i Sverige hava alltifrån dess tillkomst riktats mycket starka principiella och praktiska invändningar. När det likväl på sin tid genomfördes och hitintills bibehållits, har detta berott på den i och för sig riktiga åskådningen, att den som vill utöva sina medborgerliga rättigheter också bör fullgöra sina skyldigheter, samt att bestämmelsen betraktades såsom en »ordentlighets»-kvalifikation, vilken staten har rättighet att kräva. Erfarenheten har nu visat, att detta villkor för rösträttens utövning skjutit över målet på ett sätt, som strider mot rättvisa och billighet, och att det ej kan kvarstå i sitt nuvarande skick. Utredningen ådagalägger, att den partiella revision, som till en början ifrågasatts, ej kan på tillfredsställande sätt förverkligas. De föreslagna nya medlen för skatteindrivningen trygga däremot, så långt sig göra låter, att skattebetalning icke skall kunna försummas av oordentlighet eller ond vilja. Därmed är grunden för ett »ordentlighetsstreck» förfallen, och denna hittillsvarande, i sina verkningar så stötande inskränkning i den allmänna rösträtten kan och bör försvinna. Förslag härom bör ingå i den proposition till nästa års lagtima riksdag, om vilken jag förut talat.

Det resultat i fråga om det politiska utskyldsstrecket, som sålunda framgått av den verkställda utredningen, kan icke undgå att medföra konsekvenser även i fråga om villkoren för den kommunala rösträtten. Visserligen kvarstår, på sätt jag förut omnämnt, i den proposition som nu kommer att föreläggas Kungl. Maj:t, liksom i motsvarande proposition vid 1918 års lagtima riksdag, den väsentliga skillnad mellan kommunal och politisk rösträtt, att den förra bibehålles vid hittillsvarande grund, nämligen skattskyldighet till kommunen. Men riksdagen har redan genom en skrivelse av år 1917 upptagit den grundsatsen, att i fråga om diskvalifikationerna för rösträtt på grund av utebliven skattebetalning en motsvarighet bör finnas mellan den politiska och den kommunala rösträtten. Ifrågavarande riksdagsskrivelse utgick därifrån, att det politiska skattestrecket skulle kvarstå, och avsåg alltså att begränsa den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, enligt i huvudsak samma grunder, som gällde för den politiska rösträtten. Efter dessa grundsatser utformades på sin tid propositionen till 1918 års lagtima riksdag, som således gick ut därpå, att från rösträtt skulle uteslutas den, som häftar för oguldna kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren. I det sakkunnigebetänkande, som låg till grund för sagda proposition, uttalades emellertid, att om den då pågående utredningen rörande omläggning av det politiska utskyldsstrecket komme att föranleda bestämmelser, enligt vilka politisk rösträtt icke skall förloras, därest utebliven skattebetalning berott på den skattskyldiges sjukdom, oförvållade arbetslöshet eller andra liknande av honom själv icke vållade förhållanden — till vilken princip de sakkunniga anslöto sig — så borde denna princip även tillämpas på den kommunala rösträtten. Det kan erinras, att obilligheten i hittills gällande regler om förlust av kommunal rösträtt för var och en, som ej betalat sin skatt till kommunen, särskilt framträtt under dessa senaste år, då sådan påföljd drabbat värnpliktige, vilka inkallats till tjänstgöring för neutralitetens skyddande och därigenom urståndsatts att fullgöra sin skattskyldighet, samt att vid 1916 års riksdag en motion framfördes i syfte att vederbörande i sådana fall skulle vid sin rösträtt bibehållas. Motionen kunde visserligen på grund av praktiska svårigheter att inom nuvarande lagstiftnings ram förverkliga det framställda önskemålet icke föranleda någon åtgärd, men konstitutionsutskottet gav sitt erkännande åt dess syfte och ifrågasatte i sitt utlåtande, att över huvud taget även andra ömmande omständigheter än fullgörande av värnpliktstjänstgöring, — exempelvis sjukdom eller oförvållad arbetslöshet — kunde av den, som blivit urståndsatt att betala sina utskylder, åberopas såsom grund för att

Det kommunala utskyldsstrecket.

han ej borde förlora sin rösträtt — alltså samma grundsatser som sedermera upptogos av nyss nämnda sakkunnige.

När det nu på anförda skäl befunnits, att ifrågavarande grundsatser endast kunna förverkligas genom ett fullständigt upphävande av det politiska utskyldsstrecket, och å andra sidan genom lagen om införsel i avlöning hindren för ett sådant upphävande bliva undanröjda, så bör diskvalifikationen på grund av utebliven skattebetalning upphävas även i fråga om rösträtten i kommunerna. Samma garanti som för kronoskatten vinnes även för kommunalskatten, och de kommunala myndigheterna hava liksom de statliga rätt och skyldighet att tillse, att den tillvaratages. Mot eftergivenhet i detta avseende finnes i propositionen till 1918 års lagtima riksdag den ytterligare säkerhet, att för efterskänkande av kommunalutskylder fordras två tredejdels majoritet, vilken bestämmelse givetvis ingår även i det föreliggande förslaget. Därmed bör på ett tillfredsställande sätt vara sörjt för att kommunens rätt att utfå de intäkter den för sina uppgifter behöver tillbörligen tillvaratages. Det bör i detta sammanhang anmärkas, att även om skattens betalande icke längre utgör villkor för rösträtt, likväl skattskyldigheten utgör en betydelsefull garanti för de röstberättigades sätt att utöva sin rösträtt i kommunen, då var och en är medveten därom, att konsekvenserna av hans röstning kunna direkt gälla honom personligen genom de av besluten föranledda uttaxeringarna till kommunens behov, och att skatten kommer att så långt hans tillgångar medgiva av honom utkrävas.

Rösträttsreformernas karaktär och innebörd.

Jag har härmed genomgått huvudpunkterna i det förslag till kommunal rösträttsform, som kommer att föreslås till framläggande vid urtima riksdagen, och till de ändringar i den politiska rösträtten, vilka äro avsedda att föreslås 1919 års lagtima riksdag. De innehålla i allt väsentligt endast ett förnyat initiativ i enlighet med det allmänna reformprogram på detta grundläggande område, som arbetat sig fram i vårt land sedan år tillbaka, och som redan vid 1917 års val till Andra kammaren erhöll anslutning av en mycket övervägande del av Sveriges valmanskår. Den jämkning, som skett genom att utskyldsstrecket i stället för att genomgå en genomgripande revision, såsom då förordades av det frisinnade partiet, nu föreslås till upphävande, utgör endast en av den numera utförda utredningen sakligt motiverad utformning av den princip, som redan då godkändes av valmanskårens flertal. Det bör icke kunna bestridas, att genom denna anslutning till ett sedan länge av landet prövat och godkänt samlingsprogram den rösträttsreform, som nu framföres, har en säker grundval i den allmänna meningen, och att, om den blir lyckligt genom-

förd, detta utgör ett bevis för att Sverige även i nuvarande stormiga tider förmår att bevara den lugna kontinuitet i sitt politiska reformarbete, som är så betydelsefull för en sund statsutveckling. Men det bör också uttalas, att med mindre än detta program kan den demokratisering, som tiden så bjudande kräver i vårt land, icke anses bliva förverkligad.

Vid behandlingen av den kommunala rösträttsreformen under sistlidne riksdag liksom i den offentliga diskussionen rörande detta ämne har från dem, som motsatt sig reformen, gjorts gällande, att den genom sina verkningar på grunderna för första kammarens bildande skulle upphäva denna kammares karaktärsskillnad i förhållande till andra kammaren och därmed undergräva det svenska tvåkammarsystemet. Denna anmärkning bemöttes redan i motiveringen till propositionen vid 1918 års lagtima riksdag, vari uppvisades, dels att den kommunala röstskalans avskaffande, långt ifrån att stå i strid med grunderna för svenskt tvåkammarsystem, måste anses innebära ett återvändande till de principer, som ursprungligen lågo till grund för dess tillkomst, dels att även med lika rösträtt för alla skattskyldiga hos oss finnas alla de faktorer, som i ett flertal andra länder med vald första kammare ansetts behövliga för denna kammares särkaraktär, nämligen indirekta val, längre mandattid, särskilda valbarhetsvillkor och successiv förnyelse genom omval gruppvis — samt dessutom den väsentliga ytterligare grund för en sådan karaktärsskillnad, som ligger i den kommunala skattskyldighetens bibehållande såsom villkor för rösträtten i kommunerna. Föredragande departementschefen framhöll såsom en av grundtankarna i 1865 års riksdagsskick, att första kammaren skall utgå ur val av kommunala representationer, även om rösträtten till dessa representationer förändras efter olika tiders och förhållandens krav. På dessa skäl bör enligt min uppfattning även nu den kommunala rösträttsfrågan framföras för sig och bringas till omedelbar lösning. Den förändring i första kammarens sammansättning, som därav kan bliva en följd, innebär icke mera än ett sådant närmande mellan kamrarna, som utan att utplåna första kammarens särkaraktär bör kunna häva det motsatsförhållande dem emellan, vilket i så hög grad försvårat deras samarbete och blivit ett hinder i svensk samhällsutveckling.

Från vissa håll har ifrågasatts, att grunderna för första kammaren borde förändras på så sätt, att valen till denna kammare skulle helt eller delvis skiljas från landsting och stadsfullmäktige och överlåtas antingen åt särskilda elektorer eller åt andra korporationer, eventuellt den samlade riksdagen eller kammaren själv. Jag skall i detta avseende inskränka mig till att uttala, att därest dylika tankar skulle samla sig om någorlunda preciserade förslag, som äro byggda på klart demokratisk grundval

och anpassade efter våra svenska samhällsförhållanden, de väl kunna förtjäna att upptagas till dryftning. Men hittills har detta icke skett. Och så länge detta är förhållandet, så länge intet förslag framkommit, som bättre än valen genom landsting och stadsfullmäktige synes ägnat att tjäna till grundval för en första kammare, motsvarande vår tids krav, så länge finnes icke anledning att frångå dessa hittillsvarande valkorporationer. De uppslag, som framförts om en särskild valrätt för urväljarne till första kammaren, synas förutsätta, att dessa väljare skulle utse elektorer för förstakammarvalen, skilda från landsting och stadsfullmäktige, men ifrågavarande uppslag äro icke utförda på sådant sätt, att de giva någon tydlig föreställning om den ordning som åsyftas, och det må väl med skäl anses tvivelaktigt, huruvida verkligen sådana elektorsförsamlingar skulle bättre fylla den viktiga uppgiften att välja till första kammaren än landsting och stadsfullmäktige, vilka i sig innesluta eliten av kommunal skolning och erfarenhet. Under inga förhållanden böra oklara och icke preciserade antydningar om andra grunder för första kammaren få fördröja den kommunala rösträttsreformen, som nu icke längre kan undanskjutas.

Riksdagens andel i viktigare utrikespolitiska ärenden.

Förutom de politiska rösträttsreformerna böra, såsom jag förut antytt, även andra grundlagsändringar ingå i det författningsprogram, som redan nu skisseras till framläggande vid 1919 års lagtima riksdag. Jag skall bland dem endast omnämna en grupp av frågor, som genom krigstidens erfarenheter fått en alldeles särskild aktualitet: de som angå beslutanderätten över krig och fred samt riksdagens ställning till andra utrikespolitiska avgöranden.

Även på detta område föreligga sedan någon tid åtminstone grundlinjer till ett program, som vunnit anslutning från andra kammarens och — genom 1917 års val — valmanskårens stora flertal. Det inneslutes i det skrivelseförslag, som på förslag av konstitutionsutskottet antogs av andra kammaren vid 1917 års riksdag, och som hemställde om utredning och kungliga propositioner i syfte att åstadkomma och lagfästa ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i viktigare utrikespolitiska angelägenheter, med särskilt beaktande av, att § 13 i regeringsformen — om konungens rätt att börja krig och sluta fred — borde undergå en revision i samma riktning. Även första kammaren anslöt sig vid samma riksdag till yrkandet om en viss reform på detta område, om än så beskuren, att såsom medel därför angavs endast en utveckling av de nuvarande »särskilda deputerade», det s. k. hemliga utskottet, till en vid varje riksdag återkommande institution.

Jag har personligen medverkat vid tillkomsten av 1917 års kon-

stitutionsutskotts utlåtande och är alltjämt av den övertygelsen, att de konstitutionella reformer, som i detta utlåtande förordas, äro i hög grad påkallade av folkets och folkrepresentationens rättmätiga anspråk på andel vid avgörandet av de viktigare utrikespolitiska angelägenheterna, ävensom att en sådan delaktighet, om den organiseras på ett klokt och taktfullt sätt, långt ifrån att försvaga vår utrikespolitiska ledning tvärtom skall giva densamma ökade förutsättningar för att med kraft kunna tillvarataga Sveriges intressen utåt. Denna övertygelse delas, såsom jag förvissat mig om, av statsrådets samtliga ledamöter. När hithörande spörsmål hittills icke blivit Kungl. Maj:t förelagda, beror det uteslutande därpå, att den mängd av ännu mera trängande uppgifter, som under det närmast förflutna året ålegat statsrådet, icke medgivit upptagande av ifrågavarande spörsmål annorledes än till förberedande diskussion. Nu bör emellertid ärendet ej längre fördröjas. I andra länder, så väl krigförande som neutrala, har det framstått såsom ett av de första konstitutionella krav, som direkt motiverats av krigstidens bittra lärdomar, att folkrepresentationen måste tillförsäkras medbeslutanderätt i så livsviktiga frågor som krig och fred samt kontroll i lämpliga former över utrikespolitiken. Den svenska författningsrevision, som är av nöden, skulle förete en uppenbar lucka på ett synnerligen betydelsefullt område, om icke hithörande problem nu upptagas till ofördröjlig lösning.

Då utredning av nyss anförda skäl ännu icke hunnit verkställas, kunna preciserade förslag för närvarande icke utformas. De allmänna riktlinjerna böra emellertid ansluta sig till nyssnämnda betänkande av 1917 års konstitutionsutskott, och grundlagsändringarna alltså gå ut på att dels trygga riksdagens medbeslutanderätt i frågor om krig och fred, dels åt den tillförsäkra medverkan vid fördrag med främmande makter i den utsträckning och på det sätt, som må finnas praktiskt lämpligt, dels utveckla det hemliga utskottet till fast institution med grundlagsbestämd befogenhet och rätt att sammanträda även mellan riksdagarna, dels bättre ordna riksdagens kontrollrätt över utrikesstyrelsen ävensom den allmänna kommunikationen mellan regering och riksdag i hithörande ärenden. Anstalter torde böra träffas för att utan dröjsmål upptaga arbetet för utredning och förslag i dessa frågor, i syfte att möjliggöra proposition till 1919 års riksdag, och kommer vederbörande departementschef att för detta ändamål begära rätt att tillkalla särskilda sakkunniga.

I 1917 års nyssnämnda riksdagsskrivelse ingår även en punkt om närmare bestämmande av begreppet kommandomål och förstärkta garantier för att viktigare försvarsärenden bliva behandlade i statsråd. Denna fråga torde lämpligen beaktas vid utarbetandet av de förslag rörande

departementsindelningen och därmed sammanhängande ärenden, som nu äro under beredning inom justitiedepartementet.

De förslag till riksdagens delaktighet i viktigare utrikespolitiska angelägenheter, som jag nu förordat, innebära en viss förskjutning i fråga om den formella maktfördelning mellan konung och riksdag, som regeringsformen angiver. Det är emellertid min övertygelse, att denna utvidgning av riksdagens befogenhet, liksom motsvarande förändringar, vilka under tidens lopp ägt rum på andra områden av statslivet, icke blott direkt och oförtydbart påkallas av svensk stats- och samhällsutveckling och av de tidsförhållanden, i vilka vi nu leva, utan även stå i full överensstämmelse med den princip om regeringens grundande på riksdagens förtroende, som även i Sverige oemotståndligt tränger till fullt förverkligande. Om svenskt kommunalliv och svensk folkrepresentation fotas på rösträttsbestämmelser, vilka motsvara vår tids grundsatser om medborgerlig jämlikhet och samhällelig rättvisa, och om den förtroendefulla samverkan mellan regering och riksdag, som är inledd, utbygges och befästas, då äro de avgörande dragen i den författningsrevision, som denna nydaningens tid kräver i vårt land, lyckligt genomförda.

Statsrådets övriga ledamöter förklarade sig instämma i vad statsministern sålunda anfört, varefter chefen för civildepartementet, statsrådet Schotte yttrade:

I enlighet med de av statsministern angivna principerna för en reform av den kommunala rösträtten hava inom civildepartementet utarbetats förslag till de ändringar i gällande författningar, som erfordras för reformens genomförande. De av förslagen, som beröra ämnen, vilka tillhöra ecklesiastikdepartementet, hava tillkommit efter gemensam beredning med chefen för nämnda departement.

I avseende på de föreliggande förslagen må nämnas, att desamma i det stora hela ansluta sig till de vid årets lagtima riksdag i proposition den 16 april 1918 n:r 290 framlagda förslagen till ändringar i hithörande författningar, dock att från sistnämnda förslag gjorts vissa avvikelser, föranledda av de ändringar och jämkningar, vilka på sätt statsministern nyss anfört, ansetts nödiga. Jämväl önskvärdheten av att de nya bestämmelserna må träda i kraft så skyndsamt som möjligt hava påkallat vissa tillägg till det föregående förslaget. Därutöver förefinnas emellertid vissa andra olikheter mot detta förslag, till vilka olikheter jag återkommer här nedan.

Beträffande de nu föreliggande lagförslagens allmänna innehåll och uppställning tillåter jag mig att hänvisa till mitt yttrande till stats-

rådsprotokollet den 16 april innevarande år vid framläggande av de tidigare förslagen.

Kommunalförordningarna.

Med avseende å de mera principiella ändringarna hänvisar jag till vad statsministern nyss anfört.

Härförutom torde följande vara att uppmärksamma.

De i de tidigare förslagen upptagna stadgandena om vissa garantier i avseende å beslut om efterskänkande av oguldna utskylder hava bibehållits oavsett utskyldsstreckets borttagande, enär stadgandena i fråga äro av vikt ur den synpunkten, att de äro ägnade att förebygga beslut, som kunna vara betänkliga med hänsyn till kommunens ekonomi.

Vid genomförande av principen om personligheten såsom grunden för de medborgerliga rättigheterna torde gällande bestämmelser om den rösträtt, som för närvarande tillkommer oskiftat dödsbo, icke vidare böra bibehållas. Betänklighet synes även kunna hysas mot en anordning, enligt vilken varje myndig delägare i dylikt dödsbo skulle tillerkännas rösträtt. Härigenom skulle nämligen i vissa fall dubbelrösträtt kunna uppkomma. Då någon annan lämplig utväg icke synes förefinnas, har i de nu föreliggande förslagen bestämmelsen om rösträtt för dödsbo helt uteslutits.

Bestämmelserna om konkurs såsom diskvalifikationsgrund hava ansetts böra undergå förtydligande.

Med avseende å gift kvinnas kommunala rösträtt upptager det här framlagda förslaget bestämmelser därom, att hustru, som icke är på grund av boskillnad eller hemskillnad i ekonomiskt hänseende självständig, skall äga rösträtt, även om hon icke är förbunden att till kommunen erlägga skatt, därest hon i övrigt uppfyller de för rösträtt stadgade villkor och mannen är till kommunen skattskyldig. Beträffande hustru, som har boskillnad eller hemskillnad, är hon givetvis röstberättigad allenast såvitt hon är skattskyldig till kommunen.

I avseende på sättet för genomförande av fullmäktiginstitutionen i landskommunerna upptager förslaget bestämmelse därom, att vid ett invånarantal, som överstiger 3,000, kommun skall vara skyldig att införa fullmäktige samt att i annat fall kommunalstämman äger med allenast enkel majoritet besluta om fullmäktiges införande, därest förslag i sådant syfte vederbörligen väckes. I detta hänseende hava sålunda landskommuner och städer blivit likställda.

I avseende å rättigheten att utöva rösträtt genom fullmäktig torde bestämmelserna härom inom närmaste framtiden böra underkastas revision. Då detta spörsmål dock står i ett visst samband med frågan om rätt för frånvarande att i vissa fall utöva rösträtt vid politiska val, vilken sistnämnda för närvarande är föremål för utredning, kan frågan om utövande av rösträtt genom fullmäktig vid kommunala avgöranden icke nu slutligt avgöras.

Landstingsförordningen.

I avseende å landstingsförordningen har andra kammaren vid särskilda tillfällen uttalat sig för att valbarheten till landsting utsträckes till kvinnorna, och konstitutionsutskottet vid årets lagtima riksdag har framlagt förslag till den lagändring, som föranledes av en dylik reform. Då även jag hyser den uppfattningen, att goda skäl tala för kvinnans likställighet med mannen jämväl i detta avseende och att reformen i fråga lämpligen bör nu genomföras, har jag ansett mig böra i förslaget till ändringar i landstingsförordningen införa bestämmelser, anslutande sig till konstitutionsutskottets berörda förslag.

Beträffande landstingen har jag vidare funnit mig böra i detta sammanhang upptaga det i propositionen n:r 277 för årets lagtima riksdag framlagda förslaget om åtgärder för åstadkommande av likställighet mellan städer och landsbygd i avseende å grunderna för bestämmande av antalet representanter i landsting, dock med de ändringar, som förordats av konstitutionsutskottet vid nämnda riksdag i dess utlåtande n:r 23. I detta avseende får jag hänvisa till mitt i berörda proposition intagna yttrande till statsrådsprotokollet den 12 april innevarande år ävensom till nämnda utskottsutlåtande.

Övergångsbestämmelserna.

Med avseende å de till författningsförslagen knutna övergångsbestämmelserna, vilka hava till syfte ett snabbt genomförande av de föreslagna reformerna, må anföras följande: Det föreslås att, med iakttagande av de nya grunderna för rösträtt, nya val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige skola i hela riket företagas under början av år 1919. Särskilda föreskrifter hava lämnats om upprättande i behörig tid av röstlängder, grundade på de nya bestämmelserna, varvid jämväl man-

talslängderna måste uppmärksammas i följd av den medgivna kommunala rösträtten för gift kvinna. De nyvaldas tjänstgöring är avsedd att börja å tidpunkter, då det tidsödande arbetet med röstlängdernas upprättande hunnit fullbordas samt valen och efterföljande röstsammanräkningar m. m. kunna med säkerhet vara avslutade. Kommunal- och municipalfullmäktige hava sålunda ansetts böra väljas till ena hälften för tiden från och med den 1 maj 1919 till utgången av år 1920 och till andra hälften från och med förstnämnda dag till utgången av år 1922. Stadsfullmäktiges tjänstgöringstid skall enligt de föreslagna övergångsbestämmelserna börja den 1 april 1919 och sluta för ena hälften vid utgången av år 1920 och för andra hälften vid utgången av år 1922. I avseende å Stockholm bliva med hänsyn till där gällande stadganden motsvarande tjänstgöringstider två och fyra år, räknade från och med den 1 april 1919.

Vidare föreslås, att nya val skola före utgången av år 1919 å fördylika val stadgade tider företagas dels i hela riket utom Stockholm av ledamöter och suppleanter i kommunal- och municipalnämnder, drätselkammare samt kyrko- och skolråd, dels ock i Stockholms stad av ledamöter och suppleanter i drätselnämnden samt kyrko- och skolråd. Valen skola avse de i allmänhet föreskrivna tjänstgöringstiderna med början den 1 januari 1920. Därjämte hava upptagits bestämmelser, att å kommunalstämma, allmän rådstuga, kyrkostämma eller sammanträde med fullmäktige skall före utgången av år 1919 till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan, av stämman, å rådstugan eller av fullmäktige tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

Slutligen skola enligt förslaget samtliga landstingsmän omväljas å stadgade tider under år 1919, och tjänstgöringstiden för de tidigare utsedda skall utgå den 30 april nämnda år. För tillämpning av likställigheten mellan städer och landsbygd i avseende å grunderna för bestämmande av antalet representanter i landstinget kräves, att landstingen jämlikt § 2 i landstingsförordningen företagit indelning i valkretsar och fastställande av det antal landstingsmän, som skall för varje valkrets utses, ävensom fastställt valkretsarnas fördelning i grupper. Skola berörda nya grunder för landstingens sammansättande kunna tillämpas redan vid det påbjudna landstingsmannavalet 1919 måste således därförut valkretsindelning hava av landstinget beslutats, vilket kan ske vid i god tid före valet (t. ex. i februari 1919) utlysta urtima landsting. Då det emellertid kan befinnas mindre påkallat att redan nu bestämma sig för den något

omständliga åtgärden med urtima landsting inom hela riket för nyssnämnda ändamål, har föreskrivits, att den nämnda valkretsindelningen, därest den ej tidigare ägt rum, skall företagas sist av 1921 års landsting, varmed först valen år 1922 finge äga rum efter den nya valkretsindelningen och således utjämningen mellan land och stad först vid nämnda val komme i tillämpning.

Landstingsmannaval skola enligt nu gällande bestämmelser förrättas åren 1920, 1922, 1924, 1926 etc. Då denna ordning icke synes böra mer än nödigt rubbas genom förslaget att nu inskjuta ett nytt landstingsmannaval år 1919, har föreskrivits, att tjänstgöringstiden för de år 1919 valda landstingsmännen skall utgå den 31 augusti 1922. Att ifrågasätta landstingsmannaval både 1919 och 1920 har ansetts olämpligt med hänsyn till riksdagens uttalade önskan om minskning i antalet valtillfällen för politiska och kommunala val.

I samband med övergångsbestämmelserna till lagen om ändring i landstingsförordningen torde jag böra i korthet beröra den av årets lagtima riksdag behandlade frågan om upphävande av den successiva förnyelsen av landstingen. I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 261 i detta ämne uttalade konstitutionsutskottet, att en dylik anordning enligt utskottets mening skulle medföra betydande fördelar och att den borde på det sätt genomföras, att, i samband med antagande av de vilande grundlagsförslagen om fyraårig valperiod för andra kammaren, landstingsmannavalen förlades till andra året av varje för andra kammaren gällande valperiod och att således dessa båda slag av val bleve alternerande med två års mellanrum. Utskottet anslöt sig även, såvitt angår landstingens successiva förnyelse, i huvudsak till Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag till lagändringar i berörda syfte. I sammanhang härmed föreslog utskottet, att landstingsmannavalen i allmänhet skulle äga rum å första söndagen i september månad. Emellertid yppades inom riksdagen tvekan, huruvida förslaget om berörda gemensamma valdag vore lämpligt, och förordades, att hela frågan borde uppskjutas till följande år, då en förnyad utredning, särskilt rörande valdagen, kunde föreligga. Kamrarna enade sig också om att, med avslag å utskottets förslag, hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning av frågan om införande av en för hela landet gemensam valdag på hösten alternerande för valen till andra kammaren och landstingsmannavalen, vilken utredning borde omfatta jämväl frågan om lämpligheten av den gemensamma valdagens fastställande till en arbetsfri söckendag, samt till nästa riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda (se riksdagens skrivelse nr 454).

Den i anledningen härav igångsatta utredningen är ännu icke bragt till avslutning, men torde bliva färdig i så god tid, att förslag i ämnet kan föreläggas 1919 års riksdag. Med hänsyn härtill och ehuruväl tanken på ett upphörande i enlighet med Kungl. Maj:ts förenämnda förslag av den successiva förnyelsen av landstingen vunnit allmän tillslutning inom riksdagen, synes nu ej kunna ifrågakomma annat än att i övergångsbestämmelserna till den föreslagna lagen om ändring i landstingsförordningen för närvarande bibehålla den successiva förnyelsen. Annan hänsyn till möjlig ändring av bestämmelsen om den successiva förnyelsen har således icke i förslaget tagits än att, på sätt förut framhållits, tjänstgöringstiden för samtliga de landstingsmän, som skola utses år 1919, föreslagits skola utgå den 31 augusti 1922.

Utöver de ändringar och tillägg, för vilka här redogjorts, hava i de tidigare framlagda förslagen vidtagits vissa jämkningar av huvudsakligen allenast redaktionell natur, vilka icke synas vara av beskaffenhet att särskild redogörelse behöver för dem lämnas.

Departementschefen uppläste härefter de uppgjorda förslagen till

1) *lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862,*

2) *lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862,*

3) *lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862,*

4) *lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862,*

5) *lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863,*

6) *lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862 och*

7) *lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913,*

samt hemställde, att desamma måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Carl Stålhammar.

Stockholm 1918. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.
185020

Gen. Lib.

S 106
.K3

Nr 35.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt; given Stockholms slott den 22 november 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen antaga bilagda förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 34 häft. (Nr 35.) 1

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Förslag

till

lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

Härigenom förordnas som följer:

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken rätt att utgiva sedlar till ett belopp av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 (nr 27), sådant nämnda lagrum lyder enligt lag den 25 maj 1915 (nr 134); åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, samt gäller till dess ny riksdag sammanträder.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 november 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, anförde:

Jag anhåller att få anmäla en från herrar fullmäktige i riksbanken inkommen skrivelse rörande frågan om riksbankens sedelutgivningsrätt. Innan jag ingår på skrivelsens innehåll, torde jag få redogöra för hittills gällande bestämmelser i ämnet.

De bestämmelser rörande omfattningen av riksbankens sedelutgivningsrätt, vilka voro gällande vid krigsutbrottet 1914, äro att återfinna i 6, 7 och 8 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 sådana dessa paragrafer lydde enligt lag den 4 juni 1913.

I 6 § stadgades sålunda, att riksbanken ägde utgiva sedlar till det belopp, som motsvarades av dubbla summan av riksbankens me-

talliska kassa, så beräknad som i 8 § sades, samt därutöver till ett belopp av etthundratjugufem miljoner kronor. I 7 § föreskrevs, att riksbankens utelöpande sedlar skulle till den del de överstego bankens metalliska kassa motsvaras av vissa närmare angivna tillgångar. Slutligen meddelades, såsom redan blivit antytt, i 8 § föreskrift om huru bankens metalliska kassa skulle beräknas.

Genom proposition den 21 augusti 1914, nr 273, förelade Kungl. Maj:t 1914 års senare riksdag förslag till lag om ändrad lydelse av 5—7 §§ i lagen för Sveriges riksbank. Enligt detta förslag skulle, såvitt nu är i fråga, till 6 § läggas ett nytt stycke av följande lydelse:

»Om sådant till följd av krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen och riksdagen samfällt eller, om riksdagen ej är samlad, Konungen efter framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst etthundratjugufem miljoner kronor; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.»

Till grund för berörda förslag låg en av fullmäktige i riksbanken i ärendet gjord framställning, däri fullmäktige — under erinran att riksbankens sedelreserv hastigt gått ned vid tiden för krigsutbrottet — framhöllo, hurusom det för en snabb avveckling av den dåvarande krisen med minsta möjliga svårigheter och förluster vore nödvändigt, att riksbankens sedelutgivningsförmåga ägde sådan elasticitet, att alla berättigade anspråk, som från bank- och affärsvärlden ställdes på riksbanken, kunde tillfredsställas.

Riksdagen gjorde för sin del sådan ändring i det riksdagen förelagda förslaget, att Konungens rätt att på framställning av fullmäktige i riksbanken besluta om ökad sedelutgivning skulle gälla allenast till den 15 januari 1915.

Den 31 augusti 1914 utfärdades därefter i överensstämmelse med riksdagens beslut lag angående ändrad lydelse av 5—7 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 (nr 176).

Under våren 1915 inkommo emellertid fullmäktige i riksbanken med framställning därom, att de före den 15 januari 1915 gällande bestämmelserna, som möjliggjorde en tillfällig utvidgning av sedelutgivningsrätten, måtte återinföras att gälla för tiden från avslutandet

av det då pågående riksmötet och till nästa riksdags början. Till stöd härför anförde fullmäktige, bland annat:

Ehuru den extra sedelutgivningsrätt av intill etthundratjugufem miljoner kronor, som under angivna förutsättningar medgivits riksbanken enligt sista stycket i 6 § av riksbankslagen, ännu icke kommit till användning och ehuru fullmäktige hölle före, att samma sedelutgivningsrätt sannolikt icke heller under den närmaste tiden skulle behöva anlitas, så vida icke oförutsedda händelser mellankomme, ansåge fullmäktige dock, att försiktigheten bjöde, att möjligheten att begagna ifrågavarande extra sedelutgivningsrätt hölles öppen, så länge dåvarande ovissa och oberäkneliga förhållanden rådde, och oberoende av om riksdagen vore samlad eller icke. De skäl, som i fullmäktiges förra skrivelse anförts för införande av den ökade sedelutgivningsrätten, talade enligt deras förmenande med oförminskad styrka för samma sedelutgivningsrätts bibehållande även under tiden efter det den samlade riksdagen åtskilts.

Inom finansdepartementet utarbetades i anledning härav vissa författningsförslag, enligt vilka, såvitt nu är i fråga, skulle

dels till 6 § i lagen för Sveriges riksbank läggas ett stycke av följande lydelse:

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen och riksdagen samfällt medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst etthundratjugufem miljoner kronor; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

dels och utfärdas en särskild lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt; varande detta lagförslag av följande lydelse:

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § första stycket av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

Denna lag träder i kraft från och med dagen efter den, då nu församlade riksdag avslutats, och gäller till dess ny riksdag sammanträder.

Dessa författningsförslag förelades genom proposition den 30 april 1915, nr 191, 1915 års riksdag, som godkände förslagen i nu ifrågavarande delar.

Författningar i ämnet i överensstämmelse med riksdagens beslut utfärdades den 25 maj 1915 (nr 134 och 136).

Den 15 maj 1918 inkommo fullmäktige i riksbanken till finansdepartementet med en skrivelse, däri de hemställde om medgivande att begagna den i 6 § 2 stycket av lagen för Sveriges riksbank omförmälda extra sedelutgivningsrätt.

I anslutning härtill anförde fullmäktige vidare:

»Fullmäktige anse emellertid, att försiktigheten bjuder, att man icke stannar härvid.

När fullmäktige kort tid efter krigets utbrott i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t av den 18 augusti 1914 gjorde framställning om avlåtande av proposition till riksdagen med förslag till sådant tillägg till § 6 av lagen för Sveriges riksbank, att sedelutgivningsrätten utöver den förut medgivna, skulle kunna under vissa förutsättningar ökas med etthundratjugufem miljoner kronor, förklarade sig fullmäktige anse en sådan ökning vara under alla förhållanden tillräcklig.

Då detta skrevs, kunde man icke förutse, att förhållandena skulle utveckla sig på sätt, som sedan dess skett. Riksbankens sedelcirkulation uppgick då till 277 miljoner kronor, sedelreserven till 53 miljoner kronor. Enligt senast föreliggande veckorapport av den 11 innevarande månad uppgick sedelcirkulationen till 606 miljoner kronor och sedelreserven till 47 miljoner kronor. Som bekant hade sedelreserven den 16 mars innevarande år nedgått ända till 5 miljoner kronor. Inför dessa siffror och med hänsyn till de stora anspråk, som under den närmaste tiden kunna väntas ställda på riksbanken, särskilt i sammanhang med tillgodoseendet av statens stora penningbehov, anse fullmäktige den möjligheten icke utesluten, att riksbankens sedelutgivningsrätt, även om riksbanken nu medgives begagna ovan omförmälda i § 6 av riksbankslagen förutsatta extra ordinära sedelutgivningsrätt av etthundratjugufem miljoner kronor, ändock kan komma att visa sig otillräcklig. Fullmäktige kunna i så fall bliva ställda inför nödvändigheten att, till förekommande av att gränsen för den lagligen fastställda sedelutgivningsrätten överskrides, vidtaga en åtstramning av utlåningen, varigenom svåra rubbningar av landets finansiella förhållanden kunde bliva följden. Uppkomsten av en dylik situation måste, så vitt möjligt, förebyggas. Lämpligaste utvägen till vinnande av detta mål synes fullmäktige vara, att genom en tillfällig lag förordnas, att Konungen må på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret under tiden till den 15 januari 1919 kunna medgiva riksbanken rätt att utgiva ytterligare etthundratjugufem miljoner kronor sedlar.»

I anledning av vad fullmäktige sålunda anfört beslöt Kungl. Maj:t, efter hemställan av mig, enligt en den 21 maj 1918 dagtecknad proposition, nr 450, föreslå årets lagtima riksdag *dels* antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva

riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt, *dels och* medgiva, att riksbanken finge begagna den i 6 § 2 stycket av lagen för Sveriges riksbank omnämnda rätten att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 125,000,000 kronor.

Enligt riksdagens skrivelse den 14 juni 1918, nr 409, blev nämnda proposition i huvudsakliga delar bifallen av riksdagen.

I överensstämmelse med riksdagens beslut utfärdade Kungl. Maj:t den 20 juni 1918 lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt (nr 479); varande nämnda lag av följande lydelse:

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken rätt att utgiva sedlar till ett belopp av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897, sådant nämnda lagrum lyder enligt lag den 25 maj 1915; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, samt gäller till dess ny riksdag sammanträder.

Fullmäktige i riksbanken.

Uti skrivelse den 21 i denna månad hava fullmäktige i riksbanken anfört:

»Lagen den 20 juni 1918 skulle gälla till dess ny riksdag komme att sammanträda och har alltså upphört att hava giltighet vid början av nu samlade urtima riksdag.

Då de skäl, som på sin tid nödgade fullmäktige i riksbanken att hos Eders Kungl. Maj:t hemställa om proposition till riksdagen med förslag till ifrågavarande lag — vilka skäl finnas angivna i fullmäktiges skrivelse till Eders Kungl. Maj:t den 14 maj 1918 — fortfarande äro i oförminskad grad gällande, tillåta sig fullmäktige härmed anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes i proposition till den urtima riksdagen framlägga förslag till lag med samma medgivande, som lämnades genom lagen den 20 juni 1918.»

Fullmäktige i riksgäldskontoret.

Uti ett denna dag inkommet utlåtande hava fullmäktige i riksgäldskontoret förklarat sig ej hava något att erinra mot berörda framställning.

Departementschefen.

Då jag den 21 maj 1918 för Eders Kungl. Maj:t anmälde det för årets lagtima riksdag framlagda, här ovan berörda lagförslaget i ämnet, anförde jag, bland annat, följande:

Sveriges riksbank vore landets centralbank, vilken hade att svara för ständig tillgång till nödiga betalningsmedel liksom för att önskvärd stabilitet i penningvärdet i görligaste mån upprätthölles. Riksbankens sedelreserv vore den källa, ur vilken ökade behov av omsättningsmedel främst skulle tillgodoses. Den finge icke utsina. På de allvarliga svårigheter, som skulle uppstå, därest sedelreserven bleve helt uttömd och kredit mot fullgod säkerhet ej av riksbanken vidare kunde lämnas, torde jag ej behöva närmare ingå. Därest icke tillvaron av en för näringslivets lojala behov ständigt tillgänglig sedelreserv kunde med andra medel betryggas, torde en ökad sedelutgivningsrätt vara obetingat nödvändig. Då herrar fullmäktige i riksbanken, såsom av den förut återgivna skrivelsen framginge, förklarat sig anse sådan utvidgad rätt vara av det dåvarande läget ofrånkomligt påkallad, borde statsmakterna, enligt min mening, bereda riksbanken det medel, som sålunda syntes erforderligt för att banken skulle kunna fylla sin uppgift och som riksbanksledningen helt visst ej komme att använda i större utsträckning än som befunnes oundgängligen nödigt.

Samma skäl, som föranledde framläggandet för årets lagtima riksdag av propositionen nr 450 i dess nu förevarande del, äro alltjämt för handen. Jag får alltså, under hänvisning till vad jag den 21 maj 1918 anförde i ämnet, tillstyrka den av fullmäktige i riksbanken gjorda framställningen.

Sedan departementschefen härefter uppläst ett inom departementet i överensstämmelse med ovannämnda lag av den 20 juni 1918 upprättat förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt, hemställde departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå den nu pågående urtima riksdagen att antaga ovannämnda förslag.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bil. litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bengt Arfwidson.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.
S 906
K3

Nr 36.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående dispositionen av det å tilläggsstat för år 1918 under fjärde huvudtiteln uppförda anslag för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet; given Stockholms slott den 29 november 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva

att det för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under fjärde huvudtiteln uppförda förslagsanslag av högst 18,365,000 kronor må efter utgången av år 1918 tagas i anspråk icke blott för gäldande av sådana kostnader, som äro en följd av under samma år eller tidigare vidtagna dispositioner för neutralitetsskyddets upprätthållande utan jämväl för bestridande av sådana utgifter, som kunna uppstå i samband med avvecklingen av det nuvarande neutralitetsskyddet.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

E. A. Nilson.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 35 häft. (Nr 36.)

4397 18

Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 november 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern Edén,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Hellner,
Statsråden: Petersson,
Schotte,
Petrén,
Nilson,
Löfgren,
friherre Palmstierna,
Rydén,
Undén,
Thorsson.

Departementschefen, statsrådet Nilson, yttrade härefter:

»Med bifall till Kungl. Maj:ts därom framställda förslag beviljade 1918 års riksdag för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under fjärde huvudtiteln ett förslagsanslag av högst 18,365,000 kronor.

Efter det inom lantförsvarsdepartementet vissa uppgifter utarbetats rörande omfattningen av den neutralitetsvakt, som under år 1919 kunde förväntas bliva erforderlig, anmodades arméförvaltningen den 26 oktober 1918 att med ledning av nämnda uppgifter till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till beräkning av de medel, som under år 1919 kunde komma att för lantförsvaret erfordras för tryggande av rikets neutralitet.

Med anledning härav överlämnade arméförvaltningen med särskild skrivelse den 12 november 1918 specificerade beräkningar rörande de

medel, som skulle erfordras för bestridande av de på lantförsvaret under år 1919 belöpande neutralitetskostnaderna. Uti dessa hade inberäknats vissa belopp för gäldande av utgifter, vilka på grund av träffade dispositioner borde drabba 1918 års neutralitetsanslag och för vilka detta jämväl vore beräknat, men som icke hunne utbetalas förr än under år 1919.

På grund av den inträdda förändringen i den utrikespolitiska situationen torde det nuvarande neutralitetsskyddet böra, så fort ske kan, avvecklas. En följd härav blir, att under år 1919 inga andra utgifter för tryggande av rikets neutralitet behöva ifrågakomma än sådana som föranledas dels av redan träffade dispositioner för neutralitetsskyddets upprätthållande, dels av den nuvarande neutralitetsvaktens avveckling. Dessa utgifter torde icke komma att uppgå till större belopp än att de skulle kunna gäldas av det å tilläggsstat för innevarande år för ändamålet beviljade anslaget. Då emellertid detta anslag, såsom varande av förslagsanslags natur och avseende neutralitetsskyddet under innevarande år, icke torde efter samma års utgång kunna tagas i anspråk för bestridande av i varje fall samtliga under år 1919 förekommande utgifter, synes riksdagens medgivande härtill böra utverkas.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå den nu pågående urtima riksdagen medgiva,

att det för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under fjärde huvudtiteln uppförda förslagsanslag av högst 18,365,000 kronor må efter utgången av år 1918 tagas i anspråk icke blott för gäldande av sådana kostnader, som äro en följd av under samma år eller tidigare vidtagna dispositioner för neutralitetsskyddets upprätthållande utan jämväl för bestridande av sådana utgifter, som kunna uppstå i samband med avvecklingen av det nuvarande neutralitetsskyddet.»

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

— —

Ur protokollet:

A. Lindman.

STOCKHOLM, K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI, 1918.

S 406
.K3
Gen. Li

Nr 37.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående dispositionen av det å tilläggsstat för år 1918 under femte huvudtiteln uppförda anslag för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet; given Stockholms slott den 3 december 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att det för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under femte huvudtiteln uppförda förslagsanslag, högst 14,350,000 kronor må, i den mån anslaget ej blivit avsatt för framtida användning, efter utgången av år 1918 tagas i anspråk icke blott för gäldande av sådana kostnader, som bero av eller stå i samband med tidigare åtgöranden för neutralitetsskyddets upprätthållande, utan jämväl för bestridande av sådana utgifter, som föranledas av det nuvarande neutralitetsskyddets avveckling.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Erik Palmstierna.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

Utdrag av protokollet över sjöförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 december 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern Edén,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Hellner,
Statsråden: Petersson,
Petrén,
Nilson,
Löfgren,
friherre Palmstierna,
Undén,
Thorsson.

Departementschefen, statsrådet friherre Palmstierna anförde härefter följande.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1918 års riksdag för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under femte huvudtiteln ett förslagsanslag, högst 14,350,000 kronor. Därjämte beslöt riksdagen, att av detta anslag ett belopp av 2,000,000 kronor skulle avsättas för att användas, på sätt framdeles kunde av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämmas.

På grund av den inträdda förändringen i den utrikespolitiska situationen kommer det nuvarande neutralitetsskyddet att, så fort ske kan, avvecklas. En följd härav blir, att under år 1919 inga andra utgifter för tryggande av rikets neutralitet behöva för sjöförsvarets del ifrågakomma än sådana, som antingen bero av eller stå i samband med tidigare åtgöranden för neutralitetsskyddets upprätthållande, eller ock föranledas av den nuvarande neutralitetsvaktens avveckling. Sålunda lärer

ett fortsatt arbete böra bedrivas för oskadliggörande av minor i svenska farvatten och därtill gränsande områden, liksom ock vissa åtgärder i bevakningssyfte kunna bliva erforderliga med anledning av eventuellt förekommande operationer av främmande makter i Östersjön m. m.

Ehuru det för närvarande icke kan exakt bedömas, huru ifrågavarande anslag kommer att ställa sig vid 1918 års utgång, synes det emellertid icke vara alldeles uteslutet, att något mindre överskott därå kan uppkomma. Då emellertid anslaget, såsom varande av förslagsanslags natur och avseende neutralitetsskyddet under innevarande år, icke torde efter samma års utgång kunna tagas i anspråk för bestridande av i allt fall varje slags under år 1919 förekommande utgifter, samt den år 1919 sammanträdande lagtima riksdagen måhända icke hinner i erforderlig tid fatta beslut i ämnet, synes den nu pågående urtima riksdagens medgivande i förevarande avseende böra utverkas.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå urtima riksdagen medgiva,

att det för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under femte huvudtiteln uppförda förslagsanslag, högst 14,350,000 kronor må, i den mån anslaget ej blivit avsatt för framtida användning, efter utgången av år 1918 tagas i anspråk icke blott för gäldande av sådana kostnader, som bero av eller stå i samband med tidigare åtgöranden för neutralitetsskyddets upprätthållande, utan jämväl för bestridande av sådana utgifter, som föranledas av det nuvarande neutralitetsskyddets avveckling.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

— —

Ur protokollet:

Carl Ridderstad.

STOCKHOLM, K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI, 1918.

J406
.K3

Nr 38.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående utförsel till Norge av ett parti socker utan erläggande av sockerskatt m. m.; given Stockholms slott den 6 december 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva, att, under den förutsättning och de villkor, som i berörda protokollsutdrag angivas, *dels* Svenska sockerfabriksaktiebolaget må utan erläggande av sockerskatt till Norge utföra 4,000 ton socker (krossmelis), *dels ock* frihet från erläggande av tull och sockerskatt må vid införsel senast den 1 mars 1919 från Norge till Göteborg och nämnda bolag åtnjutas för motsvarande kvantitet socker av enahanda slag.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 december 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson anförde:

De svenska delegerade för det skandinaviska varuutbytet.

I skrivelse den 24 oktober 1918 till herr ministern för utrikes ärendena hava de svenska delegerade för det skandinaviska varuutbytet gjort framställning om vissa åtgärder i syfte att möjliggöra ett tillmötesgående från svensk sida av en utav de norska delegerade gjord framställning om utförsel från Sverige till Norge under hösten 1918 av en kvantitet om 4,000 ton socker mot återleverans framdeles av samma kvantitet av nämnda varuslag.

Vid skrivelsen finnes fogad en av svenska sockerfabriksaktiebolaget utarbetad promemoria rörande ordnandet av den ifrågasatta transaktionen, däri föreslagits bl. a., att leveransen, därest den komme till stånd, skulle omfatta endast s. k. krossmelis samt att såsom villkor för sockrets ut-

lämnande skulle fordras förbindelse från den norska mottagaren att senast den 1 mars 1919 till bolaget återställa lika stor kvantitet socker, som han mottagit, av minst lika god kvalitet. På promemorians innehåll i övrigt, som företrädesvis berör de närmare leverans- och betalningsvillkoren, torde jag icke behöva här ingå.

I sin förberörda skrivelse till herr ministern för utrikes ärendena understryka de svenska varuutbytesdelegerade för egen del nödvändigheten av att från svensk sida såsom oeftergivligt villkor för den ifrågavarande transaktionen uppställes fordran å, att en lika stor sockerkvantitet som den, vilken kan varda från Sverige levererad, senast den 1 mars 1919 i lika god vara återställes till Sverige. Efter att hava framhållit, att enligt de delegerades mening bindande förklaring härom, innan exporten ägde rum, borde begäras av den norska regeringen, anföra de delegerade vidare:

»Såsom av promemorian framgår, är det på grund av gällande författningar ofrånkomligt dels att debitera det till Norge exporterade sockret med ett skattebelopp av sexton öre per kilogram, dels ock att vid återinförseln belasta det importerade partiet med tullavgift. Enligt de delegerades mening kan det ifrågasättas, huruvida icke de norska emottagarna vid en transaktion av här ifrågavarande art böra befrias från de till det svenska statsverket sålunda utgående avgälder, vilket torde böra ske sålunda, att restitution för såväl skatte- som tullbeloppen medgives, sedan sockret hit återställts. Delegerade hava ansett sig icke böra underlåta att särskilt underställa frågan härom Eders excellens prövning, så mycket mera, som framställning i ärendet torde vara erforderlig till svenska riksdagen.»

Folkhushållningskommissionen och statens handelskommission.

Sedan infordrade utlåtanden över den av de svenska varuutbytesdelegerade gjorda framställningen härefter avgivits av folkhushållningskommissionen och statens handelskommission, vilka därvid båda förklarat sig icke hava något mot framställningen att erinra, folkhushållningskommissionen med tillägg, att det borde kunna förutsättas, att ett medgivande till den ifrågasatta sockerexporten skulle vara ägnat att befrämja en för Sverige gynnsam överenskommelse rörande planerad import från Norge av norgesalpeter, har herr ministern för utrikes ärendena med skrivelse den 14 nästlidna november till mig överlämnat de till ärendet hörande handlingarna under anhållan om vidtagande av åtgärder för ordnande av de vid den tilltänkta transaktionen uppstående skatte- och tullrestitutionsfrågorna.

Efter anmodan från mig hava därefter generaltullstyrelsen och kontrollstyrelsen den 26 samma november gemensamt avgivit utlåtande i ärendet, däri ämbetsverken anfört följande:

Generaltullstyrelsen och kontrollstyrelsen.

»I de svenska delegerades remitterade skrivelse har anförts, att enligt svenska sockerfabriksaktiebolagets samma skrivelse bilagda P. M. vore på grund av gällande författningar ofrånkomligt dels att debitera det till Norge exporterade sockret med ett skattebelopp av 16 öre per kilogram dels ock att vid återinförseln belasta det importerade partiet med tullavgift.

Häremot torde emellertid vara att erinra, att enligt § 4 i nådiga förordningen den 11 oktober 1907 (nr 87) angående beskattning av socker medgivande av den ifrågasatta utförseln utan erläggande av sockerskatt må kunna lämnas. Med avseende härå få ämbetsverken hänvisa till Kungl. Maj:ts nådiga förordning den 1 juni 1915 (nr 181) angående utförsel av socker under viss tid utan erläggande av sockerskatt. Att den i sagda paragraf omförmälda s. k. Brysselkonventionen icke lägger hinder i vägen härför, utvecklades närmare i Kungl. Maj:ts proposition nr 152 till 1916 års riksdag. Vid införseln från Norge av motsvarande sockerparti skola enligt gällande författningar såväl tull som sockerskatt erläggas.

Delegerade hava emellertid föreslagit, att befrielse från tull och skatt måtte medgivas, och häremot hava Ämbetsverken icke något att erinra. Denna förmån synes enklast kunna — utan användande av restitutionsförfarandet — beredas genom medgivande av frihet från dessa avgifter vid sockrets införsel från Norge, varom bestämmelse torde böra intagas bland övriga villkor för den ifrågasatta överenskommelsen, vare sig dessa villkor skola fullt utformuleras i det beslut, som från Riksdagens sida lärer erfordras, eller om detta skall överlåtas till Kungl. Maj:t.

Då sockret från fabrik, som står under kontroll, skall utföras till Norge och vid återinförseln skall levereras till dylik fabrik för intagande under kontroll av vederbörande kontrolltjänsteman i dess förråd av obeskattat socker, få ämbetsverken hemställa om medgivande,

att svenska sockerfabriksaktiebolaget må utan erläggande av sockerskatt till Norge utföra 4,000 ton socker (krossmelis); samt

att vid införsel senast den 1 mars 1919 från Norge till Göteborg och nämnda bolag av motsvarande kvantitet socker av enahanda slag för detta må åtnjutas frihet från erläggande av tull och sockerskatt.

Bland villkoren för dessa medgivanden föreslå Ämbetsverken måtte intagas föreskrifter,

att utförseln till Norge sker genom tullkammare under den kontroll och de villkor, som i tullstadgan bestämmas för utförsel av nederlagsgods; samt

att vid angivning till förtullning av det från Norge införda sockret till vederbörande tullförvaltning skall iakttagas de kontrollföreskrifter, som generaltullstyrelsen meddelar; varjämte kontrollstyrelsen skall äga meddela dylika föreskrifter rörande sockrets intagning i vederbörande sockerfabrik.»

Departementschefen.

Av det ovan anförda framgår, att den transaktion, som är ifrågasatt, närmast har karaktären av en försträckning från Sverige till Norge under några månaders tid av en kvantitet socker, av vilken Norge för närvarande är i stort behov. Då enligt min mening intet bör underlåtas för att befrämja och utveckla det under de gångna krisåren mellan de tre skandinaviska länderna till folknäringens tryggande bedrivna varuutbytet, som icke minst för Sveriges del varit till ovärderlig hjälp

vid bekämpandet av krisårens näringssvårigheter, framstår det enligt min mening som i hög grad önskligt, att det från svensk sida i den föreliggande angelägenheten visas allt det tillmötesgående, som under förhandenvarande förhållanden, med hänsyn till det egna konsumtionsbehovets fyllande, är möjligt. Under sådana omständigheter och då inhämtade upplysningar rörande sockertillgången i landet giva vid handen, att den av Norge begärda sockerkvantiteten kan utan fara för den egna folkhushållningen under några månaders tid undvaras, är jag, lika med de i ärendet hörda myndigheterna, av den meningen, att medgivande till den begärda sockerexporten icke bör förvägras. Såsom förutsättning för ett dylikt tillmötesgående från svensk sida måste emellertid, på sätt också av de svenska delegerade uttryckligen framhålles, gälla, att från den norska regeringen garanti lämnas för, att en lika stor sockerkvantitet som den från Sverige levererade senast den 1 mars 1919 i lika god vara återställes till Sverige.

Mot de svenska delegerades av generaltullstyrelsen och kontrollstyrelsen biträdda hemställan om eftergivande av skatt för det sockerparti, som från Sverige till Norge utföres, och tull för det sockerparti, som ersättningsvis från Norge införes, synes mig, med hänsyn till de föreliggande omständigheterna, i sak intet vara att erinra. Ett dylikt eftergivande torde lämpligast böra ordnas på det sätt, som av ämbetsverken föreslagits. Då i sådant fall det från Norge införda sockret skulle under vederbörlig kontroll levereras direkt till sockerfabrik för att intagas i dess förråd av obeskattat socker, bör givetvis, för undvikande av dubbelbeskattning, vid införseln av sockret icke heller skatt erläggas för detsamma. Jämväl i detta hänseende är jag alltså ense med ämbetsverken.

För de ifrågasatta tull- och skatteeftergifterna erfordras emellertid medgivande från riksdagens sida. Härvid uppställer sig, i fråga om det sockerparti, som skulle till Norge utföras, det spörsmålet, huruvida icke ett eftergivande av skatten kan anses stridande emot bestämmelserna i den i Bryssel den 5 mars 1902 avslutade konventionen angående beskattning av socker. Denna fråga torde emellertid utan vidare kunna besvaras nekande. Under de gångna krisåren hava nämligen tidigare vid icke mindre än tre särskilda tillfällen framställningar om skattefri sockerexport varit föremål för statsmakternas prövning; och framgår av den utredning, som vid dessa tillfällen förebragts, med all önskvärd tydlighet, att Brysselkonventionens föreskrifter icke kunna — allra minst under rådande exceptionella förhållanden — anses lägga hinder i vägen för verkställande av skattefri sockerutförsel i den begränsade omfattning,

som nu är ifrågasatt. Jag anser mig under sådana omständigheter icke nu behöva närmare ingå på Brysselkonventionens bestämmelser utan tillåter mig att, för närmare kännedom om hithörande förhållanden, hänvisa till vad de vid propositionerna den 22 september 1914, nr 285, den 24 april 1915, nr 189, och den 31 mars 1916, nr 152, fogade utdragen av statsrådsprotokollen över finansärenden därom innehålla. Det må emellertid tilläggas, att i det nu föreliggande fallet tvekan om befogenheten att lämna den begärda skatteeftergiften så mycket mindre behöver hysas, som det ju här icke rör sig om någon sockerexport i egentlig mening utan endast om en tillfällig försträckning, avsedd att förhjälpa ett angränsande land över en kortare period av varubrist samt därefter återbetalas.

Under sådana omständigheter och då saken givetvis är av synnerligen brådskande natur, tillstyrker jag, att hänvändelse göres till den nu församlade urtima riksdagen för utverkande av medgivande till den ifrågasatta tull- och skattefriheten.

I avseende å de närmare villkoren för åtnjutande av dylik frihet ansluter jag mig till generaltullstyrelsens och kontrollstyrelsens förslag. På Kungl. Maj:t torde böra ankomma att meddela de särskilda föreskrifter i dessa och andra hänseenden, som i anledning av den ifrågasatta transaktionen kunna finnas erforderliga.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen medgiva,

att, under den förutsättning och de villkor, som av mig här ovan angivits, *dels* Svenska sockerfabriksaktiebolaget må utan erläggande av sockerskatt till Norge utföra 4,000 ton socker (krossmelis), *dels och* frihet från erläggande av tull och sockerskatt må vid införsel senast den 1 mars 1919 från Norge till Göteborg och nämnda bolag åtnjutas för motsvarande kvantitet socker av enahanda slag.

Till vad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bilagan litt. — vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnar Grip.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

328.485
Sw32n
1918
Cop
V. 3, no. 1-6, 10-12
Sweden. Riksdagen.
Gen. Lib.

Nr 1.

Av herr **Ekman, Karl Johan,** *angående skrivelse till Konungen i fråga om lönereglering efter viss grund för statens löntagare.*

(Motionen återtagen.)

Nr 2.

Av herr **Holmquist,** *angående extra avlöningstillägg åt viss hos riksdagen anställd personal.*

Kungl. Maj:t, som i proposition nr 20 vid denna urtima riksdag föreslagit, att för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 ett extra krigstidstillägg skulle tillerkännas vissa befattningshavare hos riksdagen, har ej ifrågasatt beredande av motsvarande förmån för personer, som under någon del av denna tid äro eller varit anställda hos kamrarna eller utskott eller i riksdagens kansli. Då billigheten synes fordra, att även sådana befattningshavare nu på liknande sätt ihågkommas, tillåter jag mig vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte dels besluta, att till den vid 1918 års lagtima riksdag efter den 30 juni tjänstgörande tillfälligt anställda personalen må utgå ett extra avlöningstillägg av en tredjedel av de på tiden 1 juli—19 oktober 1918 belöpande månads- och dagarvodena, dels ock vid bestämmande av avlöning åt den hos innevarande urtima riksdag tillfälligt anställda personalen iakttaga, att motsvarande förmån beredes denna personal.

Stockholm den 2 november 1918.

F. Holmquist.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

J 406
K 3

Nr 3.

Av herr **Clason m. fl.**, *i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående extra krigstidstillägg åt befattningsinnehavare och f. d. befattningshavare i statens tjänst samt änkor och barn efter statstjänare.*

I nådig proposition nr 1 till innevarande års urtima riksdag angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av år 1918 och tills vidare under år 1919 åt befattningsinnehavare i statens tjänst har Kungl. Maj:t föreslagit bland annat följande:

Det extra krigstidstillägget skall utgå med en tredjedel av de å 1918 års senare hälft belöpande avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas, eller, där beloppet enligt denna beräkningsgrund skulle understiga 300 kronor för samma tid räknat, med sistnämnda eller däremot svarande belopp, dock med iakttagande att ingen må uppbära mera än 4 kronor 50 öre per dag, ej heller mera än hälften av de avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas.

Vidare har Kungl. Maj:t i propositionen nr 2 angående extra krigstidstillägg åt f. d. befattningsinnehavare i statens tjänst föreslagit, bland annat, att det extra tillägget till dessa f. d. befattningsinnehavare skall utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägget beräknas enligt kungörelsen av den 22 mars 1918, med iakttagande dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga 250 kronor.

Slutligen har Kungl. Maj:t i propositionen nr 3 angående extra krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningsinnehavare i statens tjänst föreslagit, bland annat, att det extra tillägget skall utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägget enligt nyss nämnda kungörelse beräknas, dock med vissa i propositionen närmare angivna maximi- och minimigränser.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

De extra krigstidstillägg, som statstjänarna genom riksdagens bifall till ovan återgivna bestämmelse skulle komma i åtnjutande av, äro, fastän dessa tillägg procentuellt sett utgöra en ganska avsevärd ökning av de av 1918 års lagtima riksdag beslutade tilläggen, dock enligt vårt förmenande ingalunda tillräckliga för att effektivt bringa hjälp åt statens befattningsinnehavare, de högre såväl som de lägre, i deras genom den abnorma prisstegringen av livsförnödenheterna iråkade bekymmersamma ekonomiska ställning.

Det erkännes numera allmänt, att ingen samhällsklass i samma grad som statens befattningshavare lider under dyrtidens tryck. Med sina fasta löneinkomster, reglerade med hänsyn till prisförhållanden, som redan före världskrigets utbrott i flera fall voro antikverade, hava ämbets- och tjänstemännen sett sin ekonomiska ställning år från år försämras. Läget för det stora flertalet tjänstemän, som sakna förmögenhet, är ock för närvarande sådant, att det utan överdrift kan karaktäriseras såsom förtvivlat.

Man säger icke för mycket, om man påstår, att den hjälp, som statsmakterna hittills beviljat statens befattningshavare, och alldeles särskilt dem i de högre graderna, varit otillräcklig och lämnat åt befattningshavarna att själva bära den ojämförligt tyngsta delen av dyrtidsbördan. Bortsett från en obetydlig krigstidshjälp under år 1916 åt befattningshavare med högst 2,000 kronors inkomst, var det först för år 1917, alltså mer än två år efter kristidens utbrott, som förhållandena ansågos hava förvärrats därhän, att ett mera allmänt lönetillägg blev nödvändigt. Det sålunda beviljade krigstidstillägget utgick med 25 procent för högst 1,000 kronors avlöning för att därefter successive minskas och slutligen helt och hållet upphöra vid inkomst över 9,800 kronor. Vid detta års lagtima riksdag gick man som bekant än ett steg längre och beviljade ett krigstidstillägg, som, utom av en s. k. grundplåt av 365 kronor, utgöres av ett procentuellt lönetillägg av 33 $^1/_3$ procent. Någon inkomstgräns uppåt för rätten till detta lönetillägg fastställdes icke, men däremot ett högsta belopp (2,007: 50 kronor), som tillägget jämte kristidshjälpen icke fick överstiga.

Redan då detta års krigstidstillägg beviljades, påpekades, att detsamma var alldeles otillräckligt och i själva verket betecknade en avsevärd försämring i jämförelse med 1917 års lönetillägg. Vid den tidpunkt, då nämnda beslut fattades, hade levnadskostnaderna enligt socialstyrelsens bekanta kristidsbarometer stigit med 52 procent, och det beviljade lönetillägget motsvarade åtminstone för det stora flertalet befattningshavare sålunda hälften av denna stegring. Men då riksdagen

innevarande år fattade sitt beslut om ett tillägg av 33 1/3 procent — utom grundplåten — hade dyrtidsbarometern redan stigit till 103 procent. För att icke tjänstemännens ekonomiska ställning relativt taget skulle försämras, hade konsekvensen därför krävt ett krigstidstillägg för detta år av åtminstone 50 procent.

Sedan nyssnämnda beslut fattats, har emellertid stegringen i levnadskostnaderna alltjämt fortgått, och i denna stund visar, enligt nyligen offentliggjorda uppgifter, dyrtidsbarometern en siffra av 142 procent. Uttryckt i absoluta tal innebär denna siffra, att en tjänstemannafamilj, som före krisen (maj 1914) hade en årsinkomst av 2,000 kronor, för att nu upprätthålla samma levnadsstandard måste hava sin årsinkomst ökad till 4,840 kronor. Gör man samma beräkning även för högre inkomstgrupper, kommer man till följande resultat:

Beräknad årsbudget.

Före krisen:	Oktober 1918:
3,000 kronor	7,260 kronor
4,000 »	9,680 »
5,000 »	12,100 »
6,000 »	14,540 »
7,000 »	16,940 »
8,000 »	19,360 »

Socialstyrelsens levnadskostnadsberäkningar hänföra sig visserligen endast till en s. k. normalbudget om 2,000 kronor. Men det lider intet tvivel, att icke dessa beräkningar, i stort sett, gälla även för betydligt högre inkomstklasser. Detta har framgått ur analoga undersökningar, som verkställts såväl här i Sverige som i utlandet. En närmare eftertanke säger oss också, att så måste vara fallet. En prisstegring av den styrka och varaktighet som den vi nu uppleva sträcker sina verkningar till varje gren av det ekonomiska livet och omfattar varje nyttighet, varje tjänst, vi nödgas taga i anspråk.

Jämför man de ovan beräknade levnadskostnaderna för tjänstemännen med de i våras beviljade krigstidstilläggen, kan man icke undgå att finna proportionen alltför orimlig, särskilt i de grader, som icke komma i åtnjutande av krigstidshjälp eller rabatter. I själva verket betalar ju numera staten inom vissa avlöningsgrupper tjänstemännen, efter penningvärdet räknat, icke ens hälften av den lön, de vid sin utnämning tillförsäkrats. Det är icke små belopp, varmed köpkraften av tjänstemännens löner minskats under de fyra krigsåren, och att tjänstemännen över huvud kunnat draga sig fram, kan icke förklaras

annat än genom en i många fall högst väsentlig nedsättning av deras levnadsstandard eller genom ökad skuldsättning, ofta bådadera.

Det kommer säkerligen att invändas, att det dock icke kan ifrågasättas, att staten skulle hålla sina befattningsinnehavare helt och hållet skadeslösa för det ekonomiska tryck, som kristiden utövar. Ehuru staten på andra områden måste handla efter en sådan grundsats, exempelvis vid inköp av livsmedel, driftsförnödenheter, anskaffande av arbetskraft från den fria marknaden, bestämmande av tariffsatser m. m., har detta dock icke ifrågasatts beträffande tjänstemännens löner. Men det gäller att tillse, att den andel av kristidsbördan, som lämnas åt statens befattningsinnehavare själva att bära, icke blir alltför tung. Den förpliktelse till billighet, som staten äger mot alla medborgare, åligger den icke i mindre grad mot dess egna befattningsinnehavare, som ställt sin arbetskraft till dess förfogande.

När man talar om tjänstemännens skyldighet att »inskränka sig», att »nedbringa sina levnadskostnader» etc., må man då också anvisa, huru dessa besparingar skola göras. Redan före kriget torde tjänstemannalönerna icke varit högre än att de medgivit endast blygsamma anspråk ifråga om levnadsstandarden, och under nuvarande förhållanden kan man tryggt påstå, att denna nedbringats till en gräns, under vilken det icke utan allvarlig fara är möjligt att gå. En utgiftspost, ifråga om vilken under normala förhållanden i åtskilliga fall besparingar kunnat göras, är bostadshyran. På denna punkt skulle, när nöden tvingar, en reducering av levnadsstandarden måhända i vissa fall kunna ske. Huru stora betänkligheter en dylik reducering än ur andra synpunkter är ägnad att väcka, själva tidsförhållandena förbjuda dock numera oftast denna utväg. Åtminstone i de större och medelstora städerna äro i allmänhet särskilt mindre lägenheter omöjliga att anskaffa, och många tjänstemän nödgas därför, trots dyrtidsstegringen även på detta område, behålla sina hittillsvarande bostäder.

Det har anmärkts, att tillfälliga lönetillägg under en kristid som den nuvarande, vilken ytterst beror på missförhållandet mellan penningtillgången och varumängden, egentligen skulle vara till skada mera än till gagn. Genom att öka lönerna, ökar man tjänstemännens köpkraft, vilket i sin ordning skulle medföra ytterligare prisstegring. Detta ligger emellertid vid sidan av den föreliggande frågan, som helt enkelt gäller om statstjänstemännens löner böra hållas på en lägre nivå, under det att andra samhällsklasser genom ökade inkomster anpassa sig efter de förändrade ekonomiska förhållandena. Och därvid kan icke nog tagas i betraktande, att det är ett eminent statsintresse att hålla statstjänste-

mannakåren uppe. En tjänstemannaklass, som pressas av ekonomiska trångmål och nöd, försvagar utsikterna till ett gott statsarbete. Nuvarande ställning på detta område är ock menlig för statstjänstemännens rekrytering. Den har gjort icke blott att många, särskilt yngre och dugande förmågor, mer och mer försmå statstjänsten och i stället uppsöka enskilda, långt mera lönande anställningar. »Flykten från statstjänsten» är icke allenast ett tomt ord. Bakom det ligger en allvarlig verklighet, en verklighet, som för varje dag blir alltmera hotande. Klart är nämligen, att det just är de mest dugande, de mest energiska av särskilt de yngre statsbefattningsinnehavarna, som överge statstjänsten. En ännu större fara ligger emellertid däri, att statstjänsten icke längre verkar lockande på just de dugligaste elementen. Rekryteringen av statens verk är redan nu förenad med mycket stora svårigheter, svårigheter som ökas för varje dag som går. I stället för att staten tidigare kunde välja bland de dugligaste och bästa, som lämnade universiteten och andra högre bildningsanstalter, är det fara värt, att man kommer därhän, att statstjänsten får åtnöja sig med vissa svagare element, som av brist på företagsamhet eller andra liknande orsaker icke passa för enskild verksamhet. Faran för en dylik sakernas utveckling blir så mycket större, som statsförvaltningens verksamhetsområde dagligen vidgas.

Dessa synpunkter, nämligen att genom tillfredsställande avlöningar locka till sig dugande krafter, ha gjort sig gällande snart sagt inom alla arbetsanställningsområden utom ifråga om statstjänsten. De krigstidstillägg, som utbekommas av tjänstemän anställda hos enskilda arbetsgivare och kommuner, äro också oftast väsentligt högre än vad statsverket åtminstone hittills erbjudit.

I nu föreliggande proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg till befattningsinnehavare i statens tjänst, liksom i den framställning i samma ärende, som inkom till innevarande års lagtima riksdag, har Kungl. Maj:t vid utformande av dessa propositioners allmänna motiveringar särdeles övertygande framhållit de skäl, som tala för en effektiv ekonomisk hjälp till statstjänarna. Riksdagen har likaledes, bland annat i sin skrivelse innevarande år angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918, understrukit dessa av Kungl. Maj:t framförda synpunkter. Vid bestämmande av avlöningstilläggen har Kungl. Maj:t emellertid stannat vid belopp, som, särskilt för vissa grupper av statstjänare, lämnat i hög grad otillräcklig ekonomisk ersättning för kristidens verkningar. Det extra krigstidstillägget har sålunda i förevarande proposition efter en närmare motivering, som återfinnes på sid. 18, satts till 33 1/3 procent på de löneförmåner, som en befattnings-

innehavare åtnjuter under senare hälften av innevarande år, varjämte en stark begränsning uppåt på dessa 33 1/3 procent föreligger, i det att ingen befattningshavare må uppbära högre tillägg än 4.50 kronor per dag. Denna begränsning nedsätter procentsatsen för exempelvis 6,000 kronors årsavlöning till 28 procent, för 7,500 kronors avlöning till 22 procent och för 9,000 kronors avlöning till 18 procent. Med fäst hänsyn till den procentuella fördyringen av levnadsomkostnaderna under de månader som förflutit sedan lagtima riksdagens beslut i ärendet fattades, framgår med all önskvärd tydlighet, att den nu föreslagna dyrtidshjälpen icke står i väl avvägd proportion till den inträffade prisstegringen. Denna omständighet påpekas även i den kungl. propositionen, men det utsäges tillika, att Kungl. Maj:t vid tillmätande av krigstidstilläggens storlek vid detta tillfälle liksom förut måst ledas av den grundsatsen, att statens befattningsinnehavare, i likhet med det stora flertalet av andra medborgare, själva måste bära någon del av dyrtidens tunga.

Den grundsats, som Kungl. Maj:t sålunda anför, må till sin allmänna princip vara nog så riktig, men en rigorös tillämpning av denna princip i förevarande fall på det sättet, att av den senast skeende prisökningen statstjänarna själva, eller i varje fall betydande grupper av dessa, skola bära den väsentliga delen, kan uppenbarligen icke vara överensstämmande med rättvisa och billighet. Allaredan vid den av lagtima riksdagen innevarande år företagna regleringen mellan prisökningen och krigstidstilläggen fingo statstjänarna sig pålagda en dryg proportion av då förhandenvarande prisökning. Att nu ytterligare fortsätta på denna väg måste uppenbarligen leda till en så väsentlig nedsättning i statstjänstemännens förmåga att motstå dyrtidstrycket, att en fullständig nedbrytning av kårens ekonomi kan befaras med därav följande olycksbringande konsekvenser för hela vår statsförvaltning.

Under sådana förhållanden anse vi, att en ökning av de av Kungl. Maj:t föreslagna extra krigstidstilläggen är synnerligen av behovet påkallad, samt att denna ökning bör sträcka sig både till minimibeloppet, procentsatsen och maximibeloppet. Vi föreslå för den skull, att minimibeloppet 300 kronor höjes till 500 kronor, att procentsatsen sättes till 50 procent i stället för 33 1/3 procent och att maximibeloppet ökas till 1,500 kronor.

Ifråga om Kungl. Maj:ts proposition nr 2 angående extra krigstidstillägg åt f. d. befattningsinnehavare i statens tjänst samt propositionen nr 3 angående extra krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, torde icke någon sär-

skild motivering av oss behöva framföras för vår uppfattning, att även här en höjning av de av Kungl. Maj:t föreslagna beloppen är av behovet påkallad. Staten måste även i dessa fall tillse, att det tunga dyrtidstryck, som vilar på f. d. statstjänare och änkor och barn efter statstjänare, i någon större utsträckning än vad som skulle bliva fallet, om Kungl. Maj:ts förslag antoges, blir avlägsnat.

I anslutning till vad som ovan blivit anfört tillåta vi oss hemställa, att riksdagen måtte besluta,

dels att avdelning II i propositionen nr 1 må erhålla följande ändrade lydelse:

II) förklara, att det extra krigstidstillägget skall utgå med *hälften* av de å 1918 års senare hälft belöpande avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas, eller, där beloppet enligt denna beräkningsgrund skulle understiga 500 kronor för samma tid räknat, med sistnämnda eller däremot svarande belopp, dock med iakttagande att ingen må uppbära mera än 1,500 kronor, ej heller mera än två tredjedelar av de avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas;

dels att avdelning b) i propositionen nr 2 må erhålla följande lydelse:

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall till vederbörande f. d. befattningsinnehavare eller, om han efter juni månads utgång avlidit, till hans stärbhusdelägare utgå med *hälften* av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg beräknas enligt ovannämnda kungörelse av den 22 mars 1918, med iakttagande dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga 400 kronor; samt

dels att avdelning b) i propositionen nr 3 må erhålla följande lydelse:

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall, utan annan begränsning med avseende å beloppet än nedan angives, till vederbörande pensionär eller understödstagare eller, därest denna efter juni månads utgång avlidit, till stärbhusdelägare utgå med *hälften* av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg

beräknas enligt ovannämnda kungörelse av den 22 mars 1918; dock med iakttagande att det extra krigstidstillägget

dels icke må understiga 50 kronor för pensionsberättigad änka och 30 kronor för annan pensionär eller understödstagare,

dels icke må överstiga för pensionsberättigad änka 150 kronor, ifråga om pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn 150 kronor för änka och 50 kronor för ett vart pensionsberättigat barn,

för pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder 150 kronor,

ifråga om pensionsberättigade minderåriga syskon utan pensionsberättigad moder 150 kronor för det första med tillägg av 50 kronor för ett vart av de övriga; samt

för annan pensionär eller understödstagare 150 kronor.

Därjämte hemställa vi, att utskottet måtte föreslå de förändringar i övrigt i Kungl. Maj:ts ifrågavarande propositioner, som på grund av våra ovannämnda förslag kunna påkallas.

Stockholm den 6 november 1918.

Sam. Clason. *J. W. Spens.* *Th. Borell.*

Nr 4.

Av herr **Ericsson, Ollas,** *m. fl., anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anvisande av medel till bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. m.*

I proposition nr 17 till nu pågående riksdag föreslår Kungl. Maj:t riksdagen att för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 150,000 kronor.

I motiveringen för den kungl. propositionen framhålles, hurusom under den tid världskriget pågått knapphet på nödvändighetsvaror alltmer inträtt jämte stegrade pris. Vidare framhållas de åtgärder, som från statsmakternas sida vidtagits för att mildra detta förhållande, såsom reglering av handel och förbrukning av en del nödvändighetsvaror, särskilda med straffhot förbundna bestämmelser rörande maximipris, beslag och annat statens förfogande över enskild egendom samt utförandet i övrigt av uppgjorda ransoneringsplaner, och slutligen den s. k. prisockerlagen.

Vidare framhålles, att huvudsyftet med sistnämnda lag varit att hindra, att varor försäljas till uppenbart oskäliga pris, samt att den skolat utgöra ett skydd mot den s. k. kedjehandeln. Kungl. Maj:t anser emellertid enligt propositionen, att dessa kristidsförordningar i den praktiska tillämpningen icke åstadkommit den effekt, som varit önskvärd, samt att detta förhållande, i stort sett, icke är beroende på författningarnas innebörd, utan fastmer därpå att »tillräckliga åtgärder icke kunna anses vidtagna för vinnande av en fullt effektiv tillämpning av de med straffhot förbundna bestämmelser, vilka avse att reglera folkhushållningen

under kristiden». Bristen i tillämpningen skulle bestå däri att beivran av begångna förseelser mot kristidsförfattningarna icke förekommit i den utsträckning som varit önskvärd; att sålunda de vapen som stått till förfogande »ej brukats med erforderlig kraft». För ernående av en dylik mera effektiv tillämpning av dessa lagar anser man den nuvarande polis- och åklagarmakten icke vara tillräcklig, utan att en »avsevärd förstärkning av kriminalpolisen är ofrånkomlig». Denna förstärkning skulle ske, bl. a., genom »inrättande för länen eller annorledes bestämda delar av landet av detektiver med uppgift att såväl å landet som inom de städer, vilka icke hava särskild personal anställd för ändamålet, efterspana och utreda brott mot prisockerlagen och övriga kristidsförfattningar». För vinnande av inskränkning i den behövliga arbetskraften skulle prisockerpolisens förnämsta uppgift vara att beivra brott mot prisockerlagen, under det brott mot maximiprislagen först i andra hand skulle efterspanas och utredas. Det är för skapandet och underhållandet av en sådan institution som det ifrågavarande anslaget är begärt. Avsikten härmed är givetvis åstadkommande av ökad varutillgång och en jämnare fördelning av densamma.

Endast en mening lärer vara rådande därom att under nuvarande kristid det varit nödvändigt för folkförsörjningen, att staten genom lagstiftning ingripit reglerande på näringslivets skilda områden, och jämväl att, då en lag finnes, staten tillser, att densamma i möjligaste mån efterleves. Särskilt är att beklaga det ocker vid handel med nödvändighetsvaror, som i stor utsträckning förekommit och som verkat fördyrande på dessa varor för den enskilda konsumenten. Men samtidigt som detta framhålles måste man å andra sidan ställa sig mycket tveksam om huruvida de nu föreslagna åtgärderna kunna vara välbetänkta eller ens ägnade att i någon mån leda till det resultat, som man med dem avser att vinna. Då man känner det förlamande inflytande på produktionen av livsmedel, som kristidsförfattningarna och deras tillämpning hittills utövat, och det starka, och mången gång berättigade motstånd, som reses emot livsmedelsmyndigheternas förslag och åtgärder, då vet man, att inrättandet av en särskild delvis detektiv poliskår för att bl. a. spana efter och beivra brott mot denna mångfald av maximipris- och andra kristidsförordningar, som en stor del av allmänheten icke med bästa vilja kunnat lära sig känna, skall medföra ett resultat på detta område, rakt motsatt det som man anser sig kunna vänta.

Den reaktion, som råder i landet gent emot gällande maximiprisförordningar, och de överträdelser som ske, äro säkerligen mindre beroende på begäret hos producenterna att tillskansa sig en

oskälig vinst, än på den allmänna uppfattningen, att maximipris ensidigt åsatts och tillämpats på jordbrukets produkter, under det att de flesta andra näringar gått fullständigt fria från statens ingripande i denna form. För belysande av detta skola här ett par exempel framhållas.

På grund av maximipris är priset å oberedda skinn icke högre och priset å råläder endast 50 procent högre än före kriget, men då producenten skall återköpa dessa produkter i form av skodon, seldon m. m. (vilka icke äro åsatta maximipris) får han betala dem med ett belopp som 3 à 4 gånger överstiger det pris som var gällande före kriget. Maximipriset å ull är för närvarande 10 kronor, men marknadspriset å ullgarn är 60 till 80 kronor per kilogram. Härtill kommer, att ullkonsumtionen hos producenten är ransonerad, så att han icke får behålla tillräcklig mängd för eget behov. Det måste här framhållas, att en dylik maximiprispolitik av allmänheten anses vara ensidig och icke byggd på den rättvisa och likställighet, som måste vara tillfinnandes, om en lojal efterlevnad av gällande författningar skall kunna påräknas. Ensidigheten i förordningarna har undergräft rättskänslan och respekten för desamma, och häri har man säkerligen att finna den förnämsta orsaken till det beklagliga överskridande av maximiprisen från livsmedelsproducenternas sida som tyvärr understundom ägt rum. Vad beivrandet för närvarande av dylika förseelser angår, så bör detta icke, från livsmedelsmyndigheternas synpunkt, lämna något övrigt att önska. De tjänstemän som nu existera för detta ändamål bedriva en synnerligen intensiv verksamhet, och domstolarnas protokoll runt om i landet komma med all säkerhet att för framtiden bära vittnesbörd därom, att de mål, som av dessa tjänstemän dragits inför rätta, långt ifrån alltid varit välgrundade.

Enligt vår uppfattning skulle ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i vad det rör andra författningar än prisockerlagen förorsaka ökade möjligheter till trakasserier och svårigheter för producenterna med därav följande misstämning hos dessa samt ytterligare produktionsminskning och såsom följd därav varubrist för landets behov.

Ehuru ett beivrande av förseelser mot prisockerlagen säkerligen kan ske av nu befintliga åklagarmyndigheter i full utsträckning och ehuru det världspolitiska läget nu är sådant, att en ytterligare fördyring av nödvändighetsvaror väl är osannolik och därigenom brotten mot denna lag härefter av sig själv komma att minskas i antal, vilja vi dock — med hänsyn till vikten av att brott mot prisockerlagen bliva beivrade — ej motsätta oss Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

På grund av vad sålunda framhållits, tillåta vi oss vördsamt hemställa,

att riksdagen endast på det sätt måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att riksdagen måtte besluta för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Stockholm den 7 november 1918.

Ollas A. Ericsson. *K. J. Gustafsson.* *Birg. Jönsson.* *Joh. Carlsson.*

C. Magnusson. *Joh. Permansson.* *A. O. Frändén.*

J. P. Jesperson. *Ernst Lindblad.* *Aaby Ericsson.*

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.

J406
.K3

Nr 5.

Av herr **Sandler,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor.*

Uti Kungl. Maj:ts proposition nr 14 den 25 oktober 1918 angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor hemställes, att riksdagen måtte bevilja nämnda lärare ett extra krigstidstillägg, uppgående till hälften av den tillfälliga löneförbättring, som tillerkändes dessa lärare för vinterkursen under läsåret 1917—1918 eller för ordinarie lärare 175 kronor, för icke ordinarie ämneslärare 100 kronor och för varje annan lärare 75 kronor, att utgå icke för senare halvåret av 1918, såsom föreslås beträffande övriga krigstidstillägg utan för nu pågående vinterkurs, d. v. s. för läsåret 1918—1919.

För övriga läraregrupper, som erhållit tillfällig löneförbättring för år 1918, föreslås uti propositionerna nr 10, 11 och 13 ett krigstidstillägg av respektive 300 och 200 kronor att utgå för tiden 1 juli—31 december 1918.

För folkhögskolans lärarepersonal har sålunda föreslagits avsevärt lägre belopp än för andra med denna personal jämförliga läraregrupper, varjämte den tjänstetid, för vilken krigstidstillägget skulle utgå, framflyttas till vinterkursen 1918—1919 i stället för senare halvåret 1918 för övriga läraregrupper.

Några skäl för folkhögskollärarnas ställande i sämre läge än övriga lärare torde emellertid ej föreligga och äro ej heller uti den kungl. propositionen anförda. Skillnaden i krigstidsbeloppet härleder sig uteslutande därifrån att till grund för beräkningen lagts för folkhögskollärarna den tillfälliga löneförbättringen för ett föregående läsår (1917—1918) men för övriga grupper innevarande kalenderår. Löneförbätt-

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

ringarna ha nämligen vuxit i och med kristidens stegrade krav och utgå med högre belopp för kalenderåret 1918 än för läsåret 1917—1918. För ordinarie lärare vid folkhögskolorna har sålunda löneförbättringen för vinterkursen 1917—1918 utgått med 350 kronor, medan den för nu påbörjade vinterkurs utgör 700 kronor.

Det är emellertid ingen svårighet att med ledning av uti kungl. propositionen intagna meddelanden beräkna, huru stor tillfällig löneförbättring folkhögskolans lärarepersonal tillerkänts för kalenderåret 1918.

Den uppgår till följande belopp för lärare, som tjänstgjort under vårtermin, sommarkurs och hösttermin, inalles minst 32 veckor eller den stadgade minimitiden:

För ordinarie lärare	566: 67
» icke ordinarie ämneslärare	383: 33
» varje annan lärare	316: 67

Här har då beräknats, att vårterminen utgör $^2/_3$ och höstterminen $^1/_3$ av folkhögskolans vinterkurs, en beräkning, som grundar sig på faktiska förhållanden vid de flesta folkhögskolor i vårt land.

Hälften av ovanstående löneförbättring utgör:

För ordinarie lärare	283: 33
» icke ordinarie ämneslärare	191: 67
» varje annan lärare	158: 33

Likställighet med övriga läraregrupper i fråga om krigstidsbeloppets beräkningsgrund skulle sålunda vinnas, om tillägget för folkhögskollärarna sattes till nyssnämnda belopp, avrundade uppåt till respektive 290, 200 och 160 kronor.

Emellertid torde, såsom folkhögskoleinspektören Ingers uti sin framställning (se den kungl. propositionen) framhåller, starka skäl tala för att krigstidsbeloppen ställas lika för folkhögskollärarna och de övriga här nämnda läraregrupperna.

På grund härav hemställes, att riksdagen i enlighet med inspektör Ingers förslag måtte besluta att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december 1917 (Svensk författningssamling nr 813) angående statsbidrag för beredande av tillfällig löneförbättring för läsåret 1917—1918 åt lärare vid statsunderstödda

folkhögskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av av 46,400 kronor,

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå

a) med 300 kronor till varje ordinarie lärare,

b) med 200 kronor till varje icke ordinarie ämneslärare, vilkens tjänstgöringsskyldighet omfattar minst 15 undervisningstimmar i veckan,

c) med 200 kronor till varje annan lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 undervisningstimmar i veckan och vilken icke äger erhålla extra krigstidstillägg enligt de i mom. a) och b) angivna grunder,

dels ock besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla, vad angående den tillfälliga förbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelse den 11 december 1917.

Stockholm den 7 november 1918.

J. Sandler.

Nr 6.

Av herr **Sandler**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor.*

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen, nr 16, den 25 oktober 1918 angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor och med hänvisning i tillämpliga delar till den motivering, som anföres uti motion denna dag angående höjning av föreslaget extra krigstidstillägg åt lärarepersonalen vid statsunderstödda folkhögskolor, hemställes härmed, att riksdagen måtte besluta att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december 1917 (Svensk författningssamling nr 816) angående statsbidrag för beredande av tillfällig löneförbättring för läsåret 1917—1918 åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor ävensom åt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 30,000 kronor,

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå

a) med 300 kronor till varje ordinarie lärare,

b) med 200 kronor till varje icke ordinarie lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan.

c) med 100 kronor för varje kurs vid statsunderstödd lanthushållsskola åt lärarinna, som under kursen har en tjänstgöringsskyldighet av minst 30 timmar i veckan, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter i ämnet, som må vara erforderliga,

dels ock besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget åt lantmannaskolornas lärarepersonal skall i tillämpliga delar gälla, vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelse den 11 december 1917.

Stockholm den 7 november 1918.

J. Sandler.

Nr 7.

Av herr **Petrén, Alfred, m. fl.**, *angående krigstidstillägg och extra krigstidstillägg åt f. d. befattningshavare, som åtnjuta pension från dövstumlärarnas pensionsanstalt.*

Sistlidne lagtima riksdag beviljade krigstidstillägg ej blott åt f. d. befattningshavare i *statens* tjänst utan även åt f. d. lärare och lärarinnor vid folkskolor, högre folkskolor, kommunala mellanskolor, småskolor, mindre folkskolor, biträdande extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor, lärare och lärarinnor vid med folkskoleseminarier förenade övningsskolor, vid av landsting eller städer upprättade småskoleseminarier, vid lappmarks ecklesiastikverks skolor, vid enskilda skolor och barnhem ävensom vid av landsting eller städer inrättade skyddshem, vilka under år 1918 ägde åtnjuta pension från folkskollärarnas pensionsinrättning eller understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. Och till innevarande urtima riksdag har Kungl. Maj:t i proposition nr 6 hemställt om beviljande av ett extra krigstidstillägg åt samtliga nyss uppräknade befattningshavare.

Emellertid ha de grupper av lärare i det allmännas tjänst, som åtnjuta pension från dövstumlärarnas pensionsanstalt, ännu ej erhållit något som helst krigstidstillägg. Dessa ha dock med avseende på sin lärargärning stått i samma förhållande till det allmänna (stat och kommuner) som ovan uppräknade f. d. befattningshavare, och deras pension har tillkommit och garanteras på likartat sätt.

Det har därför känts ganska tungt för dessa att bli utan krigstidstillägg, då deras kamrater i samma gärning erhållit sådant, och det är helt visst en gärd av billighet och rättvisa att nu göra dem likställda med andra med dem fullt jämförliga f. d. befattningshavare.

Enligt från vederbörande överstyrelse lämnad utredning uppgår

nu ifrågavarande f. d. befattningshavare under år 1918 till följande antal och deras pensioner utgå med här angivet belopp.

Dövstumlärare och lärarinnor			Lärare vid folkhögskolor och lantmannaskolor			Lärare och lärarinnor vid sinnesslö- och vanföranstalt		
Antal	Pensionens belopp		Antal	Pensionens belopp		Antal	Pensionens belopp	
5	à 1,200 —	6,000 —	6	à 3,000 —	18,000 —	1		938 —
8	» 1,500 —	12,000 —	1		2,165 —	1		1,088 —
3	» 2,250 —	6,750 —	1		692 —	1		1,350 —
2	» 3,375 —	6,750 —	1		1,980 —	1		750 —
			1		2,475 —	2	à 825 —	1,650 —
			1		2,760 —	1		1,275 —
			1		1,260 —	1		405 —
			1		1,725 —	1		1,170 —
			1		1,815 —	1		900 —
			1		1,050 —	1		897 —
			1		2,250 —	1		1,125 —
			1		1,275 —	1		540 —
						1		1,005 —
18		31,500 —	17		37,447 —	14		13,093 —

Antalet f. d. befattningshavare med pensionsrätt uti dövstumlärarnes pensionsanstalt är sålunda 49 med ett sammanlagt pensionsbelopp av 82,040 kronor.

Med tillämpning av samma grunder, som fastställdes för krigstidstillägget åt f. d. befattningshavare under lagtima riksdagen 1918, d. v. s. en grundplåt av 200 kronor jämte en tredjedel av fastställt pensionsbelopp, dock sammanlagt ej över 700 kronor, skulle på dessa befattningshavare komma ett ordinarie krigstidstillägg av inalles 30,890 kronor.

För att full likställdhet med övriga här ovan uppräknade f. d. lärare skall vinnas, böra emellertid pensionärerna uti dövstumlärarnas pensionsanstalt också erhålla *extra krigstidstillägg* efter samma grunder, som föreslås av Kungl. Maj:t uti förut åberopade proposition nr 6, eller ett tillägg för senare halvåret 1918 av en tredjedel av på denna tid belöpande pension. Denna tredjedel kan för pensionärer uti dövstumlärarnas pensionsanstalt i avrundat tal beräknas till sammanlagt c. 10,500 kronor. Inalles skulle alltså ett belopp av c. 41,400 kronor erfordras,

för att ifrågavarande pensionärer skola komma i samma läge som de av deras kamrater, vilka åtnjuta pension från folkskollärarnas pensionsinrättning.

Då vi äro övertygade om att riksdagen tillfullo inser och behjärtar det läge, vari dessa f. d. befattningshavare befinna sig, tillåta vi oss hemställa, att riksdagen måtte besluta att

dels för beredande av krigstidstillägg för år 1918 samt extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt f. d. befattningshavare, som åtnjuta pension från dövstumlärarnas pensionsanstalt, å extra tilläggstat för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av c. 41,400 kronor,

dels förklara, att krigstidstillägget skall utgå till vederbörande f. d. befattningshavare eller om han efter juni månads utgång avlidit till hans stärbhusdelägare

a) med 200 kronor jämte en tredjedel av årsbeloppet av vederbörande befattningshavare tillerkänd pension, dock tillhopa högst med 700 kronor

b) med ett extra krigstidstillägg uppgående till en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension, varå krigstidstillägg enligt mom. a) erhålles, dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga 250 kronor,

dels och förklara, att i fråga om dessa krigstidstillägg skall i övrigt gälla de bestämmelser Kungl. Maj:t kan finna nödigt fastställa.

Stockholm den 7 november 1918.

Alfred Petrén. *Jöns Pålsson.* *J. Sandler.*

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.

2906
.K3

Nr 8.

Av herr **Ekman, Karl Johan,** *angående extra krigstidsunderstöd åt vissa präster.*

Enligt lag den 30 augusti 1918 och kungörelse samma dag åtnjutes krigstidsunderstöd för innevarande ecklesiastikår av de kyrkoherdar och komministrar, för vilka löneregleringen enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 trätt i tillämpning, samt av vissa extra ordinarie präster och innehavare av prästerliga emeritilöner.

Genom Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen den 25 oktober 1918 har föreslagits beredande av extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till den 31 december detta år åt befattningshavare i statens tjänst.

Samma behov av förhöjning av nu utgående dyrtidstillskott föreligger jämväl för ifrågavarande ecklesiastika befattningshavare. Särskilt må erinras om att genom den nya löneregleringen vissa av dessa tjänstinnehavare fått sina löneförmåner väsentligt reducerade, varigenom under den rådande dyrtiden behovet av förhöjningen i dyrtidstillägget blivit ännu mera trängande.

För beslut om sådant tillägg erfordras visserligen nytt sammanträde av kyrkomötet; men då för behandling av frågor rörande extra krigstidsunderstöd åt statens befattningshavare urtima riksdag ansetts kunna sammankallas, torde rättvisan fordra, att, då för enahanda frågas behandling rörande prästerliga löntagare sammanträde av kyrkomötet erfordras, ett sådant också hålles.

Enligt vad sålunda sagts bör åt de präster, som här avses, för senare hälften av ecklesiastikåret 1918—1919 utgå extra krigstidsunderstöd så avpassat, att detsamma till det åt prästerskapet förut för året

KGL. BIBLIOTEKET 1918

1918—1919 beviljade krigstidsunderstödet står i samma proportion, som det nu genom Kungl. Maj:ts propositioner till urtima riksdagen föreslagna understödet till statens befattningshavare enligt urtima riksdagens beslut kan komma att stå till det dessa befattningshavare förut för år 1918 beviljade krigstidsunderstödet.

I enlighet härmed hemställes vördsamt,

att riksdagen ville för sin del besluta, att ett extra krigstidsunderstöd, motsvarande det som av riksdagen kan komma att beviljas åt statens befattningshavare, måtte för innevarande ecklesiastikår beredas åt de präster, som genom lag den 30 augusti 1918 kommit i åtnjutande av sådant understöd, att utgå i enlighet med de i nämnda lag och Kungl. Maj:ts samma dag utfärdade kungörelse stadgade grunder.

Stockholm den 8 november 1918.

K. J. Ekman.
Jönköping.

Nr 9.

Av herr **Welander,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.*

I Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 1 den 25 oktober 1918 angående extra krigstidstillägg till befattningshavare i statens tjänst för senare halvåret 1918 och tillsvidare under år 1919 föreslås bland annat, att extra krigstidstillägg skall utgå med en tredjedel av de å 1918 års senare hälft belöpande avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas, dock minst 300 kronor och med iakttagande att ingen må uppbära mer än 4 kronor 50 öre pr dag och ej heller mer än hälften av de avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas.

Enligt den nådiga propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 25 sistlidne oktober har vederbörande departementschef vid ärendets behandling bland annat anfört, att det ekonomiska trycket blir mer kännbart ju längre dyrtiden varar och att detta nu nått sådan höjd, att skuldsättning ofta varit ofrånkomlig, varför den under senare halvåret fortgående prisstegringen måste försätta befattningshavare och pensionärer i ett verkligt nödläge.

Departementschefen förklarar vidare, att ökad ekonomisk hjälp är nödvändig icke enbart för att bispringa de nödställda befattningshavarne, utan även av det skäl, att statens eget intresse kräver sådana löneförmåner, att den för statens verksamhet nödiga arbetskraften icke äventyras. Ifråga om den tid, för vilken ökat bidrag skall utgå, framhåller departementschefen, att bidraget bör endast avse tiden efter 1 juli, vilket vore i överensstämmelse med de faktiska förhållandena, enär prisstegringen gjort sig särskilt gällande under årets senare hälft.

Man torde härav kunna draga den slutsatsen, att Kungl. Maj:t an-

sett de av 1918 års lagtima riksdag beslutade lönetilläggen närmelsevis motsvara det understöd, som oundgängligen erfordrades i förhållande till prisstegringen under årets första hälft, och att det nu kräves den ytterligare förhöjning av lönerna, som påkallas av den därefter inträdda prisstegringen.

Denna uppfattning torde icke allmänt delas av befattningshavarna själva, men synes så tillvida bekräftas av förhållandena, att det var först på eftersommaren, som klagomålen började framträda med särskild styrka, vilka slutligen i september togo sig uttryck i ett flertal enträgna framställningar om effektiv och snar hjälp.

Åtminstone flertalet befattningshavare torde hava förmått att någorlunda uthärda under förra delen av året med hjälp av de lönetillskott, som anvisades av den lagtima riksdagen, men då prisstegringen fortsatte och ännu hastigare efter 1 juli, närmade sig den ekonomiska anspänningen hastigt en bristningspunkt, då befattningshavarne allmänt sågo sig försatta i sådant nödläge, att statens hjälp var nödvändig.

Utgår man från ovan relaterade förutsättning och om det över huvud skall bli möjligt att med någon grad av säkerhet bedöma i vad mån det av Kungl. Maj:t föreslagna extra krigstidstillägget kan motsvara ett oavvisligt behov, synes en utredning vara nödvändig, som utvisar, huru de vid lagtima riksdagen och de nu begärda lönetillskotten verka i förhållande till rådande medelprisstegring under vartdera halvåret, och att det särskilt visas, huru mycket befattningshavare själva få bära av levnadskostnadernas stegring under årets skilda hälfter.

Levnadskostnadernas stegring i medeltal under tiden 1 januari—1 juli 1918 kan icke beräknas fullt noggrant, emedan stegringen är känd endast för vissa månader, nämligen 1 april och 1 juli samt i januari utan angiven dag. Men då stegringen vid slutet av november 1917 av socialstyrelsen angives till minst 72 procent (sid. 7 i propositionen) och 1 april 1918 till 103 procent, kan stegringsprocenten den 1 januari 1918 beräknas till minst 80. Med en stegringsprocent av 119 den 1 juli erhålles således ett medeltal för första halvåret av cirka 100 procent, vilket ganska nära sammanfaller med procenten 103 vid halvårets mitt den 1 april. För årets senare hälft är stegringsprocenten känd endast 1 juli och 1 oktober med respektive 119 och 142 procent (sid. 18 i propositionen). Medeltalet kan dock, som ovan visats, för första halvåret antagas ganska nära sammanfalla med stegringsprocenten vid mitten av halvåret. Men för att ej räkna för högt och då stegringen möjligen icke blir så stark under årets tre sista månader, utgår jag i det följande från en medelprocent av endast 140.

Redan på grund av dessa siffror måste man känna sig tveksam, huruvida Kungl. Maj:ts förslag kan vara ägnat att innebära någon effektiv hjälp. Då man måste räkna med en ökad prisstegring i medeltal av 40 procent under senare halvåret, men förslaget innebär ett lönetillskott av endast 33 1/3 procent, är uppenbart, att befattningshavarnes ekonomiska ställning blir vida sämre efter 1 juli än under första halvåret. I varje fall lärer icke det föreslagna tillägget vara så tilltaget, att befattningshavarne kunna räddas ur det nödläge, vari de enligt departementschefens, i det föregående relaterade framställning befinna sig. Detta skall ock bekräftas av den belysande jämförelse jag i det föregående förordat för vartdera halvåret. En sådan jämförelse framträder tydligast genom nedanstående konkreta exempel för ett flertal löneklasser och för en familj av viss storlek. Som exempel användes en familj av samma storlek som i Kungl. Maj:ts proposition sid. 20, d. v. s. hustru eller husföreståndarinna och 3 barn.

För en årslön av t. ex. 2,000 kronor utgör krigstidstillägget enligt den å sid. 20 i propositionen uppställda tablån 1,032 kronor, vartill kommer krigstidshjälp med 120 + 3 × 60 = 300 kronor, alltså summa tillägg och hjälp 1,332 kronor för hela året 1918 och för årets första hälft 666 kronor. Detta bidrag uttryckt i procent av lönen under samma tid, 1,000 kronor, utgör 67. Då levnadskostnadernas stegring under första halvåret utgjorde i medeltal 100 procent, har en sådan befattningshavare således själv fått bära en stegrad levnadskostnad av 33 procent i förhållande till gällande priser i maj 1914.

Göres för samma löneklass en beräkning för senare delen av 1918 och under antagande av i föreliggande proposition föreslagna extra krigstidstillägg, 33 1/3 procent, jämte övriga bestämmelser, erhålles ett lönetillskott av förut nämnda 666 kronor samt extra tillägg 333 kronor eller tillsammans 999 kronor, som på en lön under halvåret av 1,000 kronor motsvarar en löneökning av 100 procent. Då levnadskostnadernas stegring för senare halvåret utgör omkring 140 procent, skulle denna befattningshavare få själv bära en kostnadsstegring av 40 procent, således icke obetydligt mer än under årets första hälft.

För att närmare belysa, huru Kungl. Maj:ts förslag verkar för ett flertal tjänstemannagrupper, har jag på ovan relaterade sätt beräknat den ökade levnadskostnad, som befattningshavare med familj av i det föregående angiven storlek får själv bära, uttryckt i procent under vartdera halvåret, varigenom erhållits följande sammanställning för skilda löneklasser från 1,000 till och med 10,000 kronor.

Befattningshavaren får själv bära en ökad levnadskostnad uttryckt i procent år 1918.

lön	1,000	kronor	under	tiden	1/1—1/7	0 — 1/7—31/12	0
	1,500	»	»	»	22	»	23
	2,000	»	»	»	33	»	40
	2,500	»	»	»	43	»	50
	3,000	»	»	»	47	»	54
	3,500	»	»	»	52	»	59
	4,000	»	»	»	54	»	61
	4,500	»	»	»	59	»	65
	5,000	»	»	»	60	»	67
	5,500	»	»	»	64	»	74
	6,000	»	»	»	67	»	79
	6,500	»	»	»	69	»	84
	7,000	»	»	»	71	»	88
	7,500	»	»	»	73	»	91
	8,000	»	»	»	75	»	95
	8,500	»	»	»	76	»	97
	9,000	»	»	»	78	»	100
	9,500	»	»	»	79	»	102
	10,000	»	»	»	80	»	104

Ifråga om löneklassen 1,000 kronor anmärkes, att lönetillskottet överstiger levnadskostnadernas stegring såväl för förra som senare hälften av året med respektive 7 och 17 procent.

I övriga löneklasser får befattningshavaren alltjämt bära en avsevärd del av levnadskostnadernas ökning, och denna andel blir till och med större och därmed även befattningshavarens ekonomiska tryck hårdare under senare delen av året, trots det extra krigstidstillägget.

Detta måste väcka de allvarligaste betänkligheter, då ju erfarenheten redan visat, att den ökning av levnadskostnaderna som inträdde under juli och augusti månader undergrävt befattningshavarnas eknonomi till sådan grad, att ett ordnande av frågan icke kunnat uppskjutas ens till instundande lagtima riksdag.

En förklaring härtill ligger otvivelaktigt i vad departementschefen framhållit, att dyrtiden trycker hårdare ju längre den varar. Även i mellanklasserna från 2,000 och intill 4,000 kronor torde den ekonomiska bärkraften numera vara så försvagad, att dessa befattningshavare icke längre förmå själva bära någon avsevärd del av prisstegringen än mindre någon ytterligare belastning. Och även för lönegrader 4,000 kronor

och däröver kan det icke vara billigt, att de skola avsevärt betungas utöver vad de fått bära under årets första hälft.

Då det emellertid av Kungl. Maj:ts proposition framgår, att det statsfinansiella läget icke medgiver ökade utgifter annat än i särskilt trängande fall och det är uppenbart, att familjeförsörjare pressas mycket hårdare av nödläget än ogifta, bör en höjning av det extra krigstidstillägget utöver Kungl. Maj:ts förslag inskränkas till de förstnämnda.

Dyrtiden har dock nu efter 4 års oavbruten stegring så försvagat särskilt familjefädernas motståndskraft, att tiden är inne att medgiva särskilda förmåner för familjeförsörjare även i löneklasser över 4,000 kronor. Jag får därför föreslå, att det extra krigstidstillägget höjes från 33 $^1/_3$ procent till 40 procent för samtliga befattningshavare som äro familjeförsörjare.

Gifta befattningshavare i de lägre löneklasserna 2,000—4,000 kronor äro emellertid, som jag i det föregående anfört, knappast i stånd att längre själva bära någon nämnvärd del av prisstegringen och i behov av ytterligare lindring, varför en höjning även av minimigränsen bör ske från 300 till 500 kronor.

Då minimigränsen 300 kronor och gränsen uppåt, 4.50 kronor per dag, måste antagas vara avvägda i skäligt förhållande till varandra, fordra rättvisa och billighet, att även maximigränsen höjes i någorlunda motsvarande grad, och föreslås en höjning av maximum av 1,200 kronor för senare halvåret eller 6 kronor 52 öre per dag.

Det bör så mycket mindre kunna anföras några avgörande skäl mot sådan maximiförhöjning, som maximigränsen enligt Kungl. Maj:ts förslag går ned till 5,000 kronor samt här föreslagna förhöjningen endast avser befattningshavare med familj.

Ifråga om högre löntagare lärer det för övrigt icke kunna av någon bestridas, att så länge staten för dessa befattningar fordrar en mycket lång och dyrbar utbildningstid bör detta för statsmakterna innebära en förpliktelse att icke oskäligt nedpressa reallönerna. Såvitt vi icke skola ganska snart komma därhän, att söner från mindre bemedlade hem skola praktiskt taget utestängas från de högre befattningarna, måste lönerna för dessa så avpassas, att det blir möjligt för en högre tjänsteman att med sträng sparsamhet så småningom amortera oundvikliga studieskulder. Göres en närmare beräkning på samma sätt som i det föregående skett över den andel, som befattningshavare i skilda löneklasser skulle få bära enligt mitt här framförda förslag, under tiden $^1/_7$—$^{31}/_{12}$ 1918, framgår, att av mig uttalade önskemål i möjligaste mån vinnas, d. v. s. att löntagare under 2,500 kronor icke längre få bära

någon avsevärd del av prisstegringen och att för befattningshavare i löneklasserna 2,500—6,000 kronor andelen av prisstegringen blir lika stor som under årets förra hälft samt något men icke avsevärt större för löneklasser 6,500 kronor och däröver.

På grund av vad i det föregående anförts får jag vördsamt hemställa,

att riksdagen behagade besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, att det extra krigstidstillägget höjes från 33 1/3 till 40 procent, att minimigränsen höjes från 300 kronor till 500 kronor samt att maximibeloppet höjes till 1,200 kronor, motsvarande 6 kronor 52 öre per dag, samt att dessa ökningar utöver Kungl. Maj:ts förslag endast tillkomma familjeförsörjare.

Stockholm den 9 november 1918.

P. O. Welander.

I motionen instämma:

J. Sandler. *J. Bergman.*

STOCKHOLM 1918, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG.

Con. Lib.

J 406
K 3

Nr 10.

Av herr **Ström,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.*

I proposition nr 1, har Kungl. Maj:t till riksdagen framlagt förslag om extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918.

Då denna fråga närmast föranlett den nu samlade riksdagens sammankallande och då den helt naturligt är av den allra största betydelse för den stora kår av statstjänare, vilken den närmast berör, är det givet att man med spänt intresse avvaktar dess avgörande, och särskilt då det sätt på vilket densamma kommer ett lösas.

Kungl. Maj:t har för sin del föreslagit, att det extra tillägget skall utgå med en tredjedel av de å 1918 års senare hälft belöpande avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas, dock minst 300 kronor samt högst 4 kronor 50 öre per dag, och att ingen må i extra tillägg uppbära mer än hälften av de avlöningsförmåner, varå krigstidstilläget beräknas.

Detta är som man finner en fördubbling av det för senare halvåret av år 1918 förut beslutade *krigstidstillägget,* med vissa modifikationer och begränsningar.

För vår del kunna vi icke medgiva, att den fråga det här gäller skulle bli löst på ett tillfredsställande sätt, därest riksdagen inskränkte sig att utan vidare bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

De huvudanmärkningar som enligt vårt förmenande med fog kunna riktas mot detta Kungl. Maj:ts förslag äro: dels att detsamma bygger på *den procentuella beräkningsgrunden,* dels att det kanske närmast till följd av denna beräkningsgrund, ger ett alldeles otillräckligt tillägg av endast 300 kronor åt den ojämförligt största delen av statstjänarekåren.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

och därtill den del, som befinner sig i den mest förtvivlade ekonomiska belägenheten.

För att rätt kunna förstå den harm och indignation, med vilken detta Kungl. Maj:ts förslag mötts från den stora statstjänarekårens sida bör man ihågkomma, dels att det varit de stora grupperna av lägre avlönade funktionärer, som rest och måste resa en så stark opinion, att regeringen till sist fann sig nödsakad, att för denna frågas ordnande sammankalla urtima riksdag, dels ock att levnadskostnaderna sedan den tid riksdagen senast behandlade frågan om krigstidstillägg åt statstjänarna stegrats i så oerhörd grad, att stegringen för en så kallad normalfamilj under denna tid uppgår till närmare 1,000 kronor. Detta framgår tydligare av följande uppgifter, hämtade ur den officiella statistiken:

Utgiftsstaten för en så kallad normalfamilj (man, hustru och 2 barn), vilken i maj 1914 beräknades till 2,000 kronor, hade till i slutet av sistlidne oktober månad stegrats till kronor 5,049, alltså med omkring 152 procent, eller i exakta siffror, med kronor 3,049. För tiden 1 april —31 oktober 1918 uppgår ökningen till 49 procent eller 980 kronor. Hur våldsam stegringen varit under denna tid åskådliggöres ännu bättre om man fördelar ökningen per månad. Det visar sig då att under det den exakta utgiftsökningen för en familj av ovan angiven storlek under första kvartalet i år uppgick till i medeltal 74 kronor per månad, var denna stegring under andra kvartalet 106 kronor per månad, under tredje kvartalet 157 kronor per månad, för att under oktober springa upp till icke mindre än 200 kronor. Från sakkunnigt håll är man av den uppfattningen, att stegringen under november månad kommer att bli minst lika stor som under oktober.

Trots de fruktansvärda realiteter som dessa sifferuppgifter redan i och för sig visa bör det emellertid framhållas, att den officiella statistiken, nu mindre än annars, ger en fullt exakt bild av verkligheten. I denna statistik måste man naturligtvis, rörande de varuslag varå maximipris satts, endast röra sig med dessa, under det att i verkligheten samma varor ingalunda kunna erhållas till detta pris, vartill sedan kommer, att på grund av knappheten å vissa relativt billiga varor, andra, vilka betinga ett högre pris, måste ersätta de förstnämnda.

Med dessa fakta för ögonen bör det stå klart för en och var, att de lägre statstjänarna icke kunna vara nöjda med ett tillägg av den storlek som föreslås av Kungl. Maj:t. Här kräves enligt vårt förmenande betydligt kraftigare hjälp, för såvida inte rent katastrofartade händelser skola inträffa.

För att nu inte tala om den möjligheten, att de lägre statstjänarna kunna tvingas att i sin förtvivlan tillgripa samma slag av kraftåtgärder för genomdrivande av sina berättigade fordringar, som av andra arbetare länge använts, så kommer i varje fall som en följd, ifall riksdagen skulle i denna fråga ställa sig lika oförstående som Kungl. Maj:t, att inträffa det förhållandet, att statens verk kommer att i viss mån avfolkas, åtminstone från sådan arbetskraft som på ett tillfredsställande sätt kan fylla de krav staten måste ställa på sin personal.

Frågar man sig då efter vilka grunder ett verksamt och rättvist avvägt extra tillägg till statstjänarna borde utgå, så är det vår bestämda mening, att man i detta fall icke kan eller bör tillämpa den förut använda procentuella beräkningsgrunden.

Mot tillämpningen av densamma har redan från början rests energiska protester från den stora gruppen av lägre statstjänare, och detta av fullt förklarliga skäl. Har dessa protester varit befogade förut, då det gällt att fastställa ett så att säga ordinarie kristidstillägg, så äro de dubbelt befogade nu, då det gäller att genom alldeles särskilda åtgärder bereda en extra hjälp, som då helt naturligt i första hand borde komma de mest behövande till godo.

Att under sådana förhållanden tillämpa denna för de lägre statstjänarna alltid förhatliga princip, är i högsta grad både orättvist och oklokt.

Det kommer ovillkorligen av dessa att betraktas som en ren utmaning, och verkningarna kan under sådana förhållanden bli nog så ödesdigra.

Vi anse därföre att man vid detta tillfälle knappast har någon annan väg att gå, än att fastställa ett fixt belopp, att med vissa modifikationer, utgå lika till alla, utan hänsyn till den lön vederbörande åtnjuter.

Man skulle visserligen kunna gå ännu längre och kräva *ett högre belopp* till dem som har *lägsta inkomsten* och *ett lägre* till dem som åtnjuta en *högre lön,* och även ett sådant krav skulle vara både rättvist och lätt att motivera. Då vi nu emellertid icke ansett oss böra gå den vägen så beror detta på flera orsaker. Dels skulle naturligtvis ett sådant steg, från den av riksdagen förut intagna ståndpunkten, förefalla mången alltför stort, dels skulle ju förslagets praktiska utformning och tillämpning stöta på en del svårigheter, inte minst på grund av den korta tid som står riksdagen till buds, men slutligen har givetvis för oss varit i någon mån avgörande, att hela den lägre statstjänarekåren just ställt sig på ståndpunkten om ett lika belopp för alla,

då som bekant statstjänarnas samarbetskommitté i sin framställning till Kungl. Maj:t den 4 september just enat sig om denna ståndpunkt.

I denna framställning hemställdes som bekant om ett belopp av 500 kronor.

Nu torde det emellertid inte behöva erinras om, att utvecklingen går fort i våra dagar, och vad som går alldeles särskilt fort är prisstegringen på allt vad nödvändighetsvaror heter. Ifrågavarande framställning inlämnades som ovan angivits den 4 september, och man utgick då ifrån, att det begärda tillägget skulle kunna utbetalas omkring den 1 oktober. Det har sålunda redan nu gått två månader sedan denna framställning inlämnades, och i stället för att man då räknade med att utbetalningen skulle kunna ske den första oktober torde den i verkligheten icke kunna ske förrän omkring den 1 december.

Under sådana förhållanden är det inte bara tillåtligt utan till och med alldeles ofrånkomligt, att också taga hänsyn till vad som inträffat sedan denna framställning inlämnades.

Av ovan angivna sifferuppgifter framgår, att kostnadsstegringen för en normalfamilj under september uppgick till kronor 157, under oktober till kronor 200, samt att man beräknade sistnämnda stegring även för november, vilket alltså skulle innebära, att från den tid de lägre statstjänarnas krav framfördes till den tidpunkt ett eventuellt tillägg kan komma att utbetalas, har levnadsomkostnaderna per familj ökats med omkring 550 kronor. Det skulle naturligtvis vara alldeles oförsvarligt att icke taga någon hänsyn även till detta faktum.

Under senare tiden har också en hel del uttalanden gjorts från de lägre statstjänarnas sida, däri man krävt ett belopp av kronor 600.

För vår del anse vi också att detta är den lägsta summa som under nuvarande förhållanden kan ifrågakomma, för så vitt hjälpen skall bli av någon verklig betydelse.

Genom att riksdagen beslutade ett tillägg lika för alla av 600 kronor, hade den visserligen icke givit de lägre statstjänarna full kompensation för den ökning i levnadsomkostnaderna som inträtt sedan riksdagen senast behandlade denna fråga — i verkligheten bleve detta i alla fall icke stort mera än hälften av den summa som denna stegring representerar — men den hade då åtminstone visat, å ena sidan att den ville gå så långt som möjligt, och å andra att man icke ville utmana de sämst ställda genom att ge dessa endast en liten del av vad som kommer de relativt bättre ställda till del.

Som en konsekvens härav följer också, att vi anse det ytterligare tillägg för 1919, som bör utgå till dess riksdagen fattat beslut rörande

krigstidstillägg för nämnda år, ävenledes bör utgå med ett visst fixt belopp per månad, och föreslå vi därföre att detsamma skall utgå med kronor 100 per månad.

I Kungl. Maj:ts proposition har dels fastslagits ett minimibelopp av kronor 300 per befattningshavare, dels ock å andra sidan föreskrivits, att ingen skall uppbära mer än vad som svarar mot hälften av de avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas. Den senare bestämmelsen medför då de konsekvenser, att för befattningshavare med mindre inkomst än 1,200 kronor per år, kommer bestämmelser om ett minimum av 300 i extra tillägg att bli illusorisk. De komma då i alla fall att erhålla ett mindre belopp.

Med den grundval på vilken vårt förslag vilar, skulle det möjligen anses alldeles onödigt att fastställa någon viss begränsning i förhållande till den utgående avlöningens storlek. Det finnes emellertid en annan omständighet, som här motiverar en viss begränsning, men då i helt annan form och efter andra grunder än de av Kungl. Maj:t föreslagna. Det är nämligen det förhållandet, att en del befattningshavare åtnjuta en stor del av sina löneinkomster i form av in natura förmåner. Dessa befattningshavare drabbar givetvis prisstegringarna mindre än dem som icke komma i åtnjutande av dylika förmåner, och det har därföre ansetts riktigt att för dessa ställa det extra tilläggets storlek i viss relation till de utgående kontanta avlöningsförmånerna. Vi ha sålunda föreslagit den begränsningen, att till sådan befattningshavare vars avlöning med mer än 30 procent utgöres av in natura förmåner, skall det extra tillägget icke utgå med högre belopp än vad som svarar mot 75 procent av de till vederbörande utgående *kontanta avlöningsförmånerna.*

Den kostnadssumma vartill ett bifall till detta vårt förslag skulle stiga torde belöpa sig till omkring 60 miljoner kronor.

Detta enligt de uppgifter, som förekomma i särskilda utskottets utlåtande nr 3 vid årets lagtima riksdag.

Den höjning som sålunda skulle åstadkommas, gent emot vad ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag beräknas medföra, kan visserligen förefalla mången nog så stor. Vi hava emellertid här ovan påvisat, att inte ens med ett bifall till vårt förslag kommer statstjänarna att tillnärmelsevis erhålla full kompensation för de stegringar som inträffat sedan riksdagen senast fattade beslut om krigstidstillägg åt dem. Det torde för övrigt stå klart, att vilka vägar man än väljer för att åstadkomma ett någorlunda verksamt tillägg, så komma de att ovillkorligen medföra betydligt högre utgifter än de av Kungl. Maj:t beräknade.

Beträffande frågan var dessa ytterligare medel skola tagas, så

torde det närmast bli utskottets sak att därom framkomma med förslag. För vår del vilja vi endast framhålla, att för den händelse icke denna riksdag anser sig kunna vidtaga dispositioner för täckande av de sålunda oundgängligt ökade utgifterna, så återstår ju alltid att i sista hand anlita kassaförlagsfonden. Denna är väl närmast avsedd för att kunna tillgripas *under alldeles särskilda förhållanden.* Sådana föreligga nu enligt vårt förmenande och i valet mellan att bevara denna fond vid den storlek av något över 60 miljoner, vartill den ju för närvarande uppgår, eller att taga ytterligare ett grepp ur densamma för att sålunda möjliggöra en verksam och rättvis hjälp åt de i ekonomiskt avseende nu så hårt betryckta statstjänarna, borde verkligen ingen ha svårt att taga ståndpunkt.

På grund av vad vi sålunda anfört, få vi därföre hemställa, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, må besluta,

1) att till de befattningshavare i statens tjänst, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse av den 22 mars 1918 och vars sammanlagda löneinkomster av statstjänst icke överstiga 10,000 kronor per år, må, såsom extra krigstidstillägg för innevarande år, utgå ett belopp av 600 kronor till en var att utbetalas på en gång, dock så, att den vars avlöning till mer än 30 procent utgöres av in natura förmåner icke skall i extra tillägg erhålla mer än vad som svarar mot 75 procent av de till vederbörande utgående kontanta avlöningsförmånerna.

2) att förskottsvis under år 1919 må, till envar av här omhandlade befattningshavare i statens tjänst, utbetalas ett extra krigstidstillägg av 100 kronor per månad, intill dess kungörelse om krigstidstillägg för 1919 utfärdats och trätt i kraft, dock med enahanda begränsning, som angivits i punkt 1.

Stockholm den 9 november 1918.

Fredrik Ström.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Can. Lib.

3406
K3

Nr 11.

Av herrar **Bergman** och **Bellinder,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.*

I den kungl. propositionen nr 1 föreslås att extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst skall utgå med en tredjedel av de å 1918 års senare hälft belöpande avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas.

Då emellertid vissa befattningshavare ha sina ifrågavarande avlöningsförmåner fördelade på årets båda hälfter med en viss ojämnhet, skulle nämnda princips bokstavliga tillämpning för dem, som erhållit större delen av sin avlöning under årets förra hälft, medföra någon orättvisa, i det att det extra krigstidstillägget, som endast utgår för senare hälften av året bleve beräknat i viss procent av ett belopp, som mer eller mindre understege halva årsavlöningen. I denna ställning befinna sig t. ex. lärarne vid folkskoleseminarier och allmänna läroverk. Då nämligen dessa anstalters ferier till större delen infalla under årets senare hälft och då deras avlöning utbetalas med väsentligt lägre belopp under ferietid, i det för de ordinarie lärarne [1] de så kallade tjänstgöringspenningarna då icke utgå och för de extra ordinarie över huvud allt arvode under denna tid upphör, blir sålunda den totalsumma, som de få uppbära under årets senare hälft, avsevärt mindre än under förra hälften.

[1] Vad de ordinarie lärarne beträffar, saknar frågan betydelse för dem som befinna sig i högre lönegrader, med hänsyn till den begränsning uppåt, som i propositionen föreslagits, men för de lägre lönegraderna äger saken betydelse, och framför allt för samtliga extra ordinarie lärare.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

Med hänsyn härtill hemställes

att för de befattningshavare i statens tjänst, vilkas avlöningsförmåner äro ojämnt fördelade på årets båda hälfter, beräkningen av det extra krigstidstillägget för 1918 måtte ske icke efter beloppet av den summa de skulle uppbära från 1 juli utan efter halva årsavlöningen.

Stockholm den 9 november 1918.

J. Bergman. *August Bellinder.*

Nr 12.

Av herr **Rosén**, *angående extra krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 1 föreslås, att befattningshavare skall tilldelas ett extra krigstidstillägg av 33 1/3 procent å kontanta avlöningsförmåner under senare halvåret, dock att sådant tillägg — utom i vissa undantagsfall — ej må understiga 300 kronor eller överstiga 4 kronor 50 öre per dag för tiden från och med 1 juli 1918.

Det föreslagna minimitillägget måste anses vara väl litet, om hänsyn tages därtill att de befattningshavare, som komma i åtnjutande därav, redan före kristiden stodo så lågt på löneskalan, att möjlighet till inskränkningar i levnadskostnaderna icke förefunnits. Av detta skäl, och då man ej kan fordra att de svagast avlönade statstjänarna skola bära någon större del av dyrtidens börda, anser jag att minimitillägget bör utgå med 2 kronor 50 öre per dag eller 460 kronor för senare halvåret.

Jag inser tillfullo att förslaget om ett över hela linjen lika minimitillägg icke är rättvist. Dels drabbas de befattningshavare, som bo i förhyrda bostäder, hårdare av dyrtiden än de som åtnjuta fri bostad och vedbrand, dels växla levnadskostnaderna avsevärt på olika orter. Men då det icke lärer vara möjligt att under den korta tid som står till buds söka uppnå ett rättvist system för en utjämning, torde beträffande här anmärkta förhållande ingen ändring nu kunna åvägabringas.

Maximitillägget, som av Kungl. Maj:t föreslagits till 4 kronor 50 öre per dag, vilket för senare halvåret gör 828 kronor, bör höjas till 5 kronor per dag eller för halvåret 920 kronor.

Emellertid måste det betraktas som en orättvisa om familjeförsörjarna, vilka tvivelsutan drabbats av de största svårigheterna, icke

skulle få en verksammare hjälp än de ogifta befattningshavarna. Den krigstidshjälp, som tillmättes av lagtima riksdagen, var icke större än att densamma, liksom krigstidstillägget, numera måste anses otillräcklig. Även om på vissa håll bland befattningshavarna den meningen gör sig gällande, att krigstidshjälp ej bör utgå utan tillägget vara lika för gifta och ogifta, kan och får riksdagen ej vara blind för att det ligger en fara i att en gift befattningshavare, som dock måste skaffa sig utvägar att försörja de sina, måhända bringas till understödstagare för att kunna försörja en talrik barnskara.

På grund härav, och då det av departementschefen anförda skälet emot en ökning av krigstidshjälpen icke är övertygande, tillåter jag mig föreslå att en extra krigstidshjälp, uppgående till 50 procent av de belopp, som av 1918 års lagtima riksdag fastställdes, skall utgå.

I samband härmed föreslås, att den övre gränsen för krigstidshjälp — 4,000 kronor — måtte borttagas och ersättas med bestämmelsen att befattningshavare med taxerad inkomst *från 3,000 kronor och däröver* skall åtnjuta krigstidshjälp till samma belopp som befattningshavare med från 3,000 till 4,000 kronors taxerad inkomst.

Den av Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelsen att krigstidstillägget ej må överstiga 50 procent av befattningshavares avlöningsförmåner för senare halvåret bör höjas till 60 procent, men skall häri innefattas även krigstidshjälp. Ävenledes bör bestämmas, att sammanlagda krigstidstillägget och krigstidshjälpen icke må utgå med större belopp än 5 kronor per dag eller 920 kronor för senare halvåret.

På grund av vad sålunda anförts hemställes att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1 måtte besluta

att extra krigstidstillägg till befattningshavare skall utgå med 33 $^1/_3$ procent å kontanta avlöningsförmåner under senare halvåret, dock lägst 2 kronor 50 öre och högst 5 kronor per dag (460 respektive 920 kronor för halvåret),

att extra krigstidshjälp skall utgå till befattningshavare med hälften av det enligt lagtima riksdagens beslut utgående beloppet och enligt samma grunder, dock med den ändring beträffande fjärde gruppen att befattningshavare, som har att under 1918 erlägga skatt enligt förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt (äkta makars taxeringar samman-

räknade) *från 3,000 kronor och däröver*, skall åtnjuta sådan krigstidshjälp, samt

att sammanlagda beloppet av krigstidstillägg och krigstidshjälp icke må överstiga 60 procent av befattningshavares avlöningsförmåner under halvåret eller utgå med större belopp än 5 kronor per dag (920 kronor för halvåret).

Stockholm den 9 november 1918.

Gustav Rosén.

Nr 13.

Av herr **Alexanderson,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. extra krigstidstillägg åt lärarpersonalen vid privatläroverken.*

I proposition nr 9 har Kungl. Maj:t föreslagit, att extra krigstidstillägg för senare hälften av år 1918 måtte beviljas personalen vid vissa enskilda läroanstalter, nämligen till föreståndare och ämneslärare med full tjänstgöring med 150 kronor samt till tim- och övningslärare med efter samma norm proportionerat tillägg till nu utgående bidrag.

I den framställning av läroverksöverstyrelsen, som ligger till grund för den kungl. propositionen, framhåller emellertid överstyrelsen, att »för att bringa någon mera verksam hjälp» åt denna personal, som »genom de senaste månadernas starka prisstegringar bragts i ett verkligt nödläge», tillägget icke kunde sättas lägre än 200 kronor för föreståndare och ämneslärare och i proportion åt övrig personal. Huru välgrundad denna överstyrelsens mening är, torde särskilt framgå av en erinran om det faktum, att personalen i fråga hittills icke fått mottaga någon löneförbättring, som höjt dess avlöningsvillkor för detta år utöver det belopp, som redan för 1917 bestämdes skola utgå och vilket föranleddes av *då* rådande dyrtid.

Under åberopande härav får jag hemställa,

att riksdagen måtte med bifall i övrigt till förevarande proposition höja de föreslagna krigstidstilläggen i enlighet med överstyrelsens förslag eller alltså med 33 $^1/_3$ proc.

Stockholm den 9 nov. 1918.

Nils Alexanderson.

Nr 14.

Av herr **Bergman,** *angående krigstidstillägg till förmån för de av staten understödda handarbetsseminarierna.*

(Motionen återtagen.)

Nr 15.

Av herr **Rosén,** *angående krigstidstillägg åt sådana f. d. befattningshavare i statens tjänst, som åtnjuta skadestånd på grund av olycksfall under tjänstgöring.*

(Motionen återtagen.)

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Con. Lib.

J 406
.K3

Nr 21.

Av herr **Clason,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrade bestämmelser om kommunal rösträtt m. m.*

Den kommunala rösträtt, som regeringsförslaget förordar, synes mig, så utformad som där skett, lika litet nu som vid årets lagtima riksdag utgöra en hållbar grund för uppbyggande av en sund kommunalförvaltning. De principiella skälen härför utvecklades då i min motion i första kammaren (nr 171), och jag kan i huvudsak hänvisa till densamma. Här skola blott några, till en del kompletterande erinringar göras.

Ålder.

Regeringsförslagets princip, lika kommunal rösträtt för alla kommunalt skattskyldige, som fyllt 21 år, bygger på fiktionen, att alla kommunalt skattskyldige från och med 21 års ålder äga lika insikt och duglighet att med klarsynthet bedöma kommunala frågor. Denna fiktion är falsk. Vid nyss vunnen myndighetsålder besitter mannen eller kvinnan i regel ganska liten erfarenhet i kommunala ting och på långt när icke samma erfarenhet som de mera mognade. Det är redan av detta skäl oriktigt att åt de förre giva samma befogenhet vid de kommunala avgörandena som åt de senare. Också inträder i åtskilliga främmande länder rösträtten i kommunala angelägenheter icke vid myndighetsåldern, utan först senare: i Norge vid 25 år, i Danmark vid 25 år, i Nederländerna vid samma ålder, i Belgien vid 30 år o. s. v. Att i Sverige hittills den kommunala rösträttsåldern sammanfallit med myndighetsåldern, har haft sin förklaring däri, att de graderade skalor, efter vilka den sedan gammalt utövats, låt vara att graderingarna varit olika, åt de mera mognade i regel givit högre rösträtt. Men att vid lika rösträtt låta den nyss myndige mannen eller kvinnan utöva samma befogenhet i kom-

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

munen som de äldre och erfarnare synes mig på anförda grunder icke rimligt.

Skattebetalningsskyldighet.

Lika litet kan jag finna riktigt, att, såsom regeringen föreslagit, låta skattskyldighet vara grunden för rösträtten, men därvid underlåta att kräva fullgjord skattebetalning såsom villkor för rösträttens utövning. Principen om fullgjorda skyldigheter såsom villkor för utövningen av motsvarande rättigheter är i vårt folks rättsmedvetande djupt rotad, och det strider fullständigt mot densamma att låta den bestämma över andras kommunala skattebördor, som själv underlåtit att fullgöra sina skyldigheter mot kommunen. Fullgjord betalning av åliggande avgifter är, såvitt jag känner, i det svenska föreningslivet konsekvent genomförd såsom villkor för medbestämmanderätt. Jag har till och med svårt att förstå, att någon enskild på allvar skulle vilja pretendera att få bestämma över vad andra skola erlägga, då han vet med sig, att han själv blivit urståndssatt att fullgöra vad som i detta hänseende ålegat honom. Förekomma ömmande omständigheter i särskilda fall, böra de kunna avhjälpas genom åtgärder för tillfället, som icke uppoffra principen. Någon oöverkomlig svårighet att i dylika fall finna lämpliga former för ett kommunalt avgörande synes mig icke kunna föreligga, då vederbörande kommun själv måste anses sitta inne med tillräcklig sakkunskap i frågan.

Det av regeringen framlagda förslaget om införsel för skatter synes mig varken principiellt eller praktiskt ägnat att träda i stället för hittillsvarande bestämmelser om skattebetalningsskyldighet såsom villkor för rösträttens utövning. Principiellt sett, därför att skatteuttagningen medelst införsel förmodligen i många fall ej kommer att ske förrän *efter* det att kommunala avgöranden ägt rum, vid vilka rösträtten utövats, och det mot rättsmedvetandet stötande i att skatteskolkaren deltager i dessa avgöranden med samma rättigheter som den ordentlige skattebetalaren komme sålunda att kvarstå. Praktiskt taget, därför att denna införsel endast lärer kunna komma att tillämpas gent emot personer med stadigvarande anställning, medan däremot rösträtt utan varje form av skattebetalning skulle komma att tillfalla just de mindre stabila och vid avgörandena mindre efterstävansvärda elementen i kommunerna.

Principen att medlem av en kommun skall erlägga honom åliggande skatt för att få utöva sin rösträtt är icke någon egendomlighet för svensk kommunallagstiftning. Den återfinnes, på olika sätt utformad, i exempelvis Danmark, England, Nederländerna och flera andra stater och synes äga en viss allmän giltighet på området. Att den vid senaste andrakammarval omfattades av den långt övervägande majoriteten av de i valen deltagande är jämväl bekant, och jag betvivlar icke, att denna majoritet därvid

representerade den bland valmanskåren i denna fråga härskande uppfattningen.

Vistelse i kommunen.

Förutom viss mogenhet och mot kommunen fullgjorda skyldigheter kan ifrågasättas, om icke såsom grundläggande villkor för kommunal rösträtt även borde fordras en viss tids samhörighet med kommunen. Detta av två skäl. Dels är en sådan samhörighet förutsättningen för den kännedom om kommunens behov och övriga förhållanden, som måste anses vara erforderlig hos den, som med sin röst skall deltaga i de kommunala avgörandena. Dels komma dessa avgörandens konsekvenser företrädesvis att drabba dem, som mera stadigvarande tillhöra kommunen, och dessa böra i följd därav i främsta rummet äga inflytande vid ifrågavarande avgöranden. En viss minimitid av hemvist inom kommunen synes i följd härav i vårt land, liksom i åtskilliga andra — Norge, Danmark, England m. fl. — kunna ifrågasättas såsom villkor för kommunal rösträtt. Hittills hava hos oss genom röstskalan de mera stadigvarande medlemmarna av kommunen haft åt sig inrymt erforderligt inflytande i förhållande till de mera tillfälliga. Skäl kunna då föreligga att vid det nu föreslagna upphävandet av denna röstskala i stället träffa någon bestämmelse om medlemskap av kommunen under viss minimitid såsom villkor för rösträtten. I varje fall synes det önskvärt att i detta hänseende söka skapa mera enhetlighet än som nu är rådande. I Norge fordras för kommunal rösträtt att hava varit bosatt i kommunen under de två år, som närmast föregå mantalsskrivningen, i Danmark att under valåret och närmast föregående år utan avbrott haft bostad i kommunen; i England att under en tid av minst 15 1/2 månader före valet (1 november) hava innehaft en viss censusställning inom kommunen, som är villkor för kommunal rösträtt. Vilken minimitid efter inflyttningen lämpligen borde bestämmas för Sverige, torde få bero på närmare utredning inom utskottet. Något bestämt yrkande anser jag mig icke böra framställa, men har velat påpeka frågans principiella vikt och önskvärdheten av enhetliga bestämmelser.

Skattskyldighet.

Fasthåller man vid att för kommunal rösträtt bör fordras en viss ålder, högre än myndighetsåldern, en viss minimitid av samhörighet med kommunen samt fullgjord skattebetalning av den i kommunen skattskyldige, synes det mig däremot kunna ifrågasättas, om själva skattskyldigheten såsom sådan under alla förhållanden kan komma att upprätthållas såsom villkor för rösträtt. Godtages nämligen personlighetsprincipen såsom grund för kommunal rösträtt, blir det, såsom framhållits i min motion vid årets lagtima riksdag, inkonsekvent att låta personligheten börja med den inkomst, som medför skattskyldighet; och oegentligheten härav blir

så mycket mera påfallande, som redan nu denna skattskyldighetsgräns inom olika kommuner varierar efter det bevillningsfria avdragets storlek i varje kommun. Inom den ena kommunen komme sålunda rösträtten att begynna vid en inkomstgräns av exempelvis 550 kronor, inom den andra vid en gräns av 700 kronor, och samma person komme att tillerkännas rösträtt eller uteslutas därifrån, allt efter det han flyttar från en kommun till en annan.

Men härtill kommer även en annan omständighet. Redan i våras framhöll jag behovet av att vid fastställande av grunderna för den kommunala rösträtten taga tillbörlig hänsyn till under senare tid planerade reformer i fråga om den kommunala skattskyldigheten. Bland andra förslag på detta område föreligger för närvarande ett, som avser att reglera bestämmelserna om de skattefria avdrag, svenska medborgare böra åtnjuta. Detta förslag har tänkt sig denna fråga löst så, att det s. k. existensminimum skall variera icke blott efter olika orter inom riket med dyrare eller mindre dyra levnadsomkostnader, utan ock efter medborgarens ställning såsom ensamförsörjare eller såsom familjeförsörjare och i sista fall jämväl efter familjens storlek. På samma ort skulle därvid, för att taga ett exempel, skattskyldighet för en ogift inträda vid 800 kronors inkomst, för en gift utan barn vid 900 kronor, för en gift med ett eller två barn vid 1,000 kronor, med tre eller fyra barn vid 1,100 kronor o. s. v. Men införas på detta sätt på en och samma ort växlande skattefria avdrag allt efter medborgarens försörjningsplikt, d. v. s. göres inträdet av skattskyldighet beroende av försörjningspliktens omfattning, kommer jämväl förvärvet av kommunal rösträtt att bero på samma växlingar. Den ogifte skulle bliva kommunalt röstberättigad vid 800 kronors inkomst, den gifte däremot först vid 900 kronor, och allteftersom familjen växte, skulle förvärvet av rösträtt försvåras. Det synes mig uppenbart, att ett sådant system bleve föga hållbart, då ingen lärer vilja påstå, att den ogifte skulle i kommunen vara tidigare förtjänt av rösträtt än den gifte, eller den barnlöse tidigare än familjeförsörjaren. Konsekvensen av dessa beskattningsformer synes i stället kunna väntas bliva den, att skattskyldighet icke under alla förhållanden kan bibehållas såsom villkor för kommunal rösträtt, utan att den sistnämnda, likasom för närvarande den politiska rösträtten, kan komma att tillerkännas även utan skattskyldighet. En dylik konstitutiv svaghet i den grund, på vilken man nu synes vilja uppmura hela byggnaden, synes mig icke kunna lämnas obeaktad, utan att jag dock vill i frågan framställa något yrkande. Men jag betonar på samma gång, att en eventuell förändring härutinnan givetvis icke skulle förhindra ett fasthållande i vårt land, såsom i åtskilliga andra, av principen att skatte-

betalningsskyldighet bör kvarstå såsom villkor för rösträttens utövning för den, som är upptaxerad till skattskyldighet.

Frågan om förstärkt rösträtt.

Skulle man emellertid sålunda hava att räkna med, att kommunal rösträtt kan i samband med väntade skattereformer komma att tilldelas även icke skattskyldige — och regeringspropositionens enligt min tanke välgrundade förslag att tillerkänna rösträtt åt hustru till kommunalt röstberättigad man är i själva verket en början — då växer ytterligare behovet att på ett eller annat sätt vid de kommunala avgörandena giva åt högre mognad och erfarenhet ökat inflytande. Likasom i min motion vid årets lagtima riksdag synes detta mig även nu bäst låta sig göra genom att tilldela förstärkt rösträtt åt vissa kommunalt röstberättigade.

Likasom då är jag även nu övertygad om, att en sund och samhällsgagnande kommunalförvaltning säkrast skulle bli följden, om därvid hänsyn toges till flera av de kategorier, hos vilka man bör hava att påräkna större känsla av samhörighet med kommunen, större ansvarighet för de kommunala avgörandenas konsekvenser, större mognad, duglighet, erfarenhet och vederhäftighet. Det skulle exempelvis icke skada, utan fastmera gagna de kommunala avgörandena, om ökat inflytande tillerkändes de vid kommunen mera varaktigt fäste, vilka, för att tala med vårens kungl. proposition i frågan, »på grund av sina egendomsförhållanden och sin bofasthet i det kommunala livet hava större och mera vittgående intressen att bevaka än andra samhällsklasser», och till vilken grupp då borde räknas såväl övriga ägare och brukare av jord som egnahemsinnehavare. Enligt min uppfattning skulle det jämväl överensstämma med den hos oss sedan gammalt hävdvunna principen om ett visst förhållande mellan rättigheter och skyldigheter, om vid tillmätandet av förstärkt rösträtt hänsyn toges till den gräns, där efter den tillärnade nya kommunala skattelagstiftningen progressiv kommunal skattskyldighet komme att inträda. Jag skulle ock finna det förenligt med rättvisa och billighet, om därvid toges i beaktande ställningen av familjeförsörjare särskilt i de fall, då därmed är förenat ett mera omfattande ansvar; det har länge förefallit mig märkligt, att man på de håll, där antalet människor, huvudtalet, alltid räknas såsom främsta faktor vid tillmätande av inflytande i samhällslivet, icke har blicken mera öppen för skillnaden mellan den, som blott har sig själv att svara för, och den, bakom vilken står en hel rad familjemedlemmar. Tanken att tillerkänna ökat inflytande åt dem, som hava att påvisa under viss tid fullgjorda medborgerliga förtroendeuppdrag, synes mig ävenledes nu lika bärkraftig som i våras.

Att nu framställa yrkanden om förstärkt rösträtt åt här ovan angivna kategorier är emellertid i närvarande läge utan tvivel utsiktslöst.

Principen om större inflytande åt den större mognaden är därmed icke underkänd, utan kommer att leva, och en framtid kommer att utvisa, att det skulle för vårt lands kommunalförvaltning och för de av densamma beroende medborgarna varit till väsentligt gagn, om den i högre grad blivit efterföljd än som nu kommer att ske.

Förstärkt rösträtt vid högre ålder.

Däremot förnyar jag yrkandet om förstärkt rösträtt vid högre ålder och preciserar det så: att två röster böra tillkomma den i kommunen röstberättigade, som uppnått en ålder av trettiofem år. En dylik anordning, som inom varje meningsriktning eller samhällsgrupp gåve ökat inflytande åt den, som i livets skola hunnit inhämta ett större mått av erfarenhet, kan för samhällsutvecklingen icke vara annat än till gagn.

Förstakammarfrågan.

Sistnämnda yrkande synes mig så mycket mer påkallat, som det skulle öppna väg för en acceptabel lösning av förstakammarfrågan, även efter den starka förändring av dess väljarekår, som den kommunala demokratiseringen skulle medföra. Regeringsförslaget gör däremot icke detta, enär det, såsom bekant, skulle skapa en första kammare, byggd på yngre åldersklasser än den andra och i följd därav fullständigt i saknad av förmåga att fylla ens den uppgift, som även från utpräglat vänsterhåll plägat tillerkännas den, nämligen att förekomma förhastade beslut och därigenom utgöra en säkerhet för att endast en mognad folkvilja bestämmer över statsstyrelsen. Att detta åter bör vara första kammarens uppgift, och att även vårt land och vår tid behöver en dylik första kammare, är tillräckligt betonat i min förut omnämnda motion vid årets lagtima riksdag.

I sådant läge synas för en rationell lösning av första kammarfrågan endast två huvudvägar vara att välja på. Den ena att lösa sambandet mellan de kommunala institutionerna, landsting och stadsfullmäktige, och första kammarbildandet, den andra att behålla detta samband, men därvid åt de kommunala institutionerna giva den utbyggnad, som kräves för att en av dem vald första kammare skall i förhållande till den andra besitta någon fond av större erfarenhet. Meningarna äro, som bekant, delade om vilkendera av dessa vägar är den lämpligaste. Då jag för min del anser den senare besitta väsentliga företräden, följer därav nödvändigheten att i de kommunala institutionerna söka garantier för den större mognaden hos kammaren. Här ovan förordade förslag har därvid synts mig mest antagligt.

Kommunala organisationsfrågor.

I min motion vid den lagtima riksdagen framhöll jag att på det kommunala förvaltningsområdet förelågo åtskilliga betydelsefulla frågor, som vid en ombildning av våra kommunala styrelseformer påkallade sin lösning lika väl som rösträttsfrågan. Anmärkningen kvarstår fortfarande,

men ärendets oförutsedda behandling vid en urtima riksdag försvårar givetvis upptagandet av dylika spörsmål. *Ett* sådant synes mig dock böra och kunna tagas under omprövning; införandet i vårt kommunala liv av någon motsvarighet till engelska åldermannainstitutionen. Denna består, som bekant, däri, att sedan den kommunala representationens medlemmar utsetts genom val av de valberättigade, representförsamlingen själv äger komplettera sig genom inval av ytterligare en tredjedel så många medlemmar, valda för dubbelt så lång mandattid. Institutionen anses hava verkat mycket förmånligt både genom att giva ökad kontinuitet vid handläggningen av kommunala angelägenheter och att åt dessas handläggning förvärva medverkan av särskilt dugande män. Huruvida en liknande anordning är hos oss behövlig vid primärkommunernas fullmäktigeval anser jag mig emellertid böra lämna därhän; det förefaller som om åtminstone på landet de proportionella valen skulle bereda tillräcklig möjlighet att återinsätta de olika meningsgruppernas mest dugande förmågor. I städerna, särskilt de större, torde däremot behovet vara starkare, och i fråga om landstingen förefaller en motsvarande anordning vara särskilt påkallad. Landstingsmannavalens fördelning på mindre lokala kretsar och behovet att därvid tillgodose dessa lokala kretsars speciella ortförhållanden kan nämligen medföra, att personer icke bliva valda, ja, knappast kunna väljas, vilkas deltagande i landstinget skulle vara synnerligen gagneligt för landstingsområdet i dess helhet. En möjlighet för landstinget självt att genom kompletteringsval förvärva dylika krafter synes endast kunna vara till gagn. Rörande omfattningen och den närmare utformningen av denna självkompletteringsrätt anser jag mig emellertid icke böra framställa bestämt yrkande, utan överlämnar frågan härom till utskottets omprövning.

Slutyrkanden.

Regeringsförslaget åsyftar en djupgående demokratisering av vårt samhällsliv. De avvikelser jag föreslår skola enligt min övertygelse inför en saklig granskning befinnas vara av beskaffenhet att, utan att lägga hinder i vägen för en sådan demokratisering, dock tillföra densamma vissa moment, som hittills — de må ha prövats i vår egen kommunalförvaltning eller i andra länders — visat sig vara för dennas sunda utveckling till båtnad och jämväl framdeles kunna förutsättas bliva det. Det skulle tillika göra övergången från det gamla till det nya mindre tvär och bidraga att mildra den oro, som hos betydande kretsar av landet för närvarande förefinnes gent emot den plötsliga omvälvningen. All

erfarenhet visar dessutom, att beståndande resultat vinnas bättre och säkrare genom organisk utveckling än genom hastiga omkastningar.

På nu anförda grunder får jag alltså hemställa,

att i de föreliggande förslagen införas bestämmelser åsyftande

1:o) att den kommunala rösträttsåldern skall inträda med året näst efter det då medlem av kommunen uppnått tjugufyra års ålder;

2:o) att skattebetalningsskyldighet för den, som är upptaxerad till skatt, skall bibehållas såsom villkor för rösträttens utövning och utformas såsom 1917 års riksdagsskrivelse föreslog;

3:o) att, medan en röst tillerkännes samtliga röstberättigade, ännu en röst tilldelas dem, som uppnått trettifem års ålder; och

4:o) att valda medlemmar av landsting och stadsfullmäktige erhålla viss befogenhet att komplettera sig själva genom inval efter proportionell metod av nya medlemmar, uppgående till viss kvot av de förut valde och med längre mandattid.

Stockholm den 30 november 1918.

Sam. Clason.

Stockholm 1918. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.
185280

Con. Lib.

S 406
.K3

Nr 22.

Av herr **Östberg,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i vissa kommunallagar m. m.*

I den nu föreliggande kungl. propositionen nr 34 om ändringar i kommunallagarna har man i fråga om rösträtt i kommunen lagt till grund skattskyldigheten. och denna princip har man givit en så stor räckvidd, att man velat giva rösträtt även åt *skattskyldig* mans hustru, ändå att hon icke själv är skattskyldig. Genom att sålunda införa ett slags tilläggsröstsystem har man velat lägga »tyngdpunkten vid kommunala avgöranden hos dem, som inom kommunen hava bildat familj och sålunda äro starkast bundna vid kommunens gemensamma intressen».

Det förhåller sig ju emellertid så, att den, som inom en kommun driver näring eller äger fastighet och som måhända på grund härav är en högst betydande skattedragare till kommunen, är långt starkare bunden »vid kommunens gemensamma intressen» än en gift person, som utan att vara fastighetsägare eller näringsidkare i kommunen ena året bor i en kommun men nästa år i en annan.

Det synes därför mycket oegentligt och inkonsekvent att, då man för kommunal rösträtt lägger till grund skattskyldigheten, utesluta sådana nu röstberättigade från kommunal rösträtt, vilka såsom fastighetsägare eller näringsidkare äro på det varaktigaste sätt bundna vid kommunen. Detta sker emellertid i den kungl. propositionen, då däri icke, såsom för närvarande är fallet, medgives rösträtt för omyndigs egendom, för oskiftat sterbhus och överhuvud för juridiska personer. Det är sant, att, om rösträtt fortfarande förbehålles dessa skattskyldiga, detta icke medför någon egentlig inverkan i det hela, men principiellt synes den nu föreslagna begränsningen icke vara hållbar.

Jag har därför velat härmed föreslå, att någon inskränkning icke göres i de grupper av kommunalt skattskyldiga, som för närvarande hava kommunal rösträtt.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

Jag hemställer ock, att någon ändring icke göres i nu befintligt villkor för kommunal rösträtt, nämligen att vederbörande icke skall häfta för oguldna kommunalutskylder, i vidare mån än att stadgandet begränsas att gälla de tre närmast förflutna kalenderåren.

Vid genomförandet av den lika rösträtten för alla skattskyldiga synes det vara lika påkallat som i fråga om valrätt till riksdagens andra kammare, att åldersgränsen för man och kvinna, som må för sig utöva rötträtt, bestämmes till fyllda 24 år.

På grund av förestående föreslås följande ändringar i de nu föreliggande författningsförslagen:

i förordningen om kommunalstyrelse på landet:

§ 8.

Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer man eller kvinna, som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,

c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugufyra års ålder,

d) icke häftar för oguldna kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,

e) icke är i konkurstillstånd, och

f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer bolag och oskiftat dödsbo.

Rättighet, som ovan sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga här ovan stadgade villkor.

§ 9.

Oförändrad enligt nu gällande lydelse.

i förordningen om kommunalstyrlese i stad:

§ 9.

Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets

grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna, tillkommer man eller kvinna, som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,

c) senast under nästföregående år uppnått 24 års ålder,

d) icke häftar för ogulda kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,

e) icke är i konkurstillstånd, och

f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer bolag och oskiftat dödsbo.

Rättighet, som ovan sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga ovan stadgade villkor.

§ 10.

Oförändrad enligt nu gällande lydelse.

samt att vid bifall härtill övriga nu föreliggande författningsförslag undergå motsvarande ändringar ävensom i övrigt nödiga jämkningar i förslagen vidtagas.

De nu föreslagna förändringarna i den kommunala rösträtten komma att medföra vittgående rubbningar i nu bestående förhållanden, vilka rubbningar å många håll säkerligen kunna bliva äventyrliga. Vådan härför ökas i hög grad genom förslaget att upplösa de nuvarande kommunala representationerna samt kommunala nämnder och styrelser. Att sålunda avsätta behörigen valda kommunala förtroendemän från deras mandat är hittills okänt och synes mig icke böra vinna lagstiftarnes bifall.

Jag hemställer alltså,

att förslagen till övergångsstadganden i föreliggande kungl. proposition, i vad dessa stadganden åsyfta upplösning av kommunala representationer, nämnder och styrelser, måtte avslås.

Bland de förslag, som i hithörande frågor å senare tider framkommit, är även ett förslag därom, att stadsfullmäktige åtminstone i de större städerna skulle själva utse ett visst antal av fullmäktige. Denna tanke synes mig befogad och böra komma till tillämpning i städer med t. ex. mer än 20,000 innevånare.

För Stockholm skulle kunna stadgas, att stadsfullmäktige skulle bestå av dels 80 genom allmänna val utsedde fullmäktige, dels 20 fullmäktige valda av statsfullmäktige själva sålunda, att vid stadsfullmäktiges första sammanträde det år, då allmänna stadsfullmäktigeval ägde rum, utsågos för samma period, som dessa val avsågo, 10 ledamöter vardera gången. Dessa val inom stadsfullmäktige skola ske proportionellt och på samma sätt i tillämpliga delar som vid val till riksdagens första kammare inom fullmäktige.

Jag hemställer,

att vederbörande utskott ville låta utarbeta och framlägga förslag i dessa avseenden.

Sedan gammalt har det ansetts riktigt och lämpligt, att stadssamhällen i fråga om val till landsting tillerkändes en större representationsrätt än landsbygden, då dels städernas förhållanden vore mera mångskiftande, dels städernas skattebidrag till landstingens utgifter voro proportionsvis så mycket större än landsbygdens. Jag anser, att dessa skäl fortfarande äga sin fulla giltighet, och hemställer om avslag å den kungl. propositionen, i vad den avser en förändring av nu gällande bestämmelser i detta avseende.

Stockholm den 30 november 1918.

Johan Östberg.

Nr 23.

Av herr **Ljunggren, August,** och herr **Petrén Alfred,** *angående ändring av § 35 i förordningen om kommunalstyrelse på landet.*

Kungl. Maj:ts proposition nr 34 den 22 nov. 1918 med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet upptager i § 27 bl. a. stadgande därom, att åt kommunalfullmäktige, där sådana införas, skall uppdragas den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätten med de villkor och undantag, varom närmare stadgas. Dessa undantag innefattas i § 35 av samma förordning.

Därest Kungl. Maj:ts proposition i denna del antages, skulle hädanefter bl. a. kommunalstämmas befogenhet att avgiva utlåtande över ansökning om försäljning av rusdrycker och till sådana drycker ej hänförliga alkoholhaltiga maltdrycker överflyttas från stämman till kommunalfullmäktige.

Emot en sådan anordning kunna, enligt vår mening, anföras vägande skäl, vilka vi härmed på uppdrag av riksdagens nykterhetsgrupp vilja i huvudsak angiva.

Sedan kommunerna i stort sett blivit i ekonomiskt avseende oberoende av rusdrycksmedlen, har avgörandet ang. försäljning av rusdrycker och till rusdrycker icke hänförliga alkoholhaltiga maltdrycker blivit uteslutande en nykterhets- och ordningsangelägenhet. Ett ståndpunkttagande i denna speciella fråga måste därför betingas av helt andra synpunkter än de, som göra sig gällande ifråga om övriga kommunala angelägenheter. En sammankoppling av nykterhetsfrågan med de kommunala valen verkar därför förryckande och medför stora olägenheter ur såväl nykterhetssynpunkt som ur synpunkten av de kommunala ärende-

nas rationella handläggning. Den hittills gjorda erfarenheten vid stadsfullmäktigevalen i städerna bestyrker detta påstående. Det vill därför synas, som om man allmänt borde kunna vara överens om att icke nu lagfästa samma missförhållande även ifråga om våra landskommuner.

Oavsett olika uppfattningar i nykterhetshänseende, torde vidare alla vara av den meningen, att beslut angående försäljning eller icke försäljning av rusdrycker bör bliva beroende på den verkliga folkmeningen och icke av de grupperingar, som uppstå vid avgörandet av andra kommunala spörsmål. Men denna folkmening kan icke få ett fullödigt uttryck, om nykterhetsfrågan kastas in som ett stridsämne vid de kommunala valen. Därest så sker, nödgas nykterhetsvännerna dels söka få de kommunala grupperingarna eller politiska partierna att taga bestämd ståndpunkt rörande aktuella krav i nykterhetsfrågan, dels söka inom resp. grupperingar vid nominerande av kandidater få så många som möjligt av sina meningsfränder i denna speciella fråga uppförda å vallistorna. Av liknande skäl nödgas motparten handla på samma sätt med den påföljd, att nykterhetsfrågan, som återkommer endast en gång om året och i många fall endast vart tredje år, lätt nog blir det centrala vid valen. Att detta måste menligt inverka på övriga ärenden, som fullmäktige hava att ägna en ständig uppmärksamhet, ligger i öppen dag.

Ifall ovan anförda synpunkter vinna beaktande, torde i § 35 ett nytt moment böra införas av exempelvis följande lydelse:

§ 35.

»— — — — — — — — — — — — — — — —

g) utlåtande, som det enligt gällande författningar åligger kommunalstämma att avgiva över ansökning om försäljning av rusdrycker och till sådana drycker ej hänförliga alkoholhaltiga maltdrycker.»

Alternativt föreslås även följande lydelse:

§ 35.

»— — — — — — — — — — — — — — — —

g) utlåtande, som enl. förordningen den 14 juni 1917 ang. försäljning av rusdrycker ävensom förordningen den 9 juni 1905 ang. försäljning av vin och öl kommunalstämma har att avgiva över ansökning om försäljning av drycker, som i nämnda förordningar avses.»

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte besluta,

att § 35 av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skall hava följande ändrade lydelse:

§ 35.

»Följande ärenden må ej av kommunalfullmäktige upptagas, utan skola alltid i kommunalstämma eller i det fall, som i § 29 omförmäles, å distriktstämma handläggas:

a) — — — (lika med nuvarande lydelse),
b) — — — (» » » »),
c) — — — (» » » »),
d) — — — (» » » »),
e) — — — (» » » »),
f) — — — (» » » »),

g) utlåtande, som det enligt gällande författningar åligger kommunalstämma att avgiva över ansökning om försäljning av rusdrycker och till sådana drycker ej hänförliga alkoholhaltiga maltdrycker».

Stockholm den 30 nov. 1918.

August Ljunggren *Alfred Petrén.*

Stockholm 1918. **Kungl. Boktryckeriet**, P. A Norstedt & Söner.
185279

Gen. Lib.

S 47 6
.K 3

Nr 24.

Av herr **Lindblad, Ernst,** *om anställande av undersökning rörande inbetalning av kommunal- och kronoutskylder 1917 och 1918.*

Innan riksdagen går att i fråga om den politiska och kommunala rösträttens ordnande för framtiden i vårt land avskriva de krav, som såväl för högerpartiet som liberala partiet varit *gemensamma* — nämligen fullgjord skatteplikt — synes det vara en ofrånkomlig fordran, man har rätt att uppställa, den nämligen att man *vet*, vad man går att besluta. Socialdemokratiska partiet har möjligen haft detta klart för sig, då det sedan lång tid tillbaka drivit sina krav på skattestreckets borttagande. Att de gjort detta i det genomskinliga syftet att därmed öka sina väljarskaror, torde man kunna taga för givet; man kan ej gärna säga, att det skett i rättvisans tecken, ty då skulle den socialdemokratiska fackföreningsrörelsen också för medlemsskap i sina föreningar tillämpat samma förfarande. Nu framhåller man visserligen, att det kan finnas ömmande fall, då skattebetalaren, om än med aldrig så god vilja, icke *kan* fullgöra sin skatteplikt. Ja, sådana fall kunna för visso finnas, men icke äro de de vanliga. Och liksom många *föreningar* säkerligen existera, som vilja bispringa sina skattebetalare genom att ordna månads- eller veckoinbetalningar för skattens utgörande, så torde nog också i framtiden kommunala verkställighetsnämnder vilja sörja för, att de ordentliga, men till skattebetalning verkligt *oförmögne* antingen genom tidigare avskrivning eller, om detta ej generellt kan ske, genom direkta understöd i rätt tid bispringas, så att ej de fullt ordentligas politiska eller kommunala rösträtt eluderas. I det fallet förefaller det, att i och med fattigvårdsstreckets humanisering, som — jag tror — alla partier kunna ena sig om, hinder ej möter till anordnande av en dylik kommunal regleringsapparat.

Vad man allmänt velat uppnå, är tydligen att komma åt de *oförbätterliga skatteskolkarna* och ej tillåta, att dessa på något sätt premieras,

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

utan verkligen drabbas av ett förtjänt straff. Och den allmänna meningen torde i det fallet vara fullkomligt utmejslad: »rättigheter och skyldigheter skola följas åt»! En sedan gammalt i vårt land bestämt intagen ståndpunkt i detta fall må ej avskrivas därför, att andra länder med andra förhållanden ej vetat upprätthålla samma idé. Regeringen uttalar sig själv i den riktningen (sid. 45): »Om vi i Sverige kunna stanna vid att fortfarande bibehålla den kommunala skattskyldigheten såsom villkor för rösträtt i våra kommuner, med hänsyn till vissa säregna drag i det kommunala livets organisation i övrigt, så skulle det däremot stå i uppenbar motsats till hela tidsutvecklingen och till andra länders förut inhöstade erfarenhet att bjuda medborgarna i våra kommuner något mindre än fullständig jämlikhet vid denna rösträtts utövning». Sådan likställighet är man nu beredd att acceptera, men väl tillmärkandes likställighet med *fullgjord* skatteplikt, ej en *skatteplikt på papperet.*

Av det hittills föreliggande materialet framgår ej, om någon verklig undersökning ägt rum. Det torde dock genom en kommunvis gjord granskning av de å restlängd slutligen kvarstående skatteskyldiga kunna utrönas, huruvida talet om verklig oförmåga och icke dess mera ond vilja eller försumlighet kan i flertalet fall spåras. Kommunalnämnder och taxeringsnämnder, som i regel hava en ingående personalkännedom, kunna säkerligen i de allra flesta fall klassificera materialet. Att en sådan undersökning, om den ej redan skett, ofördröjligen bör sättas i gång, synes vara en rättmätig fordran. I vad mån det framförda påståendet, att många *värnpliktiga* vid fullgörandet av sin fosterländska plikt kommit i konflikt med sin skattebetalningsskyldighet på grund av bristande förmåga, torde också klarligen framgå av en sådan undersökning.

Den statistik, som nu finnes och som huvudsakligen utgör en yrkesgruppering av icke-skattebetalarna och som i och för sig visar en betänklig stegring numera även på landsbygden, kan icke vara nog, utan det fordras en, låt vara subjektiv, men dock på erfarenhet och personlig kännedom grundad klassificering. Det är vidare att märka, att genom införandet i år av ett nytt skattebetalningssystem väsentliga förskjutningar kunna väntas. Det torde därför vara av nöden, att man låter granskningen omfatta 2 år, såväl fjolåret som innevarande år. Det kunde eljest lätt inträffa, att man av en antagligen högre siffra i år kunde förledas att på förhand draga konklusionen, att skatteförmågan nu genom högre levnadskostnader väsentligen nedgått, då i stället det antagliga är, att det ändrade *uppbördssättet* till följd av sin nymodighet och allmänhetens ovana därvid måste antagas vara huvudsakliga skälet till ett

sämre resultat. I vad mån bristande intresse för skattens inbetalning nu spelat in, då man — som mången antar — helt visst räknar med, att *skattebetalningsstrecket* redan nu skall falla bort, låter sig aldrig bedömas.

Det kan visserligen häremot anföras, att en sådan undersökning tar tid. Men vad har man då egentligen för brådska? Sverige har icke haft krig. Den militära säkerhetsvakten har längesedan indragits och de delar av flottan, som nu slutligen hemförlovats, hava dess bättre icke haft några svårare uppgifter. Man måste därför kategoriskt uttala: otåligheten är ej äkta, den har skickligt frammanats i ensidigt partisyfte, och de krav på noggrannhet och objektiv undersökning, som den besinningsfulla delen av Sveriges folk har grundlagsenlig rätt att uppställa, få ej gäckas. Jag tillåter mig därför hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att, innan en slutlig position fattas i fråga om skattebetalning såsom villkor för kommunal och politisk rösträtt, en så vitt möjligt fullständig undersökning kommer till stånd om inbetalning av såväl kommunal- som kronoutskylder 1917 och 1918.

Stockholm den 30 november 1918.

Ernst Lindblad.

Nr 25.

Av herr **von Essen,** *i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lagar om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen samt om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta.*

I det statsrådsprotokoll, som bifogats Kungl. Maj:ts proposition nr 34 angående ändringar i villkoren för den kommunala rösträtten, erinrar hans excellens statsministern om nu föreliggande proposition, såvitt den avser förslag till införsel för utskylder i löntagares avlöning, samt framhåller, att frågan om utskyldsstreckets bibehållande därigenom kommit i ett väsentligen nytt läge. De föreslagna nya medlen för skatteindrivningen skulle enligt statsministerns åsikt, så långt sig göra läte, skapa trygghet för att skattebetalning icke skulle kunna försummas av oordentlighet eller ond vilja. Och om på detta sätt den starkaste möjliga säkerhet lämnades för att skattskyldigheten bleve fullgjord av alla, som därtill ägde förmåga, bleve utskyldsstrecket såsom garanti för att ej den försumlige erhölle rösträtt obehövligt och kunde fullständigt upphävas.

Det kan enligt min mening ej heller förnekas, att införselinstitutet skulle avsevärt underlätta skatterestantiernas indrivning, men det verkar något överraskande, att, då detta åsyftas, Kungl. Maj:t samtidigt föreslår ändringar i utsökningslagen, som, ehuru i övrigt eftersträvansvärda, innebära sådan utvidgning av utmätningsfriheten, att, enligt vad justitieministern i sitt yttrande till statsrådsprotokollet även medger, indrivningen av skatter i viss mån skulle därigenom försvåras. 1917 års riksdag hade ej heller i den skrivelse, som föranlett utarbetandet av de nu föreslagna ändringarne i utsökningslagen, begärt, att det ökade skydd mot utmätning av avlöning, som åstundades, skulle äga tillämpning vid utmätning för utskylder, utan tvärtom uttalat sig mot en sådan utvidgning av utmät-

ningsfriheten och för övrigt även hänvisat till vad lagutskottet vid 1916 års riksdag redan uttalat, att det nämligen beträffande utskylder icke kunde vara tillrådligt att bereda gäldenär ytterligare utmätningsfrihet för lön och pension utöver den vår lag redan i vidsträcktare mån än de flesta länders medgåve.

Under sådana omständigheter och då det nu mera än någonsin är angeläget att påförda skatter, så långt möjligt är, verkligen bliva betalda, har jag ej ansett mig kunna biträda Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition oförändrad, utan får vördsamt hemställa, att de föreslagna ändrade bestämmelserna i utsökningslagen icke måtte vinna tillämpning å utmätning, som verkställes för indrivning av utskylder eller andra allmänna avgifter. Utmätningen bör visserligen icke ens i sådant fall få beröva gäldenären hans oumbärligaste existensmedel. Men något sådant torde endast ytterst sällan behöva befaras vid skatters uttagande, sedan taxeringsmyndigheterna erhållit avsevärt vidgade möjligheter att i händelse av behov genom höjda skattefria avdrag lindra skattebördan.

Lämpligaste platsen för särskilda föreskrifter om skatters utkrävande vore måhända i en uppbördsförfattning, vari då även kunde inflyta bestämmelser, avsedda att mildra den hårdhet, skatternas uttagande i vissa undantagsfall ännu kunde innebära. På grund av den begränsade motionsrätten vid en urtima riksdag dristar jag mig dock icke föreslå något dylikt utan hemställer, att vederbörande utskott ville företaga den lagredigering, som ett eventuellt bifall till motionen i denna del skulle nödvändiggöra.

Men icke heller Kungl. Maj:ts förslag till den nya 21 § införsellagen anser jag böra oförändrat bifallas. Enligt förslaget skulle införsel ej beviljas eller meddelat beslut om införsel äga tillämpning, sedan ett år förflutit efter det utskylderna förfallit till betalning. Denna tidrymd kan väl anses tillräcklig, om personer skola sökas, som äro bofasta i den ort, där skatten blivit dem påförd. Men huru ofta utgöras ej skatteskolkarne just av individer, som flytta från en plats till en annan, och beträffande dem skulle en så snäv tidsbegränsning, som den av Kungl. Maj:t föreslagna, göra verkan av införselinstitutet illusorisk. Jag tillåter mig därför hemställa,

att den tidrymd, under vilken skatter och offentliga avgifter få uttagas i införselväg, bestämmes till tre år efter det desamma förfallit till betalning.

Stockholm den 30 november 1918.

C. J. von Essen.

Nr 26.

Av herr **Gezelius** m. fl., *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.*

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 34 med förslag till ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. få vi härmed avgiva följande motion.

Den lika kommunala rösträtt förslaget avser att införa har jämväl enligt propositionen ansetts göra vissa garantier till förebyggande av förhastade beslut eller rena missbruk vid den kommunala självstyrelsens utövande önskvärda eller erforderliga.

Bland dessa garantier upptar förslaget även nu gällande bestämmelse att för beviljande av anslag till nya ändamål eller bohov erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster. Denna bestämmelse har vid tillämpningen visat sig förenad med avsevärda olägenheter och dess värde såsom garanti för nämnda ändamål ej sällan vara illusoriskt. Den verkar synnerligen ojämnt inom olika kommuner och på skilda områden ofta beroende på själva saken ej vidkommande tillfälligheter. Stundom hava ändamål eller behov, för vilka anslag under förhandenvarande förhållanden bort och eljest skolat beviljas, av hänsyn till att anslaget skolat bliva av prejudicierande betydelse uti ifrågavarande hänseende, icke blivit tillgodosedda. Bestämmelsen tar icke nödig hänsyn till förhållandenas växling. Ifrågavarande stadganden hemställa vi måtte ersättas med bestämmelser av den innebörd, att för *beviljande av anslag, som icke uppenbarligen äro att hänföra till de för kommunens medlemmar gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, som dessa enligt förordningen äga att vårda,* erfordras två tredjedelar av de i röstningen deltagandes röster.

En dylik ändring påkallar en jämkning av förslagets nästa stycke.

Bland beslut, som fordra dubbel majoritet, upptager förslaget jämväl höjande av visst under det löpande året utgående anslag, då denna höjning överstiger viss efter högsta kommunalskattens storlek olika bestämd procent. Genom enkel majoritet skulle sålunda en höjning av dylika anslag kunna äga rum i obegränsad omfattning. Om höjningen sker i skilda omgångar blott med iakttagande vid varje höjning av de föreskrivna begränsningarna.

Vi hemställa, att ifrågavarande stadgande ändras därhän, att bestämmelsen skall gälla för beslut, *som i och för sig eller tillsammans med redan fattade* föranleda en höjning av angiven omfattning.

Till förekommande av att icke redan vid fastställandet av inkomst- och utgiftsstaten en oskälig skärpning av skattetungan skall kunna genomdrivas utan ett mera allmänt erkänt behov av en avsevärd ökning därav, hemställa vi, att dubbel majoritet skall erfordras *jämväl för fastställande av* en dylik *stat*, vars antagande skulle föranleda höjning av högsta kommunalskatten med mer än 20 procent av den senast utdebiterade.

Att även för fastställande av staten i viss omfattning meddelas bestämmelser, som trygga mot en kanske endast knapphändig majoritets missbruk och en därav föranledd oskälig höjning av skattetungan, synes oss stå i god överensstämmelse med propositionens ståndpunkt i fråga om fastställande av anslag för visst behov.

De av oss sålunda ifrågasatta ändringarna hemställa vi måtte iakttagas såväl i förordningarna om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad och om kommunalstyrelse i Stockholm som i förordningen om kyrkostämma m. m.

Då förslaget i fråga om rätten att deltaga i landstingsmannaval avser att åvägabringa t. o. m. än mer vittgående förändringar i enahanda riktning, som i fråga om den kommunala rösträtten, synes oss *förslaget följdriktigt böra stadga vissa garantier över nu gällande i samma syfte jämväl i fråga om landstings beslutanderätt som i fråga om primärkommunerna.*

För prövningen av de mångfaldiga ej sällan synnerligen betydelsefulla frågor, som landstingen redan nu hava att avgöra, äro dessa hänvisade till några få dagars sammanträde, vilket givetvis ställer avsevärda anspråk på ledamöternas förmåga och erfarenhet och medför risker för mindre väl genomtänkta beslut. Och härtill kommer, att under senare tid gjort sig gällande en enligt vår mening i viss mån naturlig och av samhällsutvecklingen motiverad tendens att från primärkommunerna till landstingen överflytta vissa viktiga och omfattande ärenden.

Garantier mot okloka eller förhastade beslut böra — även så vitt angår landstingen — för bevarande av självstyrelsens grincip i första

rummet sökas hos den beslutande korporationen själv och endast i den mån sådant är oundgängligen nödigt i ett ingripande från statslig myndighets sida.

Landstingsmannauppdragen böra, såvitt möjligt, endast anförtros i allmänna värv beprövade. En begränsning utöver förslagets bestämmelser i fråga om valbarhet till landstingsman möter från andra synpunkter betänkligheter och givetvis gensagor. Några principiella betänkligheter synas oss däremot icke kunna framställas mot ett tillgodoseende av det allmänna syftet genom en begränsning av landstingsmännens antal och i sammanhang därmed en ökning av valdistriktens storlek. Skärpningar i dessa hänseenden skulle var för sig och än mer tillsammans vara ägnade att efter valmännens eget beprövande göra urvalet av landstingsmän strängare. Om man med en minskning av antalet landstingsmän förenar en proportionell ökning av valdistriktens omfattning, skulle ej heller därav i genomsnitt föranledas rubbning av förhållandet mellan olika meningsriktningars representation inom landstingen.

I sådant avseende hemställa vi, *att den folkmängdssiffra, som bör läggas till grund för val av en landstingsman, bestämmes till sextusen i stället för enligt förslaget fyratusen, att domsaga med en folkmängd av fyratioåttatusen i stället för enligt förslaget trettiotvåtusen eller däröver skall delas i valkretsar, att stad med en folkmängd av minst tolvtusen i stället för enligt förslaget åttatusen innevånare skall bilda egen valkrets samt att förslagets bestämmelser på ifrågavarande område jämkas i konsekvens härmed.*

Med den uppfattning, vi här ovan sökt göra gällande, anse vi därjämte välgrundat, att utöver vad förslaget innehåller *enahanda bestämmelser om dubbel majoritet* för fattande av vissa beslut, som vi föreslagit i avseende å primärkommunerna, jämväl böra gälla *i fråga om landsting, dock att stadgandena i fråga om landsting böra äga tillämpning redan vid överskridande av en tredjedel så stort belopp å landstingsskatt, som i förordningen om kommunalstyrelse på landet för varje särskilt fall stadgas.*

Vi hemställa alltså,

att av oss sålunda framförda synpunkter måtte vid propositionens behandling beaktas och av vederbörande utskott iakttagas vid lagförslagens avfattning.

Stockholm den 3 december 1918.

L. E. Gezelius. *Alexander Hamilton.* *Gustaf Boman.*

Nr 27.

Av herr **Ekman, Karl Johan,** *om införande i kommunalförordningarna av bestämmelser om proportionellt valsätt vid alla borgerligt- och kyrkligt-kommunala val.*

I Kungl. Maj:ts proposition rörande den kommunala rösträttsfrågan har framhållits såsom en garanti mot missbruk av en utsträckt rösträtt, att det proportionella valsättet skyddar minoriteternas rätt. Under hänvisning härtill får jag härmed, trots de betydande tekniska svårigheter, som gjort, att man hittills ställt sig avvisande, vördsamt hemställa,

att riksdagen ville för sin del besluta, att i kommunalförordningarna måtte införas stadganden därom, att alla borgerligt- och kyrkligt-kommunala val, där två eller flera personer skola utses, måtte ske proportionellt.

Stockholm den 3 december 1918.

K. J. Ekman.
Jönköping.

Stockholm 1918. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.
185278

228.465
Sw32n
1918
sup. v.4
no.1-7,18-21

Sveriges Riksdag

Nr 1.

Av herr **Lithander**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 2, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst.*

Då det utan tvivel är i full överensstämmelse med syftet för urtima riksdagens sammankallande att söka lindra dyrtidens tryck även för det fåtal läroverkslärare på indragningsstat, vilka icke blivit inbegripna i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 139), ej heller kommit att omfattas av yrkandet i Kungl. Maj:ts nåd. prop. nr 2 vid 1918 års urtima riksdag, anhålles härmed i anslutning till nämnda Kungl. Maj:ts prop., att riksdagen ville för sin del besluta att likställa dessa personer med andra deras yrkesbröder, som inbegripits i sagda kungörelse och Kungl. Maj:ts prop. nr 2.

Av bifogade bilagor 1—7 framgår såväl de sökandes av dyrtiden tryckta läge, som ock att de förgäves vänt sig till Konungens befallningshavande och Kungl. Maj:t.

Det återstår då endast att genom hänvändelse till riksdagen söka få dem inbegripna i den krigstidshjälp, som det synes vara både rättvist och rimligt böra komma dem till del.

Under hänvisning till ovanstående jämte bilagor hemställes,

att riksdagen ville för sin del besluta:

1:o) att förre läraren vid indragna pedagogien i Falkenberg Gustaf Hedén måtte komma i åtnjutande av krigstidstillägg efter samma grunder, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 139), ävensom vid bifall till Kungl. Maj:ts nåd. prop. nr 2 urtima riksdagen 1918 i överensstämmelse därmed, samt anvisa nödiga medel härför;

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

2:o) att f. d. adjunkten vid lägre allmänna läroverket i Sölvesborg Adolf Henrik Hallberg måtte komma i åtnjutande av krigstidstillägg efter samma grunder, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 139), ävensom vid bifall till Kungl. Maj:ts nåd. prop. nr 2 urtima riksdagen 1918 i överensstämmelse därmed, samt anvisa nödiga medel härför.

Stockholm den 2 november 1918.

Edvard Lithander.

Avskrift.

Bilaga 1.

Till Konungen.

Över Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Göteborgs och Bohus län bifogade resolution, varigenom, efter det jag genom skrivelse den 11 nästlidne maj anhållit om utbekommande av krigstidstillägg, bemälde befallningshavande funnit sig förhindrad att förordna om utbetalning av sökta krigstidstillägget, får jag härmed i underdånighet anföra besvär och i sådant avseende anföra:

I kungl. kungörelsen av den 22 mars 1918 § 14 förklaras visserligen, att avlöning från Allmänna indragningsstaten utan tjänstgöringsskyldighet icke medför rätt till krigstidstillägg. Det lär dock enligt mitt förmenande, och denna min åsikt har biträtts av flere personer, kunna sättas i fråga, huruvida med denna undantagsbestämmelse avsetts att träffa förutvarande elementarlärare. Dels lära väl även dessa med fog böra anses berättigade till samma understöd i denna dyrtid som andra befattningshavare, särskilt de pensionerade, dels saknar den besparing för statsverket, som kan uppstå genom denna undantagsbestämmelse vad läroverkslärare angår — till min kännedom har kommit blott ett enda likartat fall, nämligen beträffande f. läroverksadjunkten i Sölvesborg Hallberg — varje nämnvärd betydelse. Genom kungl. brev i enlighet med riksdagsbeslut blev vid pedagogiens i Falkenberg indragning från och med den 1 juli 1893 jag mot min önskan och vilja förflyttad på indragningsstat, varvid jag gick förlustig såväl tjänstgöringspengar som förmånen av bostad, efter att dels såsom extra eller vikarierande lärare vid statens elementarläroverk dels såsom ordinarie vid bemälde pedagogi hava varit i statens tjänst i 28 år eller åren 1865—1893. På grund härav vågar jag i underdånighet anhålla, att Eders Kungl. Maj:t behagade förklara mig berättigad till krigstidstillägg i likhet med övriga f. d. befattningshavare i statens tjänst.

Efter pedagogiens indragning har jag sysslat med enskild undervisning senast i 18 år vid »C. J. Carlstedts elementarskola för gossar» i Göteborg. Genom denna skolas försäljning blev jag ännu en gång försatt på indragningsstat utan

tjänstgöringsskyldighet men denna gång utan lön. Det bör ej förvåna, om man känner det bittert att, sedan man i nära 50 år ägnat sina bästa krafter, jag vågar tro icke utan framgång, åt Sveriges ungdoms undervisning och fostran, nu vid fyllda 75 år i saknad av arbetskraft och arbetstillfälle finna sig stå inför umbäranden och nöd, stränga herrar, mot vilka strejk och blockad, om sådana överhuvud kunna tillgripas, lära befinnas vara slöa och uddlösa vapen.

Därest Eders Kungl. Maj:t icke skulle finna skäl bifalla min här ovan gjorda framställning, vågar jag därför i djupaste underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes av kunglig nåd såsom gratifikation bevilja mig ett mot krigstidstillägget svarande eller annat skäligt ansett belopp.

Gustaf Hedén.

Avskrift.

Bilaga 2.

KUNGL. MAJ:TS utslag på de besvär, förra läraren vid indragna pedagogien i Falkenberg Gustaf Hedén i underdånighet anfört över länsstyrelsens i Göteborg den 15 maj 1918 meddelade resolution i fråga om krigstidstillägg; över vilka besvär länsstyrelsen den 20 juni 1918 avgivit underdånigt utlåtande; med regeringsrätten beslutet; givet Stockholms slott den 20 september 1918. Kungl. Maj:t har låtit handlingarna i detta mål Sig föredragas och därvid inhämtat huvudsakligen följande.

Hos länsstyrelsen anhöll klaganden i skrivelse den 11 maj 1918, att till klaganden, som vid ovannämnda pedagogis indragning blivit överflyttad å indragningsstat, måtte i hans egenskap av förutvarande lärare vid samma pedagogi utanordnas det krigstidstillägg, som tillkomme f. d. befattningshavare i statens tjänst.

Genom överklagade resolutionen fann länsstyrelsen, enär jämlikt § 14 av kungörelsen den 22 mars 1918, angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst, avlöning från allmänna indragningsstaten utan tjänstgöringsskyldighet icke medförde någon rätt till krigstidstillägg, sig förhindrad förordna om utbetalning av det sökta krigstidstillägget.

Häri har klaganden i underdånighet sökt ändring under anhållan tillika, att, därest ändringsyrkandet icke kunde bifallas, Kungl. Maj:t måtte som gratifikation bevilja klaganden ett mot krigstidstillägget svarande eller annat skäligt ansett belopp.

Detta med vad mera handlingarna innehålla har Kungl. Maj:t tagit i övervägande och finner ej skäl att göra ändring i länsstyrelsens resolution.

Vidkommande ansökningen lämnar Kungl. Maj:t densamma utan bifall. Det länder vederbörande till underdånig efterrättelse.

GUSTAF.
(Sigill).

Värner Rydén.
Chef för ecklesiastikdepartementet.

A. Lindhagen.

Avskrift.

Bilaga 3.

Till Konungen.

Med anledning av Eders Kungl. Majits nådiga kungörelse angående ersättning i vissa fall till sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka under år 1918 i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av krigstid tillägg eller krigstidshjälp, given Stockholms slott den 26 september 1918, föranlåtes jag, som vid indragning från och med 1 juli 1893 av pedagogien i Falkenberg blivit förflyttad på indragningsstat med bibehållande av fasta lönen 1.500 kronor, härmed i djupaste underdånighet göra förnyad hemställan om erhållande av krigstidstillägg eller krigstidshjälp eller därmed jämförlig gratifikation. I betraktande av lönens ringa belopp lär det vara uppenbart, att jag, i saknad av egna medel och vid 75 och ett halvt års ålder urständsatt att genom enskild verksamhet bereda mig någon ytterligare inkomst, på grund av dyrtiden befinner mig i ett högst behjärtansvärt, ja, själva tillvaron hotande nödläge.

Göteborg den 12 oktober 1918.

Gustaf Hedén.

Avskrift.

Bilaga 4.

Undertecknad Erik Gustaf Hedén, född i Uppsala den 12 april 1843, avlade studentexamen därstädes den 16 maj 1862 studerade vid Uppsala akademi följande tre år, har innehaft förordnanden såsom vikarierande adjunkt eller extra lärare å följande tider och platser:

1865—1869 vid femklassiga läroverket i Enköping;

1869—1870 vid högre elementarläroverket i Strängnäs;

1870—1872 vid latinläroverket i Göteborg;

tillträdde höstterminen 1872 lärarebefattningen vid pedagogien i Falkenberg;

1893 den 1 juli vid pedagogiens indragning förflyttad på indragningsstat med bibehållande av lönen 1.500 kronor, men med mistning av tjänstgöringspengar och bostadsförmån.

Göteborg den 28 oktober 1918.

Gustaf Hedén.

Avskrift.

Bilaga 5.

Konungens Befallningshavande i Göteborgs och Bohus län, Landskontoret.

Resolution.

Enär, jämlikt § 14 av Kungl. kungörelsen den 22 mars 1918 angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst, avlöning från allmänna indragningsstaten utan tjänstgöringsskyldighet icke medför någon rätt till krigstidstillägg, finner Konungens befallningshavande sig förhindrad förordna om utbetalning av det fordrade krigstidstillägget.

Den med denna resolution missnöjde äger att däruti hos Kungl. Maj:t i underdånighet söka ändring genom besvär, vilka inom klockan tolv å trettionde dagen från delfåendet härav böra till Kungl. finansdepartementet jämte bevis om delfåendet ingivas eller i betalt brev med posten vara dit inkomna.

Göteborg i landskontoret den 25 april 1918.

Oscar von Sydow.

Elof Warmark.

Avskrift.

Bilaga 6.

KUNGL. MAJ:TS utslag på de besvär f. d. adjunkten vid lägre allmänna läroverket i Sölvesborg Adolf Henrik Hallberg i underdånighet anfört över länsstyrelsens i Göteborg den 25 april 1918 meddelade resolution i fråga om krigstidstillägg; över vilka besvär länsstyrelsen den 13 maj 1918 avgivit underdånigt utlåtande; med regeringsrätten beslutet; givet Stockholms slott den 19 juli 1918.

Kungl. Maj:t har låtit handlingarna i detta mål sig föredragas och därvid inhämtat huvudsakligen följande. Genom beslut den 3 maj 1907 förklarade Kungl. Maj:t, att å allmänna indragningsstaten skulle för klaganden uppföras ett belopp av tretusenfemhundra kronor.

Nu har klaganden i en till länsstyrelsen ingiven ansökning anhållit om utbekommande av krigstidstillägg för år 1918 å nämnda belopp. Genom överklagade resolutionen fann länsstyrelsen, enär jämlikt § 14 av kungörelsen den 22 mars 1918 angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst avlöning från allmänna indragningsstaten utan tjänstgöringsskyldighet icke medförde någon rätt till krigstidstillägg, sig förhindrad förordna om utbetalning av det fordrade krigstidstillägget. Häri har klaganden i underdånighet sökt ändring, under anhållan tillika att, därest Kungl. Maj:t skulle finna länsstyrelsens resolution lagligen grundad, Kungl. Maj:t ändock måtte tilldela klaganden det sökta krigstidstillägget.

Detta med vad mera handlingarna innehålla har Kungl. Maj:t tagit i övervägande och finner ej skäl att göra ändring i länsstyrelsens resolution.

Vidkommande ansökningen finner Kungl. Maj:t densamma icke kunna bifallas. Det länder vederbörande till underdånig efterrättelse.

Under Hans Maj:ts
Vår allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
Dess tillförordnade Regering

JOH. HELLNER. BROR PETRÉN.
ERIK PALMSTIERNA. VÄRNER RYDÉN.

Gustaf Tottie. *A. I. Lindhagen.*
Föredragande i kungl. regeringen.

Avskrift.

Bilaga 7.

Undertecknad, som är född i Kristianstad den 6 mars 1846, genomgick Kristianstads högre elementarläroverk och undergick mogenhetsexamen därstädes den 1 juni 1865, avlade filosofie kandidatexamen i Lund den 15 september 1871, blev efter tjänstgöring vid flera läroverk utnämnd till adjunkt vid allmänna läroverket i Sölvesborg den 19 december 1877, vilken befattning jag, som tidtals tjänstgjort därstädes såsom t. f. rektor, den 1 juli 1907 lämnade och samma dag erhöll pension å allmänna indragningsstaten med ett årligt belopp av 3,500 (Tretusenfemhundra) kronor. Sedan den 1 oktober 1913 har jag varit bosatt härstädes.

Göteborg den 17 oktober 1918.

Adolf Henrik Hallberg.

Nr 2.

Av herr **Molin**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 17, om anvisande av medel för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar.*

I proposition nr 17 till innevarande års urtima riksdag föreslår Kungl. Maj:t riksdagen att, för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar, å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 150,000 kronor.

Därest de statsorgan, som blivit satta till att utfärda kristidsförfattningarna och sörja för dessas efterlevande, under den gångna tiden visat sig vuxna sin uppgift, hade emot det äskade anslaget ingenting varit att erinra. Tyvärr är det dock så, att dessa organ i mångt och mycket visat sig fullkomligt inkompetenta att bedöma det verkliga läget i vår folkhushållning, varav följden blivit en massa orimliga och omöjliga förordningar. Priset i fråga om all ovederhäftighet och bristande sakkunskap har härutinnan tagits av folkhushållningskommissionen, som, därest den fortfarande får hållas, helt säkert är i färd med att ödelägga stora delar av riket. Det kan därför vara en stor risk uti att genom beviljandet av medel, som här ifrågasatts, sätta denna kristidsorganisation i tillfälle att ännu effektivare än nu är fallet bötfälla eller inmana folk i häkte för »förseelser» emot totalt omöjliga förordningar. Synnerligen illa skulle undertecknad representera valmännen, därest jag med min röst bidroge till att bevilja ifrågasatta anslag utan tillbörliga garantier emot den ovederhäftiga diktation, som folkhushållningskom-

missionen tillskansat sig, och varigenom stora och viktiga landsändar bragts i fullständig träldom och osäkerhet.

Redan vid folkhushållningskommissionens tillsättande var det anmärkningsvärt, hurusom all sakkunskap rörande norrländska förhållanden sköts åt sidan. Vidare var anmärkningsvärt, att inga dugande köpmän fingo säte och stämma i kommissionen. Resultatet visade sig genast och påfallande. Folkhushållningskommissionen ägde icke ens förmåga att få ihop blankettformulär, möjliga för menige man att ifylla. Det ena stora missgreppet har avlöst det andra under den gångna tiden. Under fjolåret tvingades helt enkelt den norrländska jordbrukarebefolkningen att utfodra en stor del brödsäd åt kreaturen; i år däremot är det folkhushållningskommissionens mening att utrota hela Norrlands kreatursstock. Dessa bägge åtgärder från folkhushållningskommissionen är det blott en mening om i Norrland: de äro exempellösa tilltag, för vilka icke nog låga betyg kunna sättas.

I allo är jag beredd att instämma uti den skrivelse, som herrar A. J. Hansson, Karl Karlsson och Ante Larsson å Jämtlands jordbrukares vägnar i dagarna inlämnat till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet och folkhushållningskommissionen. De i denna skrivelse relaterade förhållandena stämma till fullo också in på förhållandena inom Västernorrlands län.

På folkhushållningskommissionens senaste ukas om leveransplikt finnas endast två möjliga förklaringar. Antingen begriper folkhushållningskommissionen icke alls vad det är fråga om eller också har folkhushållningskommissionen vid sina beslut drivits av önskan att få den norrländska nötboskapsstammen utrotad i en hast, så att en i kommissionens ögon bättre kreatursras kan inplanteras där uppe. Dock borde kommissionen veta, att alla tidigare försök att i Norrland acklimatisera den sydsvenska nötboskapen grundligt misslyckats.

På Kungl. Maj:ts äskande av 150,000 kronor för organisation av särskilda polisstyrkor i syfte att tvinga Sveriges folk att efterleva folkhushållningskommissionens omöjliga föreskrifter måste svaras ett bestämt och kraftigt nej.

Icke ett öre för ändamålet, så länge Kungl. Maj:t ämnar tolerera folkhushållningskommissionen såsom stat i staten och så länge denna institution är så ensidigt sammansatt av opraktiska män som den är. Sveriges och framför allt Norrlands jordbrukare kräva nu enhälligt utrensning av den gamla surdegen i folkhushållningskommissionen. Nytt folk, som begriper något, måste in och sakkunskapen å skilda områden representeras. Icke minst viktigt vore detta för den konsumerande

delen av svenska folket, som i sista hand får lida för alla kommissionens missgrepp. Om ej ändring med snaraste sker, är katastrofen oundviklig. Av vikt är det därför att det nu, medan tid är, talas rent språk.

Kungl. Maj:ts regering, som åtnjutit och fortfarande åtnjuter svenska folkets förtroende, måste inse, att det ej längre går an att låta folkhushållningskommissionen sätta missgreppen och ovederhäftigheten i fullständigt system och därmed enväldigt regera Sveriges folk vid sidan av regering och riksdag. Omsorgen om Sveriges folk i dess helhet borde bjuda, att odugligheten, varhelst den visar sig, avlägsnas, även om detta av diverse skäl möjligen kan vara mindre behagligt.

Förutsättningen för anslagets beviljande borde alltså vara, att nytt sakkunnigt och praktiskt folk insättes i folkhushållningskommissionen eller att kommissionen avskaffas och ersättes med annan organisation.

Därest anslaget gives utan dessa garantier emot folkhushållningskommissionen, måste anslagsgivandet betecknas såsom ett slag i ansiktet på Sveriges jordbrukare, även om, såsom kungl. propositionen angiver, medlen i huvudsak skola användas för att komma åt jobberiet och prisockret, något, som ingen tänkande människa kan vara emot.

På grund av det anförda yrkas,

att riksdagen ville bifalla ifrågavarande kungl. proposition nr 17 endast på det villkoret, att folkhushållningskommissionen avskaffas och ersättes med annan, sakkunnig och praktisk institution eller också att nytt, på olika områden fullt sakkunnigt folk insättes i kommissionen i fråga.

Stockholm den 1 november 1918.

Emil Molin.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Cen. Lib.

5906
.K3

Nr 3.

Av herr **Lithander m. fl.**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 och tills vidare under år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst.*

I 14 § av Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den 22 mars 1918 angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst stadgas, att avlöning från allmänna indragningsstaten utan tjänstgöringsskyldighet icke medför någon rätt till krigstidstillägg eller krigstidshjälp.

I följd härav har icke något krigstidstillägg i år utgått till de kronofogdar, som från och med år 1918 överförts på indragningsstat på grund av den under år 1917 beslutade omorganisationen av fögderiförvaltningen i annan mån än för den tid av året, de varit i tjänst.

Vid närmare eftertanke torde man finna, att detta icke är med rätt och billighet överensstämmande. Kronofogdarna hava nämligen mot sin vilja genom statsmakternas beslut tvingats frånträda sina tjänster och böra i följd därav vara berättigade att även efter tjänsternas frånträdande åtnjuta samma förmåner, som skulle tillkommit dem, därest de varit i tjänst. Denna princip har tillämpats vid bestämmande av den till dem utgående avlöningen från indragningsstaten och borde även rättvisligen tillämpas i fråga om deras rätt till krigstidstillägg och krigstidshjelp.

Häremot torde invändas, att kronofogdarna, såsom varande tjänstfria, böra kunna bereda sig tillfälle till arbetsförtjänst å andra områden till fyllande av deras levnadsbehov, och det må villigt erkännas, att sådana möjligheter förefinnas beträffande en mindre del av dem. För den största delen möta dock stora svårigheter att skaffa sig nya arbetstillfällen, på grund av *dels* den omständigheten att deras föregående verksamhet oftast varit helt inriktad på skötseln av de med tjänsten förenade göromålen, *samt dels* i synnerhet att de i allmänhet befinna sig i den jämförelsevis

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

höga åldern mellan 55—65 år. Härtill kommer att kronofogdarna enligt 1917 års riksdagsbeslut ålagts skyldighet att jämväl under 1918, beträffande sina förutvarande tjänstgöringsområden, utföra de göromål, som vederbörande länsstyrelser kunde finna erforderliga för genomförande av fögderiförvaltningens omorganisation. En del kronofogdar ha på grund härav hållits i tjänst under viss del av året, varjämte de samtliga i början av året varit sysselsatta med avslutandet av vid årsskiftet ännu icke slutbehandlade ärenden, allt omständigheter som ju uppenbarligen verkat hindrande i fråga om möjligheten för dem att skaffa sig annat arbete.

Det förtjänar även anmärkas, att de avlöningar, som nu utgå från allmänna indragningsstaten till kronofogdarna, grunda sig på en lönereglering av så tidigt datum som år 1878, då penningvärdet var avsevärt högre än närmast före kristidens inbrott.

På grund av de nu framlagda synpunkterna ha vi kommit till den uppfattningen, att en orättvisa vederfarits kronofogdarna, då de uteslutits från rätten till krigstidstillägg och krigstidshjälp.

Då den för innevarande urtima riksdag framlagda kungl. propositionen nr 1 om extra krigstidstillägg för senare halvåret av år 1918 och vidare under år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst ansluter sig till lagtima riksdagens beslut om krigstidstillägg och krigstidshjälp och i följd därav uteslutit kronofogdarna från åtnjutande av det extra krigstillägget, få vi, i syfte att åvägabringa åtminstone någon gottgörelse för den antydda orättvisan, i den mån sådant kan ske i samband med nämnda kungl. proposition, härmed hemställa,

att riksdagen ville besluta sådan ändring i kungl. propositionen nr 1 till nu pågående urtima riksdag, att de å allmänna indragningsstaten uppförda kronofogdarna måtte bliva delaktiga av det extra krigstidstillägg, propositionen avser.

Stockholm den 6 november 1918.

Edvard Lithander. *Axel Sundberg.*

Cornelius Olsson. *Axel Bökelund.*

Nr 4.

Av herr **Lindman**, *angående extra krigstidstillägg åt innehavare av vissa prästerliga tjänster och prästerliga emeritilöner.*

Till innevarande års lagtima riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till lag angående krigstidsunderstöd åt vissa präster, varjämte Kungl. Maj:t föreslog riksdagen att för krigstidstillägg och krigstidshjälp utgående till dessa präster för ecklesiastikåren 1917—1918 och 1918—1919 godkänna vissa allmänna grunder. Riksdagen biträdde Kungl Maj:ts förslag i huvudsak. Sedan därefter jämväl kyrkomötet antagit nämnda lagförslag och godkänt berörda grunder, utfärdade Kungl. Maj:t den 30 augusti 1918 lag i ämnet.

De präster, som jämlikt denna lag kunna erhålla krigstidsunderstöd, äro de såväl ordinarie som extra ordinarie, vilka avlönas enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910, samt dessutom innehavare av prästerliga emeritilöner. Grunderna, enligt vilka krigstidsunderstöd skall utgå, beslutas för ecklesiastikåren 1917—1918 och 1918—1919 av Konung, riksdag och kyrkomöte samt för tiden därefter av Konung, och riksdag. Utgående understöd bestrides dels av kyrkofonden och dels av samma medel som de ordinarie avlöningarna.

Jämlikt bestämmelserna i nämnda lag och de av riksdag och kyrkomöte antagna allmänna grunderna utfärdade Kungl. Maj:t nämnda den 30 augusti jämväl kungörelse dels angående krigstidsunderstöd under ecklesiastikåret 1918—1919 åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt vissa extra ordinarie präster och dels angående krigstidstillägg under ecklesiastikåret 1918—1919 åt innehavare av prästerliga emeritilöner. Enligt förstnämnda kungörelse utgår för ecklesiastikåret 1918—1919 till de i tjänst varande prästerna såväl krigstidstillägg som krigstidshjälp, det förra med 200 kronor och 30 % å de kontanta avlönings-

förmånerna, dock högst med 1,700 kr., således med något lägre belopp än till befattningshavare i statens tjänst. Till innehavare av prästerliga emeritilöner, vilka samtliga uppbära sådana löner med 1,500 kronor årligen, utgår för samma ecklesiastikår krigstidstillägg med 700 kronor, alltså efter samma grund som till f. d. befattningshavare i statens tjänst.

Avlöningsförmånerna till dessa grupper av präster utgå i sin helhet eller till största delen med bestämda kontanta belopp. Då de härigenom äro i lika hög grad som befattningshavare i statens tjänst berörda av den nuvarande svåra dyrtiden, hava de ansetts böra beredas ungefär samma hjälp som dessa mot de ekonomiska svårigheterna. Till den nu sammankallade urtima riksdagen har Kungl. Maj:t framlagt förslag angående ett extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt såväl befattningshavare i statens tjänst som f. d. dylika befattningshavare. Något förslag om extra krigstidstillägg åt de präster, som uppbära krigstidstillägg, har dock icke framlagts. Billigheten synes dock kräva, att jämväl dessa bliva delaktiga av sådant tillägg. Skulle för ett beslut härom endast erfordrats samstämmiga beslut av Konung och riksdag, torde väl även denna fråga av Kungl. Maj:t blivit underställd den urtima riksdagens prövning. Emellertid stadgas i berörda lag angående krigstidsunderstöd åt vissa präster, såsom förut nämnts, att för utgående av dylikt understöd under ecklesiastikåret 1918—1919 fordras även kyrkomötets bifall, och häri får väl sökas anledningen till att Kungl. Maj:t icke gjort någon framställning till riksdagen i ämnet. Då kyrkomöte redan hållits en gång under innevarande år för behandling av frågan om krigstidsunderstöd, har det väl ansetts förenat med vissa olägenheter att åter låta ett sådant möte sammanträda för detta enda ärendes skull. Då det emellertid får anses med rättvisa och billighet överensstämmande, att något extra krigstidstillägg tilldelas dessa präster för senare delen av ecklesiastikåret 1918—1919 för att i någon mån kompensera den under senaste tiden så väsentligt ökade dyrtiden, torde dessa olägenheter icke böra utgöra ett hinder härför. Ett åter sammanträdande kyrkomöte skulle behöva vara samlat endast en synnerligen kort tid för att fatta beslut i detta ämne. Visserligen finns icke något hinder för att även andra frågor kunna motionsvis framföras vid ett sådant möte, enär begreppet »urtima» kyrkomöte icke finnes, men man får väl förutsätta, att ledamöterna av ett sådant extra kyrkomöte icke skulle i ett så exceptionellt fall begagna sig av sin fria motionsrätt utan uteslutande ägna sig åt behandlingen av förslag om extra krigstidstillägg. Under dessa förhållanden synes det lämpligast, att riksdagen fattar beslut i förevarande ärende, i den förvissning att Kungl. Maj:t därefter låter kyrkomötet yttra sig i frågan.

Beträffande detaljerna ifråga om ett sådant extra krigstidstillägg torde följande böra stadgas. I analogi med förslaget om extra krigstidstillägget åt befattningshavare i statens tjänst torde motsvarande understöd till det i tjänst varande prästerskapet, som erhåller krigstidstillägg för ecklesiastikåret 1918—1919, böra utgå för senare delen av detta år, d. v. s. för tiden den 1 november 1918—den 30 april 1919, med 30 % å de kontanta löneförmånerna, dock högst med 750 kronor. Till innehavare av prästerliga emeritilöner torde det extra krigstidstillägget böra utgå för samma tid med ett belopp av 250 kronor. De närmare bestämmelserna för detta extra krigstidstilläggs utgående torde böra meddelas av Kungl. Maj:t. Beträffande frågan varifrån de erforderliga medlen skola tagas, torde väl samma bestämmelser som stadgats för krigstidstillägget böra gälla även för det extra; möjligen bör dock tagas under övervägande, huruvida icke hela det extra krigstidstillägget bör bestridas ur kyrkofonden.

Med stöd av vad sålunda anförts, får jag hemställa,

att riksdagen måtte för sin del besluta, att åt de präster, som avses i lagen den 30 augusti 1918 angående krigstidsunderstöd åt präster i nyreglerade pastorat samt åt vissa extra ordinarie präster och innehavare av prästerliga emeritilöner, skall för senare hälften av ecklesiastikåret 1918—1919 utgå extra krigstidstillägg enligt ovan anförda grunder.

Stockholm den 4 november 1918.

Arvid Lindman.

Nr 5.

Av herrar **Runefors** och **Olsson** i Ramsta, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 11, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor.*

Kungl. propositionen föreslår, att för senare halvåret av 1918 ett extra krigstidstillägg åt folkskolans och småskolans lärarekår skulle utgå enligt samma grunder som det vid årets lagtima riksdag beslutade men med blott hälften av då fastställda belopp.

Med den kännedom vi ha om dessa lärarekårers ekonomiska villkor och förhållanden under dyrtidens fruktansvärda tryck, vilja vi från början fastslå, att dessa föreslagna belopp äro för knappt tillmätta. Dessa grupper av tjänstemän ha under hela dyrtiden måst draga sig fram *under* den officiella existensminimigränsen med sina så tidigt som 1906 beslutade nu utgående löner, och de ha på flertalet orter ej erhållit något som helst dyrtidstillägg. Det förhållandet, att en del av deras lön utgår från statsmakterna och en annan del påvilar den kommun, uti vilken de fullgöra sin tjänstskyldighet, har gjort, att ingendera myndigheten har ansett sig vara skyldig bispringa dem i dessa tider av nöd, varav följer, att de fått stå helt utanför påräknad hjälp.

När i väntan på den länge utlovade löneregleringen, som nu av årets lagtima riksdag beslutats och sålunda först med nästa års ingång träder i kraft, en tillfällig löneförbättring beslutades av riksdagen 1916 och sedan upprepades åren 1917 och 1918, voro de beviljade beloppen så små, att de — ehuru de naturligtvis voro en välkommen hjälp — ej förmådde motsvara och uppväga det alltjämt ökade dyrtidstrycket. De i jämförelse med andra statens tjänstemän för ifrågavarande lärarekårer så låga utgångslönerna ha hela tiden varit dessa till avsevärd nackdel, och detta även då det slutligen gällt att ekonomiskt bispringa dem. Och fastän övriga stats-

tjänstemän ställes i utsikt en långt kraftigare krigstidshjälp än i förevarande lönegrupper, torde det visa sig, att ej ens de finna dem motsvara verkliga behovet.

Kommer så därtill, att ej endast i städerna och större samhällen varuknappheten blir allt intensivare, utan även landsbygdens lärarekår har det lika svårt att anskaffa nödiga varor till rimliga priser, under det att kommunernas skatter raskt stegras, och detta särskilt svårt drabbar tjänsteinnehavarnas redan så otillräckliga löner, så är det tydligt, att här är en mera effektiv hjälp behövlig.

Huru svårt läget är framgår också därav, att, ehuru lagtima riksdagen i år beslutat en — som det så tycktes, kraftig förhöjning av lärarekårens löner, så har centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening redan ansett det nödvändigt att ingå till Kungl. Maj:t med begäran, att nästa års riksdag måtte bevilja dyrtidstillägg på de nya lönebeloppen; en framställning, som kungl. folkskoleöverstyrelsen för sin del redan tillstyrkt.

Med hänvisning till vad vi här ovan anfört och för att så litet som möjligt rubba den plan för det extra krigstidstillägget, som i kungl. propositionen använts, vilja vi dock yrka, att beloppen höjas, och tillåta vi oss vördsamt hemställa:

dels att riksdagen måtte besluta bifalla den kungl. propositionen med den ändring, att de föreslagna beloppen ökas med 100 kronor i varje där upptagen lärarekategori och alltså bli i kungl. propositionens punkt a) 400 kronor, i punkt b) 300 kronor, i punkt c) 300 kronor och i punkt d) 225 kronor;

dels att utskottet ville beräkna och föreslå den ökning i det av Kungl. Maj:t äskade förslagsanslaget, som härav blir en följd;

dels och att riksdagen måtte besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i kungörelsen den 22 september 1917.

Stockholm den 5 november 1918.

Enok Runefors. *Gustaf Olsson,*
i Ramsta.

Stockholm 1918. Ivar Haggströms Boktryckeri A. B.
186047

S 406
.T3
Gen. Lib.

Nr 6.

Av herr **Thore m. fl.**, *i anledning av Kungl. Majts proposition nr 1 angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 och tillsvidare under år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst m. m.*

I nådig proposition nr 1 till innevarande års urtima riksdag angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av år 1918 och tills vidare under år 1919 åt befattningsinnehavare i statens tjänst har Kungl. Maj:t föreslagit bland annat följande:

Det extra krigstidstillägget skall utgå med en tredjedel av de å 1918 års senare hälft belöpande avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas, eller, där beloppet enligt denna beräkningsgrund skulle understiga 300 kronor för samma tid räknat, med sistnämnda eller däremot svarande belopp, dock med iakttagande att ingen må uppbära mera än 4 kronor 50 öre per dag, ej heller mera än hälften av de avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas.

Vidare har Kungl. Maj:t i propositionen nr 2 angående extra krigstidstillägg åt f. d. befattningsinnehavare i statens tjänst föreslagit, bland annat, att det extra tillägget till dessa f. d. befattningsinnehavare skall utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägget beräknas enligt kungörelsen av den 22 mars 1918, med iakttagande dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga 250 kronor.

Slutligen har Kungl. Maj:t i propositionen nr 3 angående extra krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningsinnehavare i statens tjänst föreslagit, bland annat, att det extra tillägget skall utgå med en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägget enligt nyss nämnda kungörelse beräknas, dock med vissa i propositionen närmare angivna maximi- och minimigränser.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

De extra krigstidstillägg, som statstjänarna genom riksdagens bifall till ovan återgivna bestämmelse skulle komma i åtnjutande av, äro, fastän dessa tillägg procentuellt sett utgöra en ganska avsevärd ökning av de av 1918 års lagtima riksdag beslutade tilläggen, dock enligt vårt förmenande ingalunda tillräckliga för att effektivt bringa hjälp åt statens befattningsinnehavare, de högre såväl som de lägre, i deras genom den abnorma prisstegringen av livsförnödenheterna iråkade bekymmersamma ekonomiska ställning.

Det erkännes numera allmänt, att ingen samhällsklass i samma grad som statens befattningshavare lider under dyrtidens tryck. Med sina fasta löneinkomster, reglerade med hänsyn till prisförhållanden, som redan före världskrigets utbrott i flera fall voro antikverade, hava ämbets- och tjänstemännen sett sin ekonomiska ställning år från år försämras. Läget för det stora flertalet tjänstemän, som sakna förmögenhet, är ock för närvarande sådant, att det utan överdrift kan karaktäriseras såsom förtvivlat.

Man säger icke för mycket, om man påstår, att den hjälp, som statsmakterna hittills beviljat statens befattningshavare, och alldeles särskilt dem i de högre graderna, varit otillräcklig och lämnat åt befattningshavarna att själva bära den ojämförligt tyngsta delen av dyrtidsbördan. Bortsett från en obetydlig krigstidshjälp under år 1916 åt befattningshavare med högst 2,000 kronors inkomst, var det först för år 1917, alltså mer än två år efter kristidens utbrott, som förhållandena ansågos hava förvärrats därhän, att ett mera allmänt lönetillägg blev nödvändigt. Det sålunda beviljade krigstidstillägget utgick med 25 procent för högst 1,000 kronors avlöning för att därefter successive minskas och slutligen helt och hållet upphöra vid inkomst över 9,800 kronor. Vid detta års lagtima riksdag gick man som bekant än ett steg längre och beviljade ett krigstidstillägg, som, utom av en s. k. grundplåt av 365 kronor, utgöres av ett procentuellt lönetillägg av 33 ⅓ procent. Någon inkomstgräns uppåt för rätten till detta lönetillägg fastställdes icke, men däremot ett högsta belopp (2,007: 50 kronor), som tillägget jämte krigstidshjälpen icke fick överstiga.

Redan då detta års krigstidstillägg beviljades, påpekades, att detsamma var alldeles otillräckligt och i själva verket betecknade en avsevärd försämring i jämförelse med 1917 års lönetillägg. Vid den tidpunkt, då nämnda beslut fattades, hade levnadskostnaderna enligt socialstyrelsens bekanta kristidsbarometer stigit med 52 procent, och det beviljade lönetillägget motsvarade åtminstone för det stora flertalet befattningshavare sålunda hälften av denna stegring. Men då riksdagen

innevarande år fattade sitt beslut om ett tillägg av 33 1/3 procent — utom grundplåten — hade dyrtidsbarometern redan stigit till 103 procent. För att icke tjänstemännens ekonomiska ställning relativt taget skulle försämras, hade konsekvensen därför krävt ett krigstidstillägg för detta år av åtminstone 50 procent.

Sedan nyssnämnda beslut fattats, har emellertid stegringen i levnadskostnaderna alltjämt fortgått, och i denna stund visar, enligt nyligen offentliggjorda uppgifter, dyrtidsbarometern en siffra av 142 procent. Uttryckt i absoluta tal innebär denna siffra, att en tjänstemannafamilj, som före krisen (maj 1914) hade en årsinkomst av 2,000 kronor, för att nu upprätthålla samma levnadsstandard måste hava sin årsinkomst ökad till 4,840 kronor. Gör man samma beräkning även för högre inkomstgrupper, kommer man till följande resultat:

Beräknad årsbudget.

Före krisen:	Oktober 1918:
3,000 kronor	7,260 kronor
4,000 »	9,680 »
5,000 »	12,100 »
6,000 »	14,540 »
7,000 »	16,940 »
8,000 »	19,360 »

Socialstyrelsens levnadskostnadsberäkningar hänföra sig visserligen endast till en s. k. normalbudget om 2,000 kronor. Men det lider intet tvivel, att icke dessa beräkningar, i stort sett, gälla även för betydligt högre inkomstklasser. Detta har framgått ur analoga undersökningar, som verkställts såväl här i Sverige som i utlandet. En närmare eftertanke säger oss också, att så måste vara fallet. En prisstegring av den styrka och varaktighet som den vi nu uppleva sträcker sina verkningar till varje gren av det ekonomiska livet och omfattar varje nyttighet, varje tjänst, vi nödgas taga i anspråk.

Jämför man de ovan beräknade levnadskostnaderna för tjänstemännen med de i våras beviljade krigstidstilläggen, kan man icke undgå att finna proportionen alltför orimlig, särskilt i de grader, som icke komma i åtnjutande av krigstidshjälp eller rabatter. I själva verket betalar ju numera staten inom vissa avlöningsgrupper tjänstemännen, efter penningvärdet räknat, icke ens hälften av den lön, de vid sin utnämning tillförsäkrats. Det är icke små belopp, varmed köpkraften av tjänstemännens löner minskats under de fyra krigsåren, och att tjänstemännen över huvud kunnat draga sig fram, kan icke förklaras

annat än genom en i många fall högst väsentlig nedsättning av deras levnadsstandard eller genom ökad skuldsättning, ofta bådadera.

Det kommer säkerligen att invändas, att det dock icke kan ifrågasättas, att staten skulle hålla sina befattningsinnehavare helt och hållet skadeslösa för det ekonomiska tryck, som kristiden utövar. Ehuru staten på andra områden måste handla efter en sådan grundsats, exempelvis vid inköp av livsmedel, driftsförnödenheter, anskaffande av arbetskraft från den fria marknaden, bestämmande av tariffsatser m. m., har detta dock icke ifrågasatts beträffande tjänstemännens löner. Men det gäller att tillse, att den andel av kristidsbördan, som lämnas åt statens befattningsinnehavare själva att bära, icke blir alltför tung. Den förpliktelse till billighet, som staten äger mot alla medborgare, åligger den icke i mindre grad mot dess egna befattningsinnehavare, som ställt sin arbetskraft till dess förfogande.

När man talar om tjänstemännens skyldighet att »inskränka sig», att »nedbringa sina levnadskostnader» etc., må man då också anvisa, huru dessa besparingar skola göras. Redan före kriget torde tjänstemannalönerna icke varit högre än att de medgivit endast blygsamma anspråk ifråga om levnadsstandarden, och under nuvarande förhållanden kan man tryggt påstå, att denna nedbringats till en gräns, under vilken det icke utan allvarlig fara är möjligt att gå. En utgiftspost, ifråga om vilken under normala förhållanden i åtskilliga fall besparingar kunnat göras, är bostadshyran. På denna punkt skulle, när nöden tvingar, en reducering av levnadsstandarden måhända i vissa fall kunna ske. Huru stora betänkligheter en dylik reducering än ur andra synpunkter är ägnad att väcka, själva tidsförhållandena förbjuda dock numera oftast denna utväg. Åtminstone i de större och medelstora städerna äro i allmänhet särskilt mindre lägenheter omöjliga att anskaffa, och många tjänstemän nödgas därför, trots dyrtidsstegringen även på detta område, behålla sina hittillsvarande bostäder.

Det har anmärkts, att tillfälliga lönetillägg under en kristid som den nuvarande, vilken ytterst beror på missförhållandet mellan penningtillgången och varumängden, egentligen skulle vara till skada mera än till gagn. Genom att öka lönerna, ökar man tjänstemännens köpkraft, vilket i sin ordning skulle medföra ytterligare prisstegring. Detta ligger emellertid vid sidan av den föreliggande frågan, som helt enkelt gäller om statstjänstemännens löner böra hållas på en lägre nivå, under det att andra samhällsklasser genom ökade inkomster anpassa sig efter de förändrade ekonomiska förhållandena. Och därvid kan icke nog tagas i betraktande, att det är ett eminent statsintresse att hålla statstjänste-

mannakåren uppe. En tjänstemannaklass, som pressas av ekonomiska trångmål och nöd, försvagar utsikterna till ett gott statsarbete. Nuvarande ställning på detta område är ock menlig för statstjänstemännens rekrytering. Den har gjort icke blott att många, särskilt yngre och dugande förmågor, mer och mer försmå statstjänsten och i stället uppsöka enskilda, långt mera lönande anställningar. »Flykten från statstjänsten» är icke allenast ett tomt ord. Bakom det ligger en allvarlig verklighet, en verklighet, som för varje dag blir alltmera hotande. Klart är nämligen, att det just är de mest dugande, de mest energiska av särskilt de yngre statsbefattningsinnehavarna, som överge statstjänsten. En ännu större fara ligger emellertid däri, att statstjänsten icke längre verkar lockande på just de dugligaste elementen. Rekryteringen av statens verk är redan nu förenad med mycket stora svårigheter, svårigheter som ökas för varje dag som går. I stället för att staten tidigare kunde välja bland de dugligaste och bästa, som lämnade universiteten och andra högre bildningsanstalter, är det fara värt, att man kommer därhän, att statstjänsten får åtnöja sig med vissa svagare element, som av brist på företagsamhet eller andra liknande orsaker icke passa för enskild verksamhet. Faran för en dylik sakernas utveckling blir så mycket större, som statsförvaltningens verksamhetsområde dagligen vidgas.

Dessa synpunkter, nämligen att genom tillfredsställande avlöningar locka till sig dugande krafter, ha gjort sig gällande snart sagt inom alla arbetsanställningsområden utom ifråga om statstjänsten. De krigstidstillägg, som utbekommas av tjänstemän anställda hos enskilda arbetsgivare och kommuner, äro också oftast väsentligt högre än vad statsverket åtminstone hittills erbjudit.

I nu föreliggande proposition till riksdagen angående extra krigstidstillägg till befattningsinnehavare i statens tjänst, liksom i den framställning i samma ärende, som inkom till innevarande års lagtima riksdag, har Kungl. Maj:t vid utformande av dessa propositioners allmänna motiveringar särdeles övertygande framhållit de skäl, som tala för en effektiv ekonomisk hjälp till statstjänarna. Riksdagen har likaledes, bland annat i sin skrivelse innevarande år angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918, understrukit dessa av Kungl. Maj:t framförda synpunkter. Vid bestämmande av avlöningstilläggen har Kungl. Maj:t emellertid stannat vid belopp, som, särskilt för vissa grupper av statstjänare, lämnat i hög grad otillräcklig ekonomisk ersättning för kristidens verkningar. Det extra krigstidstillägget har sålunda i förevarande proposition efter en närmare motivering, som återfinnes på sid. 18, satts till 33 $^1/_3$ procent på de löneförmåner, som en befattnings-

innehavare åtnjuter under senare hälften av innevarande år, varjämte en stark begränsning uppåt på dessa 33 1/3 procent föreligger, i det att ingen befattningshavare må uppbära högre tillägg än 4.50 kronor per dag. Denna begränsning nedsätter procentsatsen för exempelvis 6,000 kronors årsavlöning till 28 procent, för 7,500 kronors avlöning till 22 procent och för 9,000 kronors avlöning till 18 procent. Med fäst hänsyn till den procentuella fördyringen av levnadsomkostnaderna under de månader, som förflutit sedan lagtima riksdagens beslut i ärendet fattades, framgår med all önskvärd tydlighet, att den nu föreslagna dyrtidshjälpen icke står i väl avvägd proportion till den inträffade prisstegringen. Denna omständighet påpekas även i den kungl. propositionen, men det utsäges tillika, att Kungl. Maj:t vid tillmätande av krigstidstilläggens storlek vid detta tillfälle liksom förut måst ledas av den grundsatsen, att statens befattningsinnehavare, i likhet med det stora flertalet av andra medborgare, själva måste bära någon del av dyrtidens tunga.

Den grundsats, som Kungl. Maj:t sålunda anför, må till sin allmänna princip vara nog så riktig, men en rigorös tillämpning av denna princip i förevarande fall på det sättet, att av den senast skeende prisökningen statstjänarna själva, eller i varje fall betydande grupper av dessa, skola bära den väsentliga delen, kan uppenbarligen icke vara överensstämmande med rättvisa och billighet. Allaredan vid den av lagtima riksdagen innevarande år företagna regleringen mellan prisökningen och krigstidstilläggen fingo statstjänarna sig pålagda en dryg proportion av då förhandenvarande prisökning. Att nu ytterligare fortsätta på denna väg måste uppenbarligen leda till en så väsentlig nedsättning i statstjänstemännens förmåga att motstå dyrtidstrycket, att en fullständig nedbrytning av kårens ekonomi kan befaras med därav följande olycksbringande konsekvenser för hela vår statsförvaltning.

Under sådana förhållanden anse vi, att en ökning av de av Kungl. Maj:t föreslagna extra krigstidstilläggen är synnerligen av behovet påkallad, samt att denna ökning bör sträcka sig både till minimibeloppet, procentsatsen och maximibeloppet. Vi föreslå för den skull, att minimibeloppet 300 kronor höjes till 500 kronor, att procentsatsen sättes till 50 procent i stället för 33 1/3 procent och att maximibeloppet ökas till 1,500 kronor.

I fråga om Kungl. Maj:ts proposition nr 2 angående extra krigstidstillägg åt f. d. befattningsinnehavare i statens tjänst samt propositionen nr 3 angående extra krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, torde icke någon sär-

skild motivering av oss behöva framföras för vår uppfattning, att även här en höjning av de av Kungl. Maj:t föreslagna beloppen är av behovet påkallad. Staten måste även i dessa fall tillse, att det tunga dyrtidstryck, som vilar på f. d. statstjänare och änkor och barn efter statstjänare, i någon större utsträckning än vad som skulle bliva fallet, om Kungl. Maj:ts förslag antoges, blir avlägsnat.

I anslutning till vad som ovan blivit anfört tillåta vi oss hemställa, att riksdagen måtte besluta,

dels att avdelning II i propositionen nr 1 må erhålla följande ändrade lydelse:

II) förklara, att det extra krigstidstillägget skall utgå med *hälften* av de å 1918 års senare hälft belöpande avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas, eller, där beloppet enligt denna beräkningsgrund skulle understiga 500 kronor för samma tid räknat, med sistnämnda eller däremot svarande belopp, dock med iakttagande att ingen må uppbära mera än 1,500 kronor, ej heller mera än två tredjedelar av de avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas;

dels att avdelning b) i propositionen nr 2 må erhålla följande lydelse:

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall till vederbörande f. d. befattningsinnehavare eller, om han efter juni månads utgång avlidit, till hans stärbhusdelägare utgå med *hälften* av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg beräknas enligt ovannämnda kungörelse av den 22 mars 1918, med iakttagande dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga 400 kronor; samt

dels att avdelning b) i propositionen nr 3 må erhålla följande lydelse:

b) förklara, att det extra krigstidstillägget skall, utan annan begränsning med avseende å beloppet än nedan angives, till vederbörande pensionär eller understödstagare eller, därest denna efter juni månads utgång avlidit, till stärbhusdelägare utgå med *hälften* av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension eller det årliga understöd, varå krigstidstillägg

beräknas enligt ovannämnda kungörelse av den 22 mars 1918; dock med iakttagande att det extra krigstidstillägget

dels icke må understiga 50 kronor för pensionsberättigad änka och 30 kronor för annan pensionär eller understödstagare,

dels icke må överstiga för pensionsberättigad änka 150 kronor, i fråga om pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn 150 kronor för änka och 50 kronor för ett vart pensionsberättigat barn, för pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder 150 kronor, i fråga om pensionsberättigade minderåriga syskon utan pensionsberättigad moder 150 kronor för det första med tillägg av 50 kronor för ett vart av de övriga, samt för annan pensionär eller understödstagare 150 kronor.

Därjämte hemställa vi, att utskottet måtte föreslå de förändringar i övrigt i Kungl. Maj:ts ifrågavarande propositioner, som på grund av våra ovannämnda förslag kunna påkallas.

Stockholm den 6 november 1918.

Alex. Thore. *Axel Bökelund.* *Malte Sommelius.*
Edvard Lithander. *Sven Lübeck.* *Axel Sundberg.*
S. Welin. *Otto Holmdahl.* *K. E. W. Söderhielm.*
Karl Hildebrand. *C. G. Hammarskjöld.* *Nils Winkler.*
Erik Nylander.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Con. Lib.
S406
.K3

Nr 7.

Av herr **Jungnell,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 11, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor.*

Uti Kungl. Maj:ts proposition, nr 11, rörande extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor hemställes om ett något högre krigstidstillägg för ordinarie folkskollärare, vilka vid ingången av 1918 hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder.

Att ett högre krigstidstillägg utgår till lärare, som äro familjeförsörjare, synes mig synnerligen välgrundat. Dock anser jag skäl föreligga till ändring i bestämmelsen, att det högre krigstidstillägget skall utgå till befattningshavare, vilka vid *ingången* av 1918 hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder. Då krigstidstillägget skall räknas för tiden från 1 juli, bör kunna anses sakligt motiverat, att *alla,* som vid denna tidpunkt ha eget äkta barn under 18 år, också komma i åtnjutande av det till familjeförsörjare föreslagna högre beloppet. Härvid förbiser jag icke, att genom sådan ändring i tidsbestämmelsen de lärare, vilkas yngsta barn under tiden 1 januari—30 juni uppnått 18 år, komma att uteslutas från det högre tillägget. Jag finner dock detta ovillkorligen riktigare, än att de, som under samma tid inträtt i gruppen familjeförsörjare uteslutas, enär de förra ändock åtnjuta högre tillfällig löneförbättring för året, nämligen 600 kronor mot 400 kronor för de senare, och dessa senare därtill i regel befinna sig i lägre lönegrader. Ävenså torde här ifrågakommande beräknade utgifter till grund för krigstidstillägget ställa sig relativt högre vid inträde i gruppen familjeförsörjare än vid den tidpunkt yngsta barnet fyllt 18 år.

Ett bifall till denna motion torde icke så avsevärt inverka på beräknade anslagssumman, att denna behöver ändras.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

På grund av vad sålunda anförts får jag härmed hemställa,

att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 11 punkt a, att där föreslaget krigstidstillägg skall under angivna villkor i övrigt utgå till befattningshavare, vilka *den 1 juli 1918* hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder.

Stockholm den 5 november 1918.

Algot Jungnell.

Nr 8.

Av herr **Jungnell**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 10, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid kommunala mellanskolor.*

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 10, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid kommunala mellanskolor och under hänvisning till motiveringen i min motion II: 7 får jag härmed hemställa,

att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 10, punkt a, att där föreslaget krigstidstillägg skall under angivna villkor i övrigt utgå till befattningshavare, vilka *den 1 juli 1918* hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder.

Stockholm den 6 november 1918.

Algot Jungnell.

Nr 9.

Av herr **Jungnell,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 12, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna.*

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 12, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna och under hänvisning till motiveringen i min motion II: 7 får jag härmed hemställa,

att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 12, att krigstidstillägget för familjeförsörjare kommer att utgå till lärare, vilka *den 1 juli 1918* hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder.

Stockholm den 6 november 1918.

Algot Jungnell.

Nr 10.

Av herr **Jungnell,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 13, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt vissa lärare vid högre folkskolor.*

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 13, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt vissa lärare vid högre folkskolor och under hänvisning till motiveringen i min motion II: 7 får jag härmed hemställa,

att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 13, punkt a, att där föreslaget krigstidstillägg skall under angivna villkor i övrigt utgå till befattningshavare, vilka *den 1 juli 1918* hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder.

Stockholm den 6 november 1918.

Algot Jungnell.

STOCKHOLM 1918, IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

186046

S 906
K3

Nr 11.

Av herrar **Bengtsson** och **von Sneidern,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 14, angående extra krigstidstillägg åt vissa lärare vid statsunderstödda folkhögskolor.*

Uti Kungl. Maj:ts proposition nr 14 den 25 oktober 1918 angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor hemställes, att riksdagen måtte bevilja nämnda lärare ett extra krigstidstillägg, uppgående till hälften av den tillfälliga löneförbättring, som tillerkändes dessa lärare för vinterkursen under läsåret 1917—1918 eller för ordinarie lärare 175 kronor, för icke ordinarie ämneslärare 100 kronor och för varje annan lärare 75 kronor, att utgå icke för senare halvåret av 1918, såsom föreslås beträffande övriga krigstidstillägg utan för nu pågående vinterkurs, d. v. s. för läsåret 1918—1919.

För övriga läraregrupper, som erhållit tillfällig löneförbättring för år 1918, föreslås uti propositionerna nr 10, 11 och 13 ett krigstidstillägg av respektive 300 och 200 kronor att utgå för tiden 1 juli—31 december 1918.

För folkhögskolans lärarepersonal har sålunda föreslagits avsevärt lägre belopp än för andra med denna personal jämförliga läraregrupper, varjämte den tjänstetid, för vilken krigstidstillägget skulle utgå, framflyttats till vinterkursen 1918—1919 i stället för senare halvåret 1918 för övriga läraregrupper.

Några skäl för folkhögskollärarnas ställande i sämre läge än övriga lärare torde emellertid ej föreligga och äro ej heller uti den kungl. propositionen anförda. Skillnaden i krigstidsbeloppet härleder sig uteslutande därifrån att till grund för beräkningen lagts för folkhögskollärarna den tillfälliga löneförbättringen för ett föregående läsår (1917—1918) men för övriga grupper innevarande kalenderår. Löneförbätt-

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

ringarna ha nämligen vuxit i och med kristidens stegrade krav och utgå med högre belopp för kalenderåret 1918 än för läsåret 1917—1918. För ordinarie lärare vid folkhögskolorna har sålunda löneförbättringen för vinterkursen 1917—1918 utgått med 350 kronor, medan den för nu påbörjade vinterkurs utgör 700 kronor.

Det är emellertid ingen svårighet att med ledning av uti kungl. propositionen intagna meddelanden beräkna, huru stor tillfällig löneförbättring folkhögskolans lärarepersonal tillerkänts för kalenderåret 1918.

Den uppgår till följande belopp för lärare, som tjänstgjort under vårtermin, sommarkurs och hösttermin, inalles minst 32 veckor eller den stadgade minimitiden:

För ordinarie lärare	566: 67
» icke ordinarie ämneslärare	383: 33
» varje annan lärare	316: 67

Här har då beräknats, att vårterminen utgör $^2/_3$ och höstterminen $^1/_3$ av folkhögskolans vinterkurs, en beräkning, som grundar sig på faktiska förhållanden vid de flesta folkhögskolor i vårt land.

Hälften av ovanstående löneförbättring utgör:

För ordinarie lärare	283: 33
» icke ordinarie ämneslärare	191: 67
» varje annan lärare	158: 33

Likställighet med övriga läraregrupper i fråga om krigstidsbeloppets beräkningsgrund skulle sålunda vinnas, om tillägget för folkhögskollärarna sattes till nyssnämnda belopp, avrundade uppåt till respektive 290, 200 och 160 kronor.

Emellertid torde, såsom folkhögskoleinspektören Ingers uti sin framställning (se den kungl. propositionen) framhåller, starka skäl tala för att krigstidsbeloppen ställas lika för folkhögskollärarna och de övriga här nämnda läraregrupperna.

På grund härav hemställes, att riksdagen i enlighet med inspektör Ingers förslag måtte besluta att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december 1917 (Svensk författningssamling nr 813) angående statsbidrag för beredande av tillfällig löneförbättring för läsåret 1917—1918 åt lärare vid statsunderstödda

folkhögskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av av 46,400 kronor,

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå

a) med 300 kronor till varje ordinarie lärare,

b) med 200 kronor till varje icke ordinarie ämneslärare, vilkens tjänstgöringsskyldighet omfattar minst 15 undervisningstimmar i veckan,

c) med 200 kronor till varje annan lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 undervisningstimmar i veckan och vilken icke äger erhålla extra krigstidstillägg enligt de i mom. a) och b) angivna grunder,

dels och besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla, vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelse den 11 december 1917.

Stockholm den 5 november 1918.

Sv. Bengtsson i Norup. *Axel von Sneidern.*

Nr 12.

Av herrar **Bengtsson** och **von Sneidern**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 16, angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor.*

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen, nr 16, den 25 oktober 1918 angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor och med hänvisning i tillämpliga delar till den motivering, som anföres uti motion denna dag angående höjning av föreslaget extra krigstidstillägg åt lärarepersonalen vid statsunderstödda folkhögskolor, hemställes härmed, att riksdagen måtte besluta att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december 1917 (Svensk författningssamling nr 816) angående statsbidrag för beredande av tillfällig löneförbättring för läsåret 1917—1918 åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor ävensom åt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 30,000 kronor,

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå

a) med 300 kronor till varje ordinarie lärare,

b) med 200 kronor till varje icke ordinarie lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan.

c) med 100 kronor för varje kurs vid statsunderstödd lanthushållsskola åt lärarinna, som under kursen har en tjänstgöringsskyldighet av minst 30 timmar i veckan, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter i ämnet, som må vara erforderliga,

dels ock besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget åt lantmannaskolornas lärarepersonal skall i tillämpliga delar gälla, vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelse den 11 december 1917.

Stockholm den 5 november 1918.

Sv. Bengtsson i Norup. *Axel von Sneidern.*

Nr 13.

Av herr **Bengtsson**, *angående krigstidstillägg och extra krigstidstillägg åt f. d. befattningshavare, som åtnjuta pension från dövstumlärarnas pensionsanstalt.*

Sistlidne lagtima riksdag beviljade krigstidstillägg ej blott åt f. d. befattningshavare i *statens* tjänst utan även åt f. d. lärare och lärarinnor vid folkskolor, högre folkskolor, kommunala mellanskolor, småskolor, mindre folkskolor, biträdande extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor, lärare och lärarinnor vid med folkskoleseminarier förenade övningsskolor, vid av landsting eller städer upprättade småskoleseminarier, vid lappmarks ecklesiastikverks skolor, vid enskilda skolor och barnhem ävensom vid av landsting eller städer inrättade skyddshem, vilka under år 1918 ägde åtnjuta pension från folkskollärarnas pensionsinrättning eller understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. Och till innevarande urtima riksdag har Kungl. Maj:t i proposition nr 6 hemställt om beviljande av ett extra krigstidstillägg åt samtliga nyss uppräknade befattningshavare.

Emellertid ha de grupper av lärare i det allmännas tjänst, som åtnjuta pension från dövstumlärarnas pensionsanstalt, ännu ej erhållit något som helst krigstidstillägg. Dessa ha dock med avseende på sin lärargärning stått i samma förhållande till det allmänna (stat och kommuner) som ovan uppräknade f. d. befattningshavare, och deras pension har tillkommit och garanteras på likartat sätt.

Det har därför känts ganska tungt för dessa att bli utan krigstidstillägg, då deras kamrater i samma gärning erhållit sådant, och det är helt visst en gärd av billighet och rättvisa att nu göra dem likställda med andra med dem fullt jämförliga f. d. befattningshavare.

Enligt från vederbörande överstyrelse lämnad utredning uppgår

nu ifrågavarande f. d. befattningshavare under år 1918 till följande antal och deras pensioner utgå med här angivet belopp.

Dövstumlärare och lärarinnor			Lärare vid folkhögskolor och lantmannaskolor			Lärare och lärarinnor vid sinnesslö- och vanföreanstalt		
Antal	Pensionens belopp		Antal	Pensionens belopp		Antal	Pensionens belopp	
5	à 1,200 —	6,000 —	6	à 3,000 —	18,000 —	1		938 —
8	» 1,500 —	12,000 —	1		2,165 —	1		1,088 —
3	» 2,250 —	6,750 —	1		692 —	1		1,350 —
2	» 3,375 —	6,750 —	1		1,980 —	1		750 —
			1		2,475 —	2	à 825 —	1,650 —
			1		2,760 —	1		1,275 —
			1		1,260 —	1		405 —
			1		1,725 —	1		1,170 —
			1		1,815 —	1		900 —
			1		1,050 —	1		897 —
			1		2,250 —	1		1,125 —
			1		1,275 —	1		540 —
						1		1,005 —
18		31,500 —	17		37,447 —	14		13,093 —

Antalet f. d. befattningshavare med pensionsrätt uti dövstumlärarnes pensionsanstalt är sålunda 49 med ett sammanlagt pensionsbelopp av 82,040 kronor.

Med tillämpning av samma grunder, som fastställdes för krigstidstillägget åt f. d. befattningshavare under lagtima riksdagen 1918, d. v. s. en grundplåt av 200 kronor jämte en tredjedel av fastställt pensionsbelopp, dock sammanlagt ej över 700 kronor, skulle på dessa befattningshavare komma ett ordinarie krigstidstillägg av inalles 30,890 kronor.

För att full likställdhet med övriga här ovan uppräknade f. d. lärare skall vinnas, böra emellertid pensionärerna uti dövstumlärarnas pensionsanstalt också erhålla *extra krigstidstillägg* efter samma grunder, som föreslås av Kungl. Maj:t uti förut åberopade proposition nr 6, eller ett tillägg för senare halvåret 1918 av en tredjedel av på denna tid belöpande pension. Denna tredjedel kan för pensionärer uti dövstumlärarnas pensionsanstalt i avrundat tal beräknas till sammanlagt 10,500 kronor. Inalles skulle alltså ett belopp av 41,400 kronor erfordras,

för att ifrågavarande pensionärer skola komma i samma läge som de av deras kamrater, vilka åtnjuta pension från folkskollärarnas pensionsinrättning.

Då vi äro övertygade om att riksdagen tillfullo inser och behjärtar det läge, vari dessa f. d. befattningshavare befinna sig, tillåta vi oss hemställa, att riksdagen måtte besluta att

dels för beredande av krigstidstillägg för år 1918 samt extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt f. d. befattningshavare, som åtnjuta pension från dövstumlärarnas pensionsanstalt, å extra tilläggstat för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 41,400 kronor,

dels förklara, att krigstidstillägget skall utgå till vederbörande f. d. befattningshavare eller om han efter juni månads utgång avlidit till hans stärbhusdelägare

a) med 200 kronor jämte en tredjedel av årsbeloppet av vederbörande befattningshavare tillerkänd pension, dock tillhopa högst med 700 kronor

b) med ett extra krigstidstillägg uppgående till en tredjedel av vad å 1918 års senare hälft belöper av den pension, varå krigstidstillägg enligt mom. a) erhålles, dock att det extra krigstidstillägget icke må överstiga 250 kronor,

dels ock förklara, att i fråga om dessa krigstidstillägg skall i övrigt gälla de bestämmelser Kungl. Maj:t kan finna nödigt fastställa.

Stockholm den 7 november 1918.

Sv. Bengtsson
i Norup.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

S 706
.K3

Nr 14.

Av herr **Leander m. fl.**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 och tills vidare under år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst.*

I det statsrådsprotokoll, som bifogats den kungl. propositionen nr 1 till innevarande urtima riksdag, anför statsrådet och chefen för finansdepartementet de skäl, som synas honom tala för, att det extra krigstidstillägg, varom framställning gjorts till riksdagen, bör erhålla formen av en utökning av det nu utgående procentuella krigstidstillägget.

Dessa skäl måste betraktas såsom väl grundade. Likaså måste var och en, som ser icke blott på sitt eget utan även på andras bästa, dela departementschefens åsikt, att de lägst avlönade befattningshavarna böra komma i åtnjutande av ett förhållandevis något högre tillägg än övriga. Frågan är blott, om det minimum av 300 kronor, som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition, kan anses tillfyllest. Hänsyn bör tagas till, att denna gång ifrågasättes ej någon grundplåt, som tillför de mindre inkomsttagarne den förhöjning av krigstidstillägget, procentuellt sett, vilken kom dem till del genom det av årets lagtima riksdag fattade beslutet.

Att den statsfinansiella ställningen skall inverka på finansministern vid utgiftsförslagets framläggande, är en mycket naturlig sak. Dock tycker man sig i hans anförande till statsrådsprotokollet kunna läsa mellan raderna, att han icke skulle ha något synnerligt emot en förhöjning av krigstidstillägget utefter hela linjen, vilket ur vissa synpunkter kunde vara önskligt.

Emellertid gäller det att i främsta rummet söka bispringa de i ekonomiskt hänseende svagast situerade, och detta sker genom att i någon mån höja det föreslagna minimibeloppet. Vi ha tänkt oss, att detta skulle sättas till 414 kronor eller kronor 2: 25 per dag i stället för 300 kronor. Visserligen skulle en dylik förhöjning förorsaka statsverket en merutgift å 4 à 5 miljoner kronor, men då verkligt nödläge

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

kan anses föreligga för stora grupper statstjänare, torde icke arbetsgivaren kunna undandraga sig plikten att i görligaste mån tillgodose deras behov, även om detta måste ske med en viss ansträngning. Desto bättre är det icke omöjligt för staten att anskaffa de nödiga medlen.

Allra hårdast måste de tryckas av dyrtiden, som med begränsade inkomster ha familjer att försörja. På grund därav anslog årets lagtima riksdag jämväl krigstidshjälp för att underlätta kampen för dylika befattningshavare. Tvivelsutan äro de även denna gång i behov av något bidrag, som tar sikte på familjens storlek eller behovsprincipen, d. v. s. av krigstidshjälp.

På grund av det anförda hemställes vördsamt,

det riksdagen ville med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1

dels besluta:

a) att ifråga om det extra krigstidstillägget det föreslagna minimum å 300 kronor måtte höjas till 414 kronor eller 2: 25 per dag,

b) att krigstidshjälp, beräknad dels för befattningshavares hustru, om han vid juli månads ingång innevarande år var gift, dels för husföreståndarinna vid samma tidpunkt anställd hos befattningshavare som var änkling och underhöll barn under 15 års ålder, och dels för barn under 15 års ålder, vilka befattningshavare vid samma tidpunkt underhöll, skall utgå med hälften av det belopp, som ifråga om krigstidshjälp bestämts av årets lagtima riksdag och enligt av denna fastställda grunder,

c) att furirer och korpraler, som vid ifrågavarande tidpunkt voro änklingar och underhöllo barn under 15 års ålder eller gifta, skola äga att en var uppbära en särskild krigstidshjälp av 90 kronor;

dels ock anvisa de medel, som ytterligare må erfordras på grund av ovanstående höjning utöver vad Kungl. Maj:t äskat.

Stockholm den 6 november 1918.

Ulrik Leander. *Herm. Carlson.*

Enok Runefors. *Gustaf Olsson* i Ramsta. *Ola Jeppsson.*

Nr 15.

Av herr **Welin**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 och tills vidare under år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 och tills vidare under 1919 åt befattningshavare i statens tjänst saknar man förslag om »krigstidshjälp» åt familjeförsörjare. Detta är överraskande, alldenstund principen för den extra lönetillökningen tydligen är den, att öka ut det understöd, som lämnades av förra riksdagen, men som visat sig otillräckligt, och i detta understöd ingick som bekant krigstidshjälp åt familjeförsörjare.

Denna hjälp synes vara den allra viktigaste av de båda sätten för dyrtidsunderstöd. Den har också lämnats under de trenne riksdagar, som beviljat lönetillskott.

Vid 1916 års riksdag anvisades medel för att i form av understöd, benämnt krigstidshjälp, utdelas till familjeförsörjare, som erlade inkomst- och förmögenhetsskatt för högst 2,000 kronor.

År 1917 utgick dyrtidstillägget dels under benämningen krigstidstillägg med 15 procent av befattningshavarnas kontanta avlöningsförmåner och dels under benämningen krigstidshjälp till familjeförsörjare, som erlade en inkomst- och förmögenhetsskatt för högst 3,000 kronor.

Slutligen anvisade 1918 års lagtima riksdag medel dels till krigstidstillägg av $33\frac{1}{3}$ procent jämte en grundplåt av 365 kronor och dels till krigstidstillägg åt familjeförsörjare, som hade att erlägga inkomst- och förmögenhetsskatt för högst 4,000 kronor.

Och för visso har Kungl. Maj:t, som föreslagit denna familjehjälp, och riksdagen, som beviljat den, handlat fullt riktigt. Ty klart är, att

dyrtiden framför allt skall drabba hårt, där det är flera, som skola leva på samma inkomst, som eljest den ensamme har att leva av. Och den måste drabba progressivt hårdare, ju värre dyrtiden är. Skall man tala om nödläge, så måste sådant framför allt finnas, där en familj under dessa dyrtider skall försörjas med små inkomster.

I kungl. propositionen refereras å sid. 4 en från cheferna för de centrala ämbetsverken den 19 sistlidne september dagtecknad framställning om ökat lönetillägg. Däri heter det bland annat: »De, som sålunda vore hänvisade till sina avlöningar av staten, vore, *åtminstone om de hade familj*, under rådande förhållanden nödsakade till svåra försakelser. Ofta torde det ej vara möjligt för dem att ens med de största inknappningar draga sig fram på sina inkomster; de måste skuldsätta sig för att kunna bereda uppehälle åt sig själva och sina familjer.»

Finansministerns motivering för att Kungl. Maj:t icke föreslagit en ökning även av krigstidshjälpen synes skäligen svag. Den lyder sålunda (sid. 17): »En sådan ökning skulle, därest man anslöte sig till principerna för 1918 års krigstidshjälp, endast komma vissa befattningshavare till godo, medan andra bleve ställda helt utanför, vilket icke synes mig med rättvisa och billighet överensstämmande.»

Härtill är att märka, att det just är styrkan hos krigstidshjälpen, att den endast kommer vissa befattningshavare till godo, nämligen dem, som äro i största behovet av understöd. Därmed är ju dock icke sagt, att andra bleve ställda helt utanför, lika litet som de blevo det riksdagen 1917 och lagtima riksdagen 1918, då medel beviljades till såväl krigstidstillägg som krigstidshjälp.

Jag tillåter mig även framhålla, hurusom det är familjeunderstödet, som i främsta rummet ligger till grund för Kungl. Maj:ts framställningar angående extra krigstidstillägg i proposition nr 11 åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor, i proposition nr 12 åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna samt i proposition nr 13 åt vissa lärare vid högre folkskolor. Det synes, som den princip, som här befunnits riktig, även skulle vara riktig beträffande befattningshavare i statens tjänst. Och jag tillåter mig påkalla riksdagens allvarliga behjärtande av denna sak.

För att krigstidshjälpen skulle kunna motsvara de ökade omkostnader, som dyrtiden medför för familjer, behövde den dels utgå för barn med högre ålder än den, som ingick i förra riksdagens beslut, 15 år, och dels vid högre inkomst än 4,000 kronor, men för att icke föra in i diskussionen nya principer och för att begränsa det belopp,

som erfordras för den extra krigstidshjälpen, vill jag ansluta mig till den grundsats, som i allmänhet följts av Kungl. Maj:t vid krigstidstilläggets utmätande, nämligen att krigstidstillägget för sista halvåret av 1918 skall utgöra hälften av det, som sista riksdagen anslog för hela året. I överensstämmelse härmed och under förutsättning att i övrigt de villkor följas, som riksdagen uppställde beträffande krigstidshjälpen, skulle denna för sista halvåret 1918 bli följande:

Då det beräknade belopp, för vilket befattningshavaren under 1918 har att erlägga skatt enligt förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt (äkta makars taxeringar sammanräknade), utgör

högst 1,000 kronor: med 75 kronor för hustru eller husföreståndarinna och med 37.50 kronor för vart barn;

från 1,000 till och med 2,000 kronor: med 60 kronor för hustru eller husföreståndarinna och med 30 kronor för vart barn;

från 2,000 till och med 3,000 kronor: med 45 kronor för hustru eller husföreståndarinna och med 22.50 kronor för vart barn; samt

från 3,000 till och med 4,000 kronor: med 30 kronor för hustru eller husföreståndarinna och med 15 kronor för vart barn.

Utöver ovan angivna krigstidshjälp böra furirer och korpraler, en var, om han vid halvårets början var änkling och underhöll barn under 15 års ålder eller var gift, få uppbära en särskild krigstidshjälp med 90 kronor.

Den ökning i statens understöd, som familjeförsörjare sålunda erhålla, bör helst utgå, utan att någon minskning sker i det extra krigstidstillägget. Men skulle statsfinanserna icke medgiva både krigstidstillägg och krigstidshjälp i föreslagen omfattning, tveka vi icke förorda, att en minskning sker i det av Kungl. Maj:t föreslagna krigstidstillägget, så att det utgår med t. ex. 25 procent av den kontanta lönen under senare delen av 1918. Härigenom sker en större rättvisa, än om alla få procentvis lika, oberoende av det dyrtidens tryck, som de få uppbära.

Det av mig framställda förslaget kräver en avsevärd utökning av det belopp, som beräknats till krigstidsunderstödet, antagligen omkring 5 miljoner. Beloppet är emellertid alldeles omöjligt för enskilda motionärer att ens något så när exakt beräkna. Jag anhåller därför, att vederbörande utskott ville verkställa sådan beräkning.

Med anledning av det anförda tillåter jag mig att hemställa,

att riksdagen ville besluta, att, i överensstämmelse med de grundsatser, som följdes vid lagtima riksdagen 1918, krigstidshjälp för senare halvåret av 1918 må

utgå åt befattningshavare i statens tjänst till ett belopp av hälften av det, som lagtima riksdagen 1918 beviljade för hela året 1918.

Stockholm den 7 november 1918.

S. Welin.

I motionens syfte instämma:

Karl Magnusson,
Skövde.

Edvard Lithander.

Nr 16.

Av herr **Welin m. fl.**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 5, angående extra gratifikation till sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918.*

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 5 till riksdagen, angående extra gratifikation till sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918, och med hänvisning till den motivering, som lämnats i vår motion nr 15 få vi hemställa,

att riksdagen ville besluta, att i överensstämmelse med de grundsatser, som följdes vid lagtima riksdagen 1918, krigstidshjälp må ingå i den extra gratifikation, som beredes ifrågavarande befattningshavare.

Stockholm den 7 november 1918.

S. Welin. *Karl Magnusson,* Skövde. *Edvard Lithander.*

Nr 17.

Av herr **Welin m. fl.**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 20, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 samt tills vidare under år 1919 åt befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk.*

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 20 till riksdagen angående extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 samt tills vidare under 1919 åt befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk och med hänvisning till den motivering, som lämnats i vår motion nr 15 få vi hemställa,

att riksdagen ville besluta, att, i överensstämmelse med de grundsatser, som följdes vid lagtima riksdagen 1918, krigstidshjälp för senare halvåret av 1918 och tills vidare under 1919 må utgå åt befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk till ett belopp av hälften av det, som lagtima riksdagen 1918 beviljade för hela året 1918.

Stockholm den 7 november 1918.

S. Welin. *Karl Magnusson,* Skövde. *Edvard Lithander.*

Nr 18.

Av herrar **Welin** och **Carlson** i Herrljunga, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 14, angående extra krigstidstillägg åt vissa lärare vid statsunderstödda folkhögskolor.*

Uti Kungl. Maj:ts proposition nr 14 den 25 oktober 1918 angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor hemställes, att riksdagen måtte bevilja nämnda lärare ett extra krigstidstillägg, uppgående till hälften av den tillfälliga löneförbättring, som tillerkändes dessa lärare för vinterkursen under läsåret 1917—1918 eller för ordinarie lärare 175 kronor, för icke ordinarie ämneslärare 100 kronor och för varje annan lärare 75 kronor att utgå icke för senare halvåret av 1918, såsom föreslås beträffande övriga krigstidstillägg, utan för nu pågående vinterkurs, d. v. s. för läsåret 1918—1919.

För övriga lärargrupper, som erhållit tillfällig löneförbättring för år 1918, föreslås uti propositionerna nr 10, 11 och 13 ett krigstidstillägg av resp. 300 och 200 kronor att utgå för tiden 1 juli—31 december 1918.

För folkhögskolans lärarpersonal har sålunda föreslagits avsevärt lägre belopp än för andra med denna personal jämförliga lärargrupper, varjämte den tjänstetid, för vilken krigstidstillägget skulle utgå, framflyttats till vinterkursen 1918—1919 i stället för senare halvåret 1918 för övriga lärargrupper.

Några skäl för folkhögskollärarnas ställande i sämre läge än övriga lärare torde emellertid ej föreligga och äro ej heller uti den kungl. propositionen anförda. Skillnaden i krigstidsbeloppet härleder sig uteslutande därifrån, att till grund för beräkningen lagts för folkhögskollärarna den tillfälliga löneförbättringen för ett föregående läsår (1917—1918) men för övriga grupper innevarande kalenderår. Löneförbätt-

ringarna ha nämligen vuxit i och med kristidens stegrade krav och utgå med högre belopp för kalenderåret 1918 än för läsåret 1917—1918. För ordinarie lärare vid folkhögskolorna har sålunda löneförbättringen för vinterkursen 1917—1918 utgått med 350 kronor, medan den för nu påbörjade vinterkurs utgör 700 kronor.

Det är emellertid ingen svårighet att med ledning av uti kungl. propositionen intagna meddelanden beräkna, huru stor tillfällig löneförbättring folkhögskolans lärarpersonal tillerkänts för kalenderåret 1918.

Den uppgår till följande belopp för lärare, som tjänstgjort under vårtermin, sommarkurs och hösttermin, inalles minst 32 veckor eller den stadgade minimitiden:

För ordinarie lärare ..... 566: 67.
» icke ordinarie lärare ..... 383: 33.
» varje annan lärare ..... 316: 67.

Här har då beräknats, att vårterminen utgör $^2/_3$ och höstterminen $^1/_3$ av folkhögskolans vinterkurs, en beräkning, som grundar sig på faktiska förhållanden vid de flesta folkhögskolor i vårt land.

Hälften av ovanstående löneförbättring utgör:

För ordinarie lärare ..... 283: 33.
» icke ordinarie ämneslärare ..... 191: 67.
» varje annan lärare ..... 158: 33.

Likställighet med övriga lärargrupper i fråga om krigstidsbeloppets beräkningsgrund skulle sålunda vinnas, om tillägget för folkhögskollärarna sattes till nyssnämnda belopp avrundade uppåt till resp. 290, 200 och 160 kronor.

Emellertid torde, såsom folkhögskolinspektören Ingers uti sin framställning (se den kungl. propositionen) framhåller, starka skäl tala för att krigstidsbeloppen ställas lika för folkhögskollärarna och de övriga här nämnda lärargrupperna.

Därjämte torde det, såsom framhållits i motion nr 15, vara med rättvisa och billighet förenat, att ett något högre belopp tilldelas familjeförsörjare.

På grund härav hemställes,

att riksdagen måtte besluta att
dels för beredande av extra krigstidstillägg för senare halvåret 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december

1917 (Svensk författningssamling nr 813) angående statsbidrag för beredande av tillfällig löneförbättring för läsåret 1917—1918 åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor, å extra tilläggsstat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 50,000 kronor,

dels förklara, att det extra krigstillägget skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå:

a) med 400 kronor till varje ordinarie lärare, som har eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder,

b) med 300 kronor till varje annan ordinarie lärare,

c) med 200 kronor till varje icke ordinarie ämneslärare, vilkens tjänstgöringsskyldighet omfattar minst 15 undervisningstimmar i veckan,

d) med 200 kronor till varje annan lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 undervisningstimmar i veckan och vilken icke äger erhålla extra krigstidstillägg enligt de i mom. a) och b) angivna grunder,

dels och besluta, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelse den 11 december 1917.

Stockholm den 7 november 1918.

S. Welin. *Herm. Carlson*
i Herrljunga.

Nr 19.

Av herr **Welin**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 16, angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor.*

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen nr 16 den 25 oktober 1918 angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor och med hänvisning i tillämpliga delar till den motivering, som anföres uti motion denna dag angående höjning av föreslaget extra krigstidstillägg åt lärarepersonalen vid statsunderstödda folkhögskolor hemställes härmed,

att riksdagen måtte besluta att

dels för beredande av extra krigstidstillägg för senaste halvåret 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 december 1917 (Svensk författningssamling nr 816) angående statsbidrag för beredande av tillfällig löneförbättring för läsåret 1917—1918 åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor ävensom åt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor, å *extra tilläggsstat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 35,000 kronor,

dels förklara, att det extra krigstidstillägget skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå

a) med 400 kronor till varje ordinarie lärare, som har eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder, dock att extra krigstidstillägg med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever,

b) med 300 kronor till varje annan ordinarie lärare,

c) med 200 kronor till varje icke ordinarie lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan,

d) med 100 kronor för varje kurs vid statsunderstödd lanthushållsskola åt lärarinna, som under kursen har en tjänstgöringsskyldighet av minst 30 timmar i veckan, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter i ämnet, som må vara erforderliga,

dels ock besluta att i fråga om det extra krigstidstillägget åt lantmannaskolornas lärarepersonal skall i tillämpliga delar gälla, vad angående den tillfälliga löneförbättringen finnes stadgat i omförmälda kungörelse den 11 december 1917.

Stockholm den 7 november 1918.

S. Welin.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

S406
K3
Con. Lib.

Nr 20.

Av herr **Welin m. fl.**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 27, angående utbetalande av avlöningsförmåner till vissa lärare vid statens undervisningsanstalter samt statsbidrag till statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter, utan hinder av att undervisningen någon tid måst inställas till följd av smittosam sjukdom.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 27 föreslås, att riksdagen må medgiva,

»*dels* att till lärar- och annan personal vid statens undervisningsanstalter av olika slag må för tid, varunder vederbörande hälsovårdsmyndighet anser erforderligt, att undervisningen vid vederbörande anstalt till följd av rådande smittosam sjukdom inställes, utgå avlöningsförmåner med samma belopp, som om undervisningen bedrivits i eljest bestämd omfattning;

dels att för utbekommande av statsbidrag till statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter och till där anställd lärarpersonal hinder ej må möta därav, att undervisningen vid vederbörande läroanstalt måst inställas av anledning och under tid, som nu nämnts;

dels ock att den tid, under vilken undervisning enligt av riksdagen godkända bestämmelser skall meddelas vid läroanstalter av olika slag, må, där smittosam sjukdom befinnes därtill föranleda, förkortas i den utsträckning, Kungl. Maj:t prövar sådant erforderligt.»

I förevarande proposition föreslås alltså, att, där undervisningen på grund av smittosam sjukdom för någon tid måst inställas, såväl lärare vid statens undervisningsanstalter skola åtnjuta fulla avlöningsförmåner som ock kommunala och enskilda läroanstalter erhålla fullt statsanslag.

Emellertid är det en tredje kategori, som man bör tänka på, för den händelse undervisningen för någon tid inställes, nämligen de elever,

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

som erhålla statsunderstöd. Enligt av lagtima riksdagen 1918 fastställda grunder erhålla elever vid folkhögskola och lantmannaskola m. fl. läroanstalter 35 kronor i månaden, om de äro obemedlade och 20 kronor i månaden, om de äro mindre bemedlade. Med månad torde i enlighet med förefintlig praxis i detta fall böra förstås 4 veckor.

Nu kan inträffa, att en kurs, som bör fortgå minst 20 veckor, med Kungl. Maj:ts tillstånd förkortas med t. ex. en vecka och sålunda fortgår 19 veckor eller $4\frac{3}{4}$ månad. Då inställer sig spörsmålet: Skola eleverna erhålla understöd för fulla 5 månader, eller skall avdrag ske för en vecka? Detta spörsmål kan bereda myndigheterna svårigheter, och det kan av de lokala skolstyrelserna komma att tolkas olika.

Därför vore behövligt att här erhålla ett bestämt uttalande av riksdagen. Det torde vara lämpligt, att understödet utbetalas för hela månader, även om kursen icke fortgår föreskrivna fulla månader. Dock torde vara nödvändigt att uppställa en bestämd tidsgräns, för att understödet sålunda må kunna betalas. Det synes, som borde det kunna utgå, om den tid, varmed kursen förkortas, understiger $\frac{1}{2}$ månad.

Som skäl härför kunna i främsta rummet dyrtidsförhållandena anföras. Även eleverna, som på en främmande ort skola betala för sig, komma nämligen i hög grad att tryckas av dessa. Vidare kunna skolstyrelserna komma i en obehaglig ställning, då de måhända utlovat eller förespeglat ett visst understöd för hel kurs, men vid utbetalandet härav äro nödsakade göra ett avdrag.

Med anledning härav tillåta vi oss hemställa,

att riksdagen ville medgiva, att, i händelse undervisningen vid statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter till följd av rådande smittosam sjukdom för någon tid, med Kungl. Maj:ts medgivande, inställes, statsunderstödet till obemedlade och mindre bemedlade elever vid samma läroanstalter må utgå såsom för hel månad, därest den tid, varmed kursen förkortas, understiger en halv månad.

Stockholm den 7 november 1918.

S. Welin. *Herm. Carlson* i Herrljunga. *Arthur Gustafson* i Kasenberg.

Nr 21.

Av herr **Nilsson**, i Landeryd **m. fl.**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 17, om anvisande av medel för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar.*

I proposition nr 17 till nu pågående riksdag föreslår Kungl. Maj:t riksdagen att, för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar, å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 150,000 kronor.

I motiveringen för den kungl. propositionen framhålles, hurusom under den tid världskriget pågått knapphet på nödvändighetsvaror alltmer inträtt jämte stegrade pris. Vidare framhållas de åtgärder, som från statsmakternas sida vidtagits för att mildra detta förhållande, såsom reglering av handel och förbrukning av en del nödvändighetsvaror, särskilda med straffhot förbundna bestämmelser rörande maximipris, beslag och annat statens förfogande över enskild egendom samt utförandet i övrigt av uppgjorda ransoneringsplaner, och slutligen den s. k. prisockerlagen.

Vidare framhålles, att huvudsyftet med sistnämnda lag varit att hindra, att varor försäljas till uppenbart oskäliga pris, samt att den skolat utgöra ett skydd mot den s. k. kedjehandeln. Kungl. Maj:t anser emellertid, enligt propositionen, att dessa kristidsförordningar i den praktiska tillämpningen icke åstadkommit den effekt, som varit önskvärd, samt att detta förhållande, i stort sett, icke är beroende på författningarnas innebörd, utan fastmer därpå, att »tillräckliga åtgärder icke kunna anses vidtagna för vinnande av en fullt effektiv tillämpning av de med straffhot förbundna bestämmelser, vilka avse att reglera folkhushållningen

under kristiden». Bristen i tillämpningen skulle bestå däri, att beivran av begångna förseelser mot kristidsförfattningarna icke förekommit i den utsträckning som varit önskvärd; att sålunda de vapen som stått till förfogande »ej brukats med erforderlig kraft». För ernående av en dylik mera effektiv tillämpning av dessa lagar anser man den nuvarande polis- och åklagarmakten icke vara tillräcklig, utan att en »avsevärd förstärkning av kriminalpolisen är ofrånkomlig». Denna förstärkning skulle ske, bl. a., genom »inrättande för länen eller annorledes bestämda delar av landet av detektiver med uppgift att såväl å landet som inom de städer, vilka icke hava särskild personal anställd för ändamålet, efterspana och utreda brott mot prisockerlagen och övriga kristidsförfattningar». För vinnande av inskränkning i den behövliga arbetskraften skulle prisockerpolisens förnämsta uppgift vara att beivra brott mot prisockerlagen, under det brott mot maximiprislagen först i andra hand skulle efterspanas och utredas. Det är för skapandet och underhållandet av en sådan institution som det ifrågavarande anslaget är begärt. Avsikten härmed är givetvis åstadkommande av ökad varutillgång och en jämnare fördelning av densamma.

Endast en mening lärer vara rådande därom att under nuvarande kristid det varit nödvändigt för folkförsörjningen, att staten genom lagstiftning ingripit reglerande på näringslivets skilda områden, och jämväl att, då en lag finnes, staten tillser, att densamma i möjligaste mån efterleves. Särskilt är att beklaga det ocker vid handel med nödvändighetsvaror, som i stor utsträckning förekommit och som verkat fördyrande på dessa varor för den enskilda konsumenten. Men samtidigt som detta framhålles måste man å andra sidan ställa sig mycket tveksam om huruvida de nu föreslagna åtgärderna kunna vara välbetänkta eller ens ägnade att i någon mån leda till det resultat, som man med dem avser att vinna. Då man känner det förlamande inflytande på produktionen av livsmedel, som kristidsförfattningarna och deras tillämpning hittills utövat, och det starka och mången gång berättigade motstånd, som reses emot livsmedelsmyndigheternas förslag och åtgärder, då vet man, att inrättandet av en särskild delvis detektiv poliskår för att bl. a. spana efter och beivra brott mot denna mångfald av maximipris- och andra kristidsförordningar, som en stor del av allmänheten icke med bästa vilja kunnat lära sig känna, skall medföra ett resultat på detta område, rakt motsatt det som man anser sig kunna vänta.

Den reaktion, som råder i landet gent emot gällande maximiprisförordningar, och de överträdelser som ske äro säkerligen mindre beroende på begäret hos producenterna att tillskansa sig en

oskälig vinst, än på den allmänna uppfattningen, att maximipris ensidigt åsatts och tillämpats på jordbrukets produkter, under det att de flesta andra näringar gått fullständigt fria från statens ingripande i denna form. För belysande av detta skola här ett par exempel framhållas.

På grund av maximipris är priset å oberedda skinn icke högre och priset å råläder endast 50 procent högre än före kriget, men då producenten skall återköpa dessa produkter i form av skodon, seldon m. m. (vilka icke äro åsatta maximipris) får han betala dem med ett belopp som 3 à 4 gånger överstiger det pris, som var gällande före kriget. Maximipriset å ull är för närvarande 10 kronor, men marknadspriset å ullgarn är 60 till 80 kronor per kilogram. Härtill kommer, att ullkonsumtionen hos producenten är ransonerad, så att han icke får behålla tillräcklig mängd för eget behov. Det måste här framhållas, att en dylik maximiprispolitik av allmänheten anses vara ensidig och icke byggd på den rättvisa och likställighet, som måste vara tillfinnandes, om en lojal efterlevnad av gällande författningar skall kunna påräknas. Ensidigheten i förordningarna har undergräft rättskänslan och respekten för desamma, och häri har man säkerligen att finna den förnämsta orsaken till det beklagliga överskridande av maximiprisen från livsmedelsproducenternas sida som tyvärr understundom ägt rum. Vad beivrandet för närvarande av dylika förseelser angår, så bör detta icke, från livsmedelsmyndigheternas synpunkt, lämna något övrigt att önska. De tjänstemän, som nu existera för detta ändamål, bedriva en synnerligen intensiv verksamhet, och domstolarnas protokoll runt om i landet komma med all säkerhet att för framtiden bära vittnesbörd därom, att de mål, som av dessa tjänstemän dragits inför rätta, långt ifrån alltid varit välgrundade.

Enligt vår uppfattning skulle ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i vad det rör andra författningar än prisockerlagen förorsaka ökade möjligheter till trakasserier och svårigheter för producenterna med därav följande misstämning hos dessa samt ytterligare produktionsminskning och såsom följd därav varubrist för landets behov.

Ehuru ett beivrande av förseelser mot prisockerlagen säkerligen kan ske av nu befintliga åklagarmyndigheter i full utsträckning och ehuru det världspolitiska läget nu är sådant, att en ytterligare fördyring av nödvändighetsvaror väl är osannolik och därigenom brotten mot denna lag härefter av sig själv komma att minskas i antal, vilja vi dock — med hänsyn till vikten av att brott mot prisockerlagen bliva beivrade — ej motsätta oss Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

På grund av vad sålunda framhållits, tillåta vi oss vördsamt hemställa,

att riksdagen endast på det sätt måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att, riksdagen måtte besluta, för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen, å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Stockholm den 7 november 1918.

Bernhard Nilsson.	*J. A. Jonsson.*	*Arthur Gustafson* i Kasenberg.
Oscar N. Olsson.	*C. J. Öberg.*	*N. E. Nilsson.*
Karl Magnusson i Skövde.	*Anders Ellisson.*	*E. O. Magnusson* i Tumhult.
Sig. A. Carlsson i Solberga.	*Sven Persson* i Fritorp.	*Joh. G. Svensson* i Betingetorp.
A. Henrikson.	*Cornelius Olsson.*	*John Erlansson.*
Karl Kahlström.		*David Pettersson.*

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

S406
.K3
Gen. Lib.

Nr 49.

Av herrar **Moberger** och **Bengtsson,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 34, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 34 med förslag till ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. föreslås i § 27 av lagen för kommunalstyrelse på landet, att införandet av kommunalfullmäktige skall bli obligatoriskt för kommuner med över 3,000 invånare, under det att mindre kommuner medgivas att med enkel röstövervikt införa en dylik anordning. I jämförelse med motsvarande stadgande i kungl. propositionen nr 290 vid årets lagtima riksdag innebär detta förslag ett erkännansvärt steg framåt mot utvidgande av det representativa systemet i vår kommunalförvaltning. Erfarenheten visar oförtydbart, att kommunalstämmoinstitutionen med dess växlande och oberäkneliga majoriteter är ett synnerligen dåligt uttryck för den verkliga folkmajoriteten inom kommunen, liksom den i många fall äventyrar en sund och planmässig kommunalförvaltning. Största delen av en kommuns röstägande medlemmar är ofta nog, praktiskt sett, urståndsatt att vare sig direkt eller indirekt deltaga i kommunalstämmans avgöranden. Detta kommer i ännu högre grad att bli fallet, sedan röstberättigad mans hustru också erhållit kommunal rösträtt. De kommunala uppgifternas allt mer skiftande och invecklade beskaffenhet gör det likaledes önskvärt att i vidsträckt grad använda det representativa systemet för dessa frågors behandling. Då det nu gäller en länge eftersträvad och grundlig demokratisering av vårt kommunala liv, är det av

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

vikt att ej blott få demokrati utan framför allt en vederhäftig demokrati.

De skäl, som härovan åberopats för införande av kommunalfullmäktigeinstitutionen, synas i full utsträckning gälla även för kommuner med ett betydligt mindre invånarantal än 3,000. Vill man ej gå så långt, som att ålägga alla kommuner att införa kommunalfullmäktige, vilket den allmänna meningen ännu torde reagera mot och som beträffande de minsta kommunerna knappast kan sägas vara av behovet påkallat, synes 1,500 invånare vara en lämplig gräns. Vi vilja således föreslå, att kommunalfullmäktige skola införas i alla kommuner med mer än 1,500 invånare.

I samband med frågan om ändring av § 27 i förordningen om kommunalstyrelse på landet bör även upptagas spörsmålet, om ej en utvidgning av kommunalfullmäktiges befogenhet kan anses påkallad. Enligt § 35 i nämnda förordning få bl. a. följande ärenden ej av kommunalfullmäktige upptagas nämligen:

1) påläggande av avgifter, som fordra uttaxering för längre tid än fem år;

2) upptagande av lån, då beslut därom är av beskaffenhet att skola jämlikt § 73 underställas Kungl. Maj:ts nådiga prövning och fastställelse.

Bestämmelserna utgöra mom. b) och c) i nämnda paragraf.

Att undantaga de båda nämnda grupperna av ärenden från kommunalfullmäktiges behandling synes knappast motiverat. De äro tvärtom av den ingripande ekonomiska betydelse, att de väl behöva den mera ingående och kompetenta prövning, som kommunalfullmäktige kunna beräknas lämna framför kommunalstämman. Häruti ändras intet därav, att dessa beslut skola underställas vederbörlig fastställelse. Genom dessa inskränkningar i kommunalfullmäktiges befogenhet får denna institution sig påtryckt en mindervärdighetsstämpel, som ej är önskvärd. Det är också känt, att kommunernas hittills ofta visade obenägenhet att införa kommunalfullmäktige mången gång bottnat däri, att så många ärenden förbehållits kommunalstämmans avgörande. Man har menat, att då kommunalstämman i alla fall skall avgöra en hel del ärenden, kan den lika väl få behandla alla. Vi anse därför lämpligt, att mom. b) och c) i § 35 utgå.

På grund av vad vi sålunda anfört, få vi vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 34, att § 27 i förord-

ningen om kommunalstyrelse på landet får följande lydelse:

§ 27.

Mom. 1. I kommun med över 1,500 invånare skall, med de villkor och undantag här nedan sägs, den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt uppdragas åt kommunalfullmäktige.

Mom. 2. Vill kommun med 1,500 invånare eller därunder åt fullmäktige överlåta beslutanderätt, som i mom 1 avses, må sådant vara tillåtet.

Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förrän fem år efter beslutets fattande.

Beslut i omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.

Vi få vidare hemställa, att i § 35 företages den förändringen, att mom. b) och c) utgå.

Stockholm den 27 november 1918.

E. Moberger. *Sv. Bengtsson*
i Norup.

Nr 50.

Av herr **Sjölander,** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 34, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.*

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 34, tillåter jag mig på här nedan angivna grunder hemställa om ändring i Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

I motiveringen till ovan nämnda proposition framhålles som känt faktum, att i stora delar av Europa den kommunala rösträtten redan är grundad på avgjort radikalare linjer än de, som nu föreslås i Sverige, och att den demokratiska rörelsen över allt fullföljer sådana linjer.

Den kungl. propositionen är emellertid byggd huvudsakligast på den liberala ståndpunkten i författningsfrågan och följer ej fullt ut de s. k. radikala linjerna. Lyckligast hade utan tvivel varit, om regeringsförslaget tagit mera hänsyn till personlighetsprincipen och konsekvent sökt genomföra densamma. Regeringen bygger dock tyvärr sitt rösträttsförslag delvis på andra grunder genom att fortfarande bibehålla den kommunala skattskyldigheten såsom villkor för rösträtt i våra kommuner.

Skatteskyldighetsstrecket har dock till given sorglig följd, att stora grupper av oförvitliga medborgare på grund av tillämpningen av bestämmelserna i bevillningsförordningen komma att ställas utanför allt kommunalt medinflytande och det politiska inflytande, som grundar sig på de kommunala institutionerna, och detta trots demokratiens segertåg ute i världen. Jag syftar då närmast på den del av jordtorparklassen, vil-

ken icke erlägger någon bevillning för jordbruksfastighet eller i mantal satt jord, utan denna bevillning erlägges av husbonden.

Enligt senast tillgänglig statistik för jordbruksyrkets manliga utövare utgjordes jordtorpargruppen av icke mindre än cirka 70,000 personer i tjuguårsåldern och därutöver. Medräknar man då dessa mäns hustrur, så finna vi, att det är en synnerligen stor och, jag vågar påstå, mycket aktningsvärd samhällsgrupp, som faller för — vad man i dessa dagar vill taga bort — ett streck, nämligen skatteskyldighetsstrecket. Om i ovan nämnda siffra åtskilliga jordtorpare på grund av sin anställnings art erlägga skatt, så kvarstår dock det stora övervägande antalet som icke skattskyldigt.

Det vore en uppenbar och onödig orättvisa, om denna, som jag vill hoppas, historiska och märkliga riksdag skulle åtskiljas utan att hava tillerkänt denna urgamla arbetargrupp full medborgarrätt, denna arbetargrupp, som generation efter generation kämpat och arbetat mot en karg natur alla besvärligheter, dessa ödemarkernas kämpar, både man och hustru, vilka under långa tider lagt stycke efter stycke av svensk jord under kultur, fogat teg till teg. Deras produktiva arbetes frukter har hela vårt samhälle njutit. De ha i sin mån bidragit att med sitt tunga arbete rädda vårt land undan hungersnödens fasor.

Huru skola dessa tysta, trogna och tålmodiga arbetare belönas? De skola icke tillerkännas fulla medborgerliga rättigheter, då dylika rättigheter enligt kungl. förslaget skola tillerkännas andra stora grupper av vårt folk, såsom de gifta kvinnorna, vilkas män äro skattskyldiga m. fl. Man gör sig icke skyldig till någon överdrift, då man djärves påstå, att Sveriges uraldriga, troligtvis äldsta arbetargrupp för längesedan varit mogen för full och obeskuren medborgarrätt. Det vore icke vår demokratiska tid värdigt att utestänga denna arbetargrupp från full medborgarrätt, även om skadan i en nära framtid kan reparcras.

Försvararen av Kungl. Maj:ts förslag kanske invänder, att jordtorparen bör själv deklarera för så stort belopp, att han blir skyldig erlägga skatt till kommun.

Men dessa arbetargrupper leva till stor del under sådana förhållanden, att de ofta sakna möjlighet att själva taga initiativ till fullgörande av de formella åtgärder, som erfordras för att erhålla egen debetsedel. Rättvisan kräver därför, att dessa brukare av icke avsöndrad jord tillförsäkras sin rösträtt på samma sätt som brukare av avsöndrade fastigheter.

De gifta kvinnorna exempelvis erhålla ju på s. a. s. automatiskt sätt sin kommunala rösträtt utan någon vare sig deklaration eller annan

anmälan. Varför icke da bereda en framkomlig väg även för den svenska torparklassen, mot vars kommunala rösträtt ju intet parti opponerat!

På grund av vad som nu är anfört och hänvisande för övrigt till motiveringen i regeringsförslaget, får undertecknad vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte vidtaga sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 34, att personer, som bruka torp eller andra lägenheter, vilka icke avsöndrats, måtte tillförsäkras kommunal rösträtt, oaktat de ej för lägenheten påförts särskild debetsedel.

Stockholm den 27 november 1918.

Oscar E. Sjölander.

Stockholm 1918. **Kungl. Boktryckeriet**, P. A. Norstedt & Söner.
185247

Gen. Lib.
J 406
.K3

Nr 51.

Av herr **Vennerström m. fl.** *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 34, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.*

Den till riksdagen avlämnade propositionen om nya kommunallagar inleder statsministern med några allmänna reflexioner, vari han klarlägger regeringens program till författningsrevision. Han anför, att de revolutionära världshändelserna nödvändiggöra en snabbare och grundligare demokratisering av Sveriges statsliv än den, statsmakterna hittills velat vara med om. Regeringens förslag till demokratisering av den kommunala rösträtten vid urtiman liksom dess program för grundlagarnas revidering vid nästa års riksdag bära ock spår av trycket från den allmänna demokratiska omdaningen ute i världen.

Men det bör dock sägas ut, att regeringens författningsprogram, sådant det skisserats av statsministern, icke tillfredsställer kraven på en fullständig demokrati. Icke ens efter regeringsprogrammets genomförande når Sverige på långa vägar fram till den demokrati, som den ena efter den andra av Europas stater kämpat sig till. Ingen reformering av *åldersstrecket* vid politisk rösträtt utlovas. Den skammen skall alltså stå kvar, att åldersgrupperna från 21 till 24 år, vilka dock anses mogna att offra sina liv för landet, icke tillerkännas politisk medborgarrätt. Ingen fast position till *enkammarproblemet* intages. Regeringen är ännu icke mogen att erkänna riktigheten av Brantings uttalande 1912, att allmän rösträtt i förening med proportionella val, som trygga minoritetens rätt, logiskt leder fram till enkammarsystem. Ingenting säges om att en fullt demokratisk utveckling nödvändigt kräver *republikansk statsförfattning.* I dessa tider, då revolutionens stormar allestädes störta de

BIBLIOTEKET 1917

fallfärdiga monarkiska byggnaderna till marken, borde dock den republikanska tanken fått sin givna plats i ett demokratiskt författningsprogram.

Det är påfallande, att världshändelsernas reflexverkan i den mån man kan spåra dess inflytande på den svenska regeringens ställning till de brännande tidsproblemen huvudsakligen yttrat sig i förslag till förändringar i författningen. Den, som lyssnar till den nya tidens världsröster, skall dock finna, att folkens krav på *omedelbara sociala och ekonomiska reformer*, som ta snabba steg på vägen fram mot den *socialistiska* demokratin, äro minst lika befallande som de parlamentariska. I förgrunden skjutas socialdemokratins gamla fordringar i vittgående socialisering av naturrikedomar och viktigare industrier; de feodala jordahopningarnas överförande till brukning under tryggad besittningsrätt av jordens fattiga och obesuttna brukare; omedelbart införande av 8-timmars maximalarbetsdag; omedelbara initiativ till militärväsendets fullständiga avveckling. Av en regering, som sätter en ära i att för Sveriges vidkommande taga lärdom av de stora händelserna i tiden och gå i spetsen för ett demokrasiskt genombrott, hade Sveriges breda folklager haft rätt förvänta, att den i dessa betydelsefulla frågor antingen framlagt förslag till innevarande urtima riksdag eller, där detta omöjligen kunnat ske, lämnat bindande garanti för förslags framläggande vid nästa riksdag.

* * *

I prop. nr 290 vid 1918 års lagtima riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag om lika kommunal rösträtt. I motion nr 398 föreslog den socialdemokratiska vänstergruppen åtskilliga förändringar i Kungl. Maj:ts förslag, och förebragte därför följande motivering:

»Regeringen har framlagt årets »stora» riksdagsproposition, det lagförslag, för vars skull den förnämligast tillkommit, förslaget om reglering av den kommunala rösträtten och därmed om nyomläggning av första kammarens grundval. Det kan emellertid starkt ifrågasättas, om förslaget verkligen kan kallas stort. Det omfattar, såsom ju redan tidigare förebådats, endast lika rösträtt för de redan nu röstägande.

Allmän kommunal rösträtt.

Detta förslag innebär först och främst ett stort avsteg från det reformkrav, som regeringens socialdemokratiska medlemmar flera gånger förut gjort till sitt. Efter att redan år 1907 principiellt ha uttalat sig

för *allmän* och lika kommunal rösträtt, väckte den socialdemokratiska riksdagsgruppen under ej mindre än sex riksdagar (1908, 1911, 1912, 1914 B, 1916, 1917) ett uttryckligt förslag i denna riktning. Samma krav frambars år 1908 av den då ännu till det liberala partiet anslutne hr Lindhagen jämte 7 andra radikaler. Men även för det liberala partiet såsom sådant innebär regeringsförslaget ett baksteg. Redan år 1908 väckte nämligen liberala samlingspartiet genom sitt förtroenderåd med hr Karl Staaff i spetsen motion om kommunal rösträtt åt kvinna, vilkens man äger dylik rösträtt. Enligt regeringens förslag erhåller emellertid sådan kvinna icke rösträtt, därest hon ej är taxerad för egen inkomst.

Än värre är emellertid, att förslaget innebär ett avsteg från den stora princip, som numera är den enda varpå något samhälligt rösträttsförslag kan med skäl och sanning grundas, den princip som ensam kan åstadkomma verklig samling bland de frisinnade av alla skiftningar, den princip som den svenska liberalismens store stiftare, främst Geijer, med sådan kraft och klarhet hävdade, den princip på vilken regeringen själv i sin motivering först och sist åberopar sig — *personlighetsprincipen*.

Det är sant, att ett rösträttsförslag ej blott får hava en ideell innebörd — ehuru man just i en tid som den nuvarande måste känna sig särskilt manad understryka, att det verkligen bör hava en sådan — utan ock måste taga praktiska hänsyn. Främst måste det i detta avseende understödja folkets ekonomiska strävan efter bröd, trygg livsföring och ett sunt välstånd. Det måste främja en social utjämning. Ingen ansvarig politiker torde vilja påstå, att den nuvarande förmögenhetsfördelningen, vars oerhörda ojämnhet redan under åren närmast före kriget och ännu långt våldsammare under detsamma stegrats och skärpts, skulle vara tillfredsställande. Ingen vågar förneka den samhällsuppgift, som ligger i den alltjämt så utbredda fattigdomens avskaffande. Men så sant som demokratins och folkstyrets principer överhuvud hava någon sanning någon verklig innebörd, så sant kommer samhällsklyftan att utjämnas och samhällsfattigdomen att avskaffas först när de fattiga själva fått lika rätt och myndighet med de bättre lottade. Men regeringens förslag nekar just rösträtten åt de fattiga, åt de folklager som alltjämt utgöra det stora flertalet i vårt land. Enligt förslaget skulle blott 33,4 % av landsbygdens och 42,7 % av städernas myndiga befolkning (siffrorna avse år 1912) överhuvud få upptagas i röstlängden.

Detta är desto mer påfallande som den allmänna kommunala rösträtten tydligen är stadd i frammarsch överallt i kulturvärlden. Den råder exempelvis i Norge, Finland, Frankrike, Schweiz och Förenta Staterna,

varjämte även England har bra nära allmän rösträtt. I flera länder är man just nu sysselsatt med rösträttsreformer, som åtminstone delvis gälla även de kommunala förhållandena. Sverige kommer alltså, även om nu regeringens förslag, mot all förmodan, skulle bliva snart antaget, likväl ej alls att stå i främsta ledet, vad den kommunala rösträtten angår.

Vad är då skälet till detta regeringens avsteg från de, i detta fall gemensamma, socialistiska och liberala principerna? Och hur kan detta avsteg försvaras? Vid diskussionen av dessa frågor skola vi endast indirekt uppehålla oss vid reformens inverkan på första kammaren, ehuru ej minst i detta fall kravet på allmän rösträtt gör sig med styrka gällande. Vi hänvisa angående denna sida av saken till vår motion om första kammarens avskaffande. Vi skola här förnämligast uppehålla oss vid den allmänna rösträttens verkan inom kommunerna, dock framhävande att mycket av det därom sagda utan vidare äger tillämpning även på rösträttens verkan inom landsting och första kammaren.

Det skäl man oftast hör framställas *mot* allmänna rösträtten, särskilt inom kommunerna, lyder så: endast de som skatta böra rösta; endast de känna det levande intresse för allmänna ärenden, vilket är grundvalen för rösträttens sunda utövning. Satsen behöver dock endast formuleras för att dess oriktighet skall klart framstå. De som tillerkänts så låga inkomster, att de ej utgöra skatt, hava om några ett *levande* intresse av de allmänna ärendenas skötsel. För de bättre ställda innebär statens och kommunens vanskötsel närmast minskad bärgning. För de fattiga kan det rentav gälla existensen, gälla om de skola kunna hålla sig uppe över svältgränsen eller ej.

Man talar om att det produktiva arbetet dock först och främst skall främjas. Men hur skulle det gå med det produktiva arbetet, om vi ej hade de män och kvinnor som stå under skattestrecket? Må man minnas, att under detta streck står flertalet av våra lantarbetare. Att förneka dessa rang av produktiva arbetare, och detta allra helst just nu, därtill torde ej ens någon förstakammarledamot äga det nödiga — låt oss säga modet. Eller vill man kanske förneka, att de svenska kvinnor, som slita hårt i jordbruk eller industri, att de svenska allmoge- och arbetarhustrurna ej utöva produktivt arbete? Långt hellre än regeln: »blott de som skatta böra rösta», kunde man uppställa regeln: »blott de som arbeta böra rösta», ehuru ej heller den får pedantiskt tillämpas, med hänsyn exempelvis till sjuka och orkeslösa. Men tillämpade man denna regel, skulle nog manfallet ovanom skattestrecket bli större än manfallet bland dem som stå därunder. Skärpte man sedan regeln därhän, att blott de som utföra *nyttigt* arbete skulle få rösträtt, förelåge

det rentav skäl till panik bland vissa klasser av dem som nu stå ovan strecket, och det ju mer dess högre ovan strecket de stå.

Men, fortsätter man, de fattiga kunna nog själva utföra produktivt arbete, men de förstå ej, hur det bör organiseras och inordnas i samhället. Därför är det farligt att lägga den offentliga makten i deras händer. Svaret blir, att just deltagandet i offentliga värv är ett ovärderligt medel till att lära de fattiga handhava samhällsekonomi. Men göra de ej farliga dumheter, innan de hunnit genomgå lärokursen? Den faktiska erfarenheten talar ej i denna riktning. Tvärtom har det visat sig i alla länder, vilkas bildningsgrad och folkanda är jämförlig med Sveriges, att folket visat sig förvånande senfärdigt, alldeles för senfärdigt att göra bruk av sin makt. Demokratins huvudfel har faktiskt hittills varit, att den låtit de rika, särskilt de rika jobbarna, härska oinskränkt. Så framför allt i Förenta Staterna. Men även i Sverige peka de erfarenheter vi äga från samhällen som styrts av arbetare tydligt, fast mindre bjärt, i samma riktning. Emellertid har man, kuriöst och utmanande nog, sökt skylla just rikemansväldet på demokratin. Det krävs blott en blick på korruptionen i tsarväldets Ryssland, på trustväldets makt och arbetarnas samt småböndernas tvångsläge i Tyskland och Sverige för att inse upp- och nedvändheten i ett dylikt resonemang. I Förenta staterna har man fullt klart för sig, att det ej är genom mindre utan genom mer målmedveten och genomförd demokrati, som allt kommunalt vanstyre skall hejdas. I Sverige äro å ena sidan folkets breda lager ovanligt litet fallna för äventyrligheter, medan å andra sidan de rikas samhällssinne ofta är litet och än oftare statt i minskning. Den som ser hur framför allt Stockholms rikemansstyrda kommun skött — särskilt under kriget — dels sin bostadsfråga, dels sin livsmedelsfråga, speciellt mjölkfrågan, den borde blygas att tala om de *fattigas* vanstyre.

Vad landsbygden angår så vore det högst påfallande, om bönderna skulle hysa någon skräck för den allmänna kommunala rösträtten, när så många duktiga bondsöner oemotståndligt dragas till den allmänna rösträttens och den kommunala självstyrelsens klassiska land, Förenta Staterna. Dessutom börja bönderna mer och mer inse, att deras farligaste fiende äro dels jordjobbare och jordköpande bolag, dels en alltmer förtrustad storindustri. Gentemot dessa fiender äga de å andra sidan ingen pålitligare bundsförvant än arbetarna, men fienderna äro så mäktiga, att skola de kunna nedslås, måste *hela* arbetarlägrets makt mobiliseras, d. v. s. vi måste även på det kommunala området få allmän rösträtt.

Vi upptaga alltså de krav som regeringen bort men icke vågar upptaga i kravet på kommunal rösträtt åt varje svensk, myndig välfrejdad man och kvinna.

Utskyldsstrecket.

Med allmän rösträtt mena vi alltså en rösträtt som icke känner till något utskyldsstreck. Regeringen har naturligtvis, blott med en viss lindring, bibehållit detta streck. Utskyldsstrecket kan tydligen anses som en ganska typisk svensk inrättning. Ehuru den av regeringens sakkunniga lämnade utredningen är mycket ofullständig i fråga om utskyldsstrecket i andra länder, och ehuru det överhuvud är svårt att få upplysningar därom — ofta tydligen därför att de författare som skildra ett lands rösträttsförhållanden ej kunna tänka sig möjligheten av ett utskyldsstreck — kan det tryggt sägas, att detta i utlandet åtminstone icke är regel. Hos oss föllo år 1912 på landsbygden 21,8, i städerna 28,7 % av den folkminoritet som överhuvud upptagits i röstlängden på de olika streck, av vilka utskyldsstrecket var det ojämförligt viktigaste, att icke säga det enda nämnvärda.

Det vore förvånande, om någon inom regeringen eller regeringspartierna skulle våga hävda den gamla trossatsen, att utskyldsstrecket är ett ordentlighetsstreck. Satsen har aldrig varit sann, och för närvarande torde det vara svårt att uppleta en sats som är osannare. För att den skulle vara sann, måste dels all skatt vara direkt, dels all skatt vara rättvis. Som bekant är nu svenska skatten till mycket stor del indirekt, och den skatten lära de för utskyldsstrecket fallande sannerligen icke slippa utgöra. Vad sedan rättvisan angår, skulle vi vilja råda de förstakammarmän som finna svenska skattesystemet rättvist att gå ut och predika den läran för deltagarna i livsmedelsköerna eller för ett möte av arbetslösa. Det är något särskilt orättvist, att just på grund av ett världskrig, som de makt- och egendomsägande ställt till, och just på grund av ett extra nödläge härhemma, för vilket samma samhällsskick bär ansvaret, skola de fattiga ej blott lida ökad nöd utan ock mista sin rösträtt.

Man säger: utskyldsstrecket må under nuvarande skattesystem vara orättvist, men låt oss hällre än att avskaffa utskyldsstrecket göra skattesystemet rättvist. Svaret blir, att så länge de fattiga — ej minst genom utskyldsstrecket — utestängas från rösträtten, så blir icke skattesystemet rättvist.

Flerröstsystemet.

En verklig allmän rösträtt är också lika. Regeringen, som ej vågar sig på den allmänna rösträtten, säger sig dock vilja införa den lika. Men ej ens därvidlag vågar den vara följdriktig. Den låter en person få flera röster därigenom att den bibehåller rätten för var och en att rösta i alla kommuner, där han har skattepliktig egendom. Blott vid landstingsval vågar den sig på att avskaffa denna rätt. Vi, som ej alls kunna godtaga några rikedomsprivilegier, måste även föreslå avskaffandet av detta, icke oviktiga privilegium, utom angående i mantal satt jord, ty angelägenheter som röra sådan intaga sedan gammalt en särställning. Det finns intet skäl, varför detta flerröstsystem skulle få råda hos oss mer än i exempelvis Förenta stateraa, där det saknas. Det grundar sig blott på den gamla vanföreställningen, att skatten och den ensam ger befogenhet till rösträtt. För de förmögna — och de som hava ägodelar i flera kommuner äro i allmänhet förmögna — är skatten sannerligen ej en välgärning, som de vänligt nog bevisa samhället, utan en avbetalning å de stora förmåner samhället garanterar åt dem. Att de utom dessa stora förmåner skola äga förmånen av privilegierad rösträtt, innebär alltså långt ifrån någon rättvisa utan tvärtom en ökad orättvisa.

Garantierna.

Trots alla inskränkningar regeringen vidtagit i sitt rösträttsförslag, vågar den ej framlägga det utan sällskap av en hel rad extra garantier, såsom utsträckning av fullmäktigesystemet och av de proportionella valen, stadgar om ärendenas mer ingående beredning, rätt att uppskjuta ett ärende o. s. v. Inalles företräda dessa nya bestämmelser ett starkt knippe konservativa garantier och det på ett område, där vi sannerligen snarare haft för mycket än för litet av konservatism. Dock vilja vi ej motsätta oss dem, i den mån de verkligen garantera den *sanna* konservatismen, d. v. s. den mogna eftertankens kovservatism. Men dess starkare måste vi motsätta oss den garanti, som avser att skydda rikemansväldets falska konservatism, d. v. s. bestämmelsen om två tredjedels flertal för vissa anslags- och penningfrågor. Det är så långt ifrån att vi vilja vara med om några inskränkningar i folkflertalets rätt härvidlag, att

vi tvärtom måste yrka upphävandet av de bestämmelser i denna riktning, som utgjorde priset för 1907 års förfuskade kommunala rösträttsreform.

Vi anse det riktigt, att lån endast kunna upptagas med $^2/_3$ majoritet, ty man bör ej med lätthet kunna vältra bördor på det kommande släktet, ävensom att kommunen ej bör hava lätt att avhända sig egendom — dylikt borde snarare helt förbjudas. Men desto mer måste vi yrka på upphävandet av den gamla bestämmelsen om dylik majoritet som villkor för inköp av egendom ävensom för nya anslag och på avslag av den nya bestämmelsen om dylik majoritet som villkor även för andra anslag, vilka förutsätta viss ökning av kommunalskatten.

Vad man ernår med dylika bestämmelser är faktiskt endast att man lamslår kommunens ekonomiska verksamhet till förmån för enskilda rika, enskilda affärsföretag. Stockholms spårvägsfrågas lösning är ett kraftigt exempel därpå. Endast tack vare stadgandet om $^2/_3$ majoritet kunde det storfinans- och bossvälde, varemot även många högermän reagera, böja stadsfullmäktige efter sin vilja. I länder med ett starkt och sunt kommunalt liv såsom England, Tyskland och Schweiz är kommunalsocialismen erkänd som ett både nutids- och framtidsprogram, och det i viss mån av alla partier. Ofta är det endast genom att utvidga sina egna jordområden och andra fastigheter, eller genom att utsträcka sin egen affärsverksamhet, som en kommun kan hindra enskilda finansintressen att pungslå sig.

Men även bortsett från den egentliga kommunalsocialismen kräves det kommunala anslag för att tillgodose de sociala, humanitära och kulturella ändamål, som en modern kommunalpolitik måste fylla. Dessa anslag äro ofta, såsom framför allt anslagen till folkupplysningen, i högsta grad, fast ej alldeles omedelbart, produktiva. De skattemedel som utgå till dem tagas ju redan nu och göra det än mer, när vi äntligen få en högst nödvändig kommunal skattereform, i högre grad av de välbärgade än av de fattiga. I vart fall är det de välbärgade som mest spjärna emot dem. Bönderna drabba kommunalskatterna relativt lätt, då deras jord vanligen är lågt taxerad. Men faktiskt komma de nya garantierna mot ökad beskattning att hjälpa bolag och andra industriella från att undandraga sig de bördor, en bättre kommunalpolitik, en bättre omsorg om det levande folkmaterialet kräver. Att de fattiga skulle beskatta de rika för tungt, därför är i själva verket faran högst ringa. Folk är alldeles icke böjt att driva goda skatteföremål ut ur sin kommun — snarare äro de alldeles för lättskrämda i detta stycke. Alla de nya regeringsgarantier, som vi vilja godtaga, komma dessutom att i särskild grad göra sig gällande i fråga om nya anslag.

Vi äro de sista som vilja försvara det hårda skattetryck, varav många landsbygdskommuner lida. Men man borttager icke detta skattetryck genom att fjättra kommunernas självstyrelse, genom att avstänga dem från att bevilja anslag, som kanske i längden skulle öka deras ekonomiska kraft. Frågan om hjälp åt de skattetyngda kommunerna, frågan om en utjämning i kommunalt skatteavseende mellan stad och land måste tagas upp, och *snart* tagas upp, särskilt för sig, i stort omfång och enligt vida synpunkter. Statens övertagande i allt högre grad av invalid- och ålderdomsförsörjningen, av folkundervisningen, av vägunderhållet samt vidare en rättvisare jordskattereform, dessa och dylika medel är det, som skall bringa verklig hjälp åt de skattetyngda kommunerna, och denna verkliga reformlinje blir endast fördunklad genom de skenbara hjälpmedel för stunden, som regeringens garantier innebära.»

* * *

I sin proposition nr 34 vid 1918 års urtima riksdag upprepar Kungl. Maj:t med vissa utvidgningar det förslag, som framlades vid samma års lagtima riksdag. På några punkter har Kungl. Maj:t tagit upp de krav, för vilka den socialdemokratiska vänstergruppen vid lagtima riksdagen gjorde sig till tolk. Enligt regeringens förslag vid lagtima riksdagen skulle den gifta kvinnan icke erhålla rösträtt, därest hon icke taxerades för egen inkomst. Icke heller skulle medlem av kommunen erhålla rösträtt i det fall han häftade för oguldna kommunalutskylder. De gifta kvinnorna berövades till stor del rösträtten och genom bibehållande av utskyldsstrecket gjordes hundratusende fattiga medborgare rösträttslösa. I förslaget till urtima riksdagen har regeringen borttagit utskyldsstrecket och tillerkänt den gifta kvinnan, som själv icke är skattskyldig, rösträtt, så framt hennes man är skattskyldig. Regeringen har väsentligt accepterat de vänstersocialistiska krav, som den ännu i vintras icke gillade. På grund av denna regeringens framflyttning av sina författningspositioner i vänstersocialistisk riktning kan den socialdemokratiska vänstermotionens motivering och yrkande i dessa punkter icke längre vidhållas. I övrigt bibehåller motionen sin giltighet.

Kungl. Maj:t har visserligen avskurit sambandet mellan kommunal rösträtt och betalda utskylder, men den har fortfarande bibehållit bestämmelsen att varje medlem av kommunen (med undantag för de gifta kvinnorna) skall vara förbunden att till kommunen erlägga skatt för att erhålla rösträtt. Regeringen har ännu icke helt och fullt erkänt personlighetsprincipen, medborgarrätten har i någon mån gjorts beroende av

penningen. Detta innebär en orättvisa mot många dugande och oförvitliga medborgare, att det antal hemmasöner, studerande m. fl., vilka icke äro till kommun skattskyldiga, berövas rösträtten. En viss ojämnhet uppstår ock mellan de olika kommunerna genom den olika höjden på det bevillningsfria avdraget. Då det socialdemokratiska vänsterpartiet alltjämt ställer sig på den obeskurna personlighetsprincipens ståndpunkt, yrka vi att bestämmelsen om skattskyldighet som villkor för rösträtt utgår ur regeringsförslaget. Och i konsekvens härmed yrka vi, att gift kvinna skall tillerkännas rösträtt, även om skattskyldighet icke åligger hennes man. Av samma skäl yrka vi borttagande av konkursstrecket. Konkurstillstånd behöver icke betyda medborgerlig mindrevärdighet. Det kan ofta bero på rena ekonomiska tillfälligheter.

Att en person skall få rösta i alla kommuner, där han är skattpliktig, anse vi oriktigt, såsom varande ett flerröstsystem. Av den anledningen yrka vi i ett mom. 2 till § 8, att ingen må — utom i ärende, som gäller i mantal satt jord — utöva rösträtt i annan kommun än den, varest han är mantalsskriven.

I Kungl. Maj:ts proposition har föreslagits obligatoriskt införande av kommunalfullmäktigeinstitutionen i kommuner med över 3,000 invånare. Utvecklingstendensen förefaller bestämt gå i riktning fram mot ökat införande av kommunalfullmäktige. Dock synes oss sådana fall kunna inträffa i någon kommun, att den övervägande oavsett partiståndpunkt avgjort är emot fullmäktigeinstitutionens införande. För att icke gå alltför våldsamt tillväga mot den allmänna stämningen i dylika kommuner, yrka vi att kommunalfullmäktige obligatoriskt skola finnas i kommuner med över 3,000 invånare, såvida ej kommunalstämma med kvalificerad majoritet besluter, att kommunalfullmäktige ej skola finnas.

I fråga om de garantier, som ligga i användningen av $^2/_3$ majoritet, visa vi till den ovan avtryckta motiveringen för vår motion vid 1918 års lagtima riksdag.

Slutligen några erinringar med anledning av regeringens förslag till ändring av *landstingsförordningen*. Regeringen har i propositionen föreslagit vissa förändringar, avseende att åstadkomma en proportionell representation inom landstingsvalkretsarna. För vår del anse vi emellertid, att de föreslagna bestämmelserna om att minst 3, högst 8 landstingsmän inom varje valkrets skola väljas ej äro tillräckliga för åstadkommande av en representation, som i någon mån fyller måttet ur proportionell utgångspunkt. Med en sådan bestämmelse komma nämligen mindre partibildningar att utestängas från representation i valkretsarne, även om dessa partibildningar lyckats i resp. valkretsar tillsammans samla en

ganska betydlig röststyrka. Visserligen pågår f. n. en utredning om möjligheten att kunna åstadkomma en *verkligt* proportionell representation till landsting och riksdag. Men detta faktum bör icke utgöra hinder för att antalet landstingsmän, som skola väljas inom resp. valkretsar, nu tilltagas så, att man giver möjlighet även för mindre partibildningar att i någon mån göra sig gällande i landstingen. Vi påyrka med hänsyn härtill ökning av minimi- och maximiantalet landstingsmän inom valkretsarne samt som konsekvenser härav vissa mindre ändringar i övrigt i det föreliggande förslaget till ändring av landstingsförordningen.

På grund av vad vi sålunda anfört och under antagande, att utskottet vid ett eventuellt bifall till vår motion vidtager de mindre redaktionella ändringar, som anses behövliga, dels i de förslag som här framlagts, dels i de övriga paragrafer, där möjligen mindre ändringar behöva vidtagas, hemställa vi alltså,

att riksdagen måtte antaga regeringens förslag i följande ändrade lydelse:

Förslag
till
Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 8—11, 14, 16—19, 21, 27, 29, 30, 32, 36, 38, 40, 42 och 48 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8.

Mom. 1. Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer med inskränkning, varom här nedan i mom. 2 stadgas, svensk undersåte från och med kalenderåret efter det, varunder han uppnått tjugoett års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen,

b) icke är omyndig förklarad, och

c) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Mom. 2. Ingen må, utöver vad i § 10 mom. 2 sägs, utöva rösträtt i annan kommun än den, varest han är mantalsskriven.

§ 9.

Rättighet, som i § 8 mom. 1 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, såframt hon uppfyller i nämnda moment stadgade villkor.

§ 10.

Mom. 1. I överläggningar och beslut, som angå ärenden, gemensamma för hela kommunen, deltaga samtliga i kommunen röstberättigade.

Mom. 2. Angår ärende endast i mantal satt jord, tillkommer talan och rösträtt allenast dem, som innehava sådan jord, d. v. s. brukaren.

I ärende, som nu sägs, tillkommer talan och rösträtt jämväl medlem av kommun, som icke är där mantalsskriven, ävensom omyndig, oskiftat dödsbo, bolag eller annan samfällighet. För omyndig röstar förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse; för oskiftat bo må delägarna i boet utse ombud; för samfälld egendom må ej mer än en person föra talan.

§§ 11, 14, 16, 17, 18 och 19 (= regeringens förslag).

§ 21.

Mom. 1. (= regeringens förslag).

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagande röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning samt

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen.

Mom. 3. = mom. 4 i regeringens förslag.

Mom. 4. = mom. 5 i regeringens förslag.

§ 27.

Mom. 1. I kommun med över 3,000 invånare skall, med de villkor och undantag här nedan sägs, den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt uppdragas åt kommunalfullmäktige, såvida ej kommunal stämma med kvalificerad majoritet beslutar, att kommunalfullmäktige ej skola finnas.

Mom. 2. Vill kommun med 3,000 invånare eller därunder å fullmäktige överlåta beslutanderätt, som i mom. 1 avses, må sådant vara tillåtet.

Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förrän fem år efter beslutets fattande.

Beslut i omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.

§ 29.

Mom. 1. = regeringens förslag.
Mom. 2. = regeringens förslag.
Mom. 3. Äro i kommun flera valdistrikt, äger röstberättigad valrätt utöva allenast vid valförrättningen inom det valdistrikt, där han är mantalsskriven.
Mom. 4. = regeringens förslag.
Mom. 5. = regeringens förslag.

§§ 30 och 32 (= regeringens förslag.)

§ 36.

Mom. 1. = regeringens förslag.
Mom. 2. = regeringens förslag.
Mom. 3. = regeringens förslag.
Mom. 4. Kommunalfullmäktige — — — sker öppet.
Till beslut i sådana uti § 21 mom. 2 a) b) och c) angivna frågor — — — fullmäktiges beslut.
I övrigt — — — stadgat är.

§§ 38, 40, 42 och 48 samt slutstadgandena (= regeringens förslag).
Formulär litt. A (behöver möjligen något omarbetas.)

Förslag
till
Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 7, 9—11, 13, 15—18, 24, 25, 28, 41 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 7 (= regeringens förslag.)

§ 9.

Mom. 1. Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna, tillkommer med inskränkning, varom här nedan i mom. 2 stadgas, svensk undersåte från och med kalenderåret näst efter det, varunder han uppnått tjuguett års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen,

b) icke är omyndig förklarad, och

c) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av honom ådömd straffpåföljd.

Mom. 2. Ingen må utöva rösträtt i stadens allmänna angelägenheter uti annan kommun än den, varest han är mantalsskriven.

§ 10.

Rättighet, som i § 9 mom. 1 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, såframt hon uppfyller i nämnda moment stadgade villkor.

§ 11 (= regeringens).

§§ 13, 15, 16 och 17 (= regeringens förslag).

§ 18.

Mom. 1. (= regeringens förslag).

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen.

Mom. 3. = regeringens förslag mom. 4.

Mom. 4. = » » » 5.

§§ 24, 25, 28, 41 och 56 samt slutstadgandena (= regeringens förslag.)

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 5—11, 14 och 23 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5. (= regeringens förslag).

§ 6.

Mom. 1. (= nuvarande lydelse).

Mom. 2. Valet av — — — — äger bestämma.

En var valberättigad — — — — rösträtt utöva. Medlem av kommun — — — — önskar tillhöra (denna punkt utgår).

Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Ordningen — — — — börja valet (= nuvarande lydelsen).

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer svensk undersåte från och med kalenderåret näst efter det, varunder han uppnått tjuguett års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen samt där mantalsskriven,

b) icke är omyndig förklarad, och

c) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av honom ådömd straffpåföljd.

§ 8.

Mom. 1. Rättighet, som i § 7 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, såframt hon uppfyller i nämnda paragraf stadgade villkor.

Mom. 2. (= regeringens förslag).

§ 9. (= regeringens förslag).

§§ 10, 11 och 14 (= regeringens förslag).

§ 23.

Mom. 1. (= regeringens förslag).

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen.

Mom. 3—4 (= regeringens förslag).

Slutstadgandena (= regeringens förslag).

Förslag
till
Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 6, 7, 12, 13, 15, 23 och 35 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§§ 6, 7, 12 och 13 (= regeringens förslag).

§ 15.

Mom. 1. (= regeringens förslag).

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslut avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen.

Mom. 3. (= mom. 4 i regeringens förslag).

Mom. 4. (= mom. 5 i regeringens förslag).

§§ 23 och 35 samt slutstadgandena (= regeringens förslag).

Förslag
till
Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

Härigenom förordnas, att §§ 4, 5, 11, 13, 16 och 25 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 4.

Rättighet att deltaga i kyrkostämmas överläggningar och beslut tillkommer varje medlem av svenska kyrkan, man eller kvinna, som vid val av stadsfullmäktige har rösträtt och inom församlingen är mantalsskriven.

Den som till — — — — kyrkostämma undantagen. Den som i och för — — — — församlingens kyrkostämma.

§ 5.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. De röstberättigade skola införas i behörig röstlängd, som överståthållarämbetet för varje år från uppbördsverket infordrar och låter tillställa församlingens kyrkoherde senast inom den 15 april för att vid kyrkostämma före maj månads utgång justeras. De röstberättigades ordning i röstlängden bestämmes av vars och ens bostad. För anmärkningar vare i längden nödigt rum lämnat. Anteckning rörande hinder för rösträtt må däri ske endast genom angivande av den del av § 4, däri hindret beröres.

Mom. 3. Röstlängd, som vid kyrkostämma — — — — justerad blivit. Röstberättigad, som ej är i röstlängden antecknad, vare ej därför sin rösträtt förlustig, såframt han vid den kyrkostämma, då röstlängden justeras, sin behörighet styrker. Godkännes den av församlingen, skall anteckning därom av kyrkostämmans ordförande i röstlängden göras.

Förvärvar någon — — — — i röstlängden införd.

§§ 11, 13, 16 och 25 samt slutstadgandet (= regeringens förslag).

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 2, 4—6, 8, 10 och 40 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 2.

1. (= regeringens förslag).

2. Domsaga med en folkmängd av 36,000 eller däröver skall delas i valkretsar under iakttagande, att för varje valkrets komma att utses minst fyra, högst nio landstingsmän; att området för varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att delning av domsaga, som utgöres av flera tingslag eller härad, verkställes, där sådant utan avvikelse från redan givna regler kan ske, efter tingslag eller härad; samt att eljest delning i valkretsar sker efter kommuner. Utan hinder av vad nu är sagt må dock av tingslag bildas valkrets med mindre folkmängd än 12,000, då synnerliga skäl därtill äro.

Med tingslag förstås sådan del av domsaga, som utgör egen domkrets. Domsaga, vars folkmängd ej uppgår till 36,000, utgör en valkrets; dock att, där folkmängden överstiger 24,000 eller samfärdsmedlens bristfällighet eller andra liknande orsaker påkalla domsagans delning, domsagan må, där så lämpligen kan ske, delas i två valkretsar; skolande vid en sådan delning iakttagas vad ovan för delning av större domsaga finnes stadgat.

Höra delar av samma domsaga till olika landstingsområden, bildar varje del en valkrets.

3. Stad, vars folkmängd utgör minst 12,000, bildar egen valkrets. Stad med mindre folkmängd än 12,000 skall förenas med annan eller andra sådana städer till en valkrets med minst 12,000, högst 20,000 invånare. Kan förening ej sålunda ske, eller skulle den medföra synnerlig olägenhet, må stad eller städer bilda en valkrets, ändå att folkmängden däri ej uppgår till 12,000.

4. Därest det antal landstingsmän, som med tillämpning av nu meddelade föreskrifter bör utses inom ett län, icke uppgår till tjugu, skall såsom grund för rättigheten att efter folkmängden välja ombud till landstinget bestämmas lägre tal än det uti mom. 1 antagna, på det att landstingsmännens antal för hela länet må uppgå till minst tjugu; och skall i övrigt vid valkretsindelningen för landsbygden iakttagas, att landstingsmännens antal för varje valkrets ej må vara lägre än fyra eller högre än nio.

5—9. (= regeringens förslag).

§§ 4, 5, 6, 8 och 10. (= regeringens förslag).

§ 40.

1. För att såsom landstingets beslut gälla, skall i följande ämnen erfordras, att två tredjedelar av de avgivna rösterna om beslutet sig förenat;

a) beslut, att domsaga med mindre folkmängd än 36,000 skall delas i valkretsar; att av tingslag skall bildas valkrets med mindre folkmängd än 12,000; eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än 12,000 skall bildas i fall, då sådant ej är en ovillkorlig följd av vad i § 2 mom. 3 är stadgat;

b) underkännande av någons behörighet att såsom ledamot taga inträde eller medgivande, varom i § 32 sägs;

c) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

d) upptagande av lån, ställt på längre återbetalningstid än fem år, eller ingående av borgen;

e) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet; och

f) uppskov till nästa landsting av väckta frågor.

2. (= regeringens förslag).

Slutstadgandet (= regeringens förslag).

Förslag

till

Lag

om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913.

Härigenom förordnas, att 1 § i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913 skall erhålla nedan angivna lydelse och att i följd härav lagens överskrift skall lyda som följer:

Stadga om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige m. m.

1 §. (= regeringens förslag).

Stockholm den 27 november 1918.

Ivar Vennerström. *Ernst Hage.* *H. Hansson* i Mora.
C. O. Johansson. *Alfr. Werner.* *Sten Berglund.*
K. J. Karlsson. *Christian Ekman.* *Fabian Månsson.*
O. W. Lövgren. *L. Alvin.*

Nr 52.

Av herr **Hage m. fl.**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 31, angående nedsättning av försäljningspriset för bränslekommissionens ved.*

Med anledning av Kungl Maj:ts proposition nr 31 angående nedsättning av försäljningspriset för brännslekommissionens ved tillåta sig undertecknade att anföra följande:

Från flera håll har vid innevarande riksdag framhållits, att ett synnerligen effektivt sätt att åstadkomma lindring i dyrtidstungan vore att giva anslag av tillräcklig storlek för förbilligande av livsmedel, särskilt sådana livsmedel, som försåldes till mindre bemedlade. Emellertid tillåter riksdagsordningen ej, att ett yrkande från enskild motionär av sådan art kan framkomma. Däremot finnes möjlighet att med utgångspunkt från proposition nr 31 påyrka åtgärder, som skulle kunna innebära en liknande lättnad för mindre bemedlade, utan att riksdagen behövde nu anslå någon summa för ändamålet. En sådan åtgärd skulle kunna åstadkommas om riksdagen beslöt att en *del av bränslekommissionens ved finge gratis eller eventuellt endast mot fraktkostnader utlämnas till mindre bemedlade.*

Redan nu har staten tillåtit att på sina håll den mindre bemedlade befolkningen fått avgiftsfritt hämta skogsavfall och torra träd m. m. å kronoskogar. En del av den ved, som är i bränslekommissionens ägo, torde nu vara i sådant tillstånd, att den ej är i verkligheten mera värd än nämnda avfall. Men även med avseende på ved, som är fullt kurant vara, kan man ha anledning påyrka, att mindre bemedlade tilldelas ett visst kvantum per familj genom respektiva kommuners livsmedelsfördelningsorgan. I sådana fall, då konsumenterna bodde intill den plats, där veden finnes upplagd, kunde då utlämnandet ordnas på det sättet, att

de, som erhållit rätt att få ved, finge på en viss fastställd tid och plats infinna sig och avhämta veden under kontroll av bränslekommissionens ombud eller annan av densamma utsedd person.

I andra fall, då konsumenterna bodde å längre avstånd från vedens upplagsplats, kunde distribueringen och sändandet på järnväg eller båt ske genom livsmedelsnämnderna, varvid fraktkostnaderna borde betalas av konsumenterna.

Det torde vara otvivelaktigt, att om en tillräcklig kvantitet ved på detta sätt tilldelades mindre bemedlade, så skulle detta vara en ej oväsentlig lättnad för dessa mindre bemedlade.

Om vid behandlandet av proposition nr 31 riksdagen medgav, att Kungl. Maj:t skulle få på detta sätt realisera en någorlunda betydlig del av bränslekommissionens vedlager, så skulle detta vara ett lämpligt sätt att även giva något slag av dyrtidstillägg åt den stora del av landets mindre bemedlade som ej äro statstjänare och som säkerligen i stor utsträckning äro i verkligt och trängande behov av någon lättnad i sin svåra belägenhet.

Med hänvisning härtill påyrkas alltså:

att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 31 måtte besluta

dels att bränslekommissionens vedlager måtte utlämnas till viss utsträckning, som av Kungl. Maj:t må bestämmas, till mindre bemedlade antingen gratis eller i vissa fall mot fraktkostnadens belopp,

dels att bränslekommissionens vedlager i övrigt må försäljas till de nedsatta pris, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga med hänsyn till såväl de ändrade förhållandena å bränslemarknaden som önskvärdheten av ett lättande av dyrtidstrycket.

Stockholm den 29 november 1918.

Ernst Hage. *Alfr. Werner.* *O. W. Lövgren.*

Stockholm 1918. Kungl. Boktryckeriet, P A. Norstedt & Söner.
185252

F 406
K 3
Con. Lib.

Nr 53.

Av herr **Olsson** i Ramsta, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 34, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition, nr 34, föreslås sådan ändring i vissa delar av nu gällande kommunalförfattningar, att den kommunala rösträtten, från den nuvarande graderade skalan med fordran på fullgjord skatteplikt, övergår att bliva lika med en röst för alla skattepliktiga män och kvinnor.

Det kan ej undgå oss representanter från landsbygden, att Kungl. Maj:ts förslag, samtidigt som det giver alla försumliga och tredskande skattebetalare rösträtt, lämnar utanför stora grupper arbetsamma och dugliga medborgare.

Först ha vi den stora gruppen jordtorpare med hustrur, vilka fortfarande bliva utan rösträtt i alla de fall, då ej torpen äro taxerade särskilt.

Då någon statistik över huru många torpare, som nu sakna rösträtt, ej stått till förfogande, är det vanskligt att ange några siffror, men sannolikt torde torpare och deras hustrur, som Kungl. Maj:ts förslag fortfarande ställer utanför den kommunala rösträtten, närma sig ett hundratusental. Alla dessa gamla jordbrukare, som överlämnat sin lilla gård på arrende och dra sig fram på den inkomst, arrendet eller undantaget giver, ställas utanför i alla de fall, då inkomsten är för liten att kunna bevillningstaxeras. Hemmavarande söner och döttrar falla också i stor utsträckning utanför Kungl. Maj:ts förslag; likaså sterbhusdelägare, som ej äro taxerade på grund av deklarerad egen inkomst. Alla dessa här

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

uppräknade grupper uppgå redan till så pass stort antal och äro genom sin bofasthet och sin medborgerliga gärning av sådan betybelse för kommunen och staten, att det synes mig i högsta grad orättvist att nu, då vi gå att rasera de gamla, föråldrade rösträttsbestämmelserna, dessa grupper fortfarande skola stängas ute från den kommunala rösträtten. Detta förefaller så mycket mera anmärkningsvärt, som herr statsministern säger i motiveringen till Kungl. Maj:ts förslag: »att i stora delar av Europa den kommunala rösträtten redan är grundad på avgjort radikalare linjer än de, som nu föreslås i Sverige, och den demokratiska rörelsen över allt fullföljer sådana linjer.»

Antagligen har regeringen ryggat tillbaka för att nu på en gång helt bryta med de gamla principerna och åskådningarna bland synnerligast landsbefolkningen, att fullgjord skattskyldighet bör vara villkor för rösträtt, och därför stannat vid skatteplikten som villkor för rösträtten med uppgivande av, att skatterna även skola behöva vara erlagda.

Statsministern säger därom i motiveringen till Kungl. Maj:ts förslag: »Det bör i detta sammanhang anmärkas, att, även om skattens betalande icke längre utgör villkor för rösträtt, likväl skattskyldigheten utgör en betydelsefull garanti för de röstberättigades sätt att utöva sin rösträtt i kommunen, då var och en är medveten därom, att konsekvenserna av hans röstning kunna direkt gälla honom personligen genom de av besluten föranledda uttaxeringarna till kommunens behov och att skatten kommer att så långt hans tillgångar medgiva av honom utkrävas».

Jag medgiver villigt, att det kan finnas starka skäl för ett sådant antagande.

Men troligen komma de försumliga skattebetalarna, vilka vanligen tillhöra den rörliga delen av befolkningen, att ej taga allt för stor hänsyn till risken för egen del av de fattade besluten.

De grupper däremot bland den bofasta landsbygdsbefolkningen, som Kungl. Maj:ts förslag icke tillerkänner rösträtt, skulle med all säkerhet under ansvarskänsla och utan den minsta risk för kommunens ekonomi komma att utöva sin rösträtt.

Nu, då vi gå att rasera det gamla och bygga nytt, borde vi se till att vi finge dessa lugna, sansade befolkningslager med.

Rätteligen skulle ju alla hemmasöner, som deltaga i arbetet vid gården, taxeras för inkomst av arbete. Prejudikat lär dock finnas på, att hemmasöner, som av taxeringsnämnden blivit taxerade, vid klagan hos prövningsnämnden vunnit befrielse. Och ehuru i taxeringsförordningen säges, att varje brukningsdel bör taxeras särskilt, ingår ännu en

stor del av torpens jord i huvudgårdens taxeringssumma och bevillning erlägges av ägaren eller den, som arrenderar det hela.

På grund av det anförda ber jag därför vördsamt att få framställa tvenne alternativa yrkanden:

1:o) att riksdagen antager Kungl. Maj:ts proposition, nr 34, med sådan ändring att de av mig här uppräknade befolkningsgrupperna erhålla kommunal rösträtt eller, om detta icke kan vinna riksdagens bifall

2:o) att riksdagen beslutar i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, på vilket sätt kommunal rösträtt må kunna beredas ovannämnda grupper medborgare, och sedan för riksdagen framläggas de förslag, vartill utredningen giver anledning.

Hos vederbörande utskott anhålles om sådan ändring i den av Kungl. Maj:t föreslagna lagtexten, som ett eventuellt bifall till denna motion kan giva anledning.

Stockholm den 29 november 1918.

Gustaf Olsson
i Ramsta.

Nr 54.

Av herrar **Werner** och **Lövgren** i Nyborg, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 32, med förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.*

I proposition nr 32 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga dels förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 65 och 67 utsökningslagen dels förslag till lag om tillägg till lagen av den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, dels förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen, dels förslag till lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

Mot de förslag, som här föreligga, kan man göra den anmärkningen, att formuleringen på vissa punkter är sådan, att den som skall tillämpa lagen lätt kan få den uppfattningen, att meningen är, att det underhåll åt gäldenär, som ifrågasättes, skall tilltagas så knappt, att det blott är fråga om att skydda honom från den rena svälten.

Att lagförslagen kunna giva anledning till en dylik tolkning, intygas även av lagrådet, som på denna punkt yttrar sig på följande sätt:

Enligt departementschefens yttrande bör, i fråga om fredande av erforderliga medel till underhåll för gäldenären och hans familj, gälla detsamma, när avlöning utmätes som när införsel däri beviljas.

Förslagets avfattning är dock knappast förenlig med denna mening.

Lagen om införsel talar i 6 § om underhåll utan särskilt angivande av dess beskaffenhet. Det lärer följaktligen få anses, att underhållet

skall vara *skäligt*, ej blott nödtorftigt. Förslaget åter stadgar, att undantagandet från utmätning skall avse blott vad som erfordras till nödigt underhåll. I själva verket synes det också väl försvarligt att vid införsel taga större hänsyn till gäldenärens anspråk på underhåll än vid utmätning, liksom det föreslagna stadgandet om nödigt underhåll i 67 § står i god överensstämmelse med vad i 65 § föreskrives beträffande nödtorftigt uppehälle.

Med hänsyn till vad här sagts kan det finnas skäl för en omformulering av § 65 och § 67 i sådan riktning, att det av lagtexten tydligt framgår, att underhållet skall vara *skäligt* och ej blott *nödtorftigt*. Med anledning härav föreslås härnedan en ändring av lagtexten.

Ett sådant yrkande är så mycket mera befogat, som i vissa utländska lagar bestämmelser finnas om att ett visst fastställt belopp alltid skall undantagas från utmätning. Enligt det nu föreliggande lagförslaget överlämnas det däremot till vederbörande utmätningsman att fastställa nämnda belopp, vilket synes vara en mycket betänklig utväg, om ej tydligt och klart utsäges, att underhållet skall vara *tillräckligt* och ej nödtorftigt.

I ett fall kan dock denna fordran i någon mån eftergivas, nämligen då borgenären befinner sig i lika behövande ställning som gäldenären. Om utmätningsmannens skyldighet att vid sådana tillfällen taga hänsyn härtill säges i den kungl. propositionen följande:

Det må emellertid påpekas, att det nu sagda icke utesluter att vid utmätning tages någon hänsyn till en fordrans behjärtansvärda beskaffenhet. Utan särskilt stadgande lärer kunna förväntas att, där fordringen är sådan och borgenären kan antagas befinna sig i lika behövande ställning som gäldenären, utmätningsmannen anlägger en strängare prövning i fråga om vad som bör förbehållas gäldenären och beräknar det honom tillkommande existensbelopp så lågt som möjligt

Man kan emellertid ej anse, att ett påpekande av en sådan sak är tillräckligt genom att det införes i en motivering. Motiveringar komma i allmänhet ej att läsas av dem som skola tillämpa lagen. Därför påyrkas, att saken klarlägges genom att nämnda motivering införes i lagtexten på sätt här nedan angives.

Det hemställes alltså, att riksdagen måtte antaga nedanstående:

Förslag till lag

om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen.

Härigenom förordnas, att 65 och 67 §§ utsökningslagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

65 §.

Från utmätning skola undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst femhundra kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle; då skall från utmätning undantagas av det förråd, som i huset finnes, vad till underhåll för en månad tarvas, eller, där tillräckligt förråd ej finnes, av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, så mycket som erfordras för anskaffande av det felande. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett.

67 §.

Gäldenärs innestående avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning eller innestående pension å rikets stat må icke utmätas, förr än gäldenären är berättigad att avlöningen eller pensionen lyfta; och skall, ändå att avlöningen eller pensionen är förfallen, därav från utmätning undantagas vad som erfordras till skäligt underhåll åt gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn till nästa förfallodag. Är avlöningen eller pensionen lyftad, skall av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, undantagas motsvarande belopp.

Är i lag eller författning särskilt stadgat, att viss egendom ej må utmätas, eller är av Konungen för viss pensions- eller livränteanstalt förordnat, att därifrån utgående pension eller livränta ej må tagas i mät; lände det till efterrättelse.

Vid bestämmande av underhåll åt gäldenär skall hänsyn tagas till om borgenären kan antagas befinna sig i lika behövande ställning som gäldenären. Utmätningsmannen skall i sådant fall anlägga en strängare

prövning i fråga om vad som bör förbehållas gäldenären och beräkna det honom tillkommande existensbelopp med hänsyn därtill.

Om införsel i avlöning, pension eller livränta är särskilt stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1919.

Förslag till lag

om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta.

(Lika med Kungl. Maj:ts förslag.)

Förslag till lag

om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen.

(Lika med Kungl. Maj:ts förslag.)

Förslag till lag

om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

(Lika med Kungl. Maj:ts förslag.)

Stockholm den 29 nov. 1918.

Alfr. Werner. *O. W. Lövgren.*

Stockholm 1918. Kungl. Boktryckeriet. P. A. Norstedt & Söner.
185265

Com. Lib.
S406
.K3

Nr 55.

Av herr **Lindman m. fl.**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 34, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.*

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 34, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 31 mars 1862 m. m., få vi härmed avgiva följande motion.

Den förändring av grunderna för den kommunala beslutanderätten, som av Kungl. Maj:t föreslås, överensstämmer i sin allmänna princip med den för sistlidne riksdag framlagda propositionen i samma ämne så till vida, att förslaget stadgar lika rösträtt för kommunens medlemmar under förutsättning av kommunal skattskyldighet.

Ehuru vi visserligen ej förneka, att den nuvarande rösträttsordningen kan äga vissa brister, ha vi dock hittills ej kunnat ansluta oss till en så beskaffad tillämpning av personlighetsprincipen, att vid utövandet av den å betydande områden av ingen över- eller sidoordnad myndighet kontrollerade kommunala självstyrelsen flertalet i och för sig skulle äga ett avgörande inflytande.

Vi ha ej blivit övertygade därom, att de farhågor äro ogrundade, som i en oförmedlad överflyttning — särskilt inom större samhällen — av den kommunala makten till samhällsgrupper, hos vilka insikt och erfarenhet i ekonomiska angelägenheter icke i erforderlig omfattning torde vara att förvänta, se allvarliga vådor för en god kommunalförvaltning.

Med känsla för de krav på samverkan och samförstånd, som den närvarande tiden i särskild grad ställer på fosterlandets alla medborgare, ha vi likväl, i hopp om anslutning från meningsfränder i landet, funnit oss böra trots alla betänkligheter godkänna principen av lika kommunal rösträtt.

Då vi förklara oss beredda att biträda grundtanken i föreliggande förslag, nödgas vi dock framställa vissa erinringar emot detsammas utformning i särskilda avseenden.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

Rösträtten begränsas till fysisk person, och från densamma uteslutas alltså bolag ävensom dödsbo. Ehuruväl vi förmena, att grunden till den kommunala rösträttens avhängighet av skattskyldighet bör leda till bolags bibehållande vid nuvarande rätt, äro vi benägna att låta denna skiljaktiga mening falla.

Beträffande dödsbo må erinras, att den vid sistlidna riksdag framlagda propositionen tillerkände rösträtt åt dödsbo, däri myndig delägare finnes. Denna ståndpunkt anse vi vara principiellt riktig. Det inträffar, att arvinges eller efterlevande makes skatteplikt formellt måste anknytas till en beskattning av dödsboet. För dylika fall skulle den personliga rösträtten förloras enligt föreliggande förslag, ehuru betingelser för rösträtt i verkligheten vore för handen. Vi påyrka därför, att rösträtt för dödsbo stadgas på sätt i berörda proposition upptagits.

I samband med antagandet av den lika rösträtten måste, enligt vår uppfattning, vidtagas vissa jämkningar, som må vara ägnade att i någon mån motverka det allt för stora inflytande, som efter den graderade skalans upphävande skulle tillfalla de yngre årsklasserna av röstägande. I sådant avseende påyrka vi rösträttsålderns höjande sålunda, att rösträtten skulle — liksom för politisk rösträtt — inträda året näst efter fyllda 24 år. Vi emotse den invändningen, att beskärningen av nu gällande rösträtt skulle strida emot de demokratiska grundsatser, som reformen avser att främja. Vi kunna emellertid ej medgiva, att den privaträttsliga myndighetsålderns sammanfallande med den aktiva medborgarrättens i och för sig är given. Då den politiska rösträtten funnits böra anknytas vid 24-årsåldern, torde redan häri ligga ett stöd för enahanda begränsning för utövande av kommunal rösträtt. Den omdömesmognad, kunskap och erfarenhet, som i regel ej lära vara att påräkna hos 21-åringen, äro nödiga vid bedömandet av kommunens angelägenheter ej mindre än av statens. Att en så beskaffad åldersgräns ej kan anses oförenlig med demokratisk ordning synes bestyrkt därav, att såväl Danmarks som Norges mycket radikala kommunalförfattningar stadga en åldersgräns av 25 år.

I en betydelsefull punkt skiljer sig föreliggande förslag från den ståndpunkt, som regeringen tidigare intagit, i det villkor av skattebetalningsplikt uteslutits.

I det vid propositionen fogade yttrandet av statsministern finner sig statsministern böra vitsorda det berättigade i den »åskådningen, att den, som vill utöva sina medborgerliga rättigheter, också bör fullgöra sina skyldigheter, samt att bestämmelsen betraktas såsom en ordentlighets-

kvalifikation, vilken staten har rättighet att kräva». Statsministern tror sig emellertid kunna komma ifrån denna goda och välgrundade ståndpunkt genom följande slutledning. Verkställda undersökningar hade, enligt hans mening, ådagalagt omöjligheten att genomföra en avsedd lindring i det politiska utskyldsstrecket, varigenom den oförvållade oförmågan skulle befrias från påföljd av rösträttens förlust. Utskyldsstreckets värde åter ur skatteindrivningssynpunkt ansåges kunna göras överflödigt genom ett nytt indrivningsförfarande. Härmed voro tillräckliga skäl angivna för upphävande av utskyldsstrecket vid politisk rösträtt. Men riksdagen hade genom skrivelse år 1917 upptagit grundsatsen, att ifråga om diskvalifikationerna för rösträtt på grund av utebliven skattebetalning en motsvarighet borde finnas mellan den politiska och kommunala rösträtten. Det tillärnade upphävandet av skattestrecket vid politisk rösträtt borde alltså motsvaras av enahanda åtgärd i fråga om kommunal rösträtt.

Emot en så beskaffad slutledning framställa vi följande erinringar.

Då vi med statsministern äro ense därom, att utövandet av medborgarrätt förutsätter fullgörande av åliggande medborgarplikt, kunna vi för rubbandet av denna hörnsten i rättsstatens grund ej finna ett försvar uti svårigheten att undanröja en hårdhet, som vid grundsatsens tillämpning kan i särskilda undantagsfall föreligga; och detta desto mindre som det till bestyrkande av antydda svårighet åberopade utredningsresultatet ej ens blivit för granskning tillgängligt.

I avseende å värdet av det föreslagna särskilda indrivningsförfarandet inskränka vi oss till den anmärkningen, att detsamma synes oss ligga utom området för ifrågavarande spörsmål, enär den biverkan, som utskyldsstrecket ur skatteindrivningssynpunkt må äga, ej för rösträtten är av avgörande betydelse.

Då vi alltså ej finna motiveringen för det politiska utskyldsstreckets eftergivande kunna godtagas, förlorar tillämpningen därav å det kommunala utskyldsstrecket redan av detta skäl för oss sin giltighet. Men därutöver vilja vi framhålla, att den påstådda samhörigheten emellan dessa särskilda diskvalifikationsbestämmelser ej synes oss vara ådagalagd. Statsministern har själv ej kunnat undgå att erkänna den avgörande åtskillnad, som förefinnes emellan å ena sidan den politiska rösträttens oavhängighet av skatteplikt samt å andra sidan den kommunala rösträttens beroende av skattskyldighet till kommunen. Denna grundväsentliga olikhet söker man nu komma ifrån genom åberopande av den ståndpunkt riksdagen förmenas ha intagit i sin ovan berörda skrivelse av år 1917. Men riksdagen utgick — såsom ock riktigt anmärkts av statsministern — från förutsättningen av det politiska utskyldsstreckets

bibehållande och syftade till en likartad anordning av de båda utskyldsstrecken. Det var ett — delvis på rent praktiska skäl stött — önskemål att vinna motsvarighet i den tekniska utformningen av två till syftet närbesläktade, men på skilda rättsområden verkande stadganden, som föranledde riksdagens framställning. Men en likställighet av rättsgrunden för de särskilda rösträttsstrecken blev i riksdagsskrivelsen ej ifrågasatt. Den av riksdagen förordade likformigheten i de båda streckens anordning kan alltså icke åberopas till stöd för den mening, att det enas avskaffande såsom konsekvens borde föranleda det andras fall.

I vår uppfattning om tillbörligheten av skattebetalningens inflytande på rösträtt veta vi oss företräda en allmän åskådning hos de medborgare, som högern närmast representerar, och vi tro oss äga grund till det antagandet, att regeringens ännu vid sistlidne riksdag därmed överensstämmande ståndpunkt närmare sammanfaller med en utbredd mening uti landet jämväl utanför kretsen av våra meningsvänner än statsministerns nu uttalade åsikt, att den »jämkning», som skulle ske genom utskyldsstreckets upphävande, »närmast utgör en utformning av den princip», som det liberala partiet godkänt genom förordande av streckens revision.

En dylik revision, syftande till utskyldsstreckets begränsning till en samhällets ordentlighetsspärr mot försumlighet och ond vilja, kan även av oss diskuteras. Redan nu kunna vi medgiva den jämkningen, att rösträtten må förverkas endast genom underlåtenhet att betala de kommunalutskylder, som förfallit till betalning under de tre sist förflutna kalenderåren.

Den rösträtt, som föreslås skola tillkomma skattskyldig mans hustru, även om hon ej personligen är skattskyldig, finna vi äga skäl.

Med avseende på äkta makar hava vi ock ansett en utvidgning av rätten att på grund av fullmakt utöva rösträtt böra äga rum.

En så djupt ingripande förändring i den kommunala rösträtten, som den nu föreslagna, borde oeftergivligen hava förbundits med utredning och förslag angående de flerfaldiga önskemål inom skilda områden av den kommunala förvaltningen, som redan under den nuvarande ordningen med eftertryck framträda, och som vid nygestaltningen skola än mera tränga i förgrunden. Och särskilt borde ett mera ingående beaktande ha ägnats åt de säkerhetsanordningar, som för visso skola finnas erforderliga mot den ökade skattebelastning, som kommunernas inledande

på nya områden av ekonomisk företagareverksamhet kan väntas medföra. Därest, såsom regeringens avsikt tidigare varit, propositionen fått anstå till nästa lagtima riksdag, hade tillbörlig omsorg kunnat ägnas dessa så utomordentligt maktpåliggande spörsmål. Nu hava de av regeringen framburna »garantierna» — som väsentligen återgiva förslaget vid sistlidne riksdag — inskränkts till det allra nödtorftigaste, och tidens knapphet medger oss ej att verkställa den utredning, som kräves för ett nöjaktigt fullständigande. Vi nödgas därför inskränka oss till vissa jämkningsyrkanden, som blott ofullständigt tillgodose ovan antydda önskemål.

För landskommunerna föreslås en utvidgad tillämpning av kommunalfullmäktige-institutet sålunda, att detsamma i kommuner med över 3,000 invånare bleve obligatoriskt och i andra kommuner valfritt efter beslut med enkel majoritet i stället för nu föreskrivna majoritet av två tredjedelar.

Utan tvivel är ett representativt system ägnat att främja ett mera insiktsfullt och ansvarsmedvetet handhavande av de kommunala ärendena och måste dessutom vara eftersträvansvärt för att undgå de möjligheter till överrumpling och de praktiska olägenheter, som ärendenas avgörande å primärstämma medför. Vi hålla före, att steget bör tagas ut längre än som föreslagits och hava stannat vid den meningen, att ett invånareantal av 1,500 skäligen kunde utgöra gränsen för obligatoriskt införande av kommunalfullmäktige. Godkännes detta förslag synes motsvarande bestämmelse böra gälla för stad.

Emellertid inskränkes kommunalfullmäktiges betydelse i avsevärd mån genom de undantag från deras befogenhet, som nu stadgas, och varigenom viktiga ärenden av ekonomisk natur fortfarande förbehållas stämmans avgörande.

I motsats till de för den kommunala rösträttsreformens beredning tillkallade sakkunnige och departementschefen anse vi berörda begränsning böra upphävas. Vi påyrka alltså viss ändring i § 35 i förordningen om kommunalstyrelse på landet i syfte att helt lägga det verkliga avgörandet i kommunalförvaltningen under fullmäktige.

Förutnämnda sakkunnige hava erinrat, att den förväntade kommunalskattereformen skulle medföra lättnad i skattetrycket för de mindre bärkraftiga, och att i följd därav förstärkta garantier mot oförsiktigt höjande av kommunalskatt vore önskvärda. Med betonande av angelägenheten därav, att den kommunala självstyrelsens princip ej väsentligt försvagas, avvisa de sakkunnige tanken på en utsträckning av Kungl. Maj:ts eller Konungens befallningshavandes befogenhet beträffande kommunala

beslut. I stället anvisas vissa andra åtgärder, som förmenas skola öva en tillbakahållande verkan, bland annat en utsträckning av tillämpningsområdet för kvalificerad majoritet. I anslutning till denna uppfattning har dylik utsträckning nu föreslagits. Ehuru enligt vår mening överskattad torde betingelsen av kvalificerad majoritet, utvidgad på sätt som föreslagits, äga ett visst värde, och synes därför böra godtagas. Men denna anordning skänker ingalunda det skydd mot kommunalt slöseri, vartill böjelser i samband med beskattningens omläggning och den lika rösträttens införande kunna befaras. Det erfordras enligt vår mening en förstärkning av den statliga uppsikten. Denna bör taga sikte ej endast på skydd för minoriteten mot oskälig belastning utan jämväl på det allmänna intresset av de samhälleliga behovens tillgodoseende. Det lär ej saknas exempel därpå, att kommuner av tredska underlåtit att upptaga medel för fyllande av vissa nödvändiga kommunala behov. Särskilt där privaträttsliga tvångsmedel ej kunna vinna användning, bör möjlighet till statligt ingripande förefinnas. Vi ifrågasätta alltså till övervägande ett stadgande av innebörd, att, då viss minoritet — förslagsvis $^1/_5$ — av de i beslutet deltagande så påfordrade, underställning till Konungens befallningshavande av utgifts- och inkomststaten skulle äga rum. Därest staten föranledde uttaxering, som med mera än viss procent överstege uttaxeringen för det löpande året, skulle Konungens befallningshavande äga befogenhet att företaga uteslutning av eller nedsättning i anslag, liksom Konungens befallningshavande skulle äga att tillse, att de kommunen på offentlig eller privaträttslig grund uppenbarligen åliggande utgifterna bleve till täckning upptagna samt vidtaga den jämkning i staten, som därav kunde föranledas. Nu angivna syftemål skulle möjligen även kunna vinnas genom en utsträckning av besvärsrätten.

Till äventyrs borde underställning ifrågasättas även beträffande andra beslut av mera betydande ekonomisk eller organisatorisk innebörd.

Vi förbise ej de erinringar, som äro att förvänta mot en så beskaffad förstärkning av den statliga uppsiktsbefogenheten och motsvarande försvagande av den kommunala självstyrelsen. Men vi finna en dylik utveckling vara en given konsekvens av den till grunden gripande omgestaltning av kommunens förvaltning och beskattning som nu tillärnas. Den nuvarande vidsträckta kommunala självmyndigheten har ägt hemul i sammanfallandet av kommunal makt och ekonomiskt ansvar. Upplösningen av detta samband medför behov av förstärkt statlig kontroll till skydd mot missbruk.

Ävenledes torde invändningar grundas på de praktiska svårigheter, som möta vid den ifrågasatta anordningen. Den korta tidsfristen emellan

framläggandet i landskommunerna av utgifts- och inkomststaten samt uppgörandet av uppbörds- och debiteringslängder skulle begränsa tiden för prövningsarbetet på sätt, som torde göra detta mycket betungande. Även spörsmålet om återverkan av eventuellt efter besvär vunnen ändring i Konungens befallningshavandes beslut innefattar vanskligheter. Och slutligen skulle utövningen av Konungens befallningshavandes prövning antagligen kräva förstärkning av länsstyrelsens arbetskrafter.

Dessa praktiska synpunkter kräva uppenbarligen en utredning och ett övervägande, vartill tid och medel ej nu stå till förfogande. Vi nödgas alltså för närvarande inskränka oss till uttalandet av den förväntningen, att det av oss framställda kravet måtte varda föremål för ofördröjlig prövning.

Det i det kungliga förslagets slutbestämmelser föreskrivna avklippandet av mandaten för de kommunala representativa och förvaltande organen finna vi synnerligen betänkligt. Att i en tid, då de mest vidsträckta och krävande arbetsuppgifter pålagts den kommunala förvaltningen, stadga en ordning, som åtminstone inom vissa samhällen kan befaras resultera i en samhällsvådlig oreda i förvaltningen, synes oss ej kunna försvaras. Vad landstingen beträffar måste det förefalla anmärkningsvärt att, med åsidosättande av gällande ordning för landstingsmandaten, de tillärnade nyvalen skulle för en tid av tre och ett halvt år bestämma sammansättningen av landstingen i deras helhet.

Vi anse därför, att den förändrade rösträtten bör vinna tillämpning i anslutning till gällande ordning för de kommunala representationernas och organens förnyande.

I fråga om den kommunala rösträttsreformens återverkan på första kammarens sammansättning anmärker statsministern, att vid frågans behandling under sistlidna riksdag »likasom i den offentliga diskussionen rörande detta ämne har från dem, som motsatt sig reformen, gjorts gällande, att den genom sina verkningar på grunderna för första kammarens bildande skulle upphäva denna kammares karaktärsskillnad i förhållande till andra kammaren och därmed undergräva det svenska tvåkammarsystemet».

Uttalandet borde för att vara fullständigt hava inneburit, att samma påstående i vidaste omfattning under den offentliga diskussionen framställts även av dem, som eljest pläga dela regeringens åskådning.

Vi skola ej här återupptaga till bemötande det av statsministern åberopade, i motiveringen till propositionen vid sistlidne riksdag upptagna och på ofullständig urkundsforskning grundade försvaret för det påståendet, att den graderade skalans avskaffande »långt ifrån att stå i strid med grunderna för svenskt tvåkammarsystem måste anses innebära ett återvändande till de principer, som ursprungligen lågo till grund för dess tillkomst». Vi inskränka oss till återgivandet av följande brottstycke ur motiveringen till 1865 års representationsreform. Efter det att såsom moment i en »nödig karaktärsskillnad» framhållits första kammarens längre funktionstid, särskilda valbarhetsvillkor och succesiva förnyelse, fortsättes: »*Den väsentligaste skillnaden* består dock däruti, att den första kammaren utses, med valfrihet inom hela riket, förmedelst dels landsting och dels de största städernas stadsfullmäktige, *vilka åter tillsättas av kommunernas medlemmar genom omröstning efter skattegrund*, under det att den andra kammaren väljes mera omedelbart av inskränkta valkretsar, med valfrihet bunden inom kretsen *och med tillerkännande av lika röst åt varje väljande*».

Jämte medelbarheten av valen har alltså med skärpa betonats åtskillnaden i rösträttens grunder.

Även om det är riktigt, att en av grundtankarna för 1865 års reform var första kammarens uppbyggande på den kommunala representationen, är det alltså uppenbart felaktigt att påstå, att denna grundtanke skulle förhålla sig likgiltig till frågan »om rösträtt till dessa representationer förändras efter olika tiders förhållande och krav». Valet genom landsting och stadsfullmäktige i deras dåvarande sammansättning förmenades bidraga till att göra valet »till uttryck för ett upplyst tänkesätt» och »en mera vidgad synkrets». Härav förväntades förverkligandet av tvåkammarsystemets avsikt att »på samma gång förekomma förhastade beslut och betrygga det bestående rätt».

Vi förutsätta att vidsträckt enighet råder om den sålunda uttryckta tanken — varåt även de modärnaste under normala förhållanden tillkomna författningar giva uttryck — att ett tvåkammarsystem är önskvärt, och att första kammaren har till uppgift att förhindra att en mindre väl överlagd ögonblicksstämning ensam avgör de folkrepresentativa besluten, samt betrygga, att endast den opinion, som visar sig hava varaktigt och säkert rotfäste hos folket, blir omsatt i lagbud.

Är detta antagande riktigt, då framstår det som en olöslig motsägelse att åt en omvälvning i fråga om första kammarens bildande, som tillerkänner lika valrätt åt talrika medborgargrupper med ringare erfarenhet och insikt än som finnas hos dem, som välja till andra kammaren, giva det erkännande, att den bevarar åt första kammaren dess upp-

gift i författningen samt allenast innebär ett »närmande mellan kamrarna» utan att »utplåna första kammarens karaktär».

Då man gör gällande den meningen, att rösträttsbestämmelserna vore för första-kammartillsättningen utan någon avsevärd betydelse, men att det avgörande vore de särskilda anordningarna av medelbara val genom kommunala representationer, längre mandatstid, successiv förnyelse och särskilda valbarhetsvillkor, torde denna ståndpunkt vara ohållbar. De nämnda anordningarna hava av lagstiftning och tidsförhållanden reducerats till ganska ringa värde. Medelbarheten av valet skyddar ej längre mot urväljarnas faktiskt imperativa direktiv; mandatstiden är förkortad med en tredjedel och kommer att ytterligare närma sig andra kammarens, om beslutad ändring i dennas funktionstid slutgiltigt antages; den successiva förnyelsen kan göras illusorisk genom utövning av upplösningsrätten, ytterligare kvalificerad genom ingrepp i de kommunala valkorporationernas lagstadgade funktionstider; och slutligen har valbarhetscensus vid nuvarande penningvärde väsentligen förlorat i betydelse.

Det framstår för oss såsom en obestridlig sanning, att ett antagande av den lika kommunala rösträtten såsom ofrånkomlig konsekvens medför ett upphävande av första kammarens förmåga att fylla sin författningsenliga uppgift inom statslivet. Därest denna uppgift ej helt skall givas till spillo, måste därför den kommunala författningsreformen förbindas med sådan ändring av riksdagsordningen, att även för framtiden ett viss inflytande vid första kammarens tillsättande tillerkännes den större insikten och erfarenheten.

Även vid ett bifall till vårt yrkande om höjning av den kommunala valrättsåldern, förutsätter den kommunala rösträtten ej annan kvalifikation utöver den nuvarande politiska än kommunal skatteplikt. Denna olikhet kan ej åstadkomma tillräcklig representativ karaktärsskillnad mellan kamrarna.

Hur välgrundat första kammarens uppbyggande på kommunalt representativ grund hittills än varit, synes det oss därför efter införande av lika kommunal rösträtt nödvändigt att söka en förändrad valordning.

Då medelbarheten givetvis ej bör övergivas, torde ej annan ordning stå till buds än särskilda valkollegier, för vilkas utseende, i ändamål att bevara något samband med den kommunala beslutanderätten, den kommunala rösträtten dock ytterst skulle vara grandläggande.

Vad i övrigt beträffar valrätten till dessa valkollegier har det framstått för oss såsom ett önskemål att förstärka rösträtten för de medborgare, vilkas ålder, erfarenhet och insikt böra betinga ökat inflytande. Men då vi kommit till visshet därom, att ingen förståelse för dylika än

så välgrundade anspråk är att förvänta från riksdagens vänsterpartier, inskränka vi oss till det kravet, att valrätt till ifrågavarande valkollegier erhålles först året efter det, då den kommunalt röstberättigade fyllt trettiofyra år.

En dylik bestämmelse kan ej sägas gynna någon samhällsklass på en annans bekostnad och har för övrigt blivit antagen i synnerligt demokratiska författningar.

Slutligen hava vi föreställt oss, att mandatstidens utsträckning till åtta år skulle innefatta ett önskemål, därom enighet borde kunna vinnas.

Då vi, efter samråd med meningsvänner inom riksdagen och i förlitande på anslutning från de medborgare, vilkas förtroende givit oss vårt uppdrag, tillbjuda beredvillighet att medverka till förändringar i statslivet, vilka i uppgivandet av värden, som varit för riket gagneliga, gå vida utöver vad vi tidigare trott vara tillrådligt, hava vi letts av syftet att möta med oss eljest olika tänkande i ett samförstånd, som vore ägnat att dämpa en för fosterlandet och alla dess medborgare ödesdiger splittring. Men vi måste därvid framställa den fordran, att denna nyskapning skall bliva till sin fulla omfattning i ett sammanhang lagfästad, och att således icke det ena önskemålet varder slutgiltigt tillgodosett, men ett annat därav betingat hänvisat till ett framtida ovisst avgörande. Vi hava desto större fog för detta anspråk, som vårt yrkande i avseende å första kammarens sammansättning, om det framskötes till ett senare avgörande, kunde komma att prövas av en första kammare, vald på den grundval, vars jämkning vi ansett nödvändig. Av en regering, som vill stå på författningens grund, lär en dylik ordning för författningens ändring ej kunna vidhållas.

Vi yrka alltså, att kommunalförfattningarna i sin nya lydelse träda i kraft å dag, som Konungen bestämmer, efter det att i riksdagsordningen införts bestämmelser angående nya grunder för val till första kammaren.

Med stöd av vad vi sålunda anfört, hemställa vi, att nedan intagna §§ i de särskilda lagförslagen ävensom slutbestämmelserna måtte antagas med följande förändrade lydelse.

Då tidens knapphet ej medgivit en granskning, som kunde trygga mot förbiseende av möjligen erforderliga följdändringar, anhålles att vederbörande utskott, i fall av tillstyrkande av våra ändringsyrkanden, måtte härutinnan vidtaga nödiga åtgärder.

Förslag till Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

§ 8.

Rättighet att etc. — — — — — —
a) är svensk undersåte,
b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,
c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugufyra års ålder,
d) icke häftar för oguldna kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,
e) icke är omyndig förklarad,
f) icke är i konkurstillstånd,
g) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

Rättighet, som förut sagts, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skatteskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga här ovan stadgade villkor.

§ 9.

För oskiftat dödsbo, vari allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att å kommunalstämma föra talan för boet.

§ 12.

Röstägande — — — — — — röstberättigad.

Vad nu är stadgat utgör ej hinder för gift man eller kvinna att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt för andra maken.

Fullmakten — — — — — — bestyrkt.

§ 14.

Sedan — — — — — — uppnå tjugufyra års ålder — — — — — — förvaras.

Huru — — — — — — prövning.
Missnöje — — — — — — företedda.

§ 27.

Mom. 1. I kommun med över 1,500 invånare skall — — — — kommunalfullmäktige.

Mom. 2. Vill kommun med 1,500 invånare eller därunder — — — — — — — tillåtit.

Förslag — — — — — — fattande.
Beslut — — — — — — anmälas.

§ 35.

Följande ärenden må ej av kommunalfullmäktige upptagas, utan skola alltid å kommunalstämma eller i det fall som i § 29 omförmäles å distriktsstämma handläggas:

A) justering av de i §§ 14 och 65 omförmälda längder;
B) val till ordförande och vice ordförande i kommunalstämma så ock till kommunalfullmäktige;
C) beslut varom i § 16 sägs så ock beslut enligt § 17 angående val för kommunalstämma.

§ 36.

Mom. 1. Kungörelse — — — — — — översändas.
Mom. 2. Kommunalfullmäktige — — — — — — upplösas.
Mom. 3. Vid kommunalfullmäktiges — — — — — — deltaga.
Mom. 4. Kommunalfullmäktiges — — — — — — öppet.

Till beslut i frågor som angivas i § 21 mom. 2 erfordras — — — — — — — stadgat är.

Denna lag träder i kraft å dag och i ordning som Konungen bestämmer efter det att ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren blivit av riksdagen antagna och av Konungen gillade.

Förslag till Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

§ 7.

Mom. 1. Uti stad med över 1,500 — — — — stadsfullmäktige.
Mom. 2. I stad med 1,500 invånare eller därunder — — — — överlåta.
Förslag — — — — anmälas.

§ 9.

Rättighet — — — — man eller kvinna, som
a) är svensk undersåte,
b) är medlem av kommun samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,
c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugufyra års ålder,
d) icke häftar för oguldna kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,
e) icke är omyndig förklarad,
f) icke är i konkurstillstånd,
g) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

Rättighet, som förut sagts, tillkommer ock gift kvinna som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga här ovan stadgade villkor.

§ 10.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid allmän rådstuga föra talan för boet.

§ 12.

Röstägande — — — — röstberättigad.

Vad nu är stadgat utgör ej hinder för man eller kvinna att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt för andra maken.

Fullmakten — — — — bestyrkt.

§ 13.

Sedan — — — — — uppnå tjugufyra års ålder — — — — — företedda.

Denna lag träder i kraft å dag och i ordning som Konungen bestämmer efter det att ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren blivit av riksdagen antagna och av Konungen gillade.

Förslag till Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer man eller kvinna som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 40 förbunden att till kommunen erlägga skatt,

c) senast under föregående kalenderår uppnått tjugufyra års ålder,

d) icke häftar för oguldna kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,

e) icke är omyndig förklarad,

f) icke är i konkurstillstånd,

g) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

Rättighet som förut sagts tillkommer ock gift kvinna som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till

kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga här ovan stadgade villkor.

§ 8.

Mom. 1. För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid stadsfullmäktigeval utöva rösträtt för dem.

Mom. 2. Röstägande — — — — röstberättigad.

Vad nu är stadgat utgör ej hinder för gift man eller kvinna att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt för den andra maken.

Fullmakten —.— — — bestyrkt.

Denna lag träder i kraft å dag som Konungen bestämmer efter det att ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren blivit av riksdagen antagna och av Konungen gillade.

Förslag till Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

Denna lag träder i kraft å dag och i ordning som Konungen bestämmer efter det att ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren blivit av riksdagen antagna och av Konungen gillade.

Förslag till Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

§ 6.

Mom. 1. Frånvarande — — — — röstberättigad.

Vad nu är stadgat, utgör ej hinder för gift man eller kvinna att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt för andra maken.

Mom. 2. Fullmakten — — — — bestyrkt.

Mom. 3. Ej må — — — — anföra.

Denna lag träder i kraft å dag och i ordning som Konungen bestämmer efter det att ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren blivit av riksdagen antagna och av Konungen gillade.

Förslag till Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Denna lag träder i kraft å tid och i ordning som Konungen bestämmer efter det att ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren blivit av riksdagen antagna och av Konungen gillade.

Stockholm den 30 november 1918.

Arvid Lindman.

Hans Andersson.	*Carl Persson.*	*Gust. Odqvist.*
Axel Vennersten.	*E. O. Magnusson.*	*P. Nilsson,* Bonarp.
C. J. Öberg.	*David Pettersson*	*Karl Hildebrand.*

Stockholm 1918. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.
185283

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 20 november 1918 kl. 3 e. m.

Andra särskilda utskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 23 angående beredande av rörelsekapital för Svenska kronkreditaktiebolaget.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Swartz, Wijk*, friherre Fleming, friherre Langenskiöld*, Svensson, von Sydow*, Stenström, von Essen*, Kjellgren*, Lindqvist i Kosta, Källman, Johansson i Uppmälby, Vennersten, Röing, Hage, Hedin och Rehn*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en den 25 oktober 1918 till riksdagen avlåten, till andra särskilda utskottets behandling överlämnad proposition, nr 23, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen besluta att bemyndiga

1:o) riksgäldskontoret att ej mindre träffa avtal med ett antal privatbanker om öppnandet av en kredit a 100 miljoner kronor i och för tillhandahållande av medel till Svenska kronkreditaktiebolaget för bestridande av i samband med avtal med främmande makter utlovade krediter, än även för höjning av nämnda bolags garantifond tillhandahålla bolaget statens 5 procent obligationer till belopp, som erfordras för ökning av bolagets upplåningsrätt, under förutsättning att bolagets aktiekapital ökas till samma belopp som garantifonden; samt

2:o) Kungl. Maj:t att ikläda statsverket ansvarsskyldighet för den förlust, som skulle kunna åsamkas bolaget på grund av krediter, vilka bolaget tillhandahåller i enlighet med nu gällande eller blivande handels-

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

avtal med främmande makter, i den mån sådan förlust föranledes av uppställda räntevillkor.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för ifrågavarande förslag, får utskottet hänvisa till berörda statsrådsprotokoll.

Utskottet har vid granskning av ifrågavarande förslag icke funnit skäl till erinran mot detsamma; och får utskottet alltså hemställa,

att riksdagen må, med bifall till förevarande proposition, besluta att bemyndiga

1:o) riksgäldskontoret att ej mindre träffa avtal med ett antal privatbanker om öppnandet av en kredit å 100 miljoner kronor i och för tillhandahållande av medel till Svenska kronkreditaktiebolaget för bestridande av i samband med avtal med främmande makter utlovade krediter, än även för höjning av nämnda bolags garantifond tillhandahålla bolaget statens 5 procent obligationer till belopp, som erfordras för ökning av bolagets upplåningsrätt, under förutsättning att bolagets aktiekapital ökas till samma belopp som garantifonden; samt

2:o) Kungl. Maj:t att ikläda statsverket ansvarsskyldighet för den förlust, som skulle kunna åsamkas bolaget på grund av krediter, vilka bolaget tillhandahåller i enlighet med nu gällande eller blivande handelsavtal med främmande makter, i den mån sådan förlust föranledes av uppställda räntevillkor.

Stockholm den 18 november 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Can. Lib.

J 406
, K 3

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 22 november 1918 kl. 5 e. m.

Andra särskilda utskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 24 med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser i syfte att begränsa inom landet tillgängligt kapitals användning för bolagsändamål, dels ock i anledning därav väckt motion.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Swartz, Gezelius, friherre Fleming, Dahl, friherre Langenskiöld, von Sydow *), Stenström, Boman *), von Essen *), Klefbeck, Nilsson i Bonarp *), Källman, Johansson i Uppmälby, Vennersten, Röing, Hedin, Bogren och Hansson i Mora-Noret *).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Genom en den 25 oktober 1918 dagtecknad proposition, nr 24, vilken hänvisats till riksdagens andra särskilda utskott, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag,

innefattande vissa bestämmelser i syfte att begränsa inom landet tillgängligt kapitals användning för bolagsändamål.

Med ändring av vad lag innehåller stridande mot nedanstående bestämmelser förordnas som följer:

1 §.

Rörande aktiebolag, som icke driver bank- eller försäkringsrörelse och vars aktiekapital skall kunna sättas till belopp, överstigande ett

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

hundra tusen kronor, må stiftelseurkund för det ändamål, varom i 9 § lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag förmäles, icke av länsstyrelse eller överståthållarämbetet mottagas, där ej det belopp, vartill aktiekapitalet högst må uppgå, blivit bestämt i enlighet med särskilt av Konungen lämnat tillstånd samt bevis härom finnes tecknat å stiftelseurkunden.

Har stiftelseurkunden blivit mottagen av länsstyrelse eller överståthållarämbetet före ikraftträdandet av denna lag, men har bolaget icke dessförinnan blivit registrerat, må registrering icke ske, med mindre Konungen lämnar tillstånd därtill.

2 §.

Tillstånd, varom i 1 § sägs, må beviljas allenast, därest, med hänsyn till kapitalmarknadens läge och beskaffenheten av den verksamhet, för vilken det kapitalbelopp, varom fråga är, skall användas, sagda belopp finnes utan skada för det allmänna kunna på sådant sätt användas.

Har i fall, som avses i 1 § andra stycket, stiftelseurkunden blivit mottagen före den 30 oktober 1918, må dock, där avsevärda kostnader redan blivit nedlagda å organisationen av bolagets verksamhet, tillstånd icke vägras, såframt ej det ifrågavarande kapitalbeloppets användning för bolagets verksamhet finnes bliva till synnerlig skada för det allmänna.

Lämnas tillstånd, må Konungen i sammanhang därmed meddela de föreskrifter, som kunna anses erforderliga för betryggande av att det kapitalbelopp, varom fråga är, varder för avsett ändamål använt. Beträffande förhållande, som strider mot sådana föreskrifter, må registrering icke ske.

3 §.

Vid prövning av ansökan om stadfästelse å bolagsordning för bankaktiebolag eller solidariskt bankbolag eller för försäkringsaktiebolag, vars aktiekapital skulle kunna bestämmas till belopp överstigande ett hundra tusen kronor, eller å ändring i bolagsordning för sådant bankbolag eller för försäkringsaktiebolag, vars aktiekapital överstiger eller efter ändringen skulle kunna överstiga nämnda belopp, skall, i den mån omständigheterna därtill föranleda, vad i 2 § första och tredje stycket är stadgat om tillstånd äga motsvarande tillämpning.

4 §.

Beslut om ökning av aktiebolags aktiekapital till belopp, som överstiger ett hundra tusen kronor, eller av bankaktiebolags eller solidariskt

Sarl
K 3

bankbolags grundfond, vare, såvida ej fråga är allenast om överföring till aktiekapital eller grundfonden av besparade vinstmedel, icke giltigt, med mindre det belopp, vartill aktiekapitalet eller grundfonden efter ökningen skulle komma att uppgå, blivit bestämt i enlighet med särskilt av Konungen meddelat tillstånd eller, då beslutet gäller försäkringsaktiebolag, bankaktiebolag eller solidariskt bankbolag, i enlighet med föreskrift i bolagsordningen, därå Konungen efter denna lags ikraftträdande meddelat stadfästelse.

Har beslut om sådan ökning, som ovan avses, fattats före lagens ikraftträdande, vare beslutet, där det ej blivit före den 30 oktober 1918 anmält för registrering eller kungjort i allmänna tidningarna, ogiltigt, så framt ej Konungens tillstånd till ökningen sökes inom en månad efter lagens ikraftträdande och denna ansökning varder bifallen.

5 §.

I kommanditbolag må, sedan sammanlagda beloppet av kommanditdelägarnas utfästa insatser uppgår till ett hundra tusen kronor eller däröver, ytterligare insatser av sådana delägare ej utfästas eller göras utan Konungens tillstånd.

Anmälan om utfästa eller gjorda insatser i strid mot vad sålunda stadgats må ej registreras.

6 §.

Aktiebolag eller kommanditbolag må icke utfärda räntebärande obligationer eller andra för särskilda delar av skuldbelopp gällande löpande förskrivningar, som uppenbarligen äro avsedda att utsläppas i den allmänna rörelsen, med mindre Konungen lämnat särskilt tillstånd därtill.

7 §.

Vad i 2 § första och tredje stycket är stadgat om tillstånd jämlikt 1 §, skall även lända till efterrättelse beträffande tillstånd, varom i 4—6 §§ sägs.

8 §.

Medverkar styrelseledamot i aktiebolag eller solidariskt bankbolag i fall, då beslut om ökning av sådant bolags aktiekapital eller grundfond jämlikt bestämmelsen i 4 § är ogiltigt, till att för verkställighet av beslutet bevis om rätt att teckna aktier eller lotter utlämnas eller teckningslista utfärdas eller mottager någon, som äger deltaga i förvaltningen av kommanditbolags angelägenheter, insats i strid mot vad i 5 § stadgas eller bryter styrelseledamot i aktiebolag eller någon, som äger deltaga

i förvaltningen av kommanditbolags angelägenheter, mot föreskriften i 6 § eller handlar person i sådan ställning som ovan sagts i strid med föreskrifter, som av Konungen må hava jämlikt bestämmelserna i 2, 3 eller 7 § meddelats, dömes till böter från och med tjugufem till och med tiotusen kronor eller till fängelse i högst sex månader.

§ 9.

Av böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalle en tredjedel åklagaren och återstoden kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling och gäller till och med den 30 juni 1920, såvida ej Konungen förordnar, att den dessförinnan skall upphöra att gälla. Beträffande under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som i 8 § avses, skall vad i 8 och 9 §§ är stadgat fortfarande äga tillämpning.

I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma i andra kammaren av herr *Lübeck* väckt motion nr 27, vari hemställes,

att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 24 med förslag till lag rörande begränsning av kapital för bolagsändamål eller vid antagande av dylik lag företaga de ändringar, som av den i motionen lämnade motiveringen kunde föranledas.

Beträffande skälen till den kungl. propositionen får utskottet hänvisa till de vid propositionen fogade utdragen av statsråds- och lagrådsprotokollen.

Herr Lübecks motion.

Till stöd för motionen har anförts följande:

»Av de utredningar, som föregått framläggandet av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 24 med förslag till lag om kapitalransonering, synes med all tydlighet framgå, att denna lag även som provisorium är ägnad väcka mycket starka betänkligheter. Utan att här upprepa alla de skäl, som i avgivna utlåtanden framkommit, må särskilt framhållas svårigheten att klokt och rättvist avväga och begränsa å ena sidan statens kapitalbehov för allmänna ändamål och för utveckling av de affärsdrivande verken, å den andra kommuners och enskildas kapitalbehov av

3906
K6

liknande slag. I ena fallet är det riksdagen, i det andra Kungl. Maj:t samt riksbanken och de enskilda bankerna som utöva det avgörande inflytandet, därvid dock ingen av de prövande eller dömande kan anses äga tillräcklig översikt av de samlade kapitalbehoven för att kunna rätt bedöma vad som för landet i dess helhet är mest gagneligt.

Som en följd härav måste man i dessa tider av ökad statsverksamhet på olika områden befara, att vid knapp kapitaltillgång det blir de enskildas och i viss mån kommunernas kapitalbehov, som få sitta emellan. Särskilt betänkligt framstår detta förhållande under en period, som mer än någonsin visat önskvärdheten och jämväl möjligheten att utveckla landets näringar till gagn för dess självförsörjning. Påtagligen föreligger under nu rådande förhållanden stor risk för att statens affärsdrivande verksamhet oskäligt gynnas på bekostnad av likartad kommunal och enskild sådan. En dylik möjlighet ter sig betänklig ej minst med hänsyn till statens för närvarande starkt framträdande strävan att inlösa exempelvis enskilda järnvägar, kraftdistributionsföretag m. m., vilkas ändamålsenliga utveckling och därmed värde tydligen kunna mycket menligt påverkas av en eventuell kapitalransonering.

Då jag icke är övertygad om nödvändigheten av den föreslagna lagstiftningen, utan hyser den uppfattningen, att syftet kan i erforderlig grad uppnås genom åtgärder av mera frivillig art, anser jag mig böra i första hand yrka, att lagen icke må av riksdagen antagas.

Skulle riksdagen emellertid antaga en provisorisk lag i ämnet, hemställer jag, att följande smärre ändringar må vidtagas i förslaget enligt närmare utformning genom vederbörande utskotts försorg.

1 §.

Denna synes innebära, att Konungens tillstånd skall inhämtas, innan stiftelseurkunden undertecknas, vilket torde vara en onödig omgång.

2 §.

I andra stycket synas åsyftade nedlagda kostnader böra få innefatta icke blott organisationen av bolagets verksamhet utan även vad som eljes för bolagets räkning använts i bolagets syften.

I lagtexten bör möjligen komma till uttryck vad departementschefen i motiveringen (under 5 §) framhåller, nämligen att tillstånd till bolagsbildning utan vidare bör lämnas, därest nytt kapital ej tages i anspråk.

Beträffande lagens retroaktiva verkan har en av lagrådets ledamöter framhållit, att ett beslut om ökning av aktiebolags aktiekapital,

vilket fortskridit så långt, att aktiebrev redan utsläppts i allmänna marknaden, borde lämnas oberört av lagen, oavsett när kungörandet skett. Därtill har departementschefen invänt, att då kungörandet måste föregå utfärdande av teckningslistor och aktieägares företrädesrätt får begagnas under minst fyra veckor efter kungörandet, det knappast vore antagligt, att aktierna kunde vara utdelade före lagens ikraftträdande. Denna invändning synes emellertid ej hava tillämpning i de kanske talrika fall, där i bolag med ett fåtal aktieägare alla dessa redan vid ökningsbeslutet eller kort därefter begagnat sin teckningsrätt och sagda fyra veckors teckningstid således ej behövt utnyttjas.

4 §.

Beloppet etthundratusen kronor synes böra ändras till tvåhundratusen kronor, till undvikande av alltför omfattande prövningsskyldighet.»

Utskottets yttrande.

Frågan om vidtagande av åtgärder för att motverka penningvärdets fall inom vårt land har, såsom av det propositionen bilagda utdraget av statsrådsprotokollet framgår, vid upprepade tillfällen varit föremål för regeringens uppmärksamhet. Sålunda bildades i september 1917 det så kallade finansrådet för att dels reglera betalningen av svenska till utlandet försålda varor, dels övervaka kreditgivningen till utlandet. I januari 1918 uppdrogs åt den året förut tillsatta bankkommittén att utreda, huruvida, i syfte att motverka penningens sjunkande värde, det borde beredas rätt för riksbanken att mot räntegottgörelse mottaga penningar å depositionsräkning. Kommittén fann icke tillrådligt, att för ifrågavarande syfte det skulle beredas riksbanken en tillfällig rätt till inlåning, men kommittén ansåg det böra undersökas, om icke den pågående utvecklingen krävde särskilda åtgärder för åstadkommande av nödig återhållsamhet och planmässighet vid dispositionen av landets kapitaltillgångar, därvid i första hand borde tillgodoses allenast sådana ändamål, som för landet vore mest angelägna och nyttiga. I anslutning härtill och för att utreda, huruvida genom åtgärder från det allmännas sida något kunde åtgöras mot penningvärdets fortsatta sjunkande, uppdrog därefter regeringen åt särskilda sakkunniga att framlägga förslag rörande de åtgärder, som i detta avseende ansåges lämpligen böra vidtagas.

I sitt den 30 juli 1918 avgivna betänkande framhöllo de sakkunniga, att de åtgärder på kreditväsendets område, som skulle kunna påverka prisnivån och sålunda verka reglerande på penningvärdet, måste hava till syfte att så vitt möjligt begränsa beloppet av utelöpande sedlar. De

sakkunniga ansågo, att för detta ändamål en begränsning av efterfrågan på kapital borde åvägabringas och att i detta syfte kreditbehoven borde granskas och bedömas efter sitt objektiva berättigande. Den allmänna ransonering av tillgängligt kapital, som sålunda förordades, borde enligt de sakkunnigas mening ställas under kontroll och denna kontroll lämpligen anförtros åt en delegation av finansrådet, vars medgivande skulle erfordras:

för upplåggande av obligationslån samt för emission av obligationer av alla slag med undantag av statens,

för beviljande av kredit åt kommun,

för bildning av aktiebolag eller utvidgning av äldre sådant,

för emission av aktier såväl i nybildat som i äldre bolag med undantag av gratisaktier (utgivning av sådana vore en bolagets inre angelägenhet utan betydelse för nu ifrågavarande spörsmål),

för användning av eget eller upplånat kapital till nyanläggning eller till utvidgning av i gång varande företag,

för beviljande av ny förlagskredit eller ökning av äldre sådan med undantag av kredit, som kunde anses motsvara normal driftkredit för i gång varande företag.

Över detta de sakkunnigas betänkande inhämtades yttrande från, bland andra, fullmäktige i riksbanken, som därvid framhöllo, att den ojämförligt största delen av näringslivets kapitalbehov tillgodosåges genom försträckningar från de privata bankerna, att riksbanken enligt sakens natur utövade viss kontroll över bankernas verksamhet samt att denna kontroll utan svårighet syntes kunna utvidgas. Fullmäktige hade sålunda i förtrolig skrivelse till de privata bankerna uppmanat till största möjliga återhållsamhet vid all kreditgivning, särskilt sådan, som avsåge investering av nytt kapital, och jämväl vidtagit förberedande åtgärder för att kunna kontrollera, att denna uppmaning också skulle leda till efterföljd. Någon särskild kontroll genom en delegation av finansrådet syntes därför fullmäktige på nu ifrågavarande område icke vara av behovet påkallad. I detta sammanhang yttrade fullmäktige:

»Genom de åtgärder, som sålunda vidtagits, anse sig fullmäktige redan hava tagit ett viktigt steg för vinnande av syftet med den av de sakkunniga föreslagna kapitalransoneringen. Genom ett ytterligare utvecklat intimt och förtroendefullt samarbete mellan riksbanken och övriga banker kan enligt fullmäktiges övertygelse beträffande dispositionen av den mest betydande delen av landets för näringslivet tillgängliga kapital ernås en kontroll, som å ena sidan bör bliva så effektiv som möjligt med hänsyn till här avsedda ändamål och å andra sidan

kan göras så varsam, att den icke förorsakar sådana rubbningar på arbetsmarknaden, att därigenom alstras en arbetslöshet, som ställer nya krav på statsmakternas ekonomiska ingripande.»

Beträffande åter aktiebolags bildande eller utvidgning av äldre sådant ansågo fullmäktige en verksam kontroll därå vara av påtagligt behov påkallad, och för vinnande av sådan kontroll borde koncessionstvång för viss kortare tid av statsmakterna på lagstiftningens väg återinföras.

Den nu föreliggande propositionen avser ett förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser i syfte att begränsa inom landet tillgängligt kapitals användning för *bolagsändamål* genom att bereda regeringen kontroll över bolagsbildning, emission av aktier i bestående bolag och upplåggande av obligationslån genom bolag. Den kapitalransonering i vidsträcktare mening, som av de sakkunniga i deras betänkande förordats, har sålunda icke nu upptagits till behandling.

Penningens under de senaste åren sjunkande värde och den i samband därmed allt fortgående prisstegringen i vårt land synes utskottet hava påkallat och allt fortfarande påkalla kraftiga åtgärder för att så vitt möjligt motverka en vidare utveckling i samma riktning. Ett medel i detta avseende, och ett verksamt sådant, är utan tvivel en kontroll över användningen av landets kapitaltillgångar. De anordningar, som i sådant hänseende redan av riksbanken vidtagits för att övervaka och reglera kreditgivningen genom de enskilda bankanstalterna i riket, synas därför utskottet vara ett betydelsefullt steg i rätt riktning. Att även kapitalets användning för bolagsbildning och bolagsändamål i allmänhet bör under nuvarande förhållanden ställas under viss uppsikt, synes utskottet otvivelaktigt. I detta avseende instämmer sålunda utskottet i den uppfattning, som uttalas i den kungliga propositionen.

Enligt vad utskottet inhämtat, har emellertid kontrollen av kapitalanvändningen icke inskränkts allenast till övervakandet av bankernas kreditgivning, utan utsträckts att numera i viss mån omfatta även kapitalanvändningen för bolagsändamål. På uppmaning av riksbanken hava nämligen bankerna överenskommit att icke belåna aktier eller obligationer av bolag, som emittera nya aktier eller öka sitt aktiekapital eller utgiva obligationer, utan att emissionen eller kapitalökningen undergått särskild prövning.

För kontrollen över bolagsbildningen har sålunda på riksbanksledningens initiativ tillsatts en särskild nämnd, den s. k. kapitalkontrollnämnden, sammansatt av en representant för riksbanksfullmäktige, en

för Sveriges industriförbund, en för Sveriges allmänna exportförening och två representanter för Svenska bankföreningen. Nämnden har inom sig utsett, till ordförande ordföranden i riksgäldsfullmäktige Emil Kinander och till vice ordförande bankofullmäktigen Victor Moll. Det är till denna nämnd vederbörande bolag göra anmälan om de emissioner av aktier eller obligationer de önska företaga, och efter behörig granskning av de föreliggande omständigheterna och åtgärdens ändamål fattar nämnden sitt beslut i saken.

Såvitt utskottet kunnat inhämta, har denna kontroll hittills visat sig tillfredsställande. Där nämnden funnit skäl avstyrka en framställning, vilket hittills endast skett i ett fåtal fall, hava vederbörande ställt sig nämndens beslut till efterrättelse.

Det synes utskottet, att den form, i vilken kontrollen över bolagsbildningen sålunda under kapitalkontrollnämndens insikt redan genomförts, är att föredraga framför den kontroll den kungliga propositionen föreslår. Ej endast så till vida som samarbetet mellan sökanden och kontrollnämnden kan klädas i smidigare former än om frågan skall avgöras av Kungl. Maj:t. Utan även så att kravet på bankmässig skyndsamhet vid frågans behandling, som ur affärslivets synpunkt är av synnerlig vikt, naturligen blir långt lättare att tillgodose, när ärendet prövas av en dylik nämnd, än om avgörandet skall bero på Kungl. Maj:ts beslut.

Utskottet vill ock i samband härmed uttala nödvändigheten av att den enskilda företagsamheten ej allt för mycket stäckes. Den livligare kommersiella utveckling, som efter världskrigets slut är att förvänta, kommer att på det svenska näringslivet ställa synnerligen stora krav på vakenhet och anpassningsförmåga. Det gäller då att ej alltför mycket hämma den enskildes rörelsefrihet. Framför allt måste all onödig omgång och tidsutdräkt vid kreditärendenas behandling undvikas. Av vikt är även, att företagsamheten ej i onödan hindras att begagna den juridiska form, bolagsbildningens, vars lämplighet ur näringslivets synpunkt torde vara obestridd.

Inom utskottet har visserligen den tanke yppats, att det även för näringslivet borde kännas tryggare, att ifrågavarande kontroll bleve genom lagbud reglerad och att det ur formell synpunkt knappast vore korrekt, att den obegränsade rätten att under iakttagande av i aktiebolagslagen föreskrivna former nybilda bolag eller att öka äldre bolags aktiekapital skulle faktiskt kringskäras genom den makt att förhindra kreditgivning, som tillkommer kapitalkontrollnämnden.

Den sistnämnda anmärkningen kan utskottet dock ej tillerkänna

betydelse. Även under normala förhållanden blir möjligheten att starta ett bolag i sista hand beroende på, om det för företaget nödiga kapitalet kan anskaffas. Där så ej är fallet, står juridiskt befogenheten att bilda bolaget visserligen alltfort öppen, ehuru den, åtminstone i regel, faktiskt ej kan utnyttjas. Den verksamhet, kapitalkontrollnämnden utövar, innebär endast, att makten att bereda visst slag av kredit under nu rådande kristider och av hänsyn till det allmänna lagts i händerna på ett centralt organ.

Vad åter den förra invändningen beträffar, eller att det vore tryggare, att ifrågavarande kontroll bleve genom lag reglerad, så må anmärkas, att det ur affärslivets synpunkt ej kan vara önskvärt, att prövningsrätten bindes genom en lag, som med en än så smidig formulering dock aldrig uttömmande kan reglera det praktiska livets mångskiftande fall.

Det har till förmån för det kungl. förslaget även gjorts gällande, att den kapitalkontroll, som enligt förslaget skulle tillkomma Kungl. Maj:t, vore vidsträcktare än den kontroll, som för närvarande utövas av kapitalkontrollnämnden. De företag, vid vilkas bildande något omedelbart kreditbehov för aktiernas belåning icke föreligger, bliva nämligen med det nuvarande systemet ej underkastade någon reglering. Det synes dock utskottet, att, där intet nytt kapital behöver investeras i företaget, någon kontroll över bolagsbildningen ej heller är erforderlig, en synpunkt, åt vilken departementschefen i sitt yttrande till statsrådsprotokollet även givit uttryck och som jämväl i så måtto vunnit beaktande i det kungl. förslaget, som gratisemissioner av aktier undantagits från koncessionstvånget.

Skulle man i nu berörda anmärkning även vilja inlägga, att den kontroll, som Kungl. Maj:t kunde utöva, bleve effektivare än den, som till äventyrs kan verkställas av kapitalkontrollnämnden, i det den senare saknar möjlighet att formellt förhindra en bolagsbildning, så vill utskottet erinra, att, där för ett nytt bolag ett verkligt kreditbehov föreligger, ledningen praktiskt taget ej lär kunna undgå att för kreditens erhållande anlita en bank och att genom riksbanksledningens övervakande av bankernas kreditgivning en ur praktisk synpunkt tillfyllestgörande garanti vunnits, att ej nämndens beslut lämnas utan beaktande.

Med det system för kreditkontrollen, som det kungl. förslaget avser att genomföra, äro särskilda övervakningsåtgärder förbundna för att tillse, att ej en kredit, som för visst ändamål beviljats, användes på annat än uppgivet sätt. De kontrollåtgärder, varom i 2 § 3 stycket av det kungl. förslaget förmäles, hava dock synts utskottet alltför in-

gripande. Den tillsyn över bolagets verksamhet och den granskning av bolagets böcker, som i departementschefens motivering ställes i utsikt, skulle med all sannolikhet komma att av bolagen och deras ledningar kännas såsom ett tryckande och hindrande förmynderskap.

Vad slutligen den föreslagna kontrollen över emission av obligationer beträffar, synes den utskottet föga lämplig. Försvåras möjligheten för ett företag att åt sin upplåning ge den mera fasta form, som upptagande av ett obligationslån innebär, så tvingas företaget i stället att taga upp lån på kort tid, något som varken ur företagets eller det allmännas synpunkt kan vara önskvärt.

På de grunder utskottet anfört, har utskottet funnit den kontroll över bolagsbildningen, som på riksbanksledningens initiativ genom kapitalkontrollnämnden utövas, under rådande förhållanden tillfredsställande och något behov att för den ifrågavarande kapitalkontrollen välja den form, som i det kungl. förslaget ifrågasatts, ej föreligga. Om det finnes önskvärt och lämpligt, att det nuvarande systemet blir på så sätt utbyggt, att kapitalkontrollnämnden förstärktes genom någon eller några av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, torde detta självfallet låta sig med lätthet ordna utan några särskilda åtgärder i lagstiftningsväg.

På grund härav får utskottet hemställa,

att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke må av riksdagen godkännas,

samt att herr Lübecks motion må anses besvarad genom vad utskottet ovan hemställt.

Stockholm den 20 november 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Reservation

av herrar *Pettersson* i Södertälje, *Stenström, von Essen, Klefbeck, Källman, Johansson* i Uppmälby, *Röing, Bogren* samt *Hansson* i Mora-Noret.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Saol. K3

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 10 december 1918 kl. 11 f. m.

Andra särskilda utskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 28 med förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Swartz, Wijk, Gezelius, friherre Fleming *), Dahl *), friherre Langenskiöld, von Sydow *), Stenström *), von Essen, Klefbeck, Lindqvist i Kosta, Nilsson i Bonarp, Källman, Johansson i Uppmälby, Vennersten, Röing *), Hage, Hedin *) och Rehn.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en den 25 oktober 1918 till riksdagen avlåten, till andra särskilda utskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 28, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Härigenom förordnas, att till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

Där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, äger Konungen förordna, att tjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i mom. 1, 2 eller 3 föreskrives.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för ifrågavarande proposition, får utskottet hänvisa till det vid densamma fogade utdraget av statsrådsprotokollet.

Utskottets yttrande.

Med hänsyn till den farsot, den s. k. spanska sjukan, som under innevarande år hemsökt landet och särskilt under höstens lopp vunnit allt större utbredning och antagit en allt allvarligare karaktär jämväl vid truppförbanden, har befunnits nödigt att ändra de fastställda tiderna för inryckning till höstens vapenövningar.

Enligt värnpliktslagens bestämmelser har dylikt uppskov, såvitt angår bland annat första tjänstgöringen, icke kunnat ske längre än till årets utgång.

Då med hänsyn till epidemiens fortfaro och de svårigheter ur militär synpunkt för utbildningens ordnande, som skulle följa, därest denna tjänstgöring skulle taga sin början senare än omkring den 1 december, lärer en ändring av värnpliktslagen i dessa delar, som möjliggör ett uppskov till senare tid, vara erforderlig. Då ett dylikt upphov kan tänkas påkallat även av annan anledning, har Kungl. Maj:t hemställt, att uppskov må kunna äga rum även där sådant med hänsyn till andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden.

Utskottet finner väl uppenbart, att en ändring i värnpliktslagens ifrågavarande bestämmelser med hänsyn till den utbrutna farsoten är av behovet påkallad, men har på grund av den utredning, som föreligger i ärendet, icke kunnat bilda sig en bestämd uppfattning om huruvida och i vilken utsträckning uppskov bör kunna äga rum jämväl av annan anledning än utbruten farsot och ej heller huruvida en lagändring av ifrågavarande innebörd icke nödvändiggör ändrade bestämmelser jämväl i andra delar av värnpliktslagen. Departementschefen har i sådant avseende anfört, att, därest med tillämpning av den nu ifrågasatta bestämmelsen uppskov med första tjänstgöringen till ett följande år meddelas, det med hänsyn till svårigheterna att låta beväringsrekrytskola och repetitionsövningar samtidigt pågå kunde bliva önskvärt, att den i lagen stadgade tiden för första tjänstgöringen med erforderligt antal dagar avkortades. Vid sådant förhållande har det synts utskottet lämpligt, att

den föreslagna lagändringen erhåller endast tillfällig karaktär, och föreslår utskottet, att lagen må bliva gällande till och med den 30 april 1919.

Med anledning av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

att riksdagen må, med tillkännagivande att det i förevarande proposition framlagda förslaget till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, för sin del antaga följande förslag till

Lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Härigenom förordnas, att till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

Där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, äger Konungen förordna, att tjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i mom. 1, 2 eller 3 föreskrives.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 april 1919.

Stockholm den 29 november 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Reservation:

av herr *Hagé,* som anfört följande:

Då den av herr Vennerström väckta motionen, vari påyrkades *dels* inställande av samtliga de värnpliktsövningar, som skulle påbörjas eller avslutas i år men som ännu icke äro påbörjade eller avslutade, *dels* rätt för Kungl. Maj:t ej blott att uppskjuta utan även *inställa* samtliga övningar, där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, ej kunnat av riksdagen upptagas till behandling i detta sammanhang, ser jag mig nödsakad inskränka mitt yrkande till utskottets hemställan men anser, att utskottet borde, utöver vad detsamma anfört i sin motivering, ha tillagt följande:

Utskottet förväntar, att före avgörande av frågor om uppskjutande av nämnda tjänstgöring den *civila* medicinska sakkunskapen på lämpligt och representativt sätt blir satt i tillfälle att yttra sig i frågan och att denna sakkunskap får utöva ett avgörande inflytande framför de militära och militär-medicinska myndigheterna vid avgörande av denna fråga. Rörande detta spörsmål har till utskottet från överläkaren vid provisoriska sjukhuset doktor Arnold Josefson översänts en promemoria, som utskottet i detta sammanhang anser sig böra hänvisa till, då nämnda promemoria torde innehålla synpunkter, värda att taga fasta på och underkasta prövning vid avgörande av denna fråga.

Nämnda promemoria lyder:

Till riksdagens särskilda utskott nr 2.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen anhåller undertecknad härmed att inför utskottet få framlägga följande kritik.

Lagförändringen som sådan måste hos alla de läkare, vilka på nära håll följt den nuvarande influensaepedemien samt vilka tagit del av den kritik, som undertecknad i pressen och fackpressen ägnat en del åtgärder berörande dels militära dels civila institutioner, väcka stor tillfredsställelse. Vid farsots uppträdande få icke formella hinder stå i vägen för genomförandet av en nödvändig och klok profylax.

Men med tanke på vad vi nyss upplevat och i framtiden ännu kunna tvingas att genomleva synes det mig nödvändigt, att lagen på något vis angiver, huru vid utbruten farsot Konungen bör förskaffa sig auktoritativt stöd för sitt ev. förord-

nande om ändring i tjänstgöring. Det duger ju icke alls då fråga gäller profylaktiska åtgärder mot farsot att de medicinska myndigheternas råd underställas kritik av t. ex. militära myndigheter. Dessas förutsättningar att bedöma hygieniska frågor kan betecknas som åtminstone mycket omstridda.

De *praktiska svårigheter,* vilka helt nyss åberopats till försvar för en så ödesdiger åtgärd som inkallandet av trupper till repetitionsövningarna och vilken en oinvigd måste uppfatta som omsorg i första rummet för vård av hästar och persedlar, voro enligt min mening ej större, än att de bort lämnas obeaktade inför omsorgen om människoliv. *För all framtid* är det nödvändigt att omsorgen om den militära hygienen slutgiltigt lägges i handen på den medicinska sakkunskapen och *endast* dit. Vid farsots utbrott bör Konungen sålunda lägga avgörandet om eventuellt uppskov i handen på de medicinska myndigheterna. Därvid kan väl bliva en smaksak huruvida sjukvårdsstyrelsen ensam eller i förening med medicinalstyrelsen eller slutligen en specialkommission får i uppdrag att yttra sig. Undertecknad har under denna epedimi fått alldeles klart för sig att det bästa vore att hänskjuta frågor om uppskov med vissa övningar ur sanitär synpunkt till specialkommissioner med bästa möjliga sammansättning. Det är onödigt att framhålla vikten av, att de civila läkarnas stämma därvidlag får göra sig hörd.

Att till kritik hänskjuta ett förslag avgivet av medicinskt sakkunniga till en militär stab i och för kritik synes mig lika löjligt, som om vi praktiska läkare i fall våra åtgärder möta motstånd i de familjer vi ha förtroende att sköta skulle till konsultation föreslå en låt vara aldrig så begåvad officer. Dylika absurditeter måste för all framtid avskaffas.

I framtiden skulle det till och med kunna inträffa att de medicinska cheferna ej ägde de utmärkta kvalifikationer som våra dagars chefer dock äga. Det kunde då inträffa att till stor fara för folkhälsan de medicinska sakkunniga fölle undan för det tryck uppifrån som — man må förneka det aldrig så ofta — ännu i vår tid betyder så ovanligt mycket. Med några exempel ber jag få stödja detta påstående.

Vilka unga medicinare, nyss förordnade till tjänst vid regemente, skulle »till protokollet reservera sig», ifall deras anvisningar ej bleve följda? Det fordras dessvärre alltjämt ett visst mod hos en underordnad, för att denne inom ett organiserat verk — civilt eller militärt — direkt till chefen skall våga framställa kritik. Undertecknad talar ur egen erfarenhet, när han vittnar om huru illvilligt dylika anmärkningar uttolkas, till och med när de komma från fullt fria män.

Belysande nog är ett brev från en äldre, ansedd aktiv militärläkare där slutklämmen, vilken jag understrukit, vittnar om huru väldisciplinerade våra militärläkare på sina håll ännu tyckas vara när det gäller att framställa befogade och viktiga anmärkningar: Antingen tiga eller låta kritiken framkomma anonymt.

I en diskussion i Svenska läkarsällskapet har jag redan uppläst delar av brevet. Det lyder: $^{18}/_{10}$ 1918.

— — — »Man har utlovat rekrytskolans uppskjutande tills vidare — men dock skola nu i slutet av månaden ett och annat hundratal unga män från av influensan fria trakter kastas in i våra infekterade kaserner . . . Dessa inkallas för att sköta hästar och materiel. Materielen är död och kan ej taga ohjälplig skada av någon tids vanvård. Hästarna borde i tid kunnat uttagas å landsbygden och

för övrigt får väl människornas liv gälla något mera än hästarnas — några övningar kunna ej bliva utav ...

Kan du undgå angiva mig som källa till detta uppdrag vore det ju angenämast, som du nog förstår, *eljest har jag ej så långt kvar i tjänsten att det gör så mycket.*

N. N.

Av vad jag här sagt framgår tydligt, att vid utbruten farsot det för folkhälsan kan bliva farligt, ifall de medicinska myndigheternas vota hänskjutas till andra *icke medicinska* myndigheters kritik. Färsk erfarenhet har även givit gott exempel på vart dylikt leder.

Någon invänder: »Detta är ju att förbigå de militära myndigheterna». Ja visst. De böra förbigås. Deras förutsättningar att yttra sig om den allmäntmedicinska profylaxen äro sannerligen icke *större* än vilken annan korporations som hälst.

I den nya lagen borde sålunda enligt min mening bestämmas, att Konungen när det gäller »farsot» *bör höra särskilda medicinskt sakkunniga.*

Genom ett dylikt tillägg till lagen frestas Konungen icke att även låta höra andra myndigheter om den profylaktiska åtgärdens *värde.* Måhända kan det bliva lämpligt att söka dessa sakkunniga *utom* sjukvårds- resp. medicinalstyrelsen. Hade regeringen, såsom jag förslagit, från början tillsatt en influensakommission hade måhända en klokare princip än den s. k. frivilligheten tillämpats vid inkallelsen till rekrytövning i början av denna månad. Det riktigaste synes mig hava varit att då taga in *endast* de ynglingar, vilka redan haft influensa och nu voro fullt friska. Dessa kunde nämligen i stort sett betecknats som immuna.

Har den medicinska sakkunskapen sagt sitt ord tillkommer det endast den institution det gäller att trots s. k. praktiska svårigheter genomföra den givna ordinationen.

Hava vi icke helt nyss sett huru »praktiska svårigheter» till en början stått hindrande i vägen men sedermera i beundransvärd hast eliminerats, sedan felet blivit påvisat? Dessvärre en åtgärd, vilken kommit för sent.

Stockholm den 12 november 1918.

Arnold Josefson.

Överläkare vid Provisoriska sjukhuset,
docent i medicin.

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 10 december 1918 kl. 11 f. m.

Memorial med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra särskilda utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 17 om anvisande av medel för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar, dels ock tre i anledning därav väckta motioner.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Swartz, Wijk, Gezelius, friherre Langenskiöld, Boman, von Essen, Kjellgren, Olaus Pettersson, Lindqvist i Kosta, Nilsson i Bonarp, Källman, Johansson i Uppmälby, Vennersten, Hage, Bogren och Lithander.

I utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 17 om anvisande av medel för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar, dels ock tre i anledning därav väckta motioner, hemställde andra särskilda utskottet, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, för bestridande av kostnaden för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 150,000 kronor.

I vid utlåtandet fogad reservation hava herrar Nilsson i Bonarp,

Hedin och Andersson i Knäppinge hemställt, att riksdagen endast på det sätt måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att riksdagen måtte besluta, för bestridande av kostnaden för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren antagit det förslag, som innehölls i nämnda reservation, varemot andra kammaren bifallit utskottets hemställan.

Kamrarna hava alltså stannat vid skiljaktiga beslut, som icke kunna sammanjämkas.

För frågans avgörande genom gemensam votering får utskottet föreslå följande voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill att riksdagen endast på det sätt måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att riksdagen beslutar för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av *prisockerlagen* å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av *100,000* kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av *prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar,* å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å *150,000* kronor.

Stockholm den 29 november 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

J 406
.K3

Gen. Lib.

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 10 december 1918 kl. 11 f. m.

Andra särskilda utskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 35 med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Wijk, Gezelius, friherre Fleming, Dahl *), friherre Langenskiöld, Boman, von Essen, Kjellgren *), Magnusson *), Klefbeck, Lindqvist i Kosta, Nilsson i Bonarp, Källman *), Johansson i Uppmälby, Vennersten, Hage, Rehn *), Andersson i Knäppinge *) och Bogren.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Genom en den 22 november 1918 till riksdagen avlåten, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 35, har Kungl. Maj:t under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

Härigenom förordnas som följer:

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen på framställning av full-

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

mäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken rätt att utgiva sedlar till ett belopp av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 (nr 27), sådant nämnda lagrum lyder enligt lag den 25 maj 1915 (nr 134); åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, samt gäller till dess ny riksdag sammanträder.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för den kungl. propositionen, får utskottet hänvisa till det vid densamma fogade utdrag av statsrådsprotokollet.

Utskottet.

Enligt 6 § av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 har riksbanken under alla förhållanden rätt att utgiva sedlar till ett belopp, som med 125 miljoner kronor överstiger dubbla beloppet av bankens metalliska kassa. Därjämte kunna enligt andra stycket av samma §, sådant detta stycke lyder enligt lagen den 25 maj 1915, Konungen och riksdagen samfällt vid inträffande krig, krigsfara eller svår penningkris medgiva sedelutgivning till ett belopp av ytterligare 125 miljoner kronor.

Genom en den 20 juni innevarande år utfärdad särskild lag, som var av lika lydelse med den i förevarande kungl. proposition föreslagna, medgavs Kungl. Maj:t att under ovan omförmälda utomordentliga förhållanden på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret lämna tillstånd till sedelutgivning till ett belopp av 125 miljoner kronor utöver de i 6 § av lag för Sveriges riksbank angivna belopp. Denna särskilda lag antogs att gälla endast tills ny riksdag skulle sammanträda. Då lagen av riksdagen antogs, avsågs alltså närmast, att den skulle äga giltighet till början av 1919 års lagtima riksdag. Genom inkallandet av den urtima riksdagen kom emellertid lagens giltighetstid att förkortas. Den vidgade befogenhet för Kungl. Maj:t, som i förevarande proposition begäres, kan riksdagen alltså sägas redan hava avsett att bevilja intill 1919 års lagtima riksdag.

De rådande förhållandena äro enligt utskottets förmenande sådana, att berörda vidgade befogenhet för Kungl Maj:t fortfarande synes erforderlig.

Behovet av den i den kungl. propositionen föreslagna lagen styrkes jämväl av följande statistiska redogörelse för riksbankens sedelcirkulation och sedelreserv, omfattande åren 1914—1917 samt de elva första månaderna av innevarande år.

År	Sedelcirkulation				Sedelreserv			
	Högst		Lägst		Högst		Lägst	
	Datum	Belopp kr.	Datum	Belopp kr.	Datum	Belopp kr.	Datum	Belopp kr.
1914	31/12	304,057,600	24/1	194,005,300	24/1	137,682,300	30/9	34,137,500
1915	31/12	327,885,900	25/1	258,681,900	24/4	89,803,700	27/2	37,744,100
1916	30/12	417,517,400	22/1	279,457,300	22/4	142,650,400	30/12	74,521,900
1917	31/12	572,723,000	27/1	357,399,800	27/1	138,270,500	29/9	33,146,500
1/1—30/11 1918	30/11	783,989,000	26/1	501,637,400	20/7	106,719,400	1/6	4,873,200

Sedelreserven i förhållande till sedelcirkulationen utgjorde under samma år.

År	Högst		Lägst	
	Datum	Procent	Datum	Procent
1914	24/1	70.97	30/9	11.59
1915	24/4	34.28	2/10	12.72
1916	26/8	46.11	30/12	17.85
1917	27/1	38.69	22/12	6.24
1/1—30/11 1918	26/1	19.11	1/6	0.76

Enligt senaste veckorapport uppgick sedelcirkulationen den 30 november till 783,989,013 kronor och sedelreserven till 32,731,755 kronor.

I redaktionellt avseende har det synts utskottet lämpligt, att vid de i förslaget åberopade lagarnas inom parentes angivna nummer tillägges, att siffrorna avse nummer i Svensk Författningssamling.

På grund av vad ovan anförts får utskottet alltså hemställa,

att riksdagen må godkänna det i förevarande proposition framlagda lagförslaget med ovan angivna redaktionella förtydligande och sålunda för sin del antaga följande till

Lag

angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

Härigenom förordnas som följer:

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken rätt att utgiva sedlar till ett belopp av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 (Svensk Författningssamling nr 27), sådant nämnda lagrum lyder enligt lag den 25 maj 1915 (Svensk författningssamling nr 134); åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma, enligt däråd meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, samt gäller till dess ny riksdag sammanträder.

Stockholm den 9 december 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

E 406
K3

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 14 december 1918 kl. 7 f. m.

Andra särskilda utskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 32 med förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen, dels tre i anledning därav väckta motioner.

Närvarande: Herrar Pettersson i Södertälje, Wijk, Gezelius, friherre Fleming*, friherre Langenskiöld, Boman, von Essen, Borell, Klefbeck*, Lillienau*, Lindqvist i Kosta, Nilsson i Bonarp, Johansson i Uppmälby, Bogren, Carlsson i Frosterud och Carlsson i Solberga.

* Ej närvarande vid ärendets slutliga handläggning.

Genom en den 8 november 1918 till riksdagen avlåten, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 32, har Kungl. Maj:t, under åberopande av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

De ifrågavarande lagförslagen hava följande lydelse:

KGL. BIBLIOTEKET 1917

1:o) Lag

om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen.

Härigenom förordnas, att 65 och 67 §§ utsökningslagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

65 §.

Från utmätning skola undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst femhundra kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle; då skall från utmätning undantagas av det förråd, som i huset finnes, vad till underhåll för en månad tarvas, eller, där tillräckligt förråd ej finnes, av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, så mycket som erfordras för anskaffande av det felande. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett.

67 §.

Gäldenärs innestående avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning eller innestående pension å rikets stat må icke utmätas, förr än gäldenären är berättigad att avlöningen eller pensionen lyfta; och skall, ändå att avlöningen eller pensionen är förfallen, därav från utmätning undantagas vad som erfordras till nödigt underhåll åt gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn till nästa förfallodag. Är avlöningen eller pensionen lyftad, skall av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, undantagas motsvarande belopp.

Är i lag eller författning särskilt stadgat, att viss egendom ej må utmätas, eller är av Konungen för viss pensions- eller livränteanstalt förordnat, att därifrån utgående pension eller livränta ej må tagas i mät; lände det till efterrättelse.

Om införsel i avlöning, pension eller livränta är särskilt stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1919.

2:o) Lag

om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Härigenom förordnas, att till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta skall fogas en ny paragraf av nedan angivna lydelse:

21 §.

Häftar någon för oguldna utskylder eller allmänna avgifter, skola beträffande sådana utskylder eller avgifter jämte stadgad indrivningsavgift eller uppbördsprovision denna lags bestämmelser om införsel för underhållsbidrag i tillämpliga delar lända till efterrättelse med följande tillägg och undantag:

1) Vad i 3 § stadgas skall ej gälla, men varde med rekommenderat tjänstebrev till gäldenären avsänt underrättelse om att indrivning påkallats och att han, där han har något att invända mot införsel eller att andraga beträffande de bestämmelser, som vid beviljande av införsel böra meddelas, äger att muntligen eller skriftligen avgiva yttrande. Ej må beslut om införsel meddelas, förr än skälig tid, minst åtta dagar, förflutit från underrättelsens avsändande.

2) Sedan ett år förflutit efter det utskylderna eller avgifterna förfallit till betalning, må införsel ej beviljas eller meddelat beslut om införsel äga tillämpning.

3) Beviljas införsel till gäldande av såväl underhållsbidrag som utskylder eller avgifter, och förslår ej därtill det belopp, som må innehållas, gånge detta belopp i första hand till bidragets betalning.

4) Vad i 10 § andra punkten och 17 § är föreskrivet äge ej tillämpning.

5) I fråga om redovisning för influtna medel skola tillämpas de i sådant avseende i gällande författningar angående uppbörd och indrivning av utskylder och allmänna avgifter meddelade bestämmelser.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1919.

3:o) Lag

om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 9 § strafflagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

9 §.

Ej må i mät för böter tagas den sakfälldes enda fasta egendom, varav han sin nödiga bärgning haver; ej nödig bostad; ej till jordbruket nödiga lösören eller vad den sakfällde eljest till sin närings bedrivande behöver; ej nödiga gång- och sängkläder för den sakfällde, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn; ej heller av det förråd, som i huset finnes, vad till hans och hans husfolks underhåll i en månads tid erfordras.

Där enligt utsökningslagen egendom i större utsträckning än här sägs skall undantagas från utmätning, lände det till efterrättelse.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1919.

4:o) Lag

om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

Härigenom förordnas, att 30 § konkurslagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

30 §.

Gäldenär skall, där han sig ej annorledes försörja kan, av konkursboet njuta nödigt underhåll för sig, hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn under två månader från den dag, offentlig stämning given är. Kan ej inom nämnda tid bouppteckningen med ed fästas och boet till gode män överlämnas; njute gäldenären, till dess sådant skett, underhåll som sagt är. Gäldenären varde ock tilldelat vad som erfordras för resa och uppehälle, då han, efter kallelse, har att inställa sig vid rätten till förhör, eller annorstädes till avgivande av upplysningar rörande konkursboet, dock ej mer, om han vistas utom rättens domsaga, än som tarvades, om han därinom, å ort där han sist vistades, sig uppehölle. I övrigt äge han från konkursboet utbekomma och behålla dels nödiga gång- och sängkläder för sig, hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst femhundra kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören.

Kommer tvist upp i anledning av vad nu stadgat är; pröve rätten vad gäldenären bestås må med avseende såväl å hans behov och boets ställning, som å hans omsorg att rätt för sig göra och beredvillighet att gode männen tillhandagå.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1919.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft tre i anledning av propositionen väckta och till utskottet hänvisade motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 17 av herr *Lamm* med instämmande av herr *Wickman* och

nr 25 av herr *von Essen* samt

inom andra kammaren:

nr 54 av herrar *Werner* och *Lövgren* i Nyborg.

I den av herr Lamm väckta motionen hemställes,

att riksdagen måtte besluta, att de i kungl. propositionen föreslagna lagar måtte träda i kraft den 1 januari 1919.

Herr von Essen åter har i sin motion yrkat,

dels att de föreslagna ändrade bestämmelserna i utsökningslagen icke måtte vinna tillämpning å utmätning, som verkställes för indrivning av utskylder eller andra allmänna avgifter,

dels och att den tidrymd, under vilken skatter och offentliga avgifter få uttagas i införselväg, bestämmes till tre år efter det desamma förfallit till betalning.

Herrar Werner och Lövgren i Nyborg hemställa,

att riksdagen måtte antaga nedanstående

1:o) Lag

om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen.

Härigenom förordnas, att 65 och 67 §§ utsökningslagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

65 §.

Från utmätning skola undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst femhundra kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle; då skall från utmätning undantagas av det förråd, som i huset finnes, vad till underhåll för en månad tarvas, eller där tillräckligt förråd ej finnes, av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, så mycket som erfordras för anskaffande av det felande. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett.

67 §.

Gäldenärs innestående avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning eller innestående pension å rikets stat må icke utmätas, förr än gäldenären är berättigad att avlöningen eller pensionen lyfta; och skall ändå att avlöningen eller pensionen är förfallen, därav från utmätning undantagas vad som erfordras till skäligt underhåll åt gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn till nästa förfallodag. Är avlöningen eller pensionen lyftad, skall av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, undantagas motsvarande belopp.

Är i lag eller författning särskilt stadgat, att viss egendom ej må utmätas, eller är av Konungen för viss pensions- eller livränteanstalt förordnat att därifrån utgående pension eller livränta ej må tagas i mät; lände det till efterrättelse.

Vid bestämmande av underhåll åt gäldenär skall hänsyn tagas till om borgenären kan antagas befinna sig i lika behövande ställning som gäldenären. Utmätningsmannen skall i sådant fall anlägga en strängare prövning i fråga om vad

som bör förbehållas gäldenären och beräkna det honom tillkommande existensbelopp med hänsyn härtill.

Om införsel i avlöning, pension eller livränta är särskilt stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1919.

2:o) Lag.

om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta.

(Lika med Kungl. Maj:ts förslag.)

3:o) Lag.

om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen.

(Lika med Kungl. Maj:ts förslag.)

4:o) Lag.

om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

(Lika med Kungl. Maj:ts förslag.)

Beträffande de skäl, som ligga till grund för den kungl. propositionen, får utskottet hänvisa till de vid propositionen fogade utdrag av statsråds- och lagrådsprotokollen.

Herr Lamm har till stöd för sitt yrkande anfört följande:

Herr Lamms motion. »Uti en till riksdagen avlåten proposition, n:r 32, dagtecknad 8 november 1918, föreslår Kungl. Maj:t lag om ändrad lydelse av 65 och

67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

Samtliga de nya lagarna äro föreslagna att träda i kraft först den 1 juli 1919.

Visserligen ha de nu föreslagna lagarna retroaktiv verkan mot redan förfallna utskylder, men då önskvärdheten av kraftigare bestämmelser angående indrivning av utskylder länge varit känd och erkänd, då redan tillkomsten av dylika bestämmelser i många fall torde verka i det önskade syftet, punktlig betalning, samt då jag gjort mig underrättad, att inga lagtekniska hinder möta för deras tidigare ikraftträdande, får jag hemställa, att riksdagen måtte besluta, att de i kungl. propositionen föreslagna lagar torde träda i kraft den 1 januari 1919.»

Herr von Essen har till stöd för sin hemställan anfört följande:

Herr von Essens motion.

»I det statsrådsprotokoll, som bifogats Kungl. Maj:ts proposition nr 34 angående ändringar i villkoren för den kommunala rösträtten, erinrar hans excellens statsministern om nu föreliggande proposition, såvitt den avser förslag till införsel för utskylder i löntagares avlöning, samt framhåller, att frågan om utskyldsstreckets bibehållande därigenom kommit i ett väsentligen nytt läge. De föreslagna nya medlen för skatteindrivningen skulle enligt statsministerns åsikt, så långt sig göra läte, skapa trygghet för att skattebetalning icke skulle kunna försummas av oordentlighet eller ond vilja. Och om på detta sätt den starkaste möjliga säkerhet lämnades för att skattskyldigheten bleve fullgjord av alla, som därtill ägde förmåga, bleve utskyldsstrecket såsom garanti för att ej den försumlige erhölle rösträtt obehövligt och kunde fullständigt upphävas.

Det kan enligt min mening ej heller förnekas, att införselinstitutet skulle avsevärt underlätta skatterestantiernas indrivning, men det verkar något överraskande, att, då detta åsyftas, Kungl. Maj:t samtidigt föreslår ändringar i utsökningslagen, som, ehuru i övrigt eftersträvansvärda, innebära sådan utvidgning av utmätningsfriheten, att, enligt vad justitieministern i sitt yttrande till stadsrådsprotokollet även medger, indrivningen av skatter i viss mån skulle därigenom försvåras. 1917 års riksdag hade ej heller i den skrivelse, som föranlett utarbetandet av de nu föreslagna ändringarne i utsökningslagen, begärt, att det ökade skydd mot utmätning av avlöning, som åstundades, skulle äga tillämpning vid utmätning för utskylder, utan tvärtom uttalat sig mot en sådan utvidgning av utmätningsfriheten och för övrigt även hänvisat till vad lagutskottet vid 1916 års riksdag redan uttalat, att det nämligen beträffande utskylder icke

kunde vara tillrådligt att bereda gäldenär ytterligare utmätningsfrihet för lön och pension utöver den vår lag redan i vidsträcktare mån än de flesta länders medgåve.

Under sådana omständigheter och då det nu mera än någonsin är angeläget att påförda skatter, så långt möjligt är, verkligen bliva betalda, har jag ej ansett mig kunna biträda Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition oförändrad, utan får vördsamt hemställa, att de föreslagna ändrade bestämmelserna i utsökningslagen icke måtte vinna tillämpning å utmätning, som verkställes för indrivning av utskylder eller andra allmänna avgifter. Utmätningen bör visserligen icke ens i sådant fall få beröva gäldenären hans oumbärligaste existensmedel. Men något sådant torde endast ytterst sällan behöva befaras vid skatters uttagande, sedan taxeringsmyndigheterna erhållit avsevärt vidgade möjligheter att i händelse av behov genom höjda skattefria avdrag lindra skattebördan.

Lämpligaste platsen för särskilda föreskrifter om skatters utkrävande vore måhända i en uppbördsförfattning, vari då även kunde inflyta bestämmelser, avsedda att mildra den hårdhet, skatternas uttagande i vissa undantagsfall ännu kunde innebära. På grund av den begränsade motionsrätten vid en urtima riksdag dristar jag mig dock icke föreslå något dylikt utan hemställer, att vederbörande utskott ville företaga den lagredigering, som ett eventuellt bifall till motionen i denna del skulle nödvändiggöra.

Men icke heller Kungl. Maj:ts förslag till den nya 21 § införsellagen anser jag böra oförändrat bifallas. Enligt förslaget skulle införsel ej beviljas eller meddelat beslut om införsel äga tillämpning, sedan ett år förflutit efter det utskylderna förfallit till betalning. Denna tidrymd kan väl anses tillräcklig, om personer skola sökas, som äro bofasta i den ort, där skatten blivit dem påförd. Men huru ofta utgöras ej skatteskolkarna just av individer, som flytta från en plats till en annan, och beträffande dem skulle en så snäv tidsbegränsning, som den av Kungl. Maj:t föreslagna, göra verkan av införselinstitutet illusorisk.»

Herrar Werners och Lövgrens i Nyborg motion.

Den av herrar Werner och Lövgren i Nyborg gjorda hemställan grundar sig på följande motivering:

»I proposition nr 32 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga dels förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 65 och 67 utsökningslagen, dels förslag till lag om tillägg till lagen av den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, dels förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen, dels förslag till lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

J406
.K3

Mot de förslag, som här föreligga, kan man göra den anmärkningen, att formuleringen på vissa punkter är sådan, att den som skall tillämpa lagen lätt kan få den uppfattningen, att meningen är, att det underhåll åt gäldenär, som ifrågasättes, skall tilltagas så knappt, att det blott är fråga om att skydda honom från den rena svälten.

Att lagförslagen kunna giva anledning till en dylik tolkning, intygas även av lagrådet, som på denna punkt yttrar sig på följande sätt:

Enligt departementschefens yttrande bör, i fråga om fredande av erforderliga medel till underhåll för gäldenären och hans familj, gälla detsamma, när avlöning utmätes som när införsel däri beviljas.

Förslagets avfattning är dock knappast förenlig med denna mening.

Lagen om införsel talar i 6 § om underhåll utan särskilt angivande av dess beskaffenhet. Det lärer följaktligen få anses, att underhållet skall vara *skäligt*, ej blott nödtorftigt. Förslaget åter stadgar, att undantagandet från utmätning skall avse blott vad som erfordras till nödigt underhåll. I själva verket synes det också väl försvarligt att vid införsel taga större hänsyn till gäldenärens anspråk på underhåll än vid utmätning, liksom det föreslagna stadgandet om nödigt underhåll i 67 § står i god överensstämmelse med vad i 65 § föreskrives beträffande nödtorftigt uppehälle.

Med hänsyn till vad här sagts kan det finnas skäl för en omformulering av § 65 och § 67 i sådan riktning, att det av lagtexten tydligt framgår, att underhållet skall vara *skäligt* och ej blott *nödtorftigt*. Med anledning härav föreslås härnedan en ändring av lagtexten.

Ett sådant yrkande är så mycket mera befogat, som i vissa utländska lagar bestämmelser finnas om att ett visst fastställt belopp alltid skall undantagas från utmätning. Enligt det nu föreliggande lagförslaget överlämnas det däremot till vederbörande utmätningsman att fastställa nämnda belopp, vilket synes vara en mycket betänklig utväg, om ej tydligt och klart utsäges, att underhållet skall vara *tillräckligt* och ej nödtorftigt.

I ett fall kan dock denna fordran i någon mån eftergivas, nämligen då borgenären befinner sig i lika behövande ställning som gäldenären. Om utmätningsmannens skyldighet att vid sådana tillfällen taga hänsyn härtill säges i den kungl. propositionen följande:

Det må emellertid påpekas, att det nu sagda icke utesluter att vid utmätning tages någon hänsyn till en fordrans behjärtansvärda beskaffenhet. Utan särskilt stadgande lärer kunna förväntas att, där fordringen är sådan

och borgenären kan antagas befinna sig i lika behövande ställning som gäldenären, utmätningsmannen anlägger en strängare prövning i fråga om vad som bör förbehållas gäldenären och beräknar det honom tillkommande existensbelopp så lågt som möjligt.

Man kan emellertid ej anse, att ett påpekande av en sådan sak är tillräckligt genom att det införes i en motivering. Motiveringar komma i allmänhet ej att läsas av dem som skola tillämpa lagen. Därför påyrkas, att saken klarlägges genom att nämnda motivering införes i lagtexten på sätt här nedan angives.»

Utskottet.

65 och 67 §§ utsökningslagen.

Den nuvarande lydelsen.

I 65 § utsökningslagen stadgas för närvarande: »Från utmätning skola undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst etthundrafemtio kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle; då skall av det förråd, som i huset finnes, undantagas vad till underhåll för en månad tarvas. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett.»

Genom lag den 17 mars 1905 vidtogos i två hänseenden ändring i ifrågavarande lagrum till. utmätningsgäldenärens förmån. Dels höjdes värdegränsen för utmätningsfria nödiga arbetsredskap och andra nödiga lösören från sjuttiofem till etthundrafemtio kronor och dels gjordes dessa lösörens fritagande från utmätning oberoende av den förut även i fråga om dem stadgade förutsättning, att utväg till nödtorftigt uppehälle saknas.

Vidare stadgas i 67 § bland annat, *dels* att gäldenärens innestående avlöning för allmän eller enskild tjänst eller innestående pension å rikets stat icke må utmätas, förrän gäldenären är berättigad att lyfta densamma, *dels* att Konungen må för viss pensions- eller livränteanstalt förordna, att därifrån utgående pension eller livränta ej får tagas i mät. Av sistnämnda medgivande har Kungl. Maj:t så till vida begagnat sig, att det bland annat kan sägas vara regel, att offentliga och enskilda verks och inrättningars, ävensom tjänstemannakorporationers livränte- och pensionskassor för vid verket anställda eller korporationen tillhörande ämbets- och tjänstemän äro inbegripna i förmånen i fråga. Där dylik frihet beviljats, har densamma en vidsträcktare innebörd än den först omförmälda, för lön och för statspension gällande. Den omfattar nämligen även redan till utbetalning förfallna pensions- eller livräntebelopp.

Från förbudet mot exekution i ej förfallen avlöning eller pension gäller jämlikt lagen den 14 juni 1917 undantag till förmån för fordran på lagstadgat underhållsbidrag, som enligt rättens eller domarens beslut eller skriftligt avtal tillkommer barn, adoptivbarn, föräldrar, adoptivföräldrar, frånskild make eller moder till utom äktenskap fött barn.

Frågans föregående behandling.

Vid 1915 års riksdag väcktes inom bägge kamrarne motioner, vari hemställdes, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring av 65 § i utsökningslagen, att viss del av gäldenärs innestående avlöning för allmän eller enskild tjänst eller innestående pension måtte skyddas från utmätning. Motionerna avstyrktes av lagutskottet och avslogos av bägge kamrarna.

I sitt utlåtande över berörda motion anförde lagutskottet bland annat:

»Den svenska utsökningslagens stadganden om vad som från utmätning må undantagas gälla icke blott de utmätningsfordringar — huvudsakligen grundade å civila domar och utslag — som avhandlas omedelbart i nämnda lag. Enligt kungl. förordningen om utsökningslagens införande § 14 och kungl. förordningen den 12 juli 1878 om utmätning för krono- och kommunalutskylder m. m. § 7 äro de ock tillämpliga på bland annat utmätning för utskylder, skadestånd för brottslig gärning samt barnuppfostringsbidrag. En ändring i 65 eller 67 § utsökningslagen i den av motionärerna påyrkade riktning skulle alltså drabba även sådana utmätningsfordringar; men rättfärdigheten och lämpligheten av ett sådant resultat kan med skäl bestridas. I dessa fall är det så långt ifrån att den svenska lagen, jämförd med andra länders, visar en opåkallad hårdhet mot gäldenären, att motsatsen är det verkliga förhållandet. Såsom av det ovan anförda framgår, synes ock rättsåskådningens utveckling hos våra grannar gå i riktning mot ökad stränghet.

I fråga om skadestånd och underhållsbidrag blev ock vid högsta domstolens granskning av förslaget till ovan omförmälda 1905 års ändring i 65 § utsökningslagen den mening uttalad, att rättfärdigheten krävde en förstärkning av fordringsägarens möjlighet att vinna betalning; och för närvarande lärer, enligt vad utskottet inhämtat, lagberedningen hava spörsmålet under övervägande, i vad det rör mödrars och barns försörjningsrätt.»

En vid 1916 års riksdag väckt motion med enahanda yrkande blev däremot på lagutskottets hemställan av andra kammaren bifallen, varemot första kammaren ånyo avslog densamma.

I sitt utlåtande över berörda motion anförde lagutskottet bland annat:

»Såsom lagutskottet i sitt vid 1915 års riksdag avgivna utlåtande anmärker, innehålla de flesta lagstiftningar ett mer eller mindre vittgående förbud mot utmätning av gäldenärs avlöning, grundat huvudsakligen å humanitära skäl: Utmät-

ningen får icke beröva gäldenären hans oumbärligaste existensmedel. Inskränkningarna åter i dylik utmätning äro i de skilda lagstiftningarna utformade efter olika principer. Från utmätning kan undantagas ett visst i lagen bestämt belopp eller en viss kvotdel av lönen eller ock hela lönen, så länge den icke är intjänad eller icke är förfallen till betalning, eller ett av utmätningsmannen i det särskilda fallet bestämt existensminimum. Från dessa inskränkningar har dock i allmänhet stadgats undantag till förmån för vissa slags fordringar, särskilt skatter, underhållsbidrag och skadestånd på grund av brottslig gärning. Inskränkningarna i rätten till utmätning av lönefordringar gälla alltså väsentligen gäld, grundad å avtalsvis beviljad kredit, där borgenären vid kreditavtalets ingående får anses hava varit medveten om sin risk i förevarande avseende.

Å andra sidan erinrade utskottet, att den hos oss gällande lagstiftning i visst hänseende gynnade gäldenären i högre grad än flertalet utländska lagstiftningar. Efter nya utsökningslagens införande har nämligen omöjliggjorts för borgenär att, såsom dessförinnan brukats, för sin fordran erhålla införsel i gäldenärens ännu icke intjänade eller förfallna lön. Gäldenärens innestående avlöning för allmän eller enskild tjänst eller innestående pension å rikets stat får numera icke utmätas, förrän gäldenären är berättigad att lyfta den.

I likhet med fjolårets lagutskott hyser utskottet den uppfattning, att i fråga om ovannämnda, i främmande lagstiftning vanligen i en särskild klass ställda fordringar, nämligen utskylder, skadeståndsfordringar, underhållsbidrag och därmed jämställda, det icke kan vara tillrådligt att bereda gäldenär ytterligare utmätningsfrihet beträffande lön och pension utöver den vår lag redan i vidsträcktare mån än de flesta länders medgiver. Det må i detta hänseende påpekas, hurusom den nya norska exekutionslagen av den 13 augusti 1915 härutinnan intager en vida strängare ståndpunkt. — — — — — — — — — — — — — — — — — — — Vad vidare utskylder angår, är utskottet i likhet med fjolårets lagutskott av den mening, att den hårdhet, deras uttagande onekligen för närvarande i åtskilliga fall innebär, bör sökas förmildrad på en helt annan väg, nämligen genom reformerad anordning av uppbörden.

I fråga däremot om indrivning av andra fordringar — väsentligen alltså dem, som grunda sig på avtalsvis beviljad kredit — göra sig, på sätt redan fjolårets lagutskott erinrat, icke samma betänkligheter gällande. Särskilt om gäldenären är familjeförsörjare, framstår det som en stränghet, vilken i tillämpningen kan verka upprörande, om för en dylik fordran hela det lönebelopp, gäldenären vid avlöningstillfälle har att lyfta, och som måhända är familjens enda medel till uppehälle, tages i mät, och än mera om detta gång efter annan upprepas.

För utskottet har visserligen icke varit tillgänglig tillförlitlig utredning, i vilken omfattning utmätningar av lön för fordringar av det slag, här är i fråga, förekomma i praktiken. I detta sammanhang kan dock erinras, att vissa stadganden i lagen om avbetalningsköp den 11 juni 1915, särskilt det där medgivna handräckningsförfarandet, torde vara ägnat att i ej ringa mån minska deras frekvens. Då säljaren återtager det sålda godset, gå nämligen utestående oguldna poster å köpeskillingen i avräkning mot godsets värde. — — — — — — — — — Det har blivit anmärkt, att det ifrågasatta skyddet mot avlöningars utmätande för fordran skulle kunna skada gäldenären genom att i stället utmättes annan egendom, som vore av ännu större betydelse för gäldenärens existens. I den mån dylikt äventyr ej undanröjes redan genom lagens stadgande, att från utmätning får

undantagas egendom intill visst värde, förutsätter utskottet såsom självfallet, att även denna synpunkt vinner beaktande under sakens utredning.»

Frågan återupptogs vid 1917 års riksdag genom motion i andra kammaren. I sitt däröver avgivna utlåtande åberopade lagutskottet i huvudsak vad 1916 års lagutskott i ämnet anfört samt yttrade vidare bland annat:

»Enligt vad framhållits under debatterna i frågan inom riksdagen, torde utmätning av avlöning för fordringar, som grunda sig på avtalsvis beviljad kredit, förekomma i ej så ringa omfattning. Detta framgår också av den motionen åtföljande bilagan rörande ett vid diskussion i frågan hos föreningen Sveriges kronolänsmän vid årsmöte i Kalmar sommaren 1916 hållet inledningsanförande. Nämnda bilaga utvisar jämväl, att vissa utmätningsmän ansett sig böra medgiva gäldenären att vid utmätning av lön undantaga viss del därav såsom existensminimum för sig och sin familj.

På sätt föregående års lagutskott erinrat, bör emellertid ifrågavarande skydd mot utmätning av avlöning icke äga tillämpning vid utmätning för underhållsbidrag, utskylder och skadestånd på grund av brottslig gärning.»

På grund av den förebragta utredningen hemställde utskottet om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, huruvida och i vad mån gällande lagstiftning måtte kunna skäligen ändras i syfte, att avlöning för allmän eller enskild tjänst eller pension bleve till viss del skyddad för utmätning, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottets berörda hemställan blev av bägge kamrarne bifallen, och i överensstämmelse härmed avläts skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 juni 1917.

Den kungl. propositionen.

I anledning av riksdagens nu omförmälda skrivelse har genom den kungl. propositionen föreslagits det undantag från den nu stadgade oinskränkta rätten till utmätning av *förfallen* avlöning eller pension, att från utmätning skall undantagas vad som erfordras till nödigt underhåll åt gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn till nästa förfallodag, samt att, om avlöningen eller pensionen är lyftad, av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, skall undantagas motsvarande belopp.

Till motiverande av berörda förslag har föredragande departementschefen, efter åberopande av riksdagens skrivelse i ämnet, anfört bl. a. följande:

»Det är företrädesvis för uttagande av underhållsbidrag och utskylder, som utmätning av avlöning ägt rum. Å senaste tiden har dock, på sätt framgår av

vad som förekommit vid behandlingen inom riksdagen av förevarande ärende, sådan utmätning i ökad omfattning försiggått även till gäldande av fordringar, som grunda sig på avtalsvis beviljad kredit. Att gäldenären sålunda kan berövas hela avlöningen, som ofta utgör hans enda inkomstkälla, finner jag vara synnerligen obilligt. Särskilt framträder denna obillighet i de fall, där utmätning gång efter annan äger rum i avlöningen eller denna förfaller med långa mellanrum. Lika med riksdagen finner jag det därför vara av behovet påkallat, att lönemedel i viss omfattning skyddas mot utmätning.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Det må för övrigt framhållas, att avsedda lagändring mången gång även låter förena sig med borgenärens intresse. Genom en oinskränkt löneutmätning tvingas ofta gäldenären att lämna sin anställning eller, såsom också inträffat, själv försätta sig i konkurs för att komma i åtnjutande av den honom enligt konkurslagen tillförsäkrade rätt att av sin lön eller arbetsförtjänst under konkursen få uppbära erforderliga medel till sitt livsuppehälle. Får däremot gäldenären jämväl vid utmätning en sådan rätt, äger han möjlighet att fortsätta sitt arbete i samma anställning och däri förvärva inkomst och borgenären kan så småningom, eventuellt genom upprepade utmätningsförrättningar, erhålla full betalning för sin fordran.»

Efter att därpå hava redogjort för vissa främmande staters lagstiftning i ämnet framhåller departementschefen lämpligheten av att i fråga om *icke förfallen* avlöning bibehålla den nu gällande huvudregeln, att sådan avlöning icke kan utmätas. Därefter fortsätter han:

»I fråga om förfallen avlönings skyddande synes det icke vara ändamålsenligt att stadga, att en viss summa eller en viss kvotdel av avlöningens belopp utan vidare skall vara fritagen från utmätning. En sådan anordning skulle ej medgiva vederbörligt beaktande av de omständigheter, som i det särskilda fallet böra öva inflytande å avgörandet, hur stor del av avlöningen må förbehållas gäldenären, såsom hans i egenskap av familjeförsörjare, familjens talrikhet, avlöningsbeloppets storlek. Givetvis bör jämväl såsom förutsättning för avlöningens undantagande från utmätning gälla, att gäldenären ej har andra tillgångar. En tillfredsställande lösning av frågan synes bäst vinnas genom att åt utmätningsmannen överlämna att i varje särskilt fall bestämma huru stor del av avlöningen bör bevaras åt gäldenären. Detta överensstämmer även med praxis i de fall, där viss del av avlöningen undantagits från utmätning, varförutom flertalet av de i ärendet hörda myndigheterna förordat ett sådant förfaringssätt. Härigenom vinnes också överensstämmelse med vad som gäller enligt nyssnämnda lag den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, enligt vilken lag utmätningsmannen äger prövningsrätt i fråga om vad som bör förbehållas gäldenären vid innehållande av avlöning. En sådan prövning är givetvis stundom av svår och ömtålig natur. Den torde dock utan fara kunna anförtros åt utmätningsmannen, så mycket hellre som möjlighet förefinnes att genom överklagande av hans beslut få detsamma prövat av överordnad myndighet.

Vad här ovan anförts har närmast hänfört sig till det fall att utmätning äger rum i gäldenärens innestående fordran å lön. För att avsedda lagändring verkligen må uppfylla sitt ändamål bör, där gäldenären redan lyftat avlöningen,

motsvarande skydd beredas honom. Av det lyftade beloppet synes mig, i likhet med vad som gäller enligt vissa utländska lagstiftningar, böra få undantagas vad som behöves till gäldenärens och hans familjs uppehälle till nästa avlöningstillfälle. Givetvis kan man ej uppställa fordran på bevis därom att hos gäldenären förefintliga penningar äro desamma, som han uppburit i avlöning, utan gäldenären bör äga att av innehavda penningar undantaga erforderligt existensbelopp.»

I sin ovanberörda skrivelse den 11 juni 1917 uttalade riksdagen, att skyddet mot utmätning av avlöning icke borde äga tillämpning vid utmätning för underhållsbidrag, utskylder samt skadestånd i följd av brottslig gärning, trolovnings brytande, äktenskaps återgång eller äktenskapsskillnad. Skyddet borde sålunda enligt riksdagens åsikt huvudsakligen gälla vid utmätning för fordringar, som grundade sig på avtalsvis beviljad kredit. Denna riksdagens mening har icke vunnit tillämpning i Kungl. Maj:ts förslag, i det att enligt detsamma skyddet mot utmätning skulle gälla även gent emot förstnämnda tre grupper av fordringar. Vid motiverande av propositionens ståndpunkt härutinnan har departementschefen vitsordat, att de skäl, som påkalla utmätningsskydd gentemot fordringar på grund av avtalsvis beviljad kredit, icke med samma styrka göra sig gällande i fråga om underhållsbidrag, utskylder och kriminalrättsligt skadestånd, vilka fordringar så att säga uppkommit utan borgenärens eget åtgörande samt delvis äro av särskilt ömmande natur, men i övrigt anfört:

»Att beakta är, att fråga allenast är om att trygga nödigt existensminimum åt gäldenären. Detta torde ej under några omständigheter böra berövas honom. Också har i praxis även vid utmätning för fordran av sistnämnda slag någon del av avlöningen undantagits från utmätningen. I åtskilliga av de inkomna utlåtandena har jämväl framhållits, att avsedda skydd måtte gälla oavsett fordringens art. Beträffande underhållsbidrag är för övrigt deras utfående så vitt möjligt tillgodosett genom lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta. Vid införsel får jämlikt stadgande i samma lag det belopp, som må innehållas av den ej förfallna avlöningen, icke sättas så högt, att gäldenären kommer att sakna medel till underhåll åt sig och sin familj. Detsamma torde böra gälla, där utmätning av förfallen avlöning för sådan fordran äger rum. För att underlätta indrivningen av utskylder synes mig böra väljas en annan utväg än den riksdagen ifrågasatt. Av skäl, som jag här nedan skall angiva, hemställer jag, att införselinstitutet måtte vinna tillämpning jämväl med avseende å utskylder.

Det må emellertid påpekas, att det nu sagda icke utesluter, att vid utmätning tages någon hänsyn till en fordrans behjärtansvärda beskaffenhet. Utan särskilt stadgande lärer kunna förväntas att, där fordringen är sådan och borgenären kan antagas befinna sig i lika behövande ställning som gäldenären, utmätningsmannen anlägger en strängare prövning i fråga om vad som bör förbehållas gäldenären och beräknar det honom tillkommande existensbelopp så lågt som möjligt.»

I samband med omförmälda ändringar i 67 § har i den kungl. propositionen även föreslagits två ändringar i 65 §, i det att *dels* det belopp, till vilket nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören må från utmätning undantagas, höjts från *150* till *500* kronor, *dels ock* det stadgandet införts, att där utväg saknas till nödtorftigt uppehälle och förråd, motsvarande en månads underhåll, ej finnes i huset, av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, så mycket som erfordras för anskaffande av det felande skall undantagas. Till motivering härav har departementschefen anfört bland annat följande:

»Enligt sistnämnda lagrum utgör det belopp, till vilket gäldenären äger från utmätning undantaga nödiga arbetsredskap och andra nödiga lösören, etthundrafemtio kronor. Genom en lag den 17 mars 1905 har lagrummet erhållit angivna lydelse. Dessförinnan utgjorde ifrågavarande värdegräns allenast sjuttiofem kronor. Redan före tillkomsten av nyssnämnda lag hade vid två tillfällen inom riksdagen av enskilda motionärer väckts fråga om beloppets höjande utöver etthundrafemtio kronor. Sålunda föreslogs i motion vid 1893 års riksdag, att beloppet måtte höjas till femhundra kronor. Syftet med motionen angavs närmast vara att åstadkomma minskning i den allt mer och mer tilltagande konsumtionskrediten genom att väcka mera betänksamhet hos borgenären vid sådan kredits beviljande. År 1899 föreslogs värdegränsens höjning till trehundra kronor, såvitt anginge landsbygden. Under den tid av tretton år, som förflutit efter 1905 års lagändring, har penningvärdet högst väsentligt sjunkit. I alldeles särskild grad gäller detta den nuvarande tiden. Lösören hava i oerhörd grad stigit i pris. Ävenledes har behovet av dyra arbetsredskap allt mera gjort sig gällande. För att stadgandet må hava den verkan, som därmed åsyftats, synes därför en väsentlig höjning av beloppet i fråga böra äga rum. Härtill kommer jämväl en annan omständighet. Därest, på sätt jag ovan föreslagit, lönemedel i viss omfattning fritagas från utmätning, kan detta, såsom också antytts i lagutskottets utlåtande, befaras hava till följd, att utmätning i större utsträckning än önskvärt är övergår gäldenärens lösören. I ändamål att förekomma att för gäldenären oundgängliga husgeråd och arbetsredskap sålunda tillgripas för gälds betalning bör jämväl en höjning av beloppet vidtagas. Såsom redan förut framhållits, är dessutom i jämförelse med flertalet främmande lagstiftningar vår lag efterbliven på förevarande område. Enligt t. ex. förut omnämnda norska lag om 'tvangsfulbyrdelse' äger sålunda gäldenären att från utmätning undantaga, bland annat, dels nödiga lösören utan begränsning i värde, dels visst i lagen närmare angivet antal hemdjur, dels ock dragare, redskap, materialier, böcker och vad gäldenären eljest behöver för sin näring till värde av sexhundra kronor.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

På sätt här förut erinrats, skall enligt andra punkten av 65 §, om utväg till nödtorftigt uppehälle saknas, av förråd, som i huset finnes, undantagas vad till underhåll för en månad tarvas. I regel plägar förråd för nämnda tid saknas. Särskilt är detta fallet hos befolkningen i städerna. Stadgandet har därför jämförelsevis ringa räckvidd. I likhet med vad som gäller i vissa främmande lagar

synes stadgandet böra fullständigas med föreskrift om rätt att, i saknad av förråd, undantaga erforderligt belopp för anskaffande därav. En sådan föreskrift torde med hänsyn till den förut föreslagna ändringen i 67 § om lönemedels undantagande från utmätning sakna betydelse för löntagare. Däremot torde den hava sådan för andra klasser av befolkningen, såsom mindre jordbrukare, hantverkare, självständiga yrkesidkare.

Utskottets yttrande.

Riksdagen har i sin ovan omförmälda skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 juni 1917 ifrågasatt ändring i gällande lagstiftning i det syfte, att förfallen avlöning för allmän eller enskild tjänst eller pension bleve till viss del skyddad för utmätning, och riksdagen har därvid omfattat den mening, att ifrågavarande skydd icke borde äga tillämpning vid utmätning för underhållsbidrag, utskylder och skadestånd för brottslig gärning. Det genom propositionen framlagda förslaget avser att bereda gäldenär dylikt skydd icke för viss bestämd del av hans förfallna avlöning utan för vad som efter prövning för varje särskilt fall därav finnes erforderligt för att bereda gäldenären och hans familj nödigt underhåll till nästa förfallodag. En sålunda bestämd begränsning i borgenärs rätt att vinna utmätning i gäldenärs förfallna avlöning möjliggör ett efter förhållandena skäligt prövat hänsynstagande till gäldenärs och hans familjs nödtorftiga uppehälle och synes stå i överensstämmelse med stadgandet i 65 § för det fall att gäldenär saknar utväg till nödtorftigt uppehälle för sig och sin familj. Då härtill kommer, att genom införselinstitutets tillämpning med avseende å skatter och allmänna avgifter beredes ökad möjlighet till dessas indrivning, har utskottet funnit sig böra tillstyrka bifall till förslaget i denna del.

För att den sålunda föreslagna lagändringen må kunna uppfylla sitt ändamål, bör, där gäldenären redan lyftat avlöningen motsvarande skydd beredas honom mot utmätning av nödigt existensbelopp å innehavda penningar. Den rätt, som enligt 65 § tillkommer gäldenär, som för sig och sin familj saknar utväg till nödtorftigt uppehälle, att av de förråd han innehar från utmätning undantaga vad som tarvas till underhåll för en månad, synes ock utskottet i konsekvens härmed böra fullständigas med den föreslagna föreskriften om rätt att i saknad av dylikt förråd undantaga erforderligt belopp för anskaffande därav.

Utskottet får alltså tillstyrka bifall till förslaget jämväl i dessa delar.

Vad slutligen angår det i propositionen framställda förslaget om en höjning från 150 kronor till 500 kronor av värdet å de arbetsredskap och andra lösören, som gäldenär äger att undantaga från utmätning, skulle därigenom borgenärs rätt att erhålla utmätning i gäldenärs tillgångar än ytterligare begränsas i en omfattning, som icke synes utskottet

tillrådlig. Redan övriga i propositionen föreslagna och av utskottet här ovan tillstyrkta ändringar uti ifrågavarande lagrum innebära en avsevärd skärpning av nu gällande begränsningar i borgenärs berörda rätt. Särskilt vad angår utskylder och allmänna avgifter samt de i riksdagens förenämnda skrivelse därmed jämställda fordringar, torde redan denna av utskottet tillstyrkta skärpning i viss mån gå längre, än riksdagen i sin berörda skrivelse synes hava avsett. Riksdagens däri uttalade uppfattning, att fordringar av sistnämnda art böra givas företräde framför andra i fråga om utmätning till deras gäldande, synes, särskilt vid sådant förhållande, böra vinna beaktande vid prövning av nu ifrågavarande spörsmål. Om värdet av vad som vid utmätning må få undantagas sättes lägre i fråga om vissa slags fordringar, kunna, särskilt i fall av konkurrens, dessa vinna en väl grundad företrädesrätt. Jämväl med hänsyn därtill att det ej torde vara lämpligt att allt för mycket inskränka möjligheten att erhålla behövlig avtalskredit, synes det icke tillrådligt att vidtaga så stor höjning av värdebeloppet, som i den kungl. propositionen föreslås. Det har synts utskottet kunna ifrågasättas, huruvida icke den omfattning, vari en gäldenär må äga att från utmätning undantaga lösören, i viss mån borde göras beroende jämväl av hans ställning såsom familjeförsörjare, så att värdebegränsningen i fråga om för utmätning skyddade lösören bestämdes med hänsyn jämväl till den vederbörande gäldenär åliggande försörjningsplikt. Denna synpunkt är enligt utskottets förmenande förtjänt av en merå ingående utredning än den utskottet kunnat åvägabringa, och rum för dess tillgodoseende i lagstiftningen bör lämnas öppet. Ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del skulle emellertid givetvis försvåra ett tillgodoseende framdeles av berörda synpukt. En höjning av ifrågavarande värdebelopp i fråga om utmätning för utskylder kan ock enligt utskottets mening vara ägnat att öka svårigheterna vid införselinstitutets tillämpning i avseende å utskylder och allmänna avgifter och därmed göra detsamma mindre effektivt. Det är nämligen av vikt icke minst för familjen, att gäldenären själv har intresse av att, där så lämpligen bör ske, införsel anlitas i stället för utmätning för utskyldernas indrivning.

En höjning av värdebeloppet i fråga, såvitt gäller utmätning av annan fordran än underhållsbidrag, skatter och skadestånd, finner väl utskottet vara av förhållandenas utveckling motiverad, men att bestämma detta högre än till 300 kronor, alltså med en fördubbling av det nu gällande, har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka.

Herrar Werner och Lövgren i Nyborg hava i sin motion hemställt, att i 67 § uttrycket »nödigt underhåll» utbytes mot »skäligt underhåll».

I sin motivering hava samma motionärer jämväl antytt önskvärdheten av en motsvarande ändring i fråga om det i 65 § förekommande uttrycket »nödtorftigt uppehälle». Utskottet finner icke, att något skulle vinnas med den sålunda ifrågasatta omredigeringen. Utmätningsmannen torde nämligen även med den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen vara skyldig att vid sin tolkning av ifrågavarande lagrum taga hänsyn till vad som, objektivt sett, kan anses skäligt. I samma motion har därjämte yrkats, att det i lagtexten må uttryckligen stadgas, att i sådana fall, då borgenären befinner sig i lika behövande ställning som gäldenären, utmätningsmannen skall vid bedömandet av hur mycket som skall utmätas anlägga en mot gäldenären strängare måttstock än eljest. I särskilt behjärtansvärda fall torde utmätningsmannen i någon mån vid prövningen taga hänsyn jämväl till det av motionärerna berörda förhållande. Men att i lagtexten intaga det i motionen föreslagna stadgandet vore enligt utskottets förmenande icke lämpligt.

Dagen för lagens ikraftträdande är i den kungl. propositionen föreslagen till den 1 juli 1919. Utskottet anser ett tidigare datum önskligt, bland annat med hänsyn till att de ändringar i kommunallagarna, som Kungl. Maj:t föreslagit innevarande riksdag, avsetts skola träda i kraft redan den 1 mars 1919. Utskottet vill föreslå, att tiden för ikraftträdandet av den i förevarande proposition föreslagna lagen om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen må träda i kraft den 1 februari 1919.

Införsel i ej förfallen avlöning eller pension för skatter och andra allmänna avgifter.

I samband med förslaget till ändringar i 65 och 67 §§ utsökningslagen har i den k. propositionen framlagts förslag till lagstiftning i syfte att till förmån för skatter och andra allmänna avgifter, såsom församlingsavgifter till prästerskapet och pensionsavgifter, möjliggöra införsel i gäldenärens ej förfallna avlöning eller pension. Till motiverande av detta förslag har föredragande departementschefen anfört bl. a.:

Den kungl. propositionen.

»Att de av samhället påförda skatter så vitt möjligt uttagas hos de skattskyldige och bliva för sina ändamål tillgängliga är givetvis ett allmänt intresse av allra största vikt. Utländska lagstiftningar innehålla också särskilda bestämmelser, som avse att underlätta deras indrivande i exekutiv väg. De inskränkningar, som eljest gälla i fråga om utmätning för fordringar, sakna sålunda i större eller mindre omfattning giltighet med avseende å utmätning för skatter. Så är t. ex. fallet i Tyskland, Österrike, Norge, Danmark. I de tre förstnämnda länderna kan till förmån för skatter exekution även i ej förfallen avlöning äga rum.

Med våra nuvarande exekutiva bestämmelser är indrivningen av skatter förenad med avsevärda svårigheter. Även där förmåga till skattens gäldande finnes, kan den ofta ej uttagas. Vanligen saknar den skattskyldige andra utmätningsbara tillgångar än sin avlöning, och denna får, såsom redan förut anförts, icke tillgripas förr än gäldenären är berättigad att lyfta densamma. Utmätningsmännen

medhinna emellertid icke att passa på avlöningstillfällena för att förrätta utmätning av lönen. Det händer därjämte stundom, att löngivaren låter löntagaren uppbära avlöningen i förskott i ändamål att skydda densamma för utmätning. Ett genomförande av den utvidgning av utmätningsfriheten, som jag förordar, torde även vara i viss mån ägnad att försvåra indrivningen av skatter, därest detta ej motverkas genom andra åtgärder. Höjningen av det utmätningsfria beloppet för lösören nödvändiggör i större omfattning än förut utmätning i gäldenärens avlöning. Och då härvid viss del därav bör bevaras åt honom, måste ofta upprepade, utmätningsförrättningar företagas. Åtskilliga myndigheter hava också ifrågasatt att för skatters uttagande exekution måtte äga rum även i gäldenärens icke förfallna avlöning. Å vissa orter har för övrigt med löngivarens frivilliga medverkan och löntagarens uttryckliga eller tysta medgivande anordnats ett förfarande, enligt vilket löngivaren å avlöningarna, allt efter som de förfallit, innehållit vissa mindre belopp tills skatten blivit till fullo gulden.

Det praktiska behov att underlätta skatters indrivande, som sålunda förefinnes, synes mig böra tillgodoses. Möjlighet bör beredas att uttaga skatter även i icke förfallen avlöning. Givetvis bör gäldenären härvid åtnjuta enahanda skydd, som av mig förordats med avseende å utmätning av förfallen avlöning. Vid innehållande av den ej förfallna avlöningen bör sålunda tillses, att gäldenären ej kommer att sakna nödiga medel för sitt och familjens uppehälle. Några betänkligheter synas mig ej möta mot genomförande av en sådan reform. Anledning torde saknas att härav befara några menliga verkningar med avseende på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, såsom att arbetsintensiteten skulle minskas eller arbetsgivaren avskeda arbetaren på grund av det med löneinnehållandet förenade besvär. Det jämförelsevis ringa belopp, om vars uttagande i regeln är fråga, lär knappast heller medföra någon större frestelse för den skattskyldige att söka genom ombyte av anställning undandraga sig exekution.»

Införselförfarandet skall enligt propositionen regleras i överensstämmelse med de bestämmelser, som gälla i fråga om uttagande av underhållsbidrag enligt lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta. Dessa bestämmelser innehålla i huvudsak följande:

Då ansökan om införsel hos utmätningsmannen skett, åligger det denne att bevisligen tillställa gäldenären underrättelse härom, med föreläggande att, om han har något att invända mot ansökningen eller att andraga beträffande de bestämmelser, som vid beviljande av införsel böra meddelas, inom viss kort tid muntligen eller skriftligen avgiva yttrande. Vidare åligger det utmätningsmannen att hos arbetsgivare eller myndighet söka inhämta upplysning angående de omständigheter, vilka kunna vara av betydelse vid prövning av ansökningen. Har gäldenären tagit anställning å annan ort och är i följd därav utmätningsmannen ej vidare behörig, har han att översända handlingarna till behörig utmätningsman, som det åligger att ägna ärendet fortsatt behandling. Införsel må ej beviljas, där gäldenären *antingen* betalar förfallet belopp och ställer pant eller borgen för underhållsskyldighetens fullgörande under

tid, som prövas skälig, dock minst ett år, *eller ock* visar sannolika skäl, att han skall fullgöra sin underhållsskyldighet. Då införsel beviljas, skall utmätningsmannen förordna, huru stort belopp av avlöningen skall, i den mån densamma förfaller, innehållas till gäldande av underhållsbidraget. Införsel må ej beviljas för underhållsbidrag, som förfallit till betalning tidigare än ett år, innan beslutet meddelas. Det belopp, som skall innehållas, må ej sättas så högt, att gäldenären kommer att sakna medel till underhåll för sig själv eller för make och oförsörjda barn eller adoptivbarn. Beviljas införsel till gäldande av bidrag åt flere och förslår ej därtill det belopp, som må innehållas, skall detta belopp fördelas mellan sökandena i förhållande till bidragens storlek. Utmätningsman kan på grund av omständigheter, som senare yppas, förordna om jämkning i meddelat införselbeslut. Likaså kan utmätningsman upphäva sådant beslut, om gäldenären betalar förfallna underhållsbidrag och ställer säkerhet, som förut sagts, eller visar sannolika skäl, att han skall fullgöra sin underhållsskyldighet. Får gäldenären anställning hos ny arbetsgivare, skall utmätningsmannen meddela beslut om införsel för den nya anställningen eller, om anställningen erhållits å annan ort, remittera ärendet till vederbörande utmätningsman. Underrättelse angående meddelat beslut om införsel, jämkning i sådant beslut eller upphävande därav skall bevisligen meddelas arbetsgivaren, varjämte sådan underrättelse skall med posten avsändas till såväl sökanden som gäldenären. Då beslut om införsel meddelats, åligger det arbetsgivaren att å bestämd tid, dock högst en gång i månaden, till utmätningsmannen med posten översända innehållet belopp. Har arbetsgivaren i uppenbar strid mot beslut om införsel utbetalat avlöning, äger utmätningsmannen hos arbetsgivaren omedelbart genom utmätning uttaga det belopp, som skolat innehållas. Belopp, som skolat innehållas till gäldande av underhållsbidrag, må ej utmätas för annan gäldenärens gäld. Utan hinder av gäldenärens konkurs må införsel i hans avlöning beviljas eller meddelat beslut om införsel äga tillämpning. Vad som är stadgat om införsel i avlöning skall ock gälla om införsel i pension eller livränta, ändock att sådan pension eller livränta enligt lag eller Konungens förordnande är undantagen från utmätning för gäld.

I propositionen föreslås emellertid beträffande införsel för utskylder m. m. vissa modifikationer i införsellagens ovan anförda bestämmelser. Departementschefen har i detta avseende anfört följande:

»I 3 § av införsellagen är stadgat, att utmätningsmannen skall låta skriftlig underrättelse om ansökning om införsel bevisligen tillställas gäldenären med föreläggande för honom att, när anledning därtill förefinnes, avgiva yttrande i ärendet.

Vissa av de skäl, som föranlett berörda föreskrift, sakna här giltighet. Fordringen är exigibel, oavsett fel i taxering eller debitering och däröver anförda besvär, och att gäldenären guldit densamma förrän införsel ifrågakommer, torde vara ytterst sällsynt. Att märka är jämväl, att då införseln här avser allenast oguldet, ofta jämförelsevis mindre belopp, densamma kommer att fortgå endast under någon kortare tid. Å andra sidan torde den ofta komma att upprepas i fråga om samma person. Med hänsyn härtill synes här kunna eftergivas fordran om bevislig delgivning, vars föranstaltande ock skulle medföra stort besvär för utmätningsmännen. Det torde vara tillräckligt att stadga, att till gäldenären skall någon kortare tid förr än beslut om införsel meddelas med rekommenderat brev avsändas underrättelse om att indrivning påkallats och att gäldenären, där han har något att erinra i fråga om införsel, äger att inkomma med yttrande. I de allra flesta fall lär den avsända underrättelsen komma gäldenären till handa.

Liknande tidsbegränsning, som enligt införsellagen gäller i fråga om rätt att genom införsel uttaga förfallna underhållsbidrag, torde böra föreskrivas med avseende å skatter och offentliga avgifter. En sådan begränsning finnes ock enligt främmande lagar. Den tidrymd, under vilken skatter och offentliga avgifter böra få uttagas i införselväg, torde lämpligen kunna bestämmas till ett år efter det desamma förfallit till betalning.

Det kan stundom inträffa, att införsel beviljas till gäldande av såväl underhållsbidrag som skatter och allmänna avgifter. Därest det belopp, som får innehållas, icke förslår till gäldande av båda nämnda slags fordringar, synes med hänsyn till den ömmande naturen av underhållsbidraget detta böra tillerkännas företräde.

Den underrättelse om beslut rörande införsel, som utmätningsmannen jämlikt 10 § andra punkten införsellagen har att med posten avsända till sökanden och gäldenären, torde här ej vara av nöden.

Vad i 17 § av införsellagen är stadgat därom att införsel får äga rum utan hinder av gäldenärens konkurs sammanhänger med vissa bestämmelser i konkurslagen om underhåll åt gäldenären och hans familj vid konkurs och bör därför ej gälla med avseende ä här förevarande fordringar.

Slutligen torde i fråga om redovisning för influtna medel böra förfaras på sätt bestämmes i gällande författningar angående uppbörd och indrivning av utskylder och allmänna avgifter.

Utöver nu angivna lagändring förutsätter införselinstitutets tillämpning med avseende å skatter och allmänna avgifter vissa jämkningar i administrativa författningar, bland vilka särskildt må nämnas förordningen den 14 december 1917 angående föreskrifter om utmätning för krono- och kommunalutskylder, allmänna avgifter med mera; och torde jag framdeles få framlägga förslag till dessa ändringar.»

Utskottets yttrande.

Mot förslaget att göra det genom lagen den 14 juni 1917 införda införselinstitutet tillämpligt jämväl i fråga om uttagande av utskylder och andra allmänna avgifter finner utskottet icke något att erinra. Det allmänt överklagade missförhållandet, att skattskyldiga i stor utsträckning försumma att betala sina utskylder, även där förmåga därtill ej saknas, synes i väsentlig mån kunna avhjälpas samt indrivning av resterande

utskylder avsevärt underlättas, om möjlighet beredes att uttaga skatten i ej förfallen avlöning, pension och livränta. Utskottet finner även de i den k. propositionen föreslagna särskilda bestämmelserna härutinnan i huvudsak väl avvägda. I två avseenden har utskottet dock funnit ändringar i propositionen påkallade.

Sålunda torde det ej vara nödigt att, såsom i det kungl. förslaget skett, ålägga utmätningsmannen att, innan beslut om införsel meddelas, med rekommenderat brev till gäldenären avsända underrättelse att sådan åtgärd påkallats med föreläggande att, om han har något att i anledning därav invända eller andraga, avgiva yttrande inom viss tid, minst åtta dagar. Gäldenären bör nämligen redan förut äga kännedom om att han har att betala de utskylder el. dyl., för vilka införsel begäres. Och därest han skulle hava några särskilda önskningar att framföra i fråga om ordningen för lönemedlens innehållande, kan han framföra dessa även efter införselbeslutets meddelande, med den påföljd att utmätningsmannen, om han finner framställningen befogad, kan medgiva jämkning i det fattade beslutet. Skulle rent av misstag på person föreligga, kan gäldenären likaså utan omgång direkt hos utmätningsmannen påkalla upphävande av meddelat införselbeslut. Å andra sidan är det uppenbart, att skyldigheten att underrätta gäldenären om att införsel sökts medför stora praktiska olägenheter. Vilken arbetsbörda, som därigenom ålägges förrättningsmännen, framgår därav att man beräknar antalet underrättelser av dylikt slag, som, om lagen antoges, skulle komma att avsändas, i Stockholm till omkring 100,000 och i Göteborg till omkring 50,000. Genom underrättelsens avsändande och förklaringstidens avvaktande vållas alltid något dröjsmål, och det är att befara, att underrättelsen på en tredskande gäldenär ej sällan skulle komma att verka rent av som en uppmaning att lämna den anställning, han innehar, för att undgå införsel. I syfte att åstadkomma en mera effektiv tillämpning av ifrågavarande institut anser utskottet därför, att föreskriften om utmätningsmannens skyldighet att underrätta gäldenären om sökt införsel samt om rätt för den senare att på förhand framställa sina invändningar och önskningar bör ur förslaget utgå. Möjligen kan det i anledning av en sådan förändring ifrågasättas, att vederbörande skattskyldiga i kungörelsen om uppbörden eller på annat sätt underrättas om att uraktlåtenhet att betala utskylderna medför påföljd av införsel. Vid bifall till utskottets nu framställda ändringsförslag bör innehållet av 4 mom. i Kungl. Maj:ts förslag till 21 § i införsellagen lämpligen till ett moment sammanföras med vad som efter ändringen skulle återstå av 1 mom.

Vidare skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag införsel ej få beviljas eller meddelat beslut om införsel äga tillämpning, sedan *ett* år förflutit efter det utskylderna eller avgifterna förfallit. Den sålunda föreslagna tidsbegränsningen finner utskottet väl snäv, särskilt med hänsyn till det stora antal skattskyldiga, som flytta från en ort till en annan och ofta ej kunna av indrivningsmyndigheterna anträffas inom ett år från utskyldernas förfallodag. Utskottet anser därför i anslutning till vad herr von Essen i sin motion anfört, att den tid, inom vilken utskylder och andra offentliga avgifter må få uttagas genom införsel i den skattskyldiges avlöning, pension eller livränta, lämpligen bör bestämmas till *tre* år.

Beträffande tiden för lagens ikraftträdande, synes densamma på de av herr Lamm i hans motion anförda skäl samt vad utskottet i anledning därav här ovan anfört böra sättas till den 1 februari 1919.

Tillägg till 2 kap. 9 § strafflagen samt ändring av 30 § konkurslagen.

I samband med ovan avhandlade lagförslag föreslås i den k. propositionen *dels* ett tillägg till 2 kap. 9 § strafflagen, innehållande en erinran om att enligt utsökningslagens stadgande egendom i större utsträckning än i förstnämnda lagrum stadgas kan komma att undantagas från utmätning, *dels ock* en ändring i 30 § konkurslagen angående höjning av det värde, intill vilket nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören må behållas av konkursgäldenären, till 500 kr.

Vid granskning av dessa bägge lagförslag, beträffande vilkas motivering utskottet hänvisar till propositionen har utskottet ej funnit anledning till annan erinran än att, därest utskottets förslag i fråga om 65 § utsökningslagen vinner bifall, beloppet av konkursgäldenärs behållna lösören torde böra nedsättas till 300 kr., samt att tiden för lagarnes ikraftträdande, i likhet med vad som föreslagits beträffande de bägge förut avhandlade lagförslagen, synes böra bestämmas till den 1 februari 1919.

På grund av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa

A) att riksdagen måtte, med tillkännagivande, att de i förevarande proposition framlagda lagförslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, i anledning av sagda proposition samt herrar von Essens och Lamms i ämnet väckta motioner, för sin del antaga följande förslag till

1:o. Lag

om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen.

Härigenom förordnas, att 65 och 67 §§ utsökningslagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag.)	*(Utskottets förslag.)*
65 §.	65 §.
Från utmätning skola undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst *femhundra* kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle; då skall från utmätning undantagas av det förråd, som i huset finnes, vad till underhåll för en månad tarvas, eller, där tillräckligt förråd ej finnes, av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, så mycket som erfordras för anskaffande av det felande. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett.	Från utmätning skola undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören, *så vitt gäller utmätning för underhållsbidrag, utskylder och allmänna avgifter eller skadestånd på grund av brottslig gärning, till ett värde av högst 150 kronor och, så vitt gäller utmätning för annan fordran, till ett värde av högst 300 kronor.* Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle; då skall från utmätning undantagas av det förråd, som i huset finnes, vad till underhåll för en månad tarvas, eller, där tillräckligt förråd ej finnes, av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, så mycket som erfordras för anskaffande av det felande. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett.
67 §.	67 §.
Gäldenärs innestående avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning eller innestående pension å rikets stat må icke utmätas, förr än gäldenären är berättigad att avlöningen eller pensionen lyfta; och skall, ändå att avlöningen eller pensionen är förfallen, därav från utmätning undantagas vad som erfordras till nödigt underhåll åt gäldenären, hans	Gäldenärs innestående avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning eller innestående pension å rikets stat må icke utmätas, förr än gäldenären är berättigad att avlöningen eller pensionen lyfta; och skall, ändå att avlöningen eller pensionen är förfallen, därav från utmätning undantagas vad som erfordras till nödigt underhåll åt gäldenären, hans

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)

hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn till nästa förfallodag. Är avlöningen eller pensionen lyftad, skall av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, undantagas motsvarande belopp.

Är i lag eller författning särskilt stadgat, att viss egendom ej må utmätas, eller är av Konungen för viss pensions- eller livränteanstalt förordnat, att därifrån utgående pension eller livränta ej må tagas i mät; lände det till efterrättelse.

Om införsel i avlöning, pension eller livränta är särskilt stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den *1 juli* 1919.

(*Utskottets förslag.*)

hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn till nästa förfallodag. Är avlöningen eller pensionen lyftad, skall av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, undantagas motsvarande belopp.

Är i lag eller författning särskilt stadgat, att viss egendom ej må utmätas eller är av Konungen för viss pensions- eller livränteanstalt förordnat, att därifrån utgående pension eller livränta ej må tagas i mät; lände det till efterrättelse.

Om införsel i avlöning, pension eller livränta är särskilt stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den *1 februari* 1919.

2:o. Lag

om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta.

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)

Härigenom förordnas, att till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta skall fogas en ny paragraf av nedan angivna lydelse:

21 §.

Häftar någon för oguldna utskylder eller allmänna avgifter, skola beträffande sådana utskylder eller avgifter jämte stadgad indrivningsavgift eller uppbördsprovision denna lags bestämmelser om införsel för underhållsbidrag i tillämpliga delar lända till efterrättelse med följande tillägg och undantag:

(*Utskottets förslag.*)

Härigenom förordnas, att till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta skall fogas en ny paragraf av nedan angivna lydelse:

21 §.

Häftar någon för oguldna utskylder eller allmänna avgifter, skola beträffande sådana utskylder eller avgifter jämte stadgad indrivningsavgift eller uppbördsprovision denna lags bestämmelser om införsel för underhållsbidrag i tillämpliga delar lända till efterrättelse med följande tillägg och undantag:

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)

1) Vad i 3 § stadgas skall ej gälla, *men varde med rekommenderat tjänstebrev till gäldenären avsänt underrättelse om att indrivning påkallats och att han, där han har något att invända mot införsel eller att andraga beträffande de bestämmelser, som vid beviljande av införsel böra meddelas, äger att muntligen eller skriftligen avgiva yttrande. Ej må beslut om införsel meddelas, förr än skälig tid, minst åtta dagar, förflutit från underrättelsens avsändande.*

2) Sedan *ett* år förflutit efter det utskylderna eller avgifterna förfallit till betalning, må införsel ej beviljas eller meddelat beslut om införsel äga tillämpning.

3) Beviljas införsel till gäldande av såväl underhållsbidrag som utskylder eller avgifter, och förslår ej därtill det belopp, som må innehållas, gånge detta belopp i första hand till bidragets betalning.

4) Vad i 10 § andra punkten och 17 § är föreskrivet äge ej tillämpning.

5) I fråga om redovisning för influtna medel skola tillämpas de i sådant avseende i gällande författningar angående uppbörd och indrivning av utskylder och allmänna avgifter meddelade bestämmelser.

Denna lag skall träda i kraft den *1 juli* 1919.

(*Utskottets förslag.*)

1) Vad i 3 §, 10 § andra punkten och 17 § stadgas skall ej gälla.

2) Sedan *tre* år förflutit, efter det utskylderna eller avgifterna förfallit till betalning, må införsel ej beviljas eller meddelat beslut om införsel äga tillämpning.

3) Beviljas införsel till gäldande av såväl underhållsbidrag som utskylder eller avgifter, och förslår ej därtill det belopp, som må innehållas, gånge detta belopp i första hand till bidragets betalning.

4) I fråga om redovisning för influtna medel skola tillämpas de i sådant avseende i gällande författningar angående uppbörd och indrivning av utskylder och allmänna avgifter meddelade bestämmelser.

Denna lag skall träda i kraft den *1 februari* 1919.

3:o. Lag

om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen.

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)

Härigenom förordnas, att 2 kap. 9 § strafflagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

(*Utskottets förslag.*)

Härigenom förordnas, att 2 kap. 9 § strafflagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)

9 §.

Ej må i mät för böter tagas den sakfälldes enda fasta egendom, varav han sin nödiga bärgning haver; ej nödig bostad; ej till jordbruket nödiga lösören eller vad den sakfällde eljest till sin närings bedrivande behöver; ej nödiga gång- och sängkläder för den sakfällde, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn; ej heller av det förråd, som i huset finnes, vad till hans och hans husfolks underhåll i en månads tid erfordras.

Där enligt utsökningslagen egendom i större utsträckning än här sägs skall undantagas från utmätning, lände det till efterrättelse.

Denna lag skall träda i kraft den *1 juli* 1919.

(*Utskottets förslag.*)

9 §.

Ej må i mät för böter tagas den sakfälldes enda fasta egendom, varav han sin nödiga bärgning haver; ej nödig bostad; ej till jordbruket nödiga lösören eller vad den sakfällde eljest till sin närings bedrivande behöver; ej nödiga gång- och sängkläder för den sakfällde, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn; ej heller av det förråd, som i huset finnes, vad till hans och hans husfolks underhåll i en månads tid erfordras.

Där enligt utsökningslagen egendom i större utsträckning än här sägs skall undantagas från utmätning, lände det till efterrättelse.

Denna lag skall träda i kraft den *1 februari* 1919.

4:o. Lag

om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)

Härigenom förordnas, att 30 § konkurslagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

30 §.

Gäldenär skall, där han sig ej annorledes försörja kan, av konkursboet njuta nödigt underhåll för sig, hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn under två månader från den dag, offentlig stämning given är. Kan ej inom nämnda tid boupptecknigen med ed fästas och boet till gode män överlämnas; njute gäldenären, till dess sådant skett, under-

(*Utskottets förslag.*)

Härigenom förordnas, att 30 § konkurslagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

30 §.

Gäldenär skall, där han sig ej annorledes försörja kan, av konkursboet njuta nödigt underhåll för sig, hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn under två månader från den dag, offentlig stämning given är. Kan ej inom nämnda tid boupptecknigen med ed fästas och boet till gode män överlämnas; njute gäldenären, till dess sådant skett, under-

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)

håll som sagt är. Gäldenären varde ock tilldelat vad som erfordras för resa och uppehälle, då han, efter kallelse, har att inställa sig vid rätten till förhör, eller annorstädes till avgivande av upplysningar rörande konkursboet, dock ej mer, om han vistas utom rättens domsaga, än som tarvades, om han därinom, å ort där han sist vistades, sig uppehölle. I övrigt äge han från konkursboet utbekomma och behålla dels nödiga gång- och sängkläder för sig, hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst *femhundra* kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören.

Kommer tvist upp i anledning av vad nu stadgat är; pröve rätten vad gäldenären bestås må med avseende såväl å hans behov och boets ställning, som å hans omsorg att rätt för sig göra och beredvillighet att gode männen tillhandagå.

Denna lag skall träda i kraft den *1 juli* 1919.

(*Utskottets förslag.*)

håll som sagt är. Gäldenären varde ock tilldelat vad som erfordras för resa och uppehälle, då han, efter kallelse, har att inställa sig vid rätten till förhör, eller annorstädes till avgivande av upplysningar rörande konkursboet, dock ej mer, om han vistas utom rättens domsaga, än som tarvades, om han därinom, å ort där han sist vistades, sig uppehölle. I övrigt äge han från konkursboet utbekomma och behålla dels nödiga gång- och sängkläder för sig, hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock, till ett värde av högst *trehundra* kronor, nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören.

Kommer tvist upp i anledning av vad nu stadgat är; pröve rätten vad gäldenären bestås må med avseende såväl å hans behov och boets ställning, som å hans omsorg att rätt för sig göra och beredvillighet att gode männen tillhandagå.

Denna lag skall träda i kraft den *1 februari* 1919.

B) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet under moment A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 13 december 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Reservation:

vid punkt 8 A) av utskottets hemställan

1:o) Lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen:

av herr *Wijk*, som påyrkat den ändring i utskottets förslag, att de utmätningsfria beloppen i 65 § utsökningslagen måtte bestämmas till respektive *250* och *500* kronor;

av herr *von Essen*, som yrkat, att första punkten av 65 § utsökningslagen måtte erhålla följande lydelse:

»Från utmätning skola — (lika med utskottets förslag) — av högst 150 kronor samt, så vitt gäller utmätning för annan fordran, till ett värde av högst *500* kronor»;

samt av herrar *Pettersson* i Södertälje, *Lindqvist* i Kosta, *Johansson* i Uppmälby, *Bogren* och *Carlsson* i Frosterud, vilka beträffande 65 § yrkat bifall till den kungl. propositionen.

4:o) Lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen:

av herrar *Pettersson* i Södertälje, *Wijk*, *von Essen*, *Lindqvist* i Kosta, *Johansson* i Uppmälby, *Bogren* och *Carlsson* i Frosterud, vilka beträffande 30 § första stycket yrkat bifall till den kungl. propositionen.

Stockholm 1918. **Kungl. Boktryckeriet.** P. A. Norstedt & Söner.
185485

S 906 Gen. Lib. K 3

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 11 december 1918 kl. 2 e. m.

Andra särskilda utskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 36, angående dispositionen av det å tilläggsstat för år 1918 under fjärde huvudtiteln uppförda anslag för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Wijk, Gezelius, friherre Fleming, friherre Langenskiöld, Boman, von Essen, Borell *), Klefbeck, Lillienau, Lindqvist i Kosta, Nilsson i Bonarp, Johansson i Uppmälby, Bogren, Carlsson i Frosterud och Carlsson i Solberga *).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en den 29 november 1918 till riksdagen avlåten, till andra särskilda utskottets behandling överlämnad proposition, nr 36, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva,

att det för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under fjärde huvudtiteln uppförda förslagsanslag av högst 18,365,000 kronor må efter utgången av år 1918 tagas i anspråk icke blott för gäldande av sådana kostnader, som äro en följd av under samma år eller tidigare vidtagna dispoitioner för neutralitetsskyddets upprätthållande, utan jämväl för bestridande av sådana utgifter, som kunna uppstå i samband med avvecklingen av det nuvarande neutralitetsskyddet.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för den kungl. propositionen, får utskottet hänvisa till det därvid fogade utdrag av statsrådsprotokollet.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

Då 1918 års lagtima riksdag å tilläggsstat för nämnda år beviljade ifrågavarande anslag, gavs detsamma formen av förslagsanslag, högst, vadan det belopp, som icke kommit till användning före årsskiftet 1918—1919, blir en tillgång i kassafonden. Kungl. Maj:ts förevarande framställning, att anslaget måtte under åren 1918 och 1919 få disponeras för i propositionen angivna ändamål, innebär således bland annat, att den del av anslaget, som icke förbrukats under år 1918, reserveras för år 1919 att användas för ändamål av liknande natur.

Mot förevarande förslag har utskottet vid granskning icke funnit skäl till erinran; och får utskottet alltså hemställa,

att riksdagen må, med bifall till förevarande proposition, besluta att medgiva,

att det för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under fjärde huvudtiteln uppförda förslagsanslag av högst 18,365,000 kronor må efter utgången av år 1918 tagas i anspråk icke blott för gäldande av sådana kostnader, som äro en följd av under samma år eller tidigare vidtagna dispositioner för neutralitetsskyddets upprätthållande, utan jämväl för bestridande av sådana utgifter, som kunna uppstå i samband med avvecklingen av det nuvarande neutralitetsskyddet.

Stockholm den 11 december 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 11 december 1918 kl. 2 e. m.

Andra särskilda utskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 37, angående dispositionen av det å tilläggsstat för år 1918 under femte huvudtiteln uppförda anslag för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Wijk, Gezelius, friherre Fleming, friherre Langenskiöld, Boman, von Essen, Borell *), Klefbeck, Lillienau, Lindqvist i Kosta, Nilsson i Bonarp, Johansson i Uppmälby, Bogren, Carlsson i Frosterud och Carlsson i Solberga *).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en den 3 december 1918 till riksdagen avlåten, till andra särskilda utskottets behandling överlämnad proposition, nr 37, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva,

att det för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under femte huvudtiteln uppförda förslagsanslag av högst 14,350,000 kronor må, i den mån anslaget ej blivit avsatt för framtida användning, efter utgången av år 1918 tagas i anspråk icke blott för gäldande av sådana kostnader, som bero av eller stå i samband med tidigare åtgöranden för neutralitetsskyddets upprätthållande, utan jämväl för bestridande av sådana utgifter, som föranledas av det nuvarande neutralitetsskyddets avveckling.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för den kungl. propositionen, får utskottet hänvisa till det därvid fogade utdrag av statsrådsprotokollet.

Då 1918 års lagtima riksdag å tilläggsstat för nämnda år beviljade ifrågavarande anslag, gavs detsamma formen av förslagsanslag, högst, vadan det belopp, som icke kommit till användning före årsskiftet 1918—1919, blir en tillgång i kassafonden. Kungl. Maj:ts förevarande framställning, att anslaget måtte under åren 1918—1919 få disponeras för i propositionen angivna ändamål, innebär således bland annat, att den del av anslaget, som icke förbrukats under år 1918, reserveras för år 1919 att användas för ändamål av liknande natur.

Mot förevarande förslag har utskottet vid granskning icke funnit skäl till erinran; och får utskottet alltså hemställa,

att riksdagen må, med bifall till förevarande proposition, besluta att medgiva,

att det för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under femte huvudtiteln uppförda förslagsanslag av högst 14,350,000 kronor må, i den mån anslaget ej blivit avsatt för framtida användning, efter utgången av år 1918 tagas i anspråk icke blott för gäldande av sådana kostnader, som bero av eller stå i samband med tidigare åtgöranden för neutralitetsskyddets upprätthållande, utan jämväl för bestridande av sådana utgifter, som föranledas av det nuvarande neutralitetsskyddets avveckling.

Stockholm den 11 december 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 11 december 1918 kl. 2 e. m.

Andra särskilda utskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 38, angående utförsel till Norge av ett parti socker utan erläggande av sockerskatt m. m.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Wijk, Gezelius, friherre Fleming, friherre Langenskiöld, Boman, von Essen, Borell *), Klefbeck, Lillienau, Lindqvist i Kosta, Nilsson i Bonarp, Johansson i Uppmälby, Bogren, Carlsson i Frosterud och Carlsson i Solberga *).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en den 6 december 1918 till riksdagen avlåten, till andra särskilda utskottets behandling överlämnad proposition, nr 38, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva,

att, under den förutsättning och de villkor, som i berörda protokollsutdrag angivas, *dels* Svenska sockerfabriksaktiebolaget må utan erläggande av sockerskatt till Norge utföra 4,000 ton socker (krossmelis), *dels ock* frihet från erläggande av tull och sockerskatt må vid införsel senast den 1 mars 1919 från Norge till Göteborg och nämnda bolag åtnjutas för motsvarande kvantitet socker av enahanda slag.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för den kungl. propositionen, får utskottet hänvisa till det därvid fogade utdrag av statsrådsprotokollet.

Ehuru i vårt land för närvarande råder stor knapphet på den vara, varom fråga är, har utskottet särskilt med hänsyn därtill, att den föreslagna transaktionen är ett led i det nu pågående skandinaviska sam-

arbetet för lindrande av världskrigets skadliga verkningar i fråga om varutillgången, ävensom att transaktionen, som ju är att anse som en försträckning från Sverige till Norge, endast innebär ett tillfälligt undandragande av ifrågavarande varupartier från den svenska konsumtionen, icke funnit något att erinra mot den föreslagna exporten utan hemställer,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition medgiva, att, under den förutsättning och de villkor, som i berörda protokollsutdrag angivas, *dels* Svenska sockerfabriksaktiebolaget må utan erläggande av sockerskatt till Norge utföra 4,000 ton socker (krossmelis), *dels ock* frihet från erläggande av tull och sockerskatt må vid införsel senast den 1 mars 1919 från Norge till Göteborg och nämnda bolag åtnjutas för motsvarande kvantitet socker av enahanda slag.

Stockholm den 11 december 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.
D 406
K 3

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 12 december 1918 kl. 7 e. m.

Andra särskilda utskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 31 angående nedsättning av försäljningspriset för bränslekommissionens ved, dels ock två i anledning därav väckta motioner.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Wijk, Gezelius, Dahl*), friherre Langenskiöld, Stenström, Boman, von Essen, friherre Fleming, Klefbeck*), Lillienau*), Lindqvist i Kosta, Nilsson i Bonarp, Johansson i Uppmälby, Hedin, Andersson i Knäppinge*), Bogren och Carlsson i Frosterud.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Genom en den 15 november 1918 dagtecknad proposition, nr 31, vilken hänvisats till riksdagens andra särskilda utskott, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att medgiva, att bränslekommissionens vedlager må försäljas till de nedsatta pris, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga med hänsyn till såväl de ändrade förhållandena å bränslemarknaden som önskvärdheten av ett lättande utav dyrtidens tryck, särskilt i fråga om de mindre bemedlade.

I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehaft två i anledning av propositionen inom andra kammaren väckta och till utskottet hänvisade motioner, nämligen

nr 48 av herr *Lithander* samt

nr 52 av herrar *Hage, Werner* och *Lövgren* i Nyborg.

Herr Lithander har i sin motion hemställt,

BIBLIOTEK 1917

att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 31 må medgiva rätt för vederbörande att efter prövning av behovet låta ifrågavarande nedsättning komma de svenska medborgare inom olika samhällsklasser till del, som i avsevärd grad drabbas av dyrtidens tryck.

I den av herrar Hage m. fl. väckta motionen har yrkats,

att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 31 måtte besluta,

dels att bränslekommissionens vedlager måtte utlämnas till viss utsträckning, som av Kungl. Maj:t må bestämmas, till mindre bemedlade, antingen gratis eller i vissa fall mot fraktkostnadens belopp,

dels att bränslekommissionens vedlager i övrigt må försäljas till de nedsatta pris, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga med hänsyn till såväl de ändrade förhållandena å bränslemarknaden som önskvärdheten av ett lättande av dyrtidstrycket.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för den kungl. propositionen, får utskottet hänvisa till det därvid fogade utdraget av statsrådsprotokollet.

Herr Lithanders motion.

Herr Lithander har till stöd för sitt yrkande anfört följande:

»I Kungl. Maj:ts proposition nr 31 föreslås urtima riksdagen medgiva, att bränslekommissionens vedlager må försäljas till de nedsatta pris, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga med hänsyn till såväl de ändrade förhållandena å bränslemarknaden som önskvärdheten av ett lättande utav dyrtidens tryck, särskilt i fråga om de mindre bemedlade.

Det är att hoppas, att riksdagen skall bereda Kungl. Maj:t möjlighet att för de mindre bemedlade lindra dyrtidens tryck genom billigare pris å bränsle.

Ett bifall till Kungl. Maj:ts yrkande i befintlig ordalydelse skulle emellertid förhindra Kungl. Maj:t att i önskvärd utsträckning träda hjälpande emellan i de fall, som ej kunna hänföras till vad som i allmänhet förstås med »mindre bemedlade», men där dyrtidens tryck i alla fall kännes i avsevärd grad.

Så är fallet med ett stort antal av statens tjänstemän, pensionärer och på indragningsstat varande personer m. fl. Hit höra ett stort antal enskilda personer, där begränsade inkomster, men ständigt stegrade utgifter kommit dyrtidens tryck att kännas synnerligen hårt.

Det synes därför vara en fullt rättvis åtgärd, att möjligheter beredas Kungl. Maj:t att efter prövning av behovet låta ett verkligen billigt vedpris' välsignelser träffa även fler av dyrtiden tryckta svenska medborgare än de som innefattas i den kungl. propositionen.»

Herr Hage m. fl. hava i sin motivering anfört följande: *Herr Hages m. fl. motion.*

»Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 31 angående nedsättning av försäljningspriset för bränslekommissionens ved tillåta sig undertecknade att anföra följande:

Från flera håll har vid innevarande riksdag framhållits, att ett synnerligen effektivt sätt att åstadkomma lindring i dyrtidstungan vore att giva anslag av tillräcklig storlek för förbilligande av livsmedel, särskilt sådana livsmedel, som försåldes till mindre bemedlade. Emellertid tillåter riksdagsordningen ej, att ett yrkande från enskild motionär av sådan art kan framkomma. Däremot finnes möjlighet att med utgångspunkt från proposition nr 31 påyrka åtgärder, som skulle kunna innebära en liknande lättnad för mindre bemedlade, utan att riksdagen behövde nu anslå någon summa för ändamålet. En sådan åtgärd skulle kunna åstadkommas om riksdagen beslöt att en *del av bränslekommissionens ved finge gratis eller eventuellt endast mot fraktkostnader utlämnas till mindre bemedlade.*

Redan nu har staten tillåtit att på sina håll den mindre bemedlade befolkningen fått avgiftsfritt hämta skogsavfall och torra träd m. m. å kronoskogar. En del av den ved, som är i bränslekommisionens ägo, torde nu vara i sådant tillstånd, att den ej är i verkligheten mera värd än nämnda avfall. Men även med avseende på ved, som är fullt kurant vara, kan man ha anledning påyrka, att mindre bemedlade tilldelas ett visst kvantum per familj genom respektive kommuners livsmedelsfördelningsorgan. I sådana fall, då konsumenterna bodde intill den plats, där veden finnes upplagd, kunde då utlämnandet ordnas på det sättet, att de, som erhållit rätt att få ved, finge på en viss fastställd tid och plats infinna sig och avhämta veden under kontroll av bränslekommissionens ombud eller annan av densamma utsedd person.

I andra fall, då konsumenterna bodde å längre avstånd från vedens upplagsplats, kunde distribueringen och sändandet på järnväg eller båt ske genom livsmedelsnämnderna, varvid fraktkostnaderna borde betalas av konsumenterna.

Det torde vara otvivelaktigt, att om en tillräcklig kvantitet ved på detta sätt tilldelades mindre bemedlade, så skulle detta vara en ej oväsentlig lättnad för dessa mindre bemedlade.

Om vid behandlandet av proposition nr 31 riksdagen medgav, att Kungl. Maj:t skulle få på detta sätt realisera en någorlunda betydlig del av bränslekommissionens vedlager, så skulle detta vara ett lämpligt sätt att även giva något slag av dyrtidstillägg åt den stora del av landets mindre bemedlade, som ej äro statstjänare, och som säkerligen

i stor utsträckning äro i verkligt och trängande behov av någon lättnad i sin svåra belägenhet.»

Utskottet. Till grund för den prisnedsättning å bränslekommissionens ved, som Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att medgiva, anföras i den kungl. propositionen tvenne skilda skäl: å ena sidan det förändrade läget å bränslemarknaden, som förutsättes kunna försvåra en realisation av bränslekommissionens vedlager till nu gällande priser; å andra sidan en önskan att genom prisnedsättning lätta dyrtidens tryck särskilt ifråga om de mindre bemedlade. Då emellertid en prisnedsättning skulle komma att medföra förlust å bränslekommissionens rörelse, och därigenom bränslekommissionens av riksdagen förskjutna rörelsekapital ej helt skulle kunna av bränslekommissionen återbetalas, har Kungl. Maj:t ansett en sådan prisnedsättning ej kunna vidtagas utan riksdagens medgivande.

När riksdagen vid olika tillfällen beviljat bränslekommissionen krediter för dess verksamhet, har, såsom också i den kungl. propositionen framhålles, förutsättningen varit den, att det försträckta kapitalet efter avveckling av bränslekommissionens verksamhet skulle till statsverket återbetalas, och att bränslekommissionens rörelse alltså ej skulle medföra någon förlust för statsverket.

I själva verket har denna förutsättning ej kunnat upprätthållas. Frågan huruvida det försträckta kapitalet oavkortat skall kunna återbetalas av bränslekommissionen är icke beroende på, huruvida riksdagen nu bifaller den kungl. propositionen eller ej: alldeles oavsett riksdagens åtgärd är läget redan nu sådant, att bränslekommissionens rörelse ej kan tänkas avvecklad utan en mycket betydande förlust.

En av orsakerna härtill ligger i Kungl. Maj:ts förordning den 13 juli 1917 och brev den 7 september 1917 samt den 20 juni 1918 angående försäljning till visst lågt pris av vissa kvantiteter ved till hushållsändamål.

På grund av nämnda förordning och förstnämnda brev försåldes under bränsleåret 1917—1918 s. k. kortved till en kvantitet av 1.8 miljoner kubikmeter, medförande en förlust av cirka 10 miljoner kronor. Bränslekommissionens avsikt att täcka denna förlust genom att belasta den till industriella ändamål försålda veden med en tilläggsavgift av kronor 1.65 pr kubikmeter och genom en licensavgift av kronor 4 per kubikmeter ved, som av industrien själv anskaffats, — en utväg, vars laglighet och lämplighet på goda grunder ifrågasatts — har endast delvis kunnat förverkligas: endast en ringa del av förlusten har härigenom kompenserats, medan en annan del blivit täckt genom andra avgifter, som av bränslekommissionen pålagts handeln med bränsle i riket.

En mycket större förlust kommer att drabba bränslekommissionen genom försäljning av den kortved för bränsleåret 1918—1919, varom det kungl. brevet av den 20 juni 1918 förordnar. Bränslekommissionen beräknar försäljningen av denna kortved komma att uppgå till omkr. 3 miljoner kubikmeter, medförande en förlust av cirka 25 miljoner kronor. Hela denna summa kan praktiskt taget betraktas som nettoförlust.

Redan genom dessa av Kungl. Maj:t vidtagna åtgärder i syfte att lätta dyrtidens tryck drabbas alltså bränslekommissionens rörelse av en förlust, som ej på annat sätt kan gottgöras och varigenom omöjliggöres för bränslekommissionen att oavkortat återbetala sitt rörelsekapital på sätt riksdagen förutsatt vid detta kapitals försträckande.

Detta omöjliggöres emellertid även av andra orsaker. Sedan bränslekommissionen år 1917 fastställt de bränslepriser, som sedermera varit gällande, ha de av kriget framkallade förhållandena medfört en stark stegring av fraktkostnaderna. Vid prissättningen av annan ved än kortved har visserligen bestämts att priset skulle jämkas i enlighet med fraktkostnadernas växlingar. Det har emellertid visat sig omöjligt att helt och hållet uttaga de stegrade fraktkostnaderna genom högre pris. På denna grund torde redan nu försäljningen även av annan ved än kortved i flera fall medföra förlust. Den fortsatta stegringen av kostnader även på andra områden, såsom arbetslöner och körslor, torde ytterligare komma att verka i samma riktning.

De höjda fraktkostnaderna ha även bidragit att skärpa en särskild svårighet, som ytterst härleder sig från det av bränslekommissionen tillämpade systemet vid avverkningarna. Dessa ha till stor del bedrivits på trakter, särskilt inom Norrland och Dalarne, där redan med normala fraktpriser ett fullt tillgodogörande av den avverkade veden tvivelsutan skulle stött på stora svårigheter, och där bortforslingen med nu gällande fraktsatser, i den mån den överhuvud kan verkställas, skulle bli synnerligen förlustbringande. Det minskade försäljningsvärdet å dessa partier innebär en betydande förlust för bränslekommissionens verksamhet.

Vilka förluster bränslekommissionen redan lidit eller kan komma att lida vid realisering av annan bränslekommissionens egendom än bränsle, därom saknar utskottet möjlighet att yttra sig. Ett bedömande i detalj av bränslekommissionens ställning har försvårats därav, att något bokslut för bränsleåret 1917—1918 ännu icke föreligger.

Utskottet har med det anförda velat framhålla, att redan nu, oberoende av en eventuellt lägre prissättning å bränslekommissionens återstående vedlager, bränslekommissionens rörelse medfört en förlust, vari-

genom en betydande del av det av riksdagen försträckta rörelsekapitalet måste anses ha gått förlorad.

Redan vissa av de förhållanden, som här anförts, omöjliggöra ett fasthållande vid de av bränslekommissionen nu fastställda priserna och kräva en sänkning av dessa. De omnämda vedpartierna inom Norrland och Dalarne, enligt uppgift uppgående till några miljoner kubikmeter, som på grund av sitt läge ej kunna transporteras och avyttras på bränslemarknaden, måste givetvis realiseras till andra ändamål. Att detta i många fall ej kan ske annat än till nedsatt pris, torde vara uppenbart. Ett längre dröjsmål med realiserandet skulle i fråga om vissa partier, särskilt av okluven och obarkad ved, säkerligen komma att medföra en försämring av vedens kvalitet med ty åtföljande ytterligare förlust.

Men även med frånseende av dessa visserligen betydande men dock speciella fall kan en friare prissättning av bränslekommissionens ved med rätt till sänkning av priserna vara av tidsomständigheterna påkallad. I den mån den återgång mot normala förhållanden på bränslemarknaden, som betingas av världskrigets avslutande, medför ökad tillgång på stenkol och sänkta stenkolspriser, torde bränslekommissionens nuvarande priser på ved ej kunna upprätthållas annat än genom en för landet skadlig tvångsprissättning. Under sådana förhållanden måste bränslekommissionen givas rätt att försälja sin ved till priser, som motsvara marknadsläget och som möjliggöra en realisation med minsta förlust.

I vad mån dessa redan lidna eller blivande förluster kunna läggas bränslekommissionen till last eller äro att hänföra till orsaker, varöver bränslekommissionen ej kunnat råda, därom har utskottet ej velat uttala sig. Dock vill utskottet erinra därom, att i den mån det av bränslekommissionen och riksvärderingsnämnden fastställda rotpriset varit för högt, såsom senast överrevisorerna framhållit, har den därpå grundade ökade vedkostnaden hittills i huvudsak drabbat den vedköpande allmänheten, men att denna ökade kostnad i och med en prissänkning kommer att drabba statsverket som en direkt förlust.

Av det anförda torde framgå, att utskottet finner det av omständigheterna påkallat att medgiva, att bränslekommissionens vedlager må, där så erfordras, försäljas till nedsatt pris för att möjliggöra att den av Kungl. Maj:t anbefallda avvecklingen av bränslekommissionens verksamhet måtte äga rum med minsta möjliga förlust för statsverket. Givetvis får denna avveckling ej ske mer brådstörtat än som betingas av ekonomiska hänsyn. Utskottet förutsätter alltså, att, med beaktande av de direktiv, som givits bränslekommissionen vid dess tillsättande, avveck-

lingen kommer att bedrivas på ett fullt affärsmässigt sätt. Utskottet förväntar även, att Kungl. Maj:t bereder riksdagen tillfälle att följa avvecklingens vidare förlopp.

I den kungl. propositionen hemställes om riksdagens medgivande att vid bränslekommissionens framtida prissättning å ved hänsyn även måtte få tagas till önskvärdheten av ett lättande av dyrtidens tryck särskilt ifråga om de mindre bemedlade.

Utskottet får i detta avseende hänvisa till de åtgärder, som redan av Kungl. Maj:t vidtagits, senast genom kungl. brevet av den 20 juni 1918 angående tillhandahållande av billig hushållsved. Beträffande de ytterligare åtgärder, som i den kungl. propositionen antydas, får utskottet hänvisa till bränslekommissionens vid utskottsutlåtandet som bilaga 2 fogade skrivelse till statsrådet och chefen för finansdepartementet av den 21 november 1918. För den händelse en utvidgad utdelning av ved till nedsatt pris skall äga rum, förordar bränslekommissionen, att den genom kungl. brevet av den 20 juni 1918 medgivna rätten till vedkort fördubblas, med undantag dock beträffande personer med minst 5,000, resp. 7,000, kronors inkomst. Bränslekommissionen beräknar, att på grund av denna utsträckta rätt 1½ à 2 miljoner kubikmeter skulle komma att uttagas, vållande bränslekommissionen en ytterligare förlust av 12 à 16 miljoner kronor. Då den kvantitet, som beräknas bli uttagen å vedkort enligt nu gällande förordning, uppgår till cirka 3 miljoner kubikmeter och rättigheten, enligt detta bränslekommissionens förslag, skulle i det närmaste fördubblas, synes bränslekommissionens beräkning av den sannolika förlusten vara snarare låg än hög.

Utskottet kan icke finna, att en utsträckt vedutdelning av denna art till nedsatt pris och medförande en så betydande statsutgift är tillräckligt motiverad eller av förhållandena påkallad, desto mer som den av Kungl. Maj:t föreslagna och av utskottet förordade rätten till sänkning av bränslekommissionens vedpriser vid sin tillämpning torde komma att medföra en allmän lättnad å bränslemarknaden.

Med vad utskottet här anfört torde utskottet även tillfyllest hava motiverat ett avstyrkande av de till utskottets behandling hänvisade motionerna av herr Lithander och av herr Hage m. fl.

Med stöd av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

1:o) att riksdagen måtte, med tillkännagivande, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition ej kunnat i oförändrat skick av riksdagen godkännas, medgiva, att bränslekommissionens vedlager må försäljas till pris,

som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga med hänsyn till en affärsmässig avveckling av bränslekommissionens verksamhet;

2:o) att herr Lithanders motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda samt

3:o) att herr Hages m. fl motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 13 december 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Reservation:

av herr *Lindqvist* i Kosta, som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition oförändrad.

Bilaga 1.

Till Konungen.

I underdånig skrivelse den 4 mars 1918 med förslag till förordning om skydd mot skövling av enskildes skogar har bränslekommissionen framhållit, hurusom bränslefrågan i jämförelse med förhållandena vid kommissionens tillsättande numera befinner sig i ett så förbättrat läge, att en avveckling av det statliga ingripandet för bränslebehovets tillgodoseende är möjlig. Såsom i nämnda skrivelse också berörts, bör helt naturligt kommissionens verksamhet, som har till ändamål att ombesörja anskaffning av bränsle för landets behov, i den mån detta behov icke kan fyllas genom den enskilda företagsamheten, avpassas så att densamma, för att icke verka störande på bränslemarknaden, successivt avvecklas för att vid lämplig tidpunkt helt upphöra. Med tanke härpå har kommissionen redan vidtagit flera åtgärder, som verka i riktning mot en avveckling av dess verksamhet. Sedan kommissionen redan i januari månad innevarande år börjat inskränka avverkningarna i vissa län, har kommissionen under våren helt upphört att avverka skog, som tagits i anspråk jämlikt förfoganderättslagen. I de få fall, där vedavverkning för kommissionens räkning sedermera ägt rum, har den skett i områden, där kommissionen genom frivillig upplåtelse förvärvat rätt att avverka skog. I den mån avverkningarna minskats, har kommissionen företagit därav föranledda förändringar i länsdistriktens antal, ävensom betydlig minskning av personalen. Då den nya lagen mot skogsskövling gjort det möjligt att från kommissionens sida lämna större frihet vid den enskilda avverkningen, har kommissionen, med tanke på att vedanskaffningen skulle kunna ökas, ansett sig kunna lämna allmänt tillstånd till industrier m. fl. att genom förvärvande av avverkningsrätter å annans mark skaffa sig bränsle. Därjämte har kommissionen genom cirkulär och annonser i tidningar sökt intressera särskilt industrien att genom stubbrytning och tillvaratagande av avfallsbränsle öka bränsleförrådet. Den omfattande verksamhet, kommissionen utövar för reglering av handeln med träkol, har genom överenskommelse med järnverksägare blivit avvecklad, så att handeln med dylika kol blir fullkomligt fri den 1 nästkommande december.

Då enligt bränslekommissionens åsikt tiden nu är inne att fatta ståndpunkt till frågan angående lämplig tidpunkt, då det statliga ingripandet på här ifrågavarande område bör definitivt upphöra, har kommissionen upptagit denna fråga till behandling. För att i den mån det låter sig göra erhålla material för frågans rätta bedömande har kommissionen dels verkställt inventering av kommissionens vedlager den 1 oktober innevarande år, dels ock sökt beräkna det vedbehov, som kommissionen har att fylla under tiden från och med sistnämnda dag till den 1 januari 1920. Resultatet av dessa beräkningar föreligger i efterföljande tablå.

Beräkning över tillgång och behov av ved inom

	Län	Vedinventarium den 1/10 1918 vid lastplatser	Vedinventarium den 1/10 1918 i skogen	Beräknat vedtillskott till den 1/1 1920	Summa
		Antal kubikmeter			
1	Stockholm	284,600	—	—	284,600
2	Göteborg	105,000	—	—	105,000
3	Malmö	40,000	—	—	40,000
4	Stockholms län	337,948	545,395	109,657	993,000
5	Uppsala län	207,800	276,890	30,000	514,690
6	Södermanlands län	185,900	272,100	156,700	614,700
7	Östergötlands län	203,670	365,460	30,500	599,630
8	Jönköpings län	104,500	427,200	86,700	618,400
9	Kronobergs län	184,809	282,294	5,000	472,103
10	Kalmar län	476,471	516,176	125,939	1,118,586
11	Gottlands län	8,369	23,275	12,700	44,344
12	Blekinge län	80,848	94,531	1,000	176,379
13	Malmöhus & Kristianstads län	20,849	163,685	37,000	221,534
14	Hallands län	17,750	127,700	12,500	157,950
15	Göteborgs & Bohus län	19,395	128,230	13,300	160,925
16	Älvsborgs län	75,705	187,563	182,732	446,000
17	Skaraborgs län	139,110	69,760	52,650	261,520
18	Värmlands län	125,450	70,500	57,350	253,300
19	Örebro län	220,556	124,255	51,648	396,459
20	Västmanlands län	251,000	288,501	—	539,501
21	Kopparbergs län	554,068	257,249	17,540	828,857
22	Gävleborgs län	759,404	583,332	25,500	1,368,236
23	Västernorrlands och Jämtlands län	1,887,306	550,806	—	2,438,112
24	Västerbottens län	347,184	15,642	15,000	377,826
25	Norrbottens län	235,723	73,890	142,607	452,210
	Summa	6,873,415	5,444,434	1,166,023	13,483,872
	Motsvarande den 1/5 1918	8,495,791	6,270,257	1,322,776	16,088,824

de olika länen under tiden $^{1}/_{10}$ 1918—$^{1}/_{1}$ 1920.

Anmält och beräknat behov till den $^{1}/_{1}$ 1920 av:					Beräknat överskott (+) eller brist (—) den $^{1}/_{1}$ 1920	
Hushållsved	Industrived	Järnvägsved	Angbåtsved	Summa		
meter löst mått						
654,600	600,000	—	30,000	1,284,600	— 1,000,000	1
355,000	—	—	—	355,000	— 250,000	2
190,000	—	—	—	190,000	— 150,000	3
500,000	350,000	—	145,000	995,000	— 2,000	4
101,700	27,100	10,900	18,000	157,700	+ 356,990	5
91,600	47,400	40,000	14,500	193,500	+ 421,200	6
131,760	105,600	56,300	10,500	304,160	+ 295,470	7
121,300	103,700	122,700	3,900	351,600	+ 266,800	8
38,019	91,665	51,925	—	181,609	+ 290,494	9
138,415	34,680	56,300	72,200	301,595	+ 816,991	10
23,750	8,750	13,250	11,250	57,500	— 13,156	11
104,450	58,790	20,000	11,300	194,540	— 18,161	12
300,000	75,000	237,000	30,000	642,000	— 420,466	13
104,400	55,300	48,700	11,500	219,900	— 61,950	14
150,000	75,000	5,000	40,000	270,000	— 109,075	15
112,800	100,000	60,000	7,200	280,000	+ 166,000	16
37,050	36,350	27,900	20,100	121,400	+ 140,120	17
61,500	87,000	128,000	21,300	297,800	— 44,500	18
187,185	109,340	96,925	11,000	404,450	— 7,991	19
190,000	230,000	50,000	2,000	472,000	+ 67,501	20
215,400	106,200	224,700	—	546,300	+ 282,557	21
103,900	92,400	335,300	6,000	537,600	+ 830,636	22
386,600	—	389,000	31,200	806,800	+ 1,631,312	23
18,455	29,000	8,700	40,568	96,723	+ 281,103	24
32,000	5,000	100,000	5,000	142,000	+ 310,220	25
4,349,884	2,428,275	2,083,100	542,518	9,403,777	+ 4,080,095	
—	—	—	—	—		

Förestående tablå utvisar, huru förhållandena antagas gestalta sig för var och en av de större städerna och vart och ett av de skilda länen. Denna tablå giver vid handen, att kommissionens hela vedlager den 1 oktober 1918, ökat med beräknat vedtillskott till den 1 januari 1920, skulle utgöra över 13 miljoner kubikmeter, samt att det ungefärliga vedbehov, som kommissionen till sistnämnda dag har att fylla, skulle uppgå till sammanlagt över 9 miljoner kubikmeter.

För att jämväl erhålla så fullständig kännedom som möjligt angående mängden av enskilda tillhörig ved, ingick bränslekommissionen den 6 sistlidne juli till Eders Kungl. Maj:t med underdånig framställning om att en mera omfattande riksinventering måtte verkställas och avse tillgången den 30 augusti. Resultatet visade en behållning av i runt tal 17,000,000 kubikmeter. Landets hela vedförråd skulle således utgöra omkring 30,000,000 kubikmeter.

Den till över 13 miljoner kubikmeter uppgående vedmängd, varöver bränslekommissionen beräknats förfoga, är emellertid, såsom av den bifogade tablån framgår, icke så fördelad över landet, att det beräknade konsumtionsbehovet överallt kan tillgodoses, utan att mera avsevärda transporter måste företagas. Särskilt förhåller det sig så beträffande landets största städer samt de södra och västra kustlandskapen. En väsentlig del av kommissionens vedlager finnes dessutom på ett så långt avstånd från de största konsumtionsorterna, att det med nuvarande höga frakter torde bliva svårt att för dessa orters behov tillgodogöra sig någon större del av denna ved. Likväl anser kommissionen med hänsyn bland annat till de möjligheter, som dock i viss utsträckning förefinnas att för jämförelsevis rimliga kostnader frakta ved från ort till annan, att kommissionen, även utan att igångsätta någon vedanskaffning i större skala, bör kunna tillgodose de anspråk, som för bränslebehovets fyllande till den 1 januari 1920 komma att ställas på densamma.

Rätta tidpunkten för upphörande av bränslekommissionens verksamhet är givetvis svår att på förhand bestämma. De största svårigheterna ligga däri, att det icke låter sig göra att i förväg verkställa några tillförlitliga beräkningar rörande den blivande stenkolsimportens storlek, stenkolspriserna och andra dylika omständigheter, vilka äro av avgörande betydelse för frågans bedömande. Nu angivna svårigheter få emellertid icke förhindra, att beslut i frågan fattas i så god tid, att den enskilda företagsamheten hinner göra sig beredd att övertaga den verksamhet, staten bedrivit för bränslebehovets fyllande. Det kan icke nog kraftigt framhållas, hurusom det är av synnerlig stor vikt, att avvecklingen igångsättes på ett sådant sätt och på ett så tidigt stadium, att de enskildas förmåga att skaffa ved verkligen kommer att göra sig gällande och åstadkommer tillfyllestgörande resultat. Då man härvid betänker, att den ved, som skall användas under en vinter, bör för att bli torr och därigenom få större bränslevärde avverkas under föregående vinter, är det tydligt, att tidpunkten för uppförandet av den statliga regleringen av bränsleförbrukningen måste fastställas och tillkännagivas minst ett år i förväg. Enligt kommissionens uppfattning är den i god tid erhållna vissheten i detta avseende mera än något annat ägnad att stimulera de enskildas verksamhet för vedanskaffningen, i det att vedproducenterna få en hållpunkt för sina beräkningar ifråga om avsättningsmöjligheterna och konsumenterna bibringas en klar syn på nödvändigheten för dem att vara beredda att från och med en viss dag själva sörja för sitt behov.

På grund av vad ovan anförts och med hänsyn till den betydande vedmängd,

varöver landet förfogar samt den ökade benägenhet för enskild avverkning, som visat sig vara för handen, håller bränslekommissionen före, att det ur skilda synpunkter förefaller lämpligt att avveckla kommissionens verksamhet på sådant sätt att kommissionens omsorg för vedbehovets fyllande upphör den 1 januari 1920. Därest så sker bör givetvis den statliga regleringen av bränsleförbrukningen jämväl upphöra från och med sistnämnda dag. Uppenbarligen bör för sådant fall kommissionen bemöda sig om att till nämnda tid helt avveckla sin verksamhet. Kommissionen har dock den uppfattningen, att det icke kan vara att förvänta, att kommissionens hela vedlager, särskilt det i Norrland befintliga, skall kunna vara slutsålt till berörda tid. Det torde därför bliva erforderligt, att antingen kommissionen efter lämplig omorganisation eller ock annat statens organ efter samma tid fortsätter och avslutar kommissionens affärer.

Man måste otvivelaktigt räkna med att bränslekommissionens upphörande med sin verksamhet kan komma att medföra vissa svårigheter med avseende å vedbehovets tillgodoseende såväl under själva avvecklingstiden som ock under den närmaste tiden därefter. Det är nämligen, såsom förut framhållits, icke möjligt att på förhand göra säkra beräkningar, vare sig rörande behovet eller den blivande totala tillgången på bränsle. Skulle import av stenkol och koks kunna ske i betydligt större omfattning än hittills under kristiden samt priserna å kol sjunka till och under den gräns, inom vilken användningen av kol i kostnadshänseende är jämställd med eller förmånligare än eldning med ved, komme detta säkerligen att medföra betydlig minskning av vedförbrukningen. Å andra sidan skulle det ju kunna inträffa, att järnvägar och industrier m. fl. tillföljd av ytterligare minskning i koltillförseln komme att nödgas öka användningen av ved. En svårighet som man säkert har att räkna med under avvecklingstiden är den förut berörda ojämnheten i fördelningen av den befintliga veden i förhållande till behovet å de olika konsumtionsorterna. Det har förut framhållits, att på grund av de höga fraktkostnaderna det icke torde bliva möjligt att i erforderlig utsträckning utnyttja de stora vedtillgångarna i landets norra delar för behovet i de mellersta och södra landskapen, där vedtillgången på vissa håll är ganska knapp. Det måste tagas med i räkningen, att kommissionens vedtillgång på en och annan ort, som i transporthänseende är ogynnsamt belägen, kommer att visa sig otillräcklig för ortens behov även ifråga om tiden före den 1 januari 1920. Därest i dylika fall vedtillgången i öppna marknaden på orten är tillräcklig, skulle ju kommissionen kunna skaffa ved genom inköp för att tillhandahålla densamma åt konsumenterna. Skulle därvid vedförsäljningen till kommissionen ske på frivillighetens väg, så bleve utan tvivel följden, att den konkurrens, som måste uppstå mellan kommissionen och andra uppköpare av ved, åstadkomme fördyring av veden. Lämpligare förefaller det därför att det överlåtes åt vederbörande konsumenter att i sådana fall utan kommissionen såsom mellanhand verkställa behövliga vedinköp. Vid fördelningen av den i kommissionens hand befintliga veden på olika konsumtionsbehov torde i första hand den egentliga hushållsförbrukningen böra tillgodoses, samt industrier och med dem jämförliga konsumenter, vilka lättare än flertalet mindre förbrukare kunna skaffa ved även från längre bort belägna orter, hänvisas till öppna marknaden. Därest å någon ort verklig brist på bränsle kommer att yppa sig, kan det naturligtvis bliva nödvändigt att verkställa längre transporter av ved, även om kostnaden därför blir ganska hög. Att såsom också till äventyrs skulle kunna ifrågasättas grunda kommissionens vedinköp på en för vederbörande

skogsägare stadgad leveransplikt, anser kommissionen av flera skäl icke vara att förorda.

En utväg, som alltid bör stå öppen för fyllande av vissa vedbehov, är avverkningar å kronoskogarna, och torde sådan vedanskaffning genom domänstyrelsens försorg böra äga rum i största möjliga utsträckning inom de län, där vedbrist är att befara. För att domänstyrelsen skall kunna vidtaga på densamma ankommande åtgärder i sådant avseende, är bränslekommissionen i tillfälle att lämna domänstyrelsen nödiga uppgifter angående vedtillgångar och vedbehov. Däremot vill det synas kommissionen såsom en onödig omgång, om under avvecklingstiden veden från kronoskogarna tillhandahålles konsumenterna genom kommissionens förmedling. Kommissionen är av den meningen, att dessa vedförsäljningar kunna äga rum utan kommissionen såsom mellanhand.

Det skulle möjligen kunna ifrågasättas att låta den statliga regleringen upphöra efter hand i de olika länen, allt eftersom bränslekommissionens lager i skilda län bliva slutlevererade och förhållandena i övrigt därstädes synas mogna för regleringens avveckling. Mot ett dylikt förfaringssätt synes emellertid tala, att detsamma skulle medföra ojämnheter med avseende å bränslepris m. m. samt giva anledning till klagomål av olika slag. Kommissionen håller därför före, att den statliga regleringen, när tiden är inne, bör upphöra samtidigt över hela riket.

I detta sammanhang kan lämpligen framhållas, att det måste betraktas såsom synnerligen ovisst, huruvida de bränslekommissionen tillhöriga vedlager, som den 1 januari 1920 skulle komma att finnas odisponerade och som kommissionen därefter vore hänvisad att realisera fritt i öppna marknaden, kunna komma att betinga en köpeskilling, som täcker kommissionens självkostnader. De förluster, som därigenom kunna tänkas uppkomma, torde emellertid knappast kunna undvikas vid avvecklingen av en verksamhet sådan som den at kommissionen anförtrodda.

En av de största vanskligheterna vid en sådan avveckling som den, varom här är fråga, torde otvivelaktigt sammanhänga med spörsmålet, huru särskilt de stora stadssamhällenas bränslebehov skall tryggas under tiden närmast efter den statliga regleringens upphörande. Det torde icke kunna undvikas, att ansvaret för dessa vanskligheters övervinnande kommer att vila på berörda samhällen själva och deras kristidsorganisationer, vilka bliva hänvisade att genom köp eller tilläventyrs egna avverkningar tillgodose sina behov. Det ligger i sakens natur, att bränslekommissionen i möjligaste mån bör söka underlätta vedanskaffningen för dessa samhällen och i de fall, där det låter sig göra, reservera ved även för deras nu ifrågavarande behov.

Därest bränslekommissionens verksamhet enligt nådiga förordningen den 13 juli 1917 angående regleringen av bränsleförbrukningen skall upphöra den 1 januari 1920, synes det lämpligt, att utdelningen av s. k. kortved till nedsatt pris icke kommer ifråga under bränsleperioden 1919—1920. Den reglering av priset å hushållsveden, som särskilt för de mindre bemedlade må anses erforderlig, måste då genomföras på annat sätt, exempelvis enligt de grunder, som tillämpas ifråga om förbilligande av matvaror m. m.

Under åberopande av vad bränslekommissionen härovan anfört får kommissionen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte bestämma.

att det kommissionen meddelade uppdraget att sörja för tillgodoseendet av

den enskilda hushållsförbrukningen samt industriens och transportmedlens behov av bränsle skall upphöra från och med den 1 januari 1920,

att den statliga reglering av bränsleförbrukningen, som är grundad å bestämmelserna i nådiga förordningen den 13 juli 1917, jämväl skall upphöra från och med den 1 januari 1920,

att i samband därmed kommissionens verksamhet skall så snart ske kan upphöra,

samt att tilldelning från kommissionens lager hushållsved mot s. k. vedkort icke skall ifrågakomma efter gången av bränsleperioden 1918—1919.

Stockholm den 1 november 1918.

Underdånigst
BRÄNSLEKOMMISSIONEN
Nils Delin.

Bilaga 2.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet.

Med anledning av herr statsrådets anmodan till bränslekommissionen att yttra sig över huru för de mindre bemedlade i samhället en ifrågasatt nedsättning av vedpriset under innevarande bränsleperiod — utöver den rabatt som redan tillämpas — lämpligen bör anordnas, får kommissionen vördsamt anföra följande.

Enligt de nu gällande bestämmelserna angående tillhandahållandet av billigare hushållsved utlämnas veden mot s. k. vedkort. Dessa berättiga för tiden från och med den 1 juli 1918 till och med den 30 juni 1919 till inköp för personer bosatta i Norrbottens län av högst 5 kubikmeter ved, för personer bosatta i Västerbottens län av högst 3 kubikmeter, för personer bosatta i Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs och Kopparbergs län av högst 2 kubikmeter samt för personer bosatta i övriga delar av landet av högst 1 kubikmeter, dock att intet hushåll äger bekomma större kvantitet ved än som belöper å 5 personer. Vedkorten medföra i jämförelse med nuvarande pris å annan hushållsved än den s. k. kortveden en rabatt som per kubikmeter motsvarar dels ett belopp av 5 kronor 50 öre och dels det belopp, varmed fraktkostnaden för respektive ort överstiger en beräknad medelfraktkostnad av 4 kronor. Denna förmån för konsumenterna medför, att kommissionen erhåller ett pris, som, sedan de verkliga fraktkostnaderna dragits från detsamma, uppgår till endast omkring hälften av beräknat självkostnadspris å produktionsorten.

Bränslekommissionen anser, att det nu ifrågasatta ytterligare förbilligandet av veden för mindre bemedlade jämväl bör anordnas genom tilldelning av vedkort, och föreslår, att det sker exempelvis på sådant sätt, att de personer, som med hänsyn till sin ekonomiska ställning anses därvid böra komma ifråga, utöver det antal

kort, som de erhålla enligt nu gällande bestämmelser, tilldelas ytterligare ett lika stort antal kort, berättigande till enahanda rabatt. Varje sådan person skulle då under innevarande bränsleperiod sammanlagt erhålla kort berättigande till inköp i Norrbottens län av högst 10 kubikmeter, i Västerbottens län av högst 6 kubikmeter, i Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs och Kopparbergs län av högst 4 kubikmeter och i övriga delar av landet av högst 2 kubikmeter, allt med den ovannämnda begränsningen, att intet hushåll skulle äga bekomma större kvantitet ved än som sålunda belöpte å 5 personer.

Emot sakens ordnande på nyss angivet sätt kan möjligen anmärkas, att den vedmängd, som i de nordliga delarna av landet skulle kunna av vedkonsumenterna inköpas till det billigare priset, i vissa fall skulle komma att överstiga vederbörande konsumenters behov. Man torde emellertid med skäl kunna förutsätta, att ingen kommer att utnyttja rätten i vidsträcktare mån än som betingas av hans behov för innevarande bränsleperiod. Därtill kommer att vedtillgången i Norrland är riklig. Bränslekommissionen anser fördenskull att det icke föreligger tillräckliga skäl att i detta sammanhang föreslå någon förändring i fråga om den för närvarande tillämpade proportionen de olika landsdelarna emellan.

Hittills hava alla landets invånare utan hänsyn till deras ekonomiska ställning ägt åtnjuta den förmån, som är förenad med erhållande av vedkort. Då det nu är fråga om att ytterligare i ekonomiskt hänseende underlätta bränslebehovets fyllande för dem, som närmast äro i behov av dylik hjälp, gäller det att finna lämpligaste vägen för en riktig tillämpning av denna grundsats. Valet torde därvid komma att stå mellan att antingen utan vidare fastslå, att alla, vilkas inkomster icke överstiga en viss gräns, skola komma i åtnjutande av den nya förmånen, eller ock överlåta åt livsmedelsnämnderna att efter prövning i varje särskilt fall verkställa korttilldelning. Bränslekommissionen anser det förstnämnda alternativet vara att föredraga, därvid den för rättighetens åtnjutande avgörande inkomstgränsen exempelvis torde kunna för landet i allmänhet sättas till 5,000 kronor och för de orter, där med ledning av socialstyrelsens beräkningar levnadskostnaderna kunna sägas vara särskilt höga, till 7,000 kronor.

Från den nu ifrågavarande förmånen torde under alla förhållanden böra undantagas de som äro i tillfälle att kunna av egen skogstillgång tillgodose sitt husbehov av bränsle.

Bränslekommissionens vedtillgång är i vissa delar av landet ganska knapp och leverans av kortved kan därstädes icke ske utan transporter, som draga synnerligen höga kostnader. Det kan ifrågasättas, huruvida ytterligare vedkortsutdelning bör äga rum å dylika platser. Bränslekommissionen anser, att denna fråga bör prövas och avgöras med hänsyn till de i varje särskilt fall föreliggande omständigheterna. Därest å en plats, där bränslekommissionen saknar ved, sådan i öppna marknaden finnes i tillräcklig mängd och till rimligt pris, anser kommissionen sig böra vara befriad från skyldighet att utlämna de ytterligare vedkort, varom nu är fråga. Om återigen vedtillgången å någon ort i allmänhet är otillräcklig och priset högt, torde kommissionen böra, även om det medför höga fraktkostnader, tillhandahålla ved mot kort i den föreslagna utsträckningen.

Till frågan, huru under avvecklingstiden försäljningen lämpligen bör ordnas beträffande den övriga veden, såsom industrived, m. m., som icke tillhandahålles enligt vedkortssystemet, skall bränslekommissionen senare återkomma.

På grund av det ovan anförda vill bränslekommissionen föreslå,

att de personer inom landet, hvilkas inkomster icke överstiga exempelvis 5,000 kronor eller, då det gäller de dyraste orterna, 7,000 kronor, måtte under innevarande bränsleperiod för sig och sina hushåll erhålla ytterligare lika antal vedkort som det, de enligt nu gällande bestämmelser äga utbekomma, och medförande samma förmåner som de vedkort, vilka nu utdelas,

att därifrån undantagas de personer, som hava egen skogstillgång tillräcklig för deras husbehov av bränsle,

samt att i fall, då bränslekommissionen i någon ort icke inom vanligt transportområde äger vedförråd, som medgiver ytterligare tilldelning av kortved, det i varje särskilt fall får avgöras, huruvida sådan ytterligare tilldelning ändock skall äga rum därstädes.

Stockholm den 21 november 1918.

BRÄNSLEKOMMISSIONEN
IVAR ÅKERMAN.

G. Hultman.

Bilaga 3.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet.

Sedan Kungl. Maj:t på bränslekommissionens framställning beslutat, att kommissionens verksamhet skall avvecklas, har kommissionen i skrivelse av den 21 i förra månaden efter anmodan av herr statsrådet yttrat sig om hur försäljningen av s. k. kortved bör ordnas, särskilt med hänsyn till ifrågasatt ökning av vedkortens antal för innevarande bränsleår. Frågan om den övriga veden, varöver kommissionen förfogar, behandlades icke i skrivelsen annorlunda än att kommissionen förklarade sig skola återkomma härtill.

Försäljningen av annan ved än kortved har hitintills skett enligt följande prisberäkning. Hushållsved har sålts till beräknat självkostnadspris med tillägg av genomsnittsfrakt för varje särskild ort samt ved till industrier, kommunikationsverk m. fl. till självkostnadspris med tillägg av en för hela landet beräknad genomsnittsfrakt. Industrier och därmed jämförliga vedkonsumenter hava dessutom betalat en tilläggsavgift av en krona 65 öre per kubikmeter. Sekundaved har dock i vissa fall sålts, utan att nu angivna bestämmelser blivit tillämpade.

Då det nu, på sätt bränslekommissionen i underdånig skrivelse den 1 november 1918 uttalat sig för, gäller att på lämpligaste sätt och kortaste tid slutförsälja den ved, varöver bränslekommissionen förfogar, är det enligt kommissionens uppfattning icke möjligt att upprätthålla de hittills tillämpade bestämmelserna beträffande självkostnadspris, genomsnittsfrakt och tilläggsavgift, utan försäljningen bör ske till sådana priser, som med hänsyn till vedens beskaffenhet och prisläget å varje särskild ort kunna be-

tingas, således en fullt affärsmässig avyttring av veden med huvudsyfte att kunna åstadkomma en snar försäljning.

Vid inventeringen den 1 sistlidne oktober hade bränslekommissionen ett vedlager av i runt tal 13,000,000 kubikmeter, varav dock omkring $^1/_4$ finnes å sådana platser — huvudsakligast i Norrland och Dalarne — att denna ved på grund av de höga frakterna icke kan försäljas i mellersta och södra Sverige, där tillgången å ved på flera ställen är ganska knapp. Det vedbehov, som bränslekommissionen för sin del skulle komma att fylla intill den 1 januari 1920, är med ledning av föregående leveranser beräknat till i runt tal 9,000,000 kubikmeter, och skulle kommissionens lager sålunda vara tillräckligt att till denna tid täcka behovet, oaktat en väsentlig del av förrådet icke kan nyttiggöras som vedbränsle.

Vid veddistributionen måste i första hand kortveden levereras, och beräknas den hittills beslutade tilldelningen av dylik ved för innevarande bränsleår komma att uppgå till cirka 3,000,000 kubikmeter. Därest vedkortens antal skulle komma att ökas, på sätt som blivit ifrågasatt, kommer säkerligen antalet kubikmeter kortved att uppgå till 4,500,000 à 5,000,000, varigenom en väsentlig del av den ved, varöver bränslekommissionen förfogar, och som är så belägen, att den i mån av behov kan användas som vedbränsle, kommer att tagas i anspråk som kortved.

Av den ved, som återstår utöver behövlig kortved, torde vid försäljningen hushållsförbrukningen böra i första hand tillgodoses, och synes därvid försäljningen lämpligast kunna ske genom livsmedelsnämnderna.

Om den hittills följda prisberäkningen med tillämpande av genomsnittsfrakt skall upphöra, kommer detta att medföra betydligt högre vedpris å vissa orter för industrier och därmed jämförliga vedförbrukare, som äro ogynnsamt belägna ur transportsynpunkt i jämförelse med sådana vedförbrukare, vilka få låga frakter. Kommissionen anser, att för dylika fall en efter förhållandena behövlig jämkning bör ske beträffande vedpriset.

Vid avvecklingen komma säkerligen att uppstå betydande svårigheter beträffande de vedförråd i Norrland och Dalarne, som äro så belägna, att de på grund av de höga fraktkostnaderna icke kunna komma i fråga som vedbränsle, props eller pappersved. Huru stora kvantiteter, det härvidlag kommer att röra sig om, är dock för närvarande omöjligt att avgöra, emedan detta till väsentlig del är beroende av efterfrågan på denna ved från sådana industrier och därmed jämförliga konsumenter, vilka i brist på kol kunna vilja använda kommissionens ved, samt denna efterfrågan i sin ordning beror av blivande tillgång och pris på kol.

Med tanke på att nyssberörda vedförråd säkerligen i stor utsträckning måste utnyttjas genom kolning, har kommissionen låtit verkställa utredning i sådant syfte. Av utredningen framgår, att milkolning, även om närvarande höga priser å kol skulle kunna erhållas, kommer att lämna ganska dåligt ekonomiskt resultat, men att ugnskolning däremot kommer att ställa sig gynnsammare, beroende på de rätt värdefulla biprodukter, som erhållas vid ugnskolning. Denna kolningsmetod medför dock i detta fall stora svårigheter. På grund av vedens spridda läge måste kolningen i allmänhet ske med användande av mindre, flyttbara ugnar. Vidare skulle säkerligen anläggningskostnaden komma att ställa sig relativt dyr, beroende dels på de nuvarande höga byggnadskostnaderna och dels på kortare användningstid för ugnarna än vanligt. Slutligen kommer nog avvecklingen rörande kolningsveden att taga flera år i anspråk, varvid man skulle riskera, att det nuvarande ovanligt höga priset å

såväl kol som biprodukter skulle kunna sjunka väsentligt, innan avvecklingen vore slutförd. Den verkställda utredningen avser ugnskolning i allmänhet, och det erfordras en kompletterande undersökning med hänsyn till de särskilda förhållandena i förevarande fall, i synnerhet i fråga om beskaffenheten och läget av den ved, som är avsedd att kolas, innan kommissionen kan intaga en bestämd ställning till frågan. Kommissionen vill dock redan nu uttala som sin uppfattning, att veden bör i första hand och så långt det är möjligt försäljas till enskilda eller bolag, som kunna använda den för kolning, men att, om dylik försäljning icke skulle kunna ske, det kan ifrågasättas som lämpligt, att staten ingår som aktieägare i för ändamålet särskilt bildade bolag. Först om det visar sig omöjligt att ordna vedens användning enligt någotdera av dessa båda alternativ, synes staten böra vidtaga åtgärder för att för egen räkning verkställa kolning av veden. Därest sistnämnda utväg skulle behöva tillgripas, kommer, såsom förut antytts, detta med all sannolikhet att i väsentlig grad fördröja den slutliga avvecklingen av bränslekommissionens verksamhet.

Utöver den ved, varöver bränslekommissionen förfogar, finnes följande egendom, som vid avvecklingen måste avyttras, nämligen:

1:o) En del träkol, som icke ingick i överenskommelsen med bruksbolagen, då dessa under hösten övertogo kommissionens kollager;

2:o) Maskiner, såsom lokomobiler, elektriska motorer, trä- och ristuggare m. m.;

3:o) Aktierna i Stockholms Vedaktiebolag samt Ostkustens och Västkustens Transportaktiebolag;

4:o) ävensom för verksamhetens bedrivande nödiga materialier och inventarier m. m.

Rörande försäljningen av kortved samt bränsleförbrukningsförordningens tillämpning under avvecklingstiden ävensom övriga frågor, som därmed stå i sammanhang, får kommissionen åberopa sin skrivelse av den 21 november 1918 till herr statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet samt kommissionens underdåniga framställning till Kungl. Maj:t av den 1 november 1918 angående avveckling av kommissionens verksamhet.

Enligt bränslekommissionens mening vore det ändamålsenligt, om kommissionen erhölle nådigt bemyndigande att på det sätt, vilket betingas av de förut antydda riktlinjerna, försälja såväl den ved som den övriga egendom, varöver kommissionen förfogar, dock att därvid viktigare frågor, där så prövas nödigt, underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Stockholm den 7 december 1918.

BRÄNSLEKOMMISSIONEN

IVAR ÅKERMAN.

G. Hultman.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

S406
.K3

Nr 12.

Ankom till riksdagens kansli den 18 december 1918 kl. 5 e. m.

Andra särskilda utskottets memorial angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning.

Med anmälan att hos andra särskilda utskottet varit anställda en sekreterare, en notarie och två alternerande vaktmästare får utskottet härmed hemställa, att åt dessa personer måtte beviljas följande arvoden:

åt sekreteraren	kronor	1,000
åt notarien	»	800
åt vaktmästarne tillhopa	»	600.

Stockholm den 18 december 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

KGL. BIBLIOTEKET 1917

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 18 december 1918 kl. 5 e. m.

Andra särskilda utskottets memorial med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 7 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 32 med förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen, dels ock tre i anledning därav väckta motioner.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Wijk, Gezelius, friherre Fleming, friherre Langenskiöld, Svensson, C. E., von Sydow, Boman, von Essen, Pettersson, Olaus, Tengvall, Nilsson i Bonarp, Källman, Johansson i Uppmälby, Hage, Strid, Bogren, Lithander och Osberg.

I utlåtande nr 7 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 32 med förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen, dels ock tre i anledning därav väckta motioner hemställde utskottet, att riksdagen måtte, med tillkännagivande, att de i den kungl. propositionen framlagda lagförslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, för sin del antaga lagförslag med den lydelse utskottets berörda utlåtande innehöll.

Vid utskottets utlåtande hade fogats dels en av herr Pettersson i Södertälje m. fl. avgiven reservation, däruti beträffande 65 § utsökningslagen yrkats bifall till den kungl. propositionen, dels ock en av herr Pettersson i Södertälje m. fl. avgiven reservation, däruti beträffande 30 § första stycket konkurslagen yrkats bifall till den kungl. propositionen.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hava kamrarna i ifrågavarande ärende så till vida stannat i olika beslut, att beträffande såväl förslaget till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen som förslaget till lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen första kammaren bifallit utskottets hemställan, under det att andra kammaren bifallit vad utskottet hemställt med de ändringar, som föreslagits i de av herr Pettersson i Södertälje m. fl. vid utlåtandet fogade reservationerna.

Med anledning av vad sålunda förekommit, har utskottet till behandling förehaft frågan om sammanjämkning av den skiljaktighet, som alltså föreligger mellan kamrarnas beslut.

Utskottet har därvid ansett sig böra hemställa,

att kamrarna, vardera med frånträdande av sina förut i ärendet fattade beslut må antaga följande lydelse av sistberörda två lagförslag:

A) Lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen.

Härigenom förordnas, att 65 och 67 §§ utsökningslagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

65 §.

Från utmätning skola undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören, så vitt gäller utmätning för underhållsbidrag, utskylder och allmänna avgifter eller skadestånd på grund av brottslig gärning, till ett värde av högst 200 kronor och, så vitt gäller utmätning för annan fordran, till ett värde av högst 400 kronor. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle, då skall från utmätning undantagas av det förråd, som i huset finnes, vad till underhåll för en månad tarvas, eller, där tillräckligt förråd ej finnes, av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, så mycket som erfordras för an-

skaffande av det felande. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett.

67 §.

Gäldenärs innestående avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning eller innestående pension å rikets stat må icke utmätas, förr än gäldenären är berättigad att avlöningen eller pensionen lyfta; och skall, ändå att avlöningen eller pensionen är förfallen, därav från utmätning undantagas vad som erfordras till nödigt underhåll åt gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn till nästa förfallodag. Är avlöningen eller pensionen lyftad, skall av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, undantagas motsvarande belopp.

Är i lag eller författning särskilt stadgat, att viss egendom ej må utmätas, eller är av Konungen för viss pensions- eller livränteanstalt förordnat, att därifrån utgående pension eller livränta ej må tagas i mät; lände det till efterrättelse.

Om införsel i avlöning, pension eller livränta är särskilt stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den 1 februari 1919.

samt

B) **Lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.**

Härigenom förordnas, att 30 § konkurslagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

30 §.

Gäldenär skall, där han sig ej annorlunda försörja kan, av konkursboet njuta nödigt underhåll för sig, hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn under två månader från den dag, offentlig stämning given är. Kan ej inom nämnda tid bouppteckningen med ed fästas och boet till gode män överlämnas, njute gäldenären, till dess sådant skett, underhåll som sagt är. Gäldenären varde ock tilldelat vad som erfordras för resa och uppehälle, då han, efter kallelse, har att inställa sig vid rätten till förhör, eller annorstädes till avgivande av upplysningar rörande konkursboet, dock ej mer, om han vistas utom rättens domsaga, än

som tarvades, om han därinom, å ort, där han sist vistades, sig uppehölle. I övrigt äge han från konkursboet utbekomma och behålla dels nödiga gång- och sängkläder för sig, hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock till ett värde av högst 400 kronor nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören.

Kommer tvist upp i anledning av vad nu stadgat är, pröve rätten vad gäldenären bestås må med avseende såväl å hans behov och boets ställning, som å hans omsorg att rätt för sig göra och beredvillighet att gode männen tillhandagå.

Denna lag skall träda i kraft den 1 februari 1919.

Stockholm den 18 december 1918.

På utskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Reservation

av herrar *Pettersson* i Södertälje, *Svensson, C. E., Källman, Johansson* i Uppmälby, *Hage, Strid, Bogren* och *Osberg.*

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 14 december 1918.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. jämte inom riksdagen i ämnet väckta motioner.

Närvarande vid ärendets slutliga behandling: herrar Branting, Kvarnzelius, Trygger, Swartz, Ollas Ericsson, Hellberg, Hammarström, Clason, Olof Olsson, Johan Nilsson, Holmquist, Dahl, Alexanderson, Lindman, greve Raoul Hamilton, Larsson i Västerås, Hallén, Magnusson i Tumhult, von Sneidern, Möller, Pettersson i Bjälbo, Vennerström, Erlansson och Persson i Tofta.

Dup. U. of C. M. L. N.

Till utskottets handläggning har från båda kamrarna hänvisats en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 34, däri Kungl. Maj:t under åberopande av det vid propositionen fogade utdraget av i statsrådet fört protokoll över civilärenden den 22 november 1918 föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862,

2:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862,

3:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862,

4:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862,

5:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863,

6:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862 och

7:o) lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913.

Dup. 1923 D. of D.

Lydelsen av ifrågavarande förslag återfinnes nedan vid utskottets hemställan.

Vad beträffar de skäl, som anförts för förslagen i yttranden dels av hans excellens statsministern, dels av statsrådet och chefen för civildepartementet, hänvisas till det vid propositionen fogade protokollsutdraget.

I sammanhang med den kungl. propositionen har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

dels motionerna inom första kammaren:

nr 16 av herr *K. J. Ekman*,

nr 18 av *densamme*,

nr 19 av *densamme*,

nr 20 av herrar *Trygger*, *Swartz*, *Paulson*, *Hedenlund*, *H. Ericson*, *Strömberg*, *J. Nilsson*, *Dahl*, friherre *Langenskiöld* och *von Sydow*,

nr 21 av herr *Clason*,

nr 22 av herr *Östberg*,

nr 23 av herrar *August Ljunggren* och *Petrén*,

nr 24 av herr *Ernst Lindblad*,

nr 26 av herrar *Gezelius*, greve *Alexander Hamilton* och *Boman*,

nr 27 av herr *K. J. Ekman*,

dels ock motionerna i andra kammaren:

nr 49 av herrar *Moberger* och *Bengtsson*,

nr 50 av herr *Sjölander*,

nr 51 av herrar *Vennerström*, *Hage*, *Hansson* i Mora, *Johansson* i Sollefteå, *Werner*, *Berglund*, *Karlsson* i Sandviken, *Ericson* i Funäsdalen, *Lövgren*, *Alvin* och *Månsson* i Hagaström,

nr 53 av herr *Olsson* i Ramsta,

nr 55 av herrar *Lindman*, *Andersson* i Skivarp, *Persson* i Stallerhult, *Odqvist*, *Vennersten*, *Magnusson* i Tumhult, *Nilsson* i Bonarp, *Öberg*, *Pettersson* i Bjälbo och *Hildebrand*,

nr 56 av herr *Räf*,

nr 57 av herr *Tengdahl*,

nr 58 av herrar *Nilsson* i Landeryd, *Jonsson* i Hökhult och *Johansson* i Huskvarna, samt

nr 59 av herr *Nilsson* i Landeryd.

Herr K. J. Ekmans motion nr 16.

Herr K. J. Ekman hemställer i sin motion nr 16, att riksdagen ville med anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande den kommunala rösträtten för sin del besluta:

LIBRARY OF CONGRESS
RECEIVED
NOV 9-1921
DOCUMENTS DIVISION

1:o) att § 8 mom. b) i förslaget till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8. Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer man eller kvinna, som —

b) är medlem av kommunen, —

2:o) att § 11 mom. 1 i samma förslag skall givas följande lydelse:

§ 11 mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst. Därutöver tillkommer den röstberättigade en röst, om han uppnått trettiofem års ålder; samt

3:o) att motsvarande ändringar måtte göras jämväl i övriga i propositionen framlagda författningsförslag.

Herr K. J. Ekmans motion nr 18.

I motionen nr 18 av samme motionär föreslås, att riksdagen ville för sin del besluta:

1:o) sådana förändringar i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 samt i motsvarande förordning för Stockholm den 20 november 1863, att behandlingen av rent kyrkliga ärenden i församlingarna överlämnas åt kyrkofullmäktige i likhet med vad som kan komma att bestämmas rörande vissa ärendens överlämnande åt kommunalfullmäktige i de borgerliga kommunerna på landsbygden.

2:o) att 4 och 35 §§ i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 — liksom även motsvarande bestämmelser i kyrkostämmoförordningen för Stockholm — erhålla följande ändrade lydelse:

§ 4. Rättighet att deltaga i kyrkostämmas överläggningar och beslut tillkommer, *på landet* den som på kommunalstämma och *i stad* den som vid allmän rådstuga rösträtt äger; dock att i överläggningar och beslut, som angå rent kyrkliga ärenden eller ärenden rörande kristendomsundervisningen i skolorna, endast den äger deltaga, som är inom svenska kyrkan döpt och fortfarande står i församlingsgemenskap med denna kyrka.

§ 35. De avgifter, om vilka kyrkostämma beslutar, skola, utom i de fall, för vilka annorlunda är i lag eller författning föreskrivet, utgå på sätt om bidrag till kommunens gemensamma utgifter är stadgat i förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad, med iakttagande därav — — vid gemensam kyrkostämma.

I utgörandet av avgifter, som angå rent kyrkliga angelägenheter eller åtgärder rörande kristendomsundervisningen i skolorna, deltaga endast

de som äro inom svenska kyrkan döpta och fortfarande stå i församlingsgemenskap med denna kyrka.

Personliga eller matlagsavgifter — — — beslutas.

I fråga — — — icke ändring.

Angående — — — stadgat.

3:o) att i kommunalförfattningarna jämte lagen den 25 juni 1909 angående folkskoleväsendet i vissa städer och övriga hithörande författningar skola vidtagas de ändringar i övrigt, som påkallas av ett bifall till ovanstående yrkanden.

Herr K. J. Ekmans motion nr 19.

I motionen nr 19 av herr K. J. Ekman hemställer motionären,

1:o) att riksdagen ville för sin del besluta, att till ledamöter i kyrkoråd och kyrkofullmäktige må kunna utses endast personer, som äro kända för gudsfruktan och nit samt äro inom svenska kyrkan döpta och fortfarande stå i församlingsgemenskap med denna kyrka;

ävensom att motsvarande bestämmelser måtte införas i kyrkostämmoförordningen för Stockholm samt beträffande kyrkliga delegationer i övrigt, som enligt gällande författningar skola väljas å kyrkostämma eller av kyrkliga organ;

2:o) att riksdagen ville för sin del besluta sådana tilläggsbestämmelser till Kungl. Maj:ts nu ifrågavarande förslag, att därav klart framgår, huru vårdnaden av kyrkas egendom och ansvaret därför skall fördelas emellan kyrkorådet och vederbörande kyrkovärdar.

Herr Tryggers m. fl. motion nr 20.

Herr Trygger och hans medmotionärer hava hemställt, att vissa §§ i de särskilda av Kungl. Maj:t framlagda lagförslagen ävensom slutbestämmelserna måtte antagas med följande förändrade lydelse:

Förslag till Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

§ 8.

Rättighet att etc. — — — — — —

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,

c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugufyra års ålder,

d) icke häftar för oguldna kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,
e) icke är omyndig förklarad,
f) icke är i konkurstillstånd,
g) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

Rättighet, som förut sagts, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skatteskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga här ovan stadgade villkor.

§ 9.

För oskiftat dödsbo, vari allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att å kommunalstämma föra talan för boet.

§ 12.

Röstägande — — — — — — röstberättigad.

Vad nu är stadgat utgör ej hinder för gift man eller kvinna att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt för andra maken.

Fullmakten — — — — — — bestyrkt.

§ 14.

Sedan — — — — — — uppnå tjugufyra års ålder — — — — — — förvaras.

Huru — — — — — — prövning.

Missnöje — — — — — — företedda.

§ 27.

Mom. 1. I kommun med över 1,500 invånare skall — — — — kommunalfullmäktige.

Mom. 2. Vill kommun med 1,500 invånare eller därunder — — — — — — tillåtit.

Förslag — — — — — — fattande.

Beslut — — — — — — anmälas.

§ 35.

Följande ärenden må ej av kommunalfullmäktige upptagas, utan skola alltid å kommunalstämma eller i det fall som i § 29 omförmäles å distriktsstämma handläggas:

A) justering av de i §§ 14 och 65 omförmälda längder;
B) val till ordförande och vice ordförande i kommunalstämma så ock till kommunalfullmäktige;
C) beslut varom i § 16 sägs så ock beslut enligt § 17 angående val för kommunalstämma.

§ 36.

Mom. 1. Kungörelse — — — — — — översändas.
Mom. 2. Kommunalfullmäktige — — — — — — upplösas.
Mom. 3. Vid kommunalfullmäktiges — — — — — — deltaga.
Mom. 4. Kommunalfullmäktiges — — — — — — öppet.
Till beslut i frågor som angivas i § 21 mom. 2 erfordras — — — — — — — stadgat är.

Denna lag träder i kraft å dag och i ordning som Konungen bestämmer efter det att ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren blivit av riksdagen antagna och av Konungen gillade.

Förslag till Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

§ 7.

Mom. 1. Uti stad med över 1,500 — — — — stadsfullmäktige.
Mom. 2. I stad med 1,500 invånare eller därunder — — — — överlåta.
Förslag — — — — anmälas.

§ 9.

Rättighet — — — — man eller kvinna, som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommun samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,

c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugufyra års ålder,

d) icke häftar för oguldna kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,

e) icke är omyndig förklarad,

f) icke är i konkurstillstånd,

g) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

Rättighet, som förut sagts, tillkommer ock gift kvinna som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga här ovan stadgade villkor.

§ 10.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid allmän rådstuga föra talan för boet.

§ 12.

Röstägande — — — — röstberättigad.

Vad nu är stadgat utgör ej hinder för man eller kvinna att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt för andra maken.

Fullmakten — — — — bestyrkt.

§ 13.

Sedan — — — — — uppnå tjugufyra års ålder — — — — — — företedda.

Denna lag träder i kraft å dag och i ordning som Konungen bestämmer efter det att ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren blivit av riksdagen antagna och av Konungen gillade.

Förslag till Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer man eller kvinna som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 40 förbunden att till kommunen erlägga skatt,

c) senast under föregående kalenderår uppnått tjugufyra års ålder,

d) icke häftar för oguldna kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,

e) icke är omyndig förklarad,

f) icke är i konkurstillstånd,

g) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

Rättighet som förut sagts tillkommer ock gift kvinna som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga här ovan stadgade villkor.

§ 8.

Mom. 1. För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid stadsfullmäktigeval utöva rösträtt för dem.

Mom. 2. Röstägande — — — — röstberättigad.

Vad nu är stadgat utgör ej hinder för gift man eller kvinna att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt för den andra maken.

Fullmakten — — — — bestyrkt.

Denna lag träder i kraft å dag som Konungen bestämmer efter det att ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren blivit av riksdagen antagna och av Konungen gillade.

Förslag till Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

Denna lag träder i kraft å dag och i ordning som Konungen bestämmer efter det att ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren blivit av riksdagen antagna och av Konungen gillade.

Förslag till Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

§ 6.

Mom. 1. Frånvarande — — — — röstberättigad.

Vad nu är stadgat, utgör ej hinder för gift man eller kvinna att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt för andra maken.

Mom. 2. Fullmakten — — — — bestyrkt.

Mom. 3. Ej må — — — — anföra.

Denna lag träder i kraft å dag och i ordning som Konungen bestämmer efter det att ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren blivit av riksdagen antagna och av Konungen gillade.

Förslag till Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Denna lag träder i kraft å tid och i ordning som Konungen bestämmer efter det att ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren blivit av riksdagen antagna och av Konungen gillade.

Herr Clasons motion nr 21.

Herr Clason föreslår, att i de föreliggande förslagen införas bestämmelser åsyftande

1:o) att den kommunala rösträttsåldern skall inträda med året näst efter det då medlem av kommunen uppnått tjugufyra års ålder;

2:o) att skattebetalningsskyldighet för den, som är upptaxerad till skatt, skall bibehållas såsom villkor för rösträttens utövning och utformas såsom 1917 års riksdagsskrivelse föreslog;

3:o) att, medan en röst tillerkännes samtliga röstberättigade, ännu en röst tilldelas dem, som uppnått trettiofem års ålder; och

4:o) att valda medlemmar av landsting och stadsfullmäktige erhålla viss befogenhet att komplettera sig själva genom inval efter proportionell metod av nya medlemmar, uppgående till viss kvot av de förut valde och med längre mandattid.

Herr Östbergs motion nr 22.

I herr Östbergs motion föreslås följande ändringar i de i Kungl. Maj:ts proposition föreliggande författningsförslagen:

i förordningen om kommunalstyrelse på landet:

§ 8.

Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer man eller kvinna, som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,

c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugufyra års ålder,

d) icke häftar för oguldna kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,

e) icke är i konkurstillstånd, och

f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer bolag och oskiftat dödsbo.

Rättighet, som ovan sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga här ovan stadgade villkor.

§ 9.

Oförändrad enligt nu gällande lydelse.

i förordningen om kommunalstyrelse i stad:

§ 9.

Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna, tillkommer man eller kvinna, som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,

c) senast under nästföregående år uppnått 24 års ålder,

d) icke häftar för oguldna kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,

e) icke är i konkurstillstånd, och

f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer bolag och oskiftat dödsbo.

Rättighet, som ovan sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga ovan stadgade villkor.

§ 10.

Oförändrad enligt nu gällande lydelse.

Motionären hemställer vidare,

dels att vid bifall till ovan återgivna förslag övriga nu föreliggande författningsförslag undergå motsvarande ändringar ävensom i övrigt nödiga jämkningar i förslagen vidtagas;

dels att förslagen till övergångsstadganden i föreliggande kungl. proposition, i vad dessa stadganden åsyfta upplösning av kommunala representationer, nämnder och styrelser, måtte avslås;

dels att vederbörande utskott ville låta utarbeta och framlägga förslag till en sådan ordning, att stadsfullmäktige åtminstone i de större städerna själva finge välja ett visst antal av fullmäktige, vilka val skulle ske proportionellt och i tillämpliga delar på samma sätt som vid inom stadsfullmäktige företagna val till riksdagens första kammare;

dels och att riksdagen måtte avslå den kungl. propositionen i vad den avser förändring i gällande bestämmelser om större representationsrätt för stadssamhälle än för landsbygd i fråga om val till landsting.

Herrar August Ljunggrens och Petréns motion nr 23.

Herrar August Ljunggren och Petrén hemställa, att § 35 av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 måtte få följande ändrade lydelse:

§ 35.

»Följande ärenden må ej av kommunalfullmäktige upptagas, utan skola alltid i kommunalstämma eller i det fall, som i § 29 omförmäles, å distriktstämma handläggas:

a) — — — (lika med nuvarande lydelse),
b) — — — (» » » »),
c) — — — (» » » »),
d) — — — (» » » »),
e) — — — (» » » »),
f) — — — (» » » »),

g) utlåtande, som det enligt gällande författningar åligger kommunalstämma att avgiva över ansökning om försäljning av rusdrycker och till sådana drycker ej hänförliga alkoholhaltiga maltdrycker.»

Herr Lindblads motion nr 24.

Herr Lindblad yrkar, att riksdagen måtte besluta, att, innan en slutlig position fattas i fråga om skattebetalning såsom villkor för kommunal och politisk rösträtt, en så vitt möjligt fullständig undersökning kommer till stånd om inbetalning av såväl kommunal- som kronoutskylder 1917 och 1918.

Herr Gezelius' m. fl. motion nr 26.

Herrar Gezelius' m. fl. motion innefattar hemställan om sådana ändringar i Kungl. Maj:ts förslag,

att § 21 mom. 2 b) i förordningen om kommunalstyrelse på landet ersättes med stadgande av innebörd, att för beviljande av anslag, som icke uppenbarligen äro att hänföra till de för kommunens med-

lemmar gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, som dessa enligt förordningen äga att vårda, erfordras två tredjedelar av de i röstningen deltagandes röster;

att § 21 mom. 2 d) av sagda förordning ändras därhän, att för beslut om höjande av visst under det löpande året utgående anslag i de olika i sagda lagrum angivna fallen fordras dubbel majoritet, därest beslutet i och för sig eller tillsammans med redan fattade beslut skulle föranleda höjning av i lagrummet för varje särskilt fall angiven omfattning;

att i samma § 21 införes en bestämmelse, enligt vilken skulle erfordras dubbel majoritet jämväl för fastställande av inkomst- och utgiftsstat, som skulle föranleda höjning av högsta kommunalskatten med mer än 20 procent av den senast utdebiterade;

att ovannämnda ifrågasatta förändringar iakttagas jämväl i förordningen om kommunalstyrelse i stad, om kommunalstyrelse i Stockholm samt förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd;

att enahanda bestämmelser om dubbel majoritet för fattande av vissa beslut, som i Kungl. Maj:ts proposition och ifrågavarande motion föreslagits i avseende å primärkommunerna, jämväl skola gälla i fråga om landsting, dock att stadgandena härom i fråga om landsting borde äga tillämpning redan vid överskridande av en tredjedel så stort belopp å landstingsskatt, som i förordningen om kommunalstyrelse på landet för varje särskilt fall skulle stadgas;

att den folkmängdssiffra, som bör läggas till grund för val av en landstingsman, bestämmes till sextusen i stället för enligt förslaget fyratusen, att domsaga med en folkmängd av fyratioåttatusen i stället för enligt förslaget trettiotvåtusen eller däröver skall delas i valkretsar, att stad med en folkmängd av minst tolvtusen i stället för enligt förslaget åttatusen innevånare skall bilda egen valkrets samt att förslagets bestämmelser på ifrågavarande område jämkas i konsekvens härmed;

varjämte slutligen hemställes, att vederbörande utskott måtte beakta de sålunda framförda synpunkterna vid lagförslagens avfattning.

Herr K. J. Ekmans motion nr 27.

I sin motion nr 27 yrkar herr K. J. Ekman, att riksdagen ville för sin del besluta, att i kommunalförordningarna måtte införas stadganden därom, att alla borgerligt- och kyrkligt-kommunala val, där två eller flera personer skola utses, måtte ske proportionellt.

Herrar Mobergers och Bengtssons motion nr 49.

Herrar Moberger och Bengtsson hemställa, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 34, att § 27 i förordningen om kommunalstyrelse på landet får följande lydelse:

§ 27.

Mom. 1. I kommun med över 1,500 invånare skall, med de villkor och undantag här nedan sägs, den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt uppdragas åt kommunalfullmäktige.

Mom. 2. Vill kommun med 1,500 invånare eller därunder åt fullmäktige överlåta beslutanderätt, som i mom 1 avses, må sådant vara tillåtet.

Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förrän fem år efter beslutets fattande.

Beslut i omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.

Tillika hemställa nämnda motionärer, att i § 35 av samma förordning mom. b) och c) måtte utgå.

Herr Sjölanders motion nr 50.

Herr Sjölanders motion utmynnar i hemställan, att riksdagen måtte vidtaga sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 34, att personer, som bruka torp eller andra lägenheter, vilka icke avsöndrats, måtte tillförsäkras kommunal rösträtt, oaktat de ej för lägenheten påförts särskild debetsedel.

Herr Vennerströms m. fl. motion nr 51.

I herr Vennerströms m. fl. motion framställes yrkande, att riksdagen måtte antaga regeringens förslag i följande ändrade lydelse:

Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 8—11, 14, 16—19, 21, 27, 29, 30, 32, 36, 38, 40, 42 och 48 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8.

Mom. 1. Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer med inskränkning, varom här nedan i mom. 2 stadgas, svensk undersåte från och med kalenderåret efter det, varunder han uppnått tjugoett års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen,

b) icke är omyndig förklarad, och

c) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Mom. 2. Ingen må, utöver vad i § 10 mom. 2 sägs, utöva rösträtt i annan kommun än den, varest han är mantalsskriven.

§ 9.

Rättighet, som i § 8 mom. 1 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, såframt hon uppfyller i nämnda moment stadgade villkor.

§ 10.

Mom. 1. I överläggningar och beslut, som angå ärenden, gemensamma för hela kommunen, deltaga samtliga i kommunen röstberättigade.

Mom. 2. Angår ärende endast i mantal satt jord, tillkommer talan och rösträtt allenast dem, som innehava sådan jord, d. v. s. brukaren.

I ärende, som nu sägs, tillkommer talan och rösträtt jämväl medlem av kommun, som icke är där mantalsskriven, ävensom omyndig, oskiftat dödsbo, bolag eller annan samfällighet. För omyndig röstar förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse; för oskiftat bo må delägarna i boet utse ombud; för samfälld egendom må ej mer än en person föra talan.

§§ 11, 14, 16, 17, 18 och 19 (= regeringens förslag).

§ 21.

Mom. 1. (= regeringens förslag).

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagande röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning samt

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen.

Mom. 3. = mom. 4 i regeringens förslag.

Mom. 4. = mom. 5 i regeringens förslag.

§ 27.

Mom. 1. I kommun med över 3,000 invånare skall, med de villkor och undantag här nedan sägs, den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt uppdragas åt kommunalfullmäktige, såvida ej kommunal stämma med kvalificerad majoritet beslutar, att kommunalfullmäktige ej skola finnas.

Mom. 2. Vill kommun med 3,000 invånare eller därunder å fullmäktige överlåta beslutanderätt, som i mom. 1 avses, må sådant vara tillåtet.

Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förrän fem år efter beslutets fattande.

Beslut i omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.

§ 29.

Mom. 1. = regeringens förslag.
Mom. 2. = regeringens förslag.
Mom. 3. Äro i kommun flera valdistrikt, äger röstberättigad valrätt utöva allenast vid valförrättningen inom det valdistrikt, där han är mantalsskriven.
Mom. 4. = regeringens förslag.
Mom. 5. = regeringens förslag.

§§ 30 och 32 (= regeringens förslag.)

§ 36.

Mom. 1. = regeringens förslag.
Mom. 2. = regeringens förslag.
Mom. 3. = regeringens förslag.
Mom. 4. Kommunalfullmäktige — — — sker öppet.
Till beslut i sådana uti § 21 mom. 2 a) b) och c) angivna frågor — — — fullmäktiges beslut.
I övrigt — — — stadgat är.

§§ 38, 40, 42 och 48 samt slutstadgandena (= regeringens förslag)
Formulär litt. A (behöver möjligen något omarbetas.)

Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 7, 9—11, 13, 15—18, 24, 25, 28, 41 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 7 (= regeringens förslag.)

§ 9.

Mom. 1. Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna, tillkommer med inskränkning, varom här nedan i mom. 2 stadgas, svensk undersåte från och med kalenderåret näst efter det, varunder han uppnått tjuguett års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen,

b) icke är omyndig förklarad, och

c) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av honom ådömd straffpåföljd.

Mom. 2. Ingen må utöva rösträtt i stadens allmänna angelägenheter uti annan kommun än den, varest han är mantalsskriven.

§ 10.

Rättighet, som i § 9 mom. 1 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, såframt hon uppfyller i nämnda moment stadgade villkor.

§ 11 (= regeringens).

§§ 13, 15, 16 och 17 (= regeringens förslag).

§ 18.

Mom. 1. (= regeringens förslag).

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen.

Mom. 3. = regeringens förslag mom. 4.

Mom. 4. = » » » 5.

§§ 24, 25, 28, 41 och 56 samt slutstadgandena (= regeringens förslag.)

Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 5—11, 14 och 23 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5. (= regeringens förslag).

§ 6.

Mom. 1. (= nuvarande lydelse).

Mom. 2. Valet av — — — — äger bestämma.

En var valberättigad — — — — rösträtt utöva. Medlem av kommun — — — — önskar tillhöra (denna punkt utgår).

Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Ordningen — — — — börja valet (= nuvarande lydelsen).

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer svensk undersåte från och med kalenderåret näst efter det, varunder han uppnått tjuguett års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen samt där mantalsskriven,

b) icke är omyndig förklarad, och

c) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av honom ådömd straffpåföljd.

§ 8.

Mom. 1. Rättighet, som i § 7 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, såframt hon uppfyller i nämnda paragraf stadgade villkor.

Mom. 2. (= regeringens förslag).

§ 9. (= regeringens förslag).

§§ 10, 11 och 14 (= regeringens förslag).

§ 23.

Mom. 1. (= regeringens förslag).

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen.

Mom. 3—4 (= regeringens förslag).

Slutstadgandena (= regeringens förslag).

Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 6, 7, 12, 13, 15, 23 och 35 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§§ 6, 7, 12 och 13 (= regeringens förslag).

§ 15.

Mom. 1. (= regeringens förslag).

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslut avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen.

Mom. 3. (= mom. 4 i regeringens förslag).

Mom. 4. (= mom. 5 i regeringens förslag).

§§ 23 och 35 samt slutstadgandena (= regeringens förslag).

Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

Härigenom förordnas, att §§ 4, 5, 11, 13, 16 och 25 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 4.

Rättighet att deltaga i kyrkostämmas överläggningar och beslut tillkommer varje medlem av svenska kyrkan, man eller kvinna, som vid val av stadsfullmäktige har rösträtt och inom församlingen är mantalsskriven.

Den som till — — — — kyrkostämma undantagen. Den som i och för — — — — församlingens kyrkostämma.

§ 5.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. De röstberättigade skola införas i behörig röstlängd, som överståthållarämbetet för varje år från uppbördsverket infordrar och låter tillställa församlingens kyrkoherde senast inom den 15 april för att vid kyrkostämma före maj månads utgång justeras. De röstberättigades ordning i röstlängden bestämmes av vars och ens bostad. För anmärkningar vare i längden nödigt rum lämnat. Anteckning rörande hinder för rösträtt må däri ske endast genom angivande av den del av § 4, däri hindret beröres.

Mom. 3. Röstlängd, som vid kyrkostämma — — — — justerad blivit. Röstberättigad, som ej är i röstlängden antecknad, vare ej därför sin rösträtt förlustig, såframt han vid den kyrkostämma, då röstlängden justeras, sin behörighet styrker. Godkännes den av församlingen, skall anteckning därom av kyrkostämmans ordförande i röstlängden göras.

Förvärvar någon — — — — i röstlängden införd.

§§ 11, 13, 16 och 25 samt slutstadgandet (= regeringens förslag).

Förslag till lag om ändrad lydelse av vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 2, 4—6, 8, 10 och 40 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 2.

1. (= regeringens förslag).

2. Domsaga med en folkmängd av 36,000 eller däröver skall delas i valkretsar under iakttagande, att för varje valkrets komma att utses minst fyra, högst nio landstingsmän; att området för varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att delning av domsaga, som utgöres av flera tingslag eller härad, verkställes, där sådant utan avvikelse från redan givna regler kan ske, efter tingslag eller härad; samt att eljest delning i valkretsar sker efter kommuner. Utan hinder av vad nu är sagt må dock av tingslag bildas valkrets med mindre folkmängd än 12,000, då synnerliga skäl därtill äro.

Med tingslag förstås sådan del av domsaga, som utgör egen domkrets. Domsaga, vars folkmängd ej uppgår till 36,000, utgör en valkrets; dock att, där folkmängden överstiger 24,000 eller samfärdsmedlens bristfällighet eller andra liknande orsaker påkalla domsagans delning, domsagan må, där så lämpligen kan ske, delas i två valkretsar; skolande vid en sådan delning iakttagas vad ovan för delning av större domsaga finnes stadgat.

Höra delar av samma domsaga till olika landstingsområden, bildar varje del en valkrets.

3. Stad, vars folkmängd utgör minst 12,000, bildar egen valkrets. Stad med mindre folkmängd än 12,000 skall förenas med annan eller

andra sådana städer till en valkrets med minst 12,000, högst 20,000 invånare. Kan förening ej sålunda ske, eller skulle den medföra synnerlig olägenhet, må stad eller städer bilda en valkrets, ändå att folkmängden däri ej uppgår till 12,000.

4. Därest det antal landstingsmän, som med tillämpning av nu meddelade föreskrifter bör utses inom ett län, icke uppgår till tjugu, skall såsom grund för rättigheten att efter folkmängden välja ombud till landstinget bestämmas lägre tal än det uti mom. 1 antagna, på det att landstingsmännens antal för hela länet må uppgå till minst tjugu; och skall i övrigt vid valkretsindelningen för landsbygden iakttagas, att landstingsmännens antal för varje valkrets ej må vara lägre än fyra eller högre än nio.

5—9. (= regeringens förslag).

§§ 4, 5, 6, 8 och 10. (= regeringens förslag).

§ 40.

1. För att såsom landstingets beslut gälla, skall i följande ämnen erfordras, att två tredjedelar av de avgivna rösterna om beslutet sig förenat;

a) beslut, att domsaga med mindre folkmängd än 36,000 skall delas i valkretsar; att av tingslag skall bildas valkrets med mindre folkmängd än 12,000; eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än 12,000 skall bildas i fall, då sådant ej är en ovillkorlig följd av vad i § 2 mom. 3 är stadgat;

b) underkännande av någons behörighet att såsom ledamot taga inträde eller medgivande, varom i § 32 sägs;

c) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

d) upptagande av lån, ställt på längre återbetalningstid än fem år, eller ingående av borgen;

e) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet; och

f) uppskov till nästa landsting av väckta frågor.

2. (= regeringens förslag).

Slutstadgandet (= regeringens förslag).

Förslag till lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913.

Härigenom förordnas, att 1 § i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913 skall erhålla nedan angivna lydelse och att i följd härav lagens överskrift skall lyda som följer:

Stadga om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige m. m.

1 §. (= regeringens förslag).

Herr Olssons i Ramsta motion nr 53.

Sedan herr Olsson i Ramsta framhållit, att med de av Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelserna jordtorpare med hustrur, gamla jordbrukare, som överlämnat sin gård på arrende och leva på arrende eller undantag, hemmavarande söner och döttrar ävensom sterbhusdelägare i de fall, då dessa befolkningsgrupper icke vore taxerade på grund av inkomst, icke skulle äga rösträtt, hemställer motionären:

1:o) att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts proposition, nr 34, med sådan ändring, att de av motionären uppräknade befolkningsgrupperna erhålla kommunal rösträtt eller, om detta icke kan vinna riksdagens bifall;

2:o) att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, på vilket sätt kommunal rösträtt må kunna beredas ovannämnda grupper medborgare, och sedan för riksdagen framläggas de förslag, vartill utredningen giver anledning.

Herr Lindmans m. fl. motion nr 55.

Herr Lindmans m. fl. motion innefattar samma hemställan som herr Tryggers m. fl. ovannämnda motion.

Herr Räfs motion nr 56.

Herr Räf hemställer i sin motion:

1:o) att riksdagen måtte vidtaga de förändringar i Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag till kommunal- och kyrkostämmoförordningar, att rösträtt måtte inträda vid fyllda 25 år och, i fråga om valrätt till landstingsman, vid fyllda 35 år med en tilläggsröst i senare fallet för den, som varit boende inom kommunen under de sistförflutna tvenne åren;

2:o) att riksdagen måtte besluta som regel bibehålla fattigvårds- och utskyldsstrecket;

3:o) att i de nu framlagda kommunal- och kyrkostämmoförordningarna måtte vidtagas sådana förändringar, att gifta makar i regel utan fullmakt finge utöva varandras rösträtt, samt att dessutom en röstberättigad person måtte berättigas att genom fullmakt föra talan och utöva rösträtt för ett större antal likaledes röstberättigade personer; samt

4:o) att i nu framlagda kommunalförordningar även infördes bestämmelse om att kvalificerad majoritet måtte erfordras, då beslut avsåge beviljande av rättigheter till försäljning av alkoholhaltiga drycker.

Herr Tengdahls motion nr 57.

Sedan herr Tengdahl såsom sin uppfattning uttalat, att den kommunala rösträtten borde bli allmän och lika, framlägger motionären förslag, att riksdagen ville i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition besluta:

1:o) att § 8 mom. b) i förslaget till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8. Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer man eller kvinna, som — — — — — — — —

b) är medlem av kommunen, — — — — — — — — — — —

2:o) att motsvarande förändring måtte göras jämväl i övriga i propositionen framlagda författningsförslag.

Herr Nilssons i Landeryd m. fl. motion nr 58.

I motionen nr 58 hemställa herr Nilsson i Landeryd m. fl.:

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i vad det avser ändring i gällande skattestreck;

att riksdagen måtte besluta den ändring i kommunalförfattningarna, att kommunal rösträtt inträder först året näst efter fyllda 24 år; och

att röstberättigad erhåller en tilläggsröst vid fyllda 35 år; samt

att rätten till fullmaktsröstning utsträckes så att äkta makar även äga utöva rösträtt medelst fullmakt för varandra.

Herr Nilssons i Landeryd motion nr 59.

Herr Nilsson i Landeryd hemställer i sin motion nr 59, att riksdagen ville i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 34 i samtliga därstädes upptagna 7 lagförslag införa bestämmelser därom, att vid alla inom kommunala representationer förekommande val dessa skola ske proportionellt, därest sådant av visst antal väljande äskas.

Beträffande de skäl, motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottets yttrande.

Inledning.

De utomordentliga tilldragelser ute i världen, som fyllt den senaste tiden och synas angiva det nu slutande året som en vändpunkt i Europas och i hela mänsklighetens historia, ha enligt sakens natur måst djupt återverka även på det svenska samhället.

Utskottets vänsterflertal har ansett sig böra, innan utskottet övergår till de föreliggande detaljfrågornas behandling, kort angiva sin syn på detta samband, enär därförutan hela upptagandet av författningsfrågan vid den urtima riksdagen liksom det förslag, vartill utskottet kommit, icke kan framträda i sitt rätta sammanhang.

Världskriget har utmynnat i sammanstörtandet av Europas stora militärmonarkier, med väsentligen autokratiskt styrelsesätt. Folkens stora massor, som önskat fred, ha vänt sig mot hela det styrelseskick, vilket de giva skulden för denna katastrof. Dessa folk, som bragts till förtvivlan av sina lidanden under kriget och av det fullständiga nederlaget i kampen, hava nu på revolutionär väg begynt en radikal politisk och social omgestaltning. I vissa länder och från vissa samhällselement göras t. o. m. försök att, i stället för den från början proklamerade medborgerliga jämlikheten, återinföra ett klassvälde fastän upp- och nedvänt; de nya privilegierade skulle utgöras av det gamla samhällets bottenlager, medan de som förut intogo förmånsställningen nu öppet dömas till rättslöshet.

En sådan vrångbild av social revolution ändrar dock på intet sätt det faktum att *ett* gemensamt drag överallt går igen i vad som sker i denna oerhörda historiska kris, då ett gammalt tidsskede går i graven och ett nytt födes. Dessa folk som blint följt sina ledare genom krigets elände ända fram mot den fullständiga undergången, de sätta nu som sitt högsta fälttecken den djupa och sunda lösen, som givits ut av Förenta Staternas president i hans tal vid Förenta Staternas inträde i kriget: *Världen måste göras trygg för demokratien.* Folken fordra att få taga sina öden i egna händer för att trygga freden och för att grundlägga ett bättre samhälle för framtidens liv. De stora sociala kraven knytas sålunda samman med de politiska.

Den återverkan, som dessa världshändelser framkallat i vårt land, måste bliva desto starkare eftersom hos oss frågan om författningens effektiva demokratisering ännu alltjämt stod som ett olöst problem.

Den demokratiska rörelse, som gick över världen efter det ryska tsardömets fall, satte, som allbekant är, sina märken i vårt folks historia våren 1917, då från skilda håll uttalades att höstens allmänna val till andra kammaren skulle i dessa frågor tillmätas avgörande betydelse. Valen ledde till bildandet av en parlamentarisk regering ur de båda största samverkande vänsterpartierna, med en demokratisk rösträttsreform som första programpunkt. Men det första försöket att genomföra en del av detta program vann icke framgång. Nu ha världshändelserna på nytt talat sitt manande språk och med en kraft som aldrig förr understrukit, att blott på klart demokratisk grund kan ett livsdugligt samhälle byggas i den nya tid som begynner. Och på nytt ha de stora folkklasser inom nationen, vilka känna sig tillbakasatta genom nuvarande tilldelning av politisk och kommunal rösträtt, burit fram sina gamla krav. Det har framstått som ett oavvisligt behov att *omedelbart* sörja för att det svenska folket, som vill på laglig väg nå fram till full självbestämningsrätt för att kunna förverkliga varje tids ideal av frihet och social rättvisa, nu omsider måtte taga det stora, men så länge förberedda avgörande steget till *full demokrati.*

Regeringen fann för sin del, i överensstämmelse med en hastigt växande folkmening, att tidsläget krävde rask handling. Den 14 november offentliggjordes en officiell kommuniké, upptagande grundlinjerna för regeringens program för en verklig och djupgående demokratisering av vårt lands politiska och kommunala samhällsskick, och den 23 november fick riksdagen mottaga den kungl. proposition, som utarbetats på grundval av detsamma och varöver utskottet nu går att yttra sig.

Utskottets vänstermajoritet har varit ense därom att det demokratiseringsprogram, som statsministern med instämmande av statsrådets samtliga ledamöter uppdragit i sitt uttalande till statsrådsprotokollet vid föredragning av förevarande kungl. proposition, var så lagt att det väl fyllde sin uppgift som samlande minimiprogram för en efter vårt folks närmaste behov och därmed på samma gång efter dess rättmätiga krav anpassad omdaning av grundvalarna för vårt offentliga liv.

Man har inom dessa meningsgrupper i utskottet jämväl varit ense med regeringen därom, att ej blott tidens mäktiga lärdomar utan i lika

hög grad den på senaste åren inom vårt folk allt starkare omfattade och djupare rotfästade uppfattningen om demokratiseringens nödvändighet icke blott rättfärdigat, utan gjort till en bjudande plikt regeringens åtgärd att söka föra fram detta reformverk utan vidare uppskov än iakttagande av den i grundlagen föreskrivna ordningen påkallar.

Jämväl de medlemmar av utskottets båda högerpartier, som anslutit sig till de av herrar Trygger m. fl. och Lindman m. fl. väckta motionerna, hava funnit sig kunna godkänna den grundtanken i det kungl. förslaget, att deltagandet i det kommunala livet skall grundas på principen om lika rösträtt, samt att rösträtt för bolag och andra dylika samfälligheter må bortfalla, varjämte enighet funnits vara förhanden därom, att politisk rösträtt bör utsträckas att gälla även kvinnorna, ävensom om en betydande inskränkning av det s. k. fattigvårdsstrecket. Men från nyssnämnda sida har man inom utskottet — i väsentlig anslutning till de nämnda motionerna — ansett sig böra framställa åtskilliga anmärkningar mot de grunder i övrigt, varpå regeringspropositionen bygger.

Sålunda har, bland annat, invänts att, enär den graderade röstskalan indirekt tillerkände ett förstärkt inflytande åt den större mognaden och erfarenheten, dess ersättande med lika rösträtt komme att åt de yngre årsklasserna inrymma en förhållandevis allt för starkt ökad makt. En jämkning härutinnan vore påkallad och borde ske genom höjande av rösträttsåldern.

Men även vid godkännande av dylik jämkning kvarstode, med avseende å de kommunala korporationernas valrätt till första kammaren, en sådan förskjutning i inflytande till förmån för de yngre urväljarne, att densamma ej kunde anses lämna rum för erforderlig trygghet för tillgodoseende av den besinningsfullhet och mognade insikt, som borde vinna inflytande vid val till första kammaren för att befrämja dess särskilda uppgift inom författningen. För rättelse av detta missförhållande syntes ej annan utväg öppen än överflyttande av valrätten till första kammaren från landsting och stadsfullmäktige till samfällda valkollegier, utsedda av kommunalt röstberättigade med väsentligt höjd åldersgräns, trettiofyra år.

Vidare har anmärkts, att ett genomförande av den kommunala rösträttsreformen och dess konsekvenser i den ordning som förutsättes i regeringsförslagets övergångsbestämmelser kunde medföra ett alltför brådstörtat genomgripande personombyte i kommunal styrelse och förvaltning, som måste inverka menligt på ärendenas sakenliga bedrivande. Slutligen har det gjorts gällande, att det i propositionen föreslagna borttagandet av utskyldsstrecket innebure ett uppgivande av en sund och av vida

folklager, särskilt inom jordbrukareklassen, med värme omfattad grundsats, att medborgerliga rättigheter förutsatte fullgörande av medborgerliga skyldigheter. En jämkning i gällande lagar i syfte, att underlåten skattebetalning icke medför rösträttens förlust, borde allenast ske i händelse underlåtenheten berott på oförvållade ekonomiska svårigheter.

Gentemot dessa med styrka framförda invändningar och önskemål hävdades åter från utskottsmajoritetens sida bestämt, att tidsläget ovillkorligen betingade ett omedelbart genomförande av en ingripande kommunal rösträttsreform till verklig effektivitet, samt att inga verkliga skäl vore anförda för att frångå den beprövade anordningen, att kommunalt verksamma korporationer utse första kammarens ledamöter. Man ställde sig dessutom avvisande mot den för svensk uppfattning främmande tanken att införa ett så högt åldersstreck, som särskilt för val av elektorer till första kammaren yrkats. Från vissa håll mötte för övrigt varje höjning av åldersstrecken bestämt motstånd. I fråga om utskyldsstrecket erinrades, att, även frånsett de principiella invändningarna, som framför allt vore starka då det gällde inskränkningar i den allmänna politiska rösträtten, verkställd utredning utvisade, att den ifrågasatta åtskillnaden mellan förvållat och oförvållat resterande för skatt icke läte sig på ett tillfredsställande sätt genomföras.

En förmedling mellan dessa motsatta åskådningar syntes under utskottets överläggningar möta stora svårigheter. Å andra sidan framträdde på skilda håll känslan av det önskvärda däri, att en reform, så betydelsefull för vårt folks hela framtida offentliga liv, bleve så långt det vore möjligt åvägabragt under samförstånd mellan eljest motsatta meningsgrupper inom folket. Det kunde icke vara lyckligt om nya grunder för hela vårt kommunala liv lades under en oförsonlig motsättning mellan de olika meningsriktningarna, och det syntes mindre tilltalande att, därest en stor och hittills i mycket hög grad bestämmande meningsgrupp nu verkligen stode beredd att medgiva genomgripande omgestaltningar på författningsområdet, icke taga någon hänsyn till krav, som denna meningsgrupp ansåg sig böra i sammanhang därmed göra gällande. Utskottet fann sig under sådana förhållanden böra beträda den väg att åt ett mindre antal medlemmar uppdraga att undersöka möjligheten att sammanföra meningarna på regeringsförslagets allmänna grund.

De inom denna delegation förda förhandlingar ledde till att utskottet till en början — under särskilda förbehåll om avvikande uppfattning från enskilda utskottsmedlemmars sida — enades om vissa *allmänna grunder* för utskottets betänkande i ämnet. Dessa hade inom delegationen preliminärt utformats i ett utkast, som lades till grund

för föredragningen inom utskottet och som, utan att göra anspråk på fullständighet eller skärpa i formuleringen, dock i stort sett angav överenskommelsens huvudsakliga innehåll. Detta utkast är som bilaga fogat till detta utlåtande.

Med hänsyn till den spänning, varmed resultatet av utskottets arbete inom hela nationen avvaktades, fann utskottet sig böra omedelbart delgiva allmänheten de stora dragen av den träffade överenskommelsen i följande offentliga meddelande:

»Inom särskilda utskottet nr 3, som har att behandla regeringens proposition angående kommunal rösträttsreform, hava följande grunder för utskottets blivande hemställan fastställts:

Allmän och lika kommunal rösträtt införes och inträder efter fyllda 23 år. Rösträtt får utövas endast i den röstberättigades mantalsskrivningsort.

Det kommunala utskyldsstrecket begränsas därhän att rösträtten ej påverkas av utebliven skattebetalning i vidare mån än att den går förlustig sin rösträtt, som ej för åtminstone ett av de tre sistförflutna kalenderåren erlagt sina kommunalutskylder. Hustrus rösträtt röner ej inverkan av att mannen förlorat sin rösträtt.

Rösträtt vid landtingsmannaval tillkommer kommunalt röstberättigad efter fyllda 27 år. Valbarhetsåldern i fråga om landsting sättes lika med valrättsåldern.

Fullmäktige införas obligatoriskt i städer och landskommuner med mer än 1,500 invånare. De i propositionen föreslagna bestämmelserna angående nya val till landsting, stadsfullmäktige och andra fullmäktige genomföras, varemot drätselkammare, nämnder och övriga kommunala delegationer skola i vanlig ordning förnyas.

I fråga om de spörsmål vidkommande den politiska rösträtten, som nära beröras av den kommunala författningsreformen, förutsättes en grundlagsändring därhän, att valrättsåldern till andra kammaren inträder efter fyllda 23 år samt att utskyldsstrecket helt avskaffas.

Beträffande första kammaren bibehållas landstingen såsom valkorporationer, men i fråga om de städer, som ej deltaga i landsting, förutsättes införande av grundlagsstadgande därom, att särskilda elektorer för val av ledamöter i första kammaren utses efter samma grunder, som gälla för val av landstingsmän. Intill dess bestämmelser i nu berörda avseende beslutats, komma alltså stadsfullmäktige att bibehållas vid sin valrätt.

I fråga om mandatstiden förutsättes sådan grundlagsändring, att densamma utsträckes till åtta år i syfte att motsvara det vilande grund-

lagsförslagets bestämmelser om införande av fyraårig mandatstid för andra kammaren.»

Utskottet har sålunda lagt sin nya samlingslinje i huvudsak sammanfallande med regeringsförslagets, men dock med några viktiga avvikelser. Främst faller i ögonen att utskottet bestämt sig för att gå den *allmänna* kommunala rösträttens väg, sålunda vidgande ej oväsentligt själva ramen för regeringsförslaget. Detta lämnade ännu vissa icke till skattskyldighet upptagna grupper av kommunens medlemmar utanför rösträtten, bland dem ej så få strävsamma och värdefulla brukare av andras jord, en lucka som också av flera motionärer påpekats. Utskottets formel medtager däremot alla utom de av olika skäl diskvalificerade.

Då härigenom ett så väsentligt närmande skulle ske mellan grunderna för kommunal och politisk rösträtt, har enhetligheten funnits böra utsträckas att gälla jämväl rösträttsåldern, vilken för närvarande är 21 år för kommunal rösträtt, men 24 år för val till andra kammaren. Dessa åldersbestämmelser hava därvid jämkats till 23 år för båda fallen. Utskottet har alltså vid sitt förslag förutsatt erforderlig ändring i riksdagsordningen.

Då det likvisst gjorts gällande, att denna ålder vore alltför låg för att vid tillämpning av principen om allmän rösträtt böra stadgas i fråga om val av de korporationer, som skola utse ledamöter i första kammaren, har utskottet ansett sig böra i viss mån tillmötesgå denna uppfattning genom att föreslå, att valrätt och valbarhet till dessa korporationer skall inträda först vid 27 år. Härav har dock blivit en följd, att i de större städer, vilka icke deltaga i landsting, utövandet av valrätt till första kammaren måst frångå stadsfullmäktige för att i stället överlämnas till särskilt utsedda elektorer.

Utskottet har alltså enats i den förutsättning att i riksdagsordningen införas bestämmelser av innehåll att för Stockholm och Göteborg val till första kammaren sker medelst elektorer, vilka väljas med den valrätts- och valbarhetsålder, som föreslås för val till landsting, samt att övriga ifrågavarande städer beträffande val till första kammaren anslutas till landstingsområde sålunda, att de med tillämpning av berörda grunder välja elektorer, som tillsammans med landstingen förrätta val.

I samband härmed har tillika förutsatts, att en jämkning av valkretsindelningen för val till första kammaren kommer till stånd med syfte att såvitt möjligt öka de särskilda valkretsarnas mandatantal till minst fem. Jämväl har enighet vunnits om den förutsättningen, att mandattiden för första kammaren bör genom grundlagsändring bestämmas till åtta år.

Den ovan omförmälda uppfattningen, att fullgjord skattskyldighet borde bibehållas såsom villkor för rösträtt, har i fråga om den kommunala rösträtten så till vida vunnit beaktande, som det föreslagits, att därest en person under de tre senaste åren varit skattskyldig till kommunen, han åtminstone för ett av dessa år icke må häfta för obetalda utskylder; och har härvid förutsatts, att genom grundlagsändring utskyldsstrecket i fråga om val till andra kammaren helt bortfaller.

Slutligen har förutsatts, att politisk rösträtt skall genom grundlagsändring tillkomma jämväl kvinnorna.

Utskottet har icke förbisett, att de förslag och principuttalanden, vari dess arbete sålunda utmynnat, kunna bliva föremål för anmärkningar från skilda håll. Men utskottet tror sig hava genom den väg, det valt, förebyggt, att dessa stora tvistefrågor, som alltför länge haft en söndrande verkan på vårt politiska liv, skulle lösas mitt i en stormig tid under ytterligare upphetsade lidelser mellan partierna. Utskottet vågar med tillförsikt säga, att dess förslag till lösning helt ut innebär den demokratisering, som varit reformens bärande innehåll. Och att denna lösning genom tillmötesgående i vissa fall av framställda betänkligheter och önskemål kunnat i stort sett ena utskottets medlemmar giver dock en hälsosam påminnelse om att det i det politiska livet gives ett mål, som står högre än partisegrar: det för alla partier gemensamma fosterlandets välfärd. Utskottet uttrycker enhälligt den förhoppning, att den genomgripande förändring i vårt samhällsskick till fullt utvecklad demokratisk ordning som i utskottets utlåtande dels föreslås till omedelbart antagande, dels förutsättes skola antagas av den inom en månad härefter sammanträdande 1919 års lagtima riksdag, måtte visa sig ha skett i en lycklig stund. Särskilt vill utskottet icke underlåta att uttala den enstämmiga önskan, att genomförandet av dess i det kommunala livet djupt ingripande förslag måtte medföra den verkan att de svenska kommunerna, vilkas förvaltning med bibehållande av den hos oss urgamla självstyrelsen hädanefter skall byggas på bred demokratisk grund, måtte se även under den allmänna och lika rösträttens tidevarv sin sunda utveckling allt mera förkovras, till gagn för hela vårt folk och land.

Från den av utskottet till princippörsmålen sålunda fattade ståndpunkt har utskottet till granskning förehaft de i den kungl. propositionen ingående lagförslagen; och får utskottet därom avgiva följande yttrande.

Kommunalförordningarna.

Den kommunala rösträtten.

Den *lika kommunala rösträtten* utgör huvudpunkten i regeringens förslag och den grundval, på vilken flertalet av de i ämnet väckta motionerna vilar; undantag utgöra endast de motioner, som väckts av herrar Ekman (nr 16), Clason samt Nilsson m. fl. (nr 58). Inom utskottet har också enighet förefunnits om, att den lika rösträtten borde utgöra utgångspunkten för arbetet inom detsamma. Vid principens utformning har utskottet emellertid företagit vissa förändringar i Kungl. Maj:ts förslag, vilka dock, betraktade i sin helhet, stå i fullaste överensstämmelse med de grundtankar, som uppbära detsamma, och till och med i vissa avseenden måste anses ytterligare fullfölja den demokratisering av det kommunala och politiska livet, som förslaget åsyftar.

Utskottet har först och främst icke kunnat undgå att taga under allvarligt övervägande tanken att omedelbart gå fram till icke blott den lika rösträtten för de kommunalt skattskyldiga, utan även genomförandet av *allmän kommunal rösträtt*. Denna tanke har även direkt förelagts utskottet i herrar Vennerströms m. fl. och Tengdahls motioner liksom ock, under vissa förutsättningar, i motioner av herrar Ekman (nr 16) och Clason. Då personlighetsprincipen skall läggas till grund för rätten att deltaga i kommunala avgöranden, kan det icke vara i längden hållbart att från kommunalt inflytande utesluta alla dem, som icke ålagts skattskyldighet till kommunen. Såsom särskilt i herrar Olssons och Sjölanders motioner påvisats, förefinnas också bland dem, som nu falla för skattskyldighetsstrecket, talrika element (jordtorpare, hemmasöner och andra), vilka särskilt kunna anses äga grundade anspråk på att icke utestängas från kommunalt inflytande. Olämpligheten av deras fortsatta utestängande blir så mycket mera framträdande, då med dem i socialt avseende nära jämställda samhällsgrupper genom den lika rösträttens införande komma att uppnå ett väsentligt ökat inflytande i kommunen, jämfört med det, de enligt nu gällande ordning kunnat utöva.

Utskottet har med hänsyn till nu anförda omständigheter ansett sig böra tillstyrka riksdagen att, då nu den lika kommunala rösträtten skall genomföras, på samma gång taga steget fullt ut och bygga den kommunala rösträtten helt på personlighetens grund. Den allmänna rösträttens princip är, även för kommunernas vidkommande, genomförd i ett flertal främmande länder, liksom den sedan snart ett årtionde för männens del tillämpas vid valen till andra kammaren. De av Kungl. Maj:t föreslagna

särskilda bestämmelserna om, att rösträtt skulle tillkomma hustrun till en röstberättigad man även i det fall, att han själv ej är skattskyldig, bortfalla i och med denna omläggning såsom överflödiga.

Om sålunda rösträtten löses från sitt hittillsvarande samband med skattskyldigheten till kommunen, bör också den rösträtt bortfalla, som enligt nu gällande ordning oberoende av mantalsskrivningsorten tillkommer en röstägande i varje kommun, till vilken han är skattskyldig. Utskottet hemställer alltså — såsom också påyrkats i herr Vennerströms m. fl. motion —, att *rösträtt* hädanefter skall tillkomma en röstägande *endast i den kommun, där han är mantalsskriven.*

I samband med skattskyldighetsstreckets avskaffande uppstår tillika frågan, huruvida och i vad mån åtnjuten *fattigvård* bör föranleda förlust av kommunal rösträtt. Utskottet finner det förslag om begränsning av det politiska fattigvårdsstrecket till att omfatta allenast de av allmänna fattigvården för varaktig försörjning omhändertagna, som framlagts av de för utredning angående de s. k. politiska strecken tillkallade sakkunnige, vara av beskaffenhet att lämpligen kunna tagas till utgångspunkt för det stadgande i detta ämne, som för den kommunala rösträttens vidkommande nu påkallas av skattskyldighetsstreckets upphävande. Det bör erinras, att de personer, vilka skulle komma att drabbas av en i överensstämmelse med nämnda förslag formulerad bestämmelse, utan undantag tillhöra de grupper, vilka såsom icke skattskyldiga även nu äro uteslutna från kommunal rösträtt. Utskottet föreslår således ett stadgande av det innehåll, att den, som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning, förlorar sin rösträtt. I detta sammanhang vill emellertid utskottet uttala, att det saknat tillfälle att åt sakkunniges nyss nämnda förslag ägna den grundliga omprövning, som för ett definitivt ståndpunktstagande till detsamma erfordras. Utskottet förutsätter alltså möjligheten av att den begränsning av det politiska fattigvårdsstrecket, om vars behövlighet full enighet rått inom utskottet, kan komma att ske med tillämpande av andra grunder, än av sakkunnige föreslagits, och att en därav föranledd jämkning även i det kommunala fattigvårdsstrecket kan bliva nödvändig.

Dessutom har emellertid utskottet funnit skäl tala för att förbinda införandet av den allmänna och lika kommunala rösträtten med någon höjning av den hittills gällande *åldersgränsen.* En dylik åtgärd, som på intet sätt står i strid med den demokratiska grundsatsen om alla samhällsklassers likställighet, har även ansetts påkallad med hänsyn till den påtagliga önskvärdheten av att samma åldersgräns gäller för den politiska och den kommunala rösträtten. Då utskottet nu vill föreslå, att kommunal

rösträtt skall inträda under året efter det kalenderår då man fyllt 23 år, förutsätter utskottet således, att vid nästkommande års lagtima riksdag motsvarande sänkning i det politiska åldersstrecket företages.

I Kungl. Maj:ts förslag ingår även ett slopande av det s. k. *utskyldsstrecket*, i vad angår den kommunala rösträtten. Såsom av statsministerns anförande till statsrådsprotokollet framgår, hava de för utredning angående de s. k. politiska strecken tillsatta sakkunnige kommit till det resultat, att det icke är praktiskt genomförbart att åstadkomma en sådan begränsning av grundlagens bestämmelser, genom vilken uteslutningen från rösträtt icke skulle drabba den, vars underlåtenhet att betala sin skatt berott på oförvållad oförmåga, föranledd av sjukdom, arbetslöshet eller annan olycka, och strecket sålunda inskränkas till att verka endast mot de oordentliga eller försumliga, i enlighet med det syfte som alltid angivits såsom dess bärande grund. De sakkunnigas flertal hava också för sin del funnit det ifrågavarande strecket böra helt och hållet avskaffas, så mycket hellre som hela detta problem synts bliva i hög grad förenklat, därest den av Kungl. Maj:t förberedda — och numera för riksdagen framlagda — nya lagstiftningen om »införsel» för utskylder bleve genomförd; »om på detta sätt», yttra de sakkunnige, »den starkaste möjliga säkerhet lämnas för att skattskyldigheten blir fullgjord av alla, som därtill äga förmåga, då blir utskyldsstrecket såsom garanti för att ej den försumlige erhåller rösträtt obehövligt och kan fullständigt upphävas».

Till denna uppfattning har även regeringen anslutit sig, och statsministern har, såsom redan i det föregående korteligen omnämnts, tillkännagivit, att förslag i nu angiven riktning kommer att ingå i den proposition till nästa års lagtima riksdag angående den politiska rösträtten, som av regeringen förberedes. Det politiska utskyldsstreckets avskaffande har emellertid av regeringen ansetts böra föranleda, att diskvalifikationen på grund av utebliven skattebetalning upphäves även i fråga om rösträtten i kommunerna.

Lika litet som nyss nämnda sakkunnige har utskottet funnit sig kunna föreslå en sådan omläggning av utskyldsstrecket, att det allenast erhölle karaktär av »ordentlighetsstreck» och att dess verkningar sålunda i intet fall komme att sträcka sig längre än med denna dess karaktär vore överensstämmande. Såsom i det föregående omnämnts, har utskottet därför förutsatt, att det politiska utskyldsstrecket skall helt och hållet bortfalla.

Med hänsyn till de starka betänkligheter som — med utgångspunkt i den även av statsministern såsom i och för sig riktig betecknade åskåd-

ningen, att den, som vill utöva sina medborgerliga rättigheter, också bör fullgöra sina skyldigheter — på flera håll inom utskottet gjort sig gällande mot att helt avskaffa det kommunala utskyldsstrecket, har utskottet emellertid med avseende på detta ansett sig böra föreslå en sådan anordning, att själva den princip, på vilken det nu gällande utskyldsstrecket vilar, fasthålles, men dess verkningar i högst väsentlig mån inskränkas. Utskottet vill nämligen beträffande villkoren för kommunal rösträtt hemställa, att endast den, som häftar för kommunalutskylder för samtliga de tre sistförflutna kalenderåren, skall förlora denna rösträtt, eller med andra ord att för erhållande av sådan endast skall erfordras att hava gäldat ifrågavarande utskylder för ett av de tre åren.

Det är otvivelaktigt, att utskyldsstrecket genom en sådan modifikation endast skulle få en inskränkt tillämpning, och det föreligger dessutom sannolikhet för att åtminstone flertalet av de fall, som alltjämt skulle komma att drabbas av detsamma, utgöras av sådana, där underlåtenheten att gälda utskylderna icke berott på bristande förmåga.

Det förtydligande, som Kungl. Maj:t föreslagit i fråga om *diskvalifikation på grund av konkurs*, synes utskottet ändamålsenligt och har fördenskull tillstyrkts. Det sålunda tillstyrkta stadgandet är så formulerat, att därav otvetydigt framgår, att rösträtt suspenderas endast för den tid, konkursen pågår. Utskottet har således ej kunnat ansluta sig till det av herr Vennerström m. fl. framställda yrkandet att helt utesluta konkurs från diskvalifikationsgrunderna.

I flere av de till utskottet hänvisade motionerna har ifrågasatts att på ett eller annat sätt underlätta *makars utövande av varandras rösträtt*. Sålunda hava, bland annat, herr Trygger m. fl. och herr Lindman m. fl. föreslagit, att vad som i övrigt stadgats beträffande fullmaktsröstning ej skall utgöra hinder för gift man eller kvinna att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt jämväl för den andra maken. Den fråga, som sålunda uppkommit rörande lättnad i rösträtts utövande lärer emellertid — enligt vad inom utskottet blivit upplyst — i annat sammanhang komma att genom proposition från Kungl. Maj:t föreläggas nästa lagtima riksdag, varvid emellertid frågans lösning torde komma att sökas på annan väg än den av motionärerna ifrågasatta. Under dessa omständigheter har utskottet stannat vid att endast på sådant sätt tillstyrka bifall till vad herr Trygger m. fl. och herr Lindman m. fl. i denna punkt föreslagit, att av dem påyrkade stadganden intagas bland vederbörande författningars övergångsbestämmelser och erhålla giltighet allenast under nästkommande år. Den provisoriska anordning för underlättande i en del fall av rösträttens effektiva utövning, som sålunda före-

slås, utgör givetvis intet hinder för att genom beslut vid nästkommande års riksdag för framtiden tillgodose det allmänna ändamål, varom här är fråga, genom andra anstalter än fullmaktsröstning.

I samband med den lika rösträttens införande har Kungl. Maj:t — i likhet med vad som skedde i den till innevarande års lagtima riksdag avlåtna propositionen nr 290 — föreslagit *upphävande av kommunal rösträtt för omyndiga samt bolag och andra juridiska personer.* Dessutom föreslås nu *upphävande av rösträtten för dödsbo.* Sedan utskottet genom sitt förordande av allmän kommunal rösträtt helt ställt sig på personlighetsprincipens grundval, har bifall till nu nämnda förslag betraktats som en konsekvens av vad utskottet i övrigt föreslagit.

Vad utskottet sålunda föreslår beträffande den kommunala rösträtten nödvändiggör åtskilliga ändringar i reglerna angående *röstlängds* upprättande. Sedan sambandet mellan rösträtt och skattskyldighet upphävts, kan icke längre taxeringslängden läggas till grund för röstlängden, som i stället måste byggas på mantalslängden. Den kommunala röstlängdens upprättande skulle alltså ske enligt samma princip, som enligt lagen om val till riksdagen § 26 gäller för upprättandet av röstlängden vid val till andra kammaren. Vid sådant förhållande och då dessutom grunderna för den politiska och den kommunala rösträtten enligt utskottets förslag och de ändringar i riksdagsordningen, som utskottet förutsätter bliva av 1919 års lagtima riksdag antagna, skulle komma att nära överensstämma med varandra, har det synts utskottet ändamålsenligast att föreskriva, att de myndigheter, vilka enligt § 25 vallagen hava att upprätta den politiska röstlängden (i stad i regel magistraten, på landet häradsskrivaren), i samband med upprättande av denna längd även skola upprätta en kommunal röstlängd, och att justeringen av sistnämnda längd — liksom av den politiska — anförtros åt resp. magistrat och valnämnd samt företages i samma ordning, som är stadgad beträffande den politiska röstlängden. Sedan längden sålunda fastställts, bör den, utan möjlighet till rättelse, gälla under ett år. Den justering å kommunalstämma, som nu är föreskriven eller medgiven i förordningen om kommunalstyrelse på landet §§ 14, 65 och 66, skulle således bortfalla, liksom även motsvarande anordningar för städernas vidkommande. — Närmare föreskrifter i avseende å den politiska röstlängdens upprättande fastställas i administrativ väg av Konungen. I överensstämmelse härmed synas även de närmare bestämmelser om den kommunala röstlängdens upprättande, som hittills upptagits i kommunalförordningarna, jämte det till förordningen om kommunalstyrelse på lan-

det hörande röstlängdsformuläret kunna ersättas med ett stadgande, som åt Kungl. Maj:t överlåter att härom förordna. I förordningen om kommunalstyrelse på landet har föreskrift intagits därom, att vid behandling av sådana ärenden, som angå i mantal satt jord, skall finnas tillgänglig en längd över de i sådana ärenden röstberättigade, som icke äro i kommunens allmänna röstlängd upptagna.

Då besväret med den kommunala röstlängdens upprättande på landet överflyttas från kommunalnämnden till häradsskrivaren, lärer Kungl. Maj:t föreskriva lämpligt belopp, varmed längden bör av kommunen lösas.

Kommunala organisationsspörsmål i samband med rösträttsreformen.

I samband med den kommunala rösträttsreformen har Kungl. Maj:t, i huvudsaklig överensstämmelse med den till årets lagtima riksdag i ämnet avlåtna propositionen, föreslagit vissa ändringar i kommunalförfattningarna, ägnade att i något högre grad än enligt nu gällande bestämmelser är fallet, trygga en sorgfällig omprövning av förekommande ärenden samt förebygga förhastade beslut och, inom särskilt skattetyngda kommuner, motverka ytterligare stegring i skattetrycket. Sålunda föreslås, att vid ett invånarantal, som överstiger 3,000, kommun skall vara skyldig att införa *fullmäktige* samt att i annat fall kommunalstämman äger med allenast enkel majoritet besluta om fullmäktiges införande, därest förslag i sådant syfte vederbörligen väckes. I detta hänseende hava sålunda landskommuner och städer blivit likställda. I fråga om beredningen av de ärenden, som skola företagas till avgörande *å kommunalstämma*, ingå i propositionen förslag därom att *beredning av samtliga ärenden* skall äga rum, med undantag dock för val samt de ärenden, som fordra skyndsam handläggning och icke avse utgift eller avhändande av någon kommunens egendom eller efterskänkande av någon kommunens rättighet. Vidare föreslås, att kommunalnämnd, kyrko- och skolråd, gemensamt kyrko- och skolråd, drätselkammare, som utses å allmän rådstuga, ävensom två eller flera å primärstämma för särskild beredning utsedda personer skola, där så påfordras, tillsättas genom *proportionellt val*. Kungl. Maj:t har vidare föreslagit utsträckning i vissa avseenden av kravet på *kvalificerad majoritet* för utgifter i sådana kommuner, där skattetrycket nått en viss höjd. Slutligen ingå i den kungliga propositionen även bestämmelser om möjlighet för en minoritet, minst en tredjedel av de närvarande, att få behandlingen av *ett å stämman förekommande ärende uppskjutet* till annan dag, om *stämmas kungörande* på mera effektivt sätt än enligt nuvarande ordning samt om fakultativ *sluten omröstning*.

Utskottet har i huvudsak funnit dessa av Kungl. Maj:t framlagda

ändringsförslag väl grundade och ägnade att i sin mån skapa betingelser för en sund och besinningsfull verksamhet på det kommunala området. Endast i fråga om *kommunalfullmäktigeinstitutionens* utveckling har utskottet ansett anledning föreligga att nu gå något längre, än Kungl. Maj:t föreslagit.

Det lärer icke kunna bestridas, att de olägenheter, med vilka kommunalstämman såsom organ för kommunens beslutanderätt är behäftad, måste komma att framträda i skarpare belysning, ju längre rätten att deltaga i kommunala avgöranden utsträckes. Kungl. Maj:t har, såsom ovan nämnts, med hänsyn härtill föreslagit, att kommunalfullmäktigeinstitutionen skulle bliva obligatorisk i kommuner med mer än 3,000 invånare. Utskottet hyser inga betänkligheter mot att härutinnan gå ett steg längre och föreslår därför i överensstämmelse med de yrkanden, som framställts dels i herr Tryggers m. fl. och herr Lindmans m. fl. motioner, dels i herrar Mobergers och Bengtssons, att det representativa systemet skall tillämpas i alla kommuner med över 1,500 invånare. Härav föranledes ändring jämväl i förordningen om kommunalstyrelse i stad, enligt vars nuvarande lydelse stadsfullmäktigeinstitutionen är obligatorisk blott för kommuner med över 3,000 invånare. — Att, på sätt herr Vennerström och hans medmotionärer föreslagit, öppna en möjlighet att undantagsvis bibehålla kommunalstämman såsom beslutande organ även i kommuner av den storlek, att för dem fullmäktigeinstitutionen är regel, har utskottet icke funnit vara av behovet påkallat.

Utskottet förbiser ingalunda, att genom fullmäktigeinstitutionens utveckling på sätt, som av utskottet föreslagits, väsentligt ökat arbete kommer att åvila Konungens befallningshavande, som har att verkställa sammanräkning av ifrågavarande val, och förutsätter, att, i syfte att särskilda arbetskrafter må kunna anlitas, medel ställas till länsstyrelsernas förfogande i sådana fall då sammanräkningarna, som enligt förordningen om kommunalstyrelse på landet § 29 skola påbörjas senast inom fjorton dagar från valets förrättande, eljest icke skulle kunna äga rum utan att övriga ärendens handläggning inom länsstyrelsen åsidosattes.

I ovan omförmälda motioner av herrar Trygger m. fl., Lindman m. fl., Moberger och Bengtsson har vidare föreslagits vidgad befogenhet för kommunalfullmäktige, i det vissa av de frågor, som omförmälas i förordningen om kommunalstyrelse på landet § 35, icke längre skulle vara förbehållna kommunalstämman, utan kunna handläggas av fullmäktige. Utskottet finner det synnerligen önskvärt, att kommunalfullmäktigeinstitutionens utveckling i möjligaste mån befordras, och att sålunda på denna institution, där den finnes, lägges det odelade ansvaret för den kommunala

förvaltningen. Utskottet får därför, i överensstämmelse med vad som herrar Tryggers m. fl. och Lindmans m. fl. motioner föreslagits, hemställa om sådan ändrad lydelse av förordningen om kommunalstyrelse på landet, att till kommunalfullmäktiges handläggning i kommuner, där fullmäktige införts, överföras följande ärenden: fråga om försäljning, pantförskrivning eller utbyte av någon sådan kommunen tillhörig fastighet, som för något dess gemensamma nytta avseende ändamål genom gåva eller testamente kommunen tillfallit, ävensom överenskommelse, som medför förändring i de rättigheter, kommunen till sådan fastighet äger; påläggande av avgifter, som erfordra uttaxering för längre tid än fem år; upptagande av lån, då beslut därom är av beskaffenhet att skola jämlikt § 73 underställas Kungl. Maj:ts prövning och fastställelse, ävensom val av ordförande, vice ordförande och ledamöter i kommunalnämnden. På kommunalstämman skulle enligt denna ändring i de kommuner, där fullmäktige finnas, i huvudsak inga andra ärenden rörande kommunens förvaltning än val av fullmäktige förekomma.

Kungl. Maj:ts förslag vilar till alla delar på den förutsättningen, att kommunerna alltjämt bibehållas vid sin hittillsvarande självständighet. Garantier mot missbruk av denna frihet hava sökts endast i sådana anordningar, som bringa den kommunala självkontrollen till verksamhet. Emellertid förutser utskottet, att vid en så genomgripande förändring av det kommunala livet som den, vilken nu, i större utsträckning än Kungl. Maj:t föreslagit, är å bane, den frågan kan komma att tränga sig fram, huruvida *kommunernas ställning gentemot staten och sina egna medlemmar* — sådan den nu bestämmes dels genom det sätt, varpå kommunalförordningarna och till dem anknuten praxis begränsat kommunernas befogenhetsområde, dels genom samma förordningars föreskrifter om underställelse och besvär — kan till alla delar motsvara det nya läge, som skapas genom nyss nämnda förändring. Herrar Trygger m. fl. och Lindman m. fl. hava vidrört en sida av detta problem, då de uttalat, att en förstärkning av den statliga uppsikten över kommunerna vore av behovet påkallad, och hemställt, att detta av dem framställda krav måtte varda föremål för ofördröjlig prövning. Utskottet förutsätter, att denna betydelsefulla fråga är föremål för regeringens uppmärksamhet. I samband därmed torde jämväl — i anslutning till de synpunkter, som utvecklats i herr Gezelius' m. fl. motion — böra övervägas, huruvida och i vad mån de garantier för sund kommunalförvaltning, som utöver vad av Kungl. Maj:t föreslagits och av utskottet tillstyrkts ytterligare kunna erfordras, måhända stå att vinna genom en utsträckning av den kvalificerade majoritetens användning vid beslut

om anslag. Vid varje sådant övervägande bör dock enligt utskottets mening den urgamla kommunala självstyrelsens princip hållas stadigt i sikte och inga andra inskränkningar i denna utöver de redan befintliga vidtagas än sådana, som framstå såsom oundgängligen erforderliga för en sund kommunal utveckling.

I de till utskottet hänvisade motionerna hava ytterligare en del inom den kommunala förvaltningen fallande spörsmål vidrörts.

Sålunda hava herrar Ljunggren och Petrén föreslagit sådan ändring i förordningen om kommunalstyrelse på landet, att *utlåtanden över ansökning om försäljning av rusdrycker och till sådana drycker ej hänförliga alkoholhaltiga maltdrycker* alltid skola avgivas *av kommunalstämma* och ej av kommunalfullmäktige. Då den av motionärerna ifrågasatta förändringen berör även andra författningar än kommunalförordningarna, finner utskottet — utan att uttala sig om förändringens lämplighet i och för sig — att i alla händelser med vidtagande av sådan åtgärd utan större olägenhet kan anstå till nästkommande års inom kort sammanträdande riksdag.

I motioner av herrar Ekman (nr 27) och Nilsson i Landeryd (nr 59) har vidare föreslagits sådan *utsträckt tillämpning av den proportionella valmetoden*, att denna komme att användas vid alla inom kommunala representationer förekommande val (herr Nilssons motion) eller alla borgerligt- och kyrkligt-kommunala val över huvud taget (herr Ekmans motion). Att i vidare mån än av Kungl. Maj:t föreslagits (nämligen vid val av kommunalnämnd och särskilda beredningar) införa den proportionella valmetoden vid sådana val, som förekomma å kommunalstämma, kan utskottet med hänsyn till de stora praktiska svårigheter, som därvid tvivelsutan skulle yppa sig, ej tillstyrka. Däremot vill utskottet på de skäl, som av konstitutionsutskottet i dess utlåtande nr 19 vid innevarande års lagtima riksdag anfördes, hemställa om utredning, i vilken utsträckning det må kunna föreskrivas, att på landsting, stads- och kommunalfullmäktige ankommande val, utöver vad därom redan är stadgat, skola ske proportionellt, där sådant av visst antal väljande äskas.

Herrar Clason och Östberg påyrka sådan ändring i förordningen om kommunalstyrelse i stad, att *stadsfullmäktige till viss del* komme att *bestå av ledamöter, som för längre tid än den eljest gällande mandattiden utsetts av de omedelbart valda fullmäktige;* herr Clason föreslår dessutom en liknande anordning för landstingens vidkommande. Utskottet finner icke dessa frågor stå i nödvändigt sammanhang med de förslag, som framlagts i Kungl. Maj:ts proposition, och anser alltså för närvarande ingen

åtgärd i motionernas syfte erforderlig. Givetvis lära i varje fall statsmakterna i framtiden icke underlåta att uppmärksamma de viktiga problem, som i motionerna vidrörts.

Slutligen hava av herr Ekman i motionerna nr 18 och 19 framlagts vissa till *den kyrkliga kommunens förvaltning* hörande förslag: om införande av kyrkofullmäktige, om sådan inskränkning i rösträtten i rent kyrkliga ärenden m. m. ävensom valbarheten till kyrkoråd och kyrkofullmäktige, att denna endast skulle tillkomma personer, som vore döpta inom svenska kyrkan och fortfarande stode i församlingsgemenskap med denna kyrka, om stadganden därom, att endast sådana personer skulle deltaga i utgörandet av avgifter, som anginge rent kyrkliga angelägenheter eller åtgärder rörande kristendomsundervisningen i skolorna, samt om sådana bestämmelser, att därav klart framginge, huru vårdnaden av kyrkans egendom och ansvaret därför skall fördelas emellan kyrkorådet och vederbörande kyrkovärdar. Utskottet finner åtskilliga skäl tala för att — i likhet med vad som är fallet inom den borgerliga kommunen — genom införande av ett representativt system även för den kyrkliga kommunens vidkommande trygga en god handläggning av de inom denna förekommande ärendena. Å andra sidan hava även de svårigheter, med vilka en sådan reform är förenad, varit under övervägande i utskottet, varjämte det erinrats, att detta spörsmåls upptagande nödvändigtvis måste föranleda en närmare granskning av tidsenligheten i att vissa grupper ärenden, särskilt de med skolväsendet sammanhängande, falla under den kyrkliga kommunens beslutanderätt. Det hemställes med hänsyn härtill, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning, huruvida och i vad mån representativt system må kunna införas jämväl inom den kyrkliga kommunen. Övriga av motionären i motionen nr 18 ävensom i motionen nr 19 punkt 1:o framlagda spörsmål har utskottet, då ännu denna för den kyrkliga kommunalförvaltningen grundläggande fråga är olöst, ansett böra för närvarande lämnas å sido. De svårigheter med avseende å kyrkorådets och kyrkovärdarnas inbördes ställning, som motionären påpekat, synas utskottet enklast vinna sin lösning, om det stadgas, att kyrkovärdarna skola väljas av och inom kyrkorådet. Utskottet hemställer alltså om ändring av Kungl. Maj:ts förslag i denna riktning.

Landstingsförordningen.

Kungl. Maj:ts proposition avser (frånsett de bestämmelser, som allenast utgöra konsekvenser av förslaget om lika kommunal rösträtt) i tre hänseenden ändringar i fråga om valen till landsting. För det första

har *rätten att deltaga i landstingsmannaval begränsats till den kommun, inom vilken röstägare är mantalsskriven.* För det andra har *valbarheten,* som förut tillkom endast inom valkretsen röstberättigade män, *utsträckts till inom landstingsområdet röstberättigade män och kvinnor.* För det tredje har *likställighet mellan landsbygd och städer* i avseende å grunderna för bestämmandet av antalet representanter i landsting ävensom en *höjning av maximiantalet representanter per landsbygdsvalkrets* från sex till åtta i överensstämmelse med andra kammarens beslut vid 1918 års lagtima riksdag genomförts.

Om den av Kungl. Maj:t föreslagna inskränkningen i landstingsvalrätten behöver utskottet icke särskilt yttra sig efter att förut beträffande den kommunala rösträtten i allmänhet hava tillstyrkt genomförande av principen om rösträtt endast å mantalsskrivningsorten. Mot vad Kungl. Maj:t i övrigt har föreslagit beträffande val till landstingen har utskottet endast i två avseenden funnit anledning till erinran. För det första vill utskottet framhålla, att, om folkmängdssiffran 4,000 lägges till grund för beräknandet av antalet landstingsmän för varje valkrets, sammanlagda antalet landstingsmän kommer att i ej oväsentlig grad ökas. Enligt de på 1914 och 1916 års val grundade beräkningar, som gjorts i Kungl. Maj:ts proposition till 1918 års lagtima riksdag nr 277, skulle nämligen en sådan anordning medföra, att detta antal inom hela landet ökades från 1,247 till 1,372. Då en dylik ökning varken med hänsyn till landstingens arbete eller ur andra synpunkter kan anses påkallad, vill utskottet föreslå den ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att till grund för ifrågavarande beräkning lägges den nu för landsbygden gällande siffran, eller 5,000, en ändring, som enligt nyss nämnda beräkningar skulle medföra, att antalet landstingsmän i hela riket blir 1,135. I samband härmed har utskottet funnit skäl föreligga att i ännu högre grad, än enligt Kungl. Maj:ts förslag är fallet, beakta önskemålet om åstadkommande av större proportionell rättvisa. Utskottet föreslår fördenskull, att på landet minimiantalet landstingmän per valkrets höjes från tre till fem. En motsvarande anordning för städernas vidkommande har utskottet däremot med hänsyn till de med en dylik anordning förenade praktiska svårigheterna och den knappa tid, som stått till utskottets förfogande, för närvarande ej kunnat föreslå. Frågan synes emellertid utskottet vara värd all uppmärksamhet, därvid särskilt bör tagas under övervägande, huruvida icke för vinnande av det angivna syftemålet mindre städer lämpligen kunna förenas med kringliggande landsbygd i gemensamma valkretsar.

I följd av vad utskottet sålunda föreslagit böra i Kungl. Maj:ts

förslag till ändrad lydelse av § 2 mom. 2 och 3 samt § 40 mom. 1 landstingsförordningen siffrorna 32,000, 8,000 och 16,000 ändras till resp. 40,000, 20,000 (eller, där fråga är om stadsvalkretsar, 10,000) och 20,000. Däremot bortfaller den i § 2 mom. 2 medgivna möjligheten att bilda två valkretsar av domsaga, vilkens invånarantal är lägre än det, som motsvarar den för beräkningen av representantantalet gällande folkmängdssiffran multiplicerad med åtta. Bestämmelserna om landstingsvalkretsarnas storlek komma genom vad utskottet hemställer att i väsentliga delar överensstämma med vad som i detta hänseende föreslagits i herr Vennerströms m. fl. motion; även det önskemål om minskning av antalet landstingsmän, som framförts av herr Gezelius jämte medmotionärer, blir till viss grad tillgodosett.

Utskottet har ej kunnat finna, att praktiska svårigheter kunna befaras möta vid tillämpning av den av utskottet sålunda föreslagna ordningen. Utskottet har emellertid förutsatt, att därest vid ytterligare undersökning annat förhållande skulle yppas, Kungl. Maj:t kommer att till nästkommande riksdag föreslå den jämkning, som må vara påkallad.

Utskottet vill emellertid, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, hemställa om ytterligare en ändring i landstingsförordningen. Såsom i annat sammanhang angivits, har nämligen den dryftning av förstakammarproblemet, som inom utskottet ägt rum, givit till resultat, att rösträtten till landsting bör ordnas efter delvis andra grunder än de för den kommunala rösträtten i övrigt gällande. Utskottet, som i detta hänseende icke kunnat gå den väg som av herr Räf förordats (åldersstreckets höjning till 35 år jämte en tilläggsröst för dem, som minst två år varit boende inom kommunen), föreslår i stället, att *rätten att deltaga i landstingsmannaval* skall inträda *under året näst efter det då den röstägande uppnått 27 års ålder.* Denna höjning bör föranleda, att även valbarhetsåldern höjes till 27 år.

Med de förändringar i landstingsförordningen, som i sammanhang med den av utskottet inledningsvis antydda ordningen för val till första kammaren möjligen kunna erfordras, torde böra anstå, till dess frågan om denna ordning kommer under riksdagens omprövning.

Om det förslag angående *rätt för landstingen att i viss utsträckning komplettera sig själva,* som framförts av herr Clason, gäller vad utskottet i det föregående yttrat i anledning av samme motionärs förslag om stadsfullmäktiges självkomplettering. Vad herr Gezelius jämte medmotionärer uttalat beträffande tillämpning av *kvalificerad majoritet* inom landsting, torde komma under vederbörligt övervägande i sammanhang med enahanda, av samma motionärer framförda spörsmål på primärkom-

munernas område. Slutligen bör i detta sammanhang erinras, att den utredning om vidsträcktare användning av *proportionell valmetod*, som av utskottet i annat sammanhang förordats, även avser val inom landsting.

Övergångsbestämmelserna.

I Kungl. Maj:ts proposition har föreslagits, att ändringarna i kommunalförfattningarna i huvudsak skola träda i kraft den 1 mars 1919, att mandattiden för samtliga ledamöter av de nu fungerande kommunala representationerna — *landsting*, *stadsfullmäktige*, *kommunalfullmäktige och municipalfullmäktige* — skall utgå på våren 1919 (för landsting, kommunalfullmäktige och municipalfullmäktige: 30 april, för stadsfullmäktige: 31 mars), och att nya val enligt de nya rösträttsbestämmelserna för nämnda representationer dessförinnan skola äga rum. Vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit, har utskottet tillstyrkt. Utskottet har därvid, ehuru i annan form, tagit hänsyn även till de synpunkter, som i herr Tryggers m. fl. och herr Lindmans m. fl. motioner föranledde yrkande om uppskov med den nya lagstiftningens ikraftträdande i avvaktan på det slutliga avgörandet i frågan om ändrade bestämmelser i riksdagsordningen i avseende å grunderna för val till första kammaren. Ifrågavarande uppskov påyrkades nämligen i dessa motioner framför allt av det skäl, att det förslag, som i motionerna framlagts beträffande första kammarens sammansättning, kunde komma att prövas av en första kammare vald efter grunder (lika rösträtt från 21 år), som de för sin del icke kunde godkänna. Sedan numera enighet inom utskottet vunnits om en ordning för valen till första kammaren, så beskaffad att den till väsentliga delar bliver tillämplig redan genom de ändringar i kommunalförfattningarna, som av utskottet tillstyrkts, synes denna betänklighet icke längre föreligga.

Då enligt utskottets förslag om nya regler för röstlängds upprättande mantalslängden skall läggas till grund för röstlängden, lärer det bliva nödvändigt att bygga de röstlängder, som vid de på våren 1919 förekommande valen skola tillämpas, på 1918 års mantalslängder. Stadgande härom har intagits i vederbörande övergångsbestämmelser.

I fråga om *kommunala nämnder och delegationer* har Kungl. Maj:t föreslagit, att de i sin helhet skulle förnyas under år 1919 å de för sagda val stadgade tider. Utskottet har icke kunnat undgå att taga i betraktande, att en sådan anordning ur synpunkten av den kommunala förvaltningens jämna fortgång måhända i en del fall kunde bliva förenad

med svårigheter, och föreslår för den skull, att ifrågavarande nämnder och delegationer skola i sedvanlig ordning förnyas.

Det övergångsstadgande i förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad, som utskottet föreslagit beträffande makars rätt att enligt fullmakt utöva varandras rösträtt, har i annat sammanhang motiverats.

Med stöd av vad sålunda anförts, hemställer utskottet,

1:o) att riksdagen, under tillkännagivande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrad form antagas, i anledning av nämnda proposition jämte i ämnet väckta motioner i första kammaren av herrar K. J. Ekman (nr 16, 19 och 27), Trygger m. fl., Clason, Östberg och Gezelius m. fl. samt i andra kammaren av herrar Moberger och Bengtsson, Sjölander, Vennerström m. fl., Olsson i Ramsta, Lindman m. fl., Räf, Tengdahl och Nilsson i Landeryd m. fl. (nr 58) måtte för sin del antaga följande:

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
Härigenom förordnas, att §§ 8—11, 14, 16—19, 21, 27, 29, 30, 32, 36, 38, 40, 42 och 48 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:	Härigenom förordnas, att §§ *8—12*, 14, 16—19, 21, 27, 29, 30, 32, *35*, 36, 38, 40, 42, 48, *65* och *66* i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:
§ 8.	§ 8.
Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer man eller kvinna, som a) är svensk undersåte, b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt, c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguett års ålder, d) icke är omyndig förklarad, e) icke är i konkurstillstånd, och f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.	Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer *envar inom kommunen mantalsskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugutre års ålder.* *Sådan rättighet må dock ej utövas av den, som* *a) är omyndig förklarad,* *b) är i konkurstillstånd,* *c) är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning,* *d) i avseende å påförda utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, häftar för utskylder för flera än två av dessa år, eller* *e) är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.*

(Kungl. Maj:ts förslag:)

§ 9.

Rättighet, som i § 8 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga i nämnda paragraf stadgade villkor.

§ 10.

Mom. 1. I överläggningar och beslut, som angå ärenden, gemensamma för hela kommunen, deltaga samtliga i kommunen röstberättigade.

Mom. 2. Angår ärende endast i mantal satt jord, tillkommer talan och rösträtt allenast dem, som innehava sådan jord.

I ärende, som nu sägs, tillkommer talan och rösträtt jämväl omyndig, oskiftat dödsbo, bolag eller annan samfällighet. För omyndig röstar förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse; för oskiftat bo må delägarna i boet utse ombud; för samfälld egendom må ej mer än en person föra talan.

(Utskottets förslag:)

§ 9.

Den omständigheten, att endera av äkta makar är sin rösträtt förlustig, inverkar ej på den rösträtt, som må den andra maken lagligen tillkomma.

§ 10.

Mom. 1. I överläggningar och beslut — — — i kommunen röstberättigade.

Mom. 2. Angår ärende endast i mantal satt jord, *må ej andra taga del däri än de,* som innehava sådan jord.

I ärende, varom i detta moment är fråga, tillkommer talan och rösträtt jordinnehavare, som här avses, ändå att han ej är i kommunen mantalsskriven; och må dylik rätt utövas jämväl för omyndig, oskiftat dödsbo, bolag eller annan samfällighet. För omyndig röstar — — — person föra talan.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

§ 11.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.
Mom. 2. Där för deltagande — — — bestämda grunden.

(*Nuvarande lydelse:*)

§ 12.

Röstägande är berättigad att sin talan och rösträtt i kommunalstämman på annan röstägande överlåta; dock må ingen på grund av fullmakt föra talan eller utöva rösträtt för mer än en röstberättigad.

Fullmakten skall vara — — — underskrift bestyrkt.

(*Utskottets förslag:*)

§ 12.

Röstägande är berättigad att sin talan och rösträtt i kommunalstämman på annan röstägande överlåta.

Ej må någon på grund av fullmakt föra talan eller utöva rösträtt för mer än en röstberättigad.

Fullmakten skall vara — — — underskrift bestyrkt.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

§ 14.

Sedan taxeringslängden för allmänna bevillningen blivit av prövningsnämnden granskad, skall kommunalnämnden med ledning av denna längd och mantalslängden samt enligt bifogade formulär litt. A. upprätta en längd, upptagande kommunens samtliga röstägande medlemmar och särskilt angivande, dels vilka som icke äro i kommunen mantalsskrivna, dels ock vilka som under kalenderåret uppnått eller uppnå myndig ålder, jämte summa för dels i kommunen mantalsskrivna röstberättigade, dels övriga röstberättigade. Anteckning i sistnämnda längd rörande hinder för rösträtt må ske endast genom angivande av den del av § 8, däri hindret beröres. Äro i kommun — — — hos kommunalnämnden förvaras.

Huru denna längd — — — komma under prövning.

Missnöje med kommunalstäm-

§ 14.

Mom. 1. Före den 25 juni varje år skall av den tjänsteman, som verkställer debitering av utskylderna till kronan, upprättas röstlängd för kommunen. Äro i kommun flera valdistrikt för val av kommunalfullmäktige eller landstingsmän, skall längden uppläggas i särskilda delar, en för varje valdistrikt. Röstlängden skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla i kommunen mantalsskrivna personer, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnå en ålder av tjugutre år. Envar sådan person, om vilken upplysning ej vinnes, att han den 10 juni brister i något av vad i § 8 stadgas såsom villkor för rösträtt, antecknas i längden såsom röstberättigad; dock att i fråga om den, som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av tjugutre år, anmärkes, att rösträtt ej tillkommer honom förr än efter utgången av löpande kalenderår.

(Kungl. Maj:ts förslag.)	*(Utskottets förslag:)*
mans — — — vid kommunalstämman företedda.	*Närmare föreskrifter i avseende å röstlängdens upprättande så ock om skyldighet för vederbörande myndigheter att lämna erforderliga uppgifter till införande i längden meddelas av Konungen.* *Mom. 2. Röstlängden skall senast den 25 juni vara avsänd eller avlämnad till ordföranden i den i lag om val till riksdagen den 26 maj 1909 omförmälda valnämnd. Vad i nämnda lag stadgas om röstlängds framläggande till granskning och om kungörelse därom, om underrättelse till personer, som i längden upptagits såsom icke röstberättigade, om framställande av anmärkningar mot längden och om underrättelse till den, mot vars rösträtt anmärkning framställts, om prövning av sådana anmärkningar samt om längdens justering ävensom om klagan över valnämndens beslut skall äga motsvarande tillämpning.* *Mom. 3. Har mot röstlängd, som blivit i föreskriven ordning framlagd, anmärkning ej förekommit, eller har i anledning av framställd anmärkning beslut givits och rättelse, där sådan ifrågakommer, i längden gjorts, lände, där ej, på sätt i mom. 4 här nedan stadgas, rättelse skall verkställas, den röstlängd till ovillkorlig efterrättelse vid kommunalstämma, intill dess ny röstlängd på enahanda sätt kommit till stånd.* *Mom. 4. Har på klagan, som i samband med besvär över kommunalstämmas beslut blivit förd, röstläng-

(*Utskottets förslag:*)

den i någon del förklarats felaktig, skall, evad felaktigheten länt till beslutets upphävande eller ej, Konungens befallningshavande förordna om införande i längden av de utav beslutet föranledda rättelser.

Mom. 5. Vid behandling av sådant ärende, som i § 10 mom. 2 sägs, skall genom kommunalnämndens föranstaltande finnas tillgänglig längd över de i sådant ärende röstberättigade, vilka icke finnas i kommunens allmänna röstlängd upptagna.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

§ 16.

Kungörelse om kommunalstämma — — — dagen ånyo uppläsas.

För ärende, som — — — erläggande av bidrag därtill.

Kungörelsen skall på ordförandens föranstaltande jämväl anslås å plats eller platser inom kommunen, som kommunalstämman för ändamålet bestämmer.

Tillkännagivande om tid — — — deltagandes röster annorlunda beslutar — — — kännedom. Har vid fattandet av — — — deltagandes röster, skall tillkännagivandet införas jämväl i denna tidning.

Tillkännagivandet skall — — — å kommunalstämman förekomma.

På kommunalstämma — — — nästföljande kalenderår.

Ordföranden skall — — — före stämman.

Den omständigheten — — — för stämmans hållande.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

§ 17.

Mom. 1. Tre ordinarie kommunalstämmor skola årligen hållas: en under senare hälften av mars månad för besluts fattande i anledning av berättelsen om föregå-

(*Utskottets förslag:*)

§ 17.

Mom. 1. Tre ordinarie kommunalstämmor — — — för granskning av debiterings- och uppbördslängden samt — — — för dessa stämmor ovan stadgade tid.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

ende årets räkenskaper och förvaltning samt för val av ledamöter i valnämnd, enligt vad därom är särskilt stadgat; en i oktober för bestämmande av kommunens utgifts- och inkomststat enligt § 63; och en i december månad för granskning av *såväl* debiterings- och uppbördslängden *som röstlängden* samt för anställande av val till de befattningar inom kommunen, vilka vid årets slut bliva lediga, ävensom av revisorer; dock att i kommun inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län de två först nämnda stämmorna, därest skäl därtill föreligger, må kunna hållas högst fjorton dagar före eller högst fjorton dagar efter den för dessa stämmor ovan stadgade tid.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

Ordinarie kommunalstämma i december — — — — — — — — — sön- eller helgdag.

Angående kommunalstämma — — — särskilt stadgat.

Den, vilken — — — sagda förvaltning.

Mom. 2. Kommunalstämma hålles även när Konungens befallningshavande eller kommunalnämnden det äskar, eller då ordföranden finner sådant nödigt. Enskild man, som är berättigad till talan i kommunalstämma, ävensom vederbörande kronobetjänt, äger ock kommunalstämmas sammankallande för uppgivet ärende begära. Varder denna begäran av ordföranden avslagen, meddelar han, om så äskas, sitt beslut skriftligen med skälen därtill; och äger sökanden att däröver föra klagan inom den tid och på den ort, som för besvärs anförande i § 75 stadgas.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

§ 18.

De ärenden, som å kommunalstämma till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda av kommunalnämnden eller annan av kommunen tillsatt nämnd eller styrelse, dit ärendet efter sin beskaffenhet hör, eller av en eller flera särskilt för sådan beredning utsedda personer.

Val må dock kunna av kommunalstämma förrättas utan föregående beredning. Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av kommunen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon kommunens rättighet.

Innan ärende, som beretts annorledes än genom kommunalnämnd, företages till avgörande å kommunalstämma, skall kommunalnämnden lämnas tillfälle att däröver avgiva yttrande.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade kommunmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

§ 19.

Mom. 1. Kan ärende, som av kommunalstämma handlägges, å den utsatta dagen icke till slut bringas, skall stämman fortsättas å annan dag och, därest stämman så besluter, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har ordföranden att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för stämmans fortsättande.

Mom. 2. Då jämlikt § 18 eller § 40 mom. 2 val sker proportionellt, äger ordföranden, om han med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan anledning så finner nödigt, att, sedan valsedlarna avlämnats och innan sammankomsten upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. I sådant fall skola vid stämman

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

utses minst två personer att såsom kontrollanter närvara vid den fortsatta valförrättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valsedlarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, skall ordföranden i kontrollanternas närvaro förvissa sig om att sigillen äro obrutna.

Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

Mom. 3. Om vid ärendes behandling å stämma begäres uppskov med detsammas avgörande och minst en tredjedel av de närvarande därom förena sig, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att med iakttagande av de i § 16 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 21.

Mom. 1. Sedan överläggningen förklarats — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, i kommun, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 9 kronor;

d) höjande av visst, under det löpande året utgående anslag, då höjningen skulle utgöra:

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

1:o) mer än 25 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 9 kronor men icke 12 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

2:o) mer än 15 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 12 kronor men icke 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

3:o) mer än 10 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna kommunalutskylder.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till kommunen ,vare sig de beslutats å kommunalstämma eller å kyrkostämma.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna kommunalutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)	(*Utskottets förslag:*)
§ 27.	§ 27.
Mom. 1. I kommun med över 3,000 invånare skall, med de villkor och undantag här nedan sägs, den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt uppdragas åt kommunalfullmäktige.	Mom. 1. I kommun med över *1,500* invånare — — — uppdragas åt kommunalfullmäktige.
Mom. 2. Vill kommun med 3,000 invånare eller därunder åt fullmäktige överlåta beslutanderätt,	Mom. 2. Vill kommun med *1,500* invånare — — — må sådant vara tillåtet.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
som i mom. 1 avses, må sådant vara tillåtet.	
Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förrän fem år efter beslutets fattande.	Förslag om upphävande — — — efter beslutets fattande.
Beslut i omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.	Beslut i omförmälda — — — ofördröjligen anmälas.
§ 29.	§ 29.
Mom. 1. För val — — — inom valkrets.	Mom. 1. För val — — — inom valkrets.
Mom. 2. Är kommun delad — — — valdistrikt för kommunalfullmäktigval.	Mom. 2. Är kommun delad — — — valdistrikt för kommunalfullmäktigval.
Mom. 3. Äro i kommun — — — är mantalsskriven.	Mom. 3. Äro i kommun — — — är mantalsskriven.
Medlem av kommunen, som icke är inom densamma mantalsskriven, tillhör det valdistrikt, inom vilket han äger eller brukar fast egendom eller är för inkomst av kapital eller arbete till allmän bevillning uppförd. Kan ej med tillämpning av vad sålunda är stadgat avgöras, var han äger valrätten utöva, ankomme på honom själv att därom bestämma, därest han anmäler sin önskan senast vid den i § 65 omförmälda justering av röstlängden. Har ej sådan anmälan skett, uppföres han i röstlängden för det valdistrikt, kommunalnämnden bestämmer.	

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

Mom. 4. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — själva fullmäktigvalet.

Ogill är valsedel:

till vilken användes annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 5. a) Val av kommunalfullmäktige — — — valdistriktet, röstlängd.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

I fråga om röstlängdens granskning och anmärkning mot densamma skall, då valet försiggår å distriktsstämma, förfaras på sätt för kommunalstämma är stadgat och skola de, som må utöva rösträtt å stämman, äga framställa anmärkning mot längden ävensom besluta över sådan anmärkning.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

b) Ej må — — — inom stämmolokalen.

Vid förrättningen, därvid stämmans ordförande biträdes av två av densamma utsedda personer, skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, om han — — — tillsett, att kuvertet är behörigen stämplat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan — — — därtill utser.

Ej må någon i annan ordning, än nu är sagd, utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

Då uppehåll i — — — skall försändelsen assureras.

c) Konungens befallningshavande — — — valet gäller.

§ 30.

För rösternas sammanräknande — — — avse själva fullmäktigvalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 32.

Mom. 1. Mellan lika rösttal — — — skiljas genom lottning.

Mom. 2. Hava vid valet — — — de återstående platserna.

Mom. 3. Avgår kommunalfullmäktig — — — tilldelats honom.

Vid den nya — — — själva fullmäktigvalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst å sedeln.

Den, som erhållit — — — inläggas under försegling.

Mom. 4. Finnes i fall — — — blivit vald.

(Nuvarande lydelse:)

§ 35.

Följande ärenden må ej av kommunalfullmäktige upptagas, utan skola alltid i kommunalstämma eller i det fall, som i § 29 omförmäles, å distriktsstämma handläggas:

a) fråga om försäljning, pantförskrivning eller utbyte av någon sådan kommunen tillhörig fastighet, som för något dess gemensamma nytta avseende ändamål genom gåva eller testamente kommunen tillfallit, ävensom överenskommelse, som medför förändring i de rättigheter, kommunen till sådan fastighet äger;

b) påläggande av avgifter, som erfordra uttaxering för längre tid än fem år;

c) upptagande av lån, då beslut därom är av beskaffenhet att skola jämlikt § 73 underställas Kungl. Maj:ts nådiga prövning och fastställelse;

d) justering av de i *§§ 14 och* 65 omförmälda längder;

e) val till ordförande och vice ordförande i kommunalstämman *och kommunalnämnden;* så ock till kommunalfullmäktige *och till ledamöter i kommunalnämnden;*

f) beslut varom i § 16 sägs, så ock beslut enligt § 17 angående dag för kommunalstämma.

(Utskottets förslag:)

§ 35.

Följande ärenden må ej av kommunalfullmäktige upptagas, utan skola alltid å kommunalstämma eller i det fall, som i § 29 omförmäles, å distriktsstämma handläggas:

a) justering av *den* i § 65 omförmälda *längd;*

b) val till ordförande och vice ordförande i kommunalstämma så ock till kommunalfullmäktige;

c) beslut varom i § 16 sägs, så ock beslut enligt § 17 angående dag för kommunalstämma.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

§ 36.

Mom. 1. Kungörelse om fullmäktiges sammanträde första gången efter fattande av beslut, varom i § 27 förmäles, skall utfärdas av stämmans ordförande, därefter av fullmäktiges ordförande eller, i händelse av hans förhinder, av vice ordföranden. Kungörelsen skall innehålla bestämd uppgift om tid, ställe och överläggningsämne för sammanträdet och uppläsas minst åtta dagar — — — ånyo uppläsas.

För ärende — — — bidrag därtill.

Besluta fullmäktige — — — föranstalta därom.

Skriftlig kallelse — — — honom översändas.

Mom. 2. Kommunalfullmäktige må ej — — — av dem äro tillstädes. Är till följd av stadgandena i § 17 mom. 1 samt i mom. 4 här nedan tillstädesvarande fullmäktig hindrad — — — för ärendets företagande.

Ordförande eller ledamot — — — inställas eller upplösas.

Mom. 3. Vid kommunalfullmäktiges — — — i besluten, deltaga.

Mom. 4. Kommunalfullmäktiges förhandlingar skola — — — hållas.

Vid omröstning — — — sker öppet.

(*Kungl. Majt:s förslag:*)	(*Utskottets förslag:*)
Till beslut i sådana uti § 21 mom. 2 angivna frågor, *som må av kommunalfullmäktige upptagas*, erfordras — — — fullmäktiges beslut.	Till beslut i frågor, som *angivas* i § 21 mom. 2, erfordras — — — — — — fullmäktiges beslut.
I övrigt gäller — — — stadgat är.	I övrigt gäller — — — stadgat är.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

§ 38.

Kommunalnämnden tillhör att:

ombesörja verkställigheten — — — kommunens övriga inkomster;

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

verkställa beredning, varom i § 18 förmäles, av ärenden, som skola förekomma till behandling å kommunalstämma;

avgiva infordrade betänkanden — — — socknenämnds handläggning överlämnat.

§ 40.

Mom. 1. Kommunalstämman utser, med hänsikt till kommunens vidd och folkmängd, det antal ledamöter, varav kommunalnämnden skall vara sammansatt; dock må detta antal icke vara under fem eller över elva.

Vid samma tillfälle utses jämväl ett lika antal suppleanter.

Mom. 2. Val av ledamöter och suppleanter i kommunalnämnd sker proportionellt på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal ordinarie ledamöter valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade kommunmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

§ 42.

I avseende — — — stadgat är.

Beträffande såväl de ordinarie ledamöternas som suppleanternas tjänstgöringstid gäller vad i § 28 mom. 2 är stadgat i avseende å kommunalfullmäktige.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid, och har valet ej skett proportionellt, anställes fyllnadsval; och bör dylikt val, där ej särskilda omständigheter annat föranleda, äga rum å ordinarie kommunalstämma i december. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstått. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

§ 48.

Kommunalnämnden må ej handlägga ärende, där icke mer än hälften av ledamöternas hela antal är tillstädes.

(Nuvarande lydelse:)

§ 65.

Såväl debiterings- och uppbördslängden *som den i § 14 omförmälda röstlängd* skall tillställas — — — giver tillkänna, att *längderna* på lämplig ort — — — och å densamma *längderna* till justering — — — funnit fog.

Överföres i röstlängd medlem av kommunen på anmälan, som i § 29 mom. 3 sägs, till annat valdistrikt än det, inom vilket han vid röstlängdens upprättande förts, skall motsvarande ändring ske i debiterings- och uppbördslängden.

Nämnda stämma — — — månad sammanträda.

§ 66.

Kommunalstämman åligger att över de anmärkningar, som då mot längderna framställas, genast besluta och i längderna låta införa därvid godkända ändringar, varefter längderne, sålunda granskade och avslutade, skola, försedda med intyg därom av ordföranden och två medlemmar av stämman, återlämnas till kommunalnämnden, vilken det åligger att behöriga debetsedlar utfärda och de skattskyldiga tillställa låta inom utgången av nästföljande januari månad.

(Utskottets förslag:)

§ 65.

Debiterings- och uppbördslängden skall tillställas — — — giver tillkänna, att *längden* på lämplig ort — — — och å densamma *längden* till justering — — — funnit fog.

Nämnda stämma — — — månad sammanträda.

§ 66.

Kommunalstämman åligger att över de anmärkningar, som då mot *längden* framställas, genast besluta och i *längden* låta införa därvid godkända ändringar, varefter *längden*, sålunda *granskad* och *avslutad*, *skall*, *försedd* med intyg därom — — — januari månad.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919; dock skall vad i § 18 första stycket och § 36 mom. 4 enligt deras nya lydelse är stadgat gälla först från och med den 1 maj 1919.

I kommun eller municipalsamhälle, där kommunal- eller municipalfullmäktige finnas eller skola tillsättas, skall å stämma före utgången av mars månad 1919 val av hela antalet fullmäktige äga rum. Därvid skall halva antalet fullmäktige eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för tiden från och med den 1 maj 1919 till och med den 31 december 1920 och återstående antalet fullmäktige för tiden från och med den 1 maj 1919 till och med den 31 december 1922; och böra de fullmäktige, som skola kvarstå till utgången av år 1920, och de, som skola kvarstå till utgången av år 1922, utses genom särskilda val. Tjänstgöringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts för tid efter den 31 december 1918, skall utgå den 30 april 1919.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

Särskild röstlängd skall enligt de nya bestämmelserna uppläggas så tidigt, att den kan, *med iakttagande av föreskrifterna i § 65 första stycket*, företagas till justering å stämma å sådan tid i mars månad 1919, att längden vinner tillämpning såväl vid fullmäktigvalet som vid det landstingsmannaval, vilket, enligt vad därom särskilt är stadgat, kommer att äga rum under nämnda månad.

(*Utskottets förslag:*)

Särskild röstlängd skall på grundval av mantalslängden för år 1918 och med tilllämpning av de nya bestämmelserna angående rösträtt och röstgrund uppläggas så tidigt att den kan företagas ——— under nämnda månad. *Närmare föreskrifter i avseende å längdens uppläggande och om skyldighet för vederbörande myndigheter att lämna erforderliga uppgifter till införande i längden meddelas av Konungen. Denna längd skall med tillämpning av hittills gällande bestämmelser om röstlängds tillhandahållande, granskning och justering komma till användning, intill dess röstlängd blivit i den ordning, § 14 stadgar, första gången upprättad och fastställd.*

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

Där i fall, som i § 29 mom. 5 a) tredje stycket sägs, ordförande vid distriktsstämma jämte suppleant för honom ej finnes utsedd, skall sådan ordförande jämte suppleant utses i god tid före fullmäktigvalet.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

Å stadgad tid under år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i kommunal- och municipalnämnd äga rum. Därvid skall halva antalet eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för allenast två år; och böra dessa ledamöter och suppleanter, och de, som skola kvarstå i fyra år, utses genom särskilda val. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å stämma eller sammanträde med fullmäktige före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan, av stämman eller fullmäktige tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

(Utskottets förslag:)

Under tiden från denna lags ikraftträdande intill utgången av år 1919 utgör vad i § 12 andra stycket stadgas ej hinder för äkta make att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt jämväl för andra maken.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

Formulär litt. A.

Röstlängd för N. N. socken.

Nummer i debiterings- och uppbördslängden.	Den röstberättigades namn och yrke eller titel.	Den röstberättigades bostad.	Mantalsskriven inom kommunen.	Mantalsskriven utom kommunen.	Anmärkningar.*)
1	Karlfelt, N., major	Glittringe	1	—	
2	Sven Persson, arrendator	Lugnås	1	—	Ej rösträtt § 8 e).
3	Anders Svensson, hemmansägare .	Berga	1	—	
—	Mina Svensson, hustru till föregående	»	1	—	
4	Petter Krantz, skomakare . . .	Österby, Holms kom.	—	1	Ej rösträtt § 8 d).
5	Berg, N., kronoarrendator	Mora kungsladugård	1	—	
6	Olsson, Anders, arbetare	Lugnet.	1	—	Myndig 19... Rösträtt fr.o.m. 19...
—	o. s. v. i den ordning, som i debiterings- och uppbördslängden är följd.		—	—	
—			—	—	
—			—	—	
		Summa	6	1	

N. N. den ..... 19.....

På kommunalnämndens vägnar.

N. N.
Ordförande.

Justerad å kommunalstämma den ..... 19.....

N. N.
Stämmans ordförande.

Ånyo justerad å kommunalstämma den ..... 19.....

N. N.
Stämmans ordförande.

*) I denna kolumn göres bl. a. anteckning om dem, vilka under det år, varunder röstlängden upprättas, uppnått eller uppnå myndig ålder och sålunda först från och med nästföljande år bliva röstberättigade.

(Enligt utskottets förslag § 14, skall röstlängd upprättas i enlighet med föreskrifter, som av Kungl. Maj:t utfärdas.)

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
Härigenom förordnas, att §§ 7, 9—11, 13, 15—18, 24, 25, 28, 41 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:	Härigenom förordnas, att §§ 7, *9—13*, 15—18, 24, 25, 28, 41 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:
§ 7.	§ 7.
Mom. 1. Uti stad med över *3,000* invånare skall den staden i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt uppdragas åt stadsfullmäktige.	Mom. 1. Uti stad med över *1,500* invånare — — — stadsfullmäktige.
Mom. 2. I stad med *3,000* invånare — — — beslutanderätt överlåta.	Mom. 2. I stad med *1,500* invånare — — beslutanderätt överlåten.
Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förrän fem år efter beslutets fattande.	Förslag — — — fattande.
Beslut i omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.	Beslut — — — anmälas.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

§ 9.

Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna, tillkommer *man eller kvinna*, som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,

c) senast under nästföregående år uppnått 21 års ålder,

d) icke är omyndig förklarad,

e) icke är i konkurstillstånd, och

f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

§ 10.

Rättighet, som i § 9 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga i nämnda paragraf stadgade villkor.

(Utskottets förslag:)

§ 9.

Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna, tillkommer *envar inom kommunen mantalsskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugutre års ålder.*

Sådan rättighet må dock ej utövas av den, som

a) är omyndig förklarad,

b) är i konkurstillstånd,

c) är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning,

d) i avseende å påförda utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, häftar för utskylder för flera än två av dessa år, eller

e) är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

§ 10.

Den omständigheten, att endera av äkta makar är sin rösträtt förlustig, inverkar ej på den rösträtt, som må den andra maken lagligen tillkomma.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

§ 11.

Varje röstberättigad äger en röst.

(Nuvarande lydelse:)

§ 12.

Röstägande är berättigad att sin talan och rösträtt å allmän rådstuga på annan röstägande överlåta; dock må ingen på grund av fullmakt föra talan eller utöva rösträtt för mer än en röstberättigad.

Fullmakten skall — — — underskrift bestyrkt.

(Utskottets förslag:)

§ 12.

Röstägande är berättigad att sin talan och rösträtt å allmän rådstuga på annan röstägande överlåta.

Ej må någon på grund av fullmakt föra talan eller utöva rösträtt för mer än en röstberättigad.

Fullmakten skall — — — underskrift bestyrkt.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

§ 13.

Sedan taxeringslängden för allmänna bevillningen blivit av prövningsnämnden granskad, skall magistraten med ledning av denna längd och mantalslängden upprätta en längd, upptagande stadens samtliga röstägande medlemmar och särskilt angivande, dels vilka som icke äro i staden mantalsskrivna, dels ock vilka som under kalenderåret uppnått eller uppnå myndig ålder, jämte summa för dels i staden mantalsskrivna röstberättigade, dels övriga röstberättigade. Anteckning i denna röstlängd rörande hinder för rösträtt må ske endast genom angivande av den del av § 9, däri

§ 13.

Mom. 1. Före den 25 juni varje år skall i stad, där magistrat ej finnes, av den tjänsteman, som verkställer debiteringen av utskylderna till kronan, samt i annan stad av magistraten eller, där särskilda tjänstemän äro för nämnda debitering förordnade, av dessa under magistratens inseende upprättas röstlängd för kommunen. Röstlängden skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla i kommunen mantalsskrivna personer, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnå en ålder av tjugutre år. Envar sådan person, om vilken upplysning ej vinnes, att han den 10 juni brister i något av vad i § 9

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

hindret beröres. Förrän röstlängden tillämpas, skall den för varje gång vara minst åtta dagar å kungjort ställe till granskning framlagd.

Innan något ärende — — — komma under prövning.

Missnöje med magistratens — — — inför magistraten företedda.

(*Utskottets förslag:*)

stadgas såsom villkor för rösträtt, antecknas i längden såsom röstberättigad; dock att i fråga om den, som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av tjugutre år, anmärkes, att rösträtt ej tillkommer honom förr än efter utgången av löpande kalenderår.

Närmare föreskrifter i avseende å röstlängdens upprättande så ock om skyldighet för vederbörande myndigheter att lämna erforderliga uppgifter till införande i längden meddelas av Konungen.

Mom. 2. Röstlängden skall senast den 25 juni vara avsänd eller avlämnad till magistraten, där denna ej själv verkställt upprättandet. Vad i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909 stadgas om röstlängds framläggande till granskning och om kungörelse därom, om underrättelse till personer, som i längden upptagits såsom icke röstberättigade, om framställande av anmärkningar mot längden och om underrättelse till den, mot vars rösträtt anmärkning framställts, om prövning av sådana anmärkningar samt om längdens justering ävensom om klagan över magistratens beslut skall äga motsvarande tillämpning.

Mom. 3. Har mot röstlängd, som blivit i föreskriven ordning framlagd, anmärkning ej förekommit, eller har i anledning av framställd anmärkning beslut givits och rättelse, där sådan ifrågakommer, i längden gjorts, lände, där ej, på sätt i mom. 4 här

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
	nedan stadgas, rättelse skall verkställas, den röstlängd till ovillkorlig efterrättelse vid allmän rådstuga, intill dess ny röstlängd på enahanda sätt kommit till stånd.
	Mom. 4. Har på klagan, som i samband med besvär över allmän rådstugas beslut blivit förd, röstlängden i någon del förklarats felaktig, skall, evad felaktigheten länt till beslutets upphävande eller ej, Konungens befallningshavande förordna om införande i längden av de utav beslutet föranledda rättelser.
§ 15.	§ 15.
Kallelse — — — kännedom.	Kallelse — — — kännedom.
I december — — — av de i omröstningen deltagandes röster, skall kallelsen — — — tidning.	I december — — — av de i omröstningen deltagandes röster, skall kallelsen — — — tidning.
Kallelsen skall innehålla förteckning på de ärenden, som vid sammanträdet skola till överläggning förekomma, *ävensom underrättelse om tid och ställe för röstlängdens framläggande till granskning samt huru rättelse däri, enligt vad i § 13 sägs, må sökas.*	Kallelsen — — — överläggning förekomma.
För ärende — — — blivit bestämt. *Vid sålunda utlyst allmän rådstuga skall den röstlängd, som senast varit till granskning framlagd, efter verkställd justering lända till efterrättelse.* Beslut om utgift eller erläggande av bidrag därtill må ej å sådan rådstuga fattas.	För ärende — — — blivit bestämt. Beslut om utgift — — — rådstuga fattas.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

§ 16.

Ej må ärende å allmän rådstuga till behandling företagas förr, än det blivit vederbörligen berett av magistraten eller stadens drätselkammare eller annan av allmän rådstuga tillsatt styrelse, dit detsamma efter ärendets beskaffenhet hör, eller av särskilt för sådan beredning utsedda personer.

Skola två eller flera personer utses för beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1.

§ 17.

Mom. 1. Kan ärende, som vid allmän rådstuga handlägges, å den utsatta dagen icke till slut bringas, skall rådstugan fortsättas å annan dag och, därest rådstugan så besluter, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har magistraten att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för rådstugans fortsättande.

Mom. 2. Om vid ärendes behandling å rådstuga begäres uppskov med detsammas avgörande och minst en tredjedel av de närvarande därom förena sig, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som magistraten har att med iakttagande av de i § 15 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 18.

Mom. 1. För varje fråga — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, oeh befäster detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Falla rösterna lika för olika meningar, är den mening beslut, som ordföranden biträder.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, i stad, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 10 kronor;

d) höjande av visst under det löpande året utgående anslag, då höjningen skulle utgöra:

1:o) mer än 25 % i stad, där högsta kommunalskatten överstiger 10 kronor men icke 13 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 % i stad, där högsta kommunalskatten överstiger 13 kronor men icke 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 % i stad, där högsta kommunalskatten överstiger 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna stadsutskylder.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till staden vare sig de beslutats å allmän rådstuga, av stadsfullmäktige eller å kyrkostämma.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna stadsutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

§ 24.

Mom. 1. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

Å valsedel må — — — själva fullmäktigvalet.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 2. Valet får ej — — — inom vallokalen.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, — — — att kuvertet är behörigen stämplat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan — — — därtill utser.

Ej må någon i annan ordning än nu är sagd utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll — – — röstningen avslutad.

§ 25.

För rösternas sammanräknande — — — avse själva fullmäktigvalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 28.

Mom. 1. Hava vid valet — — — de återstående platserna.

Mom. 2. Avgår stadsfullmäktig — — — tilldelats honom.

Vid den nya — — — själva fullmäktigvalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst på sedeln.

Den, som erhållit — — — inläggas under försegling.

Mom. 3. Finnes i fall — — — blivit vald.

§ 41.

För varje fråga — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver — — — en röst.

Till beslut i de uti § 18 mom. 2 angivna fall erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster.

I övriga frågor bestämmes, där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, utgången genom enkel röstpluralitet. Utfalla — — — lika antal röster.

Vad i § 17 mom. 2 samt § 18 mom. 3, 4 och 5 är för allmänna rådstugan stadgat — — — å stadsfullmäktige.

§ 56.

Ledamöterna i drätselkammaren — — — av allmänna rådstugan.

Sådant val sker, där två eller flera personer skola utses, proportionellt på sätt — — — ökat med 1.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919; dock skall vad i § 16 första stycket och § 41 tredje stycket enligt deras nya lydelse är stadgat gälla först från och med den 1 april 1919.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

I stad, där stadsfullmäktige finnas, skall under mars månad 1919 val av hela antalet stadsfullmäktige äga rum. Därvid skall halva antalet fullmäktige eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för tiden från och med den 1 april 1919 till och med den 31 december 1920 och återstående antalet fullmäktige för tiden från och med den 1 april 1919 till och med den 31 december 1922; och böra de fullmäktige, som skola kvarstå till utgången av år 1920, och de, som skola kvarstå till utgången av år 1922, utses genom särskilda val. Tjänstgöringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts för tid efter den 31 december 1918, skall utgå den 31 mars 1919.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

Särskild röstlängd skall enligt de nya bestämmelserna uppläggas så tidigt, att den, *med iakttagande av stadgandet i § 13 första stycket tredje punkten*, kommer till användning såväl vid fullmäktigvalet som vid det landstingsmannaval, vilket, enligt vad därom särskilt är stadgat, kommer att äga rum under mars månad 1919.

Efter denna lags ikraftträdande men före utgången av år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i drätselkammare äga rum. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å allmän rådstuga eller sammanträde med stadsfullmäktige före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan, å rådstuga eller av fullmäktige tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

(*Utskottets förslag:*)

Särskild röstlängd skall *på grundval av mantalslängden för år 1918 och med tillämpning av de nya bestämmelserna angående rösträtt och röstgrund* uppläggas så tidigt, att den kommer — — — mars månad 1919. *Närmare föreskrifter i avseende å längdens uppläggande och om skyldighet för vederbörande myndigheter att lämna erforderliga uppgifter till införande i längden meddelas av Konungen. Denna längd skall med tillämpning av hittills gällande bestämmelser om röstlängds tillhandahållande, granskning och justering komma till användning intill dess röstlängd blivit i den ordning, § 13 stadgar, första gången upprättad och fastställd.*

Under tiden från denna lags ikraftträdande intill utgången av år 1919 utgör vad i § 12 andra stycket stadgas ej hinder för äkta make att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt jämväl för andra maken.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
Härigenom förordnas, att §§ 5, 7—11, 14 och 23 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:	Härigenom förordnas, att §§ *5—11*, 14, 23 och *49* i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:
§ 5.	§ 5.
Mom. 1. För val — — — i valkretsar.	Mom. 1. För val — — — i valkretsar.
Vid valkretsindelningen — — — särskilda valkretsarna.	Vid valkretsindelningen — — — särskilda valkretsarna.
Indelningen i — — — uppgjort förslag.	Indelningen i — — — uppgjort förslag.
Mom. 2. Sedan taxeringslängden — — — med ledning av denna längd och mantalslängden upprätta särskild — — — tillgängliga. Anteckning rörande hinder för rösträtt må däri ske endast genom angivande av den del av § 7, däri hindret beröres.	*Mom. 2. Före den 25 juni varje år låter magistraten upprätta röstlängd för valet. Röstlängden skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla i kommunen mantalsskrivna personer, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnå en ålder av tjugutre år. Envar sådan person, om vilken upplysning ej vinnes, att han den 10 juni brister i något av vad i § 7 stadgas såsom villkor för rösträtt,*
Magistraten sammanträder — — — i röstlängden upptagen, ej anses hava befogenheten av sitt anspråk	

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
styrkt, detsamma genom avsagt beslut ogillas.	
Över anmärkning — — — förmak anslagen.	
Missnöje emot — — — magistraten företedda.	
	antecknas i längden såsom röstberättigad; dock att i fråga om den, som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av tjugutre år, anmärkes, att rösträtt ej tillkommer honom förr än efter utgången av löpande kalenderår.
	Närmare föreskrifter i avseende å röstlängdens upprättande så ock om skyldighet för vederbörande myndigheter att lämna erforderliga uppgifter till införande i längden meddelas av Konungen.
	Mom. 3. Röstlängden skall senast den 25 juni vara avlämnad till magistraten. Vad i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909 stadgas om röstlängds framläggande till granskning och om kungörelse därom, om underrättelse till personer, som i längden upptagits såsom icke röstberättigade, om framställande av anmärkningar mot längden och om underrättelse till dem, mot vars rösträtt anmärkning framställts, om prövning av sådana anmärkningar samt om längdens justering, ävensom om klagan över magistratens beslut skall äga motsvarande tillämpning.
	Mom. 4. Har mot röstlängd, som blivit i föreskriven ordning framlagd, anmärkning ej förekommit, eller har i anledning av framställd anmärkning beslut givits och rättelse, där sådan ifrågakommer, i längden gjorts, lände, där ej, på sätt i mom. 5 här nedan stadgas, rättelse skall verkställas, den röstlängd till ovillkorlig

(Kungl. Maj:ts förslag:)

efterrättelse vid val av stadsfullmäktige, intill dess ny röstlängd på enahanda sätt kommit till stånd.

Mom. 5. Har på klagan, som i samband med besvär över stadsfullmäktigval blivit förd, röstlängden i någon del förklarats felaktig, skall, evad felaktigheten länt till beslutets upphävande eller ej, överståthållarämbetet i längden införa de av beslutet föranledda rättelser.

(Nuvarande lydelse:)

§ 6.

Mom. 1. Kallelse till valförrättningen — — — vanligen intagas.

I kallelsen — — — noggrant angivas.

Mom. 2. Valet av stadsfullmäktige — — — äger bestämma.

En var valberättigad — — — rösträtt utöva.

Medlem av kommunen, som icke är inom densamma mantalsskriven, tillhör den valkrets, inom vilken han äger fast egendom eller är för inkomst av kapital eller arbete till allmän bevillning uppförd. Äger han inom flera valkretsar fast egendom, eller är han inom flera valkretsar skyldig att erlägga bevillning för sådan inkomst, må vid mantalsskrivningen av honom själv bestämmas, vilken ibland dessa han för sin person önskar tillhöra.

(Utskottets förslag:)

§ 6.

Mom. 1. Kallelse till valförrättningen — — — vanligen intagas.

I kallelsen — — — noggrant angivas.

Mom. 2. Valet av stadsfullmäktige — — — äger bestämma.

En var valberättigad — — — rösträtt utöva.

(Nuvarande lydelse:)

Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Ordningen för — — — börja valet.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer man eller kvinna, som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 40 förbunden att till densamma erlägga skatt,

c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguett års ålder,

d) icke är omyndig förklarad,

e) icke är i konkurstillstånd, och

f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

§ 8.

Mom. 1. Rättighet, som i § 7 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga i nämnda paragraf stadgade villkor.

(Utskottets förslag:)

Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Ordningen för — — — börja valet.

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer *envar i kommunen mantalsskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugutre års ålder.*

Sådan rättighet må dock ej utövas av den, som

a) är omyndig förklarad,

b) är i konkurstillstånd,

c) är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning,

d) i avseende å påförda utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, häftar för utskylder för flera än två av dessa år, eller

e) är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

§ 8.

Mom. 1. *Den omständigheten att endera av äkta makar är sin rösträtt förlustig, inverkar ej på den rösträtt, som må den andra maken lagligen tillkomma.*

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
Mom. 2. Röstägande är berättigad att sin rösträtt på annan röstägande överlåta; dock må ingen på grund av fullmakt denna rätt utöva för mer än en rösträttsberättigad.	Mom. 2. Röstägande är berättigad att sin rösträtt på annan röstägande överlåta. *Ej må någon* på grund av fullmakt *utöva rösträtt* för mer än en *röstberättigad.*
Fullmakten skall — — — underskrift bestyrkt.	Fullmakten skall — — — underskrift bestyrkt.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

§ 9.

Varje röstberättigad äger en röst.

§ 10.

Mom. 1. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — namnen avse själva fullmäktigvalet.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 2. Valförrättning får ej — — — inom vallokalen.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att om han — — — tillsett, att kuvertet är behörigen stämplat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan — — — därtill utser.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

Ej må någon i annan ordning än nu är sagd utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll — — — röstningen avslutad.

§ 11.

För rösternas sammanräknande — — — själva fullmäktigvalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 14.

Mom. 1. Hava vid valet — — — de återstående platserna.

Mom. 2. Avgår stadsfullmäktig — — — tilldelats honom.

Vid den nya — — — själva fullmäktigvalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst å sedeln.

Den, som erhållit — — — inlägges under försegling.

Mom. 3. Finnes i fall — — — blivit vald.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

§ 23.

Mom. 1. För varje fråga — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter — — — stadsfullmäktig en röst.

Där ej — — — lika antal röster.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

d) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen;

e) efterskänkande av oguldna stadsutskylder.

Mom. 3. Efterskänkande av oguldna stadsutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 4. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

(Nuvarande lydelse:)	*(Utskottets förslag:)*
§ 49.	§ 49.
Den, som med *magistratens beslut rörande fråga, varom i § 5 förmäles, eller med* stadsfullmäktiges eller av dem tillsatta nämnders — — — till överståthållarämbetet ingivas.	Den, som med stadsfullmäktiges eller av dem tillsatta nämnders — — — till överståthållarämbetet ingivas.
Klaganden skall anses hava av beslutet erhållit del den dag, då det i överensstämmelse med *§§ 5 och* 24 offentliggjordes.	Klaganden skall — — — med § 24 offentliggjordes.
Söker klaganden — — — helhet förordna.	Söker klaganden — — — helhet förordna.
Besvär, varmed — — — prövning upptagas.	Besvär, varmed — — — prövning upptagas.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919; dock skall vad i § 23 mom. 2 och 3 enligt deras nya lydelse är stadgat gälla först från och med den 1 april 1919.

År 1919 skall å stadgad tid val av hela antalet stadsfullmäktige äga rum. Därvid skall inom varje valkrets hälften av det för kretsen bestämda antalet eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för två år från och med den 1 april 1919 och återstoden av det för kretsen bestämda antalet för fyra år från och med sistnämnda dag; och böra de fullmäktige, som skola kvarstå två år, och de, som skola kvarstå fyra år, utses genom särskilda val. Tjänstgöringstiden för de stadsfullmäktige, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 mars 1919.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

Röstlängd för varje valkrets skall enligt de nya bestämmelserna uppläggas så tidigt, att den kan, med iakttagande av föreskrifterna i § 5 mom. 2, komma till användning vid valet.

Å stadgad tid under år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i drätselnämnden äga rum. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å sammanträde med stadsfullmäktige före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan, av fullmäktige tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

(Utskottets förslag:)

Röstlängd för varje valkrets skall *i hittills gällande ordning men med tillämpning av de nya bestämmelserna angående rösträtt och röstgrund* uppläggas så tidigt, att den kan, med iakttagande av *hittills gällande föreskrifter angående längdens tillhandahållande och prövning av framställda anmärkningar*, komma till användning vid valet.

Under tiden från denna lags ikraftträdande intill utgången av år 1919 utgör vad i § 8 mom. 2 andra stycket stadgas ej hinder för äkta make att på grund av fullmakt utöva rösträtt jämväl för andra maken.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

Härigenom förordnas, att §§ 6, 7, 12, 13, 15, 23 och 35 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

(*Utskottets förslag:*)

Härigenom förordnas, att §§ *2*, 6, 7, 12, 13, 15, 23 och 35 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

(*Nuvarande lydelse och utskottets förslag:*)

§ 2.

Till kyrkostämmas handläggning höra frågor om:

1) åtgärder till vidmakthållande av ordning under gudstjänsten;

2) folkskol- och fortsättningsskolundervisningen — — — försummade barn;

(Nuvarande lydelse:)	*(Utskottets förslag:)*
3) val av *kyrkovärdar och övriga* ledamöter i kyrkoråd samt ledamöter i skolråd, särskild fortsättningsskolestyrelse på sätt i § 23 sägs, särskild styrelse för församlingsbibliotek och särskild barnavårdsnämnd ävensom skollärares, orgelnisters, klockares och annan kyrkobetjänings tillsättande och avskedande, där ej annorlunda stadgat är;	3) val av ledamöter i kyrkoråd samt ledamöter i skolråd — — — annorlunda stadgat är;

(Nuvarande lydelse och utskottets förslag:)

4) kyrkomedels användande — — — styrelses räkenskaper;
5) hushållning med och vård om kyrkans egendom;
6) byggnad och underhåll — — — andra kyrkobetjänte;
7) bestämmande av avgifter — — — försummade barn;
8) fördelning av bänkrum i kyrkan;
9) ordnande och fördelning — — — kyrkans egendom; ävensom
10) överenskommelser rörande prästerskaps, skollärares och kyrkobetjänings löneförmåner.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
§ 6.	§ 6.
Vid omröstning följes, på landet, vad för kommunalstämma och, i stad, vad för allmän rådstuga stadgat är i avseende på rösträtt samt dess ut-	*Vad för kommunalstämma på landet och för allmän rådstuga i stad är stadgat i avseende på rösträtts utövning och överlåtande på annan*

(Kungl. Maj:ts förslag:)

övning och överlåtande på annan person.

De för kommunerna gällande röstlängder skola innehålla av kyrkoherden verkställd anteckning om dem, vilka, enligt § 4, rösträtt ej tillkommer. Nämnda anteckning må ske endast genom angivande av den del av § 4, däri det avsedda hindret för rösträtt beröres. På landet skall sådan anteckning vara i röstlängden införd, när längden hålles för granskning tillgänglig på sätt i förordningen om kommunalstyrelse på landet är stadgat. I stad skall längden, försedd med nämnda anteckning, under minst en vecka före varje kyrkostämma vara å kungjort ställe till granskning framlagd.

Innan något ärende till behandling å kyrkostämman företages, skall ordföranden framställa förfrågan, huruvida någon vill göra anmärkning mot röstlängden. Stämman meddelar över framställd anmärkning genast sitt beslut och låter i längden införa den rättelse, som därav föranledes. Anmärkning, som mot längden göres efter det ärendenas behandling vidtagit, må ej komma under prövning.

Missnöje med kyrkostämmans beslut över anmärkning mot röstlängden må anföras i den ordning § 41 stadgar. Ej må, till bestyrkande av gjord anmärkning, hos högre myndighet andra bevis gälla än de, som varit i behörig ordning vid kyrkostämman företedda.

(Utskottets förslag:)

person skall jämväl tillämpas i fråga om kyrkostämma.

Vid omröstning skall den för vederbörande kommun å landet eller för stad senast fastställda röstlängd ligga till grund. På Konungen ankommer att i fråga om sådan längd meddela de särskilda föreskrifter, som erfordras för iakttagande av vad i § 4 stadgats om vissa personers undantagande från rösträtt.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

§ 7.

Där stads- och landsförsamlingar — — — varefter de för varje mening avgivna rösterna sammanräknas.

Vad sålunda är stadgat — — — med varandra förenade.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
§ 12.	§ 12.
Kallelse till kyrkostämma — — — överläggningsämne för sammanträdet *ävensom, i stad, underrättelse om tid och ställe för röstlängdens framläggande till granskning samt huru rättelse däri, enligt vad i § 6 sägs, må sökas.*	Kallelse till kyrkostämma — — — överläggningsämne för sammanträdet.
Har domkapitlet — — kallelsen utfärda.	Har domkapitlet — — — kallelsen utfärda.
Kungörelsen uppläses — — — ånyo uppläsas.	Kungörelsen uppläses — — — ånyo uppläsas.
För ärende, — — — dag den pålyses. *Vid sålunda utlyst stämma skall den röstlängd, som senast varit till granskning framlagd, efter verkställd justering lända till efterrättelse.* Beslut om utgift eller erläggande av bidrag därtill må ej vid sådan stämma fattas.	För ärende — — — dag den pålyses. Beslut om utgift eller erläggande av bidrag därtill må ej vid sådan stämma fattas.
Kungörelsen skall på ordförandens föranstaltande jämväl anslås å plats eller platser inom församlingen, som kyrkostämman för ändamålet bestämmer.	Kungörelsen skall — — — — ändamålet bestämmer.
Tillkännagivande om tid — — — två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster annorlunda beslutar, — — — en tredjedel	Tillkännagivande om tid — — — två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster annorlunda beslutar, — — — en tredje-

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
av de i omröstningen deltagandes röster, skall tillkännagivandet införas jämväl i denna tidning.	del av de i omröstningen deltagandes röster, skall tillkännagivandet införas jämväl i denna tidning.
Tillkännagivandet skall — — — å kyrkostämman förekomma.	Tillkännagivandet skall — — — å kyrkostämman förekomma.
På kyrkostämma ankommande — — — nästföljande kalenderår.	På kyrkostämma ankommande — — — nästföljande kalenderår.
Ordföranden skall — — — före stämman.	Ordföranden skall — — — före stämman.
Den omständigheten — — — för stämmans hållande.	Den omständigheten — — — för stämmans hållande.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

§ 13.

Mom. 1. De ärenden, som å kyrkostämma till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda — — — lämpligt eller nödigt.

Val må dock kunna av kyrkostämma förrättas utan föregående beredning. Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av församlingen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon församlingens rättighet.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom särskilt är stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, som erhålles, om samtliga väljandes antal dela med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Mom. 2. Kan ärende, som av kyrkostämma handlägges, å den utsatta dagen icke bringas till slut, skall stämman fortsättas å annan dag och, därest stämman så beslutar, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har ordföranden att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för stämmans fortsättande.

Mom. 3. Då jämlikt mom. 1 eller § 23 val sker proportionellt, äger ordföranden, om han med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan

anledning så finner nödigt, att, sedan valsedlarna avlämnats, och innan sammankomsten upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. I sådant fall skola vid stämman utses minst två personer att såsom kontrollanter närvara vid den fortsatta valförrättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valsedlarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, skall ordföranden i kontrollanternas närvaro förvissa sig om att sigillen äro obrutna.

Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

Mom. 4. Om vid ärendes behandling å stämma begäres uppskov med detsammas avgörande och minst en tredjedel av de närvarande därom förena sig, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att med iakttagande av de i § 12 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov som nu är sagt må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 15.

Mom. 1. Sedan överläggningen förklarats — — — nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop, och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — av sådan egendom;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslaget ej utgår, i *församling på landet*, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 9 kronor, i *stadsförsamling*, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 10 kro-

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

nor, samt i *förenade stads- och landsförsamlingar*, därest högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete i någon av församlingarna överstiger 10 kronor;

d) höjande av visst under det löpande året utgående anslag

i *församling på landet*,

så vitt höjningen skulle utgöra:

1) mer än 25 %, därest högsta kommunalskatten överstiger 9 kronor men icke 12 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 %, därest högsta kommunalskatten överstiger 12 kronor men icke 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 %, därest högsta kommunalskatten överstiger 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

i *stadsförsamling*,

så vitt höjningen skulle utgöra:

1) mer än 25 % i församling, där högsta kommunalskatten överstiger 10 kronor men icke 13 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2) mer än 15 % i församling, där högsta kommunalskatten överstiger 13 kronor men icke 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 % i församling, där högsta kommunalskatten överstiger 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

samt i *förenade stads- och landsförsamlingar*,

så vitt höjningen skulle utgöra:

1) mer än 25 %, därest högsta kommunalskatten i någon av församlingarna överstiger 10 kronor men icke 13 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 %, därest högsta kommunalskatten i någon av församlingarna överstiger 13 kronor men icke 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 %, därest högsta kommunalskatten i någon av församlingarna överstiger 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna kommunalutskylder.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till kommunen, vare sig de beslutats å kommunalstämma eller å kyrkostämma.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna kommunalutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

§ 23.

Kyrkoherden eller den — — — i kyrkorådet ordförande.
I skolrådet — — — vara ordförande.
I den — — — stämman tillstädes.
Till ledamöter i kyrkorådet äger församlingen att å kyrkostämma utse, till det antal den finner lämpligt, för gudsfruktan och nit kända män eller kvinnor.
Till ledamöter — — — män eller kvinnor.
Ledamöter i särskild — — — styrelsen företrädda.
Väljes kvinna — — — avsäga sig uppdraget.
Skolrådet väljer — — — en vice ordförande.
Särskild fortsättningsskolestyrelse — — — vice ordförande.
I såväl kyrkorådet — — — icke understiga fem.
Ledamöterna — — — vunnit tillämpning.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)	(*Utskottets förslag:*)
Kyrkovärdar väljas å kyrkostämma för en tid av fyra år.	Kyrkovärdar väljas *av kyrkorådet bland dess ledamöter* för en tid av *två år.*

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

Då val av ledamöter i kyrkoråd eller skolråd äger rum, må, där församlingen så beslutar, jämväl utses suppleanter till lika antal. I avseende å valbarhet och tjänstgöringstid gälle för suppleant vad om ledamot är stadgat.

Val av ledamöter och suppleanter i kyrkoråd eller skolråd skall ske proportionellt på sätt som därom särskilt är stadgat, därest sådant

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal ordinarie ledamöter, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid och har valet ej skett proportionellt, anställes fyllnadsval; och bör den sålunda valde tjänstgöra under den tid, som för den avgångne återstått. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

§ 35.

De avgifter, om vilka kyrkostämma beslutar, skola, utom i de fall, för vilka annorlunda är i lag eller författning föreskrivet, utgå på sätt om bidrag till kommuns gemensamma utgifter är stadgat i förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad, med iakttagande därav — — — av kyrkostämma beslutas.

I fråga — — — icke ändring.

Angående den lindring — — — är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)	(*Utskottets förslag:*)
De röstlängder, som, enligt vad särskilt är stadgat, skola upprättas under början av år 1919, skola förses med anteckning, som i § 6 andra stycket sägs.	*De röstlängder, som enligt vad särskilt är stadgat, skola upprättas under början av år 1919, skola i den ordning Konungen föreskriver förses med anteckning, om vilka i längden upptagna personer äro på grund av stadgandet i § 4 undan-*
Å stadgad tid under år 1919 skall val av hela antalet ledamöter	

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
och suppleanter i kyrko- och skolråden äga rum. Halva antalet eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, skall efter lottning utträda vid slutet av år 1921. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, vilka före det nu föreskrivna valet utsetts, skall utgå den 31 december 1919.	*tagna från rösträtt; och skola därefter dessa längder, med tillämpning av hittills gällande bestämmelser om röstlängds granskning och justering, komma till användning vid kyrkostämma, intill dess röstlängd för kommun å landet eller för stad blivit första gången upprättad och fastställd i den ordning de därom givna nya bestämmelserna föreskriva.*
Å kyrkostämma före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan av stämman tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.	*Vad angående överlåtelse av rösträtt är för tiden från och med den 1 mars 1919 intill samma års utgång särskilt stadgat i fråga om kommunalstämma på landet och allmän rådstuga i stad, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kyrkostämma.*

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

Härigenom förordnas, att §§ 4, 5, 11, 13, 16 och 25 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863 skola erhålla följande ändrade lydelse:

(Utskottets förslag:)

Härigenom förordnas, att §§ *2*, *4—6*, *8*, 11, 13, 16 och 25 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863 skola erhålla följande ändrade lydelse:

(Nuvarande lydelse och utskottets förslag:)

§ 2.

Ti ll kyrkostämmas handläggning höra frågor om:
1) åtgärder till vidmakthållande av ordning under gudstjänsten;
2) upprättande och underhåll av församlingsbibliotek;
3) uppfostran åt — — — är barnavårdsnämnd.

(Nuvarande lydelse:)

4) val av *kyrkovärdar och övriga* ledamöter i kyrkoråd, ledamöter i skolråd och särskild styrelse för församlingsbibliotek samt i de övriga nämnder, styrelser och andra myn-

(Utskottets förslag:)

4) val av ledamöter i kyrkoråd, ledamöter i skolråd — — — äger utse;

(*Nuvarande lydelse:*)

digheter, vilka församlingen enligt särskilda författningar och stadganden antingen skall tillsätta eller i vilka församlingen genom deputerade skall deltaga, ävensom av revisorer och andra ombud, dem församlingen äger utse;

(*Nuvarande lydelse och utskottets förslag:*)

5) orgelnisters, kyrkosångares och klockares tillsättande och avskedande;

6) användande av — — — sådana medel;

7) hushållning med — — — tillhörig egendom;

8) byggnad, underhåll — — — eller kyrkobetjänte;

9) bestämmande av — — — och boställe;

10) fördelning av bänkrum i kyrkan;

11) bestämmande av — — — kyrkans tillhörighet;

12) överenskommelser rörande prästerskapets och kyrkobetjänings löneförmåner.

Om vård och förvaltning av vissa kyrkogårdar genom kyrkogårdsnämnd är särskilt stadgat.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

§ 4.

Rättighet att deltaga i kyrkostämmas överläggningar och beslut tillkommer man eller kvinna, som

a) är medlem av svenska kyrkan,

b) vid val av stadsfullmäktige har rösträtt samt

c) är inom församlingen mantalsskriven *eller ändock därstädes äger fast egendom eller är för inkomst av arbete eller kapital till allmän bevillning uppförd.*

Den, som till — — — kyrkostämma undantagen.

(*Utskottets förslag:*)

§ 4.

Rättighet att deltaga i kyrkostämmas överläggningar och beslut tillkommer man eller kvinna, som

a) är medlem av svenska kyrkan,

b) vid val av stadsfullmäktige har rösträtt,

c) är inom församlingen mantalsskriven samt

d) *i avseende å påförda utskylder till församlingen, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, icke häftar för utskylder för flera än två av dessa år.*

Den, som till — — — kyrkostämma undantagen.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

Den, som i och för — — — församlings kyrkostämma.

§ 5.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. De röstberättigade skola införas i behörig röstlängd, som överståthållarämbetet för varje år från uppbördsverket infordrar och låter tillställa församlingens kyrkoherde senast inom den 15 april för att vid kyrkostämma före maj månads utgång justeras. De röstberättigades ordning i röstlängden bestämmes av vars och ens bostad eller, då röstberättigad icke bor inom församlingen, av läge å fastighet eller rörelse, för vilken rösträtt utövas. För anmärkningar vare i längden nödigt rum lämnat. Anteckning rörande hinder för rösträtt må däri ske endast genom angivande av den del av § 4, däri hindret beröres.

Mom. 3. *Röstlängd, som vid kyrkostämma — — — sin behörighet styrker.*

Förvärvar någon — — — i röstlängden införd.

(Nuvarande lydelse:)

§ 6.

Mom. 1. Frånvarande må ej — — — annan röstägande överlåta. Ej må någon på grund av fullmakt

(Utskottets förslag:)

Den, som i och för — — — församlings kyrkostämma.

§ 5.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. *Vid omröstning å kyrkostämma skall den för stadsfullmäktigval gällande röstlängd ligga till grund; och skall för sådant ändamål utdrag av längden, i vad den avser varje särskild församling, varje år ofördröjligen efter det längden av magistraten fastställts, genom överståthållareämbetets försorg tillställas församlingens kyrkoherde. Intill dess så skett, skall det nästföregående år överlämnade utdrag av då fastställda röstlängd lända till efterrättelse.*

På Konungen ankommer att i fråga om längd för stadsfullmäktigval samt om vederbörande myndigheters skyldighet att lämna uppgifter att införas i längden, meddela de föreskrifter, som erfordras för iakttagande av de särskilda villkor för utövande av rösträtt å kyrkostämma, varom i § 4 stadgas.

§ 6.

Mom. 1. Frånvarande må ej — — — annan röstägande överlåta. Ej må någon på grund av full-

(*Nuvarande lydelse:*)

denna rätt utöva för mer än en röstberättigad.

Mom 2. Fullmakten skall — — — underskrift bestyrkt.

Mom. 3. Ej må — — — ämne anföra.

§ 8.

Två ordinarie kyrkostämmor skola årligen hållas, *den ena* före maj månads utgång *för justering av röstlängd, såsom i § 5 sagt är*, för besluts fattande om föregående — — — av revisorer.

Den, vilken — — — sagda förvaltning.

(*Utskottets förslag:*)

makt *utöva rösträtt* för mer än en röstberättigad.

Mom. 2. Fullmakten skall — — — underskrift bestyrkt.

Mom. 3. Ej må — — — ämne anföra.

§ 8.

Två ordinarie kyrkostämmor skola årligen hållas, *den ena* före maj månads utgång för besluts fattande om föregående — — — av revisorer.

Den, vilken — — — sagda förvaltning.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

§ 11.

De ärenden, som å kyrkostämma till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda — — — lämpligt eller nödigt.

Val må dock kunna av kyrkostämma förrättas utan föregående beredning.

Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av församlingen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon församlingens rättighet.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

§ 13.

Mom. 1. Sedan överläggningen — — — med klubbslag.

Mom. 2. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet.

Mom. 3. Till beslut erfordras blott enkel pluralitet av de avgivna rösterna.

Mom. 4. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

§ 16.

Mom. 1. Kan ärende, som av kyrkostämma handlägges, å den utsatta dagen icke bringas till slut, skall stämman fortsättas å annan dag och, därest stämman så besluter, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har ordföranden att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för stämmas fortsättande. Den del av protokollet, som om sagda ärende handlar, skall icke justeras innan överläggning därom slutad är.

Mom. 2. Då jämlikt § 11 eller § 25 val sker proportionellt, äger ordförande, om han med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan anledning så finner nödigt, att, sedan valsedlarna avlämnats och innan sammankomsten upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. I sådant fall skola vid stämman utses minst två personer att såsom kontrollanter närvara vid den fortsatta valförrättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valsedlarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, skall ordföranden i kontrollanternas närvaro förvissa sig om att sigillen äro obrutna.

Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

Mom. 3. Om vid ärendes behandling å stämma begäres uppskov med detsammas avgörande och minst en tredjedel av de närvarande sig därom förena, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att med iakttagande av de i § 10 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

§ 25.

Mom. 1. Kyrkoherden eller den — — — som skolrådet ordförande.

Mom. 2. Till ledamöter i kyrkorådet äger församligen att å kyrkostämma utse, till det antal den finner lämpligt, för gudsfruktan och nit kända män eller kvinnor.

Mom. 3. Till ledamöter — — — män eller kvinnor.

Skolrådet väljer — — — en vice ordförande.

Mom. 4. Kvinna, som — — — avsäga sig uppdraget.

Mom. 5. I så väl — — — icke understiga fem.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)	(*Utskottets förslag:*)
Mom. 6. Ledamöterna i kyrko- och skolråden — — — åter inväljas. Kyrkovärdar väljas å kyrkostämma för en tid av två år.	Mom 6. Ledamöterna i kyrko- och skolråden — — — åter inväljas. Kyrkovärdar väljas *av kyrkorådet bland dess ledamöter* för en tid av två år.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

Mom. 7. Då val av ledamöter i kyrkoråd äger rum, må, där församlingen så beslutar, jämväl utses ett lika antal suppleanter. I avseende å valbarhet gälle vad om ledamot är stadgat. Tjänstgöringstid för suppleant är två år.

Vad här ovan — — — ledamöterna i skolrådet.

Val av ledamöter och suppleanter i kyrkoråd eller skolråd sker proportionellt på sätt som därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal ordinarie ledamöter, valet avser, ökat med 1, och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid, och har valet ej skett proportionellt, må vid nytt val annan utses i hans ställe. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstått. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

Röstlängd, som avses i § 5 mom. 2, skall enligt de nya bestämmelserna uppläggas så tidigt, att den kan justeras vid den första ordinarie kyrkostämman under år 1919.

Å stadgad tid under år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i kyrko- och skolråden äga rum. Halva antalet eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, skall efter lottning utträda vid slutet av år 1921. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, vilka före det nu föreskrivna valet utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å kyrkostämma före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan av stämman tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

(Utskottets förslag:)

Röstlängd för kyrkostämma skall i hittills gällande ordning men med tillämpning av de nya bestämmelserna om rösträtt och röstgrund uppläggas så tidigt, att den kan, i den ordning hittills skolat ske, justeras vid den första ordinarie kyrkostämman under år 1919, och skall denna längd sedermera lända till efterrättelse, intill dess utdrag av ny röstlängd blivit jämlikt § 5 mom. 2 församlingens kyrkoherde tillställd.

Under tiden från denna lags ikraftträdande intill utgången av år 1919 utgör vad i § 6, mom. 1 andra stycket stadgas ej hinder för äkta make att på grund av fullmakt utöva rösträtt jämväl för andra maken.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
Härigenom förordnas, att §§ 2, 4—6, 8, 10 och 40 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:	Härigenom förordnas, att §§ 2, 4—6, 8, 10, *13* och 40 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:
§ 2.	§ 2.
1. För val av landstingsmän indelas länet i valkretsar särskilt för landsbygden och särskilt för städerna.	1. För val — — — för städerna.
För varje valkrets utses, oavsett dess folkmängd, en landstingsman och därutöver efter folkmängden en landstingsman för varje fullt tal av 4,000.	För varje valkrets — — — fullt tal av *5,000*.
2. Domsaga med en folkmängd av 32,000 eller däröver skall delas i valkretsar under iakttagande, att för varje valkrets komma att utses minst tre, högst åtta landstingsmän; att området för varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att delning av domsaga, som utgöres av flera tings-	2. Domsaga med en folkmängd av *40,000* eller däröver — — — skall delas i valkretsar under iakttagande, att för varje valkrets komma att utses minst *fem*, högst åtta landstingsmän; att området för varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att delning av domsaga, som utgöres

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
lag eller härad, verkställes, där sådant utan avvikelse från redan givna regler kan ske, efter tingslag eller härad; samt att eljest delning i valkretsar sker efter kommuner. Utan hinder av vad nu är sagt må dock av tingslag bildas valkrets med mindre folkmängd än 8,000, då synnerliga skäl därtill äro.	av flera tingslag eller härad — — — — mindre folkmängd än *20,000*, då synnerliga skäl därtill äro.
Med tingslag förstås sådan del av domsaga, som utgör egen domkrets.	Med tingslag — — — egen domkrets.
Domsaga, vars folkmängd ej uppgår till 32,000, utgör en valkrets; *dock att, där folkmängden överstiger 20,000 eller samfärdsmedlens bristfällighet eller andra liknande orsaker påkalla domsagans delning, domsagan må, där så lämpligen kan ske, delas i två valkretsar; skolande vid en sådan delning iakttagas vad ovan för delning av större domsaga finnes stadgat.*	Domsaga, vars folkmängd ej uppgår till *40,000*, utgör en valkrets.
Höra delar av samma domsaga till olika landstingsområden, bildar varje del en valkrets.	Höra delar — — — valkrets.
3. Stad, vars folkmängd utgör minst 8,000, bildar egen valkrets. Stad med mindre folkmängd än 8,000 skall förenas med annan eller andra sådana städer till en valkrets med minst 8,000, högst 16,000 invånare. Kan förening ej sålunda ske, eller skulle den medföra synnerlig olägenhet, må stad eller städer bilda en valkrets, ändå att folkmängden däri ej uppgår till 8,000.	3. Stad, vars folkmängd utgör minst *10,000*, bildar egen valkrets. Stad med mindre folkmängd än *10,000* skall förenas — — — med minst *10,000*, högst *20,000* invånare — — — uppgår till *10,000*.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

4. Därest det antal landstingsmän, som med tillämpning av nu meddelade föreskrifter bör utses inom ett län, icke uppgår till tjugu, skall såsom grund för rättigheten att efter folkmängden välja ombud till landstinget bestämmas lägre tal än det uti mom. 1 antagna, på det att landstingsmännens antal för hela länet må uppgå till minst tjugu; och skall i övrigt vid valkretsindelningen för landsbygden iakttagas, att landstingsmännens antal för varje valkrets ej må vara lägre än tre eller högre än åtta.

(*Utskottets förslag:*)

4. Därest det antal — — — ej må vara lägre än *fem* eller högre än åtta.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

5. I sammanhang — — — lika fördelat.
6. Indelningen i — — — Konungens befallningshavande.
7. Varda de — — — omförmälda valkretsgrupper.
Har vid — — — och suppleanter.
Skola de — — — stadgade val.
Förslag till — — — tjänstgöringstiden inskränkes.
8. Har förordnande — — — må föranledas.
Om folkmängden — — — äga rum.
Därest val — — — och suppleanter.
I fall — — — tjänstgöringstiden inskränkes.
9. Utträder stad — — — befattningar fortfara.
Har beslut — — — må föranledas.
Om folkmängden — — — äga rum.
Därest val — — — och suppleanter.
I fall — — — tjänstgöringstiden inskränkes.

§ 4.

Valen av landstingsmän — — — med slutna sedlar.
Vid valen skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

Å valsedel må — — — för viss meningsriktning).
Namnen skola — — — valet av landstingsmän.
Ogill är valsedel:
till vilken använts annat än vitt papper;
å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;
vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.
Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.
Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

§ 5.

1. Rätt att deltaga i landstingsmännaval tillkommer en var i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

2 a) Val av landstingsmän — — — kommunalstyrelse på landet.

b) Valet förrättas — — — till kommunalstämma stadgas.

Om rösträtt, dess utövning och överlåtande på annan *samt om röstlängden, dess granskning och anmärkning mot längden* gäller vad för kommunalstämma och för distrikts-

(*Utskottets förslag:*)

§ 5.

1. Rätt att deltaga i landstingsmannaval tillkommer en var i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad *man eller kvinna, som senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugusju års ålder.*

Vid valet skall den för vederbörande kommun å landet eller för stad senast fastställda röstlängd ligga till grund; och ankomme på Konungen att i fråga om sådan längd meddela de särskilda föreskrifter, som erfordras för iakttagande av vad nyss stadgats om viss särskild ålder såsom villkor för rösträtt vid landstingsmannaval.

2 a) Val av landstingsmän — — — kommunalstyrelse på landet.

b) Valet förrättas — — — till kommunalstämma stadgas.

Om rösträtt, dess utövning och överlåtande på annan gäller vad — — — är stadgat.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

stämma i fråga om val av kommunalfullmäktige är stadgat.

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

c) Valet skall förrättas — — — i omröstningen deltagandes röster så beslutar, å annan dag under senare hälften av mars månad.

Valet får — — — noggrant angivas.

d) Ej må — — — inom stämmolokalen.

Vid förrättningen, därvid stämmans ordförande biträdes av två av densamma utsedda personer, skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga avgiva — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, — — — att kuvertet är behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden — — — själv därtill utser.

Ej må någon i annan ordning, än nu är sagd, utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll — — — sigillen äro obrutna.

De valmän — — — röstningen avslutad.

Omedelbart därefter — — — i protokollet avtryckas.

Sedan valprotokollet upplästs — — — skall försändelsen assureras.

e) Domhavanden skall — — — från valens förrättande.

Vid förrättningen biträdes — — — är valförrättningen avslutad.

3. a) I stad förrättas valet inför magistraten.

Valet, som skall — — — noggrant angivas.

(*Kungl. Maj:ts förslag:*)

Om kallelse till valförrättningen, om rösträtt, dess utövning och överlåtande på annan *samt om röstlängdens granskning och anmärkning mot längden* gäller vad för allmän rådstuga är stadgat.

(*Utskottets förslag:*)

Om kallelse till valförrättningen, om rösträtt, dess utövning och överlåtande på annan gäller vad för allmän rådstuga är stadgat.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

I övrigt skall — — — är föreskrivet.
b) I stad — — — för sammanräkningen tillkännagivas.
För annan stadsvalkrets — — — skall försändelsen assureras.
Sammanräkningen av rösterna — — — mest spridda tidningar.
Valets utgång kungöres — — — är valförrättningen avslutad.
4. Vid avfattande — — — Kungl. Maj:t fastställes.

§ 6.

För rösternas sammanräknande — — — en grupp (partigrupp).
Inom varje grupp — — — avse själva landstingsmannavalet.
Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:
1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.
2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.
I fråga om partigrupp iakttages:
1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.
2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 8.

1. Sedan valet — — — först tilldelats honom.
De nya sammanräkningarna — — — — landstingsmännen blivit valda.
Vid varje ny — — — landstingsmannavalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall — — — vald till suppleant.
2. Vid vattillfället skall — — — blivit tidigare vald.

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
§ 10.	§ 10.
Valbar till landstingsman är envar inom landstingsområdet röstberättigad man eller kvinna, *som uppnått tjugufem års ålder.*	Valbar till landstingsman är envar inom landstingsområdet *vid landstingsmannaval* röstberättigad man eller kvinna.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

Landstingsman kan ej vara:

a) den som icke råder över sig och sitt gods;

b) den som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller den som är ställd under framtiden för brott, vilket kan medföra nämnda påföljd;

c) den som är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.

Gift kvinna, som är röstberättigad, vare ej på den grund att hon står under mannens målsmanskap obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

För valbarhet till suppleant erfordras samma egenskaper som för valbarhet till landstingsman.

Landstingsman eller suppleant må ej kunna avsäga sig uppdraget, såvida han ej fyra år tjänstgjort såsom landstingsman eller uppnått 60 års ålder eller eljest uppgiver hinder, som av landstinget godkännes.

Väljes kvinna till landstingsman eller suppleant, äger hon när som helst avsäga sig uppdraget.

(Nuvarande lydelse:)	*(Utskottets förslag:)*
§ 13.	§ 13.
Är någon missnöjd — — — föredragas och avgöras.	Är någon missnöjd — — — föredragas och avgöras.
Ej må i fråga om anmärkning mot röstlängd andra bevis gälla än de, som varit i laga ordning vid valförrättningen företedda.	
Skiljes den valde från uppdraget, skall Konungens befallningshavande ofördröjligen underrättas.	Skiljes den valde från uppdraget, skall Konungens befallningshavande ofördröjligen underrättas.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

§ 40.

1. För att såsom landstingets beslut gälla, skall i följande ämnen erfordras, att två tredjedelar av de avgivna rösterna om beslutet sig förenat:

(Kungl. Maj:ts förslag:)	*(Utskottets förslag:)*
a) beslut, att domsaga med mindre folkmängd än 32,000 skall delas i valkretsar; att av tingslag skall bildas valkrets med mindre folkmängd än 8,000; eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än 8,000 skall bildas i fall, då sådant ej är en ovillkorlig följd av vad i § 2 mom. 3 är stadgat;	a) beslut, att domsaga med mindre folkmängd än *40,000* skall delas — — — mindre folkmängd än *20,000;* eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än *10,000* skall bildas — — — är stadgat;

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

b) underkännande av någons behörighet att såsom ledamot i landstinget taga inträde eller medgivande, varom i § 32 sägs;

c) påläggande av avgifter, som erfordra uttaxering för längre tid än fem år;

d) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande av lån, ställt på längre återbetalningstid än fem år, eller ingående av borgen;

g) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet; och

h) uppskov till nästa landsting av väckta frågor.

2. Beslut om — — — därav ske.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919.

Vad i § 2 enligt dess nya lydelse stadgas skall vid val av landstingsmän gälla, sedan landstinget enligt de i samma lagrum angivna

(*Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:*)

grunder fastställt ny indelning av valkretsarna jämte det antal landstingsmän, som skall för varje valkrets utses, samt valkretsarnas fördelning i grupper; och skall sådant fastställande ske senast vid lagtima landstinget år 1921. Stadgandet i § 40 enligt dess nya lydelse länder till efterrättelse från och med den tid, då ny indelning av valkretsar, varom nyss sagts, beslutas.

År 1919 skola å stadgad tid inom samtliga landstingsområden i riket val av hela antalet landstingsmän jämte suppleanter äga rum för tiden från och med den 1 maj 1919 till och med den 31 augusti 1922. Tjänstgöringstiden för de landstingsmän och suppleanter, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 30 april 1919, där ej enligt särskilt stadgande tjänstgöringstiden för dem upphör tidigare. Där i fall, som i § 5 mom. 2 b) andra stycket sägs, ordförande vid distriktsstämma jämte suppleant för honom ej blivit utsedd å ordinarie kommunalstämma i december 1918, skall sådan ordförande jämte suppleant i stället utses i god tid före valet.

År 1922 skola å stadgad tid inom samtliga landstingsområden i riket val av hela antalet landstingsmän jämte suppleanter äga rum. Av de sålunda valda skola efter lottning mellan de grupper, i vilka valkretsarna fördelats, ena gruppens samtliga landstingsmän och suppleanter utträda den 31 augusti 1924 och andra gruppens samtliga landstingsmän och suppleanter den 31 augusti 1926. Lottningen anställes å lagtima landstinget år 1922.

(*Utskottets förslag:*)

Vad angående överlåtelse av rösträtt är för tiden från och med den 1 mars 1919 till samma års utgång särskilt stadgat i fråga om kommunalstämma på landet och allmän rådstuga i stad, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om landstingsmannaval, som under samma tid förrättas.

(Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

Förslag

till

Lag

om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913.

Härigenom förordnas, att 1 § i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913 skall erhålla nedan angivna lydelse och att i följd härav lagens överskrift skall lyda som följer:

Stadga om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige m. m.

1 §.

Då val av kommunalnämnd, drätselkammare, kyrkoråd och skolråd, gemensamt kyrko- och skolråd samt landstings förvaltningsutskott, så ock val av två eller flera personer för särskild beredning av ärenden, som skola företagas till avgörande å kommunalstämma, inom kommunalfullmäktige, å allmän rådstuga, inom stadsfullmäktige, å kyrkostämma eller inom landsting, äro proportionella, skall vid valens förrättande iakttagas, vad här nedan i 2—7 §§ är föreskrivet.

2:o) att riksdagen i anledning av motionen i första kammaren nr 18 av herr K. J. Ekmans måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och i vad mån represen-

tativt system må kunna införas jämväl i den kyrkliga kommunen, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda;

3:o) att riksdagen i anledning av motionerna i första kammaren nr 27 av herr K. J. Ekman och i andra kammaren nr 59 av herr Nilsson i Landeryd måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, i vilken utsträckning det må kunna föreskrivas, att på landsting, stads- och kommunalfullmäktige ankommande val, utöver vad därom redan är stadgat, skola ske proportionellt, därest sådant av visst antal väljande äskas, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen må kunna föranledas;

4:o) att

a) herr K. J. Ekmans motion nr I: 16,

b) herr K. J. Ekmans motion nr I: 18,

c) herr K. J. Ekmans motion nr I: 19,

d) herrar Tryggers m. fl. motion nr I: 20,

e) herr Clasons motion nr I: 21,

f) herr Östbergs motion nr I: 22,

g) herrar August Ljunggrens och Petréns motion nr I: 23,

h) herr Ernst Lindblads motion nr I: 24,

i) herrar Gezelius' m. fl. motion nr I: 26,

j) herr K. J. Ekmans motion nr I: 27,

k) herrar Vennerströms m. fl. motion nr II: 51,

l) herrar Lindmans m. fl. motion nr II: 55,

m) herr Räfs motion nr II: 56 samt

n) herrar Nilssons i Landeryd m. fl. motion nr 58,

i den mån de icke genom utskottets hemställan under punkterna 1:o, 2:o och 3:o kunna anses besvarade, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 14 december 1918.

På utskottets vägnar:

HJ. BRANTING.

Bilaga.

Utkast

till den inom utskottet träffade, i dess motivering åberopade överenskommelse.

P. M.

angående förslag till grunder för betänkande i anledning av K. prop. nr 34.

1:o. Allmän och lika politisk och kommunal rösträtt, inträdande från och med året näst efter det, varunder 23 år fyllts.

2:o. I avseende å den kommunala rösträtten skall gälla viss påföljd på uraktlåten skattebetalning, sålunda att den, som i avseende å de kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, ej erlagt åtminstone ett års utskylder, går förlustig rösträtt. Det anmärkes, att alltså vid den politiska rösträtten skattebetalningsstrecket förutsättes skola helt avskaffas.

3:o. För *landstingsval* gäller den *kommunala* rösträtten med den förändring, att rösträtten inträder under året näst efter det, då *27 år* fyllts. Valbarhet till landsting = valrätt.

4:o. Grunderna för beräkning av landstingsmandaten jämkas sålunda, att underlaget bestämmes till 5,000 inv. i stället för 4,000 inv., varjämte i landstingsförordningen § 2 mom. 2 talen 32,000 resp. 8,000 ändras till 40,000 resp. 10,000 samt i mom. 3 talen 8,000 resp. 16,000 ändras till 10,000 resp. 20,000.

5:o. Kommunalfullmäktige resp. stadsfullmäktige bli obligatoriska i kommuner med mera än 1,500 invånare.

6:o. Slutbestämmelserna i de särskilda lagarna jämkas sålunda, att nyval skola ske endast beträffande stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige och landsting, varemot drätselkammare, nämnder och styrelser skola i sedvanlig ordning förnyas.

7:o. I fråga om obligatoriskt införande av kyrkofullmäktige begäres utredning.

8:o. Angående första kammaren: a) valkretsindelningen jämkas sålunda att, för så vitt möjligt, varje valkrets utser minst fem riksdagsmän.

För de fall, då sammanförande av särskilda landstingsområden erfordras för åstadkommande av lämplig valkretsindelning, bör val ske vid samfälld förrättning, eventuellt medelst särskilda val och samfälld sammanräkning.

Städer som ej deltaga i landsting skola — med undantag för Stockholm och Göteborg — välja samfällt med landsting, därvid städerna, enligt de för landstingsval stadgade grunder, utse elektorer.

För Stockholm och Göteborg, som vardera för sig utgör valkrets, väljas riksdagsmän av elektorer. Val av dessa elektorer förrättas samtidigt med val av stadsfullmäktige, men för rösträtt gälla härvid samma villkor som vid val av landstingsmän.

Intill dess bestämmelser i nu berörda avseende beslutats komma alltså för samtliga ifrågavarande städer val till första kammaren att förrättas av stadsfullmäktige.

b) mandatperiod åtta år.

Successiv förnyelse.

Reservationer.

I. Vid punkterna 1:o och 4:o i utskottets hemställan:

a) *med avseende på förordningen om kommunalstyrelse på landet § 8 mom. c), förordningen om kommunalstyrelse i stad § 9 mom. c) och förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm § 7 mom. c)*

dels av herrar *Lindman*, *Magnusson* i Tumhult, *Petterson* i Bjälbo och *Erlansson*, som anfört:

Vid den kommunala rösträttens utsträckning till *allmän*, på sätt av utskottet föreslås, möter ett problem, som icke föreligger i den kungl. propositionen, där rösträtten är bunden vid kommunal skattskyldighet, nämligen frågan, huruvida och i vad mån fattigvårdsunderstöd skall verka diskvalificerande.

Medgivas torde väl härvid böra, att icke varje slag av fattigvårdsunderstöd skäligen kan tillerkännas sådan verkan. Å andra sidan lärer det vara uppenbart, att understödet kan vara av den beskaffenhet och omfattning, att understödstagaren icke intager en tillräckligt självständig yttre ställning för att vara skickad att deltaga i avgörandet av kommunens gemensamma angelägenheter.

Denna principiella ställning är väl så till vida häfdad i utskottets förslag, att utskottet vill från dylik rättighet utesluta »den, som är av allmänna fattigvården för varaktig försörjning omhändertagen»; men den tillämpning, principen sålunda fått, synes oss icke kunna godkännas. Enligt utskottets ifrågavarande motivering skulle kommunens fattiga, även om de av allmänna fattigvården åtnjöte full och varaktig försörjning, likväl äga kommunal rösträtt, så snart de icke vore intagna å anstalt eller utackorderade. En alltjämt mycket vanlig försörjningsform är emellertid, att full försöjning utgår även till fattiga, som bebo eget hem. Att inrymma rösträtt åt sådana medlemmar av kommunen måste dock anses vara både oegentligt och betänkligt, och det synes oss helt naturligt, att dessa böra i förevarande hänseende likställas med dem som kommunen omhändertagit för varaktig försörjning. Emellertid torde be-

greppet »full försörjning», ehuru ganska vanligt förekommande såsom teknisk term, måhända icke äga erforderlig bestämdhet för att lämpligen böra införas i den lagstiftning, som begränsar kommunmedlemmarnas rösträtt, och vid sådant förhållande lärer med vår nu angivna uppfattning knappast återstå annat än att fästa diskvalifikationspåföljden vid åtnjutande av varaktigt fattigvårdsunderstöd. Även om sådant understöd icke innebär full försörjning, torde det dock få anses medföra en allt annat än självständig ställning för understödstagaren.

Vi anse alltså, att utskottet bort i förevarande paragraf föreslå obehörighet att deltaga i avgörandet av kommunens allmänna angelägenheter för den som av allmänna fattigvården åtnjuter varaktigt understöd.

I enlighet härmed hemställa vi, att § 8 förordningen om kommunalstyrelse på landet i förevarande del måtte erhålla följande lydelse:

§ 8.

»Rättighet — — —.

Sådan rättighet må dock ej utövas av den, som — — — — —

— —

e) av allmänna fattigvården åtnjuter varaktigt understöd, — — —

— —»

ävensom att motsvarande lydelse införes i motsvarande §§ av de övriga kommunalförfattningarna.

dels av herrar *Trygger* och *Hammarström*, som förklarat sig ense med den av herrar Lindman m. fl. i deras reservation här ovan uttalade uppfattning,

dels av herr *Clason*.

b) *med avseende på förordningen om kommunalstyrelse på landet § 8 mom. d), förordningen om kommunalstyrelse i stad § 9 mom. d), förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm § 7 mom. d) och förordningen om kyrkostämma m. m. i Stockholm § 4 mom. d)*

av herrar *Lindman*, *Magnusson* i Tumhult, *Pettersson* i Bjälbo och *Erlansson*, vilka anfört:

Vår uppfattning, som med största enhällighet delas av våra meningsfränder i landet, har varit att fullgjord skattebetalning bör krävas för utövande av rösträtt. Endast den verkliga och tillfälliga oförmågan att betala skatt borde föranleda befrielse från denna självklara plikt. Ett effektivt indrivningssystem borde sålunda ha varit den enda förut-

sättningen för ett frångående av fordran på skattebetalningsplikt, men sådana föreskrifter för indrivning av skatterna finnas icke och ersättas efter vår mening endast ofullständigt av regeringens förslag om införsel i lön. Utskottets förslag borde därför efter vårt förmenande ha innehållit vida starkare bestämmelser än vad nu är fallet beträffande fordran på skattebetalningsplikt för rösträtts utövande. Denna mening vidhålla vi alltjämt.

c) *med avseende på förordningen om kommunalstyrelse på landet § 12 dels* av herrar *Lindman*, *Magnusson* i Tumhult, *Pettersson* i Bjälbo och *Erlansson*, som anfört:

Ju mera man önskar bygga de kommunala avgörandena på principen om allas rätt att deltaga i dem, dess nödvändigare är det att sörja för, att så vitt möjligt yttre omständigheter icke för detta deltagande lägga oöverstigliga hinder i vägen. Sådana omständigheter kunna vara olika arter av laga förfall, såsom sjukdom, bräcklighet, frånvaro i tjänsteutövning o. s. v., men de kunna ock bestå i eller åtminstone i högsta grad skärpas genom avståndet mellan vederbörande röstägandes boningsplats och vallokalen. I all synnerhet framträder sistnämnda förhållande för de på landsbygden mera avlägset boende. En rösträtt, som vill vara allmän ej blott till namnet, och som vill åt den på landsbygden spridda befolkningen bereda samma möjlighet till deltagande i det kommunala livet, som åt de mera tätbyggda samhällenas, är skyldig att härtill taga den största hänsyn.

Gällande lagstiftning har så till vida beaktat nu ifrågavande behov, som den medger åt röstägande att på annan röstägande överlåta sin rösträtt genom utställande av fullmakt, dock så att ingen får på grund av fullmakt utöva rösträtt för mer än en röstberättigad. Behovet av rätt till röstgivning genom ställföreträdare ökas emellertid särskilt vad landsbygden angår, av den nu föreslagna utsträckningen av den kommunala rösträtten till kvinnorna. Det är nämligen självklart att från avlägset belägna hushåll på landet endast i undantagsfall man och hustru skola kunna besöka samma stämma eller valtillfälle. För dessa fall krävas därför särskilda bestämmelser. Vid tidigare behandling av frågan om politisk rösträtt för kvinnor har också det allmänt erkänts, att valsedel skulle få av röstberättigad man avges för hans hustru och av röstberättigad hustru för hennes man. Ett stadgande av likartad innebörd är givetvis behövligt även vid den nu förestående kommunala rösträttsreformens tillämpning.

Utskottet har så till vida behjärtat denna synpunkt, som utskottet

i ett övergångsstadgande för år 1919 velat, vid sidan av denna fullmaktsröstning, bereda rätt för äkta make att på grund av fullmakt utöva rösträtt för den andra maken. Men vi kunna ej godkänna utskottets förslag att endast såsom övergångsstadgande för ett år förorda detta förslag. Utskottet söker stödja denna begränsning på meddelandet, att ett förslag i ämnet lärer vara att förvänta från Kungl. Maj:t vid 1919 års riksdag. Men då behovet är bestående, bör den lagbestämmelse, som antages för att fylla det, bli bestående till dess ny lag träder i stället; och den omständigheten, att Kungl. Maj:t förväntas nästa år framlägga ett förslag i ämnet, erbjuder härutinnan ingen säkerhet, då utskottet icke haft någon möjlighet att pröva dess innebörd eller praktiska genomförbarhet. Vi hava därför inom utskottet yrkat att utskottet, med bifall till herrar Tryggers m. fl. och Lindmans m. fl. motioner skulle föreslå följande lydelse av § 12 i förordningen om kommunalstyrelse på landet:

»Röstägande är berättigad att sin talan och rösträtt i kommunalstämma på annan röstägande överlåta.

Ingen må på grund av fullmakt föra talan eller utöva rösträtt för mer än en röstberättigad. *Vad sålunda stadgats utgör ej hinder för äkta make att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt jämväl för andra maken.*

Fullmakt skall vara antingen skriven och underskriven av utställaren samt med dennes sigill försedd, eller ock av honom underskriven och med två vittnens underskrift bestyrkt.»

dels av herrar *Trygger*, *Hammarström* och *Clason*, som instämt uti ovanstående av herrar Lindman m. fl. avgivna reservation.

d) *med avseende å ovan under punkterna a)—c) omförmälda lagställen:*

av herr *Ollas A. Ericsson*, som instämt med herrar Lindman m. fl. i deras under punkterna a)—c) avgivna reservationer, men som ansett det varit riktigast att innan en så genomgripande ändring av vår författning som den föreliggande antagits, valmännen i val därom tillsports.

e) *med avseende på förordningen om kommunalstyrelse på landet §§ 8, 21 och 36, förordningen om kommunalstyrelse i stad §§ 9 och 18, förordningen om kommanalstyrelse i Stockholm §§ 7 och 23, förordningen om kyrkostämma m. m. § 15, förordningen om landsting §§ 5, 10 och 40, ävensom övergångsbestämmelserna dels i nämnda förordningar, dels i förordningen om kyrkostämma m. m. i Stockholm*

av herr *Vennerström*, som anfört:

Den nationella samling, som åstadkommits kring utskottsmajoritetens kompromisslösning av författningsfrågan, kan jag icke biträda, lika litet som de övriga medlemmarna av den socialdemokratiska vänstergruppen i riksdagen. Denna kompromiss motsvarar i viktiga punkter icke ens de rätt blygsamt tilltagna minimikrav på författningens demokratisering, vilka av regeringen och regeringspartierna angåvos såsom oeftergivliga. Ännu mindre motsvarar den de av Sveriges socialdemokratiska arbetarklass allmänt uppburna krav på en fullständig och obeskuren demokrati, som den socialdemokratiska vänstern gjort sig till tolk för. I stället för att helt och på en gång skapa den demokratisering, som det revolutionära tidsläget krävt och arbetarklassen med sällsynt enstämmighet fordrat, har utskottsförslaget behållit eller utökat sådana garantier, varigenom ett till döden dömt reaktionärt system kan hoppas förlänga sin livstid och försena demokratiens framryckning.

Då hela vårt föråldrade och murkna samhällssystem ropar på föryngring, går författningsutskottet att föreslå en väsentlig höjning av valrättsåldern vid val inom kommunerna och till landstingen samt av valbarhetsåldern till landstingen. Denna åtgärd ger ett obehörigt finger åt det gubbvälde och den senila åderförkalkning, som alltför länge satt sin stämpel på Sveriges statsliv. Den utlovade sänkningen av ålderstrecket vid andrakammarvalen från 24 till 23 år kan på intet sätt utplåna eller förmildra de förhatliga verkningarna av ålderstreckets höjning från 21 till 23 år vid kommunala val och från 21 till 27 år vid landstingsmannaval. I fråga om landstingsmannavalen hamnar man i det rent meningslösa. En dugande man, som vid 25 års ålder är gammal och mogen nog att vara ledamot av andra kammaren, är icke vid samma ålder gammal och mogen nog att vara ledamot av ett landsting eller själv välja landstingsmän. En person, som vid 25 års ålder är värdig förtroendet att handhava en hel kommuns förvaltning och ekonomi, anses enligt rösträttsförslaget icke värdig att vid landstingsmannaval lägga en valsedel i urnan. Redan dessa vidunderliga absurditeter äro nog att göra förslaget i denna del oantagligt.

Åldersgränsens höjning, som särskilt hårt kommer att drabba industriarbetareklassen med dess kortare livslängd, är en brutal och oförtjänt förolämpning mot socialt intresserade och om samhället väl förtjänta medborgare. Icke mindre än omkring 100,000 medborgare, som haft rösträtt i kommunala val, och 300,000 medborgare, som förut haft rösträtt vid landstingsval, berövas nu denna medborgarrätt, utan att de på något sätt missbrukat densamma. Det ligger någonting djupt upprörande

däri att hundratusental oförvitliga medborgare frånhändas rösträtten såsom villkor för att andra hundratusental ska kunna förvärva rösträtt. Dessa årsklasser förut godkända medborgare, som nu med ett enda penndrag förvandlas till medborgerligt mindervärdiga, tillhöra samhällets mest värdefulla element. Dessa socialt vakna, kunskapssökande, livskraftiga unga årsklasser ha varit de drivande krafterna i det folkliga organisations- och bildningsarbetet. Till belöning för detta uppoffrande och entusiastiska arbete i samhällets tjänst inrangerar utskottsförslaget dem bland den sämre sortens medborgare. Denna orättfärdiga behandling är en skamfläck, som vidlåder 1918 års författningsreform.

Regeringsförslagets mening angavs vara att låta personlighetsprincipen komma till genombrott i det politiska livet. Som en åtgärd i denna riktning föreslogs utskyldsstreckets fullständiga slopande. Regeringsförslaget behöll dock alltjämt penningen som medborgerlig värdemätare i så måtto, att skatteplikt fordrades som villkor för rösträtt. Icke heller utskottsförslaget djärves taga steget helt ut och proklamera personlighetsprincipens myndighetsförklaring. Visserligen medges rösträtt oberoende av skatteplikt, men utskottsförslaget behåller konkursstrecket och ett något reformerat fattigvårdsstreck och tar till och med ett steg bakåt från regeringsförslaget genom att behålla en rest av det kommunala utskyldsstrecket. Vid kommunala val skall medborgarrätten fortfarande heta pengar. Kravet att ett av de tre sista årens utskylder ska vara betalda kommer i praktiken att lägga ett hyende under den politiska korruptionen. Varje partis valorganisation skall säkerligen uppbjuda alla sina ekonomiska resurser för att betala ett års utskylder åt de medborgare, vilkas röster kunna beräknas komma partiet till godo. Principiellt sett är det i högsta grad inkonsekvent, att alla de, som icke nå upp till skattepliktsgränsen, tillerkännas rösträtt, men att de, som nå över denna gräns, kunna av ekonomiska skäl berövas rösträtten. Den socialdemokratiska vänstern, som i sin motion uttalat sig för medborgarvärdets fullständiga frigörelse från penningevärdet, kan icke ansluta sig till den sammankoppling mellan medborgarvärde och penningevärde, som alltjämt, låt vara begränsad omfattning, skall äga rum.

Vid sidan av »den stora uppgörelsen» har utskottsmajoriteten i vad det gäller övergångsbestämmelserna tillmötesgått högerns önskan, att äkta makar, oavsett förut gällande rätt till fullmaktsröstning, därjämte skulle tillerkännas rätt att föra talan och utöva rösträtt för varandra. Genom denna bestämmelse godkänner utskottsvänstern i realiteten vid valen till stads- och kommunalfullmäktige samt landsting i början av 1919 högerns spekulationer på en tilläggsröst åt de gifta. Som motivering anföres,

att statsmakterna böra bereda möjlighet för dem, som tillerkännas rösträtt, att utöva densamma. I fråga om val till andra kammaren, där fullmaktsröstning ju icke är tillåten, föreligga måhända skäl att i samband med kvinnorösträttens införande tillåta de äkta makarna att frambära varandras röster, men i fråga om kommunala val, där fullmaktsröstning för länge sedan är införd och äkta makar sålunda redan kunna rösta för varandra, existera icke samma skäl. Systemet med fullmaktsröstning har bidragit att upplösa den politiska moralen. De mer eller mindre korrupta missförhållanden, som skapats, ha framkallat en stark stämning för inskränkning i rätten till fullmaktsröstning. Att ytterligare utvidga rätten till fullmaktsröstning lockar till ökat mångleri med fullmakter och överensstämmer icke med riksdagens förut uttalade önskan om fullmaktssystemets begränsning. Trots talet om att den av utskottsmajoriteten föreslagna anordningen blott är provisorisk, kommer den i alla händelser att tolkas som ett prejudikat för framtiden och att i verkligheten föregripa det vid 1919 års riksdag förestående principiella ståndpunktstagandet till fullmaktsinstitutet. Som motståndare till varje form av flerröstssystem kan den socialdemokratiska vänstern i denna del icke biträda utskottets förslag.

Kungl. Maj:ts förslag att utbygga bestämmelsen om två tredjedels majoritet för vissa anslags- och penningefrågor har utskottet godkänt i dess helhet. Den socialdemokratiska vänstern har i den av mig framburna författningsmotionen yrkat anslag å den nya bestämmelsen om två tredjedels majoritet som villkor för anslag, vilka förutsätta ökning av kommunalskatten. Den har ock yrkat upphävande av den gamla bestämmelsen om dylik majoritet som villkor för inköp av egendom ävensom för nya anslag. I praktiken ha dessa garantier visat sig skydda rikemansväldets falska konservatism på bekostnad av de fattiga folkklassernas sociala livsintressen. I många fall ha för småfolket betydelsefulla kommunala reformer strandat på denna garanti, emedan de varit stridande mot privatkapitalistiska pänningeinträsse. Den socialdemokratiska vänstern vill icke medverka till ett stärkande av en konservativ penninggaranti, som enligt dess förmenande bör avsevärt reduceras.

Ehuru förstakammarproblemet icke på allvar kommit till behandling inom utskottet har dock författningskompromissen i någon mån gått in på den frågan. Höjningen av valrätts- och valbarhetsåldern till landstingen, första kammarens väljare, innebär ett tillmötesgående av högerns krav på konservativa garantier i fråga om första kammarens sammansättning. Därtill kommer, att utskottsvänstern accepterat högerns förslag att förlänga mandattiden för första kammaren från 6 till 8 år, även detta en

konservativ garanti. Den socialdemokratiska vänstern, som principiellt och bestämt är anhängare av enkammarsystem, kan icke vara med om en dylik förstakammarreform i reaktionär riktning. Detta kan så mycket mindre komma i fråga som den socialdemokratiska vänstern kraftigt motsatt sig den vilande grundlagsförändringen om mandattidens för andra kammaren förlängning från 3 till 4 år, varav förlängningen av mandattiden för första kammaren förmenas vara en konsekvens.

Utskottets kompromisslösning av författningsfrågan är i stort sett icke den lösning, som Sveriges breda folklager kunde förvänta med anledning av regeringsledamöternas och regeringspartiernas bestämda förklaringar och den målmedvetna och kampberedda folkopinionen. Den är över huvud ingen lösning. Det synes vara ett beståndande öde, att alla »stora lösningar» av övermogna demokratiska reformspörsmål här i landet skola vara så funtade, att de icke resolut gå till bottnen med frågorna. En hel rad reaktionära författningsräster släpa med in i det nya samhället, när demokratiens folk bereder sig att ta arvet efter den reaktionära fåtalsregism, som fallit för egna synder och tidens demokratiska krafter. Författningskampen är icke lyktad. Den måste fortsättas utan utan ett ögonblicks vila, till dess de antidemokratiska garantier, som genom högerns halsstarrighet och regeringsvänsterns undfallenhet vidlåda 1918 års »lösning», helt och hållet bringas ur världen.

Av ovan anförda skäl yrkar jag

dels att riksdagen måtte, med avslag å utskottets förslag att höja åldersgränsen för valrätt till landstingen från 21 år till 27 år och för valbarhet till landstingen från 25 år till 27 år, besluta att behålla nu gällande bestämmelser i dessa avseenden;

dels att riksdagen måtte avslå utskottets förslag att i fråga om övergångsbestämmelserna vid sidan av nu gällande rätt till fullmaktsröstning medge en särskild rätt för äkta makar att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt för varandra;

dels att riksdagen måtte i enlighet med den av mig väckta motionen, bifalla följande ändringar i Kungl. Maj:ts förslag:

Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

§ 8.

Mom. 1. Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer med inskränkning, varom här nedan i mom. 2

stadgas, svensk undersåte från och med kalenderåret efter det, varunder han uppnått tjuguett års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen,

b) icke är omyndig förklarad, och

c) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Mom. 2. Ingen må, utöver vad i § 10 mom. 2 sägs, utöva rösträtt i annan kommun än den, varest han är mantalsskriven.

§ 21.

Mom. 1. (= regeringens förslag).

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagande röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning samt

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen.

Mom. 3. = mom. 4 i regeringens förslag.

Mom. 4. = mom. 5 i regeringens förslag.

§ 36.

Mom. 1. = regeringens förslag.

Mom. 2. = regeringens förslag.

Mom. 3. = regeringens förslag.

Mom. 4. Kommunalfullmäktige — — — sker öppet.

I övrigt — — — stadgat är.

Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

§ 9.

Mom. 1. Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke

enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna, tillkommer med inskränkning, varom här nedan i mom. 2 stadgas, svensk undersåte från och med kalenderåret näst efter det, varunder han uppnått tjuguett års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen,

b) icke är omyndig förklarad, och

c) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av honom ådömd straffpåföljd.

Mom. 2. Ingen må utöva rösträtt i stadens allmänna angelägenheter uti annan kommun än den, varest han är mantalsskriven.

§ 18.

Mom. 1. (= regeringens förslag).

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagande röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen.

Mom. 3. = regeringens förslag mom. 4.

Mom. 4. = regeringens förslag mom. 5.

Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer svensk undersåte från och med kalenderåret näst efter det, varunder hau uppnått tjuguett års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen samt där mantalsskriven,

b) icke är omyndig förklarad, och

c) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av honom ådömd straffpåföljd.

§ 23.

Mom. 1. (= regeringens förslag).

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen.

Mom. 3—4 (= regeringens förslag).

Slutstadgandena (= regeringens förslag).

Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

§ 15.

Mom. 1. (= regeringens förslag).

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslut avser:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

b) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

c) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen.

Mom. 3. (= mom. 4 i regeringens förslag).

Mom. 4. (= mom. 5 i regeringens förslag).

Förslag till lag om ändrad lydelse av vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862.

§ 40.

1. För att såsom landstingets beslut gälla, skall i följande ämnen erfordras, att två tredjedelar av de avgivna rösterna om beslutet sig förenat;

a) beslut, att domsaga med mindre folkmängd än 40,000 skall

delas i valkretsar; att av tingslag skall bildas valkrets med mindre folkmängd än 20,000; eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än 10,000 skall bildas i fall, då sådant ej är en ovillkorlig följd av vad i § 2 mom. 3 är stadgat.

b) underkännande av någons behörighet att såsom ledamot taga inträde eller medgivande, varom i § 32 sägs;

c) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

d) upptagande av lån, ställt på längre återbetalningstid än fem år, eller ingående av borgen;

e) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet; och

f) uppskov till nästa landsting av väckta frågor.

2. (= regeringens förslag).

f) *med avseende på förordningen om kommunalstyrelse på landet § 21 mom. 2, förordningen om kommunalstyrelse i stad § 18 mom. 2 och förordningen om kyrkostämma m. m. § 15 mom. 2*

av herr *Clason,* som ansett att utskottet i anledning av herr Gezelius' motion bort tillstyrka lagändring, förtydligande det i kommunalförfattningarna förekommande uttrycket »nya ändamål eller behov», för vilka kvalificerad majoritet erfordras.

g) *med avseende på förordningen om kommunalstyrelse på landet § 35*

av herr *August Ljunggren,* som inom utskottet uttalat den meningen, att den av honom och herr Alfred Petrén väckta motionen om tillägg till nämnda paragraf redan vid innevarande urtima riksdagen bort upptagas till avgörande och som yrkat bifall till ovannämnda motion.

h) *med avseende på övergångsbestämmelserna till förordningen om kommunalstyrelse på landet, förordningen om kommunalstyrelse i stad, förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm samt förordningen om landsting:*

av herrar *Larsson* i Västerås, *Hallén, Möller* och *Persson,* vilka anfört:

Enligt vår uppfattning bör fullmaktsröstningen i sin nuvarande form icke under några förhållanden utvidgas. De röstberättigade böra i stället genom andra åtgärder beredas ökade möjligheter att utöva sin

rösträtt. En utredning härom pågår och enligt inom utskottet lämnad uppgift lärer ett på denna utredning grundat förslag från Kungl. Maj:t kunna väntas redan till 1919 års riksdag. Andra kammaren har också vid flera tillfällen uttalat sig för en begränsning av fullmaktsröstningen. På grund härav och då de nuvarande bestämmelserna angående fullmaktsröstningen icke lägga hinder i vägen för äkta makar att genom fullmakt utöva rösträtt för varandra hava vi inom utskottet yrkat avslag å herr Tryggers m. fl. och herr Lindmans m. fl. motioner i denna punkt och hava följaktligen icke kunnat biträda utskottets i övergångsbestämmelserna införda förslag i ämnet.

II. Med avseende på viss del av motiveringen:

av herr *Larsson* i Västerås, med vilken herrar *Hellberg*, *Olof Olsson*, *Holmquist*, *Alkman*, *Hallén*, *von Sneidern*, *Möller* och *Persson* instämt, som yrkat, att motiveringen å sid. 39 (andra stycket)—40 i utskottets utlåtande måtte erhålla följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts förslag — — — — — — — — — — — ofördröjlig prövning. Utskottet, som icke delar denna av motionärerna uttalade uppfattning, anser sig icke kunna förorda några åtgärder i antydd riktning. De i herr Gezelius' m. fl. motion framförda önskemålen rörande ytterligare garantier vid vissa beslut inom lands- och stadskommuner samt landsting finner utskottet icke heller vara av beskaffenhet att föranleda någon riksdagens åtgärd.«

Stockholm 1918. **Kungl. Boktryckeriet.** P. A. Norstedt & Söner.
185453

Con. Lib.

S 406
K3

Sveriges Riksdagen

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 14 december 1918 kl. 5 e. m.

Tredje särskilda utskottets memorial angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning.

Med anmälan att hos tredje särskilda utskottet varit anställda dels från och med den 29 november 1918 en sekreterare, dels från och med den 3 december 1918 ytterligare en sekreterare och en notarie ävensom två vaktmästare, får utskottet härmed hemställa, att åt dessa personer måtte beviljas följande arvoden:

åt vardera sekreteraren . . . . . kronor 1,200: —
åt notarien . . . . . » 600: —

samt åt vardera vaktmästaren 15 kronor om dagen under den tid, de varit hos utskottet anställda.

Stockholm den 14 december 1918.

På utskottets vägnar:

HJ. BRANTING.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1918. 11 saml. 3 avd. 2 häft. (Nr 2.)

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

Stockholm 1918. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.

328.485
Sw32r
1918
Sup. v.14
no. 1-29-34,41

Gen. Lib.

Nr 1.

Godkänd av första kammaren den 7 november 1918.
Godkänd av andra kammaren den 2 november 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen angående val av deputerade att, jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen, med Konungen överlägga.

Till Konungen.

Sedan Eders Kungl. Maj:t i skrivelse till riksdagen den 25 nästlidne oktober äskat, att särskilda deputerade måtte, jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen, av riksdagen väljas för att med Konungen överlägga, hava riksdagens kamrar den 2 innevarande november till deputerade utsett:

från första kammaren:

f. d. justitierådet m. m. juris doktorn Ernst Trygger;

förlikningsmannen m. m. Svante Herman Kvarnzelius;

universitetskansläreu, förutvarande statsministern m. m. Carl Johan Gustaf Swartz;

landshövdingen, förutvarande statsrådet m. m. Alexis Hammarström;

professorn, juris doktorn Nils Erik Alexanderson och

riksarkivarien, filosofie doktorn m. m. Samuel Clason;

från andra kammaren:

redaktören Karl Hjalmar Branting;

1917

konteramiralen, förutvarande statsministern och förutvarande ministern för utrikes ärendena m. m. Salomon Arvid Achates Lindman;
godsägaren m. m. greve Raoul Gustaf Hamilton;
tidningsmannen Viktor Larsson i Västerås;
järnarbetaren Johan Bernhard Eriksson i Grängesberg och
direktören m. m. Hans Andersson i Skivarp.

Stockholm den 7 november 1918.

Med undersåtlig vördnad.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

S 406
.K3

Nr 28.

Godkänd av första kammaren den 30 november 1918.
Godkänd av andra kammaren den 30 november 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser i syfte att begränsa inom landet tillgängligt kapitals användning för bolagsändamål, dels ock i anledning därav väckt motion.

(Andra särskilda utskottets utlåtande nr 3.)

Till Konungen.

Genom en den 25 oktober 1918 dagtecknad proposition, nr 24, har Eders Kungl. Maj t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser i syfte att begränsa inom landet tillgängligt kapitals användning för bolagsändamål.

I sammanhang med ifrågavarande proposition har riksdagen till behandling förehaft en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion.

KUNGL. BIBLIOTEKET 1917

Under åberopande av vad som anförts i andra särskilda utskottets utlåtande nr 3, varav ett tryckt exemplar härvid fogas, får riksdagen anmäla, att Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke av riksdagen bifallits.

Stockholm den 30 november 1918.

Med undersåtlig vördnad.

LIBRARY OF CONGRESS
RECEIVED
NOV 9-1921
DOCUMENTS DIVISION

Nr 29.

Godkänd av första kammaren den 30 november 1918.
Godkänd av andra kammaren den 30 november 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rörelsekapital för Svenska kronkreditaktiebolaget.

(Andra särskilda utskottets utlåtande nr 2.)

Till Konungen.

I en den 25 oktober 1918 till riksdagen avgiven proposition (nr 23) har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsråds-protokollet över finansärenden av samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga

1:o) riksgäldskontoret att ej mindre träffa avtal med ett antal privatbanker om öppnandet av en kredit å 100 miljoner kronor i och för tillhandahållande av medel till Svenska kronkreditaktiebolaget för bestridande av i samband med avtal med främmande makter utlovade krediter, än även för höjning av nämnda bolags garantifond tillhandahålla bolaget statens 5 procent obligationer till belopp, som erfordras för ökning av bolagets upplåningsrätt, under förutsättning att bolagets aktiekapital ökas till samma belopp som garantifonden; samt

2:o) Eders Kungl. Maj:t att ikläda statsverket ansvarsskyldighet för den förlust, som skulle kunna åsamkas bolaget på grund av kre-

diter, vilka bolaget tillhandahåller i enlighet med nu gällande eller blivande handelsavtal med främmande makter, i den mån sådan förlust föranledes av uppställda räntevillkor.

Riksdagen har bifallit Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 30 november 1918.

Med undersåtlig vördnad.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

J406
.K3

Gen. Lib.

Nr 30.

Godkänd av första kammaren den 18 december 1918.
Godkänd av andra kammaren den 19 december 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

(Andra särskilda utskottets utlåtande nr 4.)

Till Konungen.

I en den 25 oktober 1918 till riksdagen avlåten proposition (nr 28) har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Riksdagen får härmed, med bifogande av vederbörande utskotts utlåtande i anledning av propositionen, tillkännagiva, att riksdagen, som icke kunnat i oförändrat skick antaga det i propositionen framlagda lagförslaget, för sin del antagit följande

Lag

angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Härigenom förordnas, att till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

KUNGL. BIBLIOTEKET

Där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, äger Konungen förordna, att tjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i mom. 1, 2 eller 3 föreskrives.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt däråmeddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 april 1919.

Stockholm den 19 december 1918.

Med undersåtlig vördnad.

Nr 31.

Godkänd av första kammaren den 18 december 1918.
Godkänd av andra kammaren den 19 december 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

(Andra särskilda utskottets utlåtande nr 6.)

Till Konungen.

I en den 22 november 1918 till riksdagen avlåten proposition (nr 35), har Eders Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition har blivit av riksdagen bifallen, dock med den ändring i redaktionellt avseende, att vid de i förslaget åberopade lagarnas inom parentes angivna nummer må tilläggas, att siffrorna avse nummer i Svensk författningssamling, vadan riksdagen för sin del antagit följande

Lag

angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

Härigenom förordnas som följer:

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken rätt att utgiva sedlar till ett belopp av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 (Svensk författningssamling nr 27), sådant nämnda lagrum lyder enligt lag den 25 maj 1915 (Svensk författningssamling nr 134); åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, samt gäller till dess ny riksdag sammanträder.

Stockholm den 19 december 1918.

Med undersåtlig vördnad.

Nr 32.

Godkänd av första kammaren den 18 december 1918.
Godkänd av andra kammaren den 19 december 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av det å tilläggsstat för år 1918 under fjärde huvudtiteln uppförda anslag för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet.

(Andra särskilda utskottets utlåtande nr 8.)

I en den 29 november 1918 till riksdagen avlåten proposition (nr 36) har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva,

att det för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under fjärde huvudtiteln uppförda förslagsanslag av högst 18,365,000 kronor må efter utgången av år 1918 tagas i anspråk icke blott för gäldande av sådana kostnader, som äro en följd av under samma år eller tidigare vidtagna dispositioner för neutralitetsskyddets upprätthållande, utan jämväl för bestridande av sådana utgifter, som kunna uppstå i samband med avvecklingen av det nuvarande neutralitetsskyddet.

Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition har blivit av riksdagen bifallen, vilket riksdagen härmed får för Eders Kungl. Maj:t tillkännagiva.

Stockholm den 19 december 1918.

Med undersåtlig vördnad.

Nr 33.

Godkänd av första kammaren den 18 december 1918.
Godkänd av andra kammaren den 19 december 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av det å tilläggsstat för år 1918 under femte huvudtiteln uppförda anslag för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet.

(Andra särskilda utskottets utlåtande nr 9.)

Till Konungen.

I en den 3 december 1918 till riksdagen avlåten proposition (nr 37) har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva,

att det för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under femte huvudtiteln uppförda förslagsanslag av högst 14,350,000 kronor må, i den mån anslaget ej blivit avsatt för framtida användning, efter utgången av år 1918 tagas i anspråk icke blott för gäldande av sådana kostnader, som bero av eller stå i samband med tidigare åtgöranden för neutralitetsskyddets upprätthållande, utan jämväl för bestridande av sådana utgifter, som föranledas av det nuvarande neutralitetsskyddets avveckling.

Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition har blivit av riksdagen bifallen, vilket riksdagen härmed får för Eders Kungl. Maj:t tillkännagiva.

Stockholm den 19 december 1918.

Med undersåtlig vördnad.

Nr 34.

Godkänd av första kammaren den 18 december 1918.
Godkänd av andra kammaren den 19 december 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utförsel till Norge av ett parti socker utan erläggande av sockerskatt m. m.

(Andra särskilda utskottets utlåtande nr 10.)

Till Konungen.

I en den 6 december 1918 till riksdagen avlåten proposition (nr 38) har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva,

att, under den förutsättning och de villkor, som i berörda protokollsutdrag angivas, *dels* Svenska sockerfabriksaktiebolaget må utan erläggande av sockerskatt till Norge utföra 4,000 ton socker (krossmelis), *dels ock* frihet från erläggande av tull och sockerskatt må vid införsel

senast den 1 mars 1919 från Norge till Göteborg och nämnda bolag åtnjutas för motsvarande kvantitet socker av enahanda slag.

Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition har blivit av riksdagen bifallen, vilket riksdagen härmed får för Eders Kungl. Maj:t tillkännagiva.

Stockholm den 19 december 1918.

Med undersåtlig vördnad.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

Gen. Lib.

Nr 35.

Godkänd av första kammaren den 18 december 1918.
Godkänd av andra kammaren den 19 december 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen angående extra tilläggsstat till riksstaten för år 1918.

(Första särskilda utskottets memorial nr 27, punkterna 1:o—4:o.)

Till Konungen.

I. Statens inkomster.

Uti en till riksdagen avlåten, den 25 oktober 1918 dagtecknad proposition (nr 18), har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen beräkna inkomsterna å 1918 års extra tilläggsstat enligt följande specifikation:

Specifikation av inkomsterna å 1918 års extra tilläggsstat:

	Kronor
A. I anspråk tagna kapitaltillgångar.	
Statsverkets kassafond	21,017,500
B. Lånemedel.	
Tillfällig upplåning	11,000,000
Summa	32,017,500

A. I anspråk tagna kapitaltillgångar.

1:o) Enligt Eders Kungl. Maj:ts förslag skulle för regleringen av 1918 års extra tilläggsstat av statsverkets kassafond tagas i anspråk ett belopp av 21,017,500 kronor.

Då riksdagen emellertid vidtagit avsevärda förhöjningar i Eders Kungl. Maj:ts förslag rörande extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl., varigenom en ökning kommer att ske av utgifterna under ifrågavarande tilläggsstat, erfordras emellertid en mot utgiftsökningen svarande förhöjning å statens inkomstsida. Som riksdagen redan i sin skrivelse nr 2 meddelat, har riksdagen hos chefen för finansdepartementet inhämtat, att, enligt uppgifter, som till departementet inkommit, efter det propositionerna om extra krigstidstillägg avlåtits till urtima riksdagen, numera kan förväntas, att vissa inkomsttitlar å 1918 års stater, särskilt inkomst- och förmögenhetsskatterna och krigskonjunkturskatten, komma att lämna avsevärda överskott utöver vad som i tidigare finansplaner beräknats. Visserligen lära å andra riksstatstitlar större underskott än de förut beräknade kunna uppstå. Men om sålunda det slutliga resultatet av 1918 års statsreglering icke nu kan med någon större säkerhet överblickas, torde statsregleringen för året dock komma att tillföra kassafonden sådan ökad behållning vid 1918 års utgång, att ett ytterligare anlitande av fonden kan anses försvarligt.

På grund härav har riksdagen, som vill erinra att riksdagen beslutat utgifter till sammanlagt belopp av 52,052,000 kronor, varav emellertid 19,000,000 kronor avsetts att täckas av tillfälliga lånemedel, ansett sig kunna medgiva, att hela det belopp, vilket bör upptagas å tilläggsstatens inkomstsida och icke i enlighet med riksdagens nyssnämnda beslut skall bestridas av lånemedel, eller 33,052,000 kronor, tages i anspråk av kassafonden. Härigenom skulle av fonden disponeras utöver av Eders Kungl. Maj:t föreslagna 21,017,500 kronor ytterligare 12,034,500 kronor.

Riksdagen får anmäla, att följande kapitaltillgång, uppkommen av egentliga statsinkomster, upptöres i extra tilläggsstaten för år 1918 nämligen

Statsverkets kassafond 33,052,000 kronor.

B. Lånemedel.

2:o) I enlighet med riksdagens redan fattade beslut bör det lån å 19,000,000 kronor, som mot återbetalningsskyldighet skall utanordnas till statens järnvägar, utgå av tillfälliga lånemedel.

Riksdagen får anmäla, att i extra tilläggsstaten för år 1918 under rubriken lånemedel upptagits såsom tillfällig upplåning ett belopp av 19,000,000 kronor.

3:o) Vidare får riksdagen anmäla, att riksdagen bemyndigat fullmäktige i riksgäldskontoret att upplåna och enligt Eders Kungl. Maj:ts disposition utbetala högst 19,000,000 kronor att uppföras såsom tillfälligt lån åt statens järnvägar under anslagstitel: Utgifter för kapitalökning.

Enligt riksdagens sålunda fattade beslut hava statsinkomsterna i 1918 års extra tilläggsstat uppförts med ett sammanlagt belopp av 52,052,000 kronor.

II. Statens utgifter.

4:o) På grund av riksdagens i särskilda skrivelser meddelade beslut hava utgifterna å 1918 års extra tilläggsstat under de särskilda utgiftsrubrikerna fastställts till följande belopp:

Verkliga utgifter:

Andra huvudtiteln	kronor	925,000: —	
Tredje »	»	135,000: —	
Fjärde »	»	7,500,000: —	
Femte »	»	4,975,000: —	
Sjätte »	»	2,600,000: —	
Sjunde »	»	2,880,000: —	
Åttonde »	»	8,603,500: —	
Nionde »	»	810,500: —	
Tionde »	»	4,623,000: —	kronor 33,052,000: —

Utgifter för kapitalökning:

Tillfälligt lån åt statens järnvägar	kronor	19,000,000: —
Summa	kronor	52,052,000: —

eller alltså samma belopp, till vilket, enligt vad ovan anförts, de i extra tilläggsstaten uppförda inkomsterna sammanlagt beräknats.

5:o) Slutligen får riksdagen meddela, att riksdagen förutsätter, att, i den mån extra krigstidstillägg m. m. för år 1918 icke hinner utbetalas före årets utgång, utbetalningen kommer att från nu beviljade anslag ske efter ingången av år 1919, oavsett anslagens natur av förslagsanslag.

Stockholm den 19 december 1918.

Med undersåtlig vördnad.

Extra tilläggsstat till

Inkomster.

	Kronor
A. **I anspråk tagna kapitaltillgångar.**	
Statsverkets kassafond	33,052,000
B. **Lånemedel.**	
Tillfällig upplåning	19,000,000
Summa inkomster	**52,052,000**

riksstaten för år 1918.

Utgifter.

	Extra anslag Kronor	Kronor
A. Verkliga utgifter:		
I. Andra huvudtiteln	925,000	
II. Tredje »	135,000	
III. Fjärde »	7,500,000	
IV. Femte »	4,975,000	
V. Sjätte »	2,600,000	
VI. Sjunde »	2,880,000	
VII. Åttonde »	8,603,500	
VIII. Nionde »	810,500	
IX. Tionde »	4,623,000	33,052,000

B. Utgifter för kapitalökning:

	Att täckas av		
	lånemedel Kronor	andra statsinkomster Kronor	
X. Tillfälligt lån åt statens järnvägar	19,000,000	—	19,000,000
		Summa utgifter	**52,052,000**

Bil. 1.

Specifikation av utgifterna å 1918 års extra tilläggsstat.

Verkliga utgifter.

	Kronor	Kronor
I. **Andra huvudtiteln. Justitiedepartementet.**		
1. Extra krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	925,000	
Summa		925,000
II. **Tredje huvudtiteln. Utrikesdepartementet.**		
1. Extra krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	135,000	
Summa		135,000
III. **Fjärde huvudtiteln. Lantförsvarsdepartementet.**		
1. Extra krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	7,500,000	
Summa		7,500,000
IV. **Femte huvudtiteln. Sjöförsvarsdepartementet.**		
1. Extra krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	4,975,000	
Summa		4,975,000
V. **Sjätte huvudtiteln. Civildepartementet.**		
1. Extra krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	2,500,000	
2. Särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen, *reservationsanslag*	100,000	
Summa		2,600,000
VI. **Sjunde huvudtiteln. Finansdepartementet.**		
1. Extra krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	2,830,000	
2. Gratifikationer till befattningshavare, vilka i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av extra krigstidstillägg, *förslagsanslag*	50,000	
Summa		2,880,000
VII. **Åttonde huvudtiteln. Ecklesiastikdepartementet.**		
1. Extra krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	2,850,000	

	Kronor	Kronor
2. Extra krigstidstillägg åt lärarpersonalen vid privatläroverken, *förslagsanslag*	280,000	
3. Extra krigstidstillägg åt lärare vid kommunala mellanskolor, *förslagsanslag*	55,000	
4. Extra krigstidstillägg åt lärare vid folkskolor och småskolor, *förslagsanslag*	5,290,000	
5. Extra krigstidstillägg åt lärare vid vissa småskoleseminarier, *förslagsanslag*	12,500	
6. Extra krigstidstillägg åt vissa lärare vid högre folkskolor, *förslagsanslag*	34,000	
7. Extra krigstidstillägg åt vissa lärare vid statsunderstödda folkhögskolor, *förslagsanslag*	50,000	
8. Ytterligare förstärkning av anslaget till nordiska museet för år 1918. *förslagsanslag, högst*	32,000	
Summa		8,603,500
VIII. Nionde huvudtiteln. Jordbruksdepartementet.		
1. Extra krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	635,000	
2. Tillskott till extra krigstidstillägg åt lantbruksingenjörer, *förslagsanslag*	10,500	
3. Tillskott till extra krigstidstillägg m. m. åt vissa lantmätare, *förslagsanslag*	125,000	
4. Extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor, *förslagsanslag*	40,000	
Summa		810,500
IX. Tionde huvudtiteln. Pensionsväsendet.		
1. Extra krigstidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	2,150,000	
2. Extra krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter f. d. befattningshavare i statens tjänst, *förslagsanslag*	1,000,000	
3. Extra krigstidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, *förslagsanslag*	700,000	
4. Extra krigstidstillägg åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor, *förslagsanslag*	428,000	
5. Extra krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, *förslagsanslag*	145,000	
6. Extra krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa, *förslagsanslag*	200,000	
Summa		4,623,000
Summa verkliga utgifter		**33,052,000**

Bil. 2.

Utgifter för kapitalökning.

Tillfälligt lån åt statens järnvägar.

	Att täckas av		Summa
	lånemedel	andra statsinkomster	
	Kronor	Kronor	Kronor
Tillfälligt lån åt statens järnvägar för beredande av extra krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare därstädes att utgå av tillfälliga lånemedel, *förslagsanslag, högst*	19,000,000	—	19,000,000
Summa utgifter för kapitalökning	—	—	**19,000,000**

Nr 36.

Godkänd av första kammaren den 18 december 1918.
Godkänd av andra kammaren den 19 december 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen med överlämnande av extra tilläggsstat till riksstaten för år 1918.

(Första särskilda utskottets memorial nr 27, p. 5:o.)

Till Konungen.

Extra tilläggsstat till riksstaten för år 1918 får riksdagen härmed överlämna.

Stockholm den 19 december 1918.

Med undersåtlig vördnad.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

S 406
.K3
Cen. Lib.

Nr 37.

Godkänd av första kammaren den 18 december 1918.
Godkänd av andra kammaren den 19 december 1918.

Riksdagens skrivelse till fullmäktige i riksgäldskontoret med bemyndigande att upplåna 19,000,000 kronor.

(Första särskilda utskottets memorial nr 27, punkt 3:o.)

Till fullmäktige i riksgäldskontoret.

Riksdagen har å extra tilläggsstat för år 1918 anvisat under titel utgifter för kapitalökning ett förslagsanslag, högst, 19,000,000 kronor att av tillfälliga lånemedel mot återbetalningsskyldighet utanordnas till statens järnvägar ävensom beslutat att å samma tilläggsstat skall bland statens inkomster under rubriken lånemedel såsom tillfällig upplåning upptagas ett belopp av 19,000,000 kronor.

I anledning härav får riksdagen bemyndiga Eder att upplåna och enligt Kungl. Maj:ts disposition utbetala högst 19,000,000 kronor att uppföras såsom tillfälligt lån åt statens järnvägar under anslagstitel: Utgifter för kapitalökning.

Stockholm den 19 december 1918.

På riksdagens vägnar.

KUNGL. BIBLIOTEKET

Nr 38.

Godkänd av första kammaren den 18 december 1918.
Godkänd av andra kammaren den 19 december 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anvisande av medel för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar.

(Andra särskilda utskottets utlåtande nr 1 och memorial nr 5.)

Till Konungen.

I en den 25 oktober 1918 till riksdagen avlåten proposition (nr 17) har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 150,000 kronor.

Riksdagen, som icke kunnat i oförändrat skick bifalla Eders Kungl. Maj:ts förslag i förevarande proposition, får härmed för Eders Kungl.

Maj:t tillkännagiva, att riksdagen beslutat att för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Stockholm den 19 december 1918.

Med undersåtlig vördnad.

Nr 39.

Godkänd av första kammaren den 18 december 1918.
Godkänd av andra kammaren den 19 december 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av försäljningspriset för bränslekommissionens ved, dels ock två i anledning därav väckta motioner.

(Andra särskilda utskottets utlåtande nr 11.)

Till Konungen.

I en den 15 november 1918 till riksdagen avlåten proposition (nr 31) har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att medgiva, att bränslekommissionens vedlager må försäljas till de nedsatta pris, som av Eders Kungl. Maj:t prövas lämpliga med hänsyn till såväl de ändrade förhållandena å bränslemarknaden som önskvärdheten av ett lättande utav dyrtidens tryck, särskilt i fråga om de mindre bemedlade.

Till grund för den prisnedsättning å bränslekommissionens ved, som Eders Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att medgiva, anföras i propositionen tvenne skilda skäl: å ena sidan det förändrade läget å bränslemarknaden, som förutsättes kunna försvåra en realisation av bränslekommissionens vedlager till nu gällande priser; å andra sidan en önskan att genom prisnedsättning lätta dyrtidens tryck särskilt ifråga om de mindre bemedlade. Då emellertid en prisnedsättning skulle komma

att medföra förlust å bränslekommissionens rörelse, och därigenom bränslekommissionens av riksdagen förskjutna rörelsekapital ej helt skulle kunna av bränslekommissionen återbetalas, har Eders Kungl. Maj:t ansett en sådan prisnedsättning ej kunna vidtagas utan riksdagens medgivande.

När riksdagen vid olika tillfällen beviljat bränslekommissionen krediter för dess verksamhet, har, såsom också i propositionen framhålles, förutsättningen varit den, att det försträckta kapitalet efter avveckling av bränslekommissionens verksamhet skulle till statsverket återbetalas, och att bränslekommissionens rörelse alltså ej skulle medföra någon förlust för statsverket.

I själva verket har denna förutsättning ej kunnat upprätthållas. Frågan huruvida det försträckta kapitalet oavkortat skall kunna återbetalas av bränslekommissionen är icke beroende på, huruvida riksdagen nu bifaller propositionen eller ej: alldeles oavsett riksdagens åtgärd är läget redan nu sådant, att bränslekommissionens rörelse ej kan tänkas avvecklad utan en mycket betydande förlust.

En av orsakerna härtill ligger i Eders Kungl. Maj:ts förordning den 13 juli 1917 och brev den 7 september 1917 samt den 20 juni 1918 angående försäljning till visst lågt pris av vissa kvantiteter ved till hushållsändamål.

På grund av nämnda förordning och förstnämnda brev försåldes under bränsleåret 1917—1918 s. k. kortved till en kvantitet av 1.8 miljoner kubikmeter, medförande en förlust av cirka 10 miljoner kronor. Bränslekommissionens avsikt att täcka denna förlust genom att belasta den till industriella ändamål försålda veden med en tilläggsavgift av kronor 1.65 pr kubikmeter och genom en licensavgift av kronor 4 per kubikmeter ved, som av industrien själv anskaffats, — en utväg, vars laglighet och lämplighet på goda grunder ifrågasatts — har endast delvis kunnat förverkligas: endast en ringa del av förlusten har härigenom kompenserats, medan en annan del blivit täckt genom andra avgifter, som av bränslekommissionen pålagts handeln med bränsle i riket.

En mycket större förlust kommer att drabba bränslekommissionen genom försäljning av den kortved för bränsleåret 1918—1919, varom Eders Kungl. Maj:ts brev av den 20 juni 1918 förordnar. Bränslekommissionen beräknar försäljningen av denna kortved komma att uppgå till omkr. 3 miljoner kubikmeter, medförande en förlust av cirka 25 miljoner kronor. Hela denna summa kan praktiskt taget betraktas som nettoförlust.

Redan genom dessa av Eders Kungl. Maj:t vidtagna åtgärder i syfte att lätta dyrtidens tryck drabbas alltså bränslekommissionens rörelse av en förlust, som ej på annat sätt kan gottgöras och varigenom omöjlig-

göres för bränslekommissionen att oavkortat återbetala sitt rörelsekapital på sätt riksdagen förutsatt vid detta kapitals försträckande.

Detta omöjliggöres emellertid även av andra orsaker. Sedan bränslekommissionen år 1917 fastställt de bränslepriser, som sedermera varit gällande, ha de av kriget framkallade förhållandena medfört en stark stegring av fraktkostnaderna. Vid prissättningen av annan ved än kortved har visserligen bestämts att priset skulle jämkas i enlighet med fraktkostnadernas växlingar. Det har emellertid visat sig omöjligt att helt och hållet uttaga de stegrade fraktkostnaderna genom högre pris. På denna grund torde redan nu försäljningen även av annan ved än kortved i flera fall medföra förlust. Den fortsatta stegringen av kostnader även på andra områden, såsom arbetslöner och körslor, torde ytterligare komma att verka i samma riktning.

De höjda fraktkostnaderna ha även bidragit att skärpa en särskild svårighet, som ytterst härleder sig från det av bränslekommissionen tillämpade systemet vid avverkningarna. Dessa ha till stor del bedrivits på trakter, särskilt inom Norrland och Dalarne, där redan med normala fraktpriser ett fullt tillgodogörande av den avverkade veden tvivelsutan skulle stött på stora svårigheter, och där bortforslingen med nu gällande fraktsatser, i den mån den överhuvud kan verkställas, skulle bli synnerligen förlustbringande. Det minskade försäljningsvärdet å dessa partier innebär en betydande förlust för bränslekommissionens verksamhet.

Vilka förluster bränslekommissionen redan lidit eller kan komma att lida vid realisering av annan bränslekommissionens egendom än bränsle, därom saknar riksdagen möjlighet att yttra sig. Ett bedömande i detalj av bränslekommissionens ställning har försvårats därav, att något bokslut för bränsleåret 1917—1918 ännu icke föreligger.

Riksdagen har med det anförda velat framhålla, att redan nu, oberoende av en eventuellt lägre prissättning å bränslekommissionens återstående vedlager, bränslekommissionens rörelse medfört en förlust, varigenom en betydande del av det av riksdagen försträckta rörelsekapitalet måste anses ha gått förlorad.

Redan vissa av de förhållanden, som här anförts, omöjliggöra ett fasthållande vid de av bränslekommissionen nu fastställda priserna och kräva en sänkning av dessa. De omnämda vedpartierna inom Norrland och Dalarne, enligt uppgift uppgående till några miljoner kubikmeter, som på grund av sitt läge ej kunna transporteras och avyttras på bränslemarknaden, måste givetvis realiseras till andra ändamål. Att detta i många fall ej kan ske annat än till nedsatt pris, torde vara uppenbart.

Ett längre dröjsmål med realiserandet skulle i fråga om vissa partier, särskilt av okluven och obarkad ved, säkerligen komma att medföra en försämring av vedens kvalitet med ty åtföljande ytterligare förlust.

Men även med frånseende av dessa visserligen betydande men dock speciella fall kan en friare prissättning av bränslekommissionens ved med rätt till sänkning av priserna vara av tidsomständigheterna påkallad. I den mån den återgång mot normala förhållanden på bränslemarknaden, som betingas av världskrigets avslutande, medför ökad tillgång på stenkol och sänkta stenkolspriser, torde bränslekommissionens nuvarande priser på ved ej kunna upprätthållas annat än genom en för landet skadlig tvångsprissättning. Under sådana förhållanden måste bränslekommissionen givas rätt att försälja sin ved till priser, som motsvara marknadsläget och som möjliggöra en realisation med minsta förlust.

I vad mån dessa redan lidna eller blivande förluster kunna läggas bränslekommissionen till last eller äro att hänföra till orsaker, varöver bränslekommissionen ej kunnat råda, därom har riksdagen ej velat uttala sig. Dock vill riksdagen erinra därom, att i den mån det av bränslekommissionen och riksvärderingsnämnden fastställda rotpriset varit för högt, såsom senast överrevisorerna framhållit, har den därpå grundade ökade vedkostnaden hittills i huvudsak drabbat den vedköpande allmänheten, men att denna ökade kostnad i och med en prissänkning kommer att drabba statsverket som en direkt förlust.

Av det anförda torde framgå, att riksdagen finner det av omständigheterna påkallat att medgiva, att bränslekommissionens vedlager må, där så erfordras, försäljas till nedsatt pris. Riksdagen förutsätter dock, att, med beaktande av de direktiv, som givits bränslekommissionen vid dess tillsättande, avvecklingen kommer att bedrivas på ett fullt affärsmässigt sätt.

I propositionen hemställes om riksdagens medgivande att vid bränslekommissionens framtida prissättning å ved hänsyn även måtte få tagas till önskvärdheten av ett lättande av dyrtidens tryck särskilt i fråga om de mindre bemedlade.

Riksdagen får i detta avseende hänvisa till de åtgärder, som redan av Eders Kungl. Maj:t vidtagits, senast genom kungl. brevet av den 20 juni 1918 angående tillhandahållande av billig hushållsved. Beträffande de ytterligare åtgärder, som i propositionen antydas, får riksdagen hänvisa till bränslekommissionens skrivelse till chefen för finansdepartementet av den 21 november 1918. För den händelse en utvidgad utdelning av ved till nedsatt pris skall äga rum, förordar bränslekommissionen, att

den genom Eders Kungl. Maj:ts brev av den 20 juni 1918 medgivna rätten till vedkort fördubblas, med undantag dock beträffande personer med minst 5,000, resp. 7,000, kronors inkomst. Bränslekommissionen beräknar, att på grund av denna utsträckta rätt $1^1/_2$ à 2 miljoner kubikmeter skulle komma att uttagas, vållande bränslekommissionen en ytterligare förlust av 12 à 16 miljoner kronor. Då den kvantitet, som beräknas bli uttagen å vedkort enligt nu gällande förordning, uppgår till cirka 3 miljoner kubikmeter och rättigheten, enligt detta bränslekommissionens förslag, skulle i det närmaste fördubblas, synes bränslekommissionens beräkning av den sannolika förlusten vara snarare låg än hög.

Riksdagen kan icke finna, att en utsträckt vedutdelning av denna art till nedsatt pris och medförande en så betydande statsutgift är tillräckligt motiverad eller av förhållandena påkallad, desto mer som den rätt till sänkning av bränslekommissionens vedpriser, som riksdagen anser sig böra medgiva, vid sin tillämpning torde komma att medföra en allmän lättnad å bränslemarknaden.

Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition har alltså icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, utan får riksdagen härmed tillkännagiva för Eders Kungl. Maj:t, att riksdagen medgiver, att bränslekommissionens vedlager må försäljas till pris, som av Eders Kungl. Maj:t prövas lämpliga med hänsyn till en affärsmässig avveckling av bränslekommissionens verksamhet.

Stockholm den 19 december 1918.

Med undersåtlig vördnad.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

J406
.K3

 Gen. Lib.

Nr 41.

Godkänd av första kammaren den 23 december 1918.
Godkänd av andra kammaren den 23 december 1918.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen, dels ock tre i anledning därav väckta motioner.

(Andra särskilda utskottets utlåtande nr 7 och memorial nr 13.)

Till Konungen.

I en den 8 november 1918 till riksdagen avlåten proposition (nr 32) har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen, lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

KUNGL. BIBLIOTEKET

Riksdagen får härmed för Eders Kungl. Maj:t tillkännagiva,

A) att frågan om antagande av de i Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition framlagda förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen till följd av kamrarnas skiljaktiga beslut, som ej kunnat sammanjämkas, förfallit; samt

B) att riksdagen funnit sig icke kunna i oförändrat skick bifalla de i Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition framlagda förslagen till lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta och till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen, men att riksdagen i anledning av propositionen beslutat att för sin del antaga lagar av följande lydelse:

1:o. Lag

om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Härigenom förordnas, att till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta skall fogas en ny paragraf av nedan angivna lydelse:

21 §.

Häftar någon för oguldna utskylder eller allmänna avgifter, skola beträffande sådana utskylder eller avgifter jämte stadgad indrivningavgift eller uppbördsprovision denna lags bestämmelser om införsel för underhållsbidrag i tillämpliga delar lända till efterrättelse med följande tillägg och undantag:

1) Vad i 3 §, 10 § andra punkten och 17 § stadgas skall ej gälla.

2) Sedan *tre* år förflutit, efter det utskylderna eller avgifterna förfallit till betalning, må införsel ej beviljas eller meddelat beslut om införsel äga tillämpning.

3) Beviljas införsel till gäldande av såväl underhållsbidrag som utskylder eller avgifter, och förslår ej därtill det belopp, som må innehallas, gånge detta belopp i första hand till bidragets betalning.

4) I fråga om redovisning för influtna medel skola tillämpas de i sadant avseende i gällande författningar angående uppbörd och indrivning av utskylder och allmänna avgifter meddelade bestämmelser.

Denna lag skall träda i kraft den *1 februari* 1919.

2:o. Lag

om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 9 § strafflagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

9 §.

Ej må i mät för böter tagas den sakfälldes enda fasta egendom, varav han sin nödiga bärgning haver; ej nödig bostad; ej till jordbruket nödiga lösören eller vad den sakfällde eljest till sin närings bedrivande behöver; ej nödiga gång- och sängkläder för den sakfällde, hans hustru och oförsörjda barn eller adoptivbarn; ej heller av det förråd, som i huset finnes, vad till hans och hans husfolks underhåll i en månads tid erfordras.

Där enligt utsökningslagen egendom i större utsträckning än här sägs skall undantagas från utmätning, lände det till efterrättelse.

Denna lag skall träda i kraft den 1 februari 1919.

Stockholm den 23 december 1918.

Med undersåtlig vördnad.

Stockholm 1918. **Kungl. Boktryckeriet** P. A. Norstedt & Söner.
185723

328.485
Sw3 Ark
1918
Sup. v.15, pt.2
no.1

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 2 november 1918.

Riksdagens kanslideputerades memorial angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Vid sammanträde innevarande dag, i den ordning 80 § riksdagsordningen föreskriver, hava till tjänstemän i riksdagens kansli antagits:

å *kansliavdelningen:* en sekreterare, vilken tillika skulle bestrida registratorsgöromålen inom riksdagens kansli;

å *tryckeriavdelningen:* en föreståndare för denna avdelning, fyra korrekturläsare, därav en med skyldighet att biträda föreståndaren med kontroll och bokföring av tryckeriräkningar samt registrering och i mån av behov även expedition, samt fyra motläsare;

vilken åtgärd kanslideputerade få

till riksdagens godkännande härigenom anmäla.

Tillika hemställa kanslideputerade,

att, i likhet med vad vid föregående riksdagar varit förhållandet, riksdagen måtte medgiva, att, därest

KUNGL. BIBLIOTEKET 1918

omständigheterna det påkalla, ytterligare behövliga tjänstemän inom riksdagens kansli må, utan särskild framställning till riksdagen, kunna i stadgad ordning antagas.

Stockholm den 1 november 1918.

Hugo Fahlén. *Karl Stenström.* *Axel Rune.*

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1918.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 110803407